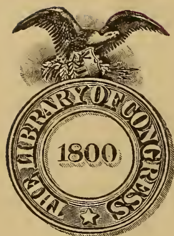

THE LIBRARY OF CONGRESS
1800

RAAD VAN STATE.

AFDEELING

VOOR DE

GESCHILLEN VAN BESTUUR.

NEGENDE DEEL.

1869.

'S GRAVENHAGE,
GEBROEDERS BELINFANTE.

1870.

SNELPERSDRUK VAN GEBR. BELINFANTE.

ALPHABETISCH REGISTER.

VERGADERINGEN IN 1869.

KONINKLIJKE BESLUITEN.

Eerste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 6 *Januarij* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.
Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 21 December ll., n°. 26, houdende beschikking op *het beroep van de firma G. Hoetjer, leerlooijers te Veendam, van besluiten van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij haar onder zekere voorwaarden de vergunning is verleend tot oprigting eener leerlooijerij te Veendam* (zie het verslag over deze zaak in het *Achtste Deel*, blz. 369—371).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van de firma G. Hoetjer, leerlooijer te Veendam, provincie Groningen, daarbij Onze voorziening inroepende tegen het verbod, haar door het Bestuur van genoemde gemeente opgelegd, om in het Westerdiep vellen of gereedschappen, van de looijerij afkomstig, te spoelen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 19 December 1868, n°. 74;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 18 December 1868, n°. 252, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat Burgemeester en Wethouders van Veendam, bij besluit van 27 Mei 1867, no. 5, aan de adressante de vergunning hebben verleend tot oprigting en uitoefening eener leerlooijerij, onder voorwaarde, dat de ondernemers geene vellen of gereedschappen, van hunne looijerij afkomstig, zouden mogen spoelen in het Westerdiep of in de inwijk;

dat Burgemeester en Wethouders, op verzoek der adressante, deze voorwaarde eenigzins hebben gewijzigd en, bij besluit van 3 Junij 1867, no. 8, het spoelen in de inwijk hebben toegestaan, wanneer de toestemming van de mede-eigenares van dat water daartoe kon worden verkregen;

dat de adressante in haar tot Ons gerigt adres verklaart, dat zij die toestemming heeft verkregen, maar beweert, dat het spoelen van vellen in de inwijk op den duur aan groote moeijelijkheden onderworpen blijft, en ook voor eene voldoende uitoefening harer affaire ontoereikend zal zijn, waarom zij verzoekt, dat door Ons aan haar gelijke vergunning mogt worden verleend als aan den leerlooijer Schuring, die zijne vellen mag spoelen in het Westerdiep;

dat door het spoelen van vellen het water onrein en nadeelig voor de gezondheid wordt gemaakt, en ook de passage met paarden langs het kanaal onveilig kan worden, zoodat het niet raadzaam is daartoe vergunning te verleenen buiten groote noodzakelijkheid;

dat *in casu* die noodzakelijkheid niet bestaat, daar een ingesteld onderzoek de bewijzen heeft opgeleverd, dat de adressante zich voldoende kan redden, door te spoelen in de inwijk, die vóór kort op genoegzame diepte is hergraven;

dat wel aan den leerlooijer Schuring wordt vergund zijne vellen te spoelen in het Westerdiep, maar dat diens fabriek, gelegen aan de oostzijde van het diep, bestond vóór het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824, zoodat de bepalingen van gezegd besluit daarop niet toepasselijk kunnen geacht worden; terwijl het spoelen van haar van huiden in het Westerdiep later hem is toegestaan, omdat aan den oostkant van het kanaal thans geen ander water tot spoeling beschikbaar is;

Gelet op het Koninklijk besluit van den 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* no. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging van het besluit van het Gemeentebestuur van Veendam, de adressante te verklaren ongegrond in hare daartegen bij Ons ingebragte bezwaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 21 December 1868.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

2o. van den 21 December ll., no. 27, houdende beschikking op *het beroep van C. H. de Bruyn en M. de Bruyn Cz., gasfabrikanten te Amsterdam, van een besluit van Burgemeester en Wethouders van Arnhem, waarbij aan K. E. Hooijer vergunning is verleend tot oprigting eener bewaarplaats van petroleum op het perceel, gelegen onderlangs kadaster sectie F, no.* 358 en 359, *in die gemeente* (zie het verslag over deze zaak in het *Achtste Deel*, blz. 249—252).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van C. H. de Bruyn en M. de Bruyn Cz., te Amsterdam, eigenaren van het landgoed Hulkenstein nabij Arnhem, daarbij in beroep komende tegen het besluit van Burgemeester en Wethouders der gemeente Arnhem van 15 April 1868, n°. 10, waarbij aan K. E. Hooijer vergunning is verleend om op de perceelen, gelegen onderlangs kadastraal sectie F, n°s. 358 en 359, eene bewaarplaats van petroleum op te rigten;

Dèn Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 9 December 1868, n°. 43;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 18 December 1868, n°. 253, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat bij het genoemde besluit door Burgemeester en Wethouders van Arnhem aan K. E. Hooijer vergunning is verleend om op het bedoelde perceel op te rigten eene bewaarplaats voor 600 fusten, elk van 200 Nederlandsche ponden petroleum, met bepaling, dat de muren zullen worden opgetrokken ter dikte van een steen met penanten en ter hoogte van 2 Nederlandsche ellen boven den 1½ el op te hoogen beganen grond en gedekt door een onaangestreken pannen dak met eene deur 5 à 6 palmen boven den inwendigen grondslag, en voorts dat in het gebouw eene indieping met rooster worde gemaakt, waarin de petroleum kan vloeijen;

dat de adressanten, wier landgoed Hulkenstein onmiddellijk grenst aan de perceelen, waarop de bewaarplaats zal worden opgerigt, tegen dit besluit van Burgemeester en Wethouders voormeld bij Ons hunne bezwaren hebben ingebragt, hierop nederkomende, dat de oproepingen tot het houden van de informatiën *de commodo et incommodo* niet hebben plaats gehad overeenkomstig art. 4 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19); dat is verzuimd, ingevolge art. 12 van hetzelfde besluit, het gevoelen van den Minister van Binnenlandsche Zaken in te winnen, met het oog op den zich in de nabijheid bevindenden rijksweg en duiker; dat door het oprigten der bewaarplaats groot gevaar van brand en daardoor ook vermindering in waarde zal ontstaan voor de zich in de nabijheid bevindende aan adressanten toebehoorende rijswaarde eu houtgewas, vooral met het oog op het voornemen der adressanten om het landgoed Hulkenstein, in perceelen verdeeld tot het bouwen van villa's, te verkoopen, waardoor ook de bewaarplaats weldra geheel binnen de kom der gemeente zou komen te liggen; dat die bewaarplaats zeer wel elders, bij voorbeeld op ongeveer gelijken afstand tusschen Hulkenstein en Rijnheuvel, zou kunnen worden geplaatst; en eindelijk dat de plaats, waar de bewaarplaats zou worden opgerigt, voor een deel behoort tot het kadastrale perceel F, n°. 1105, hetwelk sedert jaren tot het landgoed Hulkenstein zou behooren, en bij het kadaster ten hunnen name is gesteld;

dat, wat betreft het eerste bezwaar, de belanghebbende naburen, door het Gemeentebestuur bij publicatie zijn opgeroepen om tegen het door K. E. Hooijer gedaan verzoek hunne bezwaren in persoon of schriftelijk ter Gemeente-Secretarie in te brengen; dat het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 voor de oproepingen tot het houden van het onderzoek *de commodo et incommodo* geen bepaalden vorm voorschrijft; dat de wijze van oproepen, gelijk dit hier plaats had, niet als onvoldoende is te beschouwen, en dat met name de adressanten geene reden hebben om zich daarover te beklagen, daar het blijkt, dat zij met het in te stellen onderzoek geenszins onbekend zijn

gebleven, maar ten bekwamen tijde een bezwaarschrift aan het Gemeentebestuur hebben ingediend;

dat, wat het aan art. 12 van het Koninklijk besluit van 1824 ontleend bezwaar betreft, een ingesteld plaatselijk onderzoek heeft doen zien, dat het front van den bedoelden steenen duiker op eenen afstand van ruim 10 el van den meest nabij gelegen hoek der bergplaats verwijderd is, en dat er ruimte genoeg overblijft om het uit den duiker afstroomende water langs het gebouw af te leiden, en dat dus art. 12 voormeld ten deze niet van toepassing is;

dat aan het beweerd gevaar voor brand voor de naburige eigendommen het Gemeentebestuur door de voorgeschreven voorwaarden op doelmatige wijze zooveel mogelijk is te gemoet gekomen; dat toch die voorwaarden medebrengen, dat in den vloer der bewaarplaats moet worden aangebragt een gemetselde bak of indieping, waarvan de bovenkant gelegen is lager dan den drempel van de deur, zoodat, ingeval een fust mogt komen te breken, de vloeistof zich daarin zal verzamelen en, ingeval van brand, de verspreiding der brandende vloeistof wordt voorkomen; dat de aangewezen plaats, op verwijderden afstand van de kom der gemeente gelegen, voor de vestiging der bedoelde bewaarplaats geenszins ongeschikt is te achten; en dat een ingesteld onderzoek heeft aangetoond, dat bezwaarlijk elders in de nabijheid van Arnhem eene tot het doel geschikte plaats kan worden aangewezen, en dat met name de plaatselijke gesteldheid niet toelaat het pakhuis, gelijk door adressanten wordt aangegeven, op ongeveer gelijken afstand tusschen Hulkenstein en Rijnheuvel te vestigen;

dat de bewering der adressanten, als zoude het magazijn gedeeltelijk op hunnen grond worden geplaatst, tot geene weigering der gevraagde vergunning behoeft te leiden, daar toch, gelijk uitdrukkelijk wordt bepaald in art. 10 van het meergenoemd besluit van 1824, de vergunningen tot oprigting van fabrieken of trafieken alleen worden verleend uit het oogpunt van goede politie, afgescheiden van de bijzondere regten of regtsvorderingen van particulieren, waaromtrent 's regters uitspraak vrij en onverlet blijft;

dat, daar de termijn tot het in werking brengen der vergunning, bij het besluit van Burgemeester en Wethouders van Arnhem toegestaan, hangende het beroep, is verstreken, aan den concessionaris een nieuwe termijn daartoe behoort te worden geopend;

Gezien de Koninklijke besluiten van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) en van 29 April 1864 (*Staatsblad* n°. 39);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Burgemeester en Wethouders van Arnhem van 15 April 1868, n°. 10, het daartegen door de adressanten ingesteld beroep ongegrond te verklaren; en voorts te bepalen, dat de bewaarplaats zal moeten worden opgerigt binnen zes maanden na de dagteekening van dit besluit, bij gebreke waarvan de vergunning vervalt.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 21 December 1868.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3o. van den 23 December ll., n. 5, houdende beschikking op *het beroep van Otto Mulder, lid van den Gemeenteraad te Anlo, en Harm Hiddingh, landbouwer te Annerveen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, bij hetwelk is gehandhaafd het besluit van den Gemeenteraad van Anlo, houdende toelating van Remmelt Hiddingh tot lid van dien Raad* (zie het verslag over deze zaak in het *Achtste Deel*, blz. 396 en 397).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons door Otto Mulder, lid van den Gemeenteraad te Anlo, prrovincie Drenthe, en Harm Hiddingh, landbouwer aldaar, op den 26 September jl. ingediend adres, daarbij verzoekende, dat door Ons zal worden vernietigd een besluit van den Gemeenteraad van Anlo in dato 7 September jl., waarbij Remmelt Hiddingh tot lid van den Gemeenteraad is toegelaten, en het besluit van Gedeputeerde Staten der provincie Drenthe, in dato 16 September daaraanvolgende, waarbij evengemeld besluit van den Gemeenteraad is bevestigd;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 9 December 1868, no. 79;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 19 December 1868, no. 217, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat bij de herstemming op den 21 Augustus jl. te Anlo voor de verkiezing van een lid van den Gemeenteraad het getal der ingebragte geldige stemmen heeft bedragen 118, waarvan 59 den naam inhielden van Remmelt Hiddingh en een gelijk getal dien van Harm Hiddingh; dat het Stembureau toen heeft verklaard, dat bij het staken der stemmen Remmelt Hiddingh, als de oudste in jaren zijnde, verkozen was; dat deze daarop zijn geloofsbrief bij den Gemeenteraad heeft ingeleverd en dat het raadslid, de adressant Otto Mulder, bij het onderzoek daarvan heeft beweerd, dat Remmelt Hiddingh niet tot lid van den Raad mogt worden toegelaten, omdat onder de stembriefjes, op hem uitgebragt, er zich een bevond, woordelijk luidende: „P. te Velde stemt op R. Hiddingh te Annerveensche Kanaal"; dat dit briefje beschouwd moet worden als te zijn onderteekend en dus nietig had moeten worden verklaard, in welk geval Harm Hiddingh de meeste stemmen zou hebben verkregen;

dat echter de Gemeenteraad zich met deze bewering niet heeft vereenigd, en Remmelt Hiddingh, bij besluit van 7 September jl., als lid van den Raad heeft toegelaten; dat de adressant Otto Mulder zich tegen dit besluit van toelating in beroep heeft voorzien bij Gedeputeerde Staten der provincie Drenthe; doch dat die Staten, bij hun besluit van den 16 September jl., dit beroep hebben verworpen, op grond, dat in den zin van art. 61 der kieswet een stembiljet dan slechts kan worden beschouwd als onderteekend te zijn en derhalve als nietig, wanneer de naam van den kiezer staat aan den voet of onder het stuk, althans zóó, dat het duidelijk is, dat de naamteekening van het stuk of geschrift is toegevoegd om uit te drukken, dat de schrijver het geschrevene met zijne naamteekening heeft willen bekrachtigen;

dat bij art. 33 der gemeentewet wel aan elk lid van den Gemeenteraad de bevoegdheid wordt toegekend bezwaren in te dienen bij Gedeputeerde Staten tegen besluiten van dien Raad tot toelating of niet-toelating; maar dat, volgens art. 36 dier wet, bij Ons tegen de daarop gevolgde uitspraak van Gedeputeerde Staten enkel in

beroep komen kunnen de Raad en de niet-toegelatene; en dat alzoo de adressant Otto Mulder niet-ontvankelijk is in zijn beroep;

dat dit eveneens het geval is met den adressant Harm Hiddingh; dat toch, volgens art. 17 der gemelde wet, ieder, die beweert te zijn benoemd tot lid van den Gemeenteraad en als zoodanig wenscht toegelaten te worden, een aan hem door het Stembureau uitgereikten geloofsbrief moet overleggen, die, volgens het bepaalde bij de artt. 31, 34 en 36 der gemeentewet, het onderwerp, althans den grondslag uitmaakt van de beslissing van den Gemeenteraad en in beroep van Gedeputeerde Staten; dat de Raad dien geloofsbrief onderzoekt en de geschillen beslist, welke daarover en over de verkiezing zelve oprijzen; dat tegen die beslissing ieder lid van den Raad, de Burgemeester, en, wanneer tot niet-toelating mogt zijn besloten, bovendien de niet-toegelatene, kunnen opkomen; dat alzoo, wanneer de Gemeenteraad Remmelt Hiddingh niet toegelaten had, op grond, dat het hiervoor omschreven stembriefje als onderteekend en dus als nietig had moeten worden verklaard, laatstgemelde tegen die beslissing bezwaren had kunnen inbrengen, als niet-toegelatene; doch dat de adressant, die door het Stembureau niet is verklaard verkozen te zijn, geen geloofsbrief heeft overgelegd en heeft kunnen overleggen, niets anders is dan een derde, die belang bij de genomen beslissing moge hebben, maar niet beschouwd kan worden als een niet-toegelatene in den zin van de artt. 33 en 36 der gemeentewet;

Gezien de artt. 33 en 36 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de adressanten te verklaren niet-ontvankelijk in het door hen bij Ons ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 23 December 1868.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

4°. van den 25 December ll., n°. 32, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Hinrich Hinrichs Schipper* (zie het verslag over deze zaak in het *Achtste Deel*, blz. 373—375).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het geschil over het domicilie van onderstand van Hinrich Hinrichs Schipper;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 9 December 1868, n°. 73;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 22 December 1868, n°. 210, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat den 14 Junij jl. te Kampen wegens krankzinnigheid in verpleging is opgenomen M. M. Trijssenaar, huisvrouw van H. H. Schipper; dat de man, die vreemdeling is en het beroep van zeevarende uitoefent, in 1851 te Kampen met deze vrouw is gehuwd, uit welk huwelijk twee kinderen zijn geboren; dat de vrouw sedert het huwelijk steeds te Kampen heeft gewoond, zonder tot dusver immer ondersteuning te hebben genoten; dat Schipper gedurende de eerste jaren van het huwelijk na het volbrengen van iedere reis te huis kwam en dan aldaar gedurende korten tijd, des winters echter wel gedurende vijf à zes maanden, verbleef; doch dat hij thans sedert verscheidene jaren afwezig is gebleven, zonder dat er eenig berigt omtrent hem is ontvangen, zijnde hij vermoedelijk in November 1856 of 1857 met het schip, waarop hij voer, nabij Dundee vergaan; dat hij evenwel, daar er geene verklaring van vermoedelijk overlijden heeft plaats gehad, in den zin der wet moet geacht worden alsnog in leven te zijn; dat hij is vreemdeling en, als gehuwd met eene Nederlandsche vrouw, uit welk huwelijk kinderen zijn geboren, ware hij aanwezig, niet in de termen zou verkeeren om over de grenzen te worden uitgeleid;

dat hij derhalve onderstands-domicilie heeft ter plaatse, waar hij het laatst zes achtereenvolgende jaren heeft gewoond;

dat hij na zijn huwelijk zijne woonplaats te Kampen heeft gevestigd, en dat deze inwoning niet kan geacht worden door zijne opvolgende afwezigheid te zijn afgebroken, zoolang zijne vrouw en kinderen aldaar gevestigd bleven;

dat hij dus in de gemeente Kampen de vereischten, in art. 30 der armenwet bedoeld, heeft vervuld, en dat derhalve die gemeente als zijn onderstands-domicilie, en bij gevolg als dat zijner vrouw is te beschouwen;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Kampen aan te wijzen als het onderstands-domicilie van H. H. Schipper.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 25 December 1868.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

van Heeckeren van Kell.

De Voorzitter: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van Voogden van het Diaconie-Gasthuis en van eenige ingezetenen van Groningen van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van* 1 *Junij* 1868, *n*o. 16/66, *waarbij vergunning is verleend tot oprigting van eene bewaarplaats van petroleum, in de onmiddellijke nabijheid van het Gasthuis en van der reclamanten woningen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Jonge. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Jonge: Mijne Heeren! Door Burgemeester en Wethouders van Groningen is, onder dagteekening van 1 Junij 1868, aan P. H. Pfeiffer, op diens verzoek, tot wederopzeggens toe en onder voorbehoud van later te geven meerdere of andere voorschriften, vergunning verleend tot oprigting eener bewaarplaats van petroleum op den vestingwal bij de Steentilpoort, welke bewaarplaats zou zijn lang 50 el, breed 8 el en hoog 3 el. De vergunning werd verleend onder voorwaarden: 1°. dat de te bouwen loods, die tot bewaarplaats van petroleum zal dienen, aan alle zijden worde omgeven door aarden wallen, ter hoogte van 1.50 el boven den beganen grond der loods; 2°. dat de adressant zich stipt houde aan de bepalingen, vervat in de vergunning van den Minister van Oorlog dd. 1 Mei 1868, n°. 71 G; 3°. dat de adressant alle nadere voorschriften, die hem opzigtelijk de bewaarplaats later door of van wege het Gemeentebestuur mogten worden gegeven, onmiddellijk en stiptelijk opvolge.

Deze vergunning is echter niet zonder tegenspraak verleend.

Blijkens proces-verbaal *de commodo et incommodo* van den 28 Mei te voren, hadden van de dertien belanghebbenden zeven geen bezwaar, zes daarentegen wèl. De bezwaren grondden zich in het algemeen op den onaangenamen reuk van petroleum en het gevaar voor brand. De bezwaren van H. W. Dijkhuis, binnenvader van het Diaconie-Gasthuis der Nederduitsch-Hervormde gemeente van Groningen, komen meer speciaal op het volgende neder. Gemelde Dijkhuis verklaarde, dat hij zich ten sterkste tegen de voorgenomene stichting verzet, omdat petroleum behoort tot de ligt ontvlambare brandstoffen; de petroleum-rampen, te Antwerpen en elders door ontploffingen van petroleum-verzamelingen ontstaan, zegt hij, zijn dáár om het ernstige en overwegende bezwaar te staven; dat hij het eene onverantwoordelijke daad zou vinden, indien vergunning tot oprigting van eene bewaarplaats van petroleum werd gegeven in de onmiddellijke nabijheid eener bakkerij, dewijl toch in de behuizing, door declarant bewoond, de bakkerij der Diaconie van de Nederduitsch-Hervormde gemeente te Groningen gevestigd is, en reeds op zich zelven bakkerijen aan meer dan gewoon brandgevaar onderhevig zijn, zoodat hier niet alleen zou bestaan gevaar voor brand, door petroleum-ontploffing, maar ook gevaar voor petroleum-ontploffing door brand elders ontstaan; dat hij zich ook uit een sanitair oogpunt krachtig tegen de stichting verzet. Eene bergplaats van petroleum, zegt declarant, ontwikkelt gassen, nadeelig voor de gezondheid van ieder, maar bovenal nadeelig voor het 150tal oude lieden, in het door declarant bewoonde Gasthuis verpleegd wordende: lieden van hoogen ouderdom, die door hunnen leeftijd meest allen met borstkwalen zijn behebt. Eene bergplaats van petroleum, vervolgt hij, verpest het drinkwater van den omtrek. De fustage, hoe zorgvuldig ook afgesloten, geeft deze vlugge olie maar al te dikwijls een doortogt. Die olie trekt in den bodem, en deelt zich aan het grondwater en de wellen mede. Het water in het Diaconie-Gasthuis wordt, als deze bergplaats wordt opgerigt, eerlang ondrinkbaar, in elk geval schadelijk voor de gezondheid. Het is bekend, zegt declarant verder, hoe het water verpest wordt zelfs van stroomende rivieren, indien in de nabijheid dier stroomen zich petroleum-magazijnen bevinden; hoeveel te eerder en te meer dan het grondwater. Eindelijk verklaarde hij, dat hij zich niet kan vereenigen met de qualificatie, door Pfeiffer gegeven aan de situatie van het te bouwen petroleum-magazijn. Dat magazijn toch zou, volgens Pfeiffer, liggen *buiten* de poort, maar ligt werkelijk *binnen de stadsgracht*, en alzoo binnen de bebouwde kom der gemeente Groningen. Door de bouwing van het magazijn krijgt men als 't ware eene vergrooting van de kom der gemeente, welker laatste gebouw dan zal zijn een petroleum-magazijn, dat de geheele bebouwde kom der gemeente met verwoesting bedreigt,

zoodra slechts een onvoorzigtig of kwaadwillig persoon zich met licht of vuur in het magazijn waagt.

De Gemeente-Bouwmeester was, nadat dit onderzoek *de commodo et incommodo* had plaats gehad, van een ander gevoelen, blijkens zijn rapport van 30 Mei 1868. Hij gaf daarbij te kennen, dat, naar zijn inzien, uit het oogpunt van politie, geene bezwaren bestaan tegen de inwilliging van het verzoek en dat de bezwaren der bewoners van sommige aangrenzende perceelen deels ongegrond, deels zeer overdreven zijn; immers door de inrigting, zoo als die werd omschreven in het proces-verbaal en bij de vergunning van den Minister van Oorlog (en later door Burgemeester en Wethouders in hun hiervoren medegedeeld besluit van 1 Junij werd overgenomen), wordt er door de aarden wallen een vijver gevormd van zoodanige afmetingen, dat, wanneer de loods geheel gevuld is, en alle fusten te gelijk in brand geraken of springen, de petroleum nog altijd in den vijver besloten moet blijven.

Daarop volgde dan ook het meervermelde besluit van Burgemeester en Wethouders van 1 Junij, waarbij de gevraagde vergunning verleend werd.

Daartegen zijn in appel gekomen Voogden van het reeds genoemde Diaconie-Gasthuis en verscheidene andere ingezetenen van Groningen, daarbij nader hunne bezwaren uiteenzettende, onder te-kennen-geving, dat er elders buiten de gemeente Groningen, bv. aan de Griffe, — geschikte gelegenheid is tot vestiging eener petroleum-bewaarplaats, en Zijne Majesteit ten slotte verzoekende te beslissen, dat de oprigting daarvan ter aangeduider plaatse is ongeoorloofd.

Naar aanleiding van dit verzoekschrift is door den Minister van Binnenlandsche Zaken het nader ambtsberigt ingewonnen van Gedeputeerde Staten, die vervolgens hunnerzijds hebben ingewonnen de rapporten van Burgemeester en Wethouders en van den Adjunct-Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezigt in Friesland en Groningen; terwijl op verzoek van deze Afdeeling later ook gehoord is de Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in het 1ste en 3de district.

De punten, waarover die rapporten loopen, betreffen hoofdzakelijk:

1°. of de bedoelde bewaarplaats al dan niet gevestigd zij binnen de bebouwde kom der gemeente, waaromtrent meer bepaald Burgemeester en Wethouders, onder dagteekening van 14 Julij 1868, n°. 613, te kennen geven, dat de Raad der gemeente den 25 December 1867 eene verordening heeft vastgesteld, die den 1 Julij 1868 in werking getreden is, waarbij is verboden in eenig gebouw of op eenige open plaats meer dan 1500 Nederlandsche ponden bruto petroleum of andere soortgelijke ontplofbare oliën in voorraad te hebben, zijnde van dit verbod uitgezonderd magazijnen op eene plaats, *die door Burgemeester en Wethouders is verklaard te liggen buiten het bebouwd gedeelte der gemeente.* De termijn tusschen het vaststellen en het in werking brengen van die verordening is opzettelijk gesteld, ten einde de oprigting door particulieren uit te lokken van eene of meer algemeene bergplaatsen; en de aanvraag daartoe, door Pfeiffer aan den Minister van Oorlog ingediend, is daarvan het gevolg geweest. Zij is door Burgemeester en Wethouders met aandrang ondersteund. Immers naar hun gevoelen was deze plaats uitnemend voor het doel geschikt en ligt zij buiten het bebouwd gedeelte der gemeente, *onmiddellijk achter den wal*; en met het oog op de bedoeling van de verordening ligt naar de meening van Burgemeester en Wethouders het terrein buiten de glooijing van den hoogen vestingwal, buiten het bebouwd gedeelte van de gemeente.

Ook Gedeputeerde Staten zijn van dat gevoelen.

2°. De tweede vraag, waarover het onderzoek liep, was, in hoeverre de vrees voor brandgevaar gegrond zij of niet. De berigten komen allen daaromtrent overeen, dat het (in afwachting van 's Konings eindbeslissing reeds opgetrokken) gebouw zeer ligtelijk kan in brand raken, hetzij dat de oorzaak van binnen ontsta, hetzij dat door onvoorzigtigheid of kwaadwilligheid de brand worde aangestoken van buiten. Echter

zijn de gehoorde autoriteiten tevens van oordeel, dat, bij ontstaan van brand, er geen wezenlijk gevaar te duchten is voor der appellanten, aan de andere zijde van den vestingwal gelegen perceelen. De Hoofd-Ingenieur drukt zich in zijn rapport van 28 November ll. omtrent een en ander aldus uit:

Naar mijne meening — zegt hij — behoort aan ijzer en steen als bouwstoffen voor bewaarplaatsen van petroleum de voorkeur te worden gegeven boven hout. Hout, in petroleum gedompeld, verbrandt met groote hevigheid; ingeval van brand zal de aanwezigheid van hout de vlammen levendiger doen zijn, en bestaat de mogelijkheid, dat brandende stukken worden weggeslingerd. Desniettegenstaande moet ik erkennen — zegt de Hoofd-Ingenieur — dat de onderwerpelijke bewaarplaats, welke ik bezigtigd heb, mij weinig vrees voor brand heeft ingeboezemd. Zij is zoo ligt mogelijk zamengesteld. De kap moet noodzakelijk bij de eerste aanraking met vuur inéénstorten wegens hare ligte zamenstelling, waardoor alle vrees voor hoog opgaande vlammen, waarvan in de stukken sprake is, verdwijnt. De wanden, welke uit stijlen van jufferhout en eene beplanking bestaan, geven meer voedsel aan de vlammen; doch deze zijn slechts 3 el hoog, zoodat de bovenkanten nog 1.70 el beneden de kruin van den wal liggen, terwijl de nok van het dak zich 1.50 el daarboven verheft. Denkt men aan de mogelijkheid, dat moedwillig de bewaarplaats in brand wordt gestoken, dan is het gebruik van hout ook in dit opzigt af te keuren. Wat toch is gemakkelijker — vraagt hij — dan den brand te steken in de houten loods, welke over de geheele uitgestrektheid van den wal te naderen is. Tot regt verstand van het bovenstaande — aldus vervolgt de Hoofd-Ingenieur — moet ik echter hier te kennen geven, dat ik mij aansluit aan de zienswijze, door Gedeputeerde Staten, als ook door Burgemeester en Wethouders geuit, dat er geen gevaar bestaat voor het overslaan van den brand van de bewaarplaats naar de perceelen van adressanten. Het is slechts noodig, om deze overtuiging te erlangen, het terrein in oogenschouw te nemen, of ook de schetsteekening met doorsnede, door Burgemeester en Wethouders van Groningen overgelegd, in te zien, welke teekening genoegzaam naauwkeurig is.

3°. In de derde plaats loopt het onderzoek over de vraag, in hoeverre, uit een hygienisch oogpunt, de plaats van vestiging afkeurenswaard, of het alsnog voorschrijven van nadere voorzorgsmaatregelen noodzakelijk zoude zijn.

Het gevoerd beweren, als zoude de lucht van petroleum schadelijk zijn voor de gezondheid der buren, en met name voor de oude mannen, in het meergemeld Diaconiehuis verpleegd, wordt door den Adjunct-Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezigt in zijn rapport van 29 Julij ll. niet bevestigd. Anders denkt hij over de vrees voor bederf van het drinkwater, waaromtrent hij in breedvoerige, op eigene ondervinding steunende, beschouwingen treedt, en ten slotte in bedenking geeft: 1°. het ondoordringbaar maken van den grond, en van de onderste gedeelten der zijwanden van de bewaarplaats; 2°. het stipt verhinderen van het indringen van petroleum in den grond of in het water, in of omstreeks het terrein der bewaarplaats. Als middel daartoe geeft hij aan de hand een, onder den thans aanwezigen houten vloer aan te brengen, steenen reservoir, van genoegzame dikte, getrast, des noods met eene binnen-bekleeding van lood, zink, blik of asphalt.

Gedeputeerde Staten in hun berigt van 21 Augustus ll. ondersteunen het voorstel van den Adjunct-Inspecteur.

De Hoofd-Ingenieur spreekt de doeltreffendheid van dit voorstel niet tegen, doch acht de uitvoering tamelijk kostbaar, vooral voor eene inrigting, die, op aanmaning des Ministers van Oorlog, volgens de door dezen reeds, wat hem betreft, verleende vergunning, op een gegeven oogenblik dadelijk zou moeten opgeruimd worden. De Hoofd-Ingenieur stelt daarom zijnerzijds voor om binnen één jaar door Pfeiffer de houten beplanking en bevloering door eene zinken of ijzeren te doen vervangen, in dier voege, dat de vloer worde gelegd met eene helling van één duim op de el,

zoodat alle doorgelekte vlocistoffen aldaar worden opgevangen en bewaard blijven. De al of niet noodzakelijkheid van deze voorzorg waagt hij echter niet te beoordeelen.

Bij de Afdeeling zijn ingekomen: eene memorie van P. H. Pfeiffer en eene memorie van Voogden van meergemeld Diaconiehuis, waarbij de wederzijdsche belangen nader worden toegelicht en aangedrongen, zonder dat daarin nieuwe, ter zake dienende, gronden voor of tegen worden aangevoerd; — een adres van de Vereeniging van handelaren te Groningen ter ondersteuning der belangen van Pfeiffer, — en een schrijven van Correspondenten der onderlinge brandwaarborg-maatschappij, waarbij voormeld Diaconiehuis verzekerd is, uit welk schrijven schijnt te blijken, dat verhooging der assurantie-premie het gevolg zou zijn van de definitieve vergunning, door Pfeiffer verlangd.

En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het geschil over het domicilie van onderstand van Berend Berends Moritz.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! De behoeftige Berend Berends Moritz is met zijn gezin op den 21 Januarij 1861 tijdelijk in onderstand opgenomen te Groningen, ten laste van het Rijk. Volgens den staat van inlichtingen is hij vreemdeling, als geboren te Emden, voormalig Koningrijk Hannover, op den 8 December 1822, uit een vader, dáár gevestigd, in huwelijk hebbende Hilleken Freerks Ikens. Volgens dien staat zou hij in het jaar 1827 met zijne moeder overgekomen zijn naar Nederland en aldaar in onderscheidene gemeenten hebben gewoond, doch nergens gedurende den tijd van zes jaren, zonder dat hij of zijne moeder onderstand genoten; en oefende hij na het jaar 1843 het beroep uit van schipper op de binnenwateren. In het jaar 1861 is niet kunnen uitgemaakt worden, wáár zijn domicilie van onderstand was gevestigd, omdat de behoeftige, na kortstondig tijdelijk te zijn verpleegd, Groningen had verlaten, zonder dat men wist, waar hij zich ophield, en zijn verhoor ter beslissing van het geschil onmisbaar voorkwam.

Op den 8 Januarij 1868 is de behoeftige met gezin op nieuw in onderstand opgenomen te Groningen, ten laste van het Rijk. Van wege het Rijk, dat de armlastigheid niet erkende, is toen op nieuw aangedrongen, dat de behoeftige door den Kantonregter te Groningen onder eede zou worden gehoord. Dat verhoor heeft plaats gehad den 30 Mei 1868. Op de aan hem gedane vragen heeft hij geantwoord: dat hij als schipper, wanneer hij niet met zijn schip in de vaart was, zijne vaste ligplaats had te Groningen; dat hij, wanneer hij eene lading had vervoerd, telkens naar die plaats in de provincie Groningen voer, alwaar hij kon veronderstellen vracht te zullen bekomen; dat hij, wanneer hij niet door de vorst werd overvallen, steeds trachtte te Groningen te overwinteren en dat hij dáár dan ook in den regel den winter heeft doorgebragt; dat hij, niet in de vaart zijnde, Groningen beschouwde als zijne woonplaats, alwaar hij de meest duurzame betrekkingen onderhield, zijn patent nam en het lastgeld betaalde.

Uit de overgelegde stukken blijkt: dat de behoeftige op den 21 Januarij 1847 te Groningen is gehuwd met Antje Berends, geboren te Groningen; dat hij toen was schippersknecht, wonende in een schip, toen liggende te Groningen; dat uit het huwelijk op den 25 November 1852 is geboren eene dochter, Hilken; — op den 2

Januarij 1850 eene dochter Akke; — op den 12 October 1855 eene dochter Maria, — de beide eerste te Groningen, de laatste te Veendam; en dat in die geboorte-acten wordt verklaard, dat de ouders woonden in een schip of aan boord. Ook is overgelegd een uittreksel van het bevolkingsregister der gemeente Groningen over het jaar 1860 waarin wordt gezegd, dat de behoeftige in Januarij 1860 is ingeschreven als te Groningen woonachtig, wijk C, Schuitendiep, in het schip, genaamd *de Vrouw Antje.*

Uit de overgelegde stukken blijkt verder, dat de behoeftige, toen hij laatstelijk in onderstand werd opgenomen, gedurende meer dan zes jaren buiten genot van onderstand was geweest.

Gedeputeerde Staten van Groningen zijn van meening, dat de opgaven, door den behoeftige gedaan, in verband gebragt met de inschrijving in het bevolkingsregister, genoegzaam aantoonen, dat hij door meer dan zesjarige inwoning, volgens art. 30 der armenwet, als vreemdeling domicilie van onderstand heeft verkregen te Groningen, indien hij aldaar gedurende zes jaren geen onderstand genoten heeft, hetgeen volgens het voorafgaande werkelijk het geval is.

Het Gemeentebestuur van Groningen ontkent de armlastigheid; — beweert, dat het verhoor van den behoeftige niet veel kan afdoen, omdat hij geene feiten opgeeft, waaruit van zijne inwoning te Groningen zou kunnen blijken, waardoor bestrijding moeijelijk wordt en zijne opgave niet anders kan worden beschouwd dan als eene meening, dat hij te Groningen domicilie had; dat bovendien uit dat verhoor zelf blijkt, dat hij geen domicilie had te Groningen, want dat hij toch verklaart, dat hij, na het lossen eener lading, steeds terugkeerde naar die plaats in de provincie Groningen, alwaar hij kon veronderstellen vracht te zullen bekomen.

Dit zijn in het algemeen de feiten in dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 23 October ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt en waaromtrent thans een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit zal moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het geschil tusschen de gemeenten Smilde en Giethoorn over het domicilie van onderstand van Marrigje Jagt.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren: Marrigje Jagt is geboren den 31 Augustus 1842 te Giethoorn, provincie Overijssel. Volgens hare geboorte-acte zijn op den 1 September van dat jaar voor den ambtenaar van den burgerlijken stand aldaar verschenen Jan Dirks Jagt, oud 29 jaren, van beroep schipper, wonende te Smilde, geadsisteerd door twee getuigen, en verklarende, dat zijne echtgenoot Hendrikje Jacobs Jagt, zonder beroep, wonende te Smilde, op den 31 Augustus, des avonds ten zeven ure, was bevallen van een kind van het vrouwelijk geslacht, aan hetwelk hij den voornaam had gegeven van Marrigje.

Iets meer of anders staat er in de geboorte-acte niet te lezen.

In Februarij 1868 werd Marrigje Jagt armlastig te Emmen; en het Bestuur dier gemeente verzocht aan dat van Giethoorn om laatstgemelde gemeente als het domicilie van onderstand in deze te erkennen.

Het Gemeentebestuur van Giethoorn heeft evenwel ontkend, dat die gemeente het domicilie van onderstand der armlastige zou zijn, beweerende, dat Smilde, blijkens de

geboorte-acte, de woonplaats der ouders in 1842, ten deze het domicilie van onderstand is.

Het Gemeentebestuur van Smilde heeft almede het domicilie van onderstand ontkend. De ouders — zegt Smilde — zijn in 1834 te Smilde gehuwd, hebben echter toen het schippersbedrijf aanvaard, en sedert nimmer woonplaats gehad te Smilde.

Daarop heeft het Gemeentebestuur van Emmen aan Zijne Majesteit verzocht te willen beslissen, waar het domicilie van onderstand van deze armlastige is gevestigd.

Op uitnoodiging van den Minister van Binnenlandsche Zaken zijn vervolgens gehoord de ouders der behoeftige, welke ouders beiden nog in leven zijn. Zij werden den 9 Augustus 1868 ten overstaan van den Burgemeester der gemeente Emmen gehoord, en verklaarden: dat, na in Mei 1834 in de gemeente Smilde gehuwd te zijn, zij in den herfst van dat jaar eene kleine praam gekocht hadden, en daarmede waren begonnen te varen; dat zij veertien achtereenvolgende jaren daarmede hadden gevaren als schipper; dat gedurende dien tijd zij nergens een bepaald verblijf hadden gehouden, noch des zomers noch des winters, doch dat zij gevaren hadden dáár, waar zij meenden iets te kunnen verdienen; dat zij zelfs gedurende die veertien jaren geen winter te Smilde hadden doorgebragt; dat zij zich beschouwden als woonplaats te hebben op de Smilde, daar zij aldaar altijd hun schippers-patent hadden genomen gedurende die veertien jaren, behalve in 1843, toen de man, met ziekte te Harlingen met de praam liggende, aldaar een patent genomen had; dat zij zich wel konden herinneren, in de gemeente Smilde in dien tijd niet te zijn aangeslagen in den hoofdelijken omslag; dat zij in 1842 en 1843 in de gemeente Smilde niet waren geweest; dat zij ook niet wisten, waar zij in 1849 in de volkstelling waren opgeschreven.

Giethoorn is harerzijds blijven volharden bij haar beweren, dat Smilde was het domicilie van onderstand. Bij brief van 30 September 1868 hebben Burgemeester en Wethouders van Giethoorn daaromtrent aangevoerd: 1°. dat de ouders van Marrigje Jagt in 1834, en wel van Mei tot in den herfst, niet enkel hunne woonplaats hebben gehad te Smilde, maar ook dáár hun vast verblijf hebben gehouden; 2°. dat zij in den herfst van 1834 hun verblijf hebben genomen op een schip, maar hunne woonplaats steeds hebben behouden te Smilde, zoo als kan blijken uit de omstandigheden, èn dat zij zich dáár steeds ter bekoming van patent hebben aangemeld, èn dat de vader bij de geboorte-acte van Marrigje Jagt heeft verklaard nog aldaar zijne woonplaats te hebben; 3°. dat dan ook niet is beweerd, veelmin is bewezen, dat de ouders van Marrigje Jagt, van af 1834 tot na de geboorte van deze, hunne werkelijke woning in eene andere plaats hebben gevestigd, met het voornemen om dáár hun hoofdverblijf te houden, zoo als bij art. 75 van het Burgerlijk Wetboek voor verandering van woonplaats wordt gevorderd. Uit deze feiten volgt naar het inzien van Giethoorn onwederlegbaar, dat de ouders van Marrigje Jagt, die zich bij hun huwelijk in 1834 te Smilde hebben gevestigd, en tot de geboorte van deze hunne dochter in 1842 niet van woonplaats zijn veranderd, maar door verschillende handelingen hebben getoond dáár te willen blijven wonen, — ook tijdens de geboorte van Marrigje Jagt te Smilde hunne wettige woonplaats hebben gehad, zoo als dan ook door den vader bij de geboorte-acte teregt is verklaard geworden. Het tegenovergesteld gevoelen rust volgens Burgemeester en Wethouders op eene verwarring der begrippen van *woonplaats* en *verblijf*. Een schipper toch — zegt het Gemeentebestuur — kan zeer goed zijn verblijf houden op zijn schip, zonder zijne woonplaats te veranderen, en zal zeker niet geacht worden die over te brengen naar elke gemeente, waar hij, met korter of langer oponthoud, doorvaart.

Gedeputeerde Staten van Drenthe en Overijssel zijn van oordeel, dat de geboorteplaats, Giethoorn, is het domicilie van onderstand.

Memoriën zijn er niet ingediend; en ik meen alzoo hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. *het geschil over het domicilie van onderstand van Jan Mariën en diens gezin.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Jan Mariën en zijn gezin, bestaande uit zijne vrouw en vijf kinderen, is te Bladel, waar hij sedert 15 December 1864 woont, in onderstand opgenomen op 2 Januarij 1868.

Uit het ingesteld onderzoek is gebleken, dat hij op 22 Maart 1830 geboren is te Rethy, provincie Antwerpen (nu in België). Hij is op 14 Februarij 1855 aldaar, te Rethy, getrouwd met Wilhelmina Rutten, destijds wonende te Reusel in Noordbrabant.

Hij heeft kort na zijne huwelijksvoltrekking zich gevestigd in de woonplaats zijner vrouw en heeft aldaar, te Reusel, gewoond van 10 Maart 1855 tot 9 December 1864, toen hij naar Bladel, waar hij thans ondersteuning genoten heeft, vertrokken is.

Met eene Nederlandsche vrouw getrouwd zijnde en bij haar kinderen hebbende, valt hij, volgens art. 19 der wet van 13 Augustus 1849 (*Staatsblad* n°. 39), niet in de termen om over de grenzen te worden geleid.

Er is voorts gebleken, dat hij in het laatst van 1859 en in het begin van 1860 onderstand heeft genoten te Rethy, waar men in den waan verkeerde, dat hij nog dáár gedomicilieerd was.

De Minister van Binnenlandsche Zaken geeft te kennen, dat 's mans meer dan zesjarige inwoning te Reusel deze laatstgenoemde gemeente maakt tot zijn domicilie van onderstand, ingevolge art. 30 der armenwet, als hij namelijk kan gezegd worden dáár te hebben gewoond gedurende dat tijdsverloop *zonder genot van onderstand uit fondsen, tot ondersteuning van armen bestemd*; en na eene kortstondige wekelijksche ondersteuning in het laatst van 1857 te Reusel, heeft hij over de jaren 1858 tot December 1864 *aldaar* geenerlei onderstand genoten.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant echter zijn van oordeel, dat hij wel geacht moet worden zoodanigen onderstand genoten te hebben, omdat hij op het laatst van 1859 tot het begin van 1860 ondersteuning gevraagd en bekomen heeft te Rethy, in België, en de wet, in art. 30, niet uitsluitend bedoelt onderstand uit armenfondsen *binnen* dit Rijk, binnen Nederland.

Dat onder armenfondsen, in dat artikel genoemd, ook bedoeld zijn die van andere Rijken, leiden Gedeputeerde Staten af: 1°. uit de algemeenheid der uitdrukking, te meer opmerkelijk, omdat het artikel juist handelt over vreemdelingen, en men bij de vaststelling der armenwet zich dus wel het geval zal hebben voor oogen gesteld, zoo als hier zich nu opdoet; 2°. uit de geschiedenis dezer wetsbepaling, daar, blijkens het voorloopig verslag van de Tweede Kamer der Staten-Generaal op art. 30, al. 3, de mogelijkheid voorzien werd, dat behoeftige vreemdelingen onderstand uit hun land ontvangen, en de leden, die deze opmerking maakten, blijkbaar van meening waren, dat door zulk een onderstand het verkrijgen van onderstands-domicilie in de verblijfplaats zou worden verhinderd, welke opvatting door de Regering in hare memorie van antwoord niet is bestreden, en 3°. uit den veronderstelden wil des wetgevers, van wien men niet mag aannemen, dat hij de grensgemeenten heeft willen bezwaren met een last, die uit eene tegenovergestelde opvatting zou volgen; terwijl het ook billijk is, dat in gevallen, als het onderwerpelijke, de last door den geheelen Staat worde gedragen.

Over het regt verstand van art. 30 der armenwet loopt alzoo dit geschil, waarom-

trent de Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) alsnu, met haar advies, eene beslissing aan Zijne Majesteit zal hebben voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

VI. *het beroep van den Raad der gemeente Gennep van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, houdende bekrachtiging der uitspraak van den Schoolopziener in het 8ste district in die provincie, waarbij het lokaal van de openbare school in de gemeente Gennep is verklaard schadelijk voor de gezondheid en van onvoldoende ruimte voor het aantal dáár schoolgaande kinderen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Dit geschil is bij brief van den Minister van Binnenlandsche Zaken, op 's Konings magtiging, op 30 November 1868 bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig gemaakt.

Bij uitspraak van 8 Julij jl. heeft de Schoolopziener in het 8ste district van Limburg het lokaal der openbare lagere school te Gennep verklaard te zijn schadelijk voor de gezondheid en van onvoldoende ruimte voor het aantal schoolgaande kindereu. De gronden voor die uitspraak komen hierop neder:

dat het lokaal der openbare school te Gennep gelegen is aan de Markt en vlak bij eene der drukst bezochte straten der stad, en twee ramen heeft aan de noordzijde, vier aan de oostzijde en twee aan de westzijde;

dat de ramen aan de oost- en westzijde niet gedurende den schooltijd geopend kunnen blijven wegens het gewoel en geraas op straat, en alzoo tot verlichting slechts kunnen dienen de twee ramen aan de noordzijde;

dat deze school, welke in den winter door ongeveer 150 en in den zomer door ongeveer 120 kinderen (op 15 Januarij 1868 bedroeg het getal schoolgaande kinderen 146, op 1 Julij 1868 120) bezocht wordt, slechts eene hoogte heeft van 3.25 el, eene lengte van 8.6 el en eene breedte van 8.7 el; dat door deze geringe plaatsruimte en inhoudsgrootte de kinderen te digt bij elkander zitten en eene ongezonde lucht dáár steeds heerscht.

Overwegende alzoo, dat gemeld lokaal door ligging, verlichting en verluchting geheel ongeschikt is tot het geven van onderwijs, zelfs ook aan een kleiner getal kinderen.

Op 14 Julij daaraanvolgende is de Gemeenteraad van Gennep van die uitspraak in beroep gekomen bij Gedeputeerde Staten. Deze hebben, bij resolutie van 16 October, die uitspraak des Schoolopzieners volkomen bekrachtigd. Zij deden zulks, na ingewonnen advies van den Adjunct-Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt en van den Inspecteur van het Lager Onderwijs. De eerstgenoemde heeft in Julij 1868 in die school dezelfde anti-hygiënische toestanden waargenomen als er in October 1867 door hem waren bespeurd. „Daargelaten het gevaar — zoo gaat hij voort — dat, uit een moreel oogpunt, zoowel als uit een meer sanitair standpunt beschouwd, uit het slechts aanwezig zijn van één enkel van alle toezigt en luchtverversching verstoken privaat, voor 116—146 kinderen van beider kunne, kan voortvloeijen, zal ik mij alleenlijk bepalen tot het hoogst gebrekkige, dat meergemeld schoolvertrek aankleeft. Het lokaal heeft eene breedte van 8.50 el, eene lengte van 8.80 of eene geheele oppervlakte van 74.80 vierkante el, dus 0.51 vierkante el plaatsruimte, in stede van 0.80 vierkante el als minimum voor ieder kind, terwijl de kubieke inhoud, bij eene hoogte van 3.30 el, niet meer dan 246.860 kubieke el of 1.690 kubieke el inhoudsgrootte of lucht, in plaats van

3.000 kubieke el als minimum bedraagt (voorzeker veel te weinig, bijzonder gedurende het koude jaarsaizoen, wanneer deuren en vensters gesloten blijven). Voegt men nu daarbij, dat geen venster geheel en al openslaat (het bovenste gedeelte der vensters is slechts tuimelend), dat er geene luchtkokers in de zoldering aanwezig zijn, dat het licht van drie zijden in meerbedoeld lokaal zoodanig invalt, dat bijziendheid of verziendheid daardoor aanmerkelijk bevorderd wordt, — dan voorzeker moet de openbare school van Gennep als zeer schadelijk voor de gezondheid der schoolgaande kinderen beschouwd worden."

De Inspecteur van het Lager Onderwijs in Limburg verklaart zich mede ten krachtigste voor de handhaving der uitspraak van afkeuring van dat lokaal. In een uitvoerig advies van 11 September 1868 wijst hij er op, dat door de vergadering van inspecteurs, welke in Junij 1867 te 's Hage werd gehouden, op verlangen van den Minister van Binnenlandsche Zaken een *minimum* van ruimte voor elk kind op eene lagere school bepaald is geworden, *waar beneden* in *geen* geval en onder *geene* omstandigheden *mag* worden gegaan; dat die ruimte, onder goedkeuring van den Minister, als *minimum* toen gesteld is geworden op 60 vierkante palmen oppervlakte, en 3 kubieke ellen inhoud voor iederen leerling; en dat, al neemt men aan, dat het getal kinderen op de Gennepsche gemeenteschool is 120 (welke er op 1 Julij waren, in dien tijd, waarop in landelijke gemeenten de scholen het *minst* bezocht worden), dan nog slechts 2 kubieke el en 57 kubieke palmen ruimte voor iederen leerling overblijft, maar dat die dan reeds veel te geringe ruimte nog veel geringer wordt, wanneer er — zoo als in Januarij het geval was — 150 scholieren zijn.

Gedeputeerde Staten hebben dan ook, met nadere uiteenzetting dierzelfde gronden, op 16 October 1868 de uitspraak des Schoolopzieners geheel en volkomen bevestigd.

Hiertegen nu is gerigt 's Raads appèl op den Koning, ingesteld bij adres van 27 October ll. Schoon erkennende, dat het schoollokaal *beter* kon zijn, acht hij het geenszins onvoldoende, en meent hij, dat er geene voldoende termen zijn om de sluiting er van te bevelen. Wel denkt de Raad aan een plan voor een nieuw schoolgebouw; doch als Rijk en Provincie de Gemeente in die groote kosten al wilden helpen, zou, eer een te bouwen nieuw lokaal betrokken kon worden, alligt een twee of drietal jaren verloopen; en moeten dan inmiddels alle die kinderen van schoolgaan worden verstoken? De Raad acht de gezondheid der kinderen en van het onderwijzend personeel niet in gevaar gedurende den tijd, die noodig is, vóór er eene nieuwe school is gebouwd. Hij verzoekt dus, dat de uitspraak worde vernietigd, omdat het schoollokaal niet kan geacht worden onvoldoende te zijn, of althans dat de werking dier uitspraak worde geschorst, totdat er een nieuw en beter lokaal zal zijn opgerigt.

Gedeputeerde Staten, op dat adres gehoord, persisteren bij hun afkeurend oordeel en refereren zich aan de gronden van hunne beslissing, genomen na zelfstandig onderzoek, en aan de overgelegde boven reeds vermelde adviezen.

Het zal noodig zijn, alsnu te dezer zake een ontwerp van besluit aan den Koning voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Tweede vergadering.

Vergadering van Woensdag, 20 *Januarij* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 5 dezer, n°. 18, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten Eindhoven en Nuenen over het domicilie van onderstand van Willem Frederik Bruinink* (zie het verslag over deze zaak in het *Achtste Deel,* blz. 395 en 396).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Eindhoven en Nuenen (provincie Noordbrabant) over het onderstands-domicilie van Willem Frederik Bruinink;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 23 December 1868, n°. 78;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 2 Januarij 1869, n°. 378, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige, die in April 1868 te Maastricht in onderstand is opgenomen, den 25 Januarij 1832 is geboren te Eindhoven; doch dat in die gemeente de armlastigheid is ontkend op grond eener vermelding in de geboorte-acte, dat de

vader, die Wachtmeester was bij het 4de regiment ligte dragonders, tijdens de geboorte gekantonneerd was te Opwetten, gemeente Nuenen;

dat de vader, naar die omstandigheid ondervraagd zijnde, onder eede voor den Kantonregter te Maastricht heeft verklaard, dat, tijdens zijn zoon Willem Frederik te Eindhoven geboren werd, de staf van het 4de regiment ligte dragonders in garnizoen was te Eindhoven, doch dat het regiment in onderscheidene omliggende gemeenten was gekantonneerd; dat hij stellig vermeent, dat op den dag, waarop zijn zoon geboren werd, hij gekantonneerd was bij den kuiper te Opwetten;

dat de moeder van den behoeftige mede onder eede heeft opgegeven, dat haar man op het bedoelde tijdstip, naar zij vermeent, gekantonneerd was te Opwetten;

dat eindelijk door twee getuigen voor den Kantonregter te Eindhoven onder eede is verklaard, dat het hun zeer wel bekend was, dat den 26 Januarij 1832, het tijdstip, waarop Willem Frederik Bruinink te Eindhoven is geboren, de vader gekantonneerd was te Opwetten;

dat door deze verklaringen, in verband met de vermelding in de geboorte-acte, voldoende is bewezen, dat de vader van den behoeftige, tijdens diens geboorte, in de gemeente Nuenen is gekantonneerd geweest;

dat, volgens den geest der armenwet, voor militairen het betrekken van het kantonnement met het houden van garnizoen geacht wordt gelijk te staan;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de gemeente Nuenen is het onderstands-domicilie van den bovengenoemden behoeftige.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 5 Januarij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

van Heeckeren van Kell.

2°. van den 10 dezer, n°. 1, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten Groningen en Winsum over het domicilie van onderstand van Gerhardus Deelman* (zie het verslag over deze zaak in het *Achtste Deel*, blz. 393 en 394).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Groningen en Winsum over het onderstands-domicilie van Gerhardus Deelman;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 23 December 1868, n°. 76;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 5 Januarij 1869, n°. 233, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat het is gebleken, dat deze behoeftige is geboren te Groningen, doch tijdens de invoering der armenwet door vierjarige inwoning onderstands-domicilie had verkregen in de gemeente Winsum; dat hij in de maand Maart 1854 door de Diaconie der Evangelisch-Luthersche gemeente te Groningen is bedeeld, en dat er, toen hij in Julij 1867 naar de bedelaarsgestichten werd overgebragt, sedert die bedeeling geen tijdvak van vijftien achtereenvolgende maanden was verloopen, zonder dat onderstand uit fondsen van burgerlijke of kerkelijke armbesturen, hetzij aan hem zelven, hetzij aan een of meer minderjarige kinderen, is verstrekt;

dat het Gemeentebestuur van Groningen, op grond dezer feiten, beweert, dat de behoeftige, krachtens art. 36 der armenwet, alsnog onderstands-domicilie heeft behouden te Winsum; doch dat het Bestuur van laatstgenoemde gemeente dit betwist, bewerende: vooreerst, dat de behoeftige persoonlijk gedurende meer dan vijftien maanden buiten genot van onderstand is geweest en dat zijne kinderen, die gedurende dien tijd ondersteuning hebben genoten, als een afzonderlijk gezin zijn te beschouwen; en ten andere, dat het besluit van 11 Maart 1858, waarbij die kinderen te Groningen in verpleging zijn opgenomen, in strijd met het voorschrift der wet, eerst den 29 November daaraanvolgende aan het Gemeentebestuur van Winsum is medegedeeld;

dat evenwel de onderstand, aan minderjarige kinderen, afgescheiden van hunnen in leven zijnde vader, uitgereikt, in den zin der wet moet geacht worden aan den vader te zijn verstrekt; dat de omstandigheid, dat het bedoelde besluit eerst geruimen tijd, nadat het was genomen, aan het Gemeentebestuur van Winsum is medegedeeld, wel in aanmerking zou kunnen worden genomen in een geschil betreffende het verhaalbaar bedrag van den onderstand, doch niet, waar het, gelijk hier, bij de toepassing van art. 36 der armenwet alleen de vraag geldt, of de behoeftige en zijne minderjarige kinderen gedurende vijftien maanden of langer geen onderstand hebben gevraagd en verkregen;

Gezien art. 36 der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Winsum aan te wijzen als het onderstands-domicilie van Gerhardus Deelman.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 10 Januarij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van G. Nijpjes, te Stad aan 't Haringvliet, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, houdende afwijzing zijner reclame tegen de*

aanschrijving van het Gemeentebestuur van Stad aan 't Haringvliet tot plaatsing van eene balie langs zijn molen.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Op den 21 Julij 1868 hebben Burgemeester en Wethouders der gemeente Stad aan 't Haringvliet, naar aanleiding eener aanschrijving van den heer Commissaris des Konings in de provincie Zuidholland, aan den adressant bevolen om op eigen kosten te plaatsen en te onderhouden eene geschikte balie bij zijnen korenmolen, omdat dáár gevaar is voor afstorting van paarden en rijtuigen, wegens den schrik, dien de wenteling der molenroeden aan de paarden kan aanjagen.

De adressant, wiens molen staat aan de westzijde van een dijk tusschen de polders de Nieuwe en de Oude Stad, onder gemelde gemeente, heeft tegen dit bevel bezwaren ingebragt bij Gedeputeerde Staten der provincie Zuidholland. Hij beweert· dat de stand van den molen niet van dien aard is, dat daaruit gevaar kan ontstaan voor het schrikken van paarden, vermits de molen op eene hoogte gelegen en met eene hegge afgezet is; dat de rijweg, toen de molen werd gesticht, eene andere rigting had en niet langs den molen ging. en het dus hoogst onbillijk zoude zijn, hem ten gevolge van het verleggen van dien rijweg, waaraan hij en zijne auteuren vreemd gebleven zijn, den last op te leggen tot het plaatsen en onderhouden eener balie; dat dan ook bij den stichtingsbrief van den molen, uitgegeven in het jaar 1598, waarin al de lasten, op den molen klevende, naauwkeurig vermeld worden, ten aanzien van de veiligheid van het verkeer enkel wordt bepaald, dat de molenaar verpligt is ten allen tijde, wanneer er eenig beest of wagen voorbijkomt, stil te houden, opdat er geen paard, koe of ander beest beschadigd worde; en dat hij dus, aan dien last voldoende, daarmede kan volstaan.

Gedeputeerde Staten hebben over die bewering gehoord:

1°. het Gemeentebestuur van Stad aan 't Haringvliet. Dat Bestuur berigtte op den 22 Augustus jl.: dat er wel vrees bestaat voor gevaar, omdat de molen zóó kort bij den rijweg staat, die slechts 3.90 el breed is, dat bij zuiden-, zuidwesten-, noorden- en noordoostenwinden de roeden van den molen, dwars over den dijk en den rijweg draaijende, daarover heen slaan; dat dit daaruit blijkt, dat, wanneer de molen stilstaat en de roeden horizontaal en verticaal regt staan, eene loodlijn van het uiteinde van de horizontale roede op het midden van den weg valt; dat de ligging van den molen op eene hoogte en het bestaan der hegge niet wegneemt, dat het rondgaan of de wenteling der molenroeden door de paarden op den weg op eene voor hen schrikwekkende wijze kan worden gezien; dat, de paarden schrikkende, het te vreezen is, dat zij en de voertuigen, die zij trekken, zullen neêrstorten in de ongeveer 3 ellen breede wetering de Molenkreek, gelegen langs den binnenberm van den molendijk, die 2.05 el hoog is, hetgeen reeds meermalen gebeurd is; dat het reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Zuidholland voorschrijft, dat, bijaldien er gevaar bestaat voor het verkeer, de molenaar eene balie moet plaatsen; dat het beding in den stichtingsbrief, waarop de adressant zich beroept, namelijk de verpligting om den molen in de bedoelde gevallen te doen stilstaan, bij het bestaande drukke verkeer bezwaarlijker is dan het plaatsen en onderhouden eener balie. Bij dat berigt heeft het Gemeentebestuur overgelegd eene schetsteekening van de localiteit. —

2°. den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in de provincie Zuidholland. Deze hoofdambtenaar heeft, na raadpleging met den betrokken Ingenieur, op den 10 October jl. berigt: dat hij de plaatsing van den molen voor de veiligheid van het verkeer gevaarlijk acht; dat hij ook gelooft, dat de rijweg is verlegd, of misschien wel de molen destijds aan de andere zijde van den dijk stond, omdat in den stichtingsbrief in zooverre gesproken wordt van

wegen of oprillen, welke door den molenaar moesten worden onderhouden, en die oprillen waardoor men onderlangs den dijk kon gaan, zoodat de passage minder hinder van den molen ondervond, sedert onheugelijke tijden zijn vervallen. Die ambtenaar zegt, dat het beding, door den adressant ingeroepen, juist pleit voor zijne verpligting om voor de veiligheid van het verkeer zorg te dragen, en dat die zorg is een onderwerp van politie, te regelen door den bevoegden tijdelijken wetgever. Hij vindt het overigens hard, dat in de gegeven omstandigheden, d. i. dat de molen reeds bestond, vóórdat de rijweg er langs liep, de molenaar op zijne kosten de balie moet plaatsen en onderhouden. Hij geeft daarom in overweging, den adressant uitzigt te geven op eenige tegemoetkoming, voor het geval, dat hij zijne verpligting getrouw nakomt.

Gedeputeerde Staten hebben daarop den 20 October 1868, uit kracht van art. 40 van het bedoeld reglement, beslist, dat de adressant gehouden is eene balie te plaatsen en te onderhouden, en aan het Gemeentebestuur van Stad aan 't Haringvliet te kennen gegeven, dat het tot de taak van dat Bestuur behoort, te bepalen de lengte, hoogte en vorm van de te stellen balie.

Van deze beschikking is de adressant bij adres van den 2 November jl. bij den Koning gekomen in beroep. Geene andere gronden dan de hiervoor vermelde worden door hem in dat adres aangevoerd.

De adressant heeft aan deze Afdeeling nog ingezonden den originelen stichtingsbrief van den molen, in dato 22 Julij 1598. Daarin komt werkelijk voor de voormelde verpligting tot het doen stilstaan van den molen.

Gedeputeerde Staten, over dit adres van den adressant gehoord, refereren zich aan hun besluit en zijn ook van meening, dat de verpligting, in het belang der politie op den adressant rustende, niet moet worden beoordeeld naar den stichtingsbrief, maar naar de thans wettelijk bestaande verordeningen betreffende de veiligheid van het verkeer op de wegen.

Deze zijn de daadzaken in dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 10 December ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt en waaromtrent thans een ontwerp van besluit aan den Koning zal moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn belanghebbenden tegenwoordig. Hebben de belanghebbenden ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De appellant geeft hoofdzakelijk te kennen, dat de onderwerpelijke molen altijd in het bezit en gebruik van zijne familie is geweest, zonder dat ooit tot de plaatsing dier balie eenige last is opgelegd. — Op de daartoe door den Voorzitter gedane vraag erkent hij, dat er in den laatsten tijd eenige meerdere drukte op den rijweg bestaat.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van Burgemeester en Wethouders van de Wijk van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Drenthe nopens de toepassing van het provinciaal reglement op de waterleidingen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Vries: Mijne Heeren! Reeds sedert het midden van 1867 is de aandacht van Gedeputeerde Staten van Drenthe gevestigd geweest op de gebrekkige

afwatering van twee slagen veld, gelegen onder Echten, toebehoorende aan H. Eleveld, te Zuidwolde.

Bij resolutie van 18 September van dat jaar hebben Gedeputeerde Staten het Gemeentebestuur van de Wijk uitgenoodigd om zijne tusschenkomst en medewerking te verleenen ter bevordering, dat voor het noordelijk gedeelte dier gronden eene waterleiding gemaakt werd om het water te lossen naar de Koekanger Aa. Over de waterlossing van het zuidelijk gedeelte werd geschreven naar het Gemeentebestuur van Ruinen. Burgemeester en Wethouders van de Wijk antwoordden, dat de eigenaars van de Oshaar en de Linthorst, door welke gronden die waterleiding zou moeten worden gemaakt, hoogst ongaarne hunne toestemming tot het maken van die waterleiding zouden geven, daar zij vreezen, dat door den veelvuldigen aanvoer van water uit de velden van Echten de stroom de Aa de noodige capaciteit niet zou bezitten om al dat water geregeld af te voeren, waarvan het gevolg zou zijn, dat de gronden op de Linthorst telkens zouden worden geïnundeerd. Burgemeester en Wethouders verlangden, alvorens verder te gaan, de verzekering, dat Gedeputeerde Staten, ten genoege van de belanghebbenden, de noodige maatregelen tegen die gevreesde overstrooming geven zouden. Dat Collegie begreep echter die verzekering niet te kunnen geven, maar dat daarom de verbetering der waterlossing van het bedoelde veld niet mogt worden vertraagd. Mogt het later blijken, dat de Aa te weinig capaciteit bezit om al het aangevoerde water door te laten, dan zou men later tot eene verruiming van dat stroompje behooren over te gaan. Burgemeester en Wethouders hebben daarop berigt, dat de eigenaars van de Oshaar en de Linthorst verklaard hebben, dat Eleveld geen het minste regt heeft om het water van zijne gronden over en langs hunne eigendommen naar de Koekanger Aa af te voeren, en zij daarom hunne toestemming tot de daarstelling der verlangde waterleiding weigerden, zoolang Eleveld zich niet verbond om de kosten der daarstelling op zich te nemen en eene tegemoetkoming in de kosten van onderhoud bij te dragen, waartoe Eleveld zich ongenegen had verklaard. Burgemeester en Wethouders zonden tevens een adres in van onderscheiden eigenaars van belendende gronden, waarbij deze bezwaren opperden tegen het lossen van water uit het gebied van Echten over hunne gronden.

Kort daarna kwam bij Gedeputeerde Staten eene klagte in van de heeren van Holthe tot Echten en van Echten van Holthe, als onderhoudspligtigen van een gedeelte van den publieken weg tusschen Echten en Koekange, houdende, dat de waterlossingen onder Koekange, die het water uit de markte van Echten en van genoemden weg moeten ontvangen en afvoeren, waren afgedamd en dien ten gevolge de veldgronden en de weg onder water stonden, waarom adressanten verzochten, dat tegen die willekeurige afdammingen maatregelen mogten worden genomen.

Door Gedeputeerde Staten is daarop aan den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat een onderzoek *in loco* opgedragen. In zijn verslag beschrijft deze hoofd-ambtenaar de rigting der waterloopen, waardoor het noordelijk en het zuidelijk deel van de slagen van Eleveld afwateren, en de dammen, in den noordelijken waterloop door de gebroeders Steenbergen en door de eigenaars van de Oshaar geplaatst. Hij meldt, dat het water, door die afdammingen opgekeerd, op den weg staan bleef tot de hoogte van 15 duim en het noordelijk gedeelte van de slagen van Eleveld en de ten noordoosten daarvan gelegen boekweitveenen dras deed liggen, terwijl het tevens zich achter de dammen om een weg baande en zich met den waterloop beneden vereenigde, zoodat het water, dat men trachtte te keeren, toch werd ontvangen. Zoowel op grond van deze bijzonderheid, als uit de beschouwing van de op het terrein waargenomen oude loopjes bij het noordelijk en bij het zuidelijk gedeelte der slagen van Eleveld, en van de natuurlijke ligging van het terrein, komt de Hoofd-Ingenieur tot het besluit, dat de beide slagen voornoemd sedert jaren hunne afwatering moeten hebben gehad op de Koekanger Aa door het Oshaarsche veld, en dat dus het regt van Eleveld

op die afwatering niet kan worden betwist. De vrees der eigenaars onder Koekange voor de groote massa water, die van het Echtensche veld zou worden afgevoerd, acht de Hoofd-Ingenieur overdreven, èn omdat slechts een klein gedeelte van dat veld op de Koekanger Aa afwatert, èn omdat de waterleiding, die het afvoert, slechts van geringe capaciteit is. Hij wijst daarbij op andere oorzaken, waardoor ten onregte de Koekanger Aa met vreemd water wordt bezwaard. Naar zijn oordeel zijn de beide bovenvermelde afdammingen ten onregte gelegd en is het beste middel om zulke willekeurige handelingen voor het vervolg te voorkomen, dat de beide waterleidingen onder schouw gebragt worden en daartoe op de tabel der waterleidingen worden vermeld. Bij dit verslag is door den Hoofd-Ingenieur eene kaart overgelegd, waarop de loop der waterleidingen is aangewezen, welke kaart zich bij de stukken bevindt.

Na ontvangst van dat verslag van den Hoofd-Ingenieur hebben Gedeputeerde Staten, onder mededeeling daarvan, Burgemeester en Wethouders van de Wijk trachten te bewegen de bedoelde waterleidingen op eene suppletoire tabel van schouwbare voorwerpen te brengen, en met deze verder te handelen overeenkomstig het toen geldend reglement op de waterleidingen in de provincie. Deze poging is echter niet gelukt. Burgemeester en Wethouders hadden van de eigenaars der gronden in hunne gemeente, waarover de waterleiding zou worden gelegd, vernomen, dat vroeger over hunne gronden geene waterleiding heeft bestaan, en dat de vóór eenige jaren aangelegde en thans bestaande langs het land van Schans, krachtens eene overeenkomst van 20 September 1828, bij de stukken aanwezig, door de belendende eigenaars is bekostigd en voortdurend wordt onderhouden; dat Eleveld daartoe niet heeft bijgedragen en daarom ook geen regt op die waterleiding heeft; dat men wel eene overeenkomst wil treffen om de waterleiding tot zijn land te verlengen, maar dat Eleveld zich daarvoor geene de minste opoffering getroosten wil. Burgemeester en Wethouders achtten het onbillijk ten zijnen gerieve de andere landeigenaars met de kosten van aanleg en onderhoud te belasten.

Intusschen is op 5 September 1868 in werking getreden het nieuwe reglement op de waterleidingen in de provincie Drenthe, goedgekeurd bij Zijner Majesteits besluit van 5 September 1868, nº. 55; welk reglement in art. 3 bepaalt, dat, ingeval van twijfel of geschil, of een waterweg behoort tot de in dit reglement bedoelde waterleidingen, Gedeputeerde Staten beslissen.

Naar aanleiding dezer bepaling hebben Gedeputeerde Staten den 9 September jl. gegeven de volgende beslissing:

dat uit de missives van Burgemeester en Wethouders van de Wijk blijkt, dat zij de waterleidingen niet onder schouw wenschen gebragt te zien, en dat mitsdien, naar het nieuwe, thans in werking getreden reglement, nader moet worden uitgemaakt, of daartoe al dan niet noodzakelijkheid bestaat;

overwogen, dat bij dit Collegie klagten zijn ingekomen over de belemmerde afwatering van een gedeelte van het Echtensche veld, in 't bijzonder over zekere veldslagen in dat veld, gemeente Ruinen gelegen, toebehoorende aan H. Eleveld en zwettende ten zuidwesten aan het Oshaarder veld, in de gemeente de Wijk, alsmede daarover, dat door afdamming der waterlossingen onder Koekange zelfs de publieke weg van Echten naar Koekange werd onder water gezet;

dat, na een ingesteld onderzoek en na plaatselijke opneming door den Waterstaat, is gebleken het bestaan van twee waterleidingen, die door menschen toedoen werden belemmerd, als:

a. éene, aanvangende in het Echtensche veld, gemeente Ruinen, uit drie plassen, onmiddellijk ten oosten van het Koekanger veld, ten westen van den ouden postweg en ten noorden van het punt, waar die postweg in den weg van Koekange naar Echten valt, eerst loopende in zuidwestelijke rigting met doorsnijding der gronden tusschen de gemeenten Ruinen en de Wijk door het Koekanger veld (gemeente de Wijk) naar

eene plas in dat veld, van waar zij met eene kromming eene nagenoeg zuidelijke rigting aanneemt en in die rigting den weg van Koekange naar Echten snijdt (ter welker plaatse nog kenteekenen zijn van eene bestaan hebbende pomp), en vervolgens weder de grens van de gemeenten de Wijk en Ruinen, waarna zij op nieuw eene zuidwestelijke rigting aanneemt, dwars door de slagen van Eleveld loopt en dan op nieuw in de gemeente de Wijk komt en wel in het Oshaarsche veld, waar, met uitzondering van eene zuidelijke kromming, de leiding zuidwestwaarts blijft loopen langs het huis van J. B. Schans onder een bruggetje en verder langs den weg om onder een bruggetje in dien weg (zijnde de dwarsdijk) zich in de Koekanger Aa te storten, even beneden het daarin geplaatste keerschut;

b. ééne, beginnende in of even beoosten het zuidelijk gedeelte der slagen velds van Eleveld, gemeente Ruinen, zuidoostwaarts loopende, na de grens der gemeenten Ruinen en de Wijk te hebben doorsneden, langs eene kleine grup door het Oshaarsche veld, voorts met eene zuidelijke kromming door eene pomp onder den weg bij de Russche tot in de bovenvaartsche verlenging der Koekanger Aa;

dat deze waterloopen op het terrein kunnen worden waargenomen en zijn overeenkomstig de natuurlijke ligging van het terrein, zoo als ook gebleken is daaruit, dat, in weêrwil van de belemmering of afdamming dier natuurlijke loopjes, het water toch den weg nam, dien men het trachtte af te snijden;

dat door het Gemeentebestuur van de Wijk de twijfel is geopperd, of de bedoelde waterleidingen behooren tot die, in het reglement bedoeld, en dat daarover mitsdien door dit Collegie moet worden uitspraak gedaan;

Gelet op art. 3 van het reglement op de waterleidingen in deze provincie, door de Staten den 11 Julij 1868 vastgesteld en goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 5 Augustus 1868, n°. 55;

Is besloten:

Art. 1. Te beslissen, dat de beide waterleidingen, hierboven onder *a* en *b* omschreven, zijn waterwegen, bestemd en dienende om, in het openbaar belang, water te ontvangen en af te voeren, zoo als bedoeld worden in art. 1 van het aangehaalde reglement, en dat zij mitsdien behooren op den legger, naar art. 2 van dat reglement in de gemeenten Ruinen en de Wijk op te maken.

Art. 2. Burgemeester en Wethouders van Ruinen en de Wijk, onder mededeeling der beslissing in art. 1, bij extract dezer aan te schrijven om aan den inhoud dier beslissing openbare bekendheid in hunne gemeente te geven, en om, bij het opmaken van den legger der waterleidingen, ieder voor zooveel zijne gemeente betreft, ter uitvoering van vorenstaande beslissing het noodige te verrigten.

Tegen deze beslissing zijn Burgemeester en Wethouders in beroep gekomen bij den Koning bij een adres, houdende:

dat, zoo die genomene beslissing moet worden uitgevoerd, daaruit zal voortvloeijen, dat de eigenaren der gronden, waarover die waterleiding zal moeten worden gemaakt, zullen worden bezwaard met de kosten van daarstelling en het voortdurend onderhoud derzelve, waardoor niet alleen geheel willekeurig over hunne eigendommen zal worden beschikt, maar hun ook bovendien een last zal worden opgelegd, waarbij zij persoonlijk geen belang hebben, maar waarvan sommigen hunner zelfs grooten overlast zullen verkrijgen, en zulks alleen ten behoeve van een adressant, die om het maken dier waterleiding verzockt en nimmer het regt heeft bezeten om langs den voorgestelden weg het water van zijne veldgronden te mogen afvoeren;

dat het *in casu* uitgebragt rapport van den heer Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in deze provincie berust op eigendomsregten en natuurlijke ligging van het terrein, terwijl die regten niet bestaan en de natuurlijke ligging van het terrein, volgens onze bescheiden meening, op vrije gronden zonder behoorlijke schadeloosstelling geen bezwaar kan opleggen, hetgeen zelfs ten behoeve van het Rijk niet geschiedt;

dat, wel is waar, bereids vóór eenige jaren op het terrein, waarlangs gezegde adressant het water van zijne veldslagen verlangt te lossen, door de daarbij belanghebbende belendende eigenaren gedeeltelijk eene sloot is gegraven, welke, krachtens een tusschen die eigenaren opgemaakt contract (mede als bijlage onder letter *o* in afschrift hier bijgevoegd), op gemeenschappelijke kosten is gemaakt en voortdurend wordt onderhouden; doch dat die sloot, wanneer dezelve zoude moeten dienen tot de onderwerpelijke waterleiding, voor meer dan de helft zoude moeten worden verlengd;

dat de eigenaren dier sloot, op ons deswege gedaan verzoek, hebben aangeboden, het water van de onderwerpelijke veldslagen langs dezelve te laten afvoeren, wanneer de daarbij belanghebbende adressant de kosten dier verlenging voor zijne rekening wil nemen, voortdurend naar eenen billijken maatstaf tot het onderhoud wil bijdragen en overigens hunne schade vergoeden; doch dat de adressant volstrekt ongenegen is eenige kosten hoegenaamd ook aan te wenden of eenige vergoeding te geven.

Op alle welke gronden Burgemeester en Wethouders verzoeken, dat Zijne Majesteit de beslissing van Gedeputeerde Staten moge vernietigen.

Gedeputeerde Staten, op dit adres nader gehoord, hebben de opmerking gemaakt, dat Burgemeester en Wethouders daarin spreken van ééne waterleiding, doch dat dit onjuist is; dat hier toch sprake is van twee waterleidingen, in de beslissing van 9 September jl. omschreven, die niet, zoo als Burgemeester en Wethouders het willen doen voorkomen, alleen strekken ten behoeve van één ingezeten der gemeente Zuidwolde, eigenaar van twee slagen veld, gelegen onder Echten, gemeente Ruinen, maar ook tot afwatering van een gedeelte van het Echtensche veld, eene vrij aanzienlijke oppervlakte.

Bij den Raad van State is door W. H. en H. J. Steenbergen en R. R. Linthorst eene memorie ingediend ten betooge, dat Gedeputeerde Staten verkeerdelijk hebben beslist, dat voor twee slagen veld van H. Eleveld eene waterleiding over bijzondere gronden naar de Koekanger Aa moet worden gemaakt. In deze memorie worden de hierboven reeds vermelde gronden herhaald en nader aangedrongen, met aanwijzing van de schade, die adressanten ten gevolge dier beslissing dreigt.

In deze zaak zal de Afdeeling alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning moeten voordragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het geschil tusschen de gemeenten 's Hertogenbosch en Meppel over het domicilie van onderstand van Johanna van Hesselingen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Het Collegie van Regenten van de Godshuizen en de Algemeene Armen te 's Hertogenbosch heeft zich tot Zijne Majesteit gewend met een verzoekschrift, daarbij te kennen gevende: dat, blijkens besluit van den Burgemeester van Amsterdam van 19 December 1867, ten laste van het hiervoren genoemd Collegie in onderstand is opgenomen Johanna van Hesselingen; dat bij onderzoek gebleken is, dat die vrouw den 23 Augustus 1823 te 's Hertogenbosch *toevallig* geboren is, daar haar vader, een schipper, blijkens de geboorte-acte, verklaard heeft te Meppel te wonen, van welke bevinding is kennis gegeven, en het onderstands-domicilie door 's Hertogenbosch ontkend; dat intusschen het Gemeentebestuur van Meppel het onderstands-domicilie ook zijnerzijds heeft ontkend; dat echter zoowel uit

de geboorte-acte, de verklaring des vaders inhoudende, als uit het verder ingesteld onderzoek blijkt, dat de ouders van Johanna van Hesselingen zich tijdens hare geboorte op hun schip toevallig te 's Hertogenbosch bevonden; dat in de geboorte-acte is vermeld, dat zij te Meppel woonachtig waren, omdat zij die gemeente als hun hoofdverblijf beschouwden, en dat de vader dáár ook altijd zijn patent genomen heeft; dat Burgemeester en Wethouders van Meppel desniettemin bij de ontkentenis zijn blijven volharden, zoodat eene beslissing van het geschil door de bevoegde magt noodig is; — weshalve het Collegie voormeld verzoekt, dat het Zijner Majesteit behage de gemeente Meppel tot het onderstands-domicilie van Johanna Hesselingen te verklaren.

In de geboorte-acte, waarvan straks gesproken is, staat alleen, dat: „in het jaar een duizend acht honderd drie en dertig, den zes en twintigsten Augustus, voor den ambtenaar van den burgerlijken stand is verschenen Jan van Hesselingen, particulier schipper, wonende in de gemeente Meppel, provincie Drenthe, zich met deszelfs schip in de haven te 's Hertogenbosch bevindende, welke verklaarde, dat hem uit Hendrikje Otten, zijne huisvrouw," geboren was een kind van het vrouwelijk geslacht, aan hetwelk hij te kennen gaf te willen geven den voornaam van Johanna.

De vader van de armlastige is reeds overleden; maar de moeder is den 30 April 1868 ten overstaan van den Kantonregter van het eerste kanton van Amsterdam onder eede gehoord. Hendrikje Otten, weduwe van Jan van Hesselingen, zonder beroep, wonende te Amsterdam, heeft bij die gelegenheid verklaard: dat zij in het begin van 1818 te Meppel, waar zij bij hare ouders woonde, met Jan van Hesselingen gehuwd is, en onmiddellijk na de kerkelijke voltrekking van het huwelijk bij haren man aan boord gegaan is, die steeds op zijn schip verblijf gehouden had; dat hare kinderen Elisabeth, Ender, Kien, Harm, Elsje en Pieter te Meppel geboren zijn, en wel de eerste in 1818, de tweede in 1821, de derde in 1823, allen ten huize van hare ouders, de vierde in 1825, de vijfde in 1830, beiden ten huize van Jan Jans ter Wal, alwaar zij dan gedurende drie of vier weken eene kamer in gebruik had, waarvoor eenige huur betaald werd; dat zij met haren man telkens, wanneer eene bevalling op handen was, naar Meppel gegaan was om dáár de kraam uit te leggen, hetzij bij hare ouders of in het huis van ter Wal, terwijl haar man dan alléén met zijn vaartuig vertrok; dat zij vervolgens òf door haren man afgehaald werd, òf, wanneer hij eenigzins in de nabijheid van Meppel was, zich naar hem begaf; dat zij nimmer te Meppel eene woonplaats gehad hebben en dáár, behalve bij de voormelde kraamuitleggingen, nimmer vertoefd hebben, dan wanneer zij hare ouders verlangde te zien, en ook eens, toen haar man door eene zware ziekte overvallen was, gedurende verscheidene weken ten huize harer ouders; dat zij ook op geene andere plaats gewoond hebben, maar steeds in hun schip verblijf gehouden en dáár ook steeds den winter doorgebragt hebben, totdat zij vóór ongeveer twee en twintig jaren het varen opgegeven en hunne woonplaats te Amsterdam gevestigd hebben; dat haar man, zoolang hij varende was, te Meppel patent verkregen en de belasting daarvoor aldaar betaald heeft tot welk einde zij of haar man jaarlijks, wanneer zij zich in de nabijheid van Meppel bevonden, derwaarts reisde, terwijl het geld enkele malen ook naar Meppel gezonden is; dat haar van andere belastingen, voor welke haar man aangeslagen mogt geweest zijn, niets bekend is; dat zij in 1833 met eene lading van Friesland te 's Hertogenbosch gekomen zijn, alwaar hare dochter Johanna geboren is, en n 1836, bij de geboorte harer dochter Petronella, met hun schip aan de werf te IJsselmonde in vertimmering lagen; dat hare dochter Elisabeth, toen zij ongeveer zeven jaren oud was, gedurende een jaar te Meppel school gegaan is en toen bij de ouders van haar comparante woonde; dat de overige kinderen, hetzij des winters, wanneer het schip ingevroren was, of des zomers, wanneer het in reparatie lag, ter plaatse, waar zij zich bevonden, school gingen; dat de vijf oudste kinderen te Meppel, Johanna te

's Hertogenbosch en Petronella te Lemmer gedoopt zijn, terwijl hunne belijdenis, voor zoover zij die gedaan hebben, te Amsterdam plaats gehad heeft.

Het Gemeentebestuur van Meppel heeft, onder dagteekening van 25 Augustus 1868, opgemerkt, dat omtrent deze aangelegenheid in de overgelegde stukken door hetzelve geene feiten of bijzonderheden zijn aangetroffen, waardoor wordt gestaafd of bevestigd, dat Jan van Hesselingen (de vader van Johanna van Hesselingen) in de door hem aangeduide of opgegeven gemeente woonplaats had, waardoor de geboorte van Johanna van Hesselingen, in den zin van het eerste lid van art. 28 der wet, zou kunnen worden toegepast op Meppel. Het verhoor der moeder van Johanna van Hesselingen en hare beëedigde verklaring op 30 April 1868 bewijst volgens Meppel ook niet in het minste, dat tijdens de geboorte van Johanna van Hesselingen hare ouders te Meppel woonden of dáár gedomicilieerd waren; evenmin de omstandigheid, dat de moeder van Johanna van Hesselingen dikwerf te Meppel kwam en dáár bij voorkeur kraamde, hetgeen zeer natuurlijk was, omdat te Meppel hare ouders en vele familie woonden; doch dat zij met haren echtgenoot na hare huwelijks-voltrekking niet te Meppel heeft gewoond, is positief door den inhoud van hare verklaring van 30 April 1868. De opgave, als zoude Jan van Hesselingen te Meppel patent genomen hebben, is niet bevestigd bij het gedaan onderzoek; en, al was dat ook zoo, dan bewijst het nog niet, dat hij dáár, waar hij patent nam, domicilie of woonplaats had. En aangezien uit de meergenoemde beëedigde verklaring der moeder van Johanna van Hesselingen duidelijk blijkt, dat zij na hare bevalling van haar vijfde kind in 1830 te Meppel, evenmin als haar echtgenoot, dien zij onmiddellijk na hare herstelling op zijn schip is gevolgd, dáár immer zijn geweest, veel minder hebben gewoond, kan Meppel niet zijn het domicilie van onderstand van Johanna van Hesselingen, in 1833 te 's Hertogenbosch geboren. — Het Gemeentebestuur van Meppel vindt derhalve geene vrijheid het domicilie van onderstand van Johanna van Hesselingen, te 's Hertogenbosch geboren, als te Meppel gevestigd, te erkennen.

Gedeputeerde Staten van Drenthe, in hun ambtsberigt van 4 September 1868, zijn van hetzelfde gevoelen.

Burgemeester en Wethouders van 's Hertogenbosch, alsmede het Collegie van Regenten van de Godshuizen en de Algemeene Armen aldaar, volharden bij hun gevoelen, dat niet 's Hertogenbosch, maar Meppel is het domicilie van onderstand van deze armlastige.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, onder dagteekening van 30 October/6 November 1868, zijn daarentegen van oordeel, dat de plaats der geboorte, 's Hertogenbosch, is het domicilie van onderstand.

Verdere memoriën zijn er niet ingekomen, en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. *het beroep van den Raad der gemeente Havelte van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, waarbij de goedkeuring wordt geweigerd van het besluit van dien Raad tot het toekennen van gratificatiën aan de onderwijzers in die gemeente.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! De Raad der gemeente Havelte heeft zich bij adres gewend tot Zijne Majesteit, daarbij te kennen gevende: dat hij zijn besluit

van den 12 Junij jl., in den vorm gewijzigd bij dat van 18 September jl., en in afschrift bij dat adres overgelegd, aan de onderwijzers in die gemeente gratificatiën zijn toegekend, te zamen ten bedrage van *f* 200; dat Gedeputeerde Staten van Drenthe hebben geweigerd dat besluit, meer bepaaldelijk strekkende om alsnog ter begrooting en rekening dier gemeente over 1867 te verevenen eenige gratificatiën, aan onderwijzers toegekend, goed te keuren; dat die weigering is gegrond op de overweging, dat gratificatiën zijn tijdelijke verhoogingen van jaarwedden, welker verhooging alleen mag plaats hebben door wijziging der schoolregeling onder hunne goedkeuring, naar art. 19 der wet op het lager onderwijs; dat daartegen van de zijde van adressant is aangevoerd, dat deze gratificatiën niet zijn tijdelijke verhooging van jaarwedde; dat toch de jaarwedde der onderwijzers is: de inkomsten, bedoeld bij art. 1 van het Koninklijk besluit van 24 Maart 1858 (*Staatsblad* n°. 14) en, volgens art. 2 van dat besluit, onder die inkomsten en dus onder de jaarwedde, niet worden opgenomen „toelagen voor huishuur en dergelijke bijzondere doeleinden, mitsgaders gratificatiën, die het karakter van vaste jaarlijksche inkomst missen”; dat Gedeputeerde Staten, bij resolutie van 9 October jl., n°. 36 (in afschrift overgelegd), hebben te kennen gegeven, dat dit vertoog hen niet heeft teruggebragt van hun bezwaar tegen de toekenning van gratificatiën aan onderwijzers en de verevening ter begrooting, en zij hunne goedkeuring aan het daartoe strekkend raadsbesluit blijven onthouden;

dat adressant zich met die beslissing bezwaard acht; dat toch eigenlijk het woord *gratificatie* alléén reeds alle karakter van vaste jaarlijksche inkomst buitensluit, en het dus wel aannemelijk schijnt, dat gratificatiën, ook in den zin van art. 2 van meergemeld Koninklijk besluit, *per se* het karakter van vaste jaarlijksche inkomst missen; dat echter, aangenomen, dat bij de aangehaalde bepaling wordt gesproken van „gratificatiën, die het karakter van vaste jaarlijksche inkomst missen”, in tegenstelling van gratificatiën, die dat karakter niet missen, dan nog uit die bepaling zeker volgt, dat de adressant het regt heeft, den onderwijzers althans éénmaal eene gratificatie te verleenen;

dat toch zoodanige, slechts éénmaal verleende, gratificatiën nimmer kunnen gezegd worden vaste jaarlijksche inkomst te zijn of daarvan het karakter te hebben;

dat bovendien het beroep van adressant op art. 2 van genoemd Koninklijk besluit bewijst, dat die gratificatiën niet alleen niet zijn vaste jaarlijksche inkomst, maar dit ook niet zullen worden, daar toch elke poging om de onderwijzers jaarlijks op die wijze te bevoordeelen, als in strijd met die bepaling, vruchteloos zou zijn;

dat dus de gratificatiën, waarvan hier de rede is, naar het stellig voorschrift van art. 2 van bedoeld Koninklijk besluit van 24 Maart 1858 (*Staatsblad* n°. 14), niet worden opgenomen onder de jaarwedden en dus niet zijn tijdelijke verhooging van jaarwedde.

Adressant vraagt dan ook bij Zijne Majesteit voorziening tegen de beslissing van Gedeputeerde Staten van Drenthe dd. 9 October jl., n°. 36.

Gedeputeerde Staten hebben in hunne resolutie van 9 September jl aan Burgemeester en Wethouders van Havelte, ter mededeeling aan den Gemeenteraad, te kennen gegeven, dat, naar de wijze, waarop gratificatiën aan onderwijzers in hunne gemeente verleend zijn en worden, deze blijkbaar strekken tot vermeerdering en aanvulling van hunne gewone jaarwedde, en dat hierin feitelijk ook de erkentenis ligt, dat de wedden der onderwijzers te laag zijn, zoodat Gedeputeerde Staten hunne goedkeuring aan de verevening van die gratificatiën of toelagen moeten blijven onthouden, zich echter bereid verklarende om eene billijke verhooging dier wedde op regelmatige wijze door wijziging van het plan van schoolregeling goed te keuren.

In hun ambtsberigt van den 11 November daaraanvolgende voegen Gedeputeerde Staten daar nog bij, dat zij meenen er op te moeten wijzen, dat de Raad bij zijne beschouwingen, aan art. 2 van het Koninklijk besluit van 24 Maart 1858, n°. 14,

ontleend, voorbijziet, dat het onderwerp daarvan is: het, ter uitvoering, voor zooveel die punten betreft, der wet van 13 Augustus 1857, stellen van regels op de inning, verantwoording en contrôle der bijdragen voor pensioen van onderwijzers, op de wijze van betaling der pensioenen en op de voldoening van het aandeel, hetwelk de gemeenten in die pensioenen hebben te dragen, en dat al de bepalingen van het besluit dus daartoe betrekkelijk zijn. De bepalingen van artt. 1 en 2 hebben meer bijzonder betrekking tot den grondslag van de pensioensbijdrage der onderwijzers; zij bepalen de elementen, die tot vaststelling van dien grondslag in aanmerking kunnen komen, en wel voor die onderwijzers, die op 1 Januarij 1858 in dienst waren, dat is op het tijdpunt, dat de wet in werking trad, op een tijdpunt dus, dat hare bepalingen nog niet hadden gewerkt. Het zal dan ook, meenen Gedeputeerde Staten, wel niet noodig zijn te zeggen, dat de vraag, of naar des wetgevers bedoeling gratificatiën al dan niet als tijdelijke verhoogingen der jaarwedde te beschouwen zijn, uit de bepalingen van dit Koninklijk besluit niet kan worden beantwoord.

Nadere memoriën zijn er niet ingediend; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Derde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 3 *Februarij* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooft.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling is ingekomen een Koninklijk besluit van den 18 Januarij ll., nº. 16, houdende beschikking op *het beroep van H. J. de Lange, te Beilen, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, waarbij eene suppletoire tabel van aan de schouw onderworpen voorwerpen in de gemeente Beilen is goedgekeurd* (zie het verslag over deze zaak in het *Achtste Deel*, blz. 386—388).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door H. J. de Lange, te Beilen, bij Ons ingesteld beroep tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 18 September 1867, nº. 34, waarbij, met afwijzing der door hem ingebragte bezwaren, is goedgekeurd eene suppletoire tabel van wegen en waterlossingen in de gemeente Beilen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur gehoord), advies van den 23 December 1868, nº. 77;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 14 Januarij 1869, nº. 202, 3de Afdeeling;

Overwegende, dat Burgemeester en Wethouders van Beilen op eene door hen opgemaakte suppletoire tabel van schouwbare waterlossingen hebben gebragt eene goot of waterloop, loopende van de publieke straat te Beilen, over adressants perceel, kadaster sectie D, nº. 1573, tot aan den bezuiden dat perceel gelegen weg; dat de adressant tegen deze tabel een bezwaarschrift heeft ingediend, waarbij hij, ofschoon

erkennende, dat deze goot sedert ongeveer 25 jaren bestond, en dat daardoor steeds het water van de publieke straat was afgevoerd, evenwel betwistte, dat die zou zijn eene waterlossing, als bedoeld in het provinciaal reglement op de wegen en waterlossingen van 1852, en beweerde, dat het Gemeentebestuur op andere wijze in den afvoer van het bedoelde water behoorde te voorzien; dat Gedeputeerde Staten, met afwijzing van het bezwaarschrift, de suppletoire tabel hebben goedgekeurd; en dat de adressant hierop, bij adres, gedagteekend 15 September 1868, bij Ons in beroep is gekomen;

dat de artt. 3, 4 en 7 van genoemd provinciaal reglement in het algemeen de eindbeslissing omtrent de vaststelling der tabellen en suppletoire tabellen van schouwbare wegen en waterlossingen aan Gedeputeerde Staten opdragen, zonder dat tegen hunne beslissing beroep is toegelaten;

dat, wel is waar, art. 18, 4de lid, in verband met artt. 14, 15 en 17, van hetzelfde reglement hooger beroep op Ons toelaat, wanneer hetzij door Gedeputeerde Staten de aanleg eener nieuwe waterlossing is bevolen, hetzij bij het onder schouw brengen van eene bestaande waterlossing, welke daaraan tot dusver niet onderworpen was, verschil ontstaat over het onderhoud, de rigting enz. der waterlossing;

dat echter geen dezer gevallen in deze aanwezig is, aangezien hier alleen de vraag is, of de bewuste goot of waterloop op de tabel zal gebragt worden of niet, waaromtrent uitsluitend de artt. 3, 4 en 7 voormeld toepasselijk zijn;

dat er dus, volgens het provinciaal reglement van 1852, geen beroep op Ons openstaat, en derhalve niet behoeft te worden onderzocht, in hoever art. 32 van het inmiddels in werking getreden provinciaal reglement op de waterleidingen van 11 Julij 1868 (*Provinciaal blad* n°. 30) gerekend zou kunnen worden zoodanig beroep te hebben afgesneden, waar het volgens het reglement van 1852 bestond;

Gezien het reglement op het beheer van wegen en waterlossingen in de provincie Drenthe, van 9 Augustus 1852 (*Provinciaal blad* n°. 36);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant niet-ontvankelijk te verklaren in het door hem ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 18 Januarij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans zijn aan de orde:

II. *de adressen van R. van den Heuvel c. s., te Enspijk, houdende bezwaren tegen de benoeming van H. G. Verstegen tot Poldermeester van den dorpspolder Enspijk.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Op den Geërfden-dag te Enspijk is den 27

Mei 1868 eene voordragt opgemaakt ter benoeming van een Poldermeester te Enspijk.

Op die voordragt zijn geplaatst H. G. Verstegen en D. de Jager, beiden wonende te Deil, en A. van Gellekum, wonende te Rumpt. Ten aanzien van den eersten, die slechts met consorten eigendommen in den dorpspolder bezit, is besloten aan Gedeputeerde Staten voor te dragen, hem ontheffing van het vereischte van gegoedheid te verleenen.

Tegen de gemaakte voordragt hebben de gemagtigde-geërfde R. van den Heuvel en de geërfde K. Key Dz. dadelijk op den Geërfden-dag geprotesteerd, op grond, dat Poldermeesters in den dorpspolder moeten wonen, indien daarvoor geschikt en genoegzaam personeel bestaat, waaraan het in dezen dorpspolder volgens hen niet ontbreekt.

De beide genoemde personen hebben hunne bezwaren bij Gedeputeerde Staten van Gelderland ingediend, maar op ongezegeld papier, op grond waarvan hun adres is ter zijde gelegd.

Intusschen waren aan Gedeputeerde Staten door den Dijkgraaf van Tielerwaard inlichtingen verstrekt, houdende dat, ten gevolge van het wanbeheer der beide poldermeesters te Enspijk, die te oud zijn om alles na te gaan, wien het ook aan de noodige ijver ontbreekt, en waarvan de een, omdat hij bijna niet meer zien kan, zelden in het veld komt, de watermolen en watergangen te Enspijk in zoodanigen staat waren geraakt, dat, wanneer dit langer duurde, binnen weinige jaren, Enspijk gedurende het geheele jaar onder water zou staan; dat daarom, nadat het Polderbestuur vroeger gewaarschuwd was, de grootste geërfden gemeend hebben dergelijke administratie niet langer te mogen dulden, maar een ander Poldermeester te moeten voordragen, die lust had en energiek genoeg was om, niettegenstaande den geest van verzet in Enspijk, zelf hunne belangen te behartigen, opdat de polder zich zelf kon droogmaken; dat slechts $^1/_{15}$ van den polder Enspijk in het dorp Enspijk te huis behoort en $^2/_5$ het eigendom is van ingezetenen van het dorp Deil; dat men dus in Enspijk zelf bij een behoorlijk beheer bijna geen belang heeft; dat er in Enspijk zelf slechts drie personen de vereischte gegoedheid hebben, waarvan één Poldermeester, en de twee anderen beiden geheel ongeschikt zijn, terwijl onder hen, die aldaar de gegoedheid niet hebben, slechts één is, die èn geschikt is èn de overige vereischten om tot Poldermeester benoemd te worden, bezit, maar dat deze niet wilde voorgedragen worden; dat eindelijk de polder Deil aan den polder Enspijk grenst, en men van Deil even spoedig in het Enspijksche veld kan komen als van Enspijk zelf.

Gedeputeerde Staten hebben daarop bij besluit van 30 Junij tot Poldermeester benoemd den eerst voorgedragene en hem, overeenkomstig het advies van den Dijkstoel, ontheffing verleend van het vereischte van gegoedheid.

De reclamanten, geen antwoord op hun bezwaarschrift aan Gedeputeerde Staten bekomende, hebben zich op nieuw bij ongezegeld verzoekschrift tot dat Collegie gewend en, ook daarop geene beschikking erlangende, een insgelijks ongezegeld adres aan den Minister van Binnenlandsche Zaken ingezonden. Namens dezen is hun daarop te kennen gegeven, dat, in plaats van zich met hun beklag bij gezegeld adres tot Gedeputeerde Staten te wenden en bij afwijzende beschikking daarvan bij den Koning in hooger beroep te komen, zij bij ongezegeld adres de beslissing van Gedeputeerde Staten en daarna 's Ministers beslissing hadden ingeroepen, waarom de Regering niet kon tusschen beiden treden.

De reclamanten dienden nu bij Gedeputeerde Staten hunne bezwaren in bij een adres, behoorlijk op zegel geschreven. Namens dat Collegie is hun toen door den Dijkgraaf ter kennis gebragt, dat, volgens art. 99 van het rivier-polder-reglement, de woonplaats in den dorpspolder voor den Poldermeester geen volstrekt vereischte is; dat de Geërfden-dag bij zijn besluit van 27 Mei 1868, n°. 80, met aanzienlijke meerderheid genomen, alzoo bevoegd was om kandidaten, in een naburigen polder

wonende, voor te dragen, en dat Gedeputeerde Staten dien ten gevolge van gevoelen waren, dat het protest van adressanten, uitmakende twee leden der minderheid van den Geërfden-dag, van geen invloed kan zijn.

Van deze beschikking van Gedeputeerde Staten zijn reclamanten gekomen in beroep, onder overlegging van eene verklaring van geërfden en gemagtigde geërfden in den dorpspolder Enspijk, dat aldaar meer dan genoegzaam en geschikt personeel bestaat om de betrekking van Poldermeester behoorlijk waar te nemen. Deze verklaring is door acht personen onderteekend.

Adressanten verzoeken Zijne Majesteit het gevoelen van Gedeputeerde Staten en de gronden, door hen adressanten aangevoerd, te willen in overweging nemen en daarover te willen beslissen.

Aan den Raad van State is door de adressanten ingezonden een uittreksel uit het kohier der bunderstaten van den dorpspolder Enspijk, volgens hetwelk aldaar vier personen wonen, die de vereischte gegoedheid hebben om Poldermeester te zijn.

Bij den Raad van State is nog ingekomen een schrijven van den benoemden Poldermeester, berigtende, dat hij beëedigd is en in functie getreden; en verklarende, dat, naar zijn oordeel, op grond, dat de benoeming van poldermeesters bij het reglement aan Gedeputeerde Staten is opgedragen, het beroep op Zijne Majesteit niet-ontvankelijk en art. 12 van het polder-reglement in deze niet toepasselijk is.

In deze zaak zal de Afdeeling alsnu een ontwerp-besluit aan Zijne Majesteit behooren voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Vierde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 10 *Februarij* 1869.

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze zitting van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Aan de orde is:

het beroep van G. H. van Hengel, te Doesborgh, tegen eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij de vergunning geweigerd wordt om ook des nachts met zijne stoomolieslagerij te werken.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Onder dagteekening van 14 Januarij 1852, n°. 28, werd door Gedeputeerde Staten van Gelderland aan een der vorige eigenaars van de olieslagerij, waarop de tegenwoordige reclame betrekking heeft, en die toen nog niet met stoom werkte, vergund een tweede stel steenen aan te brengen. De aanleiding tot het verzoek hiertoe bestond daarin om het werken bij nacht grootendeels te doen ophouden. Ten einde te gemoet te komen aan de klagten, die over hinder en nadeel van deze, in de stad Doesborgh, tusschen andere gebouwen gelegen, fabriek bestonden, werd aan die vergunning door Gedeputeerde Staten de voorwaarde verbonden, dat zij niet in werking mogt worden gebragt, gedurende den zomertijd vóór vijf ure in den morgen, en gedurende het overige gedeelte des jaars vóór zes ure in den morgen, mitsgaders dat de werking gedurende het geheele jaar nà tien ure des avonds moest gestaakt worden; voorts dat Burgemeester en Wethouders, bij ziekte of ongesteldheid der buren, de werking konden schorsen. Bij besluit van 23 December 1856, n°. 54, verleenden Gedeputeerde Staten vergunning tot verplaatsing van de fabriek in den tuin achter de woning van den eigenaar, en tot het daarin oprigten van een stoomwerktuig van zestien paardenkracht. Het nieuwe terrein was gunstiger gelegen, zonder directe omgeving van huizen, doch steeds in de onmiddellijke

nabijheid van eene der hoofdstraten der stad. Wijziging in de vroegere voorwaarden omtrent de werk-uren vond bij deze vergunning niet plaats.

Door een lateren eigenaar, H. W. van Marle, werd daarna het verzoek om 's nachts te werken ingediend; doch Gedeputeerde Staten hebben, uit overweging, dat de rust en gezondheid der buren niet aan het belang van den adressant konden worden opgeofferd, onder dagteekening van 18 October 1864, n°. 58, afwijzend op het verzoek beschikt.

Eene gelijke beschikking hebben Gedeputeerde Staten den 13 Mei 1868, n°. 21, genomen op een gelijksoortig adres van den tegenwoordigen eigenaar G. H. van Hengel, den appellant in deze, nadat vooraf een onderzoek *de commodo et incommodo* had plaats gehad, en ook het Gemeentebestuur was gehoord.

Het is tegen die beschikking, dat de tegenwoordige eigenaar, G. H. van Hengel, is gekomen in hooger beroep bij Zijne Majesteit den Koning. Hij geeft in zijn adres te kennen: dat hij zich gedrongen ziet tot het verzoek om niet alleen bij dag, maar ook bij nacht zijn bedrijf voort te zetten; dat het werken des nachts aan zeer vele fabrieken is toegestaan, ook die, welke in de bebouwde kom van dorpen of steden geplaatst zijn; dat het bezwaar, daarin voor de buren gelegen, *in casu* van zeer weinig belang is, omdat de fabriek geheel op zich zelve staat en de huizen op vijftig tot drie honderd Nederlandsche ellen van dezelve verwijderd staan, en de naaste huizen nog door een pakhuis van de fabriek zijn afgescheiden, zoodat het werken der fabriek voor dezelve geen belangrijk bezwaar kan opleveren, behalve voor enkele arbeiderswoningen, die nader bij staan, doch die gebouwd zijn na de daarstelling van deze stoomfabriek, zoodat de eigenaar, van dit bestaan kennis dragende en desniettemin die woningen bouwende, zich daaraan vrijwillig heeft onderworpen, en hij thans noch grond noch reden kan hebben zich over de fabriek te beklagen. Adressant beweert verder, dat meerdere bedrijven worden toegelaten, zonder dat daaraan het bezwaar, van 's nachts niet te arbeiden, wordt verbonden, ofschoon daartoe niet minder termen zouden bestaan dan voor een oliemolen, als daar zijn: smederijen, trasmolens, papiermolens en dergelijken, zoodat er, naar adressants meening, geene overwegende noodzakelijkheid bestaat om zijn bedrijf daaraan te onderwerpen. Adressant geeft nog te kennen, dat hij bereid is om van zijne zijde mede te werken om den hinder, welken de fabriek mogt kunnen te weeg brengen, te verminderen, door zich te onderwerpen aan de bepaling, dat de deuren en ramen der fabriek gedurende het werken bij nacht moeten gesloten worden, door welke voorzorg hij zich voorstelt dat geene billijke klagte zal rijzen; — weshalve hij verzoekt, dat het Zijne Majesteit moge behagen het bovenbedoeld verzoek in te willigen, of het werken bij nacht althans tijdelijk toe te staan, ten einde daardoor eene proef te nemen, of en in hoeverre het tot overwegende bezwaren zal aanleiding geven.

Gedeputeerde Staten van Gelderland, door den Minister van Binnenlandsche Zaken gehoord, gaven bij hun rapport van den 22 December jl. te kennen, dat zij het Gemeentebestuur nog nader hebben geraadpleegd, hetwelk op zijne beurt heeft gehoord den Gemeente-Architect, die de klagten bij het hiervoren gemeld onderzoek *de commodo et incommodo* te zamen vat met deze woorden: „dat het hem gebleken is, dat door het toestaan van adressants verzoek aan vele ingezetenen werkelijk last zal worden veroorzaakt door de dreuning en het geraas, waarmede de oliefabricatie gepaard gaat, terwijl hij, met het oog op vermeerderd brandgevaar, het mede niet verkieslijk acht, dat in een houten gebouw des nachts eene stoommachine wordt gestookt, aangezien het minste verzuim van den machinist de schromelijkste gevolgen kan na zich slepen. Op grond van welk een en ander hij, onder dagteekening van 29 April 1868, adviseerde om adressants verzoek te wijzen van de hand. Gedeputeerde Staten berigten dan ook in hun bovenbedoeld rapport, dat zij blijven volharden bij hunne vroegere beschikking.

Het Gemeentebestuur, in zijn laatste ambtsberigt dd. 15 December jl., geeft o. a. te kennen, dat de bedoelde stoomolieslagerij is gelegen in de bebouwde kom der gemeente. De gebouwen zelve, zegt het Gemeentebestuur verder, laten, wat soliditeit betreft, veel te wenschen over; een gedeelte der fabriek bestaat slechts uit een houten schuur op steenen voet, waardoor, ingeval van brand, vooral bij nacht, het gevaar voor de belendende gebouwen niet weinig is vergroot, terwijl het verder eene algemeen bekende zaak is, dat eene in werking zijnde olieslagerij veel geraas veroorzaakt, en des nachts de rust der buren stoort. — Deze overwegingen hebben het aan Burgemeester en Wethouders, gesterkt door de bezwaarschriften der aldaar wonende ingezetenen, tot een pligt gemaakt Gedeputeerde Staten te ontraden bij herhaalde aanzoeken, als bovenbedoeld, in het welbegrepen belang der gemeente, gunstig te beschikken.

Burgemeester en Wethouders eindigen hun berigt met de opmerking, dat, bijaldien de stoom-olieslagerij van den heer van Hengel gelegen ware buiten de bebouwde kom der gemeente, bij hen geene bezwaren zouden bestaan zijn verlangen om 's nachts te werken bij Gedeputeerde Staten aan te bevelen; thans echter vinden zij om de opgegevene reden hiertoe geen grond, en blijven zij, met het oog op de vroegere door hen gegeven adviezen, aandringen op eene afwijzende beschikking.

Er zijn bij de Afdeeling verschillende memoriën ingekomen, als: *a.* van appellant, G. H. van Hengel, die, onder overlegging van een plattegrond, daarbij tracht te betoogen, dat noch de inrigting der fabriek, noch hare geheel geïsoleerde ligging, overwegende bezwaren kunnen opleveren tegen de inwilliging van zijn verzoek; *b.* van verschillende eigenaars of bewoners van naburige perceelen, welker bezwaren overeenkomen met die, reeds bij het onderzoek *de commodo et incommodo* ingebragt, en allen nederkomen op vrees voor stoornis der nachtrust en voor gevaar van brand.

Ik meen, Mijnheer de President, hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn belanghebbenden tegenwoordig. Hebben de belanghebbenden ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De belanghebbende de heer van Hengel verklaart, dat hij geene nadere inlichtingen heeft te geven.

De belanghebbende de heer J. E. Gustenhoven verdedigt namens het gesticht voor oude vrouwen en eenige anderen nog kortelijk de beschikking van Gedeputeerde Staten.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, is deze zaak afgehandeld.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Vijfde vergadering.

Vergadering van Donderdag, 25 *Februarij* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden :*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 3 dezer, n°. 6, houdende beschikking op *het beroep van J. W. Mulders en andere geërfden in den polder van Batenburg van eene afwijzende beschikking van Gedeputeerde Staten van Gelderland op hun verzoek, dat de Laaksche straat worde verlaagd, of dat daarin een duiker worde gelegd* (zie het verslag over deze zaak in het *Achtste Deel*, blz. 339—342).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op een door J. W. Mulders en andere geërfden in den dorpspolder Batenburg bij Ons ingesteld beroep tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 13 Augustus 1867, n°. 69, waarbij afwijzend is beschikt op hun verzoek, dat de Laaksche straat verlaagd of daarin een duiker gelegd worde;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 4 November 1868, n°. 27;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 29 Januarij 1869, n°. 144, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat de adressanten, eigenaren van gronden in het tusschen de Laaksche straat en den Maasbandijk gelegen gedeelte van den dorpspolder Batenburg, bekend onder den naam van het Laaksche blok, zich met het in het hoofd dezes omschreven verzoek tot Gedeputeerde Staten hebben gewend, ten einde ontslagen te worden van den overlast van het kwelwater, hetwelk zich thans bij hoogen rivierstand op hunne gronden verzamelt en hetwelk, indien de Laaksche straat werd verlaagd, of indien daarin een duiker werd gelegd, in het Batenburgsche veld zou kunnen afvloeijen

dat Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 13 Augustus 1867 op dit verzoek afwijzend hebben beschikt, op grond, dat de Laaksche straat sedert eene lange reeks van jaren steeds als kweldam is beschouwd en onderhouden geweest;

dat de adressanten, tegen dit besluit bij Ons in beroep gekomen, hebben betoogd, dat de bedoelde straat niet als een kweldam overeenkomstig de bepalingen van het provinciaal reglement op het beheer der rivierpolders kan worden beschouwd

dat, daargelaten de vraag, of de Laaksche straat al dan niet voor een kweldam moet worden gehouden, in elk geval vaststaat, dat die straat is een weg en kade, als bedoeld bij art. 311 van genoemd reglement, dienende tot afscheiding van twee blokken of deelen van den dorpspolder Batenburg, namelijk het Laaksche blok en het Batenburgsche veld; dat reeds vroeger op die straat eene kade lag, welke na de ophooging van den weg in den aanvang dezer eeuw daarmede één geheel is geworden; en dat het Laaksche blok eene waterlossing heeft, afgescheiden van die van het Batenburgsche veld;

dat, volgens art. 311 voornoemd, zoodanige weg of kade, tot afscheiding van twee blokken dienende, slechts met toestemming van den Dijkstoel mag verhoogd of verlaagd worden, en niet dan met schriftelijk verlof der daartoe bevoegde besturen mag worden doorgestoken of doorgegraven, welke toestemming of verlof den adressanten niet is gegeven;

dat het weigeren van die vergunning niet is eene daad van administratieve regtspraak, maar bloot het uitvloeisel van het politietoezigt op de bedoelde binnenkaden, aan de dijkstoelen en andere bevoegde besturen opgedragen; en dat noch in de artt. 5 en 12, noch in eenig ander artikel van het reglement, eene bepaling wordt aangetroffen, de bevoegdheid gevende om tegen zoodanige weigering, hetzij bij Gedeputeerde Staten, hetzij bij Ons, voorziening te vragen;

Gezien het reglement op het beheer der rivierpolders in de provincie Gelderland, van 9 September 1856 (*Provinciaal blad* n°. 89);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de adressanten niet-ontvankelijk te verklaren in het door hen ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 3 Februarij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings

VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 4 dezer, n°. 2, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van F. L. Braxhoofden* (zie het verslag over deze zaak in het *Achtste Deel*, blz. 404 en 405).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het domicilie van onderstand van den behoeftige Franciscus Lambertus Braxhoofden;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 20 Januarij 1869, n°. 82;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 30 Januarij 1869, n°. 221, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat de behoeftige op den 8 Junij 1831 is geboren in de gemeente Norg uit een aldaar in de gestichten der Maatschappij van Weldadigheid te Veenhuizen voor rekening van het Rijk gevestigd militair huisgezin; dat hij steeds, tot op zijn vertrek uit die gestichten, zijnde voorgevallen den 27 Junij 1855, onafgebroken aldaar ondersteuning heeft genoten; dat hij vervolgens wegens bedelarij is veroordeeld en daarom op den 27 November 1860 in de bedelaarsgestichten met zijne vrouw en gezin op nieuw is opgenomen; — dat het Rijk nu beweert niet verder verpligt te zijn om in zijn onderhoud te voorzien; dat de behoeftige toch, krachtens art. 37 der armenwet, omdat hij, volgens het bepaalde bij de vijfde zinsnede van art. 28 dier wet, met een vreemdeling gelijkgesteld wordt, en hij geen nieuw domicilie van onderstand heeft verworven, volgens art. 30, nog altijd blijft onder de toepassing van het overgangsartikel 36 en hij alzoo armlastig is te Norg, zijnde het domicilie van onderstand, dat hij had op het tijdstip der invoering van de tegenwoordige armenwet; — dat het Gemeentebestuur van Norg beweert, dat het Rijk tot het dragen der kosten van onderstand is verpligt, op grond, dat de ouders van den behoeftige altijd voor rekening van het Rijk in de bedoelde gestichten zijn verpleegd;

dat de ouders van den behoeftige in de kolonie der Maatschappij van Weldadigheid, tijdens zijne geboorte, onderstand genoten voor 's Rijks rekening, en dus waren kolonisten, bedoeld in de vijfde zinsnede van art. 28 der tegenwoordige armenwet; dat alzoo de behoeftige ten aanzien van de toepassing dier wet met een vreemdeling moet worden gelijkgesteld; dat hij op den 1 September 1854, het tijdstip, waarop die wet werd ingevoerd, in de kolonie van weldadigheid nog onderstand genoot, en derhalve, volgens art. 36 dier wet, het domicilie van onderstand behield, dat hij toen bezat; dat hij, als destijds meerderjarig, krachtens het bepaalde bij de artt. 1 en 2 der wet van 28 November 1818 (*Staatsblad* n°. 40), domicilie van onderstand had in de gemeente Norg, zijne geboorteplaats en de woonplaats zijner ouders tijdens zijne geboorte; dat hij onder de werking der tegenwoordige armenwet nergens door zesjarige achtereenvolgende inwoning zonder genot van onderstand een nieuw domicilie van onderstand heeft verworven, volgens de bepaling van art. 30, in verband met art. 37, der wet, en dat hij mitsdien nog armlastig is in de gemeente Norg;

Gezien de wet van den 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het domicilie van onderstand van den behoeftige Franciscus Lambertus Braxhoofden en gezin gevestigd is in de gemeente Norg.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit,

waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 4 Februarij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3o. van den 6 dezer, no. 10, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten 's Hertogenbosch, Tilburg en Zevenaar over het domicilie van onderstand van den minderjarige Laurentius Adrianus Diepenbroek* (zie het verslag over deze zaak in het *Achtste Deel*, blz. 405—407).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten 's Hertogenbosch, Zevenaar en Tilburg over het onderstands-domicilie van den minderjarigen wees Laurentius Adrianus Diepenbroek;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 20 Januarij 1869, no. 83;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 2 Februarij 1869, no. 242, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige is een buiten huwelijk verwekt kind, geboren den 30 November 1865 te 's Hertogenbosch;

dat echter in die gemeente de armlastigheid is ontkend, op grond eener aanteekening in de geboorte-acte, dat de moeder destijds woonde te Zevenaar;

dat een ngesteld onderzoek geen enkel bewijs heeft opgeleverd tot staving van de juistheid dezer aanteekening, maar veeleer vele omstandigheden heeft aan het licht gebragt, waaruit met voldoende zekerheid kan worden afgeleid, dat de moeder van den behoeftige tijdens zijne geboorte woonplaats had te 's Hertogenbosch;

dat toch door het Gemeentebestuur van Zevenaar is aangetoond, dat de bedoelde vrouw reeds in de eerste dagen van Januarij 1865, dus ruim tien maanden vóór de geboorte van den behoeftige, die gemeente met der woon heeft verlaten en van het bevolkingsregister aldaar is afgeschreven, om hare woonplaats naar Tilburg over te brengen;

dat uit de beëedigde verklaringen van Adriaan Kuipers en Bartholomeus Josephus Villevoye gebleken is, dat die vrouw zich slechts tijdelijk te Tilburg heeft opgehouden, zonder dáár eene eigen woning te hebben, en dat zij reeds in de eerste dagen van Mei 1865 naar 's Hertogenbosch is vertrokken;

dat eindelijk uit de verklaringen van den huzaar L. A. Villevoye en van den soldaat W. Smolders, laatstgemelde onder eede afgelegd, gebleken is, dat zij van Mei 1865 tot aan het tijdstip van haar overlijden in Augustus 1866 te 's Hertogenbosch heeft gewoond, eerst in een huisje op het St. Jacobskerkhof en later in de Tolbrugstraat, en dat zij het bepaalde voornemen had dáár te blijven wonen en er een winkel op te zetten;

dat dus het beweren van 's Hertogenbosch is ongegrond, en die gemeente, krachtens art. 27 der armenwet, behoort te worden aangewezen;

Gezien de wet van den 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de gemeente 's Hertogenbosch is het domicilie van onderstand van Laurentius Adrianus Diepenbroek.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 6 Februarij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

4°. van den 8 dezer, n°. 15, houdende beschikking op *het beroep van F. Broeksmit en L. Vliegenthart, te Zwijndrecht, van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Zuidholland betrekkelijk de vaststelling van den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Zwijndrecht* (zie het verslag over deze zaak in het *Achtste Deel*, blz. 401—404).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een door F. Broeksmit en L. Vliegenthart, kooplieden, wonende te Zwijndrecht, bij Ons ingesteld beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 23 Junij 1868, n°. 65, betreffende het plaatsen van eenen weg op den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Zwijndrecht;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 20 Januarij 1869, n°. 72;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 3 Februarij 1869, n°. 161, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Gemeenteraad van Zwijndrecht den 14 April 1868 heeft besloten, den doorgang of weg achter de huizen B, 4, 5, 6, 7, 8, 9 en 10, tusschen de huizen B, 3 en 4, allen gelegen aan het marktveld in die gemeente, als voetpad te brengen op den legger der wegen en voetpaden van die gemeente; dat hiertegen door de adres-

santen bezwaarschriften bij Gedeputeerde Staten zijn ingebragt; en dat Gedeputeerde Staten, na op deze bezwaarschriften den Gemeenteraad te hebben gehoord, bij hun in het hoofd dezes aangehaald besluit hebben beslist, dat de bedoelde wijziging van den legger teregt was geschied;

dat de adressanten, bij Ons in beroep gekomen zijnde, hebben aangevoerd, dat niet de Gemeenteraad, maar alleen het Collegie van Gedeputeerde Staten bevoegd was om in een eenmaal vastgestelden legger veranderingen te brengen, en voorts dat de grond, waarover het voetpad zou loopen, hun in eigendom toebehoort, en slechts met hunne vergunning als algemeene overgang werd gebruikt, en dat op zoodanige overpaden het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden, blijkens art. 1 daarvan, niet toepasselijk zou zijn;

dat, wat eerstgenoemd bezwaar betreft, uit de overgelegde stukken blijkt, dat Gedeputeerde Staten de kennisgeving van het besluit van den Gemeenteraad van 14 April slechts hebben beschouwd als de kennisgeving, bedoeld in art. 3, 5de lid, van het provinciaal reglement;

dat zij, eerst na de belanghebbenden in hunne bezwaarschriften, en den Gemeenteraad nader te hebben gehoord, hunne beslissing hebben genomen, en dat dus dit bezwaar ongegrond is;

dat, wat de overige bezwaren betreft, het eigendomsregt der adressanten, ook al wordt dit als volledig bewezen aangenomen, niet belet, dat op hunnen eigendom de last van openbaar overpad kan rusten; dat door de adressanten niet wordt betwist, dat van den bedoelden overgang steeds door het publiek is gebruik gemaakt, maar alleen beweerd, dat dit gebruik slechts plaats had krachtens hunne vergunning;

dat evenwel door overgelegde gedrukte publicatiën uit de jaren 1819 en 1829 is bewezen, dat reeds in die jaren door Dijkgraaf en Hoogheemraden van den Zwijndrechtschen Waard over bedoelde slop of overgang schouw werd gevoerd; dat voorts is gebleken, dat in 1832 door Anthonie Schuld, toenmaals eigenaar van het perceel van den adressant Broeksmit, vergunning is gevraagd om dat slop te mogen afsluiten; dat destijds Dijkgraaf en Hoogheemraden voornoemd, op dat verzoek gehoord, zich tegen de inwilliging daarvan krachtig hebben verzet, èn omdat eene vroegere afsluiting niet dan tijdelijk tot wederzeggen was toegestaan, terwijl bevorens in het geheel geene afsluiting had plaats gehad, èn omdat de vrije passage door dat slop van zoo groot belang was in verband met het veer te Zwijndrecht; dat Gedeputeerde Staten toen, zonder op het verzoek te beschikken, den verzoeker hebben verwezen naar den regter, indien hij van meening mogt zijn in zijn eigendomsregt te worden benadeeld; ten gevolge van welk een en ander het slop voor de passage van het publiek is opengebleven als te voren;

dat hieruit blijkt, dat de algemeene passage door het bedoelde slop niet plaats had krachtens eene vrijwillige vergunning van de eigenaren van den grond, maar integendeel ten gevolge eener verpligting, op de vervulling waarvan door het openbaar gezag toezigt werd gehouden;

dat de adressant Broeksmit zich ook nog daarop heeft beroepen, dat in de acte van 10 Mei 1833, waarbij het hem thans toebehoorend perceel door Anthonie Schuld is verkocht, het regt van vrijen uit- en doorgang door het slop is bedongen ten behoeve van den eigenaar en de bewoners van het nevensstaande huis en erve, dat mede aan den verkooper A. Schuld toebehoorde, voor welk beding geen grond zou zijn geweest, indien het bedoelde slop als een openbaar voetpad ware te beschouwen; doch dat het opnemen van dit beding in de bedoelde acte in geen geval iets anders kan bewijzen, dan dat de toen contracterende partijen zich gedragen hebben, alsof zij het regt hadden over dien doorgang vrijelijk te beschikken; eene houding echter, welke in lijnregten strijd is met de handelwijze van den verkooper zelven, die in het voorgaande jaar de vergunning van Gedeputeerde Staten verzocht om tot de afsluiting te mogen overgaan

dat derhalve de meergemelde overgang is te beschouwen als een voetpad, ten dienste van het algemeen bestemd, zoodat die volgens het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden in den legger behoort te worden opgenomen;

Gezien het reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Zuidholland (*Provinciaal blad* 1852, nº. 140, van 1859, nº. 137, en van 1860, nº. 137);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 23 Junij 1868, nº. 65, de door de adressanten daartegen ingebragte bezwaren ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 8 Februarij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

5º. van den 16 dezer, nº. 3, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Gennep van een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg, houdende bekrachtiging der uitspraak van den Schoolopziener in het 8ste district in die provincie, waarbij het lokaal van de openbare school in de gemeente Gennep is verklaard schadelijk voor de gezondheid en van onvoldoende ruimte voor het aantal dáár schoolgaande kinderen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 15 en 16).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons ingesteld beroep van den Raad der gemeente Gennep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg van 16 October 1868, houdende handhaving van de door den Schoolopziener in het 8ste district van Limburg uitgesproken ongeschikt-verklaring der openbare school in die gemeente;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 3 Februarij 1869, nº. 86;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 11 Februarij 1869, nº. 188, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat de bedoelde school door den Schoolopziener is verklaard te zijn schadelijk voor de gezondheid en van onvoldoende ruimte voor het aantal dáár aanwezige kinderen

dat uit een ingesteld onderzoek, zoo van den Adjunct-Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt als van den Inspecteur van het Lager Onderwijs in Limburg, is

gebleken, dat die school in de wintermaanden gemiddeld door 150 en des zomers door 120 leerlingen wordt bezocht; dat, behalve het ongerief, dat slechts één privaat, van alle luchtververschinig verstoken, ten gebruike dient voor de kinderen van beiderlei kunne, het schoollokaal, bij eene hoogte van 3.30, eene lengte heeft van 8.50 el, en eene breedte van 8.80 el; zoodat, wanneer er 120 kinderen (het kleinste getal) aanwezig zijn, er voor ieder kind nog slechts 2.057 cubieke ellen inhoudsruimte is, terwijl die ruimte voor ieder kind, naar het oordeel van deskundigen, niet minder dan 3 cubieke ellen als minimum mag zijn; en dat de geheel onvoldoende ruimte, welke nog verminderd wordt, wanneer er des winters ongeveer 25 of 30 kinderen meer zijn, en het jaargetijde meestal niet gedoogt de ramen gedurende den schooltijd open te zetten, den nadeeligsten invloed op de gezondheid der schooljeugd en van het onderwijzend personeel moet uitoefenen;

dat Gedeputeerde Staten derhalve, na een nieuw zelfstandig onderzoek, de verklaring des Schoolopzieners teregt hebben bekrachtigd;

Gezien art. 4 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Limburg van 16 October 1868, het bij Ons daartegen ingesteld beroep van den Gemeenteraad van Gennep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 16 Februarij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

6_0. van den 16 dezer, n°. 4, houdende beschikking op ***het beroep van den Raad der gemeente Havelte van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, weigerende de goedkeuring van het besluit van dien Raad tot het toekennen van gratificatiën aan de onderwijzers in die gemeente*** (zie het verslag over deze zaak op blz. 27—29).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van den Raad der gemeente Havelte, daarbij Onze voorziening inroepende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 9 October 1868, n°. 36, weigerende goedkeuring aan een besluit van genoemden Raad dd. 18 September bevorens, n°. 1, meer bepaaldelijk strekkende om alsnog op de begrooting en rekening der gemeente over 1867 te verevenen gratificatiën, aan onderwijzers toegekend;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 3 Februarij 1869, n°. 87;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 11 Februarij 1869, n°. 189, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Gemeenteraad van Havelte aan de onderwijzers in die gemeente gratificatiën heeft toegekend, te zamen ten bedrage van *f* 200; doch dat Gedeputeerde Staten hebben geweigerd de toevoeging van een post daarvoor aan de gemeentebegrooting goed te keuren, op grond, dat gratificatiën niet anders zijn dan tijdelijke verhoogingen van jaarwedden, welke alléén mogen plaats hebben door wijziging der schoolregeling, onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, naar art. 19 der wet op het lager onderwijs;

dat voor de jaarwedden van openbare onderwijzers of hulp-onderwijzers geen ander bedrag op de begrooting der gemeente behoort te worden gebragt, dan hetwelk door Gedeputeerde Staten, in den zin van art. 19 der wet op het lager onderwijs, vooraf is goedgekeurd;

dat, vermits volgens dat artikel geene verhooging van die jaarwedden zonder goedkeuring van Gedeputeerde Staten kan plaats hebben, ook geene tijdelijke verhooging, zelfs niet onder den vorm van gratificatie, zonder die goedkeuring kan worden toegelegd;

Gezien de artt. 213 en 214 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85) en art. 19 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het verzoek van den Gemeenteraad van Havelte te wijzen van de hand.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 16 Februarij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

7°. van den 16 dezer, n°. 9, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Berend Berends Moritz* (zie het verslag over deze zaak op blz. 11 en 12).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Gezien de stukken betreffende het geschil over het domicilie van onderstand van Berend Berends Moritz;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 3 Februarij 1869, n°. 75;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 12 Februarij 1869, n°. 214, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige den 8 December 1821 te Emden (Koningrijk Pruissen) is geboren, en dus als vreemdeling valt onder de toepassing van art. 30 der armenwet;

dat hij met eene Nederlandsche vrouw is gehuwd, uit welk huwelijk drie kinderen zijn geboren, en dus niet in de termen verkeert om over de grenzen te worden uitgeleid;

dat hij, in 1827 in Nederland gekomen, tot 1843 in verschillende gemeenten heeft gewoond, doch in geene daarvan gedurende zes achtereenvolgende jaren; dat hij sedert 1843 heeft gewoond aan boord van een vaartuig, waarmede hij gewoonlijk tusschen Groningen en nabij gelegen dorpen voer;

dat hij op 1 Januarij 1860 in het bevolkingsregister der gemeente Groningen is ingeschreven als schipper binnengaats, wonende op het Schuitendiep, in het schip *de vrouw Antje*;

dat de behoeftige, onder eede gehoord, heeft opgegeven, dat hij, wanneer hij met zijn schip niet in de vaart was, zijne vaste ligplaats te Groningen had;

dat hij, wanneer hij niet door de vorst werd overvallen, steeds te Groningen trachtte te overwinteren, alwaar hij dan ook in den regel steeds den winter had doorgebragt; dat hij Groningen steeds als zijne woonplaats beschouwde, en in die stad dan ook steeds de meest duurzame betrekkingen onderhield, aldaar zijn patent nam, en ook het lastgeld voor zijn schip betaalde;

dat al deze omstandigheden wel aantoonen, dat de behoeftige op Groningen meer dan op eenige andere gemeente duurzame en geregelde betrekkingen onderhield, doch geenszins, dat hij aldaar zoodanig gevestigd verblijf had als noodig zou zijn om die gemeente als zijne woonplaats te beschouwen;

dat de behoeftige veeleer is gelijk te stellen met zoodanige personen, die zwervende hun bedrijf uitoefenen, en die, al mogen zij in eene gemeente meer dan in eenige andere te huis zijn, evenwel niet kunnen gezegd worden in die gemeente een gevestigd hoofdverblijf te hebben;

dat met name de inschrijving in het bevolkingsregister, welke den 1 Januarij 1860 na de toen plaats gehad hebbende volkstelling geschiedde, niet als bewijs kan gelden, dat hij aldaar in den wettelijken zin woonplaats had; en dat, daar de schippers vrijgelaten zijn in de keuze van de plaats, waar zij hun patent nemen, en in dit opzigt niet aan hunne woonplaats zijn gebonden, uit het nemen van patent te Groningen geene stellige gevolgtrekking kan worden afgeleid;

dat het derhalve niet is bewezen, dat de behoeftige, vreemdeling zijnde, gedurende zes achtereenvolgende jaren in eenige gemeente des Rijks woonplaats heeft gehad;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen, dat de kosten van den aan Berend Berends Moritz verstrekten onderstand van Rijkswege zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer.

'sGravenhage, den 16 Februarij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

8_0. van den 16 dezer, n°. 10, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten Smilde en Giethoorn over het domicilie van onderstand van Marrigje Jagt* (zie het verslag over deze zaak op blz. 12 en 13).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Smilde en Giethoorn over het onderstands-domicilie van Marrigje Jagt;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 3 Februarij 1869, no. 80;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 12 Februarij 1869, n°. 215, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige is geboren te Giethoorn den 31 Augustus 1842; dat het Bestuur dezer gemeente bezwaar heeft gemaakt de armlastigheid te erkennen op grond der in de geboorte-acte voorkomende vermelding, dat de vader woonachtig was te Smilde; dat het Bestuur van laatstgenoemde gemeente daarentegen de juistheid dezer vermelding heeft betwist;

dat, bij een ingesteld onderzoek, door de ouders der behoeftige is verklaard, dat zij, na in Mei 1834 in de gemeente Smilde te zijn gehuwd, in den herfst van dat jaar een vaartuig hebben gekocht, waarmede zij veertien achtereenvolgende jaren als schippers gevaren hebben; dat zij gedurende dien tijd nergens een bepaald verblijf gehouden hebben, noch des zomers, noch des winters; dat zij gedurende die veertien jaren geen winter te Smilde hebben doorgebragt; dat zij zich beschouwden woonplaats te hebben te Smilde, omdat zij aldaar altijd hun schippers-patent hebben genomen, met uitzondering van het jaar 1843, toen de man, met ziekte te Harlingen liggende, zijn patent aldaar heeft genomen; dat zij eindelijk in de jaren 1842 en 1843 niet te Smilde zijn geweest;

dat het voortdurend nemen van patent te Smilde, de éénige omstandigheid, welke voor het onderhouden door de ouders der behoeftige van eenige betrekking op de gemeente Smilde zoude pleiten, op zich zelf niet voldoende is om aan te nemen, dat zij aldaar hunne woonplaats hebben behouden;

dat derhalve, op grond der bovengemelde verklaringen, die van elders niet zijn weêrsproken, moet worden aangenomen, dat de ouders der behoeftige na hun huwelijk te Smilde in den herfst van 1834 die gemeente met der woon hebben verlaten, en vervolgens geene andere woonplaats hadden dan het schip, waarmede zij her- en derwaarts voeren; dat, onder deze omstandigheden, de vermelding in de geboorte-acte, van elders door niets gestaafd, het bewijs niet kan leveren, dat de vader tijdens de geboorte der behoeftige woonplaats had te Smilde; dat het evenmin is gebleken, dat hij destijds elders woonplaats zou hebben gehad, en dat dus de plaats, waar de geboorte voorviel, als onderstands-domicilie moet worden aangewezen;

Gezien art. 28, 6de lid, der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n_0. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Giethoorn aan te wijzen als het onderstands-domicilie der behoeftige Marrigje Jagt.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 16 Februarij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

9°. van den 16 dezer, n°. 11, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Jan Mariën* (zie het verslag over deze zaak op blz. 14 en 15).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het onderstands-domicilie van Jan Mariën;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 3 Februarij 1869, n°. 84;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 13 Februarij 1869, n°. 218, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige is een vreemdeling, geboren te Rethy, in het Koningrijk België;

dat hij in 1855 zich hier te lande heeft gevestigd in de gemeente Reusel, provincie Noordbrabant, waar hij is gebleven tot 9 December 1864;

dat hij in Januarij 1868 te Bladel in bedeeling is opgenomen voor rekening der gemeente Reusel; doch dat Burgemeester en Wethouders aldaar de armlastigheid hebben ontkend, op grond, dat de behoeftige geen zes achtereenvolgende jaren in die gemeente zou hebben gewoond zonder genot van onderstand uit fondsen, tot ondersteuning van armen bestemd;

dat een ingesteld onderzoek de bewijzen heeft opgeleverd, dat Mariën van 1 Januarij 1858 tot 26 Februarij 1864 in de gemeente Reusel geenerlei onderstand heeft ontvangen, hoewel hij zich wegens ziekte daartoe had aangemeld, maar dat hij in 1859 en 1860 door den Armmeester te Rethy bedeeld is geworden;

dat, volgens art. 30 der armenwet, een vreemdeling alleen dan domicilie van onderstand krijgt in eene Nederlandsche gemeente, wanneer hij dáár zes achtereenvolgende jaren heeft gewoond, *zonder genot van onderstand uit fondsen, tot ondersteuning van armen bestemd;*

dat uit de algemeenheid dezer uitdrukking, in tegenstelling met de uitdrukking, in de 2de alinea van dit artikel en in art. 36 gebezigd, mag worden afgeleid de blijkbare bedoeling des wetgevers, dat de vreemdeling gedurende die zes achtereenvolgende jaren in staat is geweest in zijn onderhoud te voorzien, en dat hij uit geene armenkassen, wáár dan ook, ondersteuning heeft genoten;

dat de hier bedoelde behoeftige aan die voorwaarden niet heeft voldaan, en dus geen onderstands-domicilie heeft verkregen in de gemeente Reusel;

dat hij is gehuwd met eene Nederlandsche vrouw en uit haar kinderen heeft, in Nederland geboren, zoodat hij, volgens art. 19 der wet van 13 Augustus 1849 (*Staatsblad* n°. 39), niet in de termen valt om over de grenzen te worden uitgeleid;

Gezien de wet van den 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te beslissen, dat de kosten van onderstand van Jan Mariën van Rijkswege zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer.

's Gravenhage, den 16 Februarij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van A. T. Hopman c. s., te Leyderdorp, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij aan P. Kooreman Pz. vergunning is verleend tot oprigting van drie kalkovens te Leyderdorp.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Gedeputeerde Staten van Zuidholland hebben op 1 December 1868 aan P. Kooreman Pz., metselaar te Leyden, op zijn verzoek vergunning verleend tot oprigting van drie kalkovens in de gemeente Leyderdorp, op een perceel, gelegen tusschen den lagen Rijndijk en den Rijn, kadastraal bekend sectie A, n°. 1465 en 1466, onder voorwaarde, dat de schoorsteenen zullen worden opgetrokken tot eene hoogte van twaalf el, uit den grond gemeten.

Tegen die beschikking is bij Zijne Majesteit in beroep gekomen A. T. Hopman, wonende onder de gemeente Leyderdorp, bij een adres, gesteld, alsof het door meerderen werd aangeboden, maar niettemin door hem alleen geteekend.

Bij den Raad van State zijn evenwel nog van onderscheidene andere personen memoriën ingekomen, waarin hunne bezwaren tegen de oprigting dier kalkovens worden uiteengezet.

Reeds bij het houden der informatiën *de commodo et incommodo* hadden de bewoners van naburige erven en huizen zich tegen het verleenen der vergunning verklaard, omdat zij vreesden, dat de neêrvallende rook en wegstuivende kalk hun groote schade in hunne neringen zouden aanbrengen; met name vreesden daarvan nadeel de warmoeziers voor hunne groenten, de bleekers voor hunne gewasschen kleederen, een vleeschhouwer voor zijn te koop hangend vleesch, de eigenaars voor de verhuring hunner huizen of kamers, de tapper voor het bezoek zijner tapperij, de bakker voor het meel op zijn zolder, de winkelier voor zijne koffijbranderij en tabakskerverij, de boer voor zijn melk en hooi, eindelijk de tuinbaas van mevrouw de weduwe von Siebold voor de door hem gekweekte kostbare planten. De verzoeker had toen daartegen aangevoerd, dat

zijne ovens naar het nieuwe stelsel van Stoel te Alkmaar zullen worden ingerigt met schoorsteenen, waardoor de geopperde bezwaren worden weggenomen en ook geen gevaar van brand te duchten is. Hij wees daarbij op het feit, dat de kleederbleeker Knoors jaarlijks veel meer turf verbruikt dan hij in zijne ovens zal doen, die daarenboven niet aan de zijde der reclamanten, maar aan de overzijde van den Rijn geplaatst worden.

Burgemeester en Wethouders van Leyderdorp, hoewel vele bezwaren overdreven oordeelende, achtten andere toch gegrond, omdat de rook enz. bij den zuidwesten wind, die in ons land het meest waait, juist over den Rijn de panden der reclamanten bereikt, ten minste als de wind den rook doet nederslaan. Zij oordeelden daarom, dat de verzoeker eene andere plaats voor zijne kalkovens moest opzoeken.

Een kaartje, aanwijzende de ligging der verschillende perceelen, werd door reclamanten aan Gedeputeerde Staten ingediend.

De verzoeker heeft van zijne zijde aan Gedeputeerde Staten ingediend een aantal verklaringen van bewoners en deskundigen, wonende in de onmiddellijke nabijheid van kalkovens, zelfs van die, welke naar een verouderd systeem gebouwd zijn, houdende, dat zij van die ovens nooit hinder of last gehad hebben, noch ooit schade geleden hebben aan boom- of veldvruchten, aan heesters, aan kleêren op de bleek, of ooit het stuiven van kalk in hunne woningen hebben waargenomen. De verzoeker deed daarbij opmerken, dat de kalk niet verstuiven kan, daar de schoorsteen die niet zou kunnen uitlaten, en zij, in het ligchaam van den oven besloten zijnde, geen uitweg vinden kan.

Gedeputeerde Staten hebben omtrent de geopperde bezwaren den Hoofd-Ingenieur gehoord. Nadat deze de plaats der oprigting door den Ingenieur Mazel had doen in oogenschouw nemen, heeft hij, onder overlegging van eene schets, aan Gedeputeerde Staten berigt: dat langs den Rijn van Katwijk-binnen tot Woerden de steenbakkerijen en kalkbranderijen sterk toenemen; dat die toeneming vooral is toe te schrijven aan de gunstige ligging langs den oever van den Rijn; dat èn daarom, èn om de verbeterde inrigting van de nieuwe kalkovens, gunstig op het verzoek kan worden geadviseerd. De hoofd-Ingenieur spreekt niet tegen het onaangename, dat de buren nog kunnen ondervinden van het neêrslaan van den rook, maar acht toch de bezwaren te donker gekleurd, terwijl de verwijzing van den verzoeker naar eene andere plaats, zoo als Burgemeester en Wethouders willen, verandering wel in de personen der klagers, maar niet in de klagten zou te weeg brengen.

Bij het verleenen der vergunning hebben Gedeputeerde Staten aan de reclamanten te kennen gegeven, dat, afgescheiden van het algemeen belang, hetwelk door de stichting der kalkovens ontegenzeggelijk wordt bevorderd, de overlast, dien zij vreezen van rook en stuifkalk, zoo niet geheel, dan toch grootendeels, wordt weggenomen door de verbeterde constructie der kalkovens.

Aan den Raad van State zijn ingediend:

1°. een brief van het Gemeentebestuur van Leyderdorp, meldende, dat de turfschuur slechts op 1.75 el afstands van den oven staat, zoodat daarvan wel gevaar van brand is te vreezen; dat met een der ovens reeds eene proef van branden is genomen, over welker uitkomsten door de buren zeer is geklaagd; reden waarom het Gemeentebestuur wenscht, dat nogmaals door den Ingenieur worde beoordeeld, of de oprigting al dan niet in het nadeel der in den omtrek wonende ingezetenen is;

2°. een adres van H. de Graaf, vleeschhouwer tegenover den kalkoven, waarin hij zijne bezwaren herhaalt;

3°. eene verklaring van Vreugdenburg, dat hij, nu de oven gebrand heeft, geene bezwaren tegen de oprigting heeft;

4°. eene memorie, door den Advokaat Belinfante als gemagtigde van een aantal reclamanten ingediend; en

5°. eene memorie, door den Advokaat Blussé als gemagtigde van P. Kooreman Pz. ingediend.

In eerstgemelde memorie wordt betoogd, dat meer waarde moet worden gehecht aan het oordeel van Burgemeester en Wethouders over de plaatselijke belangen dan aan dat van een Ingenieur, die, daarenboven, niet in een onderzoek van het technische der zaak is getreden. De memorie beroept zich op de beslissing, door Zijne Majesteit den 21 Julij 1865 op het verzoek van P. H. Hoos te 's Gravenhage gegeven, waarbij hem de vergunning tot oprigting van kalkovens aldaar is geweigerd; in welk besluit is aangenomen, dat, al moge de nieuwe inrigting der kalkovens genoegzame waarborgen opleveren, dat zij minder rook en stank zullen verspreiden dan de ouderwetsche, daardoor evenwel niet voldoende kan worden te gemoet gekomen aan de hinderlijkheid en het nadeel, waaraan de belendende en nabijliggende perceelen door het inwilligen der vergunning zouden worden blootgesteld (1). Daarbij wordt in de memorie gewezen op de verschillende bedrijven, die door de verleende vergunning aan schade worden blootgesteld; op het groot aantal woningen, tegenover de plaats der oprigting zich bevindende, terwijl aan den Rijnkant zoo veelvuldige onbebouwde gronden gevonden worden, waar de oprigting van kalkovens niemand kan benadeelen.

Bij de memorie is eene bijlage gevoegd, waarin meer opzettelijk ten aanzien van ieder der reclamanten wordt uiteengezet de schade, die hij voor zijne affaire van den rook en van het stuiven der kalk vreest, en waarin men zich o. a. beroept op de ondervinding, bij de plaats gehad hebbende proefneming opgedaan. Eindelijk wordt daarin beweerd, dat de verklaringen, door den verzoeker der vergunning aan Gedeputeerde Staten overgelegd, houdende, dat de reclamanten geen last hoegenaamd ondervinden van de kalkovens, in de nabijheid hunner woningen staande, afkomstig zijn van personen, geene nering uitoefenende, eigenaars van of werklieden bij die ovens zijnde, of op geruimen afstand van die ovens wonende.

Later zijn aan die memorie n g toegevoegd eene opgave van de hoeveelheid gedistilleerd, door den reclamant de Graaf veraccijnsd, ten bewijze van den aanzienlijken omvang zijner zaak, en een request van den reclamant Hopman, mededeelingen behelzende omtrent de proefstoking van éénen oven.

In de memorie, ten behoeve van Kooreman den Raad aangeboden, wordt in de eerste plaats gewezen op alle kosten, door hem reeds gemaakt ten gevolge der bepaling, in de vergunning opgenomen, dat de ovens binnen zes maanden moeten zijn in werking gebragt. Vervolgens wordt aangevoerd: dat de oprigting niet, zoo als beweerd wordt, geschiedt in de kom der gemeente Leyderdorp, maar op een half uur afstands van dáár nabij den stadssingel van Leyden; dat er geene reden is om kalkovens dáár ter plaatse minder toe te laten, dan elders aan den Rijnoever, omdat deze overal, bepaaldelijk ook in de nabijheid der kalkovens o. a. van de heeren Hubrecht, Wernink, Serlé, Claut enz., is bebouwd; dat de vroeger overgelegde verklaringen afkomstig zijn van personen, in de allerengste nabijheid van de ovens der evengenoemde heeren wonende, van welke de ovens slechts zeven à tien el hoogte hebben; dat, ten gevolge der nieuwe constructie, een kalkoven gelijktijdig niet meer rook doet uitstroomen dan elke andere tot bedrijf aangewende schoorsteen; dat die rook, schulplagen van een el dikte moetende passeren, alle walm en roet verliest, vóór hij uit den schoorsteen opstijgt, en de oven slechts eenmaal in de negen dagen wordt gevoederd, terwijl slechts gedurende de drie à vier eerste uren na elke voedering beduidende rookwolken worden uitgeworpen; dat voor kalkstuiving niet te vreezen is, omdat de kalk niet anders aan de lucht is blootgesteld dan bij de storting in het schip, welke, ter vermijding van kalkverlies, nooit bij eenigzins beduidenden wind plaats heeft; dat het dus onmogelijk is, dat de bewoners van huizen aan de overzijde van den Rijn last van

(1) Zie *Vijfde Deel*, blz. 306.

de stuivende kalk zouden hebben; dat het opmerking verdient, dat de naaste buur, hoewel grossier en winkelier, geen enkel bezwaar doet gelden; dat alle aan de overzijde tusschen den Rijn en den weg gelegen woningen der reclamanten, in wier voorhuizen de neringen worden gedreven, met de voorzijde staan aan den weg en dus van den Rijn afgewend; dat vele van deze schoorsteenen hebben, die voortdurend worden gevoed, veel lager zijn en zwarter en zwaarder rook uitwerpen dan die van de ovens kunnen doen; terwijl in de nabuurschap staan de kolossale schoorsteenen van ijzer- en andere fabrieken bij de stadsvest van Leyden; dat er dus geene termen zijn om de bedoelde ovens aldaar te weren. Eindelijk, wat betreft het brandgevaar, uit hoofde van de nabijheid der turfschuur, wordt in deze memorie opgemerkt, dat de oven aan de buitenzijde nooit meer dan laauw wordt en des noods de schuur, aan de zijde van den oven, hetzij met ijzer of zink bekleed, of van een steenen muur voorzien zou kunnen worden.

In deze zaak zal de Afdeeling alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit behooren voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een belanghebbende tegenwoordig. Heeft de belanghebbende ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De belanghebbende Kooreman bestrijdt nog kortelijk de aangevoerde bezwaren, en tracht nader in het licht te stellen, dat er geene vrees voor brandgevaar bestaat bij de voorgenomen oprigting.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van den Raad der gemeente Roden en van A. S. Landweer, te Nietap, gemeente Roden, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Drenthe nopens het brengen van een weg te Terheyl op den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Roden.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Het landgoed Terheyl, onder de gemeente Roden in Drenthe, is op 17 October 1853 in het openbaar verkocht, in verscheidene kavelingen. Perceel 1, zijnde het heerenhuis, was bezwaard met het onderhoud der lanen en met de vrije uitrid en drift van alle perceelen, welke tot dien tijd toe uitvaart over dat perceel hadden gehad.

Bij de veilconditiën der overige kavelingen was bepaald, dat de kooper van perceelen, waarbij lanen of wegen gevoegd waren, die tot geen ander doel zouden mogen bezigen en de vrije rid of drift daarover zouden gedoogen.

Perceel 1 is het daarop volgend jaar weder bij gedeelten aan verschillende personen verkocht, zoodat ook de lanen en wegen, daartoe behoorende, in handen van verschillende eigenaars gekomen zijn. Aan het behoorlijk onderhoud dier wegen werd niet door allen de hand gehouden. Dit gaf aanleiding aan R. de Boer en eenige andere landeigenaren van het gehucht Terheyl, om aan den Gemeenteraad van Roden te verzoeken, alle de door en naar dat gehucht loopende wegen, paden en waterlossingen te brengen onder schouw van het Plaatselijk Bestuur, en ze te dien einde, volgens het provinciaal reglement van Drenthe van 11 Julij 1868, te plaatsen op de slagcedullen der gemeente.

Uit een brief van Burgemeester en Wethouders van Roden aan Gedeputeerde Staten van Drenthe blijkt, dat op dat verzoekschrift geene beschikking is genomen, omdat het als ongezegeld moest worden ter zijde gelegd; dat echter de zaak in den Raad wel was besproken, en dat de Raad met Burgemeester en Wethouders he verzoek

niet voor inwilliging vatbaar oordeelde, op grond, dat de bedoelde wegen, voetpaden en waterlossingen niet vallen in art. 1 van het reglement op het beheer van wegen en waterlossingen in dit gewest, als zijnde, zoo als ook uit het adres zelf blijkt, de wegen niet tot *openbaar* gebruik dienstbaar en ook de waterlossingen niet van eenig aanbelang;

dat in de conditiën van den verkoop van het landgoed Terheyl duidelijk is bepaald, welke perceelen belast zijn, met welk onderhoud zij zijn belast, of wel speciaal ten behoeve van welke perceelen *alleen* vrij uittrede enz. is verleend, zoodat de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek ten aanzien van erfdienstbaarheden behoorlijke middelen aan de hand geven en den weg aanwijzen, waardoor adressanten hun belang kunnen bevorderen;

dat bij genoemde verkooping „de laan naar Toutenburg en die naar de Leek tot en met het brugje over de waterleiding", welke lanen dan toch, om zoo te noemen, den hoofdweg uitmaken, zijn gevoegd bij perceel 1, het heerenhuis, waarvan door lateren verkoop eigenaar is geworden de adressant R. de Boer, en deze in de eerste plaats zoude bezwaard zijn met onderhoud enz.;

dat echter, bij die latere verkooping, zoo als adressanten verklaren, die goederen met de lasten aan onderscheidene personen in eigendom zijn overgegaan, maar ieder voor zijn aandeel zijn belast gebleven met onderhoud, uitrid, drift of uitvaart, zoo als er bij behooren;

dat hieruit blijkt, dat die voorwerpen zijn *bijzondere eigendommen*, wier eigenaars niet zouden toestaan, dat hunne lasten nog wierden vermeerderd door het daarstellen van publicke wegen over dezelve, althans niet zonder schadevergoeding;

dat te voren het landgoed Terheyl geheel was afgesloten, zoodat er geene publicke passage gedoogd werd, waarvoor ook volstrekt geene behoefte bestond, en thans nog minder bestaat, nadat de kunstweg van Roden naar de Nietap gelegd is, waardoor eene veel betere en kortere passage plaats vindt.

Zij voegen hier nog bij, dat de adressanten te onbepaald spreken, daar zij niet alleen niet bepalen, wie onderhoudpligtigen zullen zijn, maar ook niet welke wegen, voetpaden en waterlossingen door hen worden bedoeld, daar het toch ongerijmd is te achten, *alle* inreden, driften, uitvaarten, waterlossingen en voetpaden aan de schouw te onderwerpen; voorts dat niet alle ingezetenen van Terheyl het verzoek hebben gedaan.

Bij request op zegel, gedateerd 22 Maart 1867, wendden zich de Boer c. s. tot Gedeputeerde Staten met een verzoek van dezelfde strekking; en Burgemeester en Wethouders van Roden, daarop gehoord, gaven op 9 April 1867 het berigt, dat zoo even is medegedeeld.

Op het nader verzoek van Gedeputeerde Staten van 30 April 1867 om eene situatieteekening en om eene opgave van de adressanten, welke wegen en waterlossingen zij verlangen onder schouw te zien gebragt, hebben Burgemeester en Wethouders van Roden ingezonden: 1°. de verlangde teekening; 2°. eene nadere verklaring, dat zij onder het plaatselijk toezigt wilden zien gebragt het op die schets aangeduid voetpad, loopende van A tot B, de laan van A tot C, en de waterleiding van D tot C, met last tot onderhoud aan de koopers dier perceelen. De eigenaar der laan, loopende van A tot B, D. Landweer, te Nietap, heeft op de hem gedane vragen van den Burgemeester van Roden geantwoord: „dat hij op verre na geen genoegen neemt, dat dit zijn bijzonder eigendom als publieke weg wordt gebruikt en aan de schouw van het Gemeentebestuur worde onderworpen." Burgemeester en Wethouders van Roden voegen er bij, dat zij volstrekt niet inzien, waarom de weg van eenig publiek belang zou kunnen geacht worden; dat die weg enkel zou dienen voor de gehuchtbewoners, om den grindweg naar Nietap te mijden en zoo doende den daarop geplaatsten tol te ontgaan; dat, als men den weg, die aan Landweer toebehoort, tot publieken weg wilde maken, men dezen behoorde te onteigenen ten algemeenen nutte, waartoe noch

het Gemeentebestuur, noch de adressanten de Boer *c. s.* genegen zijn; dat, voor zooveel op het eigendom van Landweer een servituut rusten mogt volgens de veilcondition, de belanghebbenden dat *in foro civili* kunnen doen gelden. Ook de waterlossing, als van schier geen belang, kan, huns inziens, niet vallen onder de termen van het reglement.

Nadat Gedeputeerde Staten het terrein door eene Commissie uit hun midden hadden doen opnemen en die Commissie op 18 September 1868 verslag had uitgebragt, hebben Gedeputeerde Staten, bij resolutie van 14 October 1868, overwogen: „dat de adressanten onder schouw wenschen te zien gebragt de laan A—B, loopende van Terheyl naar Toutenburg, aan den grindweg van Roden naar Nietap, en A—C, loopende van Terheyl noordwaarts naar de zijde van Nietap, en voorts eene waterleiding" (daar van deze in de adressen der appellanten geene sprake is, kan dit punt in het verslag worden ter zijde gelaten). Gedeputeerde Staten overwogen verder, „dat, vermits Burgemeester en Wethouders van Roden herhaaldelijk beweerd hadden, dat die lanen niet waren van publiek belang en dus niet aan schouw onderworpen moesten worden, er hier alzoo bestond een twijfel of geschil, dat, volgens art. 4 van het reglement op de wegen en voetpaden in Drenthe, van 11 Julij 1868, door hun Collegie behoorde te worden beslist. Daartoe alzoo overgaande, hebben zij, op grond, dat de twee aangeduide wegen gebleken zijn voor de bewoners van het gehucht Terheyl de éénige gemeenschap uit te maken met den grindweg van Nietap naar Roden, en alzoo geacht moeten worden te dienen tot openbaar gebruik, — beslist, dat die beide wegen met nevensliggende voetpaden van hun begin tot het punt, waar zij zich met den grindweg vereenigen, zullen gebragt worden op de tabelle, door Burgemeester en Wethouders van Roden, overeenkomstig art. 3, en daarna die tabelle ter visie gelegd, volgens art. 5 van gezegd reglement.

Daartegen nu zijn gerigt twee adressen aan den Koning, waaromtrent deze Afdeeling van den Raad van State aan Zijne Majesteit eene beslissing zal hebben voor te dragen: 1°. een van den Gemeenteraad van Roden, waarin de vrees wordt te kennen gegeven, dat de resolutie van Gedeputeerde Staten aanleiding zal geven tot onderscheidene geschillen over onteigening en over de verpligting tot onderhoud, en vooral strekken zal tot nadeel van den tol op den grindweg, die dan ontdoken kan worden; 2°. een van den heer Landweer, te Nietap, die er tegen opkomt, dat, ten gevolge der resolutie van Gedeputeerde Staten, bij welk Collegie hij niet werd in de gelegenheid gesteld zijne bezwaren te doen kennen, zijn land, bezwaard met servituut van intrede of overpad ten behoeve van eenige landerijen, welke met dat regt zijn verkocht, alsnu bezwaard zoude worden met den last van openbaren weg.

Gedeputeerde Staten, door den Minister van Binnenlandsche Zaken op die adressen gehoord, verdedigen hunne beslissing op de reeds bekende gronden; zij betoogen: dat de beide wegen of lanen, bij privaatregtelijk beding reeds met servituut van weg bezwaard, tevens geacht moeten worden voor openbaar gebruik te dienen; dat de bewoners van het zich uitbreidend gehucht Terheyl er behoefte aan hebben om te komen, noordwaarts, naar Nietap en de Leek, en oostwaarts naar het kerkdorp Roden; en dat die voor openbaar gebruik onmisbare wegen moeten staan onder zulk een toezigt, dat waarborg oplevert voor het houden daarvan in bruikbaren toestand. Ten aanzien der beide requesten wijzen Gedeputeerde Staten op gronden van niet-ontvankelijkheid, voor zooverre zij beroep op den Koning bedoelen, daar art. 4 van het reglement het regt van beroep geeft binnen dertig dagen na dagteekening der resolutie van Gedeputeerde Staten. Die beslissing is van 14 October, het beroep van Landweer is van 17 November, terwijl die persoon daarenboven geen partij is geweest in het door hen beslist geschil; en het adres van den Raad is wel gedateerd 12 November, maar eerst op 17 November bij 's Konings Kabinet ingekomen, terwijl ook niet de Raad, maar Burgemeester en Wethouders van Roden partij waren geweest.

In het midden latende de vraag, of dit laatste een juiste grond is voor de beweerde

niet-ontvankelijkheid, heeft deze Afdeeling noodig geacht omtrent den tijd van indiening van het laatstbedoeld request eenig nader onderzoek te moeten instellen. Burgemeester en Wethouders van Roden verklaren, dat het adres, gedateerd 12 November, door den Raad is vastgesteld in zijne vergadering van 2 November 1868 en een paar dagen later afgezonden; en bij onderzoek aan 's Konings Kabinet is gebleken, dat, ofschoon er op staat: exhib. 17 November, het zeer mogelijk is, dat het wel vroeger is ingekomen, maar eerst toen op het register gebragt.

En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het geschil over het domicilie van onderstand van Geert Jans Beene.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wèl te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Op den 12 Januarij 1867 is de behoeftige Geert Jans Beene, te rekenen van den 26 December bevorens, door den Burgemeester van Haskerland in bedeeling opgenomen. Er is thans geschil over de vraag, of hij domicilie van onderstand heeft in de gemeente Ængwirden, dan wel in die van Ferwerderadeel; of dat de plaats van zijn domicilie van onderstand niet is te vinden en de kosten van zijn onderhoud dus moeten worden gedragen door het Rijk.

Volgens ééne missive, gedagteekend Joure 20 April 1867, zou de behoeftige hebben verklaard, dat hij in 1806 te Terbaud, gemeente Ængwirden, zou zijn geboren; terwijl hij vroeger zou hebben opgegeven geboren te zijn te Tjallebird, gemeente Ferwerderadeel.

Uit een ingesteld onderzoek is gebleken, dat op den 18 Januarij 1868 door den Kantonregter in het derde kanton van het eerste arrondissement der provincie Friesland onder eede is gehoord Hendrik Jan Beene, oud 73 jaar, zonder bedrijf, wonende te Hallum, oudere broeder van den behoeftige. Hij verklaarde: dat die behoeftige is geboren op de zoogenaamde Kakepolle, onder Tjallebird, thans vergraven, alwaar zijne ouders woonachtig waren in een huisje van den veenbaas Egbert Vonk, staande er destijds vier à vijf huizen op die Kakepolle; dat hij, toen de behoeftige geboren werd, 10 jaar oud was; dat op den 11 Januarij 1868 voor den Kantonregter te Heerenveen onder eede is gehoord Jeltje Jacobs Beene, vrouw van Tijmen Haksel, arbeider te Tjallebird, oud 66 jaren, volle neef van den behoeftige. Zij verklaarde, niet te weten, waar de behoeftige is geboren of waar zijne ouders tijdens zijne geboorte woonden; maar dat zij wel weet, dat, toen zij 16 jaar oud was, die ouders woonden te Tjallebird in een boschje, en dat zij niet weet, of zij dáár toen reeds langen tijd woonden, en ook niet dat zij te eeniger tijd hebben gewoond op de Kakepolle; dat in de derde plaats door den Kantonregter te Assen op den 30 Julij jl. onder eede is gehoord Jan Beene, van beroep arbeider, oud 39 jaren, broeders-zoon van den behoeftige. Deze persoon, die gehoord werd in de plaats van zijn vader Feike Jans Beene, dien men, niettegenstaande alle aangewende pogingen, niet heeft kunnen opsporen, heeft verklaard: dat hij omtrent den tijd en de plaats van geboorte van den behoeftige niets kan opgeven; dat zijn vader, gelijk hij hem dit dikwijls heeft verhaald, in 1801 is geboren onder Hallum; dat zijne grootouders van vaderszijde eenigen tijd hebben gewoond op de zoogenaamde Kakepolle, onder Tjallebird, zoo als hij van zijnen vader en zijne grootouders dikwijls heeft gehoord, maar dat hij niet weet, hoe lang die inwoning heeft geduurd.

Uit de overgelegde stukken blijkt nog, dat de behoeftige heeft deelgenomen aan de loting voor de nationale militie in de gemeente Schoterland en dat hij in het

inschrijvingsregister voorkomt als geboren te Tjallebird den 3 October 1806, alsmede dat hij aldaar geloot heeft voor de schutterij, als geboren te Tjallebird den 3 October 1806.

Deze zijn de daadzaken in dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 31 December ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt en waaromtrent alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit zal moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. *het geschil tusschen Ameland en Zaandam over het onderstandsdomicilie van Anna Wilhelmina Frederika Smidt, weduwe Jacobus de Wilde.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Jonge. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Jonge: Mijne Heeren! De armlastige is in October 1867 in onderstand opgenomen te Rijp (Noordholland). Volgens hare opgave is zij geboren te Hollum (eiland Ameland) den 30 Januarij 1811.

Ameland ontkent deze geboorte aldaar, op grond, dat op de geboorte- en doopregisters niets omtrent haar bekend is. Zelfs staat in dat jaar geen kind vermeld als geboren te Hollum uit de ouders der armlastige, namelijk Jan Hendrik Smidt en Antje Sippes Koning.

Intusschen was gebleken, dat zij in 1814 was gedoopt te Zaandam. In de doopacte, door den Predikant der Evangelisch-Luthersche gemeente te Zaandam destijds opgemaakt, komt de armlastige voor als gedoopt den 24 Julij 1814, en geboren den 30 Januarij 1811. Verder blijkt, dat in de overgelegde acte van voltrekking te Zaandam van der armlastige huwelijk met Jacobus de Wilde, op 21 Augustus 1836 (bij welk huwelijk de moeder der armlastige, destijds weduwe Smidt, tegenwoordig was), almede vermeld staat, dat zij is geboren op Ameland en destijds 25 jaar oud was, zijnde de doopcedulle voornoemd bij dat huwelijk almede overgelegd.

Op den 13 Februarij 1868 had een verhoor onder eede plaats voor den bevoegden Kantonregter van drie personen op het eiland Ameland. Deze gaven te kennen: dat hun door eigene ervaring niets bekend is aangaande de geboorte van de bij hen geheel onbekende persone van A. W. F. Smidt of Smit; dat zij echter wel eens hebben gehoord, dat omstreeks 1811 te Hollum is woonachtig geweest, naar zij vermeenen, Hendrik Smidt, van beroep grofsmid, gehuwd met Antje Sippes Koning, welke echtelieden kort daarna met der woon naar Zaandam waren vertrokken; dat, volgens twee van de drie gehoorde personen, evengenoemde Antje eene zuster was van hunne moeder Hikke Sippes Koning, en zij meer bijzonder daardoor meermalen over die familie hebben hooren spreken en daarbij van het opgegeven vertrek naar Zaandam hebben vernomen, gelijk ook dat aldaar hun nog een kind was geboren, alsmede dat van hen meer kinderen te Hollum waren geboren, te Zaandam of elders waren overleden; verder dat zij wel hebben gehoord en bij hen voor waarheid is aangenomen, dat de moeder, nog in leven, van den tegenwoordigen Wethouder H. W. de Boer in 1811 in de nabijheid van de eerstgemelde echtelieden Smidt was wonende geweest en aan deze toen een zoon was geboren, in datzelfde jaar, waarin zij van dezen haren zoon was bevallen; dat eindelijk deze hunner getuigens moeder door haren 87 jarigen ouderdom niet meer in staat is om een getuigenis herwaarts te

komen afleggen, zoo als dit mede het geval is met Arjen Nobel, thans 84 jaren oud, die ook, naar zij intusschen vernamen, zonde hebben te kennen gegeven dezen aangaande niets te weten, als steeds buiten het dorp Hollum te hebben gewoond.

Nadat Burgemeester en Wethouders van de Rijp herhaaldelijk over deze aangelegenheid in briefwisseling waren geweest met Gedeputeerde Staten van Noordholland, en deze laatsten met hunne ambtgenooten in Friesland, spraken Burgemeester en Wethouders voormeld bij hunnen brief van 9 Mei 1868 eindelijk de gemeente Zaandam aan, als zullende, volgens art. 27, lid 7 der wet op het armbestuur, het onderstands-domicilie in deze zijn.

Burgemeester en Wethouders van Zaandam gaven, bij missive van den 16 Mei ll., te kennen, dat art. 28, lid 7, hier niet toepasselijk is. De doop-acte is, zeggen zij, slechts eene aanwijzing voor het onderstands-domicilie, indien het tegendeel niet blijkt; dit laatste is hier het geval, de armlastige is blijkbaar te Hollum geboren.

Nadat het Bestuur der gemeente Zaandam in gelijken zin aan Gedeputeerde Staten van Noordholland had geschreven, hebben deze laatsten, onder dagteekening van 29 Julij ll., het geschil ter kennisse gebragt van den Minister van Binnenlandsche Zaken, ten einde daarop bij Zijne Majesteit eene uitspraak uit te lokken. Zij geven daarbij als hun gevoelen te kennen, dat, zoolang de geboorteplaats der armlastige niet is uitgevonden, de gemeente Zaandam, volgens art. 18, lid 6, als onderstands-domicilie zal behooren te worden aangewezen.

Op last van den Minister van Binnenlandsche Zaken werd nog een nader onderzoek ingesteld. Dien ten gevolge zijn alsnog overgelegd de dood-acten van vier broeders of zusters van de armlastige, allen te Zaandam overleden, en volgens den inhoud dier acten allen op Ameland geboren, verklarende de armlastige tevens, dat zij nog eene zuster gehad heeft, welke te Amsterdam overleed, en in 1798 of 1799 te Wormerveer zou geboren zijn.

Nog heeft er plaats gehad een nader getuigen-verhoor voor den Kantonregter, den 4 November 1868. De eerste getuige, Hikke Sippes, weduwe Hans de Boer, oud 87 jaren, gaf te kennen, dat zij eene zuster heeft gehad, met name Antje Sipper, vroeger dienstmeid te Zaandam, dewelke, vóór ongeveer zestig jaren geleden, zonder daaromtrent eene nadere tijdsbepaling te kunnen doen, op Ameland is gekomen met een Hendrik Smid, met wien zij, naar het zeggen, was gehuwd, hebbende reeds een of meer kinderen, en welke personen toen eenigen tijd te Hollum hebben gewoond, alwaar zij ook een of meer kinderen hebben gekregen, waaromtrent zij echter geene nadere opgaaf kan doen, als alleen dat zij eene dochter Wim en eene andere met name Grietje hadden, die zij, getuige, niet weet of al dan niet te Hollum waren geboren, en dat zij verder te dezer zake zich niets meer herinnert.

De tweede, Arjen Arjens Nobel, oud 86 jaren, gaf te kennen, dat hij in 1812 van Ballum naar onder het behoor van Hollum is komen te wonen, en toen op deze plaats wel eenen Hendrik Smid heeft gekend, maar met denzelven geene gemeenschap heeft gehad en niet te kunnen opgeven, of hij gehuwd was, evenmin of hij kinderen had, en niets meer van deze zaak te weten.

Het Gemeentebestuur van Ameland gaf, bij missive van 13 October ll., in verband met het eerste getuigenverhoor van 13 Februarij te voren, alsnog te kennen hetgeen volgt: "Vermits wij in het bij die stukken gevoegd getuigenverhoor in deze zaak "vermeld vonden, dat de moeder van den tegenwoordigen Wethouder dezer gemeente, "H. W. de Boer, in 1811 te Hollum nabij de ouders dezer behoeftige, genaamd J. "H. Smidt en Antje Sippes, woonde en dat die dat jaar van een zoon is bevallen, "terwijl zij verklaard had zich te herinneren, dat de moeder der behoeftige in datzelfde "jaar een zoon had ter wereld gebragt, — hebben wij daaromtrent een nader onderzoek "ingesteld, waarbij is gebleken, dat de Wethouder voornoemd den 20 Junij 1811 is "geboren, terwijl diens moeder zich meent te herinneren, dat de moeder der behoeftige

"des winters te voren, hetzij vóór- of na Nieuwjaar, mede van een zoon is bevallen, "zonder dat wij echter omtrent die bevalling eenige aanteekening in voormelde "registers hebben gevonden, en daarom van gevoelen zijn, dat die opgaaf onjuist "zal zijn."

Gedeputeerde Staten van Noordholland volharden bij hun vroeger advies, waarmede ook die van Friesland zich vereenigen.

Verder zijn geene memoriën ingediend, en ik meen hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Zesde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 3 *Maart* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Aan de orde is:

I. *het geschil over het domicilie van onderstand van Etje Simons van Komen, weduwe G. G. de Jager.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Vries: Mijne Heeren! Sedert jaren is er geschil geweest over het domicilie van onderstand van Etje Simons van Komen, weduwe G. G. de Jager.

Toen die vrouw in Januarij 1866 door den Burgemeester van Delfzijl in onderstand was opgenomen voor rekening der gemeente Noorddijk, waar zij opgaf geboren te zijn, heeft het Bestuur der laatstgenoemde gemeente hare armlastigheid aldaar ontkend, omdat het niet blijkt, dat zij aldaar is geboren. Het geschil is toen niet uitgemaakt; maar het gevolg is geweest, dat de vrouw zich zoowel te Delfzijl als te Noorddijk sedert dien tijd te vergeefs om ondersteuning heeft aangemeld. Beide gemeenten verlangen nu, dat haar domicilie van onderstand door Zijne Majesteit moge worden aangewezen.

Van de geboorte en doop der behoeftige is geene andere aanteekening te vinden, dan dat in het doopregister der Hervormde kerk te Noorddijk het volgende voorkomt:

„1801 den 11 October, hier gedoopt 2 kinders geboren in een schip op het Amsterdiep van Simon Paulo van Veendam, zie daar het protocol."

Te Veendam is in de doopregisters niets tot bevestiging dezer aanteekening gevonden, en heeft men ook noch omtrent de behoeftige, noch omtrent hare ouders eenige narigten kunnen bekomen.

In de acte van het door de behoeftige in Maart 1841 te Delfzijl gesloten huwelijk

staat vermeld, dat zij is: „geboren aan boord van het schip harer ouders, toen gelegen onder de gemeente Noorddijk, blijkens doopextract, bij die acte gevoegd, den 11 October 1801, waarin echter haar voornaam niet is uitgedrukt, welke voornaam, volgens verklaring van comparanten en getuigen, door den houder van het doop-protocol toen der tijd is vergeten in te vullen;" voorts dat zij is dochter van Simon Paulus van Komen, in leven schipper, overleden te Schouwerzijl, en van Sjouke Karssens Pot, gedomicilieerd te Farmsum.

Van de vier getuigen, die bij dit huwelijk tegenwoordig zijn geweest, zijn er twee overleden. Een derde heeft aan Burgemeester en Wethouders van Delfzijl verklaard, dat hij door vertrouwelijken omgang met de ouders der behoeftige van dezen vernomen heeft, dat zij en haar broeder Kars tweelingen waren en te Noorddijk geboren zijn. De vierde heeft eene schriftelijke verklaring geteekend, bij de stukken aanwezig, houdende, dat hij indertijd met Simon Paulus van Komen en zijne vrouw Sjouke Karssens Pot, destijds turfschippers, nu overleden, ouders van Etje Simons van Komen en Kars Simons van Komen, vertrouwelijk omgegaan en van hen meermalen gehoord heeft, dat genoemde hunne kinderen tweelingen waren. Gelijke verklaring hebben ook geteekend zekere G. J. Kuiper, Freerk Kappelhoff en Hendrik Bosker, allen wonende te Farmsum.

Bij de stukken is nog eene acte van bekendheid, den 26 November 1831 opgemaakt voor den Vrederegter te Appingedam, bij welke de vader Simon Pauls van Komen, destijds matroos, wonende te Farmsum, met zes andere getuigen verklaart wel te weten, dat Kars Simons van Komen, matroos, wonende te Farmsum, uit hem en zijne huisvrouw Sjouke Karssens is geboren te Noorddijk op den 8 September 1801.

De behoeftige heeft verklaard, dat haar vader, die in de doopacte alleen Simon Pauls is genoemd, al sedert lang den naam van van Komen heeft aangenomen. Dat zij eene tweelingzuster van Kars Simons van Komen is, is in hare woonplaats van algemeene bekendheid.

Burgemeester en Wethouders van Noorddijk houden echter dit laatste punt voor niet bewezen; de verklaringen, daaromtrent gegeven, steunen alleen op hooren zeggen en leveren dus volgens art. 1944 van het Burgerlijk Wetboek geen bewijs. Daarenboven komt het vreemd voor, dat Kars van Komen, zoo als in de acte van bekendheid wordt opgegeven, te Noorddijk geboren zou zijn. Burgemeester en Wethouders vragen, of hier niet aan eene dwaling te goeder trouw te denken zou zijn, daar tusschen de geboorte op 18 September 1801 en den doop op 11 October 1801 meer dan eene maand is verloopen; eene ongehoorde zaak in die dagen, vooral voor de mindere klassen. Burgemeester en Wethouders blijven dus de armlastigheid betwisten.

Ook Gedeputeerde Staten van Groningen zijn bij hun gevoelen gebleven, dat hier art. 33 der armenwet behoort te worden toegepast.

Burgemeester en Wethouders van Veendam hebben nog aan den Raad van State ingezonden afschrift van hunnen brief aan hunne ambtgenooten van Delfzijl, dd. 21 December 1861, houdende, dat zij het domicilie van onderstand van Etje Simons van Komen ontkennen: 1°. omdat het hun na gedaan onderzoek niet gebleken was, dat de vader of moeder te Veendam woonden tijdens hare geboorte; en 2°. omdat het uit den brief van Burgemeester en Wethouders van Noorddijk niet bleek, dat de behoeftige een der kinderen was, welke daarin als doopelingen voorkwamen.

In deze zaak zal alsnu de Afdeeling een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit hebben voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

II. *het geschil over het domicilie van onderstand van Catharina Stolzenberg.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Catharina Stolzenberg, weduwe W. Göbel, is op 30 September ll. te Leeuwarden in onderstand opgenomen. Zij is te Groningen geboren den 17 Mei 1834. Groningen, door Leeuwarden aangesproken, ontkent de armlastigheid aldaar, zeggende, dat de geboorte in eerstgenoemde plaats toevallig was.

In de geboorte-acte staat, dat haar vader, zijnde een vreemdeling, destijds woonachtig was te Hilscheit (Hertogdom Nassau).

De armlastige is in vroegere jaren ook ondersteund, met name gedurende hare minderjarigheid. Het bleek toen, dat haar vader, P. A. Stolzenberg, sedert 1834 tot 1858 achtereenvolgens zich had opgehouden te Aalsum (gemeente Oostdongeradeel), en Dokkum, onder de gemeente Dantumadeel, en later weder in Dokkum.

De vader gaf destijds, blijkens brief van Burgemeester en Wethouders van Dokkum, van den 19 Julij 1858, op de hem gedane vragen: op welke tijdstippen hij zich gedurende de jaren van 1834 tot 1849 telkens naar zijne geboorteplaats (in Nassau) heeft begeven en weder te Aalsum is teruggekomen, — te kennen: „dat hij zich met zijn gezin telken jare in den herfst naar de geboorteplaats zijner vrouw (Crimmel in Nassau) begaf en telkens omstreeks Paasschen weder te Aalsum terugkwam; dat het doel dier verschillende verwijderingen was om hunne burgerregten in het Hertogdom Nassau te bewaren, als blijvende zij Nassau eigenlijk als hunne woonplaats, en Aalsum als hun tijdelijk verblijf beschouwen; wordende de huur, gedurende hunne afwezigheid, van hunne woning te Aalsum ook niet gerekend ten hunnen laste te zijn, terwijl zij geene belasting van hunne woning behoefden te betalen, als blijvende die ten laste der eigenaars.”

De kosten van onderstand ten behoeve van P. A. Stolzenberg's dochter zijn toen betaald door het Gouvernement van Nassau.

In 1864 en later is W. Göbel, met wien de armlastige op 30 December 1860 te Dokkum gehuwd was, als vreemdeling krachtens art. 33 der armenwet door het Rijk ondersteund.

W. Göbel is den 4 September ll. te Leeuwarden overleden, en den 30 September daaraanvolgende werd zijne weduwe met hare twee kinderen aldaar in onderstand opgenomen.

Het Gemeentebestuur van Leeuwarden heeft zich daarop, nadat Groningen weigerachtig bleek te zijn, gewend tot den Minister van Binnenlandsche Zaken, verzoekende, dat art. 33 der armenwet in deze toegepast moge worden.

De armlastige heeft nog medegedeeld, dat zij in hetzelfde jaar als dat harer geboorte met hare ouders naar Kriftel (Nassau) vertrok, en dáár tot 1845 verbleef, vervolgens naar Nederland kwam en eindelijk in December 1860 met wijlen haren man in het huwelijk trad.

Door den Minister van Binnenlandsche Zaken werd aan dien van Justitie gevraagd, of de armlastige, op grond van art. 5, nº. 3, jº. art. 11 Burgerlijk Wetboek, als Nederlandsche vrouw te beschouwen zij. Die vraag werd door den Minister van Justitie toestemmend beantwoord.

Memoriën zijn er niet ingediend, en ik meen hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het geschil over het domicilie van onderstand van de minderjarige kinderen van wijlen P. Feijaarts, in leven echtgenoote van J. van Nijnanten.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Op den 18 Februarij 1868 kwamen bij den Burgemeester van de gemeente Ruephen en Sprundel te voet aan vijf onverzorgde kinderen, waarvan het oudste, volgens zijne opgave, dertien jaren en het jongste slechts vijf maanden oud was. Het oudste kind gaf te kennen: dat zijn naam was Johannes van Nijnanten; dat hij geboren was te Ruephen; dat de overige kinderen zijne zusters en broeder waren en dat zijn vader Johannes van Nijnanten aldaar woonachtig was; dat hij met zijn broeder en zusters met eene kar uit Turnhout waren overgebragt tot bij de Hoeven; dat zij dáár van de kar waren gezet, en dat de voerman hun gezegd had, dat zij maar naar den Burgemeester moesten gaan. Later heeft hij nog verklaard, dat een der kinderen, Carolina, oud negen jaren, geboren was te Vorsselaar; een ander, genaamd Maria, oud zeven jaren, te Noorderwijck; een derde, Antonetta, oud vier jaren, te Limmen; en het vierde, Victor, oud vijf maanden, te Baelc, alles in België, en dat hunne moeder den 14 Februarij 1868 te Turnhout in het gasthuis was overleden.

Die Burgemeester, namelijk der gemeente Ruephen en Sprundel, heeft onder anderen over het geval gehoord Johannes van Nijnanten, arbeider te Ruephen, de veronderstelde vader van de bedoelde vijf kinderen. Hij verklaarde: dat hij omtrent 1844 te Etten gehuwd is met Petronella Feijaarts; dat deze zijne huisvrouw de gemeenschappelijke woning, terwijl hij niet te huis was, vrijwillig heeft verlaten, medenemende twee hunner kinderen, als Catharina, thans in België gehuwd, en het jongste kind, Johannes genaamd, toen omtrent drie maanden oud; dat deze vrouw daarna bij hem nooit is teruggekeerd en, volgens ingewonnen berigten, zich altijd in België met vreemde landloopers heeft opgehouden en rondgezworven, en te gelijkertijd daarbij kinderen heeft verwekt; dat hij voorts tot zich nam het oudste kind, Johannes van Nijnanten, als zijnde zijn wettig kind; maar dat hij het vaderschap ontkende van de vier andere kinderen, bewerende, dat hij gedurende den tijd van veertien achtereenvolgende jaren buiten gemeenschap met zijne vrouw had geleefd.

Bedoelde kinderen, met uitzondering van Johannes, die door zijn vader tot zich was genomen, zijn op den 10 April 1868 door den Burgemeester van Ruephen opgenomen in onderstand, ten laste van het Rijk, omdat men ze beschouwde als onechte of in overspel verwekte kinderen, door den beweerden vader, echtgenoot der moeder, gedesavoueerd.

Van wege de Nederlandsche Regering is aan die van België dit voorval bekend gemaakt, met mededeeling van klagten over de weinig menschlievende wijze, waarop de gezegde kinderen naar Nederland waren overgebragt. De Belgische Regering, dit laatste niet bepaald tegensprekende, heeft daarop geantwoord zich het lot der kinderen niet te kunnen aantrekken, omdat hunne moeder, als te Etten geboren, eene Nederlandsche vrouw was; dat die vrouw bovendien gehuwd was met een nog in leven zijnde Nederlander, zoodat die kinderen geacht moeten worden uit een wettig huwelijk te zijn gesproten, zoolang de man geene regtsvordering tot ontkenning van die wettigheid heeft ingesteld en die eisch tot ontkenning in regten niet is toegewezen.

Ten gevolge van een ingesteld onderzoek zijn overgelegd de navolgende acten van den burgerlijken stand: 1°. eene acte van huwelijks-voltrekking, verleden op den 22 December 1844, te Etten, houdende, dat Johannes van Nijnanten, arbeider, geboren en wonende in de gemeente Ruephen en Sprundel, een huwelijk aanging met Petronella Feijaarts, arbeidster, geboren en wonende te Etten, natuurlijke dochter van Maria Feijaarts, die bij de huwelijks-voltrekking tegenwoordig was; 2°. extract eener acte van geboorte, opgemaakt den 17 December 1857 te Vorsselaar, houdende, dat aldaar geboren is Angelina van Eynand, dochter van Johannes van Eynand, werkman

der aardewerken te Springeld, Holland, en van zijne echtgenoot Petronella Fayers, oud 30 jaren, geboren te Etten, Holland; 3°. een dergelijk extract, te Norderwijck opgemaakt den 4 Junij 1860, houdende, dat aldaar geboren was Maria Fayers, dochter van Petronella Fayers, rondleurster, wonende te Sprundel, in Holland; 4°. eene geboorte-acte, opgemaakt te Lummen den 17 Junij 1863, houdende, dat aldaar geboren was Antonetta, dochter van Petronella Fayers en Johannes van Eynand, kooplieden in kramerij, wonende te Sprundel in Holland; 5°. een extract uit de geboorte-acten van de gemeente Baele, opgemaakt den 8 Augustus 1867, vermeldende, dat aldaar geboren was Victor, zoon van Petronella Feijaerts, rondleurende kraamster te Sprundel, Holland, vrouw van Johannes van Heinanten, aardewerker, gehuisvest te Sprundel; 6°. eene acte van overlijden, opgemaakt te Turnhout den 14 Februarij 1868, waarin gezegd wordt, dat aldaar was overleden Petronella Feijaarts, wonende te Sprundel, natuurlijke dochter van Maria Feijaarts, huisvrouw van Johannes van Nijnanten, rondleurder, wonende te Sprundel.

Bij besluit van den Burgemeester der gemeente Rucphen en Sprundel van den 10 November 1860 is, nadat het kind Victor inmiddels overleden was, aan de drie andere kinderen bij voortduring ten laste van het Rijk onderstand verleend, op grond, dat bij een vonnis van de Arrondissements-Regtbank te Breda, in dato 27 October 1868, Johannes van Nijnanten, de beweerde vader, wonende te Rucphen, ongegrond was verklaard in zijne vorderingen tot ontkenning der wettigheid van die kinderen.

Uit de overgelegde stukken blijkt, dat werkelijk die Johannes van Nijnatten de bedoelde regtsvordering heeft ingesteld, maar daarin bij gemeld vonnis is verklaard ongegrond, op de navolgende beweegredenen: dat werkelijk door den eischer tot justificatie van zijn beweren niet anders zijn overgelegd dan eenige extracten uit registers van den burgerlijken stand in de gemeenten Vorsselaar, Norderwijck, Lummen en Baele, behoorende tot het Koningrijk België, waaruit kan worden opgemaakt, dat respectivelijk op de daarin genoemde dagteekeningen uit zekere Petronella Faeijers, Faijers of Feijaarts telkens een kind is geboren; doch dat er tusschen deze namen en dien, welken de eischer aan zijne echtgenoote toeschrijft, namelijk Petronella Feijaarts, alsmede tusschen de verdere aanwijzingen, daaraan toegevoegd, en die, welke ten deze passen, zoo groot verschil bestaat, dat er omtrent de identiteit der daarbij betrokken personen en van des eischers overledene huisvrouw geen voldoende waarborg bestaat; dat die identiteit intusschen voor de toewijzing van des eischers actie onmisbaar is, en er geene termen bestaan om den eischer ambtshalve een nader bewijs daaromtrent op te leggen, vermits hij uitdrukkelijk heeft verklaard buiten staat te zijn eenig verder bewijs te leveren. Dit vonnis is beteekend aan den Procureur van den eischer op den 14 November 1868. Uit de stukken blijkt niet, dat het kracht van gewijsde zaak heeft verkregen, want daaronder komt niet voor eene acte van beteekening aan de persoon van den eischer.

Deze zijn hoofdzakelijk de feiten in dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 22 Januarij jl. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt en waarover de Afdeeling thans geroepen is een ontwerp van besluit aan den Koning voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Zevende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 10 *Maart* 1869.

(Geopend ten 1 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 21 Februarij ll., n°. 2, houdende beschikking op *het beroep van het Bestuur der gemeene uitwatering van Dirksland en D. Bos van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van* 23 *Junij* 1868, *n°.* 58, *waarbij is vastgesteld de legger der wegen en voetpaden in de gemeenten Stellendam en Melissant* (zie het verslag over deze zaak in het *Achtste Deel*, blz. 360—364).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op de aan Ons ingediende adressen: 1°. van Dirk Bos, grondeigenaar en Wethouder te Middelharnis, in dato 30 Julij jl., daarbij verzoekende, dat door Ons, met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten der provincie Zuidholland in dato 23 Junij 1868, en der besluiten van de gemeenteraden van Stellendam en Melissant, waarbij is bepaald, dat het hierna te vermelden voetpad moet worden gebragt op den legger der wegen en voetpaden onder die gemeenten, — zal worden bevolen, dat bedoeld voetpad op de leggers niet moet worden gebragt en daarvan moet worden afgevoerd; 2°. van het Bestuur van de gemeene uitwatering van Dirksland en A. Zaaijer c. s., eigenaars van landerijen, gelegen in den kring dier uitwatering, in

dato 16 en 23 Julij 1868, daarbij verzoekende, dat door Ons zal worden bevolen, dat bedoeld pad wèl op de leggers moet voorkomen, maar ter breedte van 8 à 9 ellen in plaats van 1.50 el, en dat als kunstwerken er bij zullen worden opgenomen vijf waterlossingen van aarden buizen, ten behoeve van het gors van den eersten adressant D. Bos en met verpligting voor hem om die te onderhouden;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 3 Februarij 1869, n. 69;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 15 Februarij 1869, n. 240, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten der provincie Zuidholland bij hun besluit van den 23 Junij 1868, op grond, dat, na de vaststelling van de leggers der wegen en voetpaden in de gemeenten Stellendam en Melissant, de noodzakelijkheid is gebleken om daarop alsnog te brengen den weg of het trekpad ten westen der haven van Dirksland van het hoofd tot aan het Sas, welke weg, ingevolge het reglement voor de gemeene uitwatering van Dirksland, door de Staten der provincie vastgesteld op den 7/20 November 1867, tot de werken behoort, die door het Bestuur van gemelde uitwatering en ten laste daarvan moeten worden onderhouden, — hebben bevolen, dat, met wijziging der leggers, door de gemeenteraden van Stellendam en Melissant vastgesteld, daarop het voormelde pad zal worden gebragt als trekpad, straat- of grindweg 3de klasse, lengte voor Stellendam 1000 ellen, voor Melissant 80 ellen, breedte 1.50 el, onderhoudspligtige der gemeene uitwatering van Dirksland, beheerder, het Bestuur dier uitwatering;

dat de adressant D. Bos, eigenaar van het gors, waarover het pad loopt, zich bij Ons tegen dit besluit in beroep heeft voorzien, bewerende daardoor in zijn eigendomsregt te zijn gekrenkt, en verzoekende, dat het pad van den legger of de leggers zal worden afgevoerd; dat hij tot staving van die bewering en dat verzoek hoofdzakelijk heeft aangevoerd: dat hij is eigenaar van het gors, met geen anderen last bezwaard dan met eene erfdienstbaarheid ten behoeve van den vroegeren eigenaar, het Domein van den Staat; dat Gedeputeerde Staten ten onregte een wettigen titel om den last van overweg op te leggen, hebben gezocht in hun besluit van 18 Augustus 1826, waarbij een provinciaal subsidie is verleend voor het maken van eene steenstraat over het gors; dat toch uit dat besluit blijkt, dat er vóór dien tijd geen weg lag; dat na het maken van de steenstraat noch door Gedeputeerde Staten noch door het Waterschapsbestuur de hand aan die steenstraat of toezigt daarover is gehouden, en later zelfs vergunning is verleend om de steenstraat op te breken; dat hier enkel sprake kan zijn van een uit- of overpad, slechts bij vergunning voor openbaar overpad gebruikt wordende, en dat alzoo, volgens art. 1 van het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden van den 11/17 November 1852 (*Provinciaal blad* n°. 140), niet behoort voor te komen op de leggers; dat het pad in geen geval met een lijnpad, als bedoeld bij ordonnantie van Koning Lodewijk XIV van het jaar 1669, kan worden gelijkgesteld, omdat de haven van Dirksland niet is eene rivier, en bovendien zoodanig lijnpad valt buiten het bereik van den provincialen wetgever, als zijnde een onderwerp, door den Rijkswetgever geregeld;

dat almede het Bestuur van de gemeene uitwatering van Dirksland en A. Zaaijer c. s. bij voormelde adressen zich bij Ons in gelijk beroep hebben voorzien, aandringende, in tegenstelling van den adressant D. Bos, op het behoud van het voetpad, maar verzoekende, dat het op de leggers zal worden gebragt als weg 2de klasse, ter breedte van 8 à 9 ellen, en dat als kunstwerken er bij zullen worden opgenomen vijf waterlossingen van aarden buizen, ten dienste van het gors, onderhoudspligtige D. Bos;

dat tot staving van dit beroep hoofdzakelijk aangevoerd wordt: dat, volgens het bepaalde bij art. 9 van het voormeld besluit van 7/20 November 1867, het pad moet blijven bestaan en worden onderhouden door het waterschap; dat daarvan altijd ge-

bruik is gemaakt door rijtuigen, om passagiers te brengen of te halen naar of van het havenhoofd, ten dienste van het belangrijk veer op Hellevoetsluis, hetgeen nu niet meer zou kunnen gebeuren, wanneer de weg van 8 à 9 ellen breedte, die hij nu heeft, tot 1.50 el wordt versmald; dat, volgens art. 3 van het reglement op de wegen en voetpaden, de wegen op de leggers moeten worden gebragt, zoo als zij zijn; dat Gedeputeerde Staten den bestaanden toestand, door de breedte op 1.50 el te bepalen, hebben over het hoofd gezien en het algemeen belang van het openbaar verkeer hebben benadeeld; dat de bestrating nu bijna geheel is verdwenen, zoodat het pad eigenlijk een kleiweg is, en dat Gedeputeerde Staten geen regt hebben te bevelen, dat het door het Bestuur van de gemeene uitwatering zal worden begrind; voorts dat, volgens het bepaalde bij Koninklijk besluit van 13 Maart 1821, hier sprake is van een rijksweg der 2de klasse; dat het in ieder geval is een lijnpad, dat, volgens voormelde ordonnantie, eene breedte hebben moet van ongeveer 24 oude Fransche voeten, gelijkstaande met de breedte van 8 ellen, die de weg thans beslaat;

dat uit de overgelegde stukken en een ingesteld onderzoek is gebleken, dat, ten behoeve van het veer over het Haringvliet van Dirksland naar Hellevoetsluis, vele jaren geleden een havenhoofd is gemaakt op den uitersten buitengrond der toen aan het domein behoorende gorzen, tegen het diep, alwaar bij ebbe de passagiers uit- en instapten en ook goederen werden gelost en geladen; dat alsdan van dat havenhoofd naar het Sas van Dirksland, en omgekeerd van dáár naar het hoofd, overweg genomen werd over bedoelde gorzen; dat door het Bestuur van het waterschap van Dirksland in het jaar 1826 bij Gedeputeerde Staten is aangedrongen op het verkrijgen van een provinciaal subsidie om dien overweg te bestraten; dat die Staten bij hun besluit in dato 18 Augustus van dat jaar tot dat einde werkelijk een subsidie ten bedrage van *f* 3500 hebben verleend; dat de bestrating nog in dat jaar heeft plaats gehad door de zorg van het waterschap; dat, toen het Bestuur der domeinen het gors in het jaar 1828 in het openbaar verkocht, in de acte van koop en verkoop, verleden den 27 Junij 1828 ten overstaan van den Notaris L. M. van Kruyne te Brielle, uitdrukkelijk is bepaald, dat de kooper van het perceel gors langs de haven tot aan het Sas zou moeten gedoogen een vrij overpad langs de haven van Dirksland naar het hoofd; dat, volgens het in 1826 voor de bestrating opgemaakt bestek, het pad slechts eene breedte had van 1 el, 2 palm, 5 duim en enkel dienen moest als voet- en trekpad en niet als rijweg; dat wel, toen het gors allengs meer vastheid had verkregen en het straatpad door de werking van ebbe en vloed met eene laag klei was overdekt geworden, men ook met rijtuigen daarover en daarlangs heeft gereden bij gedoogen, zonder dat de eigenaar van het gors daartegen opkwam; dat het trekpad, door de werking van den stroom en het gedeeltelijk opruimen van de steenen in 1845, thans nagenoeg geheel is vervallen en met een kleiweg gelijkstaat; dat de rijksweg 2de klasse, door het Bestuur der gemeene uitwatering bedoeld, ophoudt bij het Sas en dus met het voetpad niets gemeens heeft; dat daarin bestaan vijf aarden potbuizen voor de uitwatering der daarachter gelegen perceelen, behoorende aan den adressant Bos; dat in den staat der werken, die door het Bestuur van de gemeene uitwatering moeten worden onderhouden, behoorende bij het voormelde besluit der Staten van Zuidholland, is bepaald, dat het Bestuur die kunstwerken moet gedoogen, alsmede dat ze door de eigenaars dier perceelen vernieuwd en onderhouden worden; en dat Gedeputeerde Staten hebben erkend, dat het in hunne bedoeling had gelegen de duikers te vermelden op de leggers;

dat uit al het voorgaande ontegenzeggelijk blijkt, dat het gors van den adressant D. Bos belast is met een overpad van het Sas van Dirksland tot aan het hoofd ten dienste van het veer op Hellevoetsluis; dat het pad alzoo is bestemd voor de openbare dienst en dat daarvan dan ook als zoodanig tot heden toe is gebruik gemaakt; dat de oorspronkelijke bestemming enkel was om te dienen als voet- en trekpad, geens-

zins als rijweg; en dat de omstandigheid, dat men in de laatste jaren daarover en daarlangs ook wel met rijtuigen bij gedoogen heeft gereden, in die bestemming geene verandering heeft kunnen brengen en den last van overweg voor den eigenaar van het gors heeft kunnen verzwaren; dat hier geen sprake kan zijn van een eigenlijk lijnpad, daar de haven van Dirksland niet kan worden gelijkgesteld met de wateren, in de ordonnantie bedoeld; dat het straatpad geheel is vervallen en de steenen meerendeels zijn opgeruimd; dat het in 1826 grootendeels ten koste der provincie is gemaakt en het Bestuur van de gemeene uitwatering niet gehouden is ten zijnen koste een nieuw straatpad te maken, maar enkel om het te onderhouden in den staat, waarin het zich bevindt, dat is als kleiweg; dat het pad derhalve teregt op de leggers is gebragt, behoudens dat er ten onregte eene breedte aan is gegeven van 1.50 el, terwijl uit het bestek blijkt, dat die breedte slechts is 1.25 el; voorts dat de omschrijving straat- of grindweg moet vervallen en op de leggers worden melding gemaakt van de aarden potduikers als kunstwerken, onderhoudspligtige D. Bos;

Gelet op het reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Zuidholland van 11/17 November 1852 (*Provinciaal blad* n°. 140), gewijzigd bij besluit van den 4 November 1859 (*Provinciaal blad* n°. 137);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland in dato 23 Junij 1868, te bepalen, dat het pad van het Sas van Dirksland op de leggers zal worden gebragt ter breedte van 1.25 el kleiweg; en dat als kunstwerken zullen worden opgenomen vijf waterlossingen van aarden buizen, ten dienste van het gors in het pad bestaande, onderhoudspligtige D. Bos, als eigenaar van het gors; en voorts overigens het gemelde besluit te bevestigen en de appellanten te verklaren ongegrond in hunne verder daartegen bij Ons ingebragte bezwaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 21 Februarij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 21 Februarij ll., n°. 11, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten 's Hertogenbosch en Meppel over het domicilie van onderstand van Johanna van Hesselingen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 25—27).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten 's Hertogenbosch en Meppel over het onderstands-domicilie van Johanna van Hesselingen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 10 Februarij 1869, n°. 85;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 17 Februarij 1869, n°. 217, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige, die in December 1867 te Amsterdam in onderstand is opgenomen, is geboren den 23 Augustus 1833 aan boord van een schip, liggende te 's Hertogenbosch; doch dat het Bestuur dier gemeente geweigerd heeft de armlastigheid te erkennen op grond eener vermelding in de geboorte-acte, dàt de vader destijds woonplaats had te Meppel;

dat Burgemeester en Wethouders van Meppel daartegen hebben aangevoerd: dat het hun na een naauwkeurig onderzoek gebleken was, dat, wel is waar, de ouders der behoeftige vóór het jaar 1830 van tijd tot tijd in die gemeente waren geweest, maar dat zij dáár nooit een vast verblijf, noch woning in eigendom gehad hadden, en dat ook van het nemen van patent als schipper in de gemeente Meppel, waarop door het Gemeentebestuur van 's Hertogenbosch was gewezen, niet gebleken was;

dat de moeder der behoeftige voor den Kantonregter te Amsterdam onder eede heeft verklaard: dat zij, onmiddellijk na de in 1818 te Meppel plaats gehad hebbende voltrekking van haar huwelijk, bij haren man, die steeds op zijn schip verblijf had gehouden, aan boord is gegaan; dat hare vijf oudste kinderen te Meppel zijn geboren, doordien zij in de eerste jaren van haar huwelijk, telkens wanneer eene bevalling op handen was, het schip verliet, om bij hare ouders en, in latere jaren, in eene gehuurde kamer, tijdelijk verblijf te houden, terwijl haar man dan alleen met zijn vaartuig vertrok; dat hare twee jongste kinderen, die na 1830 geboren zijn, niet meer geboren zijn te Meppel, maar te 's Hertogenbosch en te IJsselmonde, en dat die kinderen zijn gedoopt, het eerste in de geboorteplaats, het tweede te Lemmer;

dat haar man nooit te Meppel eene woonplaats heeft gehad, maar steeds in zijn schip verblijf heeft gehouden, totdat hij vóór ongeveer twee en twintig jaren het varen opgegeven en zich te Amsterdam gevestigd heeft; dat hare oudste dochter omstreeks het jaar 1825 een jaar de school te Meppel heeft bezocht, maar dat de overige kinderen ter school hebben gegaan, wáár het schip ingevroren was of in reparatie lag;

dat het ingesteld onderzoek geen enkel bewijs heeft opgeleverd, dat de vader, tijdens de geboorte zijner dochter Johanna, hetzij te Meppel, hetzij in eene andere gemeente, vaste woonplaats zou hebben gehad;

dat, in dien stand der zaak, de enkele vermelding in de geboorte-acte niet als bewijs kan worden aangenomen, en het zesde lid van art. 28 der armenwet behoort te worden toegepast;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat 's Hertogenbosch is het onderstands-domicilie van Johanna van Hesselingen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 21 Februarij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3. van den 3 dezer, nº. 2, houdende beschikking op *het beroep van G. H. van Hengel, te Doesborgh, van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij de vergunning geweigerd wordt om ook des nachts met zijne stoomolieslagerij te werken* (zie het verslag over deze zaak op blz. 34—36).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van G. H. van Hengel, te Doesborgh, daarbij Onze voorziening inroepende tegen eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Gelderland dd. 13 Mei 1868, waarbij hem vergunning is geweigerd om des nachts met zijne stoomolieslagerij te werken;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 Februarij 1869, nº. 4;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 25 Februarij 1869, nº. 231, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat de adressant door aankoop eigenaar is geworden van een stoomoliemolen, tot welks oprigting in der tijd de vereischte vergunning is verleend, onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat het werk daarin zou moeten gestaakt worden van tien ure des avonds tot vijf ure des morgens gedurende den zomer, en tot zes ure des morgens gedurende den winter;

dat de adressant zich daarop heeft gewend tot Gedeputeerde Staten, met verzoek, dat de concessie op hem mogt worden overgedragen, en dat hem tevens mogt worden vergund ook bij nacht te werken;

dat Gedeputeerde Staten het eerste gedeelte van zijn verzoek hebben ingewilligd, maar het tweede hebben afgewezen, even als zij dit reeds aan eenen vroegeren eigenaar van den molen geweigerd hadden, op grond, dat de rust en de gezondheid der buren niet aan het belang van den adressant mogten worden opgeofferd;

dat de adressant, zich daardoor bezwaard achtende, heeft verzocht, dat het werken bij nacht hem alsnog moge worden toegestaan, al zij het dan ook tijdelijk als proef;

dat uit de ambtsberigten van de gehoorde autoriteiten is gebleken, dat de bedoelde stoomolieslagerij is gelegen in de bebouwde kom der gemeente Doesborgh, in de onmiddellijke nabijheid van een blok van elf arbeiderswoningen, en op zeer korten afstand van verschillende woonhuizen, en van een gebouw, waar bejaarde, meestal ziekelijke, personen uit liefdadigheid verpleegd worden; dat daarenboven de gebouwen, waarin de olieslagerij wordt uitgeoefend, in slechten staat zijn, en gedeeltelijk slechts bestaan uit eene houten schuur op steenen voet;

dat, zoowel bij het onderzoek *de commodo et incommodo* als later bij ingediende adressen, de naburen zich ten sterkste tegen de inwilliging van de verlangde vergunning hebben verzet, op grond van den grooten overlast, dien zij, ten gevolge van het voortdurend nachtelijk geraas, zouden ondervinden, en van vermeerderd brandgevaar;

dat, al mogt, gelijk door appellant beweerd wordt, het gevaar voor brand niet worden vergroot door het werken bij nacht, in ieder geval eene olieslagerij te veel geraas en hinderlijkheid veroorzaakt, om het werken daarin bij nacht, in de bebouwde kom der gemeente, en in de nabijheid van andere woningen, alsnog toe te laten voor eene fabriek, welke is opgerigt en tot nu toe is uitgeoefend onder voorwaarde van slechts des daags te mogen werken; eene voorwaarde, waarmede appellant, toen hij den molen kocht, uit den aard der zaak bekend was;

dat dus Gedeputeerde Staten wel en teregt het tweede gedeelte van het verzoek hebben geweigerd;

Gelet op het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat er geene termen zijn om des adressants verzoek in te willigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 3 Maart 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

De Voorzitter: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van J. Klein, te Sommelsdijk, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan W. de Mooy Czn. vergunning is verleend tot oprigting eener grofsmederij.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Jonge. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Jonge: Mijne Heeren! Den 26 October van het vorige jaar had er te Sommelsdijk ten overstaan van Burgemeester en Wethouders dier gemeente een onderzoek plaats *de commodo et incommodo* ter zake van een verzoek van W. de Mooy tot oprigting eener smederij te Sommelsdijk, in zeker huis, kadastraal bekend sectie B, n°. 24.

Bij die gelegenheid zijn door de eigenaars of bewoners der aangrenzende of aan den overkant gelegen woningen (onder welken Jan Klein, als eigenaar van drie huizen, Jaspert Buurveld voor zijne huisvrouw, als eigenaresse van een der andere huizen enz.) bezwaren ingebragt. Die bezwaren komen hoofdzakelijk hierop neder: overlast voor de bewoners door het geraas, aan het smidsbedrijf eigen; nadeel voor de panden zelven door de dreuning der slagen op het aambeeld, soms van drie werklieden te gelijk; gevaar voor brand; bederf door den rook en het roet, uit den schoorsteen, van drinkwater en bleekvelden; waarde-vermindering der perceelen; verlaging der huurprijzen en verhooging der assurantie-premiën, — uit een en ander voor de eigenaars of bruikers te wachten.

Bij die gelegenheid was de verzoeker de Mooy niet tegenwoordig door redenen buiten zijn wil; doch op den 2 November daaraanvolgende heeft hij alsnog ten overstaan van Burgemeester en Wethouders zijne bedenkingen in het midden gebragt en daarbij te kennen gegeven: 1°. dat hij bereid is, bijaldien zijn verzoek mogt worden ingewilligd, den muur te verzwaren ter plaatse, waar de stookplaats zou worden gesteld, en het benoodigd aambeeld op voldoende wijze in den grond te bevestigen, zoodat noch voor buitengewoon brandgevaar noch voor dreuning en daaruit te ver-

oorzaken schade aan de nevengebouwen vrees behoeft te bestaan; 2°. dat het van vele zijden geopperd bezwaar omtrent bederf van het regenwater almede niet kan gelden, daar het integendeel van algemeene bekendheid is, dat juist het regenwater veel zuiverder en helderder is bij die woningen, welke in de nabijheid eener smederij liggen, dan wel anders het geval is; en eindelijk 3°. dat hij niet ontkennen wil, dat het geraas, aan de uitoefening van het smidsbedrijf eigen, voor de buren — althans in den beginne, — lastig is, en ook soms wel nadeelig zoude kunnen terugwerken op het verhuren van de naastbij gelegen panden, zoowel als op de waarde derzelve; maar dat een en ander, zoo adressant meent, evenwel niet te kort mag doen of in den weg staan aan de inwilliging van zijn verzoek, daar, indien het tegendeel het geval ware, zoo menig ander bedrijf, hetwelk met gedruisch gepaard gaat, als b. v. dat van broodbakker, timmerman enz., nimmer zou kunnen en mogen worden uitgeoefend dan in woningen, verre afgezonderd liggende van anderen, hetgeen immers aan een aantal bezwaren, zoo voor dengene, die het ambacht of beroep uitoefent, als voor hen, die van zijne diensten moeten gebruik maken, zou onderhevig zijn, en dan ook niet noodig geoordeeld wordt; daar integendeel schier overal zoowel de vermelde broodbakkerijen, timmermanswinkels, als grofsmederijen, in het midden der gemeente, en tusschen andere gebouwen, zijn gelegen.

Burgemeester en Wethouders hebben daarop, onder dagteekening van den 8 November 1868, genomen de navolgende beslissing:

„Gelezen het verzoekschrift van Willem de Mooy Cz., smid, wonende te Ouddorp, daarbij verzoekende hem vergunning te willen verleenen tot oprigting binnen deze gemeente van eene grofsmederij in het huis wijk A, n°. 251, bij het kadaster bekend sectie B, n°. 24;

Gelet op de bezwaren, welke, blijkens het proces-verbaal van den 26 October jl., door de opgeroepen en gehoorde eigenaren en bewoners der belendende perceelen zijn ingebragt;

Overwegende, dat het niet te miskennen valt, dat 1°. het aangewezen pand bij zijne ligging aan eene straat, die met rij- en voertuigen niet mag bereden worden, schijnbaar alle geschiktheid mist om tot het bewuste doel te worden ingerigt en gebezigd; en 2°. dat de door sommige eigenaren en bewoners der nabij-liggende panden aangevoerde bezwaren niet ligt te achten zijn, maar integendeel op goede gronden steunen: ten aanzien der eerstgenoemden, voor zooveel betreft de waarde-vermindering, welke door dusdanige oprigting hunne panden zullen ondergaan, en ten opzigte der bewoners, wat de rust en stilte aangaat, die door het geraas en gedruisch — aan bedoeld beroep en bedrijf uit den aard der zaak eigen — verloren gaan of althans grootelijks worden benomen;

dat echter bij aanvragen als de onderhavige het Gemeentebestuur alléén te onderzoeken heeft, of er uit het oogpunt eener goede politie tegen de oprigting zich al dan niet bedenkingen opdoen, hetzij uit hoofde van gevaar voor brand, hetzij ten aanzien van de publieke veiligheid of de gezondheid der ingezetenen;

dat in het onderwerpelijk geval geene dezer bezwaren zich voordoen, althans niet in meerdere mate dan, wat brandgevaar aangaat, b. v. bij broodbakkerijen en zoovele in de gemeente uitgeoefend wordende beroepen of bedrijven, en verder van strijd met de publieke veiligheid of schadelijkheid voor de gezondheid volstrekt geen sprake kan zijn;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 29) enz.;

Besluiten aan den adressant Willem de Mooy gunstige beschikking te verleenen op zijn verzoek en hem dus toe te staan in meergemeld huis eene grofsmederij op te rigten.”

Het is tegen die beschikking, dat is gekomen in hooger beroep bij Zijne Majesteit Jan Klein, die daarbij zijnerzijds meer bepaaldelijk als zijne bezwaren doet gelden: het te wachten gedruisch en de dreuning, alsmede de waarde-vermindering zijner panden en de verhooging der assurantie-premiën.

Door tusschenkomst van Gedeputeerde Staten van Zuidholland werd nu gehoord de Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat. Deze geeft in zijn rapport te kennen, dat door hem is geraadpleegd de Ingenieur van der Vegt, die vermeent, dat het bezwaar, ten aanzien van het gebruik van een bleekveld geopperd, niet ongegrond is, en op de zeker niet zwaar gebouwde huizen de dreuning, die wel niet geheel is weg te nemen, niet gunstig kan werken; dat, volgens de bewering van een der aangrenzende bewoners, wanneer met drie man op het aambeeld werd gewerkt, de dreuning zoo sterk was, dat de glazen rinkelden. Van de juistheid dezer bewering heeft de Ingenieur zich echter niet kunnen overtuigen. Het aambeeld staat midden in de werkplaats op een afzonderlijk daartoe gesteld houten blok, en de bewering is dus zeker niet van overdrijving vrij te pleiten, daar toch de andere aangrenzende bewoner niet over dreuning klaagt.

Wat daarvan zij, zegt de Ingenieur, hij gelooft niet, dat de geopperde bedenkingen voldoende zijn om de oprigting eener werkplaats, als hier bedoeld, te verbieden; en hij meent dus te mogen adviseren aan adressant te doen te kennen geven, dat aan zijn verzoek, tot het weigeren der vergunning tot oprigting der hier bedoelde grofsmederij, niet kan worden voldaan.

Gedeputeerde Staten geven in hun ambtsberigt van den 12 Januarij jl. hetzelfde gevoelen te kennen. Zij voegen echter daarbij, dat, zoo het Zijne Majesteit mogt behagen zich met het advies tot afwijzing te vereenigen, zij, zoodra zoodanige beschikking ter hunner kennis is gekomen, zich voorstellen Burgemeester en Wethouders uit te noodigen om toe te zien, dat door W. de Mooy worde gevolg gegeven aan zijn, blijkens het proces-verbaal van 2 November, kenbaar gemaakt voornemen tot het verzwaren van den muur, waar de stookplaats zou worden gesteld, en tot het op voldoende wijze in den grond bevestigen van het benoodigd aambeeld.

Door den appellant Jan Klein is nog aan den Raad van State ingediend eene memorie, gedagteekend 11 Februarij jl., waarin echter geene nieuwe gezigtspunten voorkomen.

Ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van Hijman Cohen, te Oldenzaal, van een besluit van het Bestuur dier gemeente, houdende afwijzing van zijn verzoek tot oprigting van een lompenmagazijn.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Meeussen: Mijne Heeren! De adressant Hijman Cohen, fabrikant te Oldenzaal, heeft aan het Bestuur zijner woonplaats vergunning gevraagd tot oprigting aldaar van een magazijn tot berging van lompen in het perceel, kadastraal bekend sectie A, n°. 973. Op den 1 October ll. heeft er een onderzoek plaats gehad *de commodo et incommodo*. Er zijn toen geene bezwaren ingebragt; maar uit eene missive van Gedeputeerde Staten der provincie Overijssel in dato 14 Januarij 1869, gerigt aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, blijkt: dat de adressant zich in de maand Julij bevorens tot die Staten had gewend, met verzoek om vergunning te bekomen tot oprigting van een lompenmagazijn in eene fabriek van jutten- en katoenen goederen in het evengemeld perceel; dat over dat verzoek door Gedeputeerde Staten is gehoord de Inspecteur van het Geneeskundig Staatstoezigt in Overijssel, wiens rapport, gedagteekend 9 Augustus 1868, onder de stukken voorhanden is; dat Gedeputeerde

Staten op het verzoek geene beslissing hebben genomen, als behoorende dit tot den werkkring van het Gemeentebestuur van Oldenzaal.

Op den 1 October jl. heeft dat Gemeentebestuur het nader verzoek van den adressant, enkel strekkende om vergunning te erlangen tot oprigting van een lompenmagazijn, gewezen van de hand, op grond, dat zoodanige oprigting op de plaats, door den adressant bedoeld, niet slechts ongedierte en smerigheid veroorzaken zal, maar daardoor ook een stank verspreid zal worden, noodwendig nadeelig voor de openbare gezondheid. In dat stuk wordt gezegd, dat op den 28 Julij bevorens door de ingezetenen B. Sloot en H. L. Vastert tegen een destijds door den adressant gedaan bijna gelijksoortig verzoek bezwaren zijn ingediend, die, naar de meening van het Gemeentebestuur, nog ten volle van kracht zijn gebleven.

Volgens het evengemeld verslag of berigt van den Inspecteur, is hij van oordeel, dat, afgezien van de bezwaren, die ook tegen de oprigting van eene fabriek van juttengoederen en juttenzakken ter bedoelde plaatse zouden kunnen worden ingebragt, hij die, welke zijn aangevoerd tegen het inrigten van een gebouw in het midden der plaats tot lompenpakhuis of magazijn, — acht te zijn gegrond, uit het oogpunt van de belangen der volksgezondheid.

Tegen het besluit van het Gemeentebestuur is de adressant bij adres, gedagteekend Oldenzaal 14 December jl., bij den Koning gekomen in beroep. In dat adres zegt hij hoofdzakelijk: dat hij sedert meer dan zestien jaren te Oldenzaal handel drijft in lompen en een pakhuis daarvoor hield in wijk 16, nº. 45; dat hij, daartoe geene vergunning hebbende, deswege indertijd geregtelijk is vervolgd; dat hij toen die vergunning heeft gevraagd, doch dat die aan hem den 6 Julij 1861 door het Gemeentebestuur is geweigerd, op grond, dat een magazijn van lompen smerigheid, reuk en ongedierte veroorzaakt, als ook brandgevaar, en dus niet behoort te worden toegelaten in de nabijheid van de woningen der ingezetenen; dat echter de Koning, op zijn beroep, bij besluit van 24 November 1861, de vergunning heeft verleend, uit hoofde dat een ingesteld onderzoek had doen uitkomen, dat de redenen van weigering, in het besluit van den Gemeenteraad opgenomen, niet gegrond te achten waren; dat hij toen zijn lompenmagazijn heeft blijven houden in hetzelfde perceel; maar dat, wijl hij het gebruik daarvan nu moet missen, hij te rade is geworden zijn magazijn te houden in een ander huis in dezelfde straat en slechts een paar huizen verwijderd van zijn voormalig magazijn; dat de weigering van het daartoe gedaan verzoek, op de gronden, daarin voorkomende, is onjuist; dat de besluiten van 31 Januarij 1824 en van 19 October 1852, rakende de oprigting van de daarin genoemde fabrieken, voornamelijk op het oog hebben de inrigtingen, die gevaar voor brand medebrengen, nadeelig op de gezondheid werken of door het geraas, dat zij veroorzaken, de rust der ingezetenen verstoren; en dat het niet in den geest dier besluiten ligt de vergunning te doen weigeren, wanneer eenige ingezetenen door de oprigting van eene fabriek persoonlijk onaangenaam worden aangedaan; dat van de hier vermelde bezwaren geen sprake kan zijn, vermits het op te rigten magazijn zou zijn gelegen in een gedeelte der gemeente Oldenzaal, nog verder van de hoofdstraten verwijderd dan het huis, waarin hij vroeger dat magazijn hield; dat in dit gedeelte der stad tusschen en naast de huizen mesthoopen worden aangetroffen, die zeker nog meer dan eene lompenfabriek smerigheid en stank veroorzaken; dat in alle groote en kleine steden van ons land, ook dáár, waar in het algemeen op reinheid groote prijs gesteld wordt, lompenmagazijnen worden aangetroffen, niet altijd in de achterbuurten, zoo als te Zwolle, Deventer, Zutphen, Enschedé, Ootmarsum, Delden enz.; dat, bijaldien de vergunning zou mogen worden geweigerd in de rijke buurten van groote steden, b. v. op de Heerengracht te Amsterdam en Vijverberg te 's Hage, daarvoor geen grond is in het door hem bedoeld gedeelte van de gemeente Oldenzaal, in het midden van menschen, die hun leven doorbrengen in den onreinen dampkring, dáár steeds heer-

schende; dat bovendien lompen bestaan uit overblijfselen van kleeding, andere geweefde stoffen en afval van katoen, alle zaken, die uit haren aard geen reuk of smerigheid aan zich hebben; dat zij ook geen ongedierte veroorzaken en ratten, muizen of dergelijke daarin minder voorkomen dan in bakkerijen of bij winkeliers in eetwaren; dat hij bovendien zijne lompen bewaart in een gesloten gebouw, terwijl de mesthoopen in de open lucht gelegen zijn; en dat uit dit alles volgt, dat het Gemeentebestuur te veel gewigt gehecht heeft aan de bezwaren, door slechts twee naburen geopperd.

Dit adres is, ten fine van consideratie en berigt, in handen gesteld van het Gemeentebestuur van Oldenzaal. Bij missive van 8 Januarij jl. gaf dit Bestuur als zijne meening te kennen, dat de bewering van den adressant, als zoude het gedeelte van Oldenzaal, waar hij het magazijn wil oprigten, wegens dáár aanwezige mesthoopen toch reeds zeer onrein zijn, is ongegrond; dat toch de uitwasemingen van die mesthoopen voor de gezondheid niet zoo schadelijk zijn als die van een lompenmagazijn; en dat in ieder geval, al ware de onreinheid in het bedoelde gedeelte zoo groot als door den adressant opgegeven, maar door het Gemeentebestuur niet toegegeven wordt, het niet wenschelijk zijn zou, die onreinheid nog te vermeerderen door de oprigting van een lompenmagazijn; dat hier ook moet worden gelet op de vermeerdering van brandgevaar; dat toch het vorig magazijn van den adressant op den 8 December jl. door een brand is vernield, die, indien toevallige omstandigheden dit niet hadden voorkomen, voor de geheele stad noodlottig had kunnen worden; dat er buiten de kom der gemeente volkomen gelegenheid bestaat om lompenmagazijnen op te rigten.

Gedeputeerde Staten der provincie Overijssel waren, volgens hun voormeld berigt, dat echter enkel betreft het eerstvermeld verzoek, waarbij ook, behalve van lompen, sprake was van juttengoederen en zakken, óók van oordeel, dat afwijzing van des adressants verzoek wenschelijk zijn zou.

Omtrent dit geschil van bestuur, hetwelk, krachtens magtiging des Konings, bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij brief van den 28 Januarij ll., zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Achtste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 24 *Maart* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden*:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van den 7 dezer, n°. 23, houdende beschikking op *de adressen van R. van den Heuvel c. s., te Enspijk, houdende bezwaren tegen de benoeming van H. G. Verstegen tot Poldermeester van den dorpspolder Enspijk* (zie het verslag over deze zaak op blz. 31—33).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op een adres van R. van den Heuvel en K. Key Dz., te Enspijk, daarbij in beroep komende tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 30 September 1868, n°. 54, waarbij hunne bezwaren tegen de op 27 Mei 1868 door den Geërfdendag van den dorpspolder Enspijk opgemaakte voordragt ter benoeming van eenen Poldermeester ongegrond zijn verklaard;
Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 Februarij 1869, n°. 89;
Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 3 Maart 1869, n°. 181, 3de Afdeeling;
Overwegende:
dat de adressanten met de vernietiging van het aangevallen besluit van Gedeputeerde Staten tevens verlangen de vernietiging van het besluit van den Geërfdendag van den

dorpspolder Enspijk, waarbij de bedoelde voordragt ter benoeming van eenen Poldermeester is vastgesteld;

dat, volgens de bepalingen van het reglement op het beheer der rivierpolders in Gelderland, alle besluiten van polderbesturen, welke in strijd zijn met wetten, algemeene maatregelen van inwendig bestuur van den Staat of provinciale reglementen en verordeningen, of welke kunnen strekken ten nadeele van den algemeenen waterstaat of den bijzonderen van districten, dorpspolders of polders, door de Provinciale Staten kunnen worden vernietigd, en van deze beschikkingen der Provinciale Staten bij Ons kan worden gekomen in beroep;

dat alzoo bij Ons geen ander beroep in zake de vernietiging der besluiten van polderbesturen kan worden ingesteld dan tegen beschikkingen, door de Provinciale Staten hieromtrent genomen;

dat echter de Provinciale Staten van Gelderland geene beschikking omtrent de al of niet vernietiging van het bestreden besluit van den Geërfden-dag van den dorpspolder Enspijk hebben genomen;

dat het aangevallen besluit van Gedeputeerde Staten niet anders kan worden opgevat dan als eene verklaring van dit Collegie, dat het geene termen vond om die vernietiging aan de Provinciale Staten voor te stellen, maar dat het de plaats eener beschikking van deze Staten omtrent de vernietiging niet kan vervangen;

Gezien artt. 6 en 12 van het reglement op het beheer der rivierpolders in de provincie Gelderland, goedgekeurd bij Ons besluit van 3 September 1856, n°. 111;

Hebben goedgevonden en verstaan:

de adressanten niet-ontvankelijk te verklaren in hun bij Ons ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 7 Maart 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

2°. van den 7 dezer, n°. 26, houdende beschikking op ***het beroep van Burgemeester en Wethouders van de Wijk van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Drenthe nopens de toepassing van het provinciaal reglement op de waterleidingen*** (zie het verslag over deze zaak op blz. 21—25).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het door Burgemeester en Wethouders der gemeente de Wijk bij Ons ingesteld beroep tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 9 September 1868, n°. 49, nopens de toepassing van het provinciaal reglement op de waterleidingen op twee waterwegen in die gemeente;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 10 Februarij 1869, n°. 81;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 3 Maart 1869, n. 180, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat, nadat bij Gedeputeerde Staten van Drenthe klagten waren ingekomen over de belemmerde afwatering van een gedeelte van het Echtensche veld (gemeente Ruinen), in het bijzonder over zekere veldslagen, in dat veld gelegen en toebehoorende aan H. Eleveld, te Zuidwolde, alsmede daarover, dat door afdamming der waterlossingen onder Koekange (gemeente de Wijk) de openbare weg tusschen Echten en Koekange en een gedeelte der veldgronden onder water stonden, — door dat Collegie het instellen van een plaatselijk onderzoek is opgedragen aan den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat;

dat uit het rapport van dezen hoofd-ambtenaar blijkt, dat er op het terrein twee waterloopjes aanwezig zijn; dat in de noordelijkste daarvan, loopende uit drie plassen in het Echtensche veld door het Koekanger- en het Oshaarsche veld tot in de Koekanger Aa, op twee plaatsen dammen zijn gelegd, die respectivelijk 38 en 20 duim water opkeerden; dat, ten gevolge dier afdammingen, de weg van Koekange naar Echten de slagen veld van Eleveld en meerdere in de nabijheid gelegen gronden voor een gedeelte onder water of dras stonden, en dat op beide plaatsen het water om de dammen heen liep en zich daarbeneden weder met den waterloop vereenigde; terwijl het tweede waterloopje door het zuidelijk gedeelte der slagen veld van Eleveld en door het Oshaarsche veld evenzeer naar de Koekanger Aa loopt;

dat Gedeputeerde Staten daarop bij hun besluit van 9 September 1868, n°. 49, hebben beslist, dat beide door den Hoofd-Ingenieur bedoelde en in hun besluit omschreven waterleidingen zijn waterwegen, zoo als bedoeld worden in art. 1 van het provinciaal reglement op de waterleidingen, en dat zij mitsdien behooren op den legger, naar art. 2 van dat reglement in de gemeenten Ruinen en de Wijk op te maken;

dat door Burgemeester en Wethouders van de Wijk in het adres, waarbij zij tegen deze beslissing bij Ons in beroep zijn gekomen, en door W. H. en H. J. Steenbergen en R. R. Linthorst, grondeigenaren te Koekange, in eene aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) ingezondene memorie, in het bijzonder met betrekking tot de meest noordelijke waterleiding, is aangevoerd: dat Eleveld en de overige grondeigenaren onder Echten (gemeente Ruinen) nimmer het regt hebben gehad hun water langs den bedoelden weg en op de Koekanger Aa af te voeren; dat het onderste gedeelte der aangewezen waterleiding is eene sloot, door de belanghebbende eigenaren in 1828 krachtens een contract gemaakt, en sedert voortdurend onderhouden; dat de natuurlijke ligging van het terrein hun zonder overeenkomst of behoorlijke schadeloosstelling geene verpligting kan opleggen om het water van anderen op hunne gronden of in hunne sloot te ontvangen, en dat het dus onbillijk zou zijn hen te bezwaren met de kosten van daarstelling en onderhoud eener waterleiding, waarbij zij persoonlijk geen belang hebben, maar waarvan zij zelfs door den meerderen wateraanvoer grooten overlast zullen ondervinden;

dat het evenwel uit de in het rapport van den Hoofd-Ingenieur geconstateerde en hierboven vermelde feiten overtuigend blijkt, dat de in het besluit van Gedeputeerde Staten omschreven waterloop is de natuurlijke waterlossing van het aldaar gelegen gedeelte van het Echtensche veld, hetgeen met name wordt bewezen zoo door het feit zelf van het leggen der dammen om den loop des waters te keeren, als door de omstandigheid, dat het water, hetwelk door de dammen wordt opgekeerd, daaromheen stroomt en zich daarbeneden weder met den waterloop vereenigt; dat deze waterlossing strekt in het belang van de geheele uitgestrektheid, welke door de natuurlijke ligging

het overtollige water daarheen doet afvloeijen; dat die dus dient in het openbaar belang, en dat alzoo door Gedeputeerde Staten teregt is beslist, dat de bedoelde waterloop is een waterweg, bestemd en dienende om in het openbaar belang water te ontvangen en af te voeren, zoo als bedoeld wordt in art. 1 van het provinciaal reglement;

dat het beweren der belanghebbende eigenaren, dat zij niet verpligt zouden zijn het water uit Echten (in eene andere gemeente gelegen) te ontvangen, geen steun vindt in het bedoelde reglement; en dat juist het feit, dat over dit onderwerp een provinciaal reglement is vastgesteld, aantoont, dat de zaak der waterleidingen niet is van zuiver gemeentelijk, maar van meer algemeen belang;

dat evenzeer ongegrond is het beweren van adressanten, dat de natuurlijke ligging van het terrein geene reden zou kunnen opleveren hen te verpligten het water van anderen op hun land en op hunne sloot te ontvangen; dat toch reeds het Burgerlijk Wetboek, de regten en verpligtingen tusschen eigenaars van naburige erven omschrijvende, in art. 673 aan lager gelegen erven de verpligting oplegt om het water, hetwelk van de hooger gelegene natuurlijk afvloeit, te ontvangen, terwijl, ter bescherming van het openbaar belang, die verpligting bij het provinciaal reglement nader is omschreven, en de naleving daarvan aan het toezigt der overheid is onderworpen;

dat tegen de beslissing van Gedeputeerde Staten, voor zooveel zij de meer zuidelijk gelegen waterleiding betreft, geene bijzondere bezwaren zijn ingebragt;

Gezien het reglement op de waterleidingen in de provincie Drenthe van 25 Augustus 1868 (*Provinciaal Blad* n°. 30);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van 9 September 1868, n°. 49), de door Burgemeester en Wethouders van de Wijk daartegen ingebragte bezwaren ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 7 Maart 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

3°. van den 15 dezer, n°. 16, houdende beschikking op *het beroep van A. F. Hopman c. s., te Leyderdorp, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij aan P. Kooreman Pz. vergunning is verleend tot oprigting van drie kalkovens te Leyderdorp* (zie het verslag over deze zaak op blz. 49—52).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op een adres van A. F. Hopman, te Leyderdorp, daarbij in beroep

komende tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van den 1 December 1868, n°. 27, waarbij aan P. Kooreman Pz., metselaar te Leyden, vergunning is verleend om op het perceel in de gemeente Leyderdorp, kadastraal bekend sectie A, n°. 1755, drie kalkovens op te rigten;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 3 Maart 1869, n°. 8;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 10 Maart 1869, n°. 211, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat P. Kooreman Pz. den 3 October 1868 aan Gedeputeerde Staten vergunning heeft verzocht om op het bedoelde perceel op te rigten drie kalkovens, ieder in omvang groot 7 el, bij eene hoogte van 3½ el, volgens een verbeterd stelsel ingerigt en voorzien van schoorsteenen, hoog 6½ el; dat bij de gehouden informatiën *de commodo et incommodo* door onderscheidene personen, waaronder de adressant, bezwaren tegen de inwilliging van het verzoek zijn ingebragt; en dat Gedeputeerde Staten bij hun besluit van den 1 December 1868, n°. 27, de gevraagde vergunning hebben verleend, onder voorwaarde, dat de schoorsteenen zullen worden opgetrokken tot eene hoogte van 12 ellen, uit den grond gemeten;

dat de ingebragte bezwaren hierop nederkomen: dat de klagers vreezen grooten hinder, overlast en nadeel in de uitoefening hunner beroepen of in het verhuren hunner perceelen te zullen ondervinden ten gevolge van den rook der kalkovens, het stuiven der kalk en het brandgevaar, waaraan zij zullen zijn blootgesteld; en dat Burgemeester en Wethouders van Leyderdorp er op hebben gewezen, dat uit de plaatsing eener turfschuur van den verzoeker Kooreman, op slechts 1.75 el afstands van den oven, wel eenig gevaar voor brand zou kunnen voortvloeijen;

dat aan de oevers van den Rijn, tusschen Katwijk-binnen en Woerden, verscheidene kalkovens in werking zijn, welke plaats voor deze inrigtingen bijzonder geschikt wordt geacht uit hoofde van de gunstige ligging zoo voor den aanvoer van schelpen als voor den afvoer der kalk;

dat door de nieuwe en verbeterde inrigting dier ovens en de hooge schoorsteenen, door Gedeputeerde Staten voorgeschreven, de overlast van rook aanmerkelijk wordt verminderd;

dat de eigenaar en bewoner van het éénige in de onmiddellijke nabijheid der kalkovens gelegen huis heeft verklaard tegen de oprigting daarvan geen bezwaar te hebben;

dat het perceel, waar de kalkovens zullen worden opgerigt, behalve door het laatstbedoelde huis, omgeven is door gronden van twee der reclamanten, beide tuiniers zijnde, waarop geene gebouwen aanwezig zijn; en de ondervinding niet heeft bewezen, dat de nabijheid van zulke kalkovens, als hier bedoeld zijn, voor de teelt van groenten en tuinvruchten schadelijk is; dat de perceelen der overige reclamanten alle gelegen zijn aan de overzijde van den Rijn en dus door de geheele breedte van dat water daarvan gescheiden, en dat zich in de nabuurschap langs de stadsvest van Leyden reeds onderscheidene andere fabrieken met groote schoorsteenen bevinden;

dat voor hinder ten gevolge van het stuiven der kalk, hetwelk alleen zou kunnen plaats hebben bij het overbrengen der kalk uit het onmiddellijk aan het water gelegen leschhuis in het schip, en voor brandgevaar voor de aan de overzijde van den Rijn gelegen woningen geene redelijke vrees kan bestaan; en dat, mogt de turfschuur, door hare nabijheid bij de ovens, nader geoordeeld worden niet geheel veilig te zijn, daarin door het opleggen van nadere voorwaarden kan worden voorzien;

dat, onder deze omstandigheden, de ingebragte bezwaren niet voldoende zijn om aan den verzoeker Kooreman de vergunning te onthouden zijne nijverheid te dier plaatse uit te oefenen;

Gezien het Koninklijk besluit van den 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:
met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van den 1 December 1868, n°. 27, de door den adressant daartegen ingebragte bezwaren ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 15 Maart 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van Kerkvoogden der Hervormde gemeente te Holwerd van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Friesland op hunne bezwaren tegen de regeling van het onderhoud van den Ooster- en Westerpolderzeedijk onder Holwerd.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Uit de beweringen van de adressante en uit de overgelegde stukken blijkt, dat er voor het onderhoud van de Ooster- en Westerpolderzeedijken onder Holwerd, provincie Friesland, eene partiële onderhoudspligtigheid bestond; doch dat bij reglementen, door de Staten dier provincie op den 31 Julij 1856 vastgesteld en door den Koning later goedgekeurd, een ander beginsel is aangenomen, omschreven in art. 2 dier reglementen; dat, volgens dit beginsel, de onderhoudspligtigheid, rustende op de in de gemelde waterschappen gelegen vastigheden, voortaan zou medebrengen, dat het onderhoud zou zijn gemeen en geschieden uit ééne hand, voor gemeenschappelijke rekening, in evenredigheid der strekkende ellen dijks, waarmede die vastigheden, volgens een daarvan op te maken legger, zijn bezwaard;

dat echter dit nieuw beginsel, volgens art. 104 der gezegde reglementen, niet dadelijk is ingevoerd, maar als overgangsmaatregel bepaald is, dat er niet eerst eene verevening wegens verschil in toestanden moest plaats hebben van onderscheidene niet gemeenschappelijk onderhouden wordende perceelen dijk-, post- en paalwerk, dan nadat eene opneming en tauxatie van twee deskundigen, volgens art. 105 te benoemen, zou hebben plaats gehad; dat die deskundigen daarbij zouden hebben acht te slaan, zoowel op den meerder of minder goeden staat van onderhoud, waarin de perceelen verkeeren, als op hunne minder of meerder ongunstige ligging voor den aanval der zee; dat dien ten gevolge door het Dijksbestuur een kohier van aanslag zou worden opgemaakt, waartegen, nadat het ter visie had gelegen, belanghebbenden binnen vier weken daarna hunne bezwaren zouden kunnen indienen bij Gedeputeerde Staten, die daarover in het hoogste ressort uitspraak zouden doen.

Adressante, eigenares van vastigheden in de gemelde polders, erkent, dat die verevening ook ten haren aanzien in der tijd, kort na de uitvaardiging der reglementen, heeft plaats gehad; en dat de uitkomst daarvan was, dat zij adressante moest bijdragen in den Westerpolder naar den maatstaf van 61.15 el en wel 41.75 el voor den hals westzijde, groente, en 19.4 el westelijk schutwerk van den hals; alsmede voor den Oosterpolder naar den maatstaf van 75 el, en wel 40 el hals, zuidoostzijde, groente, en 35 el, oost- en noordelijk schutwerk, alles alsof het betrof zeeweringen, geheel blootgesteld aan den aanval der zee.

Adressante beweert, dat dit was onbillijk, omdat de hals, d. i. de afscheiding tusschen den Ooster- en den Westerpolder, een inham is, die weinig van de werking der zee heeft te lijden, en dus ook minder had moeten zijn aangeslagen.

Adressante heeft die bezwaren destijds kenbaar gemaakt aan het Bestuur van den Ooster- en aan dat van den Westerpolder. Laatstgemeld Bestuur heeft de reclame afgewezen, op grond, dat de legger reeds was vastgesteld en goedgekeurd, en alzoo de reclame te laat was ingekomen; ten gevolge waarvan de omslag is betaald ad *f* 0.50 per el van de 61 el, hoezeer het jaarlijksch onderhoud op geen *f* 5 kan worden geschat.

Het Bestuur van den Oosterpolder echter heeft destijds meer gunstig voor de adressante beslist, door den hals of inham, in evenredigheid van deszelfs opgenomen lengte, voor slechts $^1/_5$ in de omslagen te doen deelen. De legger, door dat Bestuur op den 3 Maart 1858 in dien zin vastgesteld, is op den 23 dier maand door Gedeputeerde Staten goedgekeurd.

Die toestand heeft zoo voortgeduurd tien jaren; na verloop waarvan de leggers volgens het reglement moesten worden herzien en vernieuwd. De adressante heeft toen, onder mededeeling van eene berekening, volgens welke de opbrengst der aan haar behoorende vastigheden slechts *f* 150 zoude bedragen en de dijkslasten de enorme som, in vergelijking van *f* 108.80, indien de inham met de gewone dijksperceelen werd gelijkgesteld, aan het Dijksbestuur van de beide polders verzocht vermindering van aanslag.

Die dijksbesturen hebben, volgens de adressante, de billijkheid der reclame aannemende, beslist om, met instandhouding van de eenmaal aangenomen en in de leggers aangebragte lengtemaat per strekkende el naar den geheelen binnen-omvang van den inham of zoogenaamden hals, de bijdragen tot op $^1/_4$ van den aanslag voor gewone dijksperceelen te verminderen.

Gedeputeerde Staten van Friesland hebben die beslissingen van de dijksbesturen, waartegen ook drie ingelanden waren opgekomen, niet beaamd; maar bij hun besluit van 3 September 1868 hunne goedkeuring geweigerd aan de leggers, zoolang daarop de bijdragen slechts zouden voorkomen voor $^1/_4$ in plaats van voor het geheel bedrag, zoo als dat gevorderd wordt van de andere perceelen dijks: op dezen hoofdgrond, dat de adressante, volgens de uitkomst van het onderzoek van deskundigen, voor hare vastigheden moest worden aangeslagen gelijk de andere perceelen en tot een bedrag, door de deskundigen opgegeven; en dat daarop niet kon worden teruggekomen, als zijnde dit eene afgedane zaak.

Adressante heeft zich toen gewend tot Gedeputeerde Staten, met verzoek, dat de leggers zouden worden goedgekeurd; doch Gedeputeerde Staten hebben, bij besluit van 15 October jl., op denzelfden grond als hiervoren vermeld, dit verzoek gewezen van de hand.

Bij een adres, ingekomen bij het Kabinet des Konings den 14 December 1868, heeft de adressante zich tegen deze handelingen van Gedeputeerde Staten in beroep voorzien en verzocht, dat de leggers, met de daarbij aangenomen vermindering tot op $^1/_4$ van den anders verschuldigden aanslag, zullen gehouden worden te zijn goedgekeurd, of wel Gedeputeerde Staten zullen worden gelast of gemagtigd daaraan alsnog hunne goedkeuring te verleenen. In dat adres wordt, na uiteenzetting der hiervoren

feiten, door adressante beweerd, dat zij niet wil terugkomen op de eenmaal gemaakte taxatie, wat aangaat het verledene; dat die taxatie heeft gewerkt gedurende de tien jaren, wat den Westerpolder betreft, verloopen na de eerste vaststelling van den legger; maar dat, nu de legger op nieuw voor tien jaren moet worden vastgesteld, het haar streven is om de onbillijkheid te doen wegnemen, die daarin gelegen is, dat men den onderhoudslast van den inham of hals gelijkstelt met dien van den zeedijk, aan den slag van het water geheel blootgesteld; en dat dit nu juist kan en moet geschieden bij gelegenheid van de herziening of vernieuwing der leggers.

Dit adres is in handen gesteld van Gedeputeerde Staten, die daarop den 31 December jl. hoofdzakelijk hebben berigt: dat, toen in 1856 het beginsel van onderhoud uit ééne hand werd verkozen, de provinciale wetgever bij overgangsbepaling heeft vastgesteld, dat het beginsel niet zou worden ingevoerd dan na eene voorafgaande perequatie (verevening), door deskundigen te verrigten; dat die verevening moest geschieden in zoodanigen vorm, dat daardoor alle waarborg voor hare juistheid werd gegeven; dat die waarborgen zijn omschreven in de artt. 104 tot en met 109 van de reglementen; dat die bepalingen destijds zijn in acht genomen, en dat de uitslag van het onderzoek, waartegen destijds door adressante volgens art. 108 der reglementen bij Gedeputeerde Staten geene bezwaren zijn ingebragt, als gewijsde zaak moet vaststaan; en dat men daarop nu, na tien jaren tijdsverloop, niet kan terugkomen; dat het reglement ook geen beroep kent op den Koning in zake van het vaststellen en het al of niet goedkeuren van den legger.

Het Bestuur van den Westerpolder en dat van den Oosterpolder hebben, bij missives van den 26 en 28 Januarij jl., als hunne meening te kennen gegeven, dat de leggers goed zijn opgemaakt, omdat het onregtmatig zou zijn, den hals of inham tusschen den Wester- en den Oosterpolder-zeedijk naar deszelfs geheele binnen-omvanglengte, zoo als die ten onregte of onjuist is opgemeten, gelijk te stellen met- en geheel evenredig te doen dragen als de zeedijken, als kostende veel minder van onderhoud.

Deze zijn de hoofdpunten in dit geschil van bestuur, hetwelk op den 18 Januarij ll. van 's Koningswege bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt en waaromtrent alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit zal dienen voorgedragen te worden.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het geschil over het domicilie van onderstand van Levie Mozes Monas of Monasch.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Levie Mozes Monas of Monasch werd in December 1867 te Purmerende in onderstand opgenomen. Hem werd *f* 1 per week toegelegd.

Men gaf kennis van die ondersteuning aan het Gemeentebestuur van Gouda, waar de man gezegd had in 1806 geboren te zijn. Doch Gouda ontkende zijne armlastigheid aldaar, omdat men door zijne zuster en eenen behuwd-broeder, die te Gouda wonen, vernomen had, dat de behoeftige geboortig was van Breslau. Purmerende vroeg dus restitutie der kosten van het Rijk. Dit had een nader onderzoek naar 's mans geboorteplaats ten gevolge.

Door Purmerende was aan het Bestuur van Gouda gezonden eene acte van bekendheid, door Lion Mozes Monas in 1826 overgelegd bij het aangaan van een huwelijk. Bij die acte van bekendheid, opgemaakt op 12 Julij 1826 door den Vrederegter van

het kanton Gouda en door de Regtbank te Rotterdam gehomologeerd, wordt door zeven getuigen verklaard, dat Monas in 1806 te Gouda is geboren, wettige zoon van Mozes Benjamin Monas en Judik Salomons, met verklaring voorts, dat in het certificaat van voldoening aan de nationale militie van 17 Mei bevorens de naam der moeder abusief was opgegeven te zijn Rachel Markus.

Door drie personen waren aan Burgemeester en Wethouders van Gouda onderhandsche verklaringen afgegeven, gedateerd 14 Februarij 1868, omtrent de geboorte der behoeftige te Breslau. Op last van Gedeputeerde Staten heeft de Kantonregter te Gouda die personen op 22 April 1868 onder eede gehoord. Zij verklaarden toen:

1°. Saartje Monas, oud 64 jaar, dat haar broeder Levie, thans wonende te Purmerende, zoon van Mozes Monas, in leven Israëlitisch Leeraar te Gouda, in 1802 (juiste dag onbekend) te Breslau werd geboren;

2°. Andries Olman, oud 83 jaren, dat Mozes Monas, de vader van Levie, weduwnaar zijnde, met zijns getuige's zuster is getrouwd geweest; dat deze had drie kinderen, waaronder Levie; doch dat hij niet weet, wáár deze is geboren (bij de op 14 Februarij door hem geteekende verklaring had deze getuige gezegd, dat van de drie kinderen, Levie, Sara en Eva, de twee eerstgenoemden buiten'slands, de laatste te Gouda, waren geboren);

3°. Abraham David Sanders, oud 71 jaar, dat hij bepaald weet, dat Levie Monas, de zoon van den te Gouda overledenen Israëlitischen Leeraar Mozes Monas, in 1802 te Breslau is geboren (in zijne op 14 Februarij onderteekende verklaring had hij opgegeven, dat de vader Mozes Monas bij zijne komst te Gouda twee kinderen had, Levie en Saartje, welke kinderen met hunne moeder eenigen tijd na den vader te Gouda zijn aangekomen, en dat die moeder daarna te Gouda nog van eene dochter, Eva, is bevallen, en kort daarop overleden).

Gedeputeerde Staten van Noordholland, daarmede bekend gemaakt, zijn met hunne ambtgenooten van Zuidholland van meening, dat art. 33 der armenwet alsnu toepasselijk is.

Op verzoek van den Minister van Binnenlandsche Zaken heeft er langs diplomatieken weg een onderzoek plaats gehad te Breslau, hetwelk door de Pruissische Regering nog tot een paar andere plaatsen is uitgestrekt; doch vruchteloos.

Wèl is Levie Monas voor de ligting 1825 der nationale militie ingeschreven als geboren in Februarij 1806 te Gouda; doch dit is, volgens Burgemeester en Wethouders, geschied, omdat hij destijds met zijnen vader te Gouda woonde.

Nadere onderzoekingen èn bij den behoeftige zelven, omtrent den tijd, waarop zijne ouders getrouwd zijn en vervolgens hier te lande zijn gekomen, èn bij het Israëlitisch Kerkbestuur te Gouda, omtrent dit laatste punt, hebben mede geenerlei resultaat opgeleverd.

Deze zaak is door den Minister van Binnenlandsche Zaken, op 's Konings magtiging, op 12 Februarij jl. bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig gemaakt.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het beroep van Armverzorgers van het dorp Oldeholtwolde, gemeente Weststellingwerf, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, houdende aanwijzing van het domicilie van onderstand van M. S. Dijkstra, weduwe van P. S. Hofstra.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Maaike Sjoerds Dijkstra is op 18 November 1811

te Oldeholtwolde, in Friesland, geboren. Bij de invoering der armenwet van 1854 woonde zij, als bedeelde, al sedert lang te Bovenknijpe (gemeente Schoterland), genoot er met haren man, Pieter Sietes Hofstra, eene hoeveelheid winkelwaren wekelijks van het Armbestuur, en bleef dat, na zijnen dood op 29 April 1860, verder genieten met haar dochtertje tot 1 Februarij 1864.

Van 1 Februarij af, gelijk later is opgegeven, van 1 Maart 1864 tot 21 Julij 1865 werd haar diezelfde onderstand verstrekt door zekeren Rein Wiebes de Jong, die ook het huisje, waarin de behoeftige woonde, van het Armbestuur gehuurd had en haar er gratis in liet verblijven.

Na dien tijd gaf men te Bovenknijpe kennis van de ondersteuning aan Oldeholtwolde, waar men, niets wetende van hare langdurige ondersteuning te Bovenknijpe, eerst er in berustte; maar, toen men de vrouw opeischte om in hare geboorteplaats te komen, en deze derwaarts ging om dat besluit te doen veranderen, bleek het aan Armvoogden te Oldeholtwolde, dat zij, vele jaren vóór en ná 1854 onderstand van Armvoogden van Bovenknijpe bekomen hebbende en nog ontvangende, ingevolge art. 36 der armenwet, dáár nog armlastig bleef.

Er heeft een onderzoek plaats gehad, of de ondersteuning, die zij iets meer dan vijftien maanden genoten had van Rein Wiebes de Jong, was eene, die hij vrijwillig had op zich genomen, dan wel als *prête-nom* namens Armvoogden, met andere woorden, of hier kwade praktijken gebezigd waren door deze laatsten om den onderhoudslast op de geboorteplaats der arme af te schuiven.

De Jong heeft aanvankelijk gezegd, dat hij de vrouw had bedeeld op last van verschillende particulieren, die onbekend wenschten te blijven. Bij zijn verhoor op 18 April 1868 voor den Kantonregter te Heerenveen heeft hij evenwel twee personen opgenoemd, Hielke Wiebes de Vries en Hielke Durks de Vries, die, geene Armvoogden zijnde, hem hadden opgedragen en in staat gesteld om de vrouw te ondersteunen, waarvan ieder de helft der kosten betaalde.

Gedeputeerde Staten van Friesland hebben bij resolutie van 18 Junij 1868 beslist, dat het domicilie van onderstand gevestigd was te Oldeholtwolde.

Daartegen nu is gerigt het beroep van Armvoogden dier plaats (gemeente Weststellingwerf) op den Koning. Zij beweren, dat de quasi-ondersteuning door particulieren eene bekende kwade praktijk is van het Armbestuur van Bovenknijpe, te meer duidelijk, daar de woning, die de arme van hen gratis in gebruik had, voortdurend nog door haar betrokken is; en verlangen dus, dat Bovenknijpe, ingevolge art. 36 der armenwet, met haar onderhoud belast zal blijven.

Op aanvrage van den Minister van Binnenlandsche Zaken aan Gedeputeerde Staten, heeft er een nader onderzoek plaats gehad, en is de behoeftige zelve onder eede gehoord bij den Kantonregter.

Dien ten gevolge zijn overgelegd: 1°. een huur-contract, waarbij de Armvoogden aan Rein Wiebes de Jong verhuurd hebben eene kamer, bewoond door de weduwe Hofstra, van 1 Maart 1864, voor twee jaren, tegen *f* 12 per jaar; 2°. extracten uit de rekeningen van die Armvoogden aan den Gemeenteraad van Schoterland, waaruit blijkt, dat die huurprijs over die twee jaren is in ontvang gebragt; 3°. twee heeljarige quitantiën van de huurprijzen; en 4°. het proces-verbaal van verhoor der vrouw zelve.

Hare verklaring komt hierop neder: „dat zij, na den dood van haren man, den 29 April 1860, van de Algemeene Armvoogden van Bovenknijpe ondersteuning heeft ontvangen, totdat deze haar omstreeks Februarij 1864, zonder daarvoor redenen op te geven, hebben gezegd, dat zij zich voortaan om onderstand zoude moeten vervoegen bij Rein Wiebes de Jong, winkelier te Bovenknijpe; dat zij daarop, van af Februarij 1864 tot ongeveer Junij 1865, van genoemden de Jong wekelijks tot een bedrag van een gulden aan winkelwaren heeft ontvangen, zonder dat zij kan zeggen, of dit voor rekening der Armvoogden of van andere personen geschiedde;

„dat zij destijds woonde in een huis, toebehoorende aan de Algemeene Armvoogdij van Bovenknijpe, en niet weet, of daarvoor door bijzondere personen huur werd of is bepaald, en dat daaromtrent ook niets aan haar is medegedeeld; dat ongeveer in Junij 1865 de Jong haar heeft gezegd, dat hij ophield met haar te ondersteunen, waarop zij zich tot de Algemeene Armvoogden van Bovenknijpe heeft gewend, om van dezen onderstand te vragen, die haar eerst gedurende eenigen tijd 's weeks een gulden hebben gegeven en later, naar zij vermeent in den nazomer van het jaar 1866, allen verderen onderstand hebben geweigerd, onder te-kennen-geving, dat zij zich moest vervoegen bij de Algemeene Armvoogden van hare geboorteplaats over de rivier de Tjonger, hetzij te Oldeholtwolde, Oldeholtpade of ter Idserd; dat zij daarop zich bij het Armbestuur van Oldeholtwolde heeft vervoegd, dat haar echter standvastig elke ondersteuning weigerde en haar verwees naar de Algemeene Armvoogden van Bovenknijpe;

„dat deze laatsten haar ook weigerden te ondersteunen, waardoor zij gedurende een tijdvak van zestien weken zonder bedeeling is geweest; dat zij zich ook meermalen tot R. W. de Jong heeft gewend, doch deze haar te kennen gaf niets voor haar te hebben en ook geene orders te hebben ontvangen om haar op nieuw te bedeelen; dat zij daarop zich heeft begeven naar den Burgemeester van Weststellingwerf, welke haar heeft verwezen naar den Burgemeester van Schoterland; dat de laatste aan de Algemeene Armvoogden van Bovenknijpe last heeft gegeven haar te bedeelen, totdat het verschil over haar domicilie van onderstand zoude zijn opgelost; dat zij sedert weêr, even als vóór Februarij 1864, voor rekening van Algemeene Armvoogden van Bovenknijpe, in een winkel, die haar elk vierendeeljaars op nieuw wordt aangewezen, wekelijks voor een gulden aan winkelwaren kan afhalen.”

Gedeputeerde Staten van Friesland, die stukken inzendende, geven als hun gevoelen te kennen: dat het beroep tegen hunne resolutie ongegrond is. „Moge het toch (zeggen zij) al waar zijn, dat de geheele toedragt der zaak uit een zedelijk oogpunt veel schijn oplevert voor het vermoeden, dat de door de Jong verleende onderstand, zoo niet op directen of bekenden last van Armvoogden te Bovenknijpe, dan toch in zekere mate niet zonder hunne medewerking zal zijn geschied, — ontbreken hiervoor echter de dadelijke bewijzen.”

Er is nog eene memorie door de appellanten ingediend bij deze Afdeeling, waarin, behalve de reeds bekende omstandigheden, welke zij als kennelijke kwade praktijken kenschetsen, nog wordt opgegeven, „dat Rein Wiebes de Jong is een zwager van den Armvoogd Jan Keses de Jong,” en voorts betoogd, dat de toepassing van art. 36 der armenwet vervalt, als na hare werking de behoeftige in vijftien maanden geen onderstand gevraagd en bekomen heeft, en dat deze vrouw, voortdurend op dezelfde wijze ondersteund, geen enkel jaargetijde zelfs die hulp heeft kunnen ontberen.

Deze zijn de omstandigheden van dit proces, hetwelk krachtens magtiging des Konings bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt. Hieromtrent zal alsnu eene voordragt van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden gedaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Negende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 7 April 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Staatsraad Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge.

Verder tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 25 Maart ll., n°. 15, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten Haarlem en Zaandam over het domicilie van onderstand van Jantje of Jannetje Velthuis* (zie het verslag over deze zaak in het *Achtste Deel,* blz. 385 en 386).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Haarlem en Zaandam over het onderstands-domicilie van Jantje Velthuis;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 10 Maart 1869, n°. 66;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 19 Maart 1869, n°. 252, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige, die den 4 Maart 1868 te Amsterdam in bedeeling is opgenomen, den 11 Julij 1842 te Haarlem is geboren, terwijl in de geboorte-aangifte wordt vermeld, dat de vroedvrouw, welke de aangifte deed, verklaarde, dat de vader, Lucas Velthuis, van beroep olieslagersknecht, woonde te Zaandam; dat het Gemeente-

bestuur van Zaandam heeft erkend, dat Lucas Velthuis aldaar vóór of in het jaar 1841 heeft gewoond, maar heeft beweerd, dat dit na dien tijd niet meer het geval is geweest;

dat uit de overgelegde stukken en de beëedigde verklaringen van eenen broeder en eenen zwager van den vader der behoeftige, beiden wonende te Zaandam, is gebleken, dat Lucas Velthuis, na in Groningen te hebben gewoond, den 23 December 1839 voor den Burgemeester van Zaandijk de verklaring heeft afgelegd, zijne woonplaats aldaar te willen vestigen; dat hij vervolgens met eenen reus, Jan Voet genaamd, de kermissen heeft afgereisd, welke persoon den 29 Junij 1841 te Haarlem is overleden; dat hij den 19 Augustus 1841 voor den Burgemeester van Zaandijk verklaard heeft zijne woonplaats van dáár te willen overbrengen naar Zaandam, en ook werkelijk derwaarts is verhuisd; dat hij vervolgens met eene reuzin de kermissen heeft afgereisd en later weder te Zaandam is teruggekeerd, zonder evenwel immer eene eigen woning in huur te hebben gehad, maar steeds met anderen te zamen wonende; dat hij kort na eenen op 8 Augustus 1843 te Zaandam voorgevallen brand weder te Groningen is gaan wonen;

dat het dus wel blijkt, dat de vader der behoeftige vroeger en later te Zaandam woonachtig is geweest, maar niet dat hij ook op 11 Julij 1842, tijdens de geboorte der behoeftige, kan geacht worden aldaar woonplaats te hebben gehad; dat dit te minder kan worden aangenomen met het oog op de omstandigheid, dat zijne vrouw, bij gelegenheid van de geboorte der behoeftige, niet naar Zaandam is teruggekeerd, maar te Haarlem hare bevalling is blijven afwachten; dat evenmin is gebleken, dat de woonplaats van den vader der behoeftige elders was gevestigd, maar dat hij veeleer moet geacht worden destijds een zwervend leven te hebben geleid, zonder eene vaste woonplaats te hebben; dat de vermelding in de geboorte-acte, van elders niet gestaafd, niet als voldoend bewijs kan worden aangenomen, en dat dus de plaats, waar de geboorte voorviel, als onderstands-domicilie behoort te worden aangenomen;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Haarlem aan te wijzen als het onderstands-domicilie van de behoeftige Jantje Velthuis.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 28 Maart 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

van Heeckeren van Kell.

2°. van den 25 Maart ll., n°. 16, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Geert Jans Beene* (zie het verslag over deze zaak op blz. 55 en 56).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het onderstands-domicilie van Geert Jans Beene;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 10 Maart 1869, nº. 1;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 19 Maart 1869, nº. 253, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige, toen hij den 3 Januarij 1867 door den Burgemeester van Haskerland in onderstand werd opgenomen, opgaf te Terband (gemeente Aengwierden) te zijn geboren; doch dat hij vroeger Tjallebird in dezelfde gemeente als zijne geboorteplaats had opgegeven; dat bij een ingesteld onderzoek door Hendrik Jans Beene, oud 72 jaren, broeder van den behoeftige, is verklaard, dat zijn broeder Geert is geboren op de zoogenaamde Kakepolle, onder Tjallebird, thans vergraven, alwaar zijne ouders woonachtig waren, en dat hij, toen de behoeftige geboren werd, ongeveer tien jaren oud was; dat voorts is gebleken, dat de behoeftige in de inschrijvingsregisters voor de nationale militie en voor de schutterij is opgegeven te zijn geboren te Tjallebird den 3 October 1866; doch dat geene verdere inlichtingen omtrent de plaats zijner geboorte hebben kunnen worden verkregen;

dat de verklaring van éénen 72jarigen getuige omtrent een feit, hetwelk voorviel, toen hij tien jaren oud was, niet als voldoend bewijs kan worden aangenomen, en dat die evenmin genoegzaam wordt bevestigd door de aanteekeningen in de inschrijvingsregisters voor de militie en de schutterij, waarvan het niet blijkt, dat zij op iets anders dan op de bloote opgave van den behoeftige zelven berusten;

dat alzoo geene plaats als het onderstands-domicilie van dezen behoeftige kan worden aangewezen;

Gezien de wet van den 28 Junij 1854 (*Staatsblad* nº. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen, dat de kosten der verpleging van den behoeftige Geert Jans Beene van Rijkswege zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 25 Maart 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3°. van den 25 Maart ll., n°. 17, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten Ameland en Zaandam over het onderstands-domicilie van Anna Wilhelmina Frederika Smit, weduwe van Jacobus de Wilde* (zie het verslag over deze zaak op blz. 56—58).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende een aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Ameland en Zaandam over het onderstands-domicilie van A. W. F. Smit, weduwe J. de Wilde;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 10 Maart 1869, n°. 5;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 20 Maart 1869, n°. 214, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige, dochter van Jan Hendrik Smit en van Antje Sippes, volgens een overgelegd uittreksel uit het doopregister der Evangelisch-Luthersche gemeente te Zaandam, is gedoopt den 24 Julij 1814, doch den 30 Januarij 1811 te Hollum op Ameland is geboren;

dat het Gemeentebestuur van Ameland de armlastigheid heeft ontkend, op grond, dat de geboorte der behoeftige in de registers van den burgerlijken stand aldaar niet is aangeteekend;

dat, volgens het Keizerlijk decreet van 6 Januarij 1811 (*Bulletin des lois* n°. 842), de Fransche wetgeving eerst met 1 Maart 1811 hier te lande is ingevoerd; en dat dus van de vroeger geborenen geene geboorte-acten bestaan; dat bij een ingesteld onderzoek onder eede zijn gehoord Hikke Sippes, weduwe H. de Boer, oud 87 jaren, en Arjen Arjens Nobel, oud 86 jaren, beiden wonende te Hollum; dat de eerstgenoemde getuige heeft verklaard, dat hare zuster Antje Sippes vóór ongeveer zestig jaren met Hendrik Smit, met wien zij naar het zeggen gehuwd was, op Ameland is gekomen, hebbende reeds één of meer kinderen; dat zij eenigen tijd te Hollum hebben gewoond en aldaar ook één of meer kinderen hebben gekregen; en dat de tweede getuige heeft verklaard, dat, toen hij in 1812 van Ballum naar Hollum is komen wonen, hij op deze plaats Hendrik Smit heeft gekend; dat met voormelde getuigenis van Hikke Sippes, weduwe H. de Boer, verband houden de beëedigde verklaringen van B. en S. de Boer, oud 49 en 54 jaren, en de mededeelingen, vervat in het ambtsberigt van het Gemeentebestuur van Ameland, dd. 13 October ll., daarop nederkomende, dat, toen den 20 Junij 1811 Hikke Sippes de Boer van eenen zoon, den lateren Wethouder de Boer, beviel, hare zuster, de moeder der armlastige, welke destijds in de eerstgemelde nabijheid woonde te Hollum, in den winter te voren, almede een kind ter wereld had gebragt, eene opgaaf allezins strekkende om het feit van der armlastige geboorte te Hollum op 30 Januarij 1811 te bevestigen, zonder dat dit feit worde ontzenuwd door der getuigen bijvoeging, dat het in den winter van dat jaar geboren kind zou zijn geweest van het mannelijk geslacht;

dat in der armlastige huwelijks-acte dd. 21 Augustus 1836, opgemaakt in tegenwoordigheid harer moeder, zij zelve voorkomt als oud vijf en twintig jaren en geboren te Hollum;

dat voorts zijn overgelegd de acten van overlijden van twee broeders en twee zusters der behoeftige, waarin wordt opgegeven, dat deze allen tusschen 1804 en 1814 op Ameland zouden zijn geboren;

dat, onder deze omstandigheden, de toepassing van art. 28, 7de lid, der armenwet wordt uitgesloten, zoowel doordien tijdens den doop de armlastige reeds ongeveer drie en een half jaar oud was, als door de in de doopacte voorkomende vermelding, dat de geboorte niet te Zaandam, maar op Ameland heeft plaats gehad; eene vermelding, bevestigd door de verklaringen der bovengenoemde getuigen, in verband met de overgelegde huwelijks- en overlijdens-acten, uit welke bewijsmiddelen blijkt, dat de ouders der behoeftige zoowel vóór als nà hare geboorte te Hollum hebben gewoond; en dat derhalve niet de gemeente Zaandam, alwaar de behoeftige is gedoopt, maar de gemeente Ameland als het onderstands-domicile behoort te worden aangewezen;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Ameland aan te wijzen als het onderstands-domicilie der behoeftige A. W. F. Smit, weduwe J. de Wilde.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 25 Maart 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van het Gemeentebestuur van Lekkerkerk van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan den gewijzigden legger van de wegen en voetpaden in die gemeente, met bevel, dat de Weteringweg op dien legger moet worden gebragt.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Het Gemeentebestuur van Lekkerkerk heeft den legger der wegen en voetpaden in die gemeente herzien en daarvan geroyeerd enkele wegen en paden, onder anderen, den Weteringweg. De Raad stelde den alzoo herzienen legger vast op 25 September 1868, en zond dien op 30 September op aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland. Bij laatstgemeld Collegie was bereids ingekomen een adres van W. A. Luyten, zich over de wegneming van den Weteringweg van den legger beklagende en verzoekende, dat Gedeputeerde Staten hunne goedkeuring aan den herzienen legger zouden onthouden.

Burgemeester en Wethouders, op dat adres gehoord, hebben berigt: dat zij tot die wegneming gekomen zijn, omdat die weg slechts bij vergunning tot algemeenen overgang werd gebruikt; dat de Weteringweg zelfs geen uitpad is, maar doodloopt en uitsluitend dient tot waterkeering, dat hij des zomers enkel gebruikt wordt tot vervoer van hooi en des winters dient tot overscheping van mest en aarde. Het blijkt voorts,

dat de Raad van Lekkerkerk ten deze gehandeld had in overleg met of op verzoek van het Polderbestuur van den polder den Hoek en Schuwacht.

Gedeputeerde Staten wonnen het advies in van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in het tiende district. Deze ambtenaar heeft een uitvoerig rapport op 28 October 1868 ingediend, waarin hij, in substantie, te kennen geeft: dat deze zaak in verband staat met eene hangende quaestie over de regeling van het zomerpeil in de verschillende deelen van den polder den Hoek en Schuwacht; dat Luyten en andere ingelanden hebben aangedrongen op het brengen van dat peil op gelijke hoogte voor de verschillende deelen van den polder; dat wel, op aandrang van Gedeputeerde Staten, het zomerpeil van het buitenland van den polder den Hoek eenigzins is verlaagd, doch op eene wijze, welke door de eigenaren van dat buitenland onvoldoende wordt geacht; werd aan hun verlangen en aan dat van Luyten toegegeven, dan zou de Weteringsweg ophouden waterkeering te zijn, want dan zouden er openingen in gemaakt moeten worden, om door de verschillende vlieten de mestspecie direct in de aken ook naar het buitenland te kunnen vervoeren. Die mestspecie wordt thans tot aan den weg vervoerd en dáár overgeladen of tijdelijk daarop gelegd. Door die belemmering der passage lijdt Luyten veel last in den wintertijd. Het Polderbestuur en het Gemeentebestuur doen nu, in afwachting van hernieuwden aandrang tot gelijkstelling van het zomerpeil buiten en binnen, al het mogelijke om den Weteringsweg slechts als eene eenvoudige waterkeering te doen voorkomen. Van daar het schrappen van dien weg van den legger, en het door het Polderbestuur aanwijzen van dien weg gedurende den winter als losplaats van mest, met bepaling, dat slechts één el breedte vrij behoeft te blijven tot doorgang. Die weg is (volgens het aangehaald berigt van den Ingenieur van Opstall) een zoogenaamde tiendweg, die des zomers door alle de eigenaren van het buitenland gebruikt wordt tot vervoer van gras en hooi; in dat buitenland langs dien weg is door Luyten eene boerderij aangelegd, en hij gebruikt dus den weg van zijne hofstede af tot den kerkweg met rij- en voertuigen het geheele jaar door. De weg is 4 ellen breed, voor ieder toegankelijk en dus ten dienste van het algemeen, en schijnt derhalve, als een der bijwegen, bedoeld in de 2de cathegorie van art. 2 van het reglement op de wegen, teregt op den legger gebragt te zijn. Wordt die weg geheel of ten deele als openbare weg opgeheven, dan is het niet te ontkennen, dat Luyten schade zal lijden en niet altijd met rij- of voertuig zijne boerderij kan uit- of ingaan. Toen hij die boerderij aanlegde, vond hij den weg als openbaren weg op den legger; hij moest dus gelooven, dat hij altijd van dien weg gebruik zou kunnen blijven maken. De Ingenieur keurt dan ook den reactionnairen geest van het Gemeentebestuur in deze zaak af, daar een verlicht Bestuur juist door verbetering van openbare wegen, niet door suppressie daarvan, den aanleg van meerdere boerderijen aldaar zoude trachten te bevorderen. De Hoofd-Ingenieur, zich met die beschouwingen vereenigende, adviseerde, dat Gedeputeerde Staten aan de verandering van den legger, voor zooveel betreft de wegneming van den Weteringweg, hunne goedkeuring zouden onthouden.

Overeenkomstig dat advies is door Gedeputeerde Staten gehandeld bij hunne resolutie van 2 November 1868, en bevolen, dat op den legger der gemeente Lekkerkerk alsnog zal worden gebragt de vroeger daarop voorkomende Weteringweg.

Daartegen nu is gerigt het beroep op den Koning, ingesteld bij adres van het Gemeentebestuur van Lekkerkerk van 2 December 1868. Daarin wordt aangevoerd:

dat desniettemin dat Collegie, bij, in dato 10 November 1868, ter kennisse van het Gemeentebestuur van Lekkerkerk gebragte beschikking, gedagteekend 2 November 1868, R., n°. 5913, 1ste Afd., G. S. n°. 27, zijne goedkeuring aan het bovenvermelde raadsbesluit heeft onthouden, en, alsnog regard slaande op een adres, door den heer W. A. Luyten indertijd aan heeren Gedeputeerde Staten ingediend, bevolen heeft, dat de zoogenaamde Weteringweg alsnog op den legger zoude worden gebragt;

dat het Bestuur met die beschikking ten zeerste is bezwaard;

dat toch in de eerste plaats het verzoek van den heer Luyten is ten eenemale ongefundeerd;

dat zulks volkomen duidelijk blijkt hieruit, dat, terwijl het Gemeentebestuur, na zeer naauwgezet onderzoek, bevonden en berigt heeft, dat die zoogenaamde weg niet anders is dan eene doorloopende waterkeering, slechts bij vergunning als algemeen pad gebruikt wordende, de adressant Luyten in zijn ingewilligd adres niets hoegenaamd ter contrarie heeft aangevoerd, en slechts alleen en uitsluitend getreden is in een betoog omtrent zijn particulier belang bij een ten allen tijde berijdbaren toestand van dat pad; een belang, dat in lijnregten strijd bovendien is met dat van alle de eigenaren van de aan dat pad gelegene buitengronden;

en dat in de tweede plaats, noch *tempore utili* bij den Gemeenteraad van Lekkerkerk, noch *tempore utili* bij Gedeputeerde Staten, door den heer Luyten eene reclame is ingediend;

dat dit onomstootelijke feit alleen reeds voldoende is om de bezwaren van dien heer, gesteld zelfs (des neen) zij waren gegrond, niet in eenige aanmerking te nemen;

Redenen waarom het Gemeentebestuur van Lekkerkerk, in beroep komende bij Uwe Majesteit, Uwe Majesteit eerbiediglijk verzoekt, dat het Haar behagen moge om, met vernietiging van het in den hoofde dezes vermelde besluit van heeren Gedeputeerde Staten van Zuidholland, en met handhaving van de niet om ijdele redenen wettelijk vastgestelde termijnen van reclame, goedkeuring te verleenen aan het besluit van den Raad der gemeente Lekkerkerk dd. 25 September 1868, houdende definitive vaststelling van eenen legger der wegen en voetpaden binnen zijne gemeente.

Gedeputeerde Staten, door den Minister van Binnenlandsche Zaken op dat adres nader gehoord, geven te kennen, dat zij door een request van Luyten bekend waren gemaakt met het plan van het Gemeentebestuur om den Weteringweg van den legger af te voeren, en dat zij, lettende op de gronden, door den Hoofd-Ingenieur aangevoerd, hunne goedkeuring aan die verandering van den legger hebben onthouden. Zij geven te kennen, dat de bedoelde weg werkelijk tot nog toe steeds als publieke weg is beschouwd geworden; en dat, wat betreft de bedenking, dat de adressant Luyten niet ten bekwamen tijde zijne bezwaren zou hebben doen gelden, moet worden opgemerkt, dat hier geene sprake is van het opmaken van den legger, volgens art. 3 van het reglement, waarbij termijnen bepaald zijn, binnen welke belanghebbenden kunnen reclameren, — maar van wijziging in den bestaanden legger, waaromtrent dergelijke termijnen niet zijn voorgeschreven.

Over dit geschil van bestuur, dat op 's Konings magtiging door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij brief van 14 Januarij jl. aan deze Afdeeling van den Raad van State is onderworpen, zal alsnu eene beslissing aan Zijne Majesteit moeten voorgedragen worden.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn gemagtigden tegenwoordig. Hebben de gemagtigden ook eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

De heer R. Blok licht als Burgemeester van Lekkerkerk nog kortelijk het beroep toe, hoofdzakelijk op de gronden, in de schriftuur van den appellant vervat.

De heer Mr. J. A. van Dorsser, Advokaat te Dordrecht, zegt als gemagtigde van W. A. Luyten, zalmvisscher te Lekkerkerk, tot bestrijding van het ingestelde beroep, hoofdzakelijk het volgende:

Mijne Heeren! Zoo als reeds uit de stukken en uit het uitgebragt verslag blijkt, is de polder den Hoek even als de polder Schuwacht verdeeld in buitenland en binnenland.

Het buitenland is het minst van qualiteit, hoofdzakelijk, omdat, hoewel de polderlasten op buiten- en binnenland gelijkelijk drukken, dat buitenland niet behoorlijk wordt drooggemalen.

Op dat buitenland, waarvan een gedeelte aan den heer Luyten toebehoort, heeft hij eene hofstede geplaatst, terwijl hij zich vleide aldus van zijn land meer partij te zullen trekken. Om echter goede kans van slagen te hebben, was het noodig, dat het land van het overtollige water werd bevrijd, dat eenvoudig kan gevonden worden, door het buitenland op hetzelfde peil te brengen als het binnenland.

Herhaalde requesten daartoe, aan het Polderbestuur, het Bestuur van den Krimpenerwaard en heeren Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 1862 tot heden ingediend, hebben tot uitwerking gehad, dat Gedeputeerde Staten eene verbetering van dien toestand hebben beloofd, ja zelfs bevolen, echter zonder dat daaraan door het Polderbestuur het minste gevolg is gegeven.

Eene tweede grief van den heer Luyten tegen het Polderbestuur was, dat de Weteringweg, waaraan zijne bovenbedoelde woning is gelegen en die voor hem de éénige uitweg is, niettegenstaande de uitdrukkelijke bepaling van art. 48 van het reglement op de wegen en voetpaden in Zuidholland, gedurende een groot gedeelte van het jaar als bergplaats van mest werd gebruikt, en wel op zulk eene wijze, dat in het vorig jaar zelfs de geneesheer de woning van mijn lastgever met zijn rijtuig niet konde naderen; terwijl deze handeling daarenboven in strijd was met art. 9 van de polderkeur van 18 Mei/19 Julij 1864, goedgekeurd door heeren Gedeputeerde Staten van Zuidholland den 9 Augustus 1864.

Ook de klagten, daaromtrent bij het Polderbestuur ingebragt, bleven zonder eenig gevolg en, ten einde dat Bestuur nu te vrijwaren, dat de hoogere autoriteit zich ook met deze zaak bemoeide, schijnen twee maatregelen te hebben moeten dienen:

1°. moest de polderkeur veranderd en de lastige bepaling van art. 9 geschrapt worden;

2°. moest de Weteringweg van den legger der wegen en voetpaden geroyeerd worden en alzoo onttrokken worden aan de bepalingen van het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden.

Nadat mijn lastgever van beide zaken bij geruchte gehoord had, wendde hij zich, wat betreft de wijziging, der keur tot het Polderbestuur, maar wat betreft de voorgenomene wijziging van den legger, meende hij zich niet tot den Gemeenteraad te moeten wenden, maar alleen tot heeren Gedeputeerde Staten van Zuidholland, omdat dit Collegie, volgens het 5de en 6de lid van art. 3 van het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden, de éénige magt is, bevoegd om den legger te wijzigen.

De Gemeenteraad van Lekkerkerk heeft het echter anders begrepen en eenen nieuwen legger vastgesteld.

Mijn lastgever heeft niets vernomen van de afkondiging, van het ter visie liggen, die volgens het Gemeentebestuur heeft plaats gehad; doch al had hij daarvan kennis gekregen, zou hij zich waarschijnlijk toch niet tot den Gemeenteraad hebben gewend, overtuigd als hij was, dat eene vernieuwing van den legger ingevolge het reglement ondenkbaar was.

Wij wendden ons alzoo tot heeren Gedeputeerde Staten, die ons request, zoo als uit de stukken blijkt, bij missive van 13 Julij 1868, B, n°. 3771 (1ste Afd.), in handen van het Gemeentebestuur van Lekkerkerk stelde ten fine van berigt en raad.

Dat Bestuur antwoordde hierop eerst op 30 September 1868 bij brief B, n°. 495, onder de overgelegde stukken aanwezig, dat het verzoek behoorde te worden afgewezen, onder overlegging van den nieuwen legger, door den Gemeenteraad opgemaakt en vastgesteld. En nadat nu Gedeputeerde Staten nog den Hoofd-Ingenieur van den

Waterstaat in het 10de district over de zaak in quaestie hadden gehoord, werd bij hun besluit van 2 November 1868, n°. 27, de goedkeuring aan den nieuwen legger onthouden en bevolen, dat de quaestieuse Weteringsweg alsnog op den legger zou worden gebragt.

Nu heeft het Gemeentebestuur van Lekkerkerk aan Zijne Majesteit den Koning de vernietiging van dit besluit verzocht:

1°. omdat de vormen niet waren in acht genomen;

2°. om den inhoud van het besluit.

Het Gemeentebestuur meent, dat de vormen niet zijn in acht genomen, omdat de Gemeenteraad een nieuwen legger heeft vastgesteld, geene klagten bij den Gemeenteraad zijn ingekomen, en Gedeputeerde Staten de bevoegdheid missen bezwaren te behandelen, die niet bij het Gemeentebestuur zijn ingebragt.

Vooreerst meen ik, dat Gedeputeerde Staten wel degelijk uit eigen hoofde zelfs bij een primitieven legger wijzigingen zouden kunnen vaststellen. Zij komen toch immers op voor het algemeen belang, en moeten daarvoor waken ten allen tijde, wanneer en door wien het ook wordt bedreigd.

Maar verder. Het Gemeentebestuur beweert een nieuwen legger vervaardigd te hebben, ter vervanging van den bestaanden.

Maar daarvoor is in art. 3 van het reglement op de wegen en voetpaden geene plaats.

De legger, eenmaal vastgesteld, kan volgens het reglement slechts op twee wijzen veranderd worden: 1°. misstellingen en fouten worden hersteld door Gedeputeerde Staten, belanghebbenden en Gemeentebestuur gehoord, art. 3, § 5; en 2°. bij den aanleg van nieuwe wegen of verandering in de bestaande worden de voorschriften in acht genomen, voor het opmaken der leggers vastgesteld, en dien tengevolge de aanteekeningen op den legger gesteld, zie laatste alinea van art. 3.

Van geheele vernieuwing van den legger is in het reglement geen sprake. Dit is alzoo ten eenemale onmogelijk.

Dat er verandering in den Weteringweg gekomen is, wordt door het Gemeentebestuur ten sterkste ontkend. Volgens dat Bestuur is de Weteringweg wat hij altijd geweest is: een uitpad, dat slechts bij vergunning tot algemeenen overgang werd gebruikt; eene waterkeering tot scheiding van het buiten- en binnenland, en dienende des winters voor het overbrengen van mest (zie missive van het Gemeentebestuur van 30 September 1868 in medio).

De laatste alinea van art. 2 van het reglement op de wegen en voetpaden is toepasselijk; en de éénige bewering, die het Gemeentebestuur bedoeld kan hebben, is dien ten gevolge: „dat de Weteringsweg vroeger bij abuis op den legger is gebragt.”

Gedeputeerde Staten hebben het besluit van den Gemeenteraad dan ook eenvoudig opgevat als een voorstel tot herstel van een misslag in den bestaanden legger der wegen en voetpaden; en terwijl, zoo als Gedeputeerde Staten in hunnen brief aan den Minister opmerken, voor de herstelling van zulke misslagen geene termijnen zijn voorgeschreven, is het zelfs niet mogelijk, dat het beklaagde besluit tegen eenigen termijn of vorm zoude gezondigd hebben.

En nu 2°. het bezwaar van het Gemeentebestuur tegen den inhoud van het besluit van heeren Gedeputeerde Staten van 2 November 1868, n°. 27.

Het Gemeentebestuur zegt:

De Weteringweg wordt slechts bij vergunning tot algemeenen overgang gebruikt; hij behoort dus niet tot die wegen en voetpaden, welke volgens art. 1 van het reglement op de wegen en voetpaden in Zuidholland aan dat reglement zijn onderworpen.

Naar onze meening berust die stelling op eene onjuiste opvatting van art. 1 van gezegd reglement: „Het reglement is van toepassing op alle banen, ten dienste van het algemeen liggende, met uitzondering onder anderen van zoodanige uit- en overpaden als slechts bij vergunning tot algemeenen overgang worden gebruikt.” Men

heeft hier bepaald gedacht aan bijzondere eigendommen van particulieren, waarvan de eigenaars tijdelijk tot wederopzeggens hebben toegestaan, dat het publiek er gebruik van maakt.

Omdat hij, die zulk eene vergunning heeft gegeven, uit den aard der zaak elk oogenblik bij magte is die vergunning weder in te trekken, heeft men op die banen, hetzij wegen of voetpaden, een politie-reglement als ons provinciaal reglement niet toepasselijk verklaard.

Doch alle andere banen, onverschillig wie de eigenaar of gezaghebber is, zijn aan dit reglement onderworpen.

Bewijst iemand den eigendom of zijn regt van gezag op den weg, dan blijft het reglement van toepassing. Alleen het bewijs, dat de eigenaar vergunning heeft gegeven tot wederopzeggens toe, ontheft hem van die toepassing.

Is nu *in casu* deze Weteringweg een weg, die slechts bij vergunning tot algemeenen overgang is gebruikt?

Dat hij gedurende ontelbare jaren door het publiek als openbare weg is aangezien, is boven alle bedenking. Hij komt reeds als zoodanig voor op de kaart van den Krimpenerwaard, zoo als de toestand was in 1696; — uitgegeven bij Elisabeth de Jong, weduwe W. van Lind, op den hoek van 't Singel, te 's Gravenhage. Maar dat dit gebruiken als openbare weg slechts bij vergunning, tot wederopzeggens, zou zijn toegestaan, dat dient de eigenaar te bewijzen.

Van dat bewijs is geen schijn of schaduw aangeboden, veel minder geleverd.

Behoorde nu deze weg aan een particulier in eigendom toe, dan zouden wij nog aan de mogelijkheid van zoodanig bewijs kunnen gelooven; maar nu deze weg aan den polder in eigendom toebehoort, mogen wij geene andere onderstelling aannemen, dan dat hij voor het publiek is aangelegd, om den eigenaars en hunne pachters gelegenheid te geven om gemakkelijk hunne eigendommen te naderen.

Van eene bijzondere vergunning aan het publiek, om van den Weteringweg gebruik te maken, kan in deze geene sprake zijn.

Dat de provinciale wetgever geene andere bedoeling heeft gehad, blijkt nog uit al. 2 van art. 2, waarin alle gemeente-, waterschaps-, buurt-, bij- of andere wegen, die niet tot de eerste klasse behooren, worden gebragt onder de tweede klasse der wegen en voetpaden.

En hiermede hebben wij, naar onze meening, voldoende aangetoond, dat ook de klagt van het Gemeentebestuur over den inhoud van het beklaagde besluit van heeren Gedeputeerde Staten ten eenemale ongegrond is; en wij vleijen ons dan ook, dat het den Raad van State zal behagen aan Zijne Majesteit in overweging te geven het Gemeentebestuur in zijn ingesteld beroep niet-ontvankelijk te verklaren.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van Joost van Zwetselaar, loteling van de ligting van dit jaar, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Gelderland in zake de loting voor de nationale militie.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Meeussen: Mijne Heeren! Op den 11 Februarij van dit jaar heeft er eene loting plaats gehad voor de nationale militie te Wageningen. Daaraan namen deel 135 lotelingen Nadat 130 een nommer getrokken hadden en er dus nog slechts vijf nommers in de bus waren, werd als nommer 131 opgeroepen Jan Hendrik van Zwet-

selaar, die nommer 110 trok; als nommer 132 de adressant Joost van Zwetselaar, aan wien het nommer 54 ten deel viel; als nommer 133 Willem Cornelis van Zwetselaar, die het nommer 135 verkreeg; als nommer 134 Aart van Zoest, aan wien het nommer 132 te beurt viel; als nommer 135 Gijsbertus van Zoest, die nommer 107 uit de bus trok. De adressant was en is nog van oordeel, dat bij die loting onregelmatigheden zijn gepleegd, die op den uitslag der loting van invloed hebben kunnen zijn.

Bij adres, gedagteekend 13 Februarij 1869, heeft hij zijne bezwaren, met verzoek om redres, aan Gedeputeerde Staten der provincie Gelderland kenbaar gemaakt. Die bezwaren komen hierop neder: dat, volgens art. 33 der wet op de nationale militie, de ingeschrevenen moeten worden opgeroepen in alphabetische orde, om hunne nommers uit de bus te trekken; dat dit hier niet is geschied, want dat de twee lotelingen van Zoest vóór hem adressant hunne nommers hadden moeten trekken; dat hij adressant, toen er maar vijf nommers meer in de bus waren, waaronder slechts één laag nommer, namelijk nommer 54, van de vijf toen nog overgebleven lotelingen is opgeroepen als de tweede in plaats van als de vierde; dat, indien, gelijk behoorde, de twee genoemde lotelingen aan hem bij de trekking der loting uit de bus waren voorafgegaan, dan waarschijnlijk, althans mogelijk, een hunner het laag nommer 54 zou hebben getrokken.

Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben bij hun besluit van 23 Februarij jl. de bezwaren, door den adressant ingebragt, als onjuist verworpen, op grond, dat op de alphabetische lijst der in de gemeente Ede voor de militie ingeschrevenen onder de nommers 131 tot en met 135 voorkomen de namen der personen juist in die orde, als bij de loting is opgevolgd, en alzoo met miskenning van de alphabetische naamlijst der ingeschrevenen van den 20 tot en met den 28 Januarij jl. voor een ieder ter inzage heeft gelegen, en dat daartegen gedurende den tijd der nederlegging door den adressant geene bezwaren zijn ingebragt; dat na dien tijd geene veranderingen in die stukken mogten worden gemaakt, en dat de Militie-Commissaris dus teregt, ook volgens het bepaalde bij art. 11 van het Koninklijk besluit van 8 Mei 1862, n°. 46, den adressant heeft opgeroepen om te loten naar de volgorde, waarin hij voorkwam op de alphabetische naamlijst; dat alzoo bij de loting zelve geene onregelmatigheid heeft plaats gehad.

Bij adres van den 26 Februarij is de adressant van deze uitspraak gekomen in beroep bij den Koning. In dat adres en in eene memorie, aan de Afdeeling ingediend, komen dezelfde gronden van bezwaar voor.

Ten aanzien van de bewering van Gedeputeerde Staten, dat hij volgens art. 26 der wet had moeten reclameren in tijds tegen de onjuist opgemaakte alphabetische lijst bij den Commissaris des Konings in Gelderland, merkt hij op, dat het niet de bedoeling des wetgevers kan geweest zijn, dat de minderjarige en soms eenvoudige loteling zich zou hebben te vergewissen, of de autoriteiten de strikt alphabetische volgorde hebben in acht genomen; dat bovendien de Commissaris des Konings de onjuist opgemaakte naamlijst moet verbeteren; dat veeleer moet worden geacht, dat de wetgever bij art. 26 op het oog had de gevallen bijv. of de inschrijving zelve naar regt is geschied, of de een niet ten onregte op het register is gebragt, de ander daarvan ten onregte is afgelaten.

De juistheid der feiten, door Gedeputeerde Staten aangenomen, wordt door den adressant niet betwist.

Gedeputeerde Staten, in wier handen dit adres is gesteld, hebben bij hun berigt van den 10 Maart jl. geene nieuwe gronden aangevoerd tot regtvaardiging van hun besluit.

Omtrent dit geschil, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 19 Maart jl. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het beroep van H. O. Ebbens c. s., bewoners en gebruikers van landen, gelegen op de Ulsda, gemeente Beerta, van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Groningen op hunne bezwaren wegens verkorting hunner regten door het Bestuur van het 7de onderdeel van het waterschap Reiderland.*

In die zaak ben ik zelf rapporteur, en ik zal den heer Meeussen verzoeken, inmiddels het presidium waar te nemen. Ik heb alzoo de eer het volgende verslag uit te brengen.

Mijne Heeren! H. O. Ebbens e. s., allen bewoners en gebruikers van landen, gelegen op de Ulsda (gemeente Beerta) en deel uitmakende van het 7de onderdeel van het waterschap Reiderland (provincie Groningen), zijn, onder dagteekening van 4 November ll., gekomen in hooger beroep bij Zijne Majesteit tegen eene beslissing, door Gedeputeerde Staten van genoemde provincie op 23 October te voren, krachtens art. 100 van het reglement van gezegd waterschap (goedgekeurd bij Zijner Majesteits besluit van 14 Januarij 1865 (*Provinciaal blad* no. 5), genomen op een bezwaarschrift van voormalige belanghebbenden dd. 7 April 1868, houdende klagten over de toepassing van meergemeld reglement ten hunnen opzigte.

In April 1867 hadden deze belanghebbenden zich reeds gewend tot het Hoofdbestuur van het waterschap Reiderland, en zulks meer bepaaldelijk in verband met de begrooting 1867/68 voor het 7de onderdeel, zoo als die in eene vergadering van stembevoegde Ingelanden, niettegenstaande der adressanten tegenspraak, was vastgesteld. Zij beweerden toen, op grond van art. 105 van het waterschaps-reglement, dat op de begrooting voornoemd posten moesten voorkomen, te weten: 1°. voor beter onderhoud van de Tjamme ƒ15, in plaats van ƒ7.50; 2°. id. onderhoud van den Ulsderweg ƒ20; 3°. id. de Ulsderwatering tusschen Post en Bastiaans ƒ40; 4°. id. verbetering van de A-kade ƒ300; 5°. aandeel van Ulsda wegens verkoop van het Zijlhuis ƒ600 enz.

Nadat den 29 Februarij 1868 het Hoofdbestuur zich onbevoegd had verklaard om te beslissen op het bezwaarschrift van April 1867, wendden H. O. Ebbens c. s. (gelijk gezegd is) den 7 April 1868 zich tot Gedeputeerde Staten.

Bij de oprigting van het waterschap Reiderland, zeiden toen adressanten, werd het gehucht Ulsda bij het 7de onderdeel geännexeerd. Zij hadden billijkerwijs mogen verwachten, dat alstoen ten hunnen opzigte zou worden nageleefd art. 105 van het reglement van dat waterschap, luidende:

„De regten en verpligtingen der in art. 3 vermelde karspels en van den Kroon„polder gaan over, zoo in 't algemeen als wat hunne verhouding jegens andere water„schappen betreft, op de onderdeelen, die in hunne plaats zijn getreden."

De opvolgende begrootingen van het 7de onderdeel leverden echter, naar der adressanten beweren, het bewijs op, dat wèl de voordeelen, maar niet de lasten van het gehucht Ulsda op het 7de onderdeel zijn overgegaan.

Vroeger had de Ulsda een eigen Dijksbestuur, dat hare belangen regelde, en, hielp zij het karspel Beerta tot sommige uitgaven naar een vasten maatstaf bijdragen, thans moet zij, naar den bij reglement vastgestelden maatstaf, de kosten van het 7de onderdeel volledig dragen, en zal zij bovendien in onderhoud de objecten voor zich alléén behouden, die zij vroeger onderhield, en zulks zonder eigen bestuur, zonder eenig regt van verhaal of invordering enz.

Na de tot dusverre elders door adressanten vergeefs aangewende pogingen tot herstel van grieven, keerden zij zich alsnu tot Gedeputeerde Staten.

Zij deden dit niet, dan na zich overtuigd te hebben, dat ook de ontworpene begrooting 1868/69 geen der posten bevat, waarop die van Ulsda aanspraak vermeenen te hebben.

Wèl staan in de onderdeelsbegrooting van 1866/67 onder de uitgaven, 1ste hoofdstuk, posten uitgetrokken voor: 1°. het schoonhouden der A ƒ3.50, en 2°. het gewoon onderhoud van het Ulsder Tjam ƒ 7.50; en op de begrooting van 1867/68 staat, voor: 1_o. het schoonhouden der A of de Winschoterzijl tot bijna aan de zoogenaamde staart van de Ulsda ƒ15, en 2°. het gewoon onderhoud van de Ulsder Tjamme ƒ 7.50.

Wèl, zeiden adressanten, klinken de woorden schoon, die men te dier plaatse in de memoriën van toelichting aantreft, als in die van 1866/67: „De in deze artikels „genoemde objecten zijn in onderhoud bij het 7de onderdeel, als vervangende het „voormalig karspel Beerta, ingevolge art. 105 van het reglement," en in die van 1867/68: „Ingevolge het bepaalde bij art. 105, in verband met art. 3 van het water-„schapsreglement, gaan de regten en verpligtingen van het dijkregt Ulsda over op „het 7de onderdeel. . . ." enz.

Wèl klinken die woorden schoon, maar wat baat het, vroegen adressanten, wanneer die woorden niet in toepassing worden gebragt? Wat baat het, wanneer voor het onderhoud der Tjamme gelden staan uitgetrokken, en het 7de Onderdeelsbestuur toch niets aan dit object doet?

Met aanzienlijke kosten moesten de adressanten de kade bij de Westerwoldsche en Pekel-A verhoogen, omdat *zij* juist de aangrenzenden waren; en, ofschoon zij dit deden in het belang van hen zelven, bewaarden zij daardoor toch tevens het geheele onderdeel voor overstrooming.

Het kapitaal, voortvloeijende uit den verkoop van het Oude Beersten Zijlhuis c. a., naar den ouden maatstaf bijeengebragt, is door het Onderdeelsbestuur verbruikt tot dekking van uitgaven, voor het onderdeel benoodigd.

Ofschoon adressanten wel protesteerden tegen dergelijke handelwijze, werden zij steeds, als de zwaksten, òf in het geheel niet gehoord, òf, als slechts daarstellende eene *molen-kolonie*, afgewezen.

Om alle deze redenen wendden zij zich tot Gedeputeerde Staten, naar aanleiding van art. 100 van het waterschapsreglement (1), daarbij hunne bezwaren blootleggende, met verzoek, dat hunne belangen meer overeenkomstig het reglement worden behartigd, waartoe zij de medewerking en beslissing van Gedeputeerde Staten inriepen.

Hierop hebben Gedeputeerde Staten, na raadpleging met het Hoofdbestuur van het waterschap en met het Bestuur van het 7de onderdeel, en lettende op art. 56, tweede lid en art. 100 van meergemeld waterschapsreglement, het navolgende, onder dagteekening van 23 October ll., overwogen en beslist:

„Overwegende, dat door adressanten wordt beweerd, dat op het gehucht Ulsda, onder het 7de onderdeel van het waterschap Reiderland opgenomen, ingevolge de bepalingen van art. 105 van het reglement op het waterschap, zijn overgegaan de regten en verpligtingen, rustende op de in art. 3 van dat reglement (2) genoemde karspels;

---

(1) Art. 100. Alle geschillen tusschen . . . . de besturen en de ingegelanden, ... rakende de uitlegging of toepassing van dit reglement, worden . . . . . . beslist door Gedeputeerde Staten, behoudens in ieder geval der partijen regt van beroep op den Koning gedurende veertien dagen, nadat de beslissing ter harer kennis is gebragt. De enz.

(2) Art. 3. Het waterschap wordt verdeeld in zeven onderdeelen, in voege als volgt:
Het eerste omvat enz. . . . .
Het zevende omvat van de gemeente Beerta de sectiën F. H. J. en G., en treedt in de plaats van het karspel Beerta.
De onbepaalde deelen van sectiën worden door de in art. 1 omschreven grenzen bepaald.

dat evenwel die bewering niet juist mag worden genoemd, daar, zoo het al mag worden aangenomen, dat Ulsda eerst een zelfstandig karspel is geweest, dat karspel later onder het karspel Beerta is begrepen, en dat in deze dus van toepassing is al. 2 van art. 3 van het waterschapsreglement (1).

Overwegende, dat adressanten het als een bezwaar doen gelden, dat aan het onderhoud der Tjamme door het Bestuur van het onderdeel niets wordt gedaan; dat het evenwel is gebleken, dat de Tjamme vroeger was de algemeene afwatering der daaraan grenzende karspels, en zulks ook gedeeltelijk is gebleven, nadat die watering in 1836 door het toen gegraven Vierkarspelen-Zijldiep (van Beerta, Nieuw-Beerta, Blijham en Winsehoten) is afgeleid, blijvende de Tjamme alzoo ook langs Beerta, gedeeltelijk onder karspelschouw en onderhoud; dat, toen in 1827 de gehuchten Beersterhoogen en Ulsda onder eene molenkolonie werden vereenigd, blijkens het den 18 April van dat jaar gesloten contract, het bovenbedoeld einde Tjamme in de nabijheid van den watermolen met een dam en kadijk van het Zijldiep afgesloten en dáár met eene pomp naar achter dien molen werd afgeleid, weshalve de bedoelde Tjamme ter genoemde plaatse slechts is eene binnen-molenwatering in het privaat belang van de landen te Ulsda en twee heerten lands, te Beersterhoogen gelegen; dat echter de gewone subsidie van ƒ7.50, sedert 1824 van het karspel Beerta tot hiertoe voor het schoonen dier watering aan Ulsda e. s. verstrekt, ook tot nog toe als post van uitgave op de begrooting van het 7de onderdeel is gebragt, maar, aangezien de Ingelanden van Ulsda in dit jaar geweigerd hebben die som in ontvang te nemen, bij de vaststelling der begrooting voor 1868/69 die post niet op nieuw op de begrooting in uitgave is gebragt;

Overwegende, dat adressanten bezwaren maken omtrent het niet-brengen op de begrooting van het onderdeel van eene som voor het onderhoud van den Ulsderweg met brug over het Beersterdiep; dat evenwel die objecten zijn een afweg, die bestaat ten dienste en ten koste van het gehucht Ulsda, en van de beide heerdten land, aan weêrszijden van den weg onder Beerta gelegen, thans toebehoorende aan H. E. Gastman, die met het onderhoud der beide landhoofden van die brug is belast, komende het verder onderhoud van die brug ten laste der Ulsder Ingelanden; dat ook gemelde weg vermoedelijk niet dient voor de algemeene of publieke dienst, daar de Ulsder landbouwers volgens informatiën meermalen de passage langs dien weg hebben geweigerd en van dien weg, door het karspel of door particulieren, grondlasten worden betaald;

Overwegende, dat de Ulsder watering is eene binnen-molenwatering, uitsluitend bestaande ten behoeve van de landen van Ulsda en van die, behoorende aan Bastiaans en Post, te Beersterhoogen gelegen;

Overwegende, dat, wat betreft der adressanten bezwaren omtrent het onderhoud der A-dijken, het na onderzoek is gebleken, dat die dijken door het 4de, 5de, 6de en 7de onderdeel van meergenoemd waterschap pandpligtig worden onderhouden, met uitzondering van het zoogenaamde trekpad van de Bult tot Nieuwerschans, hetwelk door het 4de onderdeel wordt onderhouden ingevolge overeenkomst, tusschen de gemeente Groningen en het voormalig karspel Bellingwolde gesloten; dat ook die pandpligtigheid onder het voormalig karspel Nieuw-Beerta bestond, doch, daar, ten ge-

---

(1) Art. 56. Zij (de besturen der onderdeelen) waken voor de belangen van het aan hunne zorg toevertrouwde onderdeel. Onder hun beheer en toezigt staan de voormalige karspelwerken, waarvan het onderhoud, ingevolge het bepaalde bij de artt. 4 en 5 van dit reglement, niet op het watersehap is overgegaan.

Hiervan zijn echter uitgezonderd alle werken, tot molenpolders behoorende, die hun eigen afzonderlijk beheer en administratie behouden.

Zij enz.

volge van een besluit der Ingelanden, alle pandpligtigheid is opgeheven, en die dijken thans door het 3de onderdeel worden onderhouden, terwijl het 1ste en 2de onderdeel met geen onderhoudslast van A-dijken zijn belast; — ook in deze aan Ulsda geen meerdere last is opgelegd dan aan andere Ingelanden, gehuchten of buurtschappen van het waterschap;

Overwegende ten aanzien van der adressanten bezwaar, dat het karspel Ulsda niet heeft gedeeld in de uitkeering van het onderdeel van hun aandeel in de verkoopspenningen van het Oude Zijlhuis; dat die verkoopspenningen onder de aanhoorige karspels naar den bestaanden maatstaf der lasten zijn verdeeld, en dat in eene den 20 Maart 1866 gehouden vergadering der Ingelanden is besloten om die gelden te besteden tot delging van den schuldenlast, die er nog bestond voor het graven der buitenmuden, en het resterende in kas te houden tot betaling van karspellasten, zoolang die som toereikende is; dat door die van Ulsda hun aandeel is ontvangen, wel niet in contanten, maar toch in het aanzuiveren van schuld, zoomede daarin, dat er in twee jaren geene lasten van het onderdeel zijn geheven.

Weshalve Gedeputeerde Staten hebben goedgevonden, de bezwaren der adressanten te verklaren ongegrond.

Het valt op te merken, dat de beslissing van Gedeputeerde Staten van 23 October ll. niet in allen deele strookt met de zienswijze van het Waterschaps-hoofdbestuur, zoo als die blijkt uit zijn reeds vermeld schrijven van 29 Februarij 1868, waarbij het Hoofdbestuur, ofschoon zich onbevoegd verklarende om te beslissen, en adressanten, voor zooveel noodig, in den zin van art. 100 van het waterschapsreglement, naar Gedeputeerde Staten verwijzende, echter als zijn gevoelen te kennen gaf, dat de vraag, of het dijkregt Ulsda, als zoodanig, eene eigene administratie had gehad en afzonderlijk had bestaan, volgens de in het archief voorhanden bewijzen, gevoegd bij zijn altijd afzonderlijk gehouden beheer, toestemmend moest worden beantwoord. Zeer teregt was dan ook, naar het Hoofdbestuur meende, op de onderdeels-begrootingen 1866/67 en 1867/68 erkend (gelijk hiervoren reeds vermeld is), dat de regten en verpligtingen van de Ulsda overeenkomstig art. 105 van het reglement overgingen op het zevende onderdeel. Met opzigt tot de hiervoren opgenoemde vijf punten van bezwaar tegen voormelde begrootingen, stelde het Hoofdbestuur de adressanten almede grootendeels in het gelijk, ten slotte te kennen gevende, dat het aan het Bestuur van het zevende onderdeel had geadviseerd de objecten van het dijkregt Ulsda in onderhoud over te nemen.

Daarentegen komt de voormelde beslissing van Gedeputeerde Staten van 23 October geheel overeen met het praeadvies van het Bestuur van het zevende onderdeel dd. 22 Julij ll., waarin onder anderen voorkomt: „dat de grond, waarop der adressanten eisch steunt, met een enkelen blik op art. 105 van het reglement van Reiderland al dadelijk geheel wegvalt, daar in dat artikel volstrekt geen sprake is van eenig gehucht of dijkregt, maar alleen van overgang der regten en verpligtingen van de in art. 3 vermelde karspels en de Kroonpolder. Dit schijnt de Commissie uit het Hoofdbestuur ook eenigermate gevoeld te hebben — zegt het Onderdeelsbestuur — en daarom heeft het onderzocht, of Ulsda ook ooit een zelfstandig karspel geweest is, waaromtrent het Hoofdbestuur heeft bevonden, dat Ulsda in een paar oude stukken van 1606 en 1636 met het verlangde woord *karspel* is betiteld, maar tevens dat Ulsda later onder het karspel Beerta is begrepen;"

„dat al het verder aangevoerde (hetwelk uit de beslissing van Gedeputeerde Staten daar straks reeds vernomen is) wel genoeg zal zijn om adressanten en het Hoofdbestuur te overtuigen, dat, met betrekking tot het waterschap Reiderland, diens zevende onderdeel, en reglement, het gehucht Ulsda behoort onder de *molenpolders*, en dat de belangen van de adressanten overeenkomstig het reglement steeds zijn en zullen worden behartigd;

„dat het voorzeker voldoende zou wezen, zegt het praeadvies verder, tot dat einde te wijzen op de kaart der molenkoloniën en op zeker bijgaand molencontract, in verband met het reglement van het waterschap Reiderland, art. 3, al. 8, en 56, al. 2.

Adressanten kwamen daarop bij adres van den 4 November ll. bij Zijne Majesteit in hooger beroep tegen de beslissing van Gedeputeerde Staten van 23 October 1868.

Appellanten, na herinnering aan de reeds door mij vermelde daadzaken en omstandigheden, laten zich vervolgens aldus uit:

„Heeren Gedeputeerde Staten zullen zich wel het dijkregt Ulsda, van 1606 bestaande, herinneren; zij konden weten, wat en waarover dit dijkregt had te administreren; dat al die objecten niet zoo voetstoots door eene vreemde corporatie, een molenpolder, werden overgenomen; dat de Ulsderweg is een weg, op den legger van schouwbare objecten der gemeente Beerta voorkomende; dat de Ulsderwatering en Tjamme, als speciaal voor Ulsderwaterleiding, en enkel door het dijkregt Ulsda bestuurd, nooit door eene molenkolonie onderhouden werd.

„Ook schijnen heeren Gedeputeerde Staten niet bedacht te hebben, dat de gelden van Zijlhuis c. a. anders waren zamengebragt, dan ze later zijn verdeeld. Immers het dijkregt Ulsda, dat naar 15 = 53% had bijgedragen, en hierop ook zijne aanspraak laat gelden, moet thans tot het 7de onderdeel bijdragen als ieder Ingeland, half naar de grootte, half naar de huurwaarde; zij moet thans, nevens hare eigene objecten, nog andere, op de begrooting van het onderdeel voorkomende en bij requeste omschreven posten mede betalen, allen uitgaven, waarvan de Ulsda vroeger was ontheven, omdat zij voor eigen onderhoud had te zorgen. Thans zal zij dubbel lasten dragen. De redeneringen van heeren Gedeputeerde Staten, zeggen zij verder, gaan dus niet op, waar zij zeggen, dat Ulsda, hoewel geen contanten, toch schulddelging en vrijdom van lasten had. In plaats van vrijdom van waterschapslasten in het onderdeel, wordt hun kapitaal daartoe verbruikt ter bestrijding van lasten, vroeger hun vreemd.

„Heeren Gedeputeerde Staten hadden zich, naar hun inzien, moeten overtuigen, dat het besluit van den 20 Maart 1866 van Ingelanden, om het kapitaal van Zijlhuis c. a. te verbruiken tot bestrijding der onderdeels-lasten, onbestaanbaar was, omdat het een greep was in eens anders eigendom.

„Op grond van het aangevoerde verzoeken adressanten Zijne Majesteit zoodanige maatregelen te nemen, dat de objecten, vroeger door het dijkregt Ulsda bestuurd en onderhouden, thans door het 7de onderdeel van het waterschap Reiderland worden overgenomen, of zoodanige bevelen te geven, dat een meer volledig en naauwkeurig onderzoek worde ingesteld om de regten en verpligtingen van het 7de onderdeel van het waterschap Reiderland tegenover de Ulsda meer overeenkomstig de billijkheid en den geest der wet toe te passen.”

Dit adres is door den Minister van Binnenlandsche Zaken aan Gedeputeerde Staten gezonden om advies, die, bij missive van den 12 Februarij ll., hoofdzakelijk het volgende te kennen geven:

dat het huns inziens zeer eigenaardig was geweest, wanneer adressanten de gronden van de beschikking van hun Collegie hadden wederlegd, in plaats van bewoordingen te gebruiken, huns erachtens, min voegzaam tegenover een Collegie, geroepen om te waken voor eene onpartijdige toepassing der wet, en van hetwelk men niet mag veronderstellen, dat het eene beslissing neemt zonder een, zooverre mogelijk, volledig en naauwkeurig onderzoek.

Gedeputeerde Staten willen zich echter veroorloven een enkel punt nader toe te lichten: een punt, dat de grondslag is bij de beoordeeling dezer zaak.

Adressanten willen beweren, dat Ulsda steeds is geweest en gebleven een afzonderlijk karspel. Dat het is geweest een afzonderlijk karspel in de volle beteekenis van het woord, kan niet worden toegestemd; het was een gehucht, dijkregt, kolonie, en

had een eigen beheer over de objecten, die zij ten eigen dienste in onderhoud had of bezat.

Die toestand was zeer eigenaardig, en had Ulsda gemeen met alle andere buurten, gehuchten en koloniën. Ook het karspel Beerta had eigen objecten, tot welker onderhoud Ulsda niet bijdroeg; maar Ulsda en Beerta waren te zamen aangeslagen, als vormende een geheel in de zijllasten van het karspel Beerta.

Van daar dan ook, dat bij de opligting van het waterschap Reiderland, in art. 3 van het voor dat waterschap vastgestelde reglement voorkomt: „het 7de onderdeel treedt in de plaats van het karspel Beerta.” Van Ulsda is als karspel geen sprake, en van die zijde is in der tijd tegen gemelde bepaling geen bezwaar gemaakt.

Zeer ten onregte is dus der adressanten meening, dat Ulsda als karspel verkeerde onder de bepalingen van art. 105 van het waterschaps-reglement. Neen! zeggen Gedeputeerde Staten, Ulsda behoort onder de corporatiën, vallende in de cathegorie van art. 56, 2de al., van genoemd reglement.

Wat de verdere bezwaren van adressanten betreft, gedragen Gedeputeerde Staten zich geheel aan hun meergenoemd besluit van den 23 October ll., en gelooven zij, dat het daarbij geposcerde is gegrond op den bestaanden toestand en de letter der wet.

Verdere memoriën zijn er niet ingediend, en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De *tijdelijke* VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Tiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 14 *April* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Staatsraad Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge.

Verder tegenwoordig de *leden*:

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van den 27 Maart ll., n°. 7, houdende beschikking op *het beroep van J. Klein, te Sommelsdijk, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij aan W. de Mooy Czn. vergunning is verleend tot oprigting eener grofsmederij* (zie het verslag over deze zaak op blz. 70—72).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

> Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op een adres van J. Klein, te Sommelsdijk, daarbij in beroep komende tegen een besluit van Burgemeester en Wethouders van Sommelsdijk van 8 November 1868, en verzoekende, dat de bij dat besluit aan W. de Mooy Czn. door Burgemeester en Wethouders verleende vergunning om in het huis, kadastraal bekend sectie G, n°. 24, aldaar eene grofsmederij op te rigten, alsnog worde te niet gedaan;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 Maart 1869, n°. 11;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 24 Maart 1869, n°. 262, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat de bezwaren tegen de oprigting van voormelde grofsmederij, voor zooverre die door den appellant, als eigenaar van drie huizen, in de nabijheid der op te rigten smederij gelegen, zoowel bij het onderzoek *de commodo et incommodo* als in zijn aan Ons gerigt verzoekschrift zijn ingebragt, hierop nederkomen, dat door het gedruisch, aan de uitoefening van het smidsbedrijf eigen, overlast aan de bewoners zijner panden zou worden veroorzaakt;

dat de huizen, die zeer ligt zijn gebouwd, door de dreuning der slagen op het aambeeld, zware schade zullen ondervinden; dat van een en ander vermindering van den huurprijs het gevolg zoude zijn, terwijl de kosten van brandverzekering door het vermeerderde brandgevaar zouden worden verhoogd;

dat aan de ingebragte bezwaren voor een gedeelte kan worden te gemoet gekomen door het aanbrengen van voorzieningen, waartoe de oprigter zich ten overstaan van Burgemeester en Wethouders heeft bereid verklaard, terwijl de bezwaren voor het overige niet van genoegzaam gewigt zijn te achten om de gevraagde vergunning te weigeren;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. te bepalen, dat de oprigter W. de Mooy Czn. gehouden zal zijn ten genoege van Burgemeester en Wethouders van Sommelsdijk, den muur, ter plaatse, waar de stookplaats zal worden opgerigt, te verzwaren, en het aambeeld op voldoende wijze in den grond te bevestigen; dat hij voorts gehouden zal zijn zich aan zoodanige verpligtingen te onderwerpen als later blijken mogten in het belang eener goede politie noodig te zijn; en dat de vergunning zal geacht worden te zijn vervallen, indien niet binnen drie maanden na de dagteekening van dit besluit de smederij ingevolge de gegeven voorwaarden zal zijn ingerigt;

2°. met handhaving overigens van het besluit van Burgemeester en Wethouders van Sommelsdijk, het door den adressant daartegen gerigt verzoek te wijzen van de hand.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 27 Maart 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 29 Maart ll., n°. 16, houdende beschikking op *het beroep van G. Nijpjes, te Stad aan 't Haringvliet, van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, houdende afwijzing zijner reclame tegen de aanschrijving van het Gemeentebestuur van Stad aan 't Haringvliet tot plaatsing van eene balie langs zijn molen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 20 en 21).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons door G. Nijpjes, molenaar te Stad aan 't Haringvliet, op den 2 November jl. ingediend adres, daarbij verzoekende, dat, met vernietiging

van een besluit der Gedeputeerde Staten van de provincie Zuidholland in dato 20 October jl., en van een besluit van het Gemeentebestuur van Stad aan 't Haringvliet in dato 21 Julij jl., waarbij aan hem de last is opgelegd om op eigen kosten te plaatsen en te onderhouden eene geschikte balie bij zijn korenmolen, ter voorkoming van het gevaar voor het afstorten van paarden en rijtuigen van den daarlangs loopenden rijweg, — door Ons zal worden verklaard, dat hij, adressant, daartoe niet is verpligt;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 25 Februarij 1869, n°. 88;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 25 Maart 1869, n°. 177, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat het Gemeentebestuur van Stad aan 't Haringvliet op den 21 Julij jl. aan den adressant heeft bevolen om op eigen kosten te plaatsen en te onderhouden eene geschikte balie bij zijn korenmolen, staande aan de westzijde van den dijk, tusschen de polders de Nieuwe en de Oude Stad, op grond, dat die molen in dier voege zou zijn geplaatst, dat de beweging der molenroeden aan de paarden, die over den daarlangs loopenden weg voorbijtrekken, schrik kan aanjagen, waardoor gevaar voor het afstorten van paarden en rijtuigen kan ontstaan; dat de adressant tegen dit bevel bezwaren bij Gedeputeerde Staten heeft ingebragt, bewerende, dat de stand van den molen niet van dien aard is, dat daaruit vrees voor bedoeld gevaar moet ontstaan, vermits de molen op eene hoogte staat en met eene hegge is omgeven; dat de rijweg tijdens de stichting van den molen eene andere rigting had en niet langs den molen liep, zoodat het hoogst onbillijk zijn zou hem gezegden last op te leggen, daar hij en zijne auteuren aan de verlegging van den weg zijn vreemd gebleven; eindelijk, dat in den stichtingsbrief van den molen, uitgegeven in het jaar 1598, ten aanzien van de veiligheid van het verkeer enkel bepaald wordt, dat de molenaar verpligt is ten allen tijde, wanneer er eenig beest of wagen voorbijkomt, den molen stil te houden, opdat er geen paard, koe of ander beest beschadigd worde;

dat Gedeputeerde Staten bij hun voormeld besluit die bezwaren hebben verklaard te zijn ongegrond en den adressant, naar aanleiding van de voormelde gronden, van dit besluit bij Ons is gekomen in beroep;

dat uit overgelegde stukken en een door den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in de provincie Zuidholland ter plaatse ingesteld onderzoek voldoende is gebleken, dat de ligging van den molen op eene hoogte en zijne omsluiting door eene hegge niet wegneemt, dat de wenteling der molenroeden door de paarden op den rijweg op eene voor hen schrikwekkende wijze kan worden gezien;

dat de molen zoo digt bij den 3.90 el breeden rijweg staat, dat bij zuid-, zuidwesten-, noorden- en noord-oostenwinden de roeden van den molen, dwars over den dijk en den rijweg draaijende, tot midden over den weg heenslaan; dat naast den weg zich bevindt eene wetering, ter breedte van 3 el en 2.05 lager dan den weg gelegen; dat er werkelijk vermoeden bestaat, hoezeer geen volkomen zekerheid, dat de rijweg vroeger eene andere rigting had;

dat de hiervoor omschreven ligging van den molen werkelijk gevaar kan doen ontstaan voor het afstorten van paarden en rijtuigen; dat bij de artt. 40 en 41 van het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Zuidholland van den 11/17 November 1852 (*Provinciaal Blad* n°. 140) wordt bevolen: vooreerst, dat de molenaars de molens, staande binnen den afstand van 50 ellen van de openbare wegen der eerste en tweede klasse, op het daartoe gedaan verzoek, moeten doen stilstaan bij het voorbijtrekken van paarden en vee; en bovendien, dat zij, indien de ligging van den molen gevaar kan doen ontstaan voor het afstorten van paarden en rijtuigen van den weg, gehouden zullen zijn eene geschikte balie op aanwijzing van

het Gemeentebestuur te plaatsen en te onderhouden op eigen kosten; dat die bepalingen zijn van algemeenen aard en niet onderscheiden tusschen molens, die reeds bestonden, toen het reglement werd uitgevaardigd of vóór het maken of overleggen van eenen rijweg, en die, welke eerst later zijn gesticht;

Gezien het reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Zuidholland van 11/17 November 1852 (*Provinciaal Blad* n°. 140);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging van het besluit der Gedeputeerde Staten van de provincie Zuidholland in dato 20 October ll., den adressant te verklaren ongegrond in zijne daartegen bij ons ingebrâgte bezwaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 29 Maart 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3°. van den 30 Maart ll., n°. 7, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Roden en van A. S. Landweer, te Nietap, gemeente Roden, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Drenthe nopens het brengen van een weg te Ter Heyl op den legger der wegen en voetpaden in de gemeente Roden* (zie het verslag over deze zaak op blz. 52—55).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op de aan Ons ingediende adressen van den Gemeenteraad van Roden, en van A. S. Landweer, te Nietap, gemeente Roden, daarbij in beroep komende van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 14 October 1868, n°. 2, nopens het brengen van twee wegen op de tabellen der wegen en voetpaden in die gemeente;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 10 Maart 1869, n°. 2;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 25 Maart 1869, n°. 179, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat in December 1866 eenige landeigenaars, wonende in het gedeelte der gemeente Roden, bekend onder den naam van Ter Heyl, aan den Gemeenteraad hebben te kennen gegeven, dat zij groote behoefte hadden aan eenen beteren stand hunner wegen en voetpaden, en mitsdien hebben verzocht, dat die wegen en voetpaden mogten

worden gebragt onder toezigt van het Plaatselijk Bestuur en daartoe mogten worden opgenomen op de slagcedullen der gemeente;

dat de Gemeenteraad dat verzoek heeft overwogen en niet voor inwilliging vatbaar heeft geacht, zonder evenwel op het adres eene beschikking te geven, omdat het ongezegeld was ingediend; dat die landeigenaars zich daarop hebben gewend tot Gedeputeerde Staten, met verzoek, dat door dezen in dit tusschen hen en den Gemeenteraad gerezen verschil uitspraak mogt worden gedaan; dat Gedeputeerde Staten, bij resolutie van 14 October 1868, n°. 2, hebben bevolen, dat de wegen, loopende: *a.* van het huis Ter Heyl naar Toutenburg, en *b.* van Ter Heyl noordwaarts naar de zijde van den grindweg tusschen Nietap en Roden, met nevensliggende voetpaden, zouden gebragt worden op de tabellen, bedoeld in art. 3 van het reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Drenthe;

dat deze resolutie is gegrond op de overweging, dat de genoemde wegen voor de bewoners van het gehucht Ter Heyl de éénige gemeenschap uitmaken met den grindweg van Nietap naar Roden, en daardoor met het overige deel der gemeente Roden; dat beide adressanten, zich door die resolutie bezwaard achtende, van Ons hebben verzocht: de Gemeenteraad van Roden, bij adres, gedagteekend 12 November 1868, dat het bevel tot het plaatsen der bedoelde wegen op de tabel moge worde ingetrokken of gewijzigd, en A. S. Landweer, bij adres, gedagteekend 17 November 1868, dat zijne bijzondere regten en verpligtingen nader mogen worden overwogen, en dat in allen gevalle geene inbreuk zal worden gemaakt op zijne regten als eigenaar van een der perceelen, waarover de wegen loopen; dat art. 4 van het bovengenoemd reglement op de wegen en voetpaden regt van beroep op Ons toelaat van beslissingen van Gedeputeerde Staten over geschillen nopens het brengen van wegen op de tabel, mits dat beroep worde ingesteld binnen dertig dagen na de uitspraak;

dat het beroep van den Gemeenteraad ter bekwamer tijd is ingesteld, en dus vatbaar is om in overweging te worden genomen; doch dat het adres van A. S. Landweer, als te laat ingediend, niet in aanmerking kan komen;

dat, volgens de duidelijke bepaling van art. 1 van het reglement op de wegen en voetpaden, een weg alléén dan op de tabel mag worden gebragt, wanneer hij tot openbaar gebruik bestemd of dienende is; dat de wegen, waarover het geschil loopt, vóór 1853 deel uitmaakten van het landgoed Ter Heyl, welk landgoed geheel was afgesloten, zoodat daarover geene publieke passage gedoogd werd; dat, bij den openbaren verkoop van dat landgoed op 17 October 1853, uitdrukkelijk is bepaald, welke perceelen bezwaard moesten blijven met het onderhoud der wegen, en met het servituut van vrijen uitrid en drift ten behoeve van de andere perceelen; dat dus die wegen toen bepaaldelijk zijn bestemd geworden ten behoeve van de koopers der verschillende perceelen voor het landgoed Ter Heyl, maar nooit voor openbaar gebruik zijn bestemd of dienende geweest;

dat, onder die omstandigheden, het reglement niet toelaat, dat die wegen onder schouw en op de tabel worden gebragt, hoe wenschelijk het ook zoude zijn voor de bewoners van het gehucht Ter Heyl, dat die wegen openbaar en in bruikbaren toestand gehouden worden;

Gelet op het reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Drenthe van 11 Julij 1868;

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant A. S. Landweer niet-ontvankelijk te verklaren in zijn bij Ons ingesteld beroep; voorts gegrond te verklaren het beroep van den Gemeenteraad van Roden, en te vernietigen het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 14 October 1868, n°. 2, voor zooverre daarbij is bepaald, dat de twee bovengenoemde wegen en nevensliggende voetpaden op de tabellen moeten worden gebragt.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit,

waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 30 Maart 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

van Heeckeren van Kell.

4º. van den 3 dezer, nº. 7, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Catharina Stolzenberg, weduwe van W. Göbel* (zie het verslag over deze zaak op blz. 61).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het domicilie van onderstand van Catharina Stolzenberg, weduwe Göbel;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 Maart 1869, nº. 6;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 30 Maart 1869, nº. 346, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige, die in September 1868 te Leeuwarden in onderstand is opgenomen, is geboren in Mei 1834 te Groningen; doch dat het Bestuur van laatstgenoemde gemeente de armlastigheid ontkent op grond eener vermelding in de geboorteacte, dat de vader destijds woonplaats had te Hilschut (Hertogdom Nassau);

dat een ingesteld onderzoek de bewijzen heeft opgeleverd, dat de vader der behoeftige, P. A. Stolzenberg, zich van 1834 tot 1858 wel tijdelijk hier te lande heeft opgehouden, maar dat hij telken jare zich naar Nassau heeft begeven, met het erkende doel om zijne burgerregten dáár te bewaren, blijvende hij Nassau steeds als zijne woonplaats en Nederland als zijn tijdelijk verblijf beschouwen; dat de behoeftige zelve, na eerst eenigen tijd in Nassau te hebben vertoefd, met reizende kooplieden weder naar Nederland is gekomen, en hier te lande voortdurend is verbleven, eerst te Rotterdam, daarna te Dockum, te Groningen en te Leeuwarden; dat zij in 1860 te Dockum is gehuwd met eenen vreemdeling W. Göbel, die in September 1868 te Leeuwarden is overleden;

dat derhalve de behoeftige, in Nederland is geboren, hoezeer uit ouders, aldaar niet gevestigd, en hoezeer met eenen vreemdeling gehuwd geweest zijnde, ten gevolge van hare binnen het Koningrijk gevestigde woonplaats, volgens de bepalingen van art. 5, 3º., en art. 11 van het Burgerlijk Wetboek, eene Nederlandsche vrouw is;

dat de vermelding in de geboorte-acte, dat de vader der behoeftige, tijdens hare

geboorte, woonplaats had in het Hertogdom Nassau, door de geblekene omstandigheden genoegzaam is bevestigd en dus als bewezen kan worden aangenomen;

dat, aangezien de gemeente, waar de vader der behoeftige tijdens hare geboorte woonplaats had, bekend is, het 6de lid van art. 28 der armenwet ten deze niet van toepassing is; dat echter die woonplaats, als buiten het Rijk gelegen, niet als onderstands-domicilie kan worden aangewezen, en derhalve de behoeftige moet worden gerangschikt onder die, wier onderstands-domicilie niet is te vinden;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen, dat de kosten van den onderstand van Catharina Stolzenberg, weduwe Göbel, van Rijkswege zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 3 April 1868.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van C. Fockens van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van* 31 *December* 1868 *nopens de bepaling van den waterstand van het waterschap Weerdijk, gemeente Nieuwolde, provincie Groningen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Het Bestuur van het waterschap Weerdijk, gemeente Nieuwolde, provincie Groningen, stelde in de maand April 1868 aan Gedeputeerde Staten voor om het peil voor den waterstand van gemeld waterschap te bepalen als volgt: het zomerpeil op 3.35 el beneden Winschoter-peil, zijnde 1.45 el beneden dat van het waterschap Oldambt. In dien zin werd door Gedeputeerde Staten der provincie op den 30 April besloten. De ingelanden Johannes Stheeman en consorten vonden zich door deze peilsbepaling bezwaard, van oordeel zijnde, dat het peil niet lager behoorde te zijn dan 0.80 el beneden dat van Oldambt. Zij verzochten aan Geputeerde Staten de bepaling van het peil in dien zin te wijzigen en voerden hoofdzakelijk als gronden aan: dat het bedoeld peil van 0.80 el voldoende zou zijn voor de laagste landen; dat bij een peil van 1.45 el het graven van de wateringen aan bijna onoverkomelijke bezwaren onderhevig is, wegens de breedte, die zij moeten hebben; dat het daarvoor noodig zal zijn veel grond te onteigenen; dat de bruggen daarover zeer kostbaar zullen zijn, omdat zij eene wijdte zullen moeten hebben van plus minus 10 el; dat op beide einden der kolonie een molen staat, waardoor het geheel onnoodig is de wateringen zoo breed en diep te maken.

Gedeputeerde Staten hebben over dit verzoek gehoord het Bestuur van het waterschap Weerdijk om berigt en raad. Dat Bestuur berigtte op den 27 Augustus 1868, dat bij het Bestuur reeds dadelijk over de juistheid van de peilsbepaling op 1.45 el verschil van meening had bestaan; dat het, later met de bezwaren van Ingelanden daartegen meer bekend geworden zijnde, op den 19 Augustus bevorens eene vergadering had belegd van Ingelanden, om over het peil te worden gehoord; dat op dien dag meer dan de helft van de gezamenlijke Ingelanden ter vergadering opgekomen is, en dat zij allen op een na zich hebben verklaard voor het peil van 0.80 el. Het Bestuur gaf te kennen: dat er werkelijk tegen het peil van 1.45 el bezwaren bestonden; dat de uitvoering der werken gemakkelijker, spoediger en goedkooper zou kunnen plaats hebben, met genoegzame voorziening in de behoefte aan verbeterden water-afvoer, indien aan der adressanten verzoek werd voldaan, waartoe het Bestuur adviseerde.

Gedeputeerde Staten hebben toen over het verzoek van de adressanten nog gehoord den Provincialen Ingenieur van den Waterstaat, die op den 10 September 1868 berigtte, dat de potbalken der kleine schroeven van de molens in het waterschap op 1.45 el liggen onder het peil van het waterschap Oldambt, zoodat tot dien stand kan worden uitgemalen; dat het echter niet te ontkennen valt, dat aan het peil van 1.45 el wegens het graven van toevoerkanalen enz. belangrijke kosten verbonden zijn; dat hij er geen bezwaar in zag, aan het nagenoeg eenstemmig verlangen der ingezetenen tot verhooging van het peil ad 0.80 el beneden dat van het Oldambt te voldoen, als zijnde de zaak geheel van huishoudelijken aard.

Gedeputeerde Staten hebben daarop den 31 December jl., na nogmaals het Waterschapsbestuur te hebben gehoord en in overeenstemming met dat Bestuur, het peil bepaald op 1 el beneden dat van het Oldambt.

De adressant had reeds te voren op den 27 Augustus 1868 bij de opzending van het advies van het Waterschapsbestuur, door hem als Secretaris van dat Bestuur in geschrift gebragt, aan Gedeputeerde Staten te kennen gegeven, dat hij zich met dat advies niet kon vereenigen. Hij voerde in zijne missive aan, dat de gemiddelde hoogte of horizontale ligging van het land onder het waterschap Weerdijk bedraagt 1.20 el boven het peil van het waterschap Oldambt, op sommige plaatsen zelfs 0.30 el, en dat, wijl de toevoerslooten bij art. 42 van het waterschapsreglement bepaald zijn op 0.30 el diepte beneden het peil van het waterschap Weerdijk, die slooten bij het vastgestelde peil op 1.45 el eene gemiddelde diepte zullen hebben van 1.85 à 1.95 el, en bij de laagste landen van 1.45 el; en dat, vermits bepaald is voor het zomerstandwater gelijk peil, de gemiddelde waterstand alzoo zal zijn 1.55 à 1.65 el, en voor de laagste landen 1.15 el; dat bij de aanneming van het peil à 0.80 el de toevoerslooten slechts eene gemiddelde diepte zullen bekomen van 1.20 à 1.30 el en langs de laagste landen van 0.80 el; en dat de gemiddelde waterstand slechts zijn zou 0.90 à 1 el en voor de laagste landen 0.50 el; dat alsdan geene verbetering zou komen in den bestaanden toestand, die wegens den hoogen waterstand in de beide laatste jaren wel eene schade aan de Ingelanden heeft berokkend van ƒ 20,000 à ƒ 30,000. In die missive voerde hij verder, met een beroep op hetgeen door Leclerc in zijne verhandeling over de drainering wordt gezegd, nog aan, dat, bij zoo hoogen waterstand als het peil van 0.80 el medebrengt, de drainering enkel met goed gevolg zou kunnen plaats hebben op zeer hooge grondstukken; dat, indien aan het verlangen der adressanten wordt voldaan, het werk van het graven der slooten wel gemakkelijker, goedkooper en spoediger zal gaan, maar niet aan de behoeften van verbeterden water-afvoer zal voldoen; dat het beroep op het bestaan van de beide molens niet voldoende is, omdat er ligt één van buiten werking kan komen; zoodat de wateringen aldus behooren te zijn ingerigt, dat het water dan nog altijd bij den anderen in werking zijnde molen komen kan.

Bij adres van den 12 Januarij jl. heeft de adressant zich in beroep voorzien tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van den 31 December bevorens. In dat adres

worden vermeld de daadzaken, zoo als die hiervoor zijn opgegeven, en worden de grieven herhaald, in zijne missive van 27 Augustus aan Gedeputeerde Staten voorkomende.

Gedeputeerde Staten, in wier handen dit adres is gesteld ten fine van consideratie en berigt, bepalen zich bij hunne missive van 19 Februarij jl. tot de mededeeling van de hiervoor vermelde feiten, alsmede van de gronden, die hen hebben bewogen om het peil te bepalen op 1 el. Die gronden zijn: de bezwaren, die er bestonden tegen het peil van 1.45 el, het algemeen verlangen der Ingelanden om verhooging van het peil te bekomen tot 0.80 el beneden Oldambster peil, het daarmede overeenstemmend verlangen van het Waterschapsbestuur. Verder zeggen Gedeputeerde Staten, dat zij hadden gemeend den middenweg te moeten bewandelen, en daarom het peil bepaald hebben op 1 el. Zij voegen er bij, dat zij, door dit te doen, juist hebben gezien, want dat, blijkens eene missive van het Bestuur van het waterschap van den 8 Februarij jl., alle Ingelanden zeer tevreden zijn met de bepaling van het peil op 1 el; dat ook, nu de graving van de aanvoerkanalen geschied is, duidelijk blijkt, dat een en ander aan het oogmerk voldoet.

Bij deze Afdeeling is ingekomen eene missive van Johannes Stheeman Daarin wordt gezegd: dat de laagste landen van het waterschap minstens wel boven het laatst vastgestelde peil liggen en de gemiddelde hoogte van het land minstens 1.25 el plus peil is; dat de dikte van den teelgrond van de laagste landen loopt van 0.20 à 0.40 el, rustende op derrie, waardoor het water gemakkelijker en beter heendringt dan door de beste wijze van draineren verkregen kan worden; dat bij een lager peil, ad 1.45 el, nadeel ontstaat voor gras- en graanbouw, vooral in drooge jaren, en moeijelijk waterhoudende slooten tot schutting en drenking van het vee kunnen worden verkregen, en zouden moeten gegraven worden ter breedte van 4 el, hetgeen kostbaar zou zijn en veel weggraving van vruchtbaren grond zou eischen; waarbij nog zou komen, dat men den uitgegraven grond niet zou kunnen bergen of kwijt kunnen raken dan door dien te verbranden, nadat hij gedroogd zou zijn.

Door het Bestuur van het waterschap is overgelegd afschrift van de missive van 8 Februarij jl., in het berigt van Gedeputeerde Staten vermeld; en door den adressant copie van eene missive, door hem op den 8 Februarij jl. aan Gedeputeerde Staten opgezonden. In die missive verklaart hij zich niet te vereenigen met het berigt van het Waterschapsbestuur. Verder wijst hij in die missive dáárop, dat bij den weeken grond in het waterschap de wateringen bij zoo geringe bodemsbreedte en glooijingen geheel onvoldoende zullen zijn; dat de bodem zal worden opgehoogd en het water dus na verloop van eenigen tijd niet lager dan op 1 el à 1.20 el zal kunnen afloopen, hetgeen onvoldoende is en bij de minste regens schade zal aanbrengen. Hij dringt er op aan, dat, indien het peil weder wordt bepaald op 1.45 el, er dan behoort gezorgd te worden, dat de wateringen, door ze jaarlijks uit te scheppen, minstens de tegenwoordige diepte behouden.

Onder de stukken is ook nog voorhanden een vroeger berigt van den Ingenieur van den Waterstaat, in dato 14 April 1868, waarin eenvoudig wordt gezegd, hoe de potbalken liggen; dat het Winschoter peil is 1.90 el boven dat van het Oldambt, en dat hij geen bezwaar heeft tegen het toen ontworpen peil ad 1.45 el.

Omtrent dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 9 Maart ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van den Raad der gemeente Wijhe van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel dd.* 10 *December* 1868, *waarbij de goedkeuring is onthouden aan het raadsbesluit van* 2 *December* 1868, *houdende vaststelling der jaarwedde van een Hulp-Onderwijzer aan de openbare school aldaar op ƒ*250.

In die zaak ben ik zelf rapporteur; en ik zal alzoo den heer MEEUSSEN verzoeken inmiddels het presidium waar te nemen. Ik heb de eer het volgende verslag uit te brengen:

Mijne Heeren! Onder dagteekening van 8 Januarij 1869 heeft de Gemeenteraad van Wijhe zich bij adres tot Zijne Majesteit den Koning gewend, daarbij te kennen gevende: dat de Gemeenteraad, in zijne vergadering van 2 December jl., n°. 192, een besluit heeft genomen, waarbij het tractement van de toen vacante betrekking van Hulp-Onderwijzer aan de openbare school in het dorp Wijhe, van af 1 Januarij 1869, bepaald is op ƒ 250; dat heeren Gedeputeerde Staten van Overijssel, bij besluit van 10 December jl., hunne goedkeuring aan genoemd besluit hebben onthouden; dat de éénige overweging, waarop Gedeputeerde Staten deze onthouding hebben gegrond, door de uitkomst zelve wordt weêrsproken, daar de Raad uit eene ruime keus van door den Schoolopziener voorgedragen sollicitanten in de gelegenheid wordt gesteld om voorloopig op eene jaarwedde van ƒ250 zekeren G. Siemerink als tweeden Hulp-Onderwijzer te benoemen, zoodat de vernietiging van het bedoelde raadsbesluit zal uitwerken, dat dezelfde persoon, die met ƒ250 tevreden is, tegen de overtuiging van de meerderheid van den Raad, met ƒ300 begunstigd zoude moeten worden; dat de Raad zich met die uitspraak niet kan vereenigen, en uit dien hoofde zijn besluit van 2 December jl. ter voorziening aan Zijne Majesteit opzendt.

Dat adres is, om berigt en raad, in handen gesteld van Gedeputeerde Staten van Overijssel, die, onder dagteekening van 19 Februarij 1869, aan den Minister van Binnenlandsche Zaken hebben medegedeeld, dat het besluit van 10 December ll. is genomen na ingewonnen en overeenkomstig het advies van den Inspecteur van het Lager Onderwijs in de provincie Overijssel van 8 December jl. „De Raad meent, zeggen Gedeputeerde Staten, dat de grond, waarop wij onze goedkeuring aan zijn besluit hebben onthouden, door de plaats gehad hebbende vervulling der vacature van Hulp-Onderwijzer te Wijhe wordt weêrsproken, vermits de Raad bij die vervulling eene ruime keuze had uit door den Schoolopziener aanbevolen sollicitanten, en daardoor in de gelegenheid was een geschikt Hulp-Onderwijzer op eene jaarwedde van ƒ250 te benoemen.” Dit argument van feitelijken aard heeft Gedeputeerde Staten aanleiding gegeven den Inspecteur nader te hooren, wiens rapport van 11 Februarij jl. wordt overgelegd.

Uit dat rapport blijkt, dat de heer Inspecteur zich niet kan vereenigen met de zienswijze van den Gemeenteraad van Wijhe, die er toe leiden zou om de betrekking van Hulp-Onderwijzer aan den minst eischende uit te besteden. Een tractement van ƒ300 is, bij de tegenwoordige duurte en op eene belangrijke en welvarende plaats, zoo als Wijhe, naauwelijks voldoende om in de eerste levensbehoeften te voorzien: en al kan men toevallig een geschikten Hulp-Onderwijzer vinden, die op het oogenblik geene betrekking heeft, en het met ƒ250 voor lief wil nemen, omdat hij liever *iets* dan *niets* heeft — hij kan er niet van leven, en moet dus wel van den eersten dag af naar eene andere betrekking solliciteren, waardoor eene gestadige verandering in het personeel ontstaat, die voor het onderwijs nadeelig werkt, en alle ambitie bij den Onderwijzer wordt uitgedoofd.

Gedeputeerde Staten der provincie Overijssel vereenigen zich dan ook volkomen met de beschouwingen, in dat rapport vervat, en merken voorts op, dat zij in de vervulling der vacature van Hulp-Onderwijzr te Wijhe, die reeds schijnt te hebben plaats gehad, ook

daarom geen grond vinden om op hun besluit van 10 December terug te komen, vermits het getal sollicitanten (vier), dat zich daarvoor heeft aangemeld, voor eene overigens zoo uitlokkende standplaats als Wijhe, niet kan gezegd worden eene ruime keus aan te bieden, en zeer zeker niet bewijst, dat eene bezoldiging van ƒ250 in 't algemeen als voldoende is te beschouwen. Bij Koninklijk besluit dd. 24 Augustus 1867, n°. 67, in zake de gemeente Hellendoorn, werd dan ook een op dezelfde gronden genomen besluit van den 16 Januarij te voren gehandhaafd.

Er zijn geene memoriën door belanghebbenden ingediend, en ik meen alzoo met dit verslag te kunnen volstaan.

De *tijdelijke* VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

Daar er geene zaken verder meer te behandelen zijn, zoo wordt deze openbare vergadering gesloten.

Elfde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 28 *April* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden*:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 8 dezer, n_o. 18, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Etje Simons van Komen, weduwe van G. G. de Jager* (zie het verslag over deze zaak op bl. 59—61).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het onderstands-domicilie van Etje Simons van Komen, weduwe G. G. de Jager;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 Maart 1869, n°. 3;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 2 April 1869, n°. 295, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige, den 4 Januarij 1869 te Delfzijl in onderstand opgenomen, opgaf geboren te zijn te Noorddijk; dat van de geboorte en doop der behoeftige geene andere aanteekening is gevonden, dan dat in het doopregister der Hervormde gemeente te Noorddijk het volgende voorkomt: „1801, den 11 October hier gedoopt 2 kinders geboren in een schip op het Amsterdiep van Simon Pauls van Veendam; zie daar het protocol;” dat in het doopregister te Veendam niets ter bevestiging dezer aanteekening is gevonden;

dat het Gemeentebestuur van Noorddijk de armlastigheid ontkent, op grond, dat niet zou zijn bewezen, dat de behoeftige is een der in de bovenvermelde doopacte bedoelde kinderen: vooreerst, omdat haar voornaam in die acte niet is vermeld; en, ten tweede, omdat de vader aldaar genoemd wordt Simon Pauls, terwijl de behoeftige zich noemt en schrijft Etje Simons van Komen; dat bij een ingesteld onderzoek is gebleken, dat in de acte van het door de behoeftige in 1841 te Delfzijl gesloten huwelijk staat vermeld, dat zij is geboren aan boord van het schip harer ouders, toen gelegen in de gemeente Noorddijk, blijkens doop-extract van den 11 October 1801, waarin echter haar voornaam niet was uitgedrukt; welke voornaam, volgens de verklaring van comparanten en getuigen, door den houder van het doop-protocol indertijd was vergeten in te vullen; voorts dat zij was dochter van Simon Paulus van Komen, in leven schipper, en van Sjouke Karssens Pot, gedomicilieerd te Farmsum;

dat door de twee nog in leven zijnde der in deze acte voorkomende getuigen en door drie andere personen, allen wonende te Farmsum, is verklaard, dat zij van Simon Paulus van Komen en diens vrouw Sjouke Karssens Pot, met welke zij indertijd vertrouwelijken omgang hadden, meermalen hebben gehoord, dat hunne kinderen Etje Simons van Komen en Kars Simons van Komen tweelingen waren;

dat bij eene acte van bekendheid, den 26 November 1831 voor den Vrederegter te Appingedam opgemaakt, door den vader Simon Pauls van Komen met zes andere getuigen is verklaard, dat Kars Simons van Komen, van beroep matroos, wonende te Farmsum, uit hem en zijne huisvrouw Sjouke Karssens is geboren te Noorddijk den 8 September 1801;

dat de behoeftige zelve heeft opgegeven, dat hare ouders haar steeds hebben gezegd, dat zij te Noorddijk gedoopt en in het schip harer ouders geboren was, en dat zij en haar broeder Kars tweelingen waren;

dat door de voormelde verklaring van den vader der behoeftige, bij de acte van bekendheid betreffende haren broeder Kars gegeven, de opgaven der behoeftige zelve en van de overige gehoorde personen voldoende wordt bewezen, dat Etje Simons van Komen en haar broeder Kars Simons van Komen tweelingen zijn; dat zij zijn geboren in een schip, liggende te Noorddijk, en dat het deze beide kinderen zijn, welke, blijkens de overgelegde doop-acte, den 11 October 1801 te Noorddijk zijn gedoopt;

dat het verschil tusschen den naam des vaders in de doop-acte en dien, later door hem en door zijne kinderen gevoerd, in verband met het bovenstaande, geene voldoende reden oplevert om de identiteit van beide personen te betwijfelen, daar het toch bekend is, dat de verpligting tot het aannemen van eenen familienaam hier te lande eerst sedert de Fransche heerschappij heeft bestaan;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Noorddijk aan te wijzen als het onderstands-domicilie der behoeftige Etje Simons van Komen, weduwe G. G. de Jager.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 8 April 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2. van den 10 dezer, n°. 17, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van de minderjarige kinderen van wijlen P. Feijaarts, in leven echtgenoote van J. van Nynanten* (zie het verslag over deze zaak op blz. 62 en 63).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het geschil over het domicilie van onderstand der vier minderjarige kinderen, bekend onder den naam van Angelina, Maria, Antoinetta en Victor van Nynanten;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 Maart 1869, n°. 10;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 5 April 1869, n°. 334, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat, bij besluiten van den Burgemeester der gemeente Rucphen en Sprundel in dato 10 April en 21 November 1868, in onderstand ten laste van het Rijk zijn opgenomen, bij het eerste besluit de minderjarigen Angelina, Maria, Antoinetta en Victor van Nynanten, en bij het laatste de drie eerstgenoemden, zijnde het jongste kind Victor inmiddels overleden; dat die kinderen, benevens hun ouderen broeder, Johannes genaamd, op den 18 Februarij 1868 in zeer armoedigen toestand te Rucphen zijn aangekomen, en dat Johannes toen aan den Burgemeester heeft verklaard, dat hij genaamd was Johannes van Nynanten en geboren te Rucphen; dat de andere kinderen zijne halve broeder en zusters waren; dat zijn vader Johannes van Nynanten te Rucphen woonachtig was; dat zij uit Turnhout met eene kar waren overgebragt tot bij het dorp Hoeven, alwaar zij van de kar werden gezet; dat de voerman hun toen gezegd had, dat zij naar den Burgemeester moesten gaan; dat zijne zusters en broeder Angelina, die hij Carolina noemde, te Vorsselaar, Maria te Norderwijk, Antoinetta te Lummen, en Victor te Baelen, alles in België, geboren waren; en dat hunne moeder Petronella Fijaarts op den 14 Februarij bevorens te Turnhout in het gasthuis overleden was; dat Johannes van Nynanten, arbeider te Ruephen, de beweerde vader, door den Burgemeester over dit voorval gehoord, verklaard heeft, dat hij in 1844 te Etten met Petronella Fijaarts is gehuwd; dat zijne huisvrouw jaren geleden de gemeenschappelijke woning heeft verlaten, medenemende twee hunner kinderen, Catharina en Johannes; dat die vrouw daarna nimmer bij hem i teruggekeerd en, volgens ingewonnen berigten, zich steeds in België met vreemde landloopers heeft opgehouden, door welke te gelijker tijd bij haar kinderen zijn verwekt; voorts dat hij het oudste kind, Johannes, tot zich nam, als zijnde zijn wettig kind; maar dat hij het vaderschap ontkende der vier andere kinderen, bewerende, dat hij gedurende ruim veertien achtereenvolgende jaren buiten gemeenschap met zijne vrouw had geleefd; dat, naar aanleiding van deze ontkenning van het vaderschap, de vier minderjarige kinderen in verpleging ten laste van het Rijk zijn opgenomen, als geen bekend domicilie van onderstand in het Rijk hebbende;

dat uit eene acte van huwelijk, vier extracten uit acten van geboorte en een extract uit eene acte van overlijden, alle overgelegd, blijkt: dat op den 22 December 1844 te Etten in het huwelijk is getreden zekere Johannes van Nynanten, arbeider, geboren en wonende in de gemeente Ruephen, met Petronella Feijaarts, arbeidster, geboren en wonende te Etten, natuurlijke dochter van Maria Fijaarts, die bij de huwelijks-voltrekking tegenwoordig was; dat in 1857 te Vorsselaar is geboren An-

gelina, dochter van Johannes van Neynaud, werkman in aardewerken te Springveld, Holland, en van zijne vrouw Petronella Faeyers, geboren te Etten, in Holland; dat in 1860 geboren is te Norderwijk, Maria, dochter van Petronella Fayers, rondleurster, wonende te Sprundel, in Holland; dat in 1863 geboren is te Lummen, Antoinetta, dochter van Petronella Fayers en Johannes van Neinaud, kooplieden in kramerij, wonende te Sprundel in Holland; dat in 1867 geboren is te Baelen, Victor, zoon van Petronella Feyaarts, rondleurster en kraamster te Sprundel, Holland, vrouw van Johannes van Heinanten, aardewerker te Sprundel; en eindelijk dat op 15 Februarij 1868 te Turnhout is overleden Petronella Feyaarts, wonende te Sprundel, natuurlijke dochter van Maria Feyaarts, huisvrouw van Johannes van Nynanten, rondleurder, wonende te Sprundel;

dat bovendien is overgelegd afschrift van een vonnis, door de Arrondissements-Regtbank te Breda gewezen op den 27 October 1868, aan den Procureur van den eischer, maar niet aan hem beteekend, en alzoo nog niet in kracht van gewijsde zaak overgegaan; uit welk vonnis blijkt: dat Johannes van Nynanten, de beweerde vader, werkelijk eene regtsvordering bij die Regtbank heeft ingesteld tot ontkenning der wettigheid van de gemelde vier jongste kinderen, doch dat hij in die vordering is verklaard ongegrond, omdat werkelijk door hem tot justificatie van zijn beweren niet anders zijn overgelegd dan eenige extracten uit registers van den burgerlijken stand in de gemeenten Vorsselaar, Norderwijck, Lummen en Baelen, behoorende tot het Koningrijk België, waaruit kan worden opgemaakt, dat de respectievelijk op de daarin genoemde dagteekeningen uit zekere Petronella Faeyers, Fayers of Feyaarts telkens een kind is geboren; doch dat er tusschen deze namen en dien, welken de eischer aan zijne echtgenoote toeschrijft, namelijk Petronella Fyaarts, alsmede tusschen de verdere aanwijzingen, daaraan toegevoegd, en die, welke ten deze passen, zóó groot verschil bestaat, dat er omtrent de identiteit der daarbij betrokken personen en van des eischers overleden huisvrouw geen voldoende waarborg bestaat; dat die identiteit intusschen voor de toewijzing van des eischers actie onmisbaar is, en er geene termen bestaan om den eischer ambtshalve een nader bewijs daaromtrent op te leggen, vermits hij uitdrukkelijk heeft verklaard buiten staat te zijn eenig verder bewijs te leveren; dat althans, zoolang dit vonnis niet veranderd is, hetgeen mogelijk is, ingeval in beroep mogt worden gekomen, of vervangen door een gewijsde, waarbij wordt uitgemaakt, dat er een huwelijk heeft bestaan tusschen Johannes van Nynanten en de moeder der kinderen, — in dit geschil niet kan worden aangenomen, dat die kinderen werkelijk geboren zijn uit de huisvrouw van Johannes van Nynanten; dat toch het gemeld vonnis, tot heden voor partijen verbindend, waarbij is uitgemaakt, dat het onbewezen is, dat er tusschen hen banden van bloedverwantschap bestaan, — hunne regtsverhouding onderling dienaangaande bepaalt, en de beslissing over geschillen betreffende den burgerlijken staat van personen in de eerste plaats behoort bij de regterlijke magt, en die beslissing vooral in aanmerking moet worden genomen bij een geschil over een domicilie van onderstand, waarvan de oplossing geheel afhangt van de vraag, hoe de burgerlijke staat is van de daarbij betrokken personen onderling; dat het domicilie van onderstand der voormelde vier minderjarige kinderen, in België uit eene aldaar rondzwervende en overleden moeder, in dit land geene woonplaats hebbende, geboren, en die eerst in het vorig jaar naar hier zijn overgebragt, moet geacht worden niet te vinden te zijn;

Gezien de wet van den 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het domicilie van onderstand van de minderjarigen, bekend onder den naam van Angelina, Maria, Antoinetta en Victor Fijaarts, niet te vinden is; dat alzoo de kosten voor de verpleging van de drie eerstgenoemden van Rijkswege zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd, en tevens dat

daaruit worden vergoed de verplegingskosten, ten behoeve van het jongste kind Victor tot aan zijn overlijden besteed.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 10 April 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken.

(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

van Heeckeren van Kell.

3°. van den 16 dezer, n°. 10, houdende beschikking op *het beroep van Joost van Zwetselaar, loteling van de ligting van dit jaar, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Gelderland in zake van de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 95 en 96).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het aan Ons op den 26 Februarij 1869 door Joost van Zwetselaar, loteling voor de nationale militie van dit jaar, wonende in de gemeente Ede, ingediend adres, daarbij verzoekende, dat, met vernietiging van eene uitspraak der Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland in dato 23 Februarij jl., door Ons zal worden vernietigd de loting, die op den 11 Februarij bevorens te Wageningen heeft plaats gehad, op grond, dat daarbij onregelmatigheden zouden hebben plaats gegrepen, die op den uitslag der loting van invloed hebben kunnen zijn;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 7 April 1869, n°. 21;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 10 April 1869, n°. 175, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat aan voormelde loting 135 lotelingen hebben deelgenomen en, nadat er 130 nommers uit de bus waren getrokken, de vijf daarin overgebleven nommers zijn getrokken in de navolgende orde: door Jan Hendrik van Zwetselaar n°. 110, door den adressant Joost van Zwetselaar n°. 54, door Willem Cornelis van Zwetselaar n°. 135, door Aart van Zoest n°. 132 en door Gijsbertus van Zoest n°. 107; dat de adressant beweert, dat de trekking der vijf laatste nommers onregelmatig heeft plaats gehad;

dat toch de lotelingen, volgens het bepaalde bij art. 33 der wet op de nationale

militie, in alphabetische orde moeten worden opgeroepen om aan de loting deel te nemen; dat hij dus van de vijf hiervoor genoemde lotelingen eerst in de vierde en niet in de tweede plaats had moeten zijn opgeroepen om een nommer uit de bus te trekken; in welk geval het zeer mogelijk zou zijn geweest, dat een der beide lotelingen van Zoest, die vóór hem moesten zijn opgeroepen, het laagste, nu aan hem ten deel gevallen nommer zoude hebben getrokken; dat hij op die gronden tegen de loting, zoo als die plaats greep, bezwaren bij Gedeputeerde Staten der provincie Gelderland heeft ingebragt; dat deze bij hun besluit van den 23 Februarij jl. die bezwaren als onjuist hebben verworpen, op grond, dat op de alphabetische lijst van de in de gemeente Ede voor de militie ingeschrevenen onder de n°s. 131 tot en met 135 de namen voorkomen der vijf lotelingen, juist in die orde als waarnaar zij bij de loting zijn opgeroepen; dat het inschrijvingsregister, benevens de voormelde naamlijst, overeenkomstig het voorschrift van art. 26 der wet op de nationale militie, van den 20 tot en met den 28 Januarij jl. voor een ieder ter inzage hebben gelegen, zonder dat daartegen binnen den tijd, bij de wet bepaald, door den adressant bezwaren zijn ingebragt; dat na dien tijd geene veranderingen in die stukken meer mogten gemaakt worden, en de Militie-Commissaris, ingevolge het bepaalde bij art. 11 van Ons besluit van 8 Mei 1862 (*Staatsblad* n°. 46), elk ingeschrevene moest oproepen om te loten naar de volgorde, waarin hij voorkwam op de alphabetische naamlijst; dat dit is geschied en er alzoo bij de loting zelve geene onregelmatigheid heeft plaats gevonden; dat adressant, van deze uitspraak bij Ons in beroep gekomen zijnde, de juistheid der voormelde feiten niet heeft betwist;

dat bij art. 26 der militiewet is voorgeschreven, dat het inschrijvingsregister met de daaruit opgemaakte alphabethische naamlijst, na door den Burgemeester aan Onzen Commissaris in de provincie te zijn opgezonden ter onderzoek, later, na door Onzen Commissaris, des noodig verbeterd, te zijn teruggezonden, uiterlijk op den 27 Januarij, gedurende ten minste acht dagen, op de Secretarie der gemeente voor elk ter lezing moeten worden nedergelegd; dat van de nederlegging openbare kennisgeving moet geschieden; en dat tegen het inschrijvingsregister en de naamlijst binnen den tijd der nederlegging bezwaar kan worden ingebragt bij Onzen Commissaris in de provincie, die daaromtrent ten spoedigste uitspraak doet; dat niet wordt betwist, dat alle deze formaliteiten behoorlijk zijn in acht genomen; dat alzoo, na het verstrijken van voormelden termijn en bij gemis van ingediende bezwaren, de alphabetische naamlijst, zoo als die was opgemaakt, moet worden beschouwd te zijn vastgesteld; dat die lijst, volgens art. 32 der wet, moest voorhanden zijn bij de loting, en de ingeschrevenen, volgens art. 33, in alphabetische orde moeten worden opgeroepen om hunne nommers te trekken; dat die orde niet anders kan zijn dan, gelijk in art. 11 van Ons besluit van 8 Mei 1862 is bepaald, de volgorde, waarin de lotelingen op de voorhanden alphabetische lijst voorkomen; dat die lijst voor den Militie-Commissaris het éénig wettig middel is om de orde te kennen, waarin hij de lotelingen oproepen moet; dat in dit geval niet te denken valt aan eene willekeurige of opzettelijke afwijking van de volgorde, met het doel om een of meerder lotelingen te bevoordeelen of te benadeelen, maar integendeel bij de loting gehandeld is volkomen in overeenstemming met de wettelijke voorschriften; en er dus geene gronden zijn om de bedoelde loting, geheel of ten deele, wegens gepleegde onregelmatigheden, te vernietigen;

Gezien de wet op de nationale militie van den 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging van de uitspraak van Gedeputeerde Staten der provincie Gelderland van den 23 Februarij 1869, den adressant te verklaren ongegrond in zijne daartegen bij Ons ingebragte bezwaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit.

waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 16 April 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

***De Directeur van het Kabinet des Konings*,**
VAN HEECKEREN VAN KELL.

4°. van den 19 dezer, n°. 44, houdende beschikking op ***het beroep van Heyman Cohen, te Oldenzaal, van een besluit van het Bestuur dier gemeente, houdende afwijzing van zijn verzoek tot oprigting van een lompenmagazijn*** (zie het verslag over deze zaak op blz. 72—74).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door Heyman Cohen, fabrikant, wonende te Oldenzaal, bij Ons ingesteld beroep tegen het besluit van Burgemeester en Wethouders van Oldenzaal van 1 October 1868, waarbij hem vergunning is geweigerd om op het perceel, kadastraal bekend sectie A, n°. 973, binnen die gemeente een magazijn tot berging van lompen op te rigten;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 7 April 1869, n°. 12;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 14 April 1869, n°. 294, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat Burgemeester en Wethouders van Oldenzaal de gevraagde vergunning hebben geweigerd, op grond, dat, naar hun oordeel, door de vestiging van het bedoelde magazijn te dier plaatse stank, smerigheid en ongedierte, benevens brandgevaar zou worden veroorzaakt;

dat evenwel het perceel, waarvoor thans vergunning is gevraagd, in de onmiddellijke nabijheid is gelegen van dat, voor hetwelk de oprigting van eene soortgelijke bewaarplaats bij Ons besluit van 24 November 1861, n°. 5, is vergund; en dat dit gedeelte van de bebouwde kom der gemeente Oldenzaal voor de vestiging van dergelijke inrigtingen niet ongeschikt is te achten; dat het brandgevaar, aan eene bewaarplaats van lompen verbonden, niet grooter is dan van onderscheidene andere beroepen en bedrijven, welke steeds in de bebouwde kommen der gemeenten plegen te worden uitgeoefend; en dat hierin dus geene voldoende reden gelegen is om de gevraagde vergunning te weigeren;

Gezien de Koninklijke besluiten van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) en van 19 October 1852 (*Staatsblad* n°. 185);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Burgemeester en Wethouders van Oldenzaal van 1 October 1868, aan den adressant H. Cohen vergunning te verleenen om op het perceel, kadastraal bekend sectie A, n°. 973, in die gemeente, een magazijn tot berging van lompen op te rigten, onder voorwaarde, dat hij verpligt is zich te onderwerpen aan zoodanige nadere bepalingen als blijken mogten in het belang eener goede politie noodig te zijn.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Amsterdam, den 19 April 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings;

VAN HEECKEREN VAN KELL.

5°. van den 19 dezer, n°. 48, houdende beschikking op ***het beroep van Armverzorgers van het dorp Oldeholtwolde, gemeente Weststellingwerf, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, houdende aanwijzing van het domicilie van onderstand van M. S. Dijkstra, weduwe van P. S. Hofstra*** (zie het verslag over deze zaak op blz. 84 en 85).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Armverzorgers van het dorp Oldeholtwolde, gemeente Weststellingwerf, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Friesland dd. 18 Junij 1868, n°. 29, waarbij genoemd dorp is aangewezen als het onderstandsdomicilie van M. S. Dijkstra, weduwe P. S. Hofstra;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 7 April 1869, n°. 14;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 15 April 1869, n°. 195, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat de appellanten van Ons de vernietiging van bovengemelde beslissing hebben verzocht, op grond, dat de bedoelde behoeftige, die erkend wordt te Oldeholtwolde te zijn geboren, ten gevolge eener veeljarige voortdurende ondersteuning, krachtens art. 36 der armenwet, armlastig zou zijn te Bovenknijpe, gemeente Schoterland;

dat een ingesteld onderzoek de bewijzen heeft opgeleverd, dat M. S. Dijkstra, bij en lang vóór het in werking treden der armenwet van 1854, te Bovenknijpe door

het Armbestuur werd ondersteund, en dat zij aldáár voortdurend onderstand heeft ontvangen, zoo in geld als in vrije woning;

dat die onderstand echter van Februarij 1864 tot 21 Julij 1865 haar niet is verstrekt door het Armbestuur, maar door eenen particulier, met name Rein Wiebes de Jong; dat gezegde Rein Wiebes de Jong, na afgelegde belofte van de geheele waarheid en niets dan de waarheid te zullen zeggen, voor den Kantonregter te Heerenveen heeft verklaard, dat de gelden voor die ondersteuning hem ter hand zijn gesteld door twee landbouwers van Bovenknijpe, die in geenerlei betrekking tot het Armbestuur stonden; dat voorts door het Armbestuur van Bovenknijpe zijn overgelegd verschillende bescheiden, waaruit blijkt, dat de woning der behoeftige, die in eigendom toebehoorde aan het Armbestuur, van af 1 Maart 1864, is verhuurd geworden voor twee jaren aan B. W. de Jong, dat de huurpenningen daarvoor zijn ontvangen en ook in ontvang zijn gebragt op de rekening van Armvoogden;

dat, onder die omstandigheden, de tusschen Februarij 1864 en Julij 1865 genoten onderstand, met welke bij-oogmerken die dan ook zóó moge zijn verleend, niet kan gezegd worden genoten te zijn uit fondsen van eenig burgerlijk of algemeen kerkelijk of wèl gemengd Armbestuur;

dat dus de behoeftige door dit tijdsverloop van meer dan vijftien maanden haar onderstands-domicilie heeft overgebragt naar hare geboorteplaats, en de aangevallen beslissing van Gedeputeerde Staten mitsdien is geweest in overeenstemming met de strikte letter der wet;

Gezien de wet van den 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bevestigen het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 18 Junij 1868, n°. 29, waarbij Oldeholtwolde, gemeente Weststellingwerf, is aangewezen als het onderstands-domicilie van M. S. Dijkstra, weduwe Hofstra, en het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Amsterdam, den 19 April 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

van Heeckeren van Kell.

6°. van den 19 dezer, n°. 49, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Levy Mozes Monas of Monasch* (zie het verslag over deze zaak op blz. 82 en 83).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het onderstands-domicilie van Levy Mozes Monas of Monasch;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 7 April 1869, n°. 13;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 15 April 1869, n°. 196, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige, toen hij in December 1867 te Purmerende in bedeeling werd opgenomen, heeft opgegeven geboren te zijn in 1806 te Gouda; en dat tot staving dier opgave is overgelegd eene acte van bekendheid, opgemaakt op de verklaring van zeven getuigen bij de voltrekking van het huwelijk van den behoeftige, waarin mede die gemeente als de geboorteplaats vermeld staat;

dat door het Gemeentebestuur van Gouda de armlastigheid is ontkend, en is beweerd, dat door drie personen, waaronder eene zuster en een behuwdbroeder van den vader des behoeftige, eene verklaring was afgegeven, houdende, dat Levy Mozes Monas geboren was te Breslau, Koningrijk Pruissen;

dat de acte van bekendheid is gebleken opgemaakt te zijn op de verklaring van vreemden, die als éénige reden van wetenschap hebben opgegeven hunne veeljarige bekendheid met de familie van den behoeftige;

dat tot staving der opgave in de acte van bekendheid van elders alleen is gebleken, dat in het register van inschrijving voor de nationale militie Levy Mozes Monas ook vermeld staat als te Gouda geboren, maar dat dit register op een ander voornaam punt, namelijk den naam der moeder, weder in zoo bepaalden strijd is met de acte van bekendheid, dât aan die aanteekening op dat register niet veel waarde kan worden gehecht;

dat door de zuster van den behoeftige en door Abraham David Sanders, onder eede, voor den Kantonregter te Gouda de opgave van de acte van bekendheid pertinent is weêrsproken en is verklaard, dat de behoeftige te Breslau is geboren;

dat een door de Pruissische Regering ingesteld onderzoek ook niets heeft aan het licht gebragt, wat tot bevestiging dezer opgave zou kunnen leiden;

dat, onder die omstandigheden, de arme moet gerangschikt worden onder hen, wier domicilie van onderstand niet is te vinden;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te beslissen, dat de kosten van den onderstand van Levy Mozes Monas door het door het Rijk zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur), en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Amsterdam, den 19 April 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

De Voorzitter: Thans is aan de orde:

II. *het geschil over het domicilie van onderstand van Johannes Roos.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Jonge. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Jonge: Mijne Heeren! Johannes Roos bevindt zich, ingevolge vonnis der Arrondissements-Regtbank te Zwolle dd. 19 Mei 1868, na ter zake van bedelarij eene veertiendaagsche gevangenis te hebben ondergaan, in het bedelaarsgesticht te Ommerschans.

Over de vraag: ten laste van welke gemeente de kosten zijner verpleging aldaar moeten komen — is een bestuursgeschil ontstaan.

Johannes Roos is geboren den 21 Junij 1851 onder de gemeente Weerselo (Overijssel) uit Helena Margaretha Roos, zijnde ongehuwd.

In de geboorte-acte staat, dat de moeder destijds woonachtig was in de gemeente Ambt Delden.

Op grond van laatstbedoelde opgave wordt te Weerselo het onderstands-domicilie van Johannes Roos ontkend.

Het Gemeentebestuur van Ambt Delden gaf zijnerzijds te kennen, dat, na onderzoek der bevolkingsregisters van 1849—59, niet is gebleken, dat Helena Margaretha Roos op 21 Junij 1851 te Ambt Delden met der woon gevestigd was; dat, wel is waar, die vrouw, welke een zwervend leven leidt, soms gedurende eenige weken zich te Ambt Delden ophoudt, doch dat zij dáár nimmer heeft gewoond, — zoodat ook te Ambt Delden het onderstands-domicilie wordt ontkend.

Uit de geboorte-acte der moeder blijkt, dat zij almede is geboren te Weerselo, en wel den 10 Mei 1821, uit het huwelijk van Andries Roos, volgens opgave wonende te „Pekel", en Elisabeth Mannes.

Een onderzoek te Oude en Nieuwe Pekel-A heeft tot geene resultaten geleid. Wel schijnt te Oude Pekel-A eene familie Rooze te bestaan, doch van eene familie Roos is dáár niets bekend.

De ouders van des armlastigen moeder zijn overleden. Zij zelve, onder eede voor den Kantonregter gehoord, gaf op, dat hare ouders o. a. te Haaksbergen en Diepenheim hadden gewoond, dat zij geene broeders of zusters in leven had.

Een vervolgens ingesteld onderzoek te Haaksbergen en Diepenheim heeft almede geen licht verspreid over de woonplaats van de ouders der moeder, toen deze laatste in 1821 te Weerselo geboren werd.

Gedeputeerde Staten van Overijssel hebben getracht de gemeente Weerselo onder die omstandigheden te brengen tot de erkentenis van het onderstands-domicilie in deze, doch te vergeefs.

Het is over dit bestuursgeschil derhalve, dat 's Raads Afdeeling alsnu eene voordragt aan Zijne Majesteit zal hebben te doen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van H. Borgerding, te Leyden, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij aan de firma van Hartrop en Zoon, te Leyden, vergund is een stoomwerktuig te plaatsen in hare fabriek aldaar.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Bij request van 22 Februarij 1868 verzocht

de heer F. W. van Hartrop, handelende onder de firma van Hartrop en Zoon, te Leyden, aan Gedeputeerde Staten van Zuidholland om achter zijne gebouwen aan den Nedergelegden Vestwal, kadaster sectie T, nº. 874, te mogen plaatsen een stoomwerktuig van hooge drukking en van vijf en twintig paardenkrachten, ter hoogte van circa 3 el, ter lengte van 7½ en 1½ el in diameter, zullende de schoorsteen opgetrokken worden tot 26 ellen boven den beganen grond.

Door Gedeputeerde Staten werd het houden van een onderzoek *de commodo et incommodo* opgedragen aan Burgemeester en Wethouders te Leyden. Blijkens hun proces-verbaal van den 2 Maart 1868 zijn van de tien opgeroepenen drie personen opgekomen, als: J. W. van Hartevelt, J. F. Franken en H. Stakenburg, waarvan de beide eersten als bezwaren tegen de zaak inbragten: 1º. het geraas; 2º. het brandgevaar, en 3º. het aan stoomketels eigen gevaar van springen; terwijl de derde, geene bezwaren inbrengende, enkel verzocht, dat gedurende den tijd, voor de oprigting van het werk benoodigd, de toegang tot zijne koffij-nering zou worden vrijgehouden.

Burgemeester en Wethouders, een afschrift van dat proces-verbaal inzendende, gaven te kennen, dat bij hen geene bedenkingen bestonden tegen de inwilliging van het verzoek, mits tot voorwaarde gesteld werd, dat de schoorsteen ter hoogte van minstens 22 ellen worde opgetrokken, en dat het stoomtoestel binnen drie maanden na de te verleenen vergunning worde geplaatst, onder toezigt van rooimeesters en met inacht-neming der bestaande verordeningen.

Dien-overeenkomstig is, bij resolutie van Gedeputeerde Staten van 21 April 1868, de vergunning aan van Hartrop en Zoon verleend, onder de volgende bepalingen:

1º. dat worden nageleefd de verordeningen, op het in werking brengen van stoomwerktuigen bestaande, waaromtrent de adressant wordt verwezen naar het Koninklijk besluit van 26 September 1838 (*Staatsblad* nº. 58) en naar de circulaire van den Staatsraad Gouverneur van Zuidholland van 17 April 1831 (*Provinciaal Blad* nº. 44);

2º. dat de plaatsing geschiede onder toezigt van rooimeesters der gemeente Leyden, en met inachtneming der plaatselijke verordeningen aldaar;

3º. dat de stoomtuigen in werking zijn gebragt binnen den tijd van drie maanden na de dagteekening dezes, bij gebreke waarvan de verleende vergunning vervalt;

4º. dat de schoorsteen worde opgetrokken tot eene hoogte van 26 ellen, uit den grond gemeten;

5º. dat de concessionnarissen of hunne regtverkrijgenden zich aan zoodanige verpligtingen onderwerpen, als later blijken mogten in het belang eener goede politie noodig te zijn.

Inmiddels had de stalhouder Hermanus Borgerding, bij deurwaarders-exploit van 2 April 1868, den heer van Hartrop doen insinueren, dat door de bouwing in de fabriek een gemeenschappelijk riool werd verstopt, en hem alzoo doen sommeren om binnen tweemaal vier en twintig uren die hindernis uit den weg te ruimen. En, nadat de concessie tot plaatsing van het stoomwerktuig verleend was, heeft Borgerding, die, hoewel opgeroepen, bij het onderzoek *de commodo et incommodo* niet was verschenen, zijne bezwaren daartegen kenbaar gemaakt bij Gedeputeerde Staten. Aan twee leden uit dat Collegie werd een nader onderzoek opgedragen; en op 31 December 1868 werd aan dezen ingezonden een rapport van den Ingenieur van den Waterstaat, het bestaan van gegronde bezwaren voor Borgerding erkennende, en voorts berigtende: „dat, zijns oordeels, èn het gevaar èn de dreuning bij het in werking zijn der machine in de fabriek voor 's klagers huis alleen kan ophouden, wanneer in de fabriek ter volle hoogte werd aangebragt een éénsteensmuur, behoorlijk gefundeerd, op een afstand van minstens 25 duim van den nu bestaanden muur, terwijl dan de toestellen voor het in werking brengen der machines in dien spouwmuur zouden moeten bevestigd worden. Daardoor zullen (meent de Ingenieur) voor Borgerding de nadeelen ophouden, welke hij nu werkelijk ondervindt.

Bij resolutie van 12/19 Januarij 1869 werd door Gedeputeerde Staten aan Borgerding te kennen gegeven: „dat hij, blijkens zijn adres, de nu door hem ondervonden bezwaren reeds had voorzien tijdens de behandeling van het verzoek der firma van Hartrop en Zoon om vergunning tot plaatsing van een stoomwerktuig; dat hij echter verzuimd had die bezwaren ter bekwamer tijd te doen gelden, zoodat er geene termen waren om op de eenmaal verleende vergunning terug te komen.”

Deze dispositie had ten gevolge een adres van Borgerding, houdende hooger beroep op den Koning, gedagteekend 2 Februarij 1868, en hetwelk op 6 Maart jl., op 's Konings magtiging, door den Minister van Binnenlandsche Zaken werd toegezonden aan deze Afdeeling van den Raad van State. Daarin geeft de adressant te kennen: „dat hij bij de belegde informatiën *de commodo et incommodo* indertijd geene bezwaren had ingebragt, omdat hem door de firma van Hartrop en Zoon bij herhaling de verzekering was gegeven, dat het stoomtoestel hem geen hinder zou kunnen geven, en omdat hij in art. 319 der Leydsche politie-verordening een waarborg tegen overlast meende te vinden; dat hij echter reeds spoedig stof tot klagen had, en dat hij vertrouwt, dat een onpartijdig onderzoek, op last van den Minister van Binnenlandsche Zaken te houden, de gegrondheid zijner bezwaren zal aantoonen.”

Gedeputeerde Staten, door den Minister op dat adres gehoord, hebben in hunnen brief van 16 Februarij 1869 te kennen gegeven: „dat de fabriek voor een deel gesticht is op gronden, waarop vroeger gebouwen stonden, toebehoorende aan den adressant en door dezen aan de firma van Hartrop en Zoon verkocht met de wetenschap, dat zij zouden worden afgebroken en door een fabriekgebouw vervangen; dat door eene Commissie uit Gedeputeerde Staten een onderzoek *in loco* is ingesteld geweest, met den Arrondissements-Ingenieur van den Waterstaat en Burgemeester en Wethouders van Leyden; dat die Commissie zich overtuigd heeft, dat de werking der stoommachine voor des adressants gebouw eene zeer sterke dreuning veroorzaakt, niet alleen in den onmiddellijk daartegen staande scheidingsmuur, maar ook door het geheele huis, en duidelijk wordt waargenomen op de beide verdiepingen en in de slaapplaats, zoodat het niet te ontkennen is, dat het huis zeer moeijelijk is te verhuren en als woonhuis zeer aanmerkelijk in waarde is verminderd; dat de muur der fabriek geplaatst is onmiddellijk tegen den muur van des adressants huis en daarmede als 't ware één geheel uitmaakt, zonder eenige tusschenruimte; dat de ruimte tusschen den muur en de stoommachine zeer bekrompen is en ter naauwernood voldoende voor doorgang; dat de toestel, waardoor de beweegkracht der machine naar de bovenverdieping wordt overgebragt, aan den muur is bevestigd en daardoor vooral de dreuning veroorzaakt. De Commissie meent, met den Ingenieur, dat de machine met meer zorg geplaatst had kunnen worden en dan de dreuning minder zou geweest zijn. Volgt men het remedie, door den Ingenieur aangegeven, te weten het maken van een éénsteensmuur, dan is de ruimte tusschen dien muur en de machine te gering voor doorgang, welke te dier plaatse onmisbaar is. Wil men dus dien spouwmuur maken, dan moet de machine iets worden verzet, die rust op een steenen voet; dat veroorzaakt dus nog al kosten en stilstand in het werk gedurende den tijd, voor die verplaatsing noodig. Wij hebben gemeend (zeggen Gedeputeerde Staten) eenigzins uitvoerig deze omstandigheden te moeten bekend maken, ten einde den Minister in staat te stellen een juist oordeel te vellen over de eigenaardige moeijelijkheden, die aan het nemen eener beslissing in deze zijn verbonden. Aan de éene zijde kan niet worden ontkend, dat, ten gevolge van de wijze, waarop de toestel in den muur is geplaatst, en van de daardoor te weeg gebragte dreuning aan het huis van den adressant, eene wezenlijke schade wordt toegebragt, en dat die dreuning in ieder geval grooter is dan onvermijdbaar moet worden geacht bij eene in ieder opzigt voldoende stelling van het stoomwerktuig. De klagt van den adressant is dus ongetwijfeld niet ongegrond.

„Maar daartegenover staat, dat hij geweten heeft, toen hij een deel zijner eigen-

dommen verkocht, dat de kooper daarop een fabriek-gebouw zou stellen, zoodat hij wist, dat het pand, waarvan nu sprake is en dat niet werd verkocht, onmiddellijk aan de nieuw te bouwen fabriek zou grenzen. Er was dus dubbele reden, om zijne bezwaren tegen de stichting der fabriek, zoo hij die had, bij gelegenheid van het onderzoek *de commodo et incommodo* te doen gelden.

„En nu moge het voor den adressant zeer hard zijn, dat de persoon, aan wien hij de behartiging zijner belangen had opgedragen, ten deze nalatig is geweest, — het blijft niettemin waar, dat Burgemeester en Wethouders van Leyden alle reden hadden om, op grond van het niet-verschijnen der opgeroepen naburen, ons zonder eenig voorbehoud te adviseren tot het verleenen der gevraagde vergunning.

„Evenzeer moet worden erkend, dat de firma van Hartrop en Zoon in niet één opzigt aan de voorwaarden heeft te kort gedaan, waaronder zij de vergunning heeft verkregen.

„Bij punt 2 van ons besluit van 21 April 1868 is bepaald, dat de plaatsing zal geschieden onder toezigt van rooimeesteren van Leyden, en met inachtneming der bestaande plaatselijke verordeningen aldaar. Ook hieraan is voldaan, althans het tegendeel is ons niet gebleken; en mogt dat toezigt al niet, of niet behoorlijk, zijn uitgeoefend, zoo kan dit nimmer grond tot bezwaar tegenover de firma van Hartrop en Zoon opleveren.

„Overtreding van eene der voorwaarden, waaronder de vergunning werd verleend, kon dus naar ons gevoelen niet als grond tot intrekking daarvan worden aangevoerd, daar er geene overtreding aanwezig is.

„Wel werd de vraag overwogen, of het aanbrengen van de door den Ingenieur als doeltreffend aanbevolen voorziening kan worden opgelegd, krachtens punt 5 der vergunning, waarbij is bepaald, dat de concessionnarissen of hunne regtverkrijgenden zich aan zoodanige verpligtingen zullen moeten onderwerpen, als later blijken mogten in het belang eener goede politie noodig te zijn.

„Doch ook deze voorwaarde kwam aan de meerderheid der leden van ons Collegie voor, niet toepasselijk te zijn op het geval, dat zich thans voordoet.

„Eindelijk dient nog te worden vermeld, dat door ons ook is overwogen, in hoeverre er termen zouden bestaan tot intrekking der verleende vergunning, uit kracht van de bepalingen van het Koninklijk besluit van den 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19).”

De bevoegdheid daartoe kwam Gedeputeerde Staten intusschen voor niet te kunnen worden ontleend aan art. 8, het éénige, waarbij het geval wordt behandeld, dat, ook nadat de vergunning is verleend, nadere wijzigingen of voorzorgen noodzakelijk kunnen worden geoordeeld ter voorkoming van ongelukken of uit eenig ander oogpunt van goede politie: allerminst, omdat de verleende concessie niet is gegeven tot wederopzeggens toe, doch alleen behoudens de regten van derden.

Het is om alle deze redenen, dat Gedeputeerde Staten, bij besluit van 12 Januarij 1869, n°. 20, aan den adressant, als beschikking op zijn ter zake aan hen gerigt verzoek, hebben te kennen gegeven, geene redenen te hebben gevonden om de aan de firma van Hartrop en Zoon gegeven vergunning in te trekken.

Er zijn bij deze Afdeeling nog enkele bezwaren ingediend, als door H. Starkenburg, W. van der Wilk en J. F. Frank. De twee eersten leveren geen nieuw gezigtspunt op; de laatste, huurder van van Hartevelt's huis, geeft op: 1°. dat de muur van het perceel op vijf verschillende plaatsen zwaar gescheurd is, zoodat hij gevaar ducht; 2°. dat de waterput geheel onbruikbaar is geworden, en 3°. dat de zware dreuning gedurende den geheelen dag zeer hinderlijk is.

Eene memorie van van Hartrop geeft enkel eene beknopte opgave van de genomene dispositiën in deze zaak; en één belanghebbende, Bergen Henegouwen, geeft op, dat hij geen last van de fabriek heeft, en integendeel zijne nering bevoordeeld wordt door het werkvolk.

Ik meen met dit verslag de zaak voldoende te hebben uiteengezet.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn belanghebbenden tegenwoordig. Hebben de belanghebbenden ook eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

De appellant BORGERDING komt nog nader op zijne bezwaren terug en doet andermaal uitkomen, dat hij geheel het slagtoffer is van zijn vertrouwen op de goede verzekeringen van van Hartrop, niet alleen, maar dat hij zelfs van dezen eene kwade bejegening heeft moeten ondervinden, toen hij hem aan de gedane toezegging herinnerde om hem, appellant, een schriftelijk bewijs af te geven, dat het bewuste riool aan sprekers huis behoort. Hij wijst overigens op de groote schade, die hij nu ondervindt, ten gevolge der sterke dreuning van de fabriek, en de belangrijke vermindering van waarde van zijn huis, waarvoor hij indertijd een zoo hoogen prijs had besteed; en doet, op de deswege gedane vragen, verschillende mededeelingen nopens de plaatselijke gesteldheid, terwijl hij nader regtvaardigt zijne vroegere berustende houding in deze zaak.

De belanghebbende J. W. VAN HARTEVELT, die zich grootendeels vereenigt met de door den appellant ontwikkelde bezwaren, geeft daarbij te kennen, dat het water van de belendende perceelen, ten gevolge van den aanleg der fabriek, geheel bedorven is.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

IV. *het geschil tusschen de gemeenten Gouda en Zaandam over het domicilie van onderstand van Frederik Lomeijer.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! De behoeftige Frederik Lomeijer is op den 4 Januarij 1867 en vervolgens met zijn gezin op den 17 Januarij daaraanvolgende te Sliedrecht in onderstand opgenomen. Er bestaat thans geschil tusschen de gemeenten Gouda en Zaandam over de vraag, in welke van die twee gemeenten de behoeftige armlastig is.

Blijkens een ingesteld onderzoek en de erkentenis der gemeentebesturen van Gouda en Zaandam staat het vast, dat de behoeftige is geboren op den 8 April 1820 te Frederiksoord, gemeente Vledder; en dat Franciscus Lomeijer, destijds twintig jaren oud, arbeider, toen woonachtig in de genoemde gemeente Vledder, die de aangifte van de geboorte deed, aan den ambtenaar van den burgerlijken stand heeft verklaard, dat zijne vrouw Janna Vergeer van den behoeftige was bevallen te Frederiksoord den 8 April 1820; doch evenzeer staat het vast, dat genoemde Franciscus Lomeijer eerst met gezegde Janna Vergeer in het huwelijk is getreden te Vledder op den 20 Mei 1820, en dat in de acte van huwelijks-voltrekking, die met de acte van geboorte van den behoeftige onder de stukken voorhanden is, geene melding wordt gemaakt van wettiging van den behoeftige.

Uit de archieven van de voormalige Permanente Commissie der Maatschappij van Weldadigheid bleek, dat zekere Franciscus of Frans Lomeijer, voor rekening der Sub-Commissie van gemelde Maatschappij, gevestigd te Zaandam, was opgezonden indertijd naar de koloniën van weldadigheid. Het Gemeentebestuur van Zaandam, daarom uit kracht van art. 28, al. 4, aangesproken, als zoude Zaandam zijn het domicilie van onderstand, — heeft, bij missive van 22 September 1868, aanvankelijk eenigen twijfel geopperd over de identiteit van den uit Zaandam opgezonden Lomeijer met den aangever, in de acte van geboorte vermeld, omdat de eene naam geschreven is

met één *o* en de andere met twee. Verder merkte het Gemeentebestuur op, dat uit de stukken, in het gemeld archief voorhanden, wordt vermeld, dat de kolonist F. Lomeijer met vrouw en kind eerst na den 3 October 1821 is ingedeeld; en dat er dus twijfel kan bestaan, of hij reeds kolonist was op het tijdstip van de geboorte van den behoeftige. Later, bij missive van 10 November, heeft het Gemeentebestuur van Zaandam, nadat Gedeputeerde Staten van Noordholland den bovenvermelden twijfel hadden trachten op te heffen, zich inzonderheid beroepen op het feit, dat het huwelijk is voltrokken tusschen F. Lomeijer en J. Vergeer nà de geboorte van den behoeftige; dat dus de verklaring, door hem gedaan aan den ambtenaar van den burgerlijken stand te Vledder, dat *zijne vrouw* van den behoeftige was bevallen, is onwaar en valsch; dat de behoeftige is een onecht kind van Johanna Vergeer; dat hij ook niet kan worden beschouwd door den vader te zijn erkend, omdat Frans Lomeijer niet kon verklaren. dat hij de vader was van Frederik, daar art. 336 van het destijds in werking zijnde Wetboek Napoleon verbiedt het erkennen van een kind zonder toestemming van de moeder; en dat in allen geval zoodanige erkenning zonder gemelde toestemming geen kracht heeft dan ten opzigte van den vader, maar niet werken kan tegen derden, waaronder het Gemeentebestuur rekent dat Zaandam behoort.

Uit de hiervoor vermelde archieven bleek, hetgeen door het Gemeentebestuur van Gouda ook niet wordt ontkend, dat Johanna of Janna Vergeer tijdens hare bevalling voor rekening van de te Gouda gevestigde Sub-Commissie der Maatschappij van Weldadigheid werd verpleegd in de koloniën dier maatschappij. Het Gemeentebestuur van Gouda, dien ten gevolge aangesproken zijnde, als zoude Gouda zijn de plaats van het domicilie van onderstand volgens art. 28, al. 4, der armenwet, heeft beweerd, dat het domicilie van onderstand niet is gevestigd te Gouda, op grond van het bij Koninklijk besluit van den 14 December 1864, n°. 67, aangenomen beginsel, dat, wanneer de ouders niet zijn gehuwd en de vader bij de door hem gedane aangifte van de geboorte bij den burgerlijken stand het kind als zijnen zoon heeft aangegeven, dat kind volgens de toenmalige wetgeving moet gehouden worden door den vader te zijn erkend; dat dien ten gevolge het domicilie van onderstand is gevestigd te Zaandam, van waar de vader naar de koloniën was opgezonden.

Het Gemeentebestuur van Zaandam, met deze bewering bekend gemaakt, heeft die bij missive dd. 20 Januarij jl. bestreden, op grond, dat in gemeld Koninklijk besluit sprake is van het geval, dat de vader bij de door hem gedane aangifte van geboorte het kind als zijnen zoon heeft aangegeven, terwijl in de geboorte-acte van den behoeftige enkel door F. Lomeijer is verklaard, dat zijne vrouw van den behoeftige is bevallen, en niet dat hij de vader van dat kind was; en dat, vermits nu is bevonden, dat Johanna Vergeer toen zijne vrouw nog niet was, daaruit volgt, dat de behoeftige aan hem vreemd is, omdat hij niet heeft erkend de vader te zijn, en zijne verklaring enkel hierop neêrkomt, dat Johanna Vergeer, die hij bezijden de waarheid als zijne vrouw opgaf, was bevallen van een zoon.

Omtrent dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 12 Maart ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Twaalfde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 12 *Mei* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van den 25 April ll., no. 7, houdende beschikking op *het beroep van Kerkvoogden der Hervormde gemeente te Holwerd van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Friesland op hunne bezwaren tegen de regeling van het onderhoud van den Ooster- en Westerpolderzeedijk onder Holwerd* (zie het verslag over deze zaak op blz. 80—82).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons den 14 December 1868 door Kerkvoogden der Hervormde gemeente te Holwerd, provincie Friesland, ingediend adres, daarbij verzoekende, dat, met vernietiging van een besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie in dato 3 September jl., door Ons zal worden verklaard, dat de leggers voor de omslagen in de dijkslasten, door besturen en volmagten voor de Ooster- en Westerpolderzeedijken onder Holwerd respectievelijk op den 14 en den 24 Julij 1868 vastgesteld, zullen gehouden worden voor goedgekeurd; of wel dat Gedeputeerde Staten door Ons zullen gemagtigd of gelast worden om die leggers alsnog goed te keuren;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 7 April 1869, n°. 7;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 20 April 1869, n°. 180, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat, blijkens de overgelegde stukken, de onderhoudspligt voor de instandhouding der zeedijken onder Holwerd oudtijds was partieel; doch dat bij twee reglementen, door de Staten der provincie Friesland op den 31 Julij 1856 vastgesteld en later door Ons bekrachtigd, een ander beginsel is aangenomen, omschreven in art. 2 dier reglementen, namelijk, dat het onderhoud zou zijn gemeen en geschieden uit ééne hand voor gemeenschappelijke rekening, in evenredigheid der strekkende ellen dijks, met welks onderhoud de vastigheden, binnen de waterschappen gelegen, bezwaard zijn, alles volgens een daarvan op te maken legger; dat echter bij die reglementen is bepaald, dat aan de invoering van dit nieuw beginsel als overgangsmaatregel moest voorafgaan eene verevening wegens verschil in toestanden der onderscheidene dijksperceelen post- en paalwerk, door deskundigen op te maken, die daarbij zouden hebben acht te slaan zoowel op den meerder of minder goeden staat van onderhoud, waarin die perceelen mogten verkeeren, als ook op hunne minder of meerder ongunstige ligging voor den aanval der zee; dat tegen den uitslag van dit vereveningswerk belanghebbenden hunne bezwaren zouden kunnen indienen bij Gedeputeerde Staten, die daarover in het hoogste ressort zouden beslissen; dat die verevening ook ten aanzien van de perceelen der adressanten heeft plaats gehad, kort na de invoering der reglementen; en dat, althans volgens de bewering der adressanten, die perceelen daarbij geheel zouden zijn gelijkgesteld met de zeeweringen, die in hooge mate aan den aanval der zee blootgesteld zijn; dat adressanten, die toen beweerden en nu nog beweren, dat deze gelijkstelling is onbillijk, omdat hun dijksperceel, zijnde de afscheiding tusschen den Ooster- en Westerpolder, bijna geheel bestaat uit een hals of inham, die weinig of niets van den slag van het zeewater te lijden heeft, destijds dit bezwaar niet bij Gedeputeerde Staten hebben ingediend, maar wel bij de besturen en volmagten voor het onderhoud der Ooster- en Westerpolder-zeedijken; dat dit bezwaar ten aanzien van de Westerpolder-zeedijken, als te laat ingekomen, is verworpen, doch ten aanzien van de Oosterpolder-zeedijken in zooverre is aangenomen, dat de aanslag tot op een vijfde is verminderd; dat in het jaar 1868 de leggers, na een tienjarig bestaan, moesten worden herzien en vernieuwd; dat alstoen de besturen en volmagten, bij de hiervoor vermelde besluiten van 14 en 24 Julij 1868, de aanslagen voor adressanten op hunne reclame vastgesteld hebben op het één vierde van het bedrag, dat volgens de uitkomst van het vereveningswerk moest worden betaald; dat Gedeputeerde Staten echter, bij besluit van 3 September jl., hunne goedkeuring aan die leggers hebben onthouden, en een door adressanten aan hen gerigt verzoek, om die leggers goed te keuren, bij hun besluit van 15 October daaraanvolgende hebben afgewezen, op grond, dat de bijdragen voor de dijksverdediging ten aanzien van de adressanten ten onregte tot op één vierde waren verminderd; dat die bijdragen toch moesten geschieden naar den maatstaf, door de deskundigen bepaald; dat op de uitkomst van het vereveningswerk, eenmaal vastgesteld, niet kan of mag worden teruggekomen, nu de termijnen om daartegen bezwaren in te dienen reeds sedert jaren zijn verstreken;

dat bij art. 86 der beide bedoelde reglementen is bepaald, dat de leggers, om kunnen werken, de goedkeuring behoeven van Gedeputeerde Staten; dat bij dit artikel, noch bij eenig ander, de leggers betreffende, de bevoegdheid gegeven is aan de besturen en volmagten, die de leggers vaststelden, veel minder aan een ingelande, om tegen weigering van goedkeuring door Gedeputeerde Staten bij Ons voorziening te vragen;

Gezien de reglementen op het onderhoud en bestuur van de Ooster- en Wester-

polder-zeedijken onder Holwerd, door de Provinciale Staten der provincie Friesland op den 31 Julij 1856 vastgesteld (*Provinciaal Blad* 1856, nos. 136 en 138);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de adressanten te verklaren niet-ontvankelijk in hun bij Ons ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 25 April 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2o. van den 1 dezer, no. 2, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Wijhe van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij de goedkeuring is onthouden aan een besluit van dien Gemeenteraad, houdende benoeming van een Hulp-Onderwijzer op eene openbare school tegen eene jaarwedde van* ƒ 250 (zie het verslag over deze zaak op blz. 112 en 113).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door den Gemeenteraad van Wijhe ingesteld beroep van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 10 December 1868, waarbij goedkeuring is onthouden aan de vaststelling der jaarwedde van den tweeden Hulp-Onderwijzer aan de openbare school in die gemeente;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 20 April 1869, no. 19;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 26 April 1869, no. 241, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat door den Gemeenteraad van Wijhe den 2 December 1868 is besloten, de jaarwedde van den tweeden Hulp-Onderwijzer aan de openbare school, welke bedroeg ƒ300, met 1 Januarij 1869 te verminderen tot ƒ250;

dat Gedeputeerde Staten, in overeenstemming met het gevoelen van den Inspecteur van het Lager Onderwijs, van oordeel zijn, dat eene bezoldiging van ƒ250 onvoldoende is te achten, en op dien grond hunne goedkeuring aan het besluit van den Gemeenteraad hebben onthouden;

dat door den Gemeenteraad, tot regtvaardiging van zijn besluit, is aangevoerd: dat vroeger het tractement voor een tweeden Hulp-Onderwijzer was bepaald op ƒ300,

omdat op dat oogenblik het getal hulp-onderwijzers gering was, en het uit dien hoofde te voorzien was, dat zich, tegen eene lagere bezoldiging, geene geschikte sollicitanten zouden aanmelden; dat op dit oogenblik daarentegen vele hulp-onderwijzers zonder betrekking zijn, en dat zich voor de vacante betrekking tegen eene bezoldiging van *f* 250 dan ook vier hulp-onderwijzers hebben aangemeld, waaruit alreeds door den Gemeenteraad eene geschikte keuze gedaan was; dat daarenboven de ambitie van den tweeden Hulp-Onderwijzer meer zal worden gaande gehouden, wanneer hij van zijne bevordering tot eersten Hulp-Onderwijzer eene vrij belangrijke lotsverbetering te wachten heeft;

dat Gedeputeerde Staten wèl en teregt hebben begrepen, dat deze gronden niet afdoende zijn om het besluit van den Gemeenteraad te regtvaardigen; en dat het, met het oog op de belangen van het onderwijs, niet wenschelijk kan worden beschouwd de bestaande bezoldiging van *f* 300, welke voor den tweeden Hulp-Onderwijzer aan de dorpschool niet meer dan eene billijke belooning voor de aan zijne betrekking verbonden diensten kan geacht worden, nog te verminderen;

Gezien art. 19 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van den 10 December 1868, het daartegen door den Gemeenteraad van Wijhe ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 1 Mei 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het geschil tusschen Terbandt, gemeente Aengwirden, en Oldemarkt over het domicilie van onderstand van M. K. Mikkes, weduwe K. F. Venema.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Deze vrouw, wonende te Terbandt, gemeente Aengwirden, in Friesland, is in December 1864, toen haar man overleden was, bij besluit van den Burgemeester in onderstand opgenomen; en dat besluit is medegedeeld aan het Bestuur van de gemeente Haskerland, omdat de vrouw op 16 Augustus 1819 te Oudehaske, behoorende tot die gemeente, is geboren.

Te Oudehaske werd hare armlastigheid ontkend en beweerd, dat, daar zij met haren man, tot aan diens dood toe, onafgebroken sedert vele jaren onderstand had genoten

ten laste van de geboorteplaats van den man, dat is Oldemarkt, in Overijssel, zij dáár armlastig bleef krachtens art. 36 der armenwet.

Te Oldemarkt werd echter beweerd, dat Venema van April 1854 tot Januarij 1857, en dus veel langer dan vijftien achtereenvolgende maanden, geen onderstand had genoten en derhalve art. 36 der armenwet niet op diens weduwe meer toepasselijk was.

Naar aanleiding van de daarover gewisselde schrifturen, heeft de Kantonregter van Heerenveen, op last van Gedeputeerde Staten, eenige getuigen onder eede gehoord omtrent het feit, of Venema en vrouw van April 1854 tot Januarij 1857 voortdurend ondersteuning hebben genoten door de vergoeding van hunne huishuur. Het feit, dat Oudehaske trachtte te bewijzen, ten einde de gehoudenheid van Oldemarkt tot voortdurenden onderstand te betoogen, was, dat eerst de huisheer Fokke Fokkes Prins, en, toen deze in Mei 1845 het huisje, door de behoeftigen bewoond, aan zekeren van der Werf had verkocht, daarop deze nieuwe eigenaar, geheel of ten deele de huurpenningen ontving van den Armvoogd Zwaagstra.

De behoeftige verklaarde, dat reeds sedert dertien jaren door Armvoogden van Aengwirden de huur was betaald, eerst *f* 5, terwijl haar man het overige betaalde, toen *f* 10, eindelijk *f* 15. De eigenaar van der Werf herinnert zich niet, wanneer hij het huisje gekocht heeft, maar weet niet beter, dan dat hij van den beginne af de huur, eerst *f* 10, later *f* 15, van den boekhouder van het Armbestuur Zwaagstra ontving. Zwaagstra daarentegen beweert, dat hij het eerst in 1857 huishuur voor Venema betaald heeft. De getuige Fokke Fokkes Prins was toen afwezig en kon dus niet gehoord worden.

Na dat onderzoek waren Gedeputeerde Staten van oordeel, dat het domicilie van onderstand der weduwe Venema niet meer, krachtens art. 36 der armenwet, te Oldemarkt was, maar nu te Oudehaske (in Haskerland) als hare eigene geboorteplaats; en zij adviseerden in dien zin, toen een opgevolgd onderzoek een geheel ander licht over de zaak deed opgaan en de quaestie der armlastigheid zich niet bepaalde tusschen Oudehaske of Oldemarkt.

Burgemeester en Wethouders van Haskerland toch leverden op 6 November 1867 een zeer breedvoerig betoog, dat Venema, door langer dan vierjarige onbedeelde inwoning te Terbandt vóór de invoering der nieuwe armenwet, krachtens art. 3 der armenwet van 28 November 1818, domicilie van onderstand had aldaar, dus in de plaats der bedeeling zelve. In dat uitvoerig stuk noemen zij dit geschil eene treurige bijdrage tot de akelige geschiedenis van art. 36 der armenwet, en beweren zij, dat de onderstand van Venema door Aengwirden sedert 1853 ten onregte gebragt is ten laste van en teruggevorderd van Oldemarkt; dat die ondersteuning onafgebroken, althans niet door een stilstand van vijftien maanden afgebroken, was voortgezet, eerst aan beiden en, na den dood van Venema, aan de weduwe; dat dus noch Oldemarkt, noch Oudehaske, maar Terbandt, gemeente Aengwirden, is het domicilie van onderstand.

Het Burgerlijk Armbestuur van Terbandt heeft die beweringen in een uitvoerigen brief van den 6 December 1867 tegengesproken, en verklaard, dat Venema regtens altijd domicilie van onderstand had te Oldemarkt en teregt dus voor rekening dier gemeente is ondersteund.

Na deze nieuwe briefwisseling adviseerden nu Gedeputeerde Staten van Friesland om het domicilie van onderstand der behoeftige te verklaren gevestigd te Terbandt.

Daar dat advies kennelijk steunde op de aanneming van het — wèl beweerd, maar tegengesproken — feit, dat Venema onder vigeur der vroegere armenwet vier jaren onbedeeld te Terbandt zoude hebben gewoond, werd door het Ministerie van Binnenlandsche Zaken een nader onderzoek van dat punt geprovoceerd.

Uit dat verder onderzoek nu resulteert: 1°. dat de getuige Fokke Fokkes Prins, als getuige opgeroepen en onder eede gehoord, bepaald verklaart, huurpenningen van

Zwaagstra voor de huurders Venema en vrouw te hebben ontvangen over de jaren 1852 en 1853; eene verklaring, in strijd met de opgave van Zwaagstra, doch bevestigende de verklaringen der beide andere getuigen; en 2o. dat door Armvoogden van Terbandt is overgelegd een door Gedeputeerde Staten opgevraagd extract uit hun administratie-boek, waarin de bedeelingsommen vermeld staan, van 1839 af tot 1864 toe, dat is tot 's mans dood, aan Venema verstrekt en altijd door Oldemarkt gerestitueerd. Uit dat stuk blijkt, dat in de jaren 1849, 1850, 1851 en 1852 Venema geene bedeeling hoegenaamd gehad heeft.

Armvoogden van Terbandt, op aandrang van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, na dit gebleken punt wordende gehoord over den grond, op welken zij den onderstandslast van Venema niet voor eigene rekening hadden genomen, hebben geantwoord: dat die grond uit hunne boeken niet blijkt, maar zeker daarin bestaat, dat Venema, gedurende de vier jaren van onbedeelde inwoning, wegens onvermogen in gebreke zal zijn gebleven de belasting te betalen, waardoor dus de vestiging van zijn onderstands-domicilie werd afgebroken, ingevolge art. 3 der wet van 1818, en de latere bedeeling weder aan Oldemarkt werd in rekening gebragt; dat echter die niet-betaling van belastingen niet kan worden bewezen, omdat de kohieren over die jaren niet meer aanwezig zijn.

Op grond, dat het door Terbandt geavanceerd feit van niet-betaling der belasting door niets wordt gestaafd, adviseren Gedeputeerde Staten, dat hun laatste advies worde gevolgd en Terbandt als domicilie van onderstand der behoeftige aangewezen.

Het request aan Zijne Majesteit, waarbij Burgemeester en Wethouders van Aengwirden verzoeken, dat de Koning beslisse, wáár het domicilie van onderstand dezer behoeftige vrouw is gevestigd, is, met alle de bijlagen, door den Minister van Binnenlandsche Zaken, op 's Konings magtiging, op 17 Maart jl. aan deze Afdeeling verzonden, ten einde eene uitspraak te ontwerpen en aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Dertiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 26 *Mei* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 15 dezer, n°. 10, houdende beschikking op *het beroep van H. O. Ebbens c. s., bewoners en gebruikers van landen, gelegen op de Ulsda, gemeente Beerta, van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Groningen op hunne bezwaren wegens verkorting hunner regten door het Bestuur van het 7de onderdeel van het waterschap Reiderland* (zie het verslag over deze zaak op blz. 97—102).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons, onder dagteekening van 4 November ll., ingediend verzoekschrift van H. O. Ebbens c. s., bewoners en gebruikers van landen, gelegen op de Ulsda (gemeente Beerta) en behoorende onder het 7de onderdeel van het waterschap Reiderland, daarbij in hooger beroep komende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen dd. 23 October te voren, houdende ongegrondverklaring hunner klagten over de wijze, waarop het reglement van het waterschap Reiderland ten opzigte van Ulsda wordt uitgelegd en toegepast;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 28 April 1869, n°. 15;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 8 Mei 1869, n°. 156, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat door de verzoekers wordt beweerd, dat van het gehucht Ulsda, ingevolge art. 105 van het reglement voor het waterschap Reiderland, op het 7de onderdeel van dat waterschap zouden zijn overgegaan de regten en verpligtingen, welke tot dusverre op Ulsda berustten;

dat echter die bewering niet juist kan worden genoemd, aangezien in art. 105, in verband met art. 3 van het reglement, alleen sprake is van karspel, en van den overgang van de regten en verpligtingen van dezen op het onderdeel, waartoe zij voortaan zouden behooren;

dat dan ook de regten en verpligtingen van het karspel Beerta, binnen hetwelk Ulsda gelegen is, ingevolge die artikelen op het 7de onderdeel, waartoe dat karspel, blijkens het achtste lid van genoemd art. 3, gebragt is, zijn overgegaan;

dat echter, zoo al kon worden aangenomen, dat Ulsda vroeger een zelfstandig karspel zou hebben uitgemaakt, waarvan intusschen geene bewijzen voorhanden zijn, in latere tijden het gehucht Ulsda is begrepen geweest onder het karspel Beerta, waartoe het ook behoorde, toen in het jaar 1865 het reglement voor het waterschap Reiderland in werking trad;

dat derhalve in deze van eene toepasselijkheid van art. 3 voormeld ten opzigte van Ulsda geen sprake kan zijn;

Wat betreft de beweringen der verzoekers, als zouden op de jaarlijksche onderdeelsbegrootingsposten of verhoogde posten moeten voorkomen voor het onderhoud van de Tjamme, den Ulsderweg, de Ulsderwatering en de A-kade, — dat het onderzoek en de beslissing dienaangaande eigenaardig te huis behoorde of alsnog behoort bij het opmaken en ter visie leggen van den, in het laatste lid van art. 77 van het reglement bedoelden legger van schouwbare voorwerpen, zonder dat omtrent die beweringen uitspraak kan worden gedaan, waar het, gelijk hier, meer in het algemeen geldt een geschil, rakende de uitlegging en toepassing van het reglement;

Wat betreft het beweren der verzoekers, als zoude aan het gehucht Ulsda ten onregte worden onthouden haar aandeel in de opbrengst van de verkoopspenningen van het Oude Vierkarspelen Zijlhuis c. a, — dat, daargelaten de omstandigheid, dat het karspel Beerta (en derhalve ook Ulsda, als daartoe behoorende), zij het op middellijke wijze, in de opbrengst dier verkoopspenningen gedeeld heeft, in ieder geval door stemgeregtigde Ingelanden, bij hun besluit van 20 Maart 1866, op de te dier zake van zijde der adressanten ingediende bezwaren, ter gelegenheid van de vaststelling der onderdeelsbegrooting 1866/67, beslist is, zonder dat, volgens art. 68 van het reglement, voorziening tegen zoodanige beslissing omtrent dit of eenig ander, de onderdeelsbegrooting rakende, bezwaar zij opengesteld;

Gelet op art. 100 van het reglement voor het waterschap Reiderland, goedgekeurd bij Ons besluit van 14 Januarij 1865, nº. 50 (*Provinciaal Blad* nº. 5);

Hebben goedgevonden en verstaan:

1º. der adressanten beweren, als zouden, krachtens art. 105 van voorzegd reglement, de regten en verpligtingen van het gehucht Ulsda als zoodanig op het 7de onderdeel, bij de invoering van dat reglement, in 1865, zijn overgegaan, — te verklaren ongegrond;

2º. te kennen te geven, dat der adressanten bezwaren met opzigt tot den onderhoudspligt der hiervoren opgenoemde werken bij het opmaken en ter visie leggen van den legger, overeenkomstig art. 77 van het reglement, in overweging behoorden te zijn gebragt of alsnog kunnen komen;

3º. met opzigt tot het bezwaar betreffende de vermeende regten van Ulsda op een deel der verkoopspenningen van het Oude Vierkarspelen Zijlhuis c. a., de verzoekers te verklaren niet-ontvankelijk.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit,

waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 15 Mei 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 15 dezer, n°. 11, houdende beschikking op *het beroep van C. Fockens van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van* 31 *December* 1868 *nopens de bepaling van den waterstand van het waterschap Weerdijk, gemeente Nieuwolde*, *provincie Groningen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 109—111).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons door C. Fockens, Secretaris van het Bestuur van het waterschap Weerdijk, provincie Groningen, en Ingeland aldaar, op den 12 Januarij jl. ingediend adres, daarbij verzoekende, dat, met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie in dato 31 December jl., door Ons het peil van den waterstand voor het waterschap Weerdijk zal worden vastgesteld op 1.45 el beneden dat van het waterschap Oldambt, overeenkomstig het peil, aanvankelijk door gemelde Gedeputeerde Staten bij hun besluit van den 30 April 1868 bepaald;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord in zijn advies dd. 28 April 1869, n°. 17;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken dd. 8 Mei 1869, n°. 157, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten der provincie Groningen den 30 April 1868, op voordragt van het Bestuur van het waterschap Weerdijk, het zomerpeil voor dat waterschap hebben vastgesteld op 1.45 el beneden dat van het waterschap Oldambt; dat Johannes Stheeman en andere Ingelanden dadelijk daartegen bezwaren hebben ingebragt, bewerende, dat het peil te laag was, en dat een peil van 0.80 el beneden dat van het Oldambt voldoende zijn zou ook voor de laagst gelegen landen; dat het Bestuur van het waterschap Weerdijk, over dit beklag door Gedeputeerde Staten gehoord, heeft berigt, dat op eene vergadering van Ingelanden, uitsluitend belegd om over het peil te beraadslagen, door alle ter vergadering opgekomenen op één na eenstemmig was verklaard, dat een peil van 0.80 el wenschelijk was, omdat daardoor de werken gemakkelijker en goedkooper konden worden gemaakt en voldoende zou zijn voorzien in de behoefte aan verbeterden waterafvoer; dat Gedeputeerde Staten, na nog te hebben gehoord den Provincialen Ingenieur van den Waterstaat, bij hun

besluit van den 31 December jl. het peil hebben vastgesteld op 1 el beneden dat van het Oldambt; dat de adressant bij Ons van dit besluit is gekomen in beroep en bij zijn adres van 12 Januarij jl. heeft trachten te betoogen, zoo als hij dit ook reeds te voren bij Gedeputeerde Staten had gedaan, dat het oorspronkelijk vastgesteld peil van 1.45 el in het belang van het waterschap wenschelijk en voor de drainering der laaggelegen landerijen noodzakelijk is;

dat, volgens art. 56 van het reglement voor het waterschap Weerdijk, door de Staten der provincie Groningen vastgesteld den 13 November 1867 en door Ons goedgekeurd den 10 Januarij daaraanvolgende (*Provinciaal Blad* 1868, n°. 13), het peil van den waterstand door Gedeputeerde Staten op voordragt van het Bestuur wordt bepaald; dat bij art. 57 de beslissing aan Gedeputeerde Staten, behoudens beroep op Ons, wordt opgedragen van alle geschillen tusschen het Bestuur en diens Ingelanden en tusschen dit en andere waterschappen, de belangen van het waterschap of de uitvoering en uitlegging van het reglement betreffende; dat in dit artikel kennelijk enkel sprake is van beslissingen, door Gedeputeerde Staten te nemen bij wijze van administrative regtspraak over de geschillen, gerezen tusschen het Bestuur en Ingelanden, of tusschen dit waterschap en andere waterschappen; dat de vaststelling van het peil door Gedeputeerde Staten niet is eene beslissing over een geschil of over eene daad van administratieve regtspraak, maar de zelfstandige uitoefening van eene bevoegdheid, aan hen als provinciale autoriteit opgedragen; en dat bij het reglement aan geene hoogere of andere autoriteit het regt gegeven is om het door Gedeputeerde Staten bepaalde peil te bevestigen of te wijzigen; dat alzoo de adressant is niet-ontvankelijk is in zijn beroep;

Gezien het reglement voor het waterschap Weerdijk, door de Staten der provincie Groningen vastgesteld den 13 November 1867 (*Provinciaal Blad* 1868, n°. 13);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant te verklaren niet-ontvankelijk in zijn bij Ons ingesteld hooger beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 15 Mei 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

De Voorzitter: Thans is aan de orde:

II. *het geschil over het domicilie van onderstand van Elisabeth Daniela Smies.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Vries: Mijne Heeren! Elisabeth Daniela Smies is den 26 Augustus 1844 in de gemeente Norg geboren en wel te Veenhuizen, waar hare ouders als arbeiderskolonisten gevestigd waren.

Haar vader Rokus Smies was namelijk den 9 Februarij 1842 als zaalopziener te Ommerschans aangesteld, en den 8 Junij 1844 uit die betrekking wegens wangedrag ontslagen. Als bijzondere gunst, waarschijnlijk om de behoeftigheid van het gezin, werd, bij resolutie van 2 Julij 1844, nº. 19, door de Permanente Commissie van de Maatschappij van Weldadigheid bepaald, dat Rokus Smies met de zijnen naar Veenhuizen zou worden overgeplaatst, om op den voet van een zoogenaamd arbeidershuisgezin te worden geadministreerd, waaraan reeds den 11 Julij van dat jaar is gevolg gegeven. Sedert dien tijd is in de positie van dat gezin geene verandering gekomen. De man is wel den 25 Januarij 1859 dáár overleden, maar de vrouw houdt dáár nog steeds verblijf. Elisabeth Daniela heeft sedert hare geboorte onafgebroken bij hare ouders te Veenhuizen gewoond.

Op grond hiervan en van het Koninklijk besluit van 14 Februarij 1859, nº. 34, waarbij beslist is, dat Norg het domicilie van onderstand van den vader was, is die gemeente uitgenoodigd ook het domicilie van onderstand van de dochter als aldaar gevestigd te erkennen.

Burgemeester en Wethouders van Norg betwisten echter hare armlastigheid in die gemeente. Zij schrijven:

„Bij de geboorte van zijne dochter Elisabeth Daniela was de vader kolonist, zoo als op dit oogenblik nog de moeder, die ten laste van het Rijk te Veenhuizen wordt verpleegd.

„Wij kunnen en mogen de zienswijze van de Regering, dat art. 36 der armenwet ook de voorgaande beheerscht, niet deelen, en meenen van de Regering eene strenge toepassing te moeten verzoeken van de 4de zinsnede van art. 28 der wet, die daarin alleen is opgenomen om de gemeenten, waarin de rijksgestichten zijn gelegen, in bescherming te nemen tegen eenen door het armwezen te veroorzaken finantiëlen ondergang, hetwelk bij eene niet strenge toepassing dier zinsnede het geval wordt en haar geheel doelloos maakt.

„E. D. Smies werd den 26 Augustus 1844 uit kolonisten geboren, den 2 Julij te voren naar Veenhuizen overgeplaatst en wordt geacht geboren te zijn in de gemeente, voor welker rekening haar vader of moeder dáár waren gevestigd.”

De Commissaris des Konings in de provincie Drenthe, de beslissing des Konings inroepende, adviseert tot aanwijzing der gemeente Norg als domicilie van onderstand, op grond: dat de behoeftige valt in art. 36 der armenwet; dat zij bij het in werking treden dier wet als minderjarige het domicilie van onderstand haars vaders volgde, hetwelk volgens de beslissing van Zijne Majesteit te Norg was gevestigd, en dat zij dus dit domicilie van onderstand steeds heeft behouden, immers naar de toepassing, die de Regering aan art. 36 geeft, volgens welke dat artikel de voorgaande beheerscht, zoodat het ook voor minderjarigen en getrouwde vrouwen geldt.

Gedeputeerde Staten van Drenthe, om advies gevraagd, hebben verklaard, dat het hun, met het oog op het Koninklijk besluit van 14 Februarij 1859, nº. 34, waarbij Norg verklaard is het domicilie van onderstand van Rokus Smies te zijn, weinig twijfelachtig voorkomt, dat ook die gemeente als het domicilie van onderstand zijner dochter zal worden aangewezen; schoon zij zich met de gronden van dit besluit niet kunnen vereenigen, achten zij het overbodig hunne van die der Regering afwijkende zienswijze op nieuw uiteen te zetten, maar wijzen slechts op de schadelijke gevolgen, die de toepassing, welke aan art. 36 der wet gegeven wordt, voor Norg moet hebben.

In deze zaak is de Afdeeling alsnu geroepen een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van J. Spoor, te Breda, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant betreffende de schouwbaar-verklaring van eene langs zijn erf loopende sloot te Ginneken.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! De heer Jacob Spoor, oud-Arrondissements-Betaalmeester, wonende te Breda, is eigenaar van eenige perceelen in de gemeente Ginneken, bekend bij het kadaster onder de n°s. 1035, 1036, 1133 en 1134 van sectie I. Aan de zuidzijde van n°. 1134 loopt eene sloot, die door het Gemeentebebestuur voor schouwbaar wordt gehouden.

Reeds in 1867 heeft dat Bestuur tegen genoemden heer proces-verbaal doen opmaken wegens het niet in schouwbaren staat opleveren van de hem toekomende helft dier sloot, terwijl de wederhelft door den eigenaar van het aan de andere zijde gelegen land was in orde gebragt. Ter zake van die nalatigheid vervolgd, is de heer Spoor evenwel door den Kantonregter van Ginneken, bij vonnis van 18 December 1867, vrijgesproken. De Kantonregter overwoog bij dat vonnis, dat, volgens de verklaringen der getuigen, de sloot vroeger niet werd geschouwd, en het schouwbare daarvan alzoo niet was gebleken; dat wel uit de verklaringen van ongeveer alle de getuigen was geresulteerd, dat zij die sloot noodig oordeelden voor den geregelden afloop van het water, komende van den weg en van andere perceelen, maar dat die gebleken nuttigheid of noodzakelijkheid op zich zelve niet voldoende was om de sloot als schouwbaar aan te merken, immers zoolang zij niet door het bevoegd gezag schouwbaar was verklaard.

Daarop heeft het Gemeentebestuur, krachtens art. 5 der provinciale ordonnantie, goedgekeurd bij 's Konings besluit van 16 Julij 1823, n°. 102 (vervat in de publicatie van 29 September 1823), de sloot schouwbaar verklaard, zonder dat er door de aangelanden redenen van verzet zijn ingebragt, immers niet binnen den termijn, bij dat artikel bepaald.

De adressant beweert, dat hij, in Breda wonende, geheel onkundig van de oproeping en schouwbaar-verklaring was gebleven. Toen hem later aanzegging gedaan werd om de sloot in schouwbaren staat te brengen, heeft hij daartegen zijn bezwaar ingebragt, op grond, dat de sloot geen water zou hebben af te voeren, en kort daarop zich bij gemotiveerd adres gewend tot Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, met verzoek het besluit tot schouwbaar-verklaring te vernietigen. Dat Collegie heeft, na het Gemeentebestuur en den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat te hebben gehoord, den adressant te kennen gegeven: dat uit het ingestelde onderzoek was gebleken, dat de bedoelde sloot, dienende tot afwatering van de zoogenaamde Karnemelkstraat, is eene waterleiding van belang voor de gemeente; dat de meest wenschelijke rigting voor die waterleiding die is, welke het Gemeentebestuur verlangt, en niet de rigting, waarlangs adressant zou wenschen het water geleid te zien; dat meergemelde sloot reeds vóór hare schouwbaar-verklaring tot waterleiding diende en de schouwbaar-verklaring alzoo geene erfdienstbaarheid daarstelde, maar eene bestaande slechts regelde en handhaafde, zonder dat daarbij eenige ontzetting van eigendom plaats vond; dat het besluit van Burgemeester en Wethouders van Ginneken, gegrond op art. 5 der ordonnantie van 29 September 1823, alzoo niet kan worden geacht te zijn in strijd met de wet noch met het algemeen belang genomen te zijn, en er geene termen voor Gedeputeerde Staten bestaan om daarop hunnerzijds terug te komen.

Adressant heeft daarop eene tweede strafvervolging afgewacht, ten einde gelegenheid te hebben door getuigen te bewijzen, dat de sloot vroeger nooit is geweest schouwbaar, noch eene gemeente-waterleiding, maar dat zij is privaat-eigendom, be-

opging, het van eenen Burgemeester zou afhangen, er slechts zoovelen in te schrijven en te doen loten, als voldoende zijn tot levering van het contingent, terwijl anderen dan zouden vrijvallen, of, ten strengste genomen, zouden moeten naloten met veel meer kans op een niet dienstpligtig nummer, dan wanneer zij met de overigen hadden medegeloot. Op deze beweringen grondt hij het verzoek, dat er eene geheel nieuwe loting moge worden bevolen.

Gedeputeerde Staten, op dat adres gehoord, hebben op 16 April jl. berigt: dat de toedragt der zaak werkelijk is, dat de loting regelmatig is geschied, en dat tot herstel van het verzuim, dat gepleegd is door de niet-vermelding van éénen, die zich mede had aangegeven, op het register van inschrijving, het wettig middel *is* aangewend, daar er, ingevolge art. 39, 1_0., der militiewet, eene naloting heeft plaats gehad; dat de bewering, als zoude hier falsiteit zijn gepleegd, onbegrijpelijk voorkomt; dat de wet zelve een verzuim, als hier plaats had, mogelijk acht en het middel van redres aangeeft; dat het waar moge zijn, dat bij de loting, waarvoor twintig nummers in de bus zijn gedaan, overeenkomende met het getal werkelijk ingeschrevenen, niemand een nummer 21 kon trekken, doch dat die gelegenheid in 't leven is geroepen door de naloting, vermits de hoogere nummers dan dat, hetwelk door den naloter getrokken werd, opschikten, zoodat het vroegere nummer 20 dan werd 21.

Er is door den gemagtigde van den adressant nog eene memorie, daarna eene nadere memorie ingezonden aan den Voorzitter dezer Afdeeling, waarin echter geene nieuwe argumenten voorkomen, maar slechts een beklag over de weinige zorg, welke door den elders wonenden Burgemeester van Meeden aan de belangen dier gemeente besteed wordt, en eene verwijzing naar een over deze zaak voorkomend artikel in n°. 1032 van het *Weekblad voor de Burgerlijke Administratie.*

Ik meen hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Veertiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 2 *Junij* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge.
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

1. Bij deze Afdeeling is ingekomen een Koninklijk besluit van den 17 Mei ll., n°. 18, houdende beschikking op *het beroep van het Gemeentebestuur van Lekkerkerk van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan den gewijzigden legger van de wegen en voetpaden in die gemeente, met bevel, dat de Weteringweg op dien legger moet worden gebragt* (zie het verslag over deze zaak op blz. 90—95).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het aan Ons ingediend adres van het Gemeentebestuur van Lekkerkerk, daarbij in beroep komende van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 2 November 1868, waarbij dat Collegie zijne goedkeuring heeft onthouden aan den door den Gemeenteraad van Lekkerkerk gewijzigden legger der wegen en voetpaden binnen die gemeente;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 28 April 1869, n°. 9;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 11 Mei 1869, n°. 167, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat op den door Gedeputeerde Staten van Zuidholland goedgekeurden legger der wegen en voetpaden te Lekkerkerk, welke, ten gevolge van het in 1852 ingevoerd provinciaal reglement op dat stuk, werd vastgesteld, voorkomt onder anderen de zoogenaamde Weteringweg, welke destijds beschouwd is te zijn een openbare, ten dienste van het algemeen liggende weg;

dat het Gemeentebestuur van Lekkerkerk, voortaan dien weg willende aangemerkt hebben als eene bloote waterkeering, bij besluit van 25 September 1868, dien weg, met nog enkele andere wegen of paden, op den legger heeft doorgehaald en den alzoo gewijzigden legger heeft opgezonden aan Gedeputeerde Staten; welk Collegie evenwel zijne goedkeuring aan die wijziging heeft onthouden;

dat art. 3 van gemeld reglement, zoo als het is gewijzigd bij besluit van de Provinciale Staten van 4 November 1859 (*Provinciaal Blad van Zuidholland* n°. 137), de wijze voorschrijft, waarop de leggers voor de eerste maal na de invoering van dat reglement zullen worden tot stand gebragt, doch de bevoegdheid aan het Gemeentebestuur ontzegt om in de eenmaal met goedkeuring van Gedeputeerde Staten vastgestelde leggers eigener gezag veranderingen te maken, terwijl veranderingen in den legger, op verzoek van Burgemeester en Wethouders of van belanghebbenden, door Gedeputeerde Staten behooren te worden bevolen, behoudens het regt van het Gemeentebestuur of van belanghebbenden om tegen hunne beslissing bij Ons in hooger beroep te komen;

Gezien het reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Zuidholland (*Provinciaal Blad* van 1852, n°. 140, en van 1859, n°. 137);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het bij Ons ingesteld beroep van het Gemeentebestuur van Lekkerkerk tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 2 November 1868 te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 17 Mei 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

van Heeckeren van Kell.

De Voorzitter: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van Armvoogden van Buitenpost van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij Buitenpost is aangewezen als domicilie van onderstand van Trijntje Geerts Hoekstra, weduwe van Jacob H. Zuidersma.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Door Gedeputeerde Staten van Friesland is op 13 Augustus 1868 de volgende beslissing genomen:

"Gehoord het gerapporteerde, ter voldoening aan de kantbeschikking van den heer Commissaris des Konings, dd. 10 April 1868, 3de Afdeeling, n°. 788, op eene missive van Burgemeester en Wethouders van Achtkarspelen van den 9 bevorens, n°. 527, waarbij de beslissing dezer vergadering wordt verzocht in een tusschen de burgerlijke armbesturen van Buitenpost en Surhuizum bestaand geschil over het domicilie van onderstand van Trijntje Geerts Hoekstra, weduwe Jacob H. Zuidersma;

"Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

"Overwegende, dat Trijntje Geerts Hoekstra is geboren te Buitenpost, en dat zij aldaar domicilie van onderstand heeft, indien niet op haar van toepassing is art. 36 der genoemde wet;

"Overwegende, dat dit laatste van de zijde van Buitenpost wordt beweerd, op grond, dat zij, door het gebruiken van eene aan de Diakenen of Armvoogden te Surhuizum behoorende plek gronds, van dáár sedert vele jaren onderstand heeft genoten;

"Overwegende, dat van den kant van Surhuizum wel wordt erkend, dat de arme sedert jaren in gebruik heeft een aan de Hervormde Diaconie van Surhuizum behoorend stuk heidegrond, dat door haar is ontgonnen; doch daartegen wordt aangevoerd, dat voor dat gebruik is betaald *f* 1.50 per jaar, en dat die betaling gedurende de laatste jaren is geschied door de Armvoogden van Buitenpost, hetgeen door dezen wordt erkend;

"Overwegende, dat het uit de overgelegde stukken niet is gebleken, dat Trijntje Geerts Hoekstra van de zijde van Surhuizum eenigen onderstand heeft genoten;

"Is besloten:

"te beslissen, dat Buitenpost is het domicilie van onderstand van Trijntje Geerts Hoeksma, weduwe Jacob H. Zuidersma."

Van deze beslissing zijn Armvoogden van Buitenpost in beroep gekomen bij Zijne Majesteit. Naar hunne meening is de zaak door Gedeputeerde Staten niet juist voorgesteld. De weduwe in quaestie was vóór ruim twintig jaar behoeftig en volgens de wet gedomicilieerd te Surhuizum. Armvoogden aldaar ondersteunden haar door het gratis gebruik van plus minus één pondemaat land. Zij genoot die ondersteuning reeds sedert tien à twaalf jaren, in welk tijdvak de tegenwoordige wet was tot stand gekomen, toen Armvoogden van Surhuizum die van Buitenpost over de vrouw aanspraken. Deze, in de meening verkeerende, dat zij nooit onderstand had genoten, vonden er geen bezwaar in, de toen reeds bejaarde vrouw van toen af jaarlijks te verrassen door de *f* 1.50 verschuldigde grondpacht, gelijk zij meenden aan Armvoogden van Surhuizum te betalen. Later werd de vrouw ziek en toen volgens besluit des Burgemeesters door appellanten ondersteund. Toen deze echter ontdekten, dat de vrouw meer dan twintig jaar door Armvoogden van Surhuizum met het vruchtgebruik van gemeld land ondersteund was, hebben zij begrepen, dat zij volgens art. 36 haar domicilie van onderstand had te Surhuizum en het aldaar behouden zal, totdat zij vijftien maanden buiten ondersteuning zal geweest zijn.

Appellanten voeren verder aan, dat hetgeen in de beslissing van Gedeputeerde Staten voorkomt, dat voor het gebruik van het stuk gronds jaarlijks *f* 1.50 zou zijn betaald, niet waar is, daar Armvoogden van Surhuizum nooit iets van de vrouw gevraagd of ontvangen hebben. Ten onregte wordt alzoo, volgens hen, door Gedeputeerde Staten overwogen, dat het niet gebleken is, dat de behoeftige van de zijde van Surhuizum onderstand heeft genoten. Kostelooze verschaffing van land toch is in den zin der wet even goed onderstand als verstrekking in geld.

Appellanten verzoeken mitsdien Zijne Majesteit te willen beslissen, dat het domicilie van onderstand der behoeftige volgens art. 36 der armenwet nog zoolang te Surhuizum blijft, totdat zij vijftien maanden zonder onderstand zal zijn geweest.

Armvoogden van Surhuizum erkennen, dat de vrouw vóór omstreeks twintig jaren haar domicilie van onderstand te Surhuizum had, maar ontkennen, dat zij toen behoeftig was. Volgens hun schrijven was zij destijds bewoonster van een aardig huisje en gebruikster van een daarbij behoorenden grooten tuin. Zij had een en ander op haren naam in het kadaster weten te krijgen; verbeeldde zich, dat het daardoor haar eigendom was geworden, en wilde van den wettigen eigenaar niets meer weten. Deze, daarmede niet tevreden, verzocht vonnis bij den Kantonregter, met dat gevolg, dat de vrouw werd gelast binnen eenige dagen alles te verlaten. — Niet verre van hare woonplaats verwijderd, hadden Diakenen toen, vereenigd met Algemeene Armvoogden van Surhuizum, een woest stuk land liggen, onslecht en vol zandgaten. De vrouw verzocht op dat veld, omdat zij op dat oogenblik geen huis kon bekomen, eene woning, heidehut, te mogen plaatsen, om toch een onderdak te hebben. Haar verzoek werd door Armvoogden ingewilligd, onder beding, dat zij, indien zij dáár in het vervolg mogt blijven wonen, van jaar tot jaar een gedeelte van den grond zou moeten aanmaken (ontginnen), welke verbetering van den grond, zoolang zij daarmede bezig was, als jaarlijksche huur zou worden gerekend. De weduwe, toen sterk en krachtig en geholpen door hare flinke dochter, voldeed uitmuntend aan hare belofte; het stuk veld werd van jaar tot jaar meer ontgonnen en rees in waarde. Vóór 1857 is daarvoor, zoo als uit een onderzoek in de boeken ook is gebleken, geen erfpacht of grondhuur betaald. Maar toen de vrouw ouder en zwakker werd en hare dochter haar had verlaten, kon de grond niet meer zoo worden bewerkt als vroeger; en daarom oordeelden Armvoogden in 1857, dat er eenige huur van betaald diende te worden. Van toen af tot in Mei 1866 hebben Armvoogden van Buitenpost jaarlijks ƒ1.50 huur voor haar betaald.

Volgens Armvoogden van Surhuizum is de bewuste grond door de weduwe in de eerste tien à elf jaren zóó verbeterd, dat hij eene vijfmaal grootere waarde heeft verkregen, hetwelk door getuigen, die dien vroegeren dorren zandheuvel en heidegrond hebben gekend, kan worden bewezen.

Armvoogden van Buitenpost antwoorden, dat het van algemeene bekendheid is, dat die van Surhuizum den grond aan de weduwe hebben afgestaan als ondersteuning, en dat van eene overeenkomst, aangaande dien grond gemaakt, niets blijkt. Waartoe zou die gediend hebben? Het gebeurde in 1847 à 1848, op een tijdstip, toen men niet voorzien kon, welke bepalingen zes à zeven jaren later door de wet ten aanzien van het domicilie van onderstand zouden worden ingevoerd. Armvoogden van Buitenpost wijzen op de omstandigheid, dat die van Surhuizum zoo bijzonder laag spreken van den vroeger dorren zandheuvel en heidegrond, en zeer hoog opgeven van de wijze, waarop de grond gecultiveerd werd; terwijl de vrouw, die dit zoo uitstekend heet gedaan te hebben, bijna plotseling zwak werd en niet meer in staat was dien grond verder aan te maken, toen de wet van 28 Junij 1854 in werking kwam. „De waarheid is,” schrijven Armvoogden van Buitenpost, „dat de vrouw tot vóór zeer weinig jaren een benijdenswaardig sterk en krachtig ligchaam had en in 1857 nog geene de minste sporen droeg van hetgeen Armvoogden van Surhuizum nu omtrent hare toenmalige verzwakking aanvoeren.

Gedeputeerde Staten zijn van oordeel gebleven, dat de ontginning van grond moest strekken ter vervanging van huur, en er dus aan de vrouw geen grond kosteloos is verstrekt, dat dus hunne beslissing behoort te worden bevestigd.

Op het verlangen van het Armbestuur van Surhuizum hebben Burgemeester en Wethouders van Achtkarspelen aan den Raad van State ingezonden eene verklaring, door drie bejaarde getuigen geteekend, houdende, dat de bewuste grond vóór ruim twintig jaren was een woest stuk heideveld, vol zandgaten, hoogten en laagten; dat die gedurende de eerste twaalf jaren door de gebruikster van jaar tot jaar is aangemaakt en verbeterd, zoodat die in dien tijd door hare vlijt wel voor drie vierden

in goeden bouwgrond is herschapen, en daardoor aanmerkelijk in waarde is gestegen. Ter beslissing in deze zaak is de Afdeeling thans geroepen een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van Gerrit Jan Roebersen, te Nieuwleusen, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Overijssel in zake de loting voor de nationale militie.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Gerrit Jan Roebersen had in het jaar 1868 voor de nationale militie moeten zijn ingeschreven in de gemeente Nieuwleusen, waar zijn vader woont. Die inschrijving heeft echter geen plaats gehad, op grond waarvan hij, overeenkomstig art. 161 der wet op de nationale militie, voor Gedeputeerde Staten is gebragt.

Door Roebersen is ter zijner verdediging aangevoerd, dat hij van 12 December 1867 tot 6 Maart 1868 in de gevangenis te Tiel in hechtenis is geweest en dus zelf de aangifte niet had kunnen doen, maar dat de aangifte door zijn ouderen broeder is gedaan aan den Onderwijzer Eshuis, ten wiens huize de Gemeente-Secretarie van Nieuwleusen wordt gehouden, omdat de Burgemeester, tevens Secretaris, niet binnen de gemeente woont; dat echter de genoemde Onderwijzer, ofschoon de aangifte aangenomen hebbende, verzuimd heeft de inschrijving te doen.

Gedeputeerde Staten hebben echter overwogen: dat door Regenten der gevangenis te Tiel de opgaaf, voorgeschreven bij art. 24 der genoemde wet, niet is gedaan; dat de genoemde Onderwijzer verklaard heeft zich niet te kunnen herinneren, dat de aangifte bij hem is gedaan; dat in allen geval aan Roebersen het voorgeschreven bewijs van gedane aangifte niet is uitgereikt, en hij na zijn ontslag uit de gevangenis zich niet heeft verzekerd, dat de inschrijving werkelijk was geschied. Vermits nu Roebersen geene reden van vrijstelling had, hebben Gedeputeerde Staten hem overeenkomstig art. 163 der wet voor de dienst aangewezen.

Tegen deze uitspraak is de vader van Roebersen in beroep gekomen bij Zijne Majesteit, hoofdzakelijk aanvoerende: dat het ontwijkend antwoord van den Onderwijzer in eene zaak, waarin deze belang heeft bij eene ontkennende beantwoording, des adressants opgave niet kan ontzenuwen; dat, wel is waar, door hem niet kan worden overgelegd het bewijs van gedane aangifte, bedoeld bij art. 17 van het Koninklijk besluit van 17 December 1861 (*Staatsblad* n°. 127), maar dat niet het vorderen, maar wel het afgeven van het bewijs is voorgeschreven, en dus, indien het beweren omtrent het doen der afgifte wordt waargemaakt, niet adressant, maar alleen het Gemeentebestuur nalatig is geweest. Adressant verzoekt mitsdien, dat een nieuw en grondig onderzoek moge worden ingesteld omtrent de feiten, door hem aangevoerd, ten einde daarna door Zijne Majesteit uitspraak kunne worden gedaan.

Bij het adres is overgelegd eene verklaring, door Hendrikje Zeeman met hare handteekening en door haren zoon met een kruisje geteekend, houdende, dat Albert Willem Roebersen, die toen ter tijd bij hen woonde, op zekeren dag in Januarij 1868 hun gezegd heeft, dat hij naar de Secretarie moest, en later in die maand, dat hij er geweest was om zijn broeder Gerrit Jan Roebersen voor de militie aan te geven, en dat zij geene reden hebben om de waarheid hiervan te betwijfelen.

Aan den Raad van State is overgelegd eene verklaring, onder aanbod van eede,

door den broeder Albert Willem Roebersen geteekend, waarin hij de omstandigheden, waaronder hij de aangifte aan den Onderwijzer Eshuis gedaan heeft, in het breede vermeldt. Voorts eene memorie, door den Advokaat Mr. VAN HAERSOLTE, als gemagtigde van den appellant, geteekend. In dat stuk wordt na de mededeeling, dat de vader door zijne bijna volslagen blindheid verhinderd was zelf te gaan en daarom het doen der aangifte aan een ouderen zoon had opgedragen, de opmerking gemaakt, dat de waarheid der bewering van den adressant alleen kan uitgemaakt worden door de verklaringen van den Onderwijzer, zijne huisvrouw en dienstmeid, en den Gemeente-Ontvanger, aan wien de vrouw des Onderwijzers in der tijd moet gezegd hebben, dat Albert Willem Roebersen op de Secretarie was geweest om zijn broeder Gerrit Jan voor de nationale militie te doen inschrijven. De Advokaat verklaart daarbij, dat hij eene poging heeft aangewend om den adressant ter zake van de verzuimde aangifte van zijn zoon in regten te doen vervolgen, ten einde dan gelegenheid te hebben de genoemde personen als getuigen à décharge te doen hooren en zóó het bewijs te leveren, dat de aangifte werkelijk is geschied. Ten slotte wordt in de memorie betoogd, dat de Regenten der gevangenis te Tiel door hun verzuim om aan de verpligting, hun bij art. 24 opgelegd, te voldoen, oorzaak zijn geweest, dat de militiepligtige niet aan de loting heeft deelgenomen, en dat hij daarom, volgens art. 39, ter naloting had behooren te zijn toegelaten; dat toch de bepaling van dat artikel is algemeen, en niet beperkt tot het geval, dat iemand *alleen* of *enkel* door verzuim van de in art. 24 genoemde personen aan de gewone loting geen deel heeft genomen. In de memorie wordt daarbij gewezen op een schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 29 Augustus 1863, n°. 114, waarbij eene beslissing in dien geest is genomen.

Gedeputeerde Staten van Overijssel zijn van oordeel, dat art. 39 hier niet van toepassing is, omdat art. 24 de personen, bij art. 18 tot het doen der aangifte verpligt, van die verpligting niet ontheft; en dat dus de bedoelde Roebersen alleen dan tot naloting had kunnen worden toegelaten, indien hij geen vader, moeder of voogd had gehad, zoodat zijne niet-inschrijving alleen aan het verzuim van Regenten ware toe te schrijven. Tot staving van hun gevoelen verwijzen Gedeputeerde Staten naar hetgeen voorkomt in de memorie van toelichting, die bij het ontwerp van wet is gevoegd geweest.

Regenten van de gevangenis te Tiel hebben erkend, dat de bedoelde Roebersen van 12 December 1867 tot 6 Maart 1868 is opgesloten geweest, en dat door hen verzuimd is de opgave, bedoeld bij art. 24 der wet.

In deze zaak zal alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het beroep van Johannes Roovers, te Berlicum, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant in zake de loting voor de nationale militie.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Gedeputeerde Staten van Noordbrabant hebben, onder dagteekening van 2 April ll., G., n°. 48, uitspraak gedaan op het adres van de weduwe Gerardus Markgraaf, te Berlicum, daarbij in beroep komende tegen de

uitspraak van den Militieraad te 's Hertogenbosch van den 9 Maart ll., waarbij haar zoon Peter, loteling der gemeente Berlicum voor de ligting van 1869, tot de dienst was aangewezen.

Gedeputeerde Staten hebben bij die uitspraak overwogen: dat uit de, bij den Militieraad overgelegde, stukken blijkt, dat de loteling Peter Markgraaf de jongste is van vier broeders, waarvan de oudste op den 9 Junij 1859, ter vervanging van een ontbrekende aan de ligting van 1857, voor den tijd van drie jaren is ingelijfd, en op den 30 April 1862 wegens geëindigde militiedienst is ontslagen, de tweede wegens broederdienst is vrijgesteld en de derde als loteling van 1865 in dienst is bij het 6de regement infanterie; dat art. 50, n°. 6, der militiewet in beginsel vaststelt, dat eene driejarige dienst bij de militie van eenen loteling, die tot geene langere dienst verpligt was, voldoende is tot vrijstelling van zijn broeder; dat de Militieraad echter bezwaar heeft gemaakt aan den loteling Peter Markgraaf de gevraagde vrijstelling wegens broederdienst te verleenen, op grond, dat zijn oudste broeder geene volle drie jaren heeft gediend; dat, wel is waar, het paspoort van den loteling Peter Markgraaf is uitgereikt eenige dagen vóór het geheel verstrijken van zijnen driejarigen diensttijd, doch dat dit heeft plaats gehad door van zijnen wil onafhankelijke omstandigheden, welke niet ten nadeele van zijnen jongeren broeder kunnen strekken; dat bedoelde loteling derhalve overeenkomstig den tijd, waarvoor hij bij de nationale militie is ingelijfd, geacht moet worden drie jaren te hebben gediend; — en lettende op artt. 50 en 100 der militiewet, hebben Gedeputeerde Staten de uitspraak van den Militieraad te 's Hertogenbosch, waarbij de loteling P. Markgraaf tot de dienst was aangewezen, te niet gedaan en hem wegens broederdienst vrijgesteld.

Het is tegen die uitspraak, dat, onder dagteekening van 9 April ll., in hooger beroep is gekomen Johannes Roovers, wonende te Berlicum, vader van Wilhelmus Roovers, loteling dier gemeente voor de ligting van dit jaar, getrokken hebbende n°. 20, die, ten gevolge van de aan P. Markgraaf door Gedeputeerde Staten verleende vrijstelling, voor de dienst is opgeroepen, en te kennen gevende, dat hij tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten bezwaren heeft.

Die bezwaren komen hoofdzakelijk hierop neder: dat de oudste broeder van Peter Markgraaf slechts gediend heeft van 9 Junij 1859 tot 30 April 1862, en derhalve slechts twéé jaren, tien maanden en twee en twintig dagen; dat Gedeputeerde Staten dus veel verder gaan dan de wet (zelfs bij analogie) toelaat; dat in alle geval art. 50, n°. 5 en 6, *drie jaren* stelt. Bij Koninklijk besluit van 14 Augustus 1862 (*Staatsblad* n°. 167) heeft men de gevallen, in die nummers bedoeld, analogisch toegepast ook op het geval van *driejarige* dienst bij het buitengewoon contingent. Nu echter — zegt de appellant — wordt dit uitgestrekt tot een geval, waarin *minder* dan drie jaren door een broeder bij zoodanig buitengewoon contingent gediend is. Indien zoodanige berekening al kon opgaan — zegt appellant — onder de wetten van 1817 en 1820, waar een dienstjaar niet zoo bepaaldelijk geacht werd gelijk te staan met een jaar van 365 dagen, dit is niet aannemelijk onder de tegenwoordige wet, welke, getuige art. 146, en de daaraan in de practijk gegeven uitvoering, ontslag uit de dienst medebrengt, niet na verloop van vijf of drie dienstjaren, maar na volle vijf of drie jaren, te rekenen van den dag der inlijving. De inlijving „voor drie jaren" is alzoo niet voldoende — zegt appellant —, indien niet werkelijk driejarige *dienst* daarop volgt: de uitspraak van Gedeputeerde Staten stelt den vorm boven de werkelijkheid, in strijd met de wet van 1861.

Het is hoofdzakelijk op deze gronden, dat appellant den Koning verzoekt, dat Zijne Majesteit, met vernietiging van de uitspraak van Gedeputeerde Staten, Peter Markgraaf alsnog gelieve aan te wijzen voor de dienst.

Memoriën zijn er niet ingekomen; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. *het beroep van Hendrikus Verbakel, te Eindhoven, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant in zake de loting voor de nationale militie.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Meeussen: Mijne Heeren! De loteling voor de nationale militie van dit jaar Theodorus Verbakel, wonende te Eindhoven, is de vierde van een gezin van vijf zonen, waarvan de oudste buiten oproeping voor de militie is gebleven, — de tweede, na in 1863, bij gemis van de vereischte lengte, van de dienst te zijn vrijgesteld, in 1865 als plaatsvervanger is ingelijfd en den 20 Februarij 1869 eene vrijwillige verbindtenis bij het leger hier te lande heeft aangegaan, — de derde als loteling van het jaar 1865 in dienst is, en de vijfde den militiepligtigen leeftijd nog niet heeft bereikt.

Bij den Militieraad en in beroep bij Gedeputeerde Staten is ten behoeve van dezen loteling aanspraak gemaakt op vrijstelling wegens broederdienst, omdat één broeder in dienst is als loteling en een andere broeder thans dient als vrijwilliger.

De Militieraad heeft deze aanspraak op vrijstelling, als ongegrond, verworpen; en Gedeputeerde Staten der provincie Noordbrabant hebben bij hun besluit van den 26 Maart jl. die uitspraak gehandhaafd, op grond, dat, volgens art. 51 der militiewet, als broederdienst niet in aanmerking komt die van plaatsvervanger of nummerverwisselaar; en dat, ofschoon de broeder van den loteling bij het leger hier te lande als vrijwilliger is aangenomen, dit hem niet ontheft van de verpligtingen, welke hij als plaatsvervanger ten aanzien der nationale militie te vervullen heeft, en derhalve de dienst van vrijwilliger eerst in aanmerking kan komen, wanneer de ligting, waarbij hij als plaatsvervanger is opgetreden, ontslagen is.

Hendrikus Verbakel, wever, wonende te Eindhoven, vader van den loteling, heeft zich tegen deze uitspraak, die hem op den 31 Maart jl. ter hand werd gesteld, in beroep voorzien bij den Koning op den 8 April daaraanvolgende. In zijn adres zegt hij: dat zijn tweede zoon, op grond van de artt. 9 en 74, in verband met art. 61, der wet op de nationale militie, moet beschouwd worden als een vrijwilliger en niet meer als een plaatsvervanger; dat het, volgens art. 50, houdende, dat als vrijstelling geldt of in aanmerking komt de dienst van den broeder, die nog in dienst is, het er niets toe afdoet, of die dienst reeds volbragt is of nog volbragt moet worden, mits die maar als vrijwillige diensttijd wordt beschouwd; dat de omstandigheid, dat de vijfjarige dienst als plaatsvervanger van den later als vrijwilliger in dienst getredene nog niet geëindigd is, niet belet, dat de loteling regt op vrijstelling heeft, even alsof die diensttijd wel geëindigd was, daar hij toch verpligt is tot het jaar 1875 als vrijwilliger te dienen; dat het toeval, dat de loteling niet een paar jaren jonger is, in welk geval op het tijdstip, dat hij zou moeten loten, de vijfjarige diensttijd als plaatsvervanger van zijn broeder vervuld zou zijn, niet ten zijnen nadeele kan strekken, omdat, zoo hij een paar jaren jonger was, de diensttijd van zijn broeder niet de minste verandering zou ondergaan.

Tot staving van zijne bewering, dat de tweede zoon als vrijwilliger moet worden beschouwd, beroept hij zich nog op art. 7 van het Koninklijk besluit van 17 December 1861 (*Staatsblad* n°. 127), bepalende, dat de aangegane vrijwillige verbindtenis en de daaruit voortvloeijende regten en verpligtingen door de vroegere of latere plaats gehad

hebbende aanwijzing tot de dienst der militie niet verkort worden; — alsmede op art. 61, in verband met de 2de zinsnede van art. 74, der militiewet, houdende, dat het stellen van een nieuwen plaatsvervanger of het optreden niet gevorderd wordt, wanneer de plaatsvervanger zich als vrijwilliger bij het krijgsvolk in de overzeesche bezittingen heeft verbonden; en dat, zoo de plaatsvervanger dit heeft gedaan bij het leger hier te lande, dit den vervangene ontheft van de in art. 61 bedoelde aansprakelijkheid.

De adressant meent, dat uit dit alles volgt, dat de wetgever een plaatsvervanger, nummerverwisselaar of milicien, die ingevolge art. 9 der voormelde wet eene vrijwillige verbindtenis aangaat, als vrijwilliger wil hebben beschouwd.

Dit adres in handen gesteld zijnde van Gedeputeerde Staten, hebben deze op den 19 April jl. berigt, dat zij volhardden bij de gronden, vermeld in hunne uitspraak. Zij voegden er nog bij, dat, indien de bewering van den adressant opging, plaatsvervanging, gevolgd door eene vrijwillige verbindtenis bij het leger, twee lotelingen zou vrijstellen, hetgeen met de wet niet is overeen te brengen.

Dit geschil van bestuur is krachtens magtiging des Konings den 3 Mei ll. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt, en daaromtrent zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

VI. *het beroep van Pieter Broeren, te Hoornaar, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland in zake de loting voor de nationale militie.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Vries: Mijne Heeren! Pieter Broeren is in beroep gekomen tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 6 April jl., waarbij zijn zoon Dirk, loteling van de ligting van dit jaar voor de gemeente Hoornaar, voor de dienst bij de nationale militie is aangewezen.

Het gezin van Pieter Broeren bestaat uit vijf zoons, waarvan Dirk de jongste is. Van de vier andere hebben de twee oudste nommers getrokken, die buiten oproeping zijn gebleven. De derde, Pieter genaamd, is den 21 Mei 1859 ingelijfd voor het buitengewoon contingent, ter vervanging van een ontslagen milicien van de ligting 1856, en is dien ten gevolge, na twee jaren te hebben gediend, den 15 Mei 1861 wegens geëindigden diensttijd ontslagen. De vierde is nog in dienst.

Het verzoek van Dirk om vrijstelling op grond van broederdienst is door den Militieraad en door Gedeputeerde Staten ongegrond geoordeeld. Laatstgemeld Collegie grondde zijne uitspraak op de overweging, dat, volgens het Koninklijk besluit van 14 Augustus 1862 (*Staatsblad* n°. 167), art. 56, n°. 6, der wet op de nationale militie in beginsel vaststelt, dat eene driejarige dienst bij de militie van een loteling, die tot geene langere dienst was verpligt, voldoende is tot vrijstelling van zijn broeder, en dat alzoo een kortere dienst daartoe niet geldig is, zoodat de dienst van den derden broeder van dezen loteling niet in aanmerking kan komen.

In zijn adres aan den Koning bestrijdt appellant deze overweging bepaaldelijk, door te betoogen, dat de driejarige diensttijd van den voorganger van den derden zoon moet gerekend worden bij diens tweejarige dienst, zoodat het geval aanwezig is van art. 50, n°. 2, der wet; dat toch het beginsel der wet is, dat van vijf zoons twee moeten voldaan hebben aan al de verpligtingen der wet om de andere drie te

kunnen vrijmaken, aan welk vereischte hier is voldaan, daar de derde zoon geheel aan de wet heeft voldaan en de vierde nog dient.

Het paspoort van den derden zoon is door den appellant aan den Raad van State ingezonden.

Ook hieromtrent zal de Afdeeling alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning hebben voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Vijftiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 16 *Junij* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling is ingekomen een Koninklijk besluit van den 30 Mei ll., nº. 14, houdende beschikking op *het beroep van Voogden van het Diaconie-Gasthuis en van eenige ingezetenen van Groningen van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente van* 1 *Junij* 1868, *nº.* 16/66, *waarbij aan P. H. Pfeiffer vergunning is verleend tot oprigting van eene bewaarplaats van petroleum in de onmiddellijke nabijheid van het Gasthuis en van der reclamanten woningen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 8—12).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van Voogden van het Diaconie-Gasthuis te Groningen en van eenige ingezetenen dier gemeente, daarbij in beroep komende tegen het besluit van Burgemeester en Wethouders van Groningen van 1 Junij 1868, nº. 16/66, waarbij vergunning is verleend tot het oprigten eener bewaarplaats van petroleum;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 12 Mei 1869, nº. 63;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 25 Mei 1869, nº. 199, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat bij het aangevallen besluit van Burgemeester en Wethouders van Groningen aan P. H. Pfeiffer aldaar, tot wederopzeggens toe, vergunning is verleend om op den lagen wal van de linkerhelft der courtine 17—1 der vesting eene petroleum-bewaarplaats op te rigten, lang 50 el, breed 8 el en hoog 3 el, onder voorwaarde: 1º. dat

de te bouwen loods, die tot bewaarplaats van petroleum zal dienen, aan alle zijden worde omgeven door aarden wallen ter hoogte van 1.50 el boven den beganen grond der loods; 2°. dat de adressant zich stipt houde aan de bepalingen, vervat in de vergunning van den Minister van Oorlog van 1 Mei 1868, n°. 71 G.; bij welke laatstbedoelde vergunning door voornoemden Minister aan P. H. Pfeiffer onder de noodige bepalingen is toegestaan om van het bedoelde gedeelte Rijks militairen grond gebruik te maken tot het oprigten eener bewaarplaats van petroleum;

dat door de adressanten wordt aangevoerd, dat door de vestiging dezer bewaarplaats brandgevaar zou ontstaan voor hunne woningen en met name voor de gebouwen van het Diaconie-Gasthuis; dat de onaangename reuk, door petroleum veroorzaakt, nadeelig zou zijn voor de gezondheid; en dat er gevaar bestaat, dat, ten gevolge van het indringen van uitgelekte petroleum in den bodem, de welwaterputten in den omtrek zouden worden bedorven;

dat, na ingesteld onderzoek, zoowel door het Geneeskundig Staatstoezigt als door den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat, is gebleken, dat er voor de naburige gebouwen geene redelijke vrees voor brandgevaar bestaat; dat toch die gebouwen op eenen afstand van minstens 34 el van de loods zijn verwijderd, terwijl de 5 el hooge vestingwal tusschen beide ligt; en dat de voorwaarde, door het Gemeentebestuur gesteld, dat de loods van alle zijden door aarden wallen moet worden ingesloten, het gevaar voor verspreiding van brandende vloeistoffen wegneemt; dat, wat er ook moge zijn van het onaangename van den reuk van petroleum, het niet aannemelijk is, dat die zaak ter dezer plaatse nadeelig zoude kunnen werken voor de openbare gezondheid; dat de vrees, dat, door het indringen van uitgelekte petroleum in den bodem, de welwaterputten in den omtrek zouden kunnen worden verontreinigd, niet ongegrond is te achten; en dat ditzelfde ook geldt omtrent het water der stadsvestinggracht, welke met andere openbare wateren der provincie in onmiddellijk verband staat;

dat evenwel aan dit bezwaar door het opleggen eener nadere voorwaarde kan worden te gemoet gekomen;

Gezien de Koninklijke besluiten van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) en van 29 April 1864 (*Staatsblad* n°. 39);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen: 1°. dat, binnen zes maanden na de dagteekening van dit besluit, de vloer der hiervoren omschreven bewaarplaats van petroleum van P. H. Pfeiffer, ten genoege van den Hoofd-Ingenieur van 's Rijks Waterstaat in het 1ste en 3de district, moet zijn gedekt met zinken of ijzeren, langs de wanden van eenen opstaanden rand voorziene bladen, met eene helling naar het midden der loods van één duim per el, gelegd in dier voege, dat alle doorgelekte vloeistoffen worden opgevangen; 2°. dat, bij niet-nakoming der onder n°. 1 gestelde voorwaarde, de bij besluit van Burgemeester en Wethouders der gemeente Groningen van 1 Junij 1868, n°. 11/16, verleende vergunning zal zijn vervallen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 30 Mei 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van P. J. Pauwels c. s., stemgeregtigde Ingelanden van het waterschap de Binnenpolder van Hedikhuizen, van afwijzende beschikkingen op hunne bezwaren tegen eene benoeming van leden van het Bestuur van dat waterschap.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Op 3 Februarij 1869 zijn, in eene vergadering van stemgeregtigde Ingelanden van het waterschap de Binnenpolder van Hedikhuizen, tot leden van het Waterschapsbestuur benoemd de heeren M. van Hooff en J. Honcoop. Die heeren hebben niet zelven grondbezit of voldoend grondbezit om te kunnen benoemd worden; maar zij waren stemgeregtigd bij *aanwijzing*, daar de eerstgenoemde opkwam voor de gemeente Hedikhuizen, en de tweede genoemde voor de Hervormde kerk aldaar; terwijl èn de gemeente èn die kerk gronden in den polder bezit.

P. J. Pauwels en eenige andere Ingelanden van dat waterschap bragten tegen die benoeming hunne bezwaren in, en verzochten vernietiging der gedane keuzen, op grond, dat van Hooff en Honcoop niet zelven stemgeregtigde Ingelanden waren, maar slechts uitoefenden het stemregt, de een voor de gemeente, de ander voor de Hervormde kerk; — en dat zij dus niet konden worden gekozen tot leden van het Bestuur, volgens art. 12 van het algemeen reglement voor de waterschappen in Noordbrabant.

Gedeputeerde Staten echter handhaafden die benoeming bij hunne resolutie van 19 Februarij ll., als niet in strijd met gezegd art. 12, vermits, volgens art. 3 van dat reglement, stemgeregtigde Ingelanden zijn zij, die een daarbij bepaald getal bunders in een polder bezitten, doch art. 5 voorschrijft, dat *het stemregt voor zedelijke ligchamen* en *openbare instellingen* wordt uitgeoefend door *een lid* van het Bestuur dier ligchamen of instellingen, daartoe schriftelijk aangewezen. Als zoodanig waren van Hooff en Honcoop dus *stemgeregtigd*; en art. 12 zegt, dat de bestuursleden moeten zijn *stemgeregtigd*, meerderjarig en in het volle genot der burgerlijke regten.

Daartegen nu is gerigt het beroep van P. J. Pauwels *c. s.* bij uitvoerig adres aan den Koning, ingevolge art. 99 van het algemeen reglement ingesteld, en dat, op 's Konings magtiging, op 8 Mei jl. door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt.

In dat request worden de volgende argumenten aangevoerd. Volgens art. 12 van het reglement — zeggen de adressanten — moeten de leden der waterschapsbesturen zijn *stemgeregtigd.* Wat beteekent dat woord? 1°. in de gewone beteekenis van het woord is *geregtigdheid* een verkregen, door de wet toegekend vermogen, dat door een particulier niet kan ontnomen worden. Er is geen regt op eene nalatenschap, al is men de naaste bloedverwant of in het testament tot erfgenaam benoemd. Men heeft geen eigenlijk regt om iemands handelszaken te doen, al heeft men de meest uitgebreide volmagt; men heeft dan slechts eene herroepelijke bevoegdheid tot uitoefenen, geen eigenlijk regt. Immers, het regt, het onherroepelijke vermogen, door de wet toegekend, is in zijn geheel (*in solidum*) bij den eigenaar der handelszaken, en twee kunnen hetzelfde regt in zijn geheel niet hebben. Dus reeds volgens de gewone beteekenis van het woord is niet stemgeregtigd, die slechts bij delegatie de bevoegdheid heeft om het voor een ander uit te oefenen. — 2°. Om uit eene verordening in haar geheel de beteekenis van een woord, dat geregtigdheid aanwijst, te leeren, moeten bij voorkeur en in de eerste plaats geraadpleegd worden de bepalingen, die de geregtigdheid toekennen (*attribuëren*), en slechts bij ontstentenis of duisterheid van zulke en zeker nooit dan in de tweede plaats de bepalingen, welke zulke geregtigdheid vermelden (*enunciëren*). Bij toekenning (*attributie*) toch is het streven naar — en

de zorg voor — naauwkeurigheid sterk, terwijl bij vermelding (*enunciatie*) de naauwkeurigheid vaak niet verder gezocht wordt dan voor het onmiddellijke doel der bepaling, waarin vermeld wordt, noodig is. Toegekend (*geattribueerd*) wordt het stemregt in art. 3, in verband met artt. 2 en 4, van het reglement. Grondbezit in den polder of het waterschap in zekere hoeveelheid is daarvoor noodzakelijke voorwaarde. Dus die het voor het waterschap bepaalde bundertal niet bezit, hij moge volgens art. 5 tijdelijk bevoegd zijn gemaakt om het stemregt voor een ander uit te oefenen, is geen stemgeregtigde. — 3°. Na de bepalingen, die de stemgeregtigheid attribuëren, zijn voorzeker (gaan de adressanten voort) wel de gewigtigste voor de tegenwoordige vraag die, welke die geregtigdheid waarborgen. Men vindt die in de artt. 29—35. De wetgever kent in die artikelen geene andere stemgeregtigden dan Ingelanden. — 4°. Art. 5 van het reglement zijnde eene der bepalingen, die de uitoefening van de stemgeregtigheid regelen, geeft aan de voogden, curators en besturen van ligchamen wel de bevoegdheid om voor de door hen vertegenwoordigden het stemregt uit te oefenen, maar niet de stemgeregtigdheid. Het blijkt vooreerst uit de gebezigde woorden: „Het stemregt wordt.... uitgeoefend.” Ten andere wordt het tot klaarblijkelijkheid verheven bij de overweging, dat ontwijfelbaar het *regt* van stemmen berust bij de dáár genoemde *vertegenwoordigden*, en dat twee hetzelfde *regt* niet in zijn geheel kunnen hebben. — 5°. Als derhalve art. 6 de in art. 5 vermelde *vertegenwoordigers* noemt „zij, die, krachtens het vorig artikel, stemgeregtigd zijn,” dan bezigt het hier het woord *stemgeregtigd* niet naauwkeurig en had dáár moeten gezegd worden: „zij, die, krachtens het vorig artikel, het stemregt uitoefenen.” In welke beteekenis nu heeft art. 12 het woord *stemgeregtigd* gebezigd? in de eigenlijke van art. 3, of in de oneigenlijke van art. 6? Al het hiervoor reeds bemerkte dringt — zeggen adressanten — tot het antwoord: in de eigenlijke van art. 3. En de geschiedenis van het reglement èn de onaannemelijke gevolgen van het gevoelen, waartegen adressanten opkomen, doen naar hun oordeel hetzelfde. — 6°. De geschiedenis van het reglement. In die geschiedenis ontwaart men, meenen adressanten, blijkens de notulen der Staten van Noordbrabant, zomerzitting van 1860, dat èn bij het ontwerp van Gedeputeerde Staten èn bij dat van de Commissie *ad hoc*, hoewel in beide de bevoegdheid om het stemregt door vertegenwoordiger en door gemagtigde uit te oefenen werd aangenomen, bepaald de gedachte voorzat, het stemregt slechts toe te kennen aan Ingelanden, en aan hen, die om landbezit van familie-betrekkingen geacht werden het te zijn. Immers er werd steeds gesproken van *stemgeregtigde Ingelanden*, nooit van *stemgeregtigden* alleen. Gedeputeerde Staten wilden de verkiesbaarheid onder de Ingelanden ruimer gesteld hebben, maar toch ook maar onder de *Ingelanden alleen*. De Commissie *ad hoc* wilde meer stemmen dan vroeger toegekend hebben aan de groote landbezitters. Het ontwerp voorts van die Commissie is blijkbaar — zeggen adressanten — ontleend aan het algemeen reglement voor de polders in Zuidholland van 1856 (*Provinciaal Blad* n°. 99), zoo als onmiskenbaar blijkt uit de volmaakte gelijkluidendheid van de opschriften der hoofdstukken van het Noordbrabantsche reglement en uit eene menigte van bepalingen, waaronder bv. die van art. 5, § 5, Noordbrabant en van art. 24, § 3, Zuidholland bijzonder treft. Die Commissie intusschen schoof ter zijde de bepaling van art. 8, § 3, van het reglement van Zuidholland, bepalende, dat de Voorzitter van het Bestuur bij uitzondering buiten de Ingelanden kon gekozen worden. Die Commissie bewoog zich dus in de rigting van het versterken van het uitsluitende regt der stemgeregtigde *Ingelanden* om leden van het Bestuur te zijn. Het ontwerp van de Commissie werd grondslag van de openbare beraadslaging. Daarin luidde het eerste lid van art. 12: „De leden der waterschapsbesturen moeten zijn meerderjarig, in het volle genot der burgerlijke regten en stemgeregtigde *Ingelanden*.” Geene enkele poging kwam er bij de behandeling, voor zoover die bekend is, om de verkiesbaarheid tot het Bestuur eenigzins uit te breiden tot anderen dan

Ingelanden. Maar in de vergadering, waarin de openbare beraadslaging daarover plaats had, stelde de Commissie, zonder eenige beweegreden op te geven, eene verbeterde redactie van art. 12 voor, waarin het eerste lid luidde zoo als in art. 12 van het aangenomen en thans geldende reglement. De verandering ging zonder eenige bedenking door, dan alleen dat men bezwaar had tegen het niet-eischen van Nederlanderschap. Nu rijst de vraag: waarom is in het ontwerp art. 12 bij de overige omwerking „stemgeregtigd" in de plaats van „stemgeregtigde Ingelanden" gebragt? Was het, omdat men als verkiesbaar in het Bestuur ook wilde toelaten de personen, die het stemregt uitoefenen, zonder Ingelanden te zijn? of omdat men begreep, dat het klaarblijkelijk was uit andere bepalingen, dat alleen de Ingeland stem*geregtigd* was, en dus in art. 12 nog van Ingeland te spreken overbodig was? Dit laatste — meenen adressanten — was de reden; want anders zou de verandering zijn gemotiveerd, en zouden met art. 12 ook andere artikelen, bv. zeker art. 29 en volg., veranderd zijn. — 7°. De beweegreden, waarom stemgeregtigdheid vereischt wordt in de leden van het Waterschaps-bestuur, wraakt het gevoelen, dat adressanten bestrijden, zeggen zij, evenzeer. Die beweegreden is volgens hen tastbaar, dat er zooveel belang en daaruit ontstaande vermoedelijke belangstelling in de zaken des polders gewild is bij elk lid van het Bestuur als bij elken stemgeregtigde. Dat belang en dat vermoeden van belangstelling vindt men bij den stemgeregtigde uit eigen hoofde om zijn bezit of gebruik van land of om het bezit of gebruik van de naauwe betrekkingen, vermeld in het tweede lid van art. 2; maar niet bij de vertegenwoordigers, waarvan de artt. 5 en 6 handelen, want zulk een vertegenwoordiger kan uit eigen hoofde vreemd zijn aan alle bezit of genot van grond in den polder. — 8°. Adressanten vinden ook eene bevestiging van hun gevoelen in de onaannemelijkheid der gevolgen van het tegenovergestelde gevoelen. Indien dat tegenovergesteld gevoelen doorgaat, heeft elk stemgeregtigd Ingeland het vermogen niet alleen om iemand tot het Bestuur benoembaar te maken, maar ook, als zijn gemagtigde of aangewezene tot lid van het Bestuur benoemd is, hem zijne betrekking te doen verliezen, dus hem met de daad af te zetten, zie art. 17 van het algemeen reglement. Dat kan, meenen de adressanten, de provinciale wetgever niet gewild hebben, daarvoor strijdt zulke zedelijke afhankelijkheid te sterk met een goed en betamelijk beheer. Een vertegenwoordiger van eenen Ingeland volgens artt. 5 en 6 is bij uitoefening van het stemregt aan den polder gehecht door den band van belangstelling, die zijn constituant daaraan verbindt, en de verpligting, waarin die vertegenwoordiger verkeert om den last van den constituant op te volgen. Als echter zulk vertegenwoordiger (gesteld dat het kan) tot lid van het Bestuur is benoemd, is hij *als zoodanig* wettelijk geheel onafhankelijk van den constituant, en dus zonder band van belangstelling tot den polder. Dus zou een bestuurder zonder waarborg van belangstelling worden toegelaten, en niet een stemgeregtigde. Ook dat komt niet aannemelijk voor. Een gevolg van het gevoelen, door adressanten bestreden, zou ook zijn dat men, volgens het 2de lid van art. 5 van het algemeen reglement, voor een regt op ééne stem, opgesloten in goed, dat aan eenige mede-eigenaren toebehoort, kan hebben meerdere personen van genoegzame stembevoegdheid of stemvermogen om lid van het Bestuur te zijn. Die allen hebben toch een gelijk regt van stemmen, deels voor zich zelven en deels voor hunne mede-eigenaren. Het houdt eerst op bij verzet. Ook dat gevoelen komt aan adressanten onaannemelijk voor. — 9°. Gedeputeerde Staten, als zij in hunne overwegingen onderscheid maken tusschen *stemgeregtigden* en *stemgeregtigde Ingelanden*, verliezen volgens adressanten uit het oog, dat *Ingeland zijn* eene voorwaarde is van alle stemgeregtigdheid in de eigenlijke beteekenis des woords; en als zij de vertegenwoordigers, in art. 5 genoemd, aannemen als stemgeregtigden in den zin van art. 12, ontgaat het hun, dat het woord *stemgeregtigd* in art. 6 wordt gebezigd, gelijk hiervoor is aangetoond, in oneigenlijke beteekenis. — Op grond van een en ander verzoeken adressanten mitsdien Zijne Majesteit naar aanleiding van art.

99 van eerstvermeld reglement, dat het Hoogstdezelve behage, den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, het besluit van Gedeputeerde Staten, waarvan bij deze hooger beroep, alsmede de benoeming der heeren van Hooff en Honcoop tot leden van het Bestuur van den Binnenpolder van Hedikhuizen te vernietigen, met zulke verdere bevelen als de Koning zal oordeelen te behooren.

Gedeputeerde Staten, op dat adres nader gehoord, verdedigen hunne genomen beslissing van 19 Februarij met de volgende gronden. Zij zijn nog van oordeel, dat dat besluit teregt genomen is. In de eerste plaats moeten zij doen opmerken, dat bij de behandeling van het algemeen reglement zeer zeker bij hun Collegie en, naar zij vertrouwen, ook bij de Provinciale Staten de bedoeling heeft voorgezeten, dat allen, die ingevolge art. 5 het stemregt uitoefenen, naar den geest van art. 12 *stemgeregtigd* en alzoo tot bestuursleden verkiesbaar zijn en het reglement tot dusverre steeds in dien zin is toegepast. De bezwaren, door adressanten tegen dergelijke toepassing in het midden gebragt, schijnen aan Gedeputeerde Staten niet afdoende en minstens genomen zeer overdreven. Zij hebben dan ook gemeend in dit berigt zich te kunnen onthouden de vertoogen van adressanten op den voet te volgen, en zich te mogen bepalen tot de mededeeling van enkele beschouwingen, die huns erachtens voldoende zullen doen uitkomen, dat de toepassing van het reglement, door hen gewild, moet worden geacht de juiste te zijn. Veilig toch — meenen Gedeputeerde Staten — mag worden aangenomen, dat zij, die, ingevolge art. 5, regtens, bij aanwijzing of zonder verzet van mede-eigenaren, geroepen worden om het stemregt uit te oefenen, behalve dat de laatstbedoelden als mede-eigenaren persoonlijk belanghebbenden zijn, personen zullen wezen, van welke men mag verwachten, dat zij de hun toevertrouwde belangen naar behooren zullen behartigen, en ook bij eventuele benoeming tot bestuursleden aan de op zich genomen verantwoording niet te kort zullen schieten. Hiervan uitgaande, is het niet te voorzien, dat te hunnen aanzien de bepaling van art. 17, 1ste al., zoo gereedelijk toepassing zal vinden als adressanten dit willen doen voorkomen; terwijl van den anderen kant juist die bepaling den vertegenwoordigers eerder een prikkel zal wezen om de belangen hunner constituanten naar behooren te blijven voorstaan. Dat ook bij de Provinciale Staten de bedoeling heeft voorgezeten om in de gevallen als hier bedoeld hen, die ingevolge art. 5 het stemregt uitoefenen, *stemgeregtigd* te heeten en met stemgeregtigde Ingelanden gelijk te stellen, blijkt volgens Gedeputeerde Staten overtuigend uit de bewoordingen der eerste zinsnede van art. 6, waarin zoowel aan gene als aan deze de bevoegdheid wordt toegekend zich bij volmagt te doen vertegenwoordigen. Ware toch, gelijk adressanten beweren, het woord *stemgeregtigd* in art. 6 in oneigenlijke beteekenis gebruikt en alzoo de volgens art. 5 optredenden enkel te beschouwen als gevolmagtigd tot het uitbrengen van stemmen, dan zouden zij in art. 6 niet bevoegd zijn verklaard juist die magt aan een derden persoon over te dragen. De eerste zinsnede van art. 12 strookt geheel met het denkbeeld, dat bij den provincialen wetgever voorzat, om aan de waterschappen zooveel mogelijk vrijheid te laten ten opzigte van het beheer der aan hen toevertrouwde belangen en de dagelijksche huishouding; en is, naar de overtuiging van Gedeputeerde Staten, juist om de keuze van bestuursleden niet onnoodig te beperken, het woord *stemgeregtigd* gebezigd, met weglating van de in het ontwerp voorkomende woorden *stemgeregtigde Ingelanden.*

In deze zaak zal alsnu door deze Afdeeling van den Raad van State eene beslissing aan Zijne Majesteit moeten voorgedragen worden.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde tegenwoordig. Heeft de gemagtigde ook eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. B. M. Vlielander Hein, Advokaat te 's Gravenhage, zegt als gemagtigde van de appellanten hoofdzakelijk het volgende:

Mijne Heeren! Na de zeer uitvoerige memorie, bij den Raad ingediend en bij het rapport van den geachten Staatsraad Rapporteur vermeld, zal ik trachten zoo weinig mogelijk in herhalingen te vallen.

De quaestie is eenvoudig deze.

In den polder Hedikhuizen zijn bij de laatste verkiezing van het Bestuur tot leden daarvan gekozen de heeren van Hooff en Honcoop. Geen van deze twee heeren is Ingeland in den polder; doch de een is opgekomen voor de eigendommen, die de kerk, en de ander voor het land, dat de gemeente in den polder bezit. En nu is de vraag deze:

Kunnen volgens het algemeen polder-reglement van Noordbrabant, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 4 Januarij 1862, n°. 402, diegenen, die zelf geen grondbezit hebben, doch als bestuurs-gedelegeerden opkomen voor de bezittingen van corporatiën, tot leden van het Bestuur worden benoemd?

Die vraag moet hare oplossing vinden in art. 12 van het reglement, dat de vereischten voor het lidmaatschap van het Bestuur omschrijft en aldus luidt: „De leden der waterschapsbesturen moeten zijn *stemgeregtigd*, meerderjarig" enz.

Zij moeten alzoo zijn *stemgeregtigd*. Wat beteekent dat stemgeregtigd zijn? Daarop vindt men het antwoord in de artt. 3, 4 en 2 van het reglement. Uit de bepalingen van die artikelen volgt, dat stemgeregtigd zijn zulke *Ingelanden*, die in het waterschap eene aangewezen hoeveelheid gronds bezitten. Voor de stemgeregtigdheid is, volgens die artikelen, ingelandschap een onmisbaar vereischte, onverschillig overigens of men zij een physiek individu dan wel eene corporatie, of men zijn grond bezit in eigendom dan wel in erfpacht of in vruchtgebruik.

Volkomen hetzelfde blijkt ook uit de artt. 29—35, die over het opmaken van de lijsten der stemgeregtigden handelen. Later zal ik over die artikelen nog nader spreken; thans constateer ik alleen, dat in die bepalingen alleen *Ingelanden* voorkomen. Er zijn geene andere lijsten dan lijsten van Ingelanden.

Uit het onderling verband der aangehaalde artikelen zou nu volgen, dat de benoeming tot lid van het Bestuur van die twee heeren, die geene Ingelanden en dus niet stemgeregtigd zijn, nietig is; maar Gedeputeerde Staten schijnen nog eene andere soort van stemgeregtigden te kennen, en wel stemgeregtigden *zonder* grondbezit, en volgens dat Collegie moeten ook die stemgeregtigden zonder grondbezit worden begrepen onder hen, die art. 12 stemgeregtigd noemt.

Van waar komen die stemgeregtigden *zonder grondbezit? Zij* behooren te huis in artt. 5 en 6 van het reglement. Het eerste van die artikelen spreekt van voogden, van curators en en van leden van het Bestuur van privaat- of publiekregtelijke corporatiën. Het geeft aan die personen de bevoegdheid om voor de *personae miserabiles* en voor de corporatiën, die aan hunne zorg zijn toevertrouwd, indien deze zelf Ingeland zijn, te komen stemmen. En in het tweede wordt aan die *stemmers* de bevoegdheid gegeven om dat stemmen te doen bij volmagt. Dat art. 6 noemt die stemmers: *„hen, die volgens het vorige artikel stemgeregtigd zijn"*; maar nu geloof ik, dat het duidelijk is, dat, waar art. 5 alleen spreekt van de „uitoefening van het stemregt", art. 6, waar het juist die *uitoefening van anderer stemregt* en niets anders op het oog heeft, de uitdrukking *„stemgeregtigden"* in zeer oneigenlijken zin gebruikt.

Dat klaarblijkelijk bezigen in art. 6 van het woord „stemgeregtigden" in oneigenlijken zin is gewis geene reden om ook in art. 12 die uitdrukking in denzelfden zin te nemen en op die wijze, op grond eigenlijk van eene letterknechterij, de grenzen der toelating van leden van het Waterschapsbestuur uit te breiden.

Gedeputeerde Staten wenschen evenwel dat verwijt van letterknechterij te ontgaan

en beroepen zich op de geschiedenis van het reglement, om daardoor aan te toonen, dat inderdaad de bedoeling heeft voorgezeten om hen, die volgens art. 5 tot het stemmen voor anderen bevoegd waren, ook te beschouwen als gequalificeerd tot lid van het Bestuur. Ja, zij gaan zelfs zoo ver van te beweren, dat in art. 12 juist daarom gesproken is van „stemgeregtigden", in plaats van „stemgeregtigde Ingelanden", zoo als in het ontwerp stond, om aan die stemgeregtigden zonder grondbezit van art. 6 eene plaats te bereiden in het Bestuur.

Wat is er nu van dat beroep op de geschiedenis?

Dat beroep is tweeledig. Gedeputeerde Staten beroepen zich: in de eerste plaats op hunne eigene bedoeling en, in de tweede plaats, op de bedoeling van de Provinciale Staten.

Het eerste heeft iets van een beroep op het vaderschap. Wij hebben het, zoo doet men het voorkomen, altijd juist zoo gemeend als wij ook nu nog hebben beslist; en wij zullen wel weten, wat de bedoeling in een reglement is geweest, dat wij zelf hebben ontworpen.

Ik moet evenwel al dadelijk opmerken, dat, toegegeven ook al de filiatie tusschen het Collegie van Gedeputeerde Staten en het reglement, er in die persoonlijkheid des auteurs eene merkbare stofwisseling heeft plaats gehad: er zijn, zoo ik mij niet vergis, in het Collegie een paar andere personen gekomen sedert het ontstaan van het reglement.

Ook schijnt de would-be vader zich niet geheel juist meer te herinneren, wat er bij de geboorte van het kind is geschied. Immers eene geheel andere bedoeling dan de beweerde blijkt uit het ontwerp van Gedeputeerde Staten, dat in de notulen der zomervergadering van de Provinciale Staten van Noordbrabant van 1860, als bijlage, n°. 4, met eene memorie van toelichting, is opgenomen.

Indien men de artt. 5, 77 en 79 van dit ontwerp naleest, in verband met het in de memorie van toelichting sub litt. *e* aangeteekende, dan blijkt het, dat Gedeputeerde Staten wel de bedoeling hadden om de benoembaarheid tot lid van het Bestuur te vergemakkelijken, wat aangaat het vereischte *bundertal* grondbezit, maar tevens dat men steeds bleef vasthouden aan het vereischte van *ingelandschap*.

Trouwens wat men daarvan ook denken moge en welke kracht men ook al aan die door Gedeputeerde Staten beweerde bedoeling zou willen schenken, alles vervalt bij een onderzoek naar het voorgegeven vaderschap; een onderzoek, dat *in casu* gelukkig is geoorloofd, en dat zal doen zien, dat het geheele vaderschap weinig meer is dan eene illusie.

Het blijkt uit de notulen der zomervergadering van de Staten van 4 Julij 1861, dat het ontwerp der Gedeputeerde Staten om advies was gesteld in handen eener speciale Commissie (zie pag. 113 en volg. der verzameling); dat die Commissie te veel van het ontwerp afwijkende beschouwingen had, dan dat zij door voor te stellen amendementen daaraan meende te kunnen te gemoet komen, zoodat zij besloot een zelfstandig ontwerp ter tafel te brengen.

Dat ontwerp der Commissie is als bijlage n°. 5 in dezelfde notulen-verzameling te vinden en daarbij treft men ook aan eene zeer beknopte memorie van toelichting.

Uit diezelfde notulen van 4 Julij blijkt verder nog, dat op dien dag het commissoriaal ontwerp aan de Commissie is teruggezonden, met verzoek om eene meer uitvoerige memorie van toelichting, en tevens dat hieraan is voldaan door eene tweede memorie van toelichting, waarin voornamelijk de afwijkingen van het ontwerp van Gedeputeerde Staten worden geconstateerd en beargumenteerd. Men vindt die memorie in de notulen der najaarszitting van 1861 als bijlage n°. 1.

Eindelijk blijkt uit de notulen van den 5 November 1861, dat de Staten besloten den volgenden dag *dat ontwerp der Commissie*, waarin deze inmiddels eenige wijzigingen had gebragt, in beraadslaging te nemen, hetgeen ook werkelijk is geschied, zoo als blijkt uit het behandelde op 6 November en volgende dagen, zie notulen der

najaarszitting van 1861, blz. 66 volg., en dat het ontwerp der Commissie met 46 tegen 5 stemmen aangenomen en na goedkeuring des Konings werd afgekondigd (bl. 183).

Uit alles volgt dus, dat de Staten het kind van Gedeputeerden hebben verstooten en in de plaats daarvan dat der Commissie hebben geadopteerd.

Spreekt men dus van de geschiedenis tot toelichting onzer quaestie, dan moet het ontwerp der Commissie onze grondslag zijn.

Wat blijkt nu uit dat ontwerp en uit de beraadslagingen?

Als men de artt. 3 en 4 van het ontwerp der Commissie, handelende over de vereischten om te zijn stemgeregtigd Ingeland, vergelijkt met de artt. 79 en 80 van het ontwerp van Gedeputeerde Staten, dan blijkt het, dat de Commissie nog verder is willen gaan dan Gedeputeerde Staten in het verminderen van het vereischte bundertal grondbezit voor het zijn van stemgeregtigd Ingeland. Zij zegt dat ook in hare beknopte memorie van toelichting. Maar hoe weinig dan ook, het *hebben* van grondbezit blijft onmisbaar vereischte voor de qualiteit van stemgeregtigd Ingeland.

Nu wordt ook wel in art. 6 van het ontwerp der Commissie gesproken van stemgeregtigden, die geene Ingelanden zijn; maar *hoe* en *waarom?*

Vooreerst *hoe?* Art. 6 spreekt van hen, die stemgeregtigd zijn volgens het vorige art. 5. Het zijn diegenen, die voor vrouwen, minderjarigen en curandi *het stemregt uitoefenen*, en het zijn de *besturen* der corporatiën, die hetzelfde doen. De *personae miserabiles* en de corporatiën zijn de eigenlijke stemgeregtigde Ingelanden volgens art. 2; maar hunne vertegenwoordigers oefenen *hun* stemregt uit.

En waarom spreekt nu art. 6 van die *stemgeregtigden?* Alleen om hun, die anders *zelf* zouden moeten komen stemmen, dezelfde bevoegdheid te geven, die de eigenlijk gezegde stemgeregtigden hebben, namelijk om te stemmen bij volmagt.

Voor de besturen, in art. 5 genoemd, die veelal uit meerdere personen zullen bestaan, was die bepaling noodig, voor voogden en curators welligt billijk.

In zooverre dus, dat ook zij bij volmagt mogen stemmen, zijn zij met stemgeregtigde Ingelanden gelijkgesteld, maar verder niet. Voor het overige zijn zij door het ontwerp niet geprivilegieerd, zoo als wij dadelijk zien zullen.

Immers in art. 12, waar de vereischten voor het lidmaatschap van het Bestuur worden behandeld, werd door de Commissie, even als door Gedeputeerde Staten gedaan was, uitdrukkelijk geëischt de qualiteit van *stemgeregtigd Ingeland.* En dat men aan dat vereischte van ingelandschap was gehecht, blijkt daaruit, dat men niet eens voor den Voorzitter eene uitzondering maakte, hetgeen bv. wèl gebeurd is bij het algemeen polderreglement van Zuidholland, dat men blijkbaar heeft geraadpleegd en gevolgd. In art. 8 van dat reglement is bepaald eene uitzondering gemaakt voor den Voorzitter, maar in het Noordbrabantsche reglement heeft men zelfs dat niet gewild.

En wat is er nu van art. 12 van het ontwerp der Commissie geworden?

Het blijkt uit de notulen van de najaarszitting van 1861, pag. 89, dat de redactie van art. 12 door de Commissie zelve vóór de discussie iets meer verschoven en gewijzigd werd.

Het luidde vroeger aldus: „De leden der waterschapsbesturen moeten zijn meer-„derjarig enz en stemgeregtigde Ingelanden„; en thans, nadat het een weinig omgezet was, luidde het bij de aanbieding aldus: „moeten zijn stemgeregtigd, meerder-„jarig„ enz.

Zoo gewijzigd, is het artikel aangenomen; en nu staat er „stemgeregtigd„ in plaats van „stemgeregtigde Ingelanden„. Maar uit niets hoegenaamd blijkt, dat men met die verandering in woorden eenige verandering in de zaak zelve heeft gewild. Er is geen enkel motief voor die wijziging opgegeven. Hoogst waarschijnlijk was het een caprice van redactie. Men was waarschijnlijk vergeten, dat men in art. 6 het woord „stemgeregtigd„ in eenen totaal anderen zin had gebruikt; en men dacht er natuurlijk niet aan, dat men door die veranderde redactie voet gaf aan eene opvatting als die van

Gedeputeerde Staten, welke wij hier bestrijden. Het blijft, dunkt mij, louter letterknechterij om aan dat woord „stemgeregtigd" in art. 12 eene beteekenis te geven in strijd met de geschiedenis en met de duidelijk uitgedrukte oorspronkelijke bedoeling van de Commissie; eene *bedoeling*, die in geenen deele blijkt gewijzigd te zijn.

In de tweede plaats hebben, zoo als wij zeiden, Gedeputeerde Staten ook gewezen, behalve op hunne eigen bedoeling, op de bedoeling der Staten zelve. Zij zeggen: „Omdat art. 6 zoowel aan eigenlijk gezegde stemgeregtigde Ingelanden als aan de voogden en besturen van art. 5 heeft gegeven de bevoegdheid om bij *volmagt* te stemmen, daaruit zou het blijken, dat de provinciale wetgever beiden volkomen op ééne lijn had gesteld."

De geheele bevoegdheid om bij volmagt te stemmen is waarschijnlijk onopgemerkt blijven staan in art. 6. Zij had, toen men art. 5 van het ontwerp der Commissie zóó gewijzigd had, dat niet meer het Bestuur der corporatie, maar één aangewezen lid van zulk een Bestuur zou komen stemmen, welligt geheel kunnen vervallen; doch men heeft dat, als van geen overwegend belang, waarschijnlijk over het hoofd gezien.

Maar wat daarvan ook zij, het argument van Gedeputeerde Staten, aan die bevoegdheid ontleend, is uiterst gezocht. Alsof een lasthebber, wat toch de curator en het bestuurslid altijd zijn, ophield lasthebber te zijn, alléén omdat hem de magt van substitutie is toegekend.

En nu zal ik uwe aandacht, Mijne Heeren, niet bezig houden met eene nadere ontwikkeling van de praktische bezwaren, die tegen het toelaten van zoogenaamde qualiteiten, leden van kerk- en andere besturen, als leden van een Waterschapsbestuur bestaan en die bij de memorie zoo juist zijn aangegeven. Die bezwaren komen mij zeer gewigtig voor; en ik geloof niet, dat zij worden opgewogen door de goede verwachtingen, die Gedeputeerde Staten juist van zulke leden koesteren (1).

Doch ik moet nog releveren ééne opmerking, door Gedeputeerde Staten bij hunne memorie gemaakt. Ik lees namelijk aan het eind dier memorie, dat hunne opvatting van art. 12, de meening, volgens welke de zoogenaamde *stemgeregtigden zonder grondbezit* zouden kunnen en mogen zijn leden van het Bestuur, geheel en al strookt met de denkbeelden des provincialen wetgevers, om den waterschappen zooveel mogelijk vrijheid te laten. Gedeputeerde Staten zeggen „overtuigd" te zijn, dat juist in art. 12 van stemgeregtigden in plaats van „stemgeregtigde Ingelanden" is gesproken, om de keuze der bestuursleden niet onnoodig te beperken.

Ik vraag: is dat alles meer dan eene phrase? Het is waar, men heeft overal den waterschappen veel vrijheid willen laten, maar waarin? In de regeling hunner inwendige belangen. Maar niet in de inrigting hunner besturen; die inrigting is met alles wat daarin aanwezig is, overal door de algemeene reglementen zelve geregeld, even als de gemeentewet de gemeenten vrijlaat in hare huishoudelijke zaken, maar het karakter van haar bestuur naauwkeurig en gebiedend omschrijft. Waarop zou ook die *overtuiging* steunen bij het totaal ontbreken van eenige reden voor de veranderde redactie van art. 12? Waar vindt men het, dat bij de weglating van het woord *Ingelanden* heeft bestaan de bedoeling, die Gedeputeerde Staten daaraan toeschrijven?

Maar bovendien, wat moet men denken van eene dergelijke overtuiging van Gede-

(1) De quaestie, of de benoeming van een der mede-eigenaren van een onroerend goed wenschelijk, en of zulk eene verkiezing wettig zou zijn, kan zeer goed buiten behandeling blijven. Die quaestie zou in beide opzigten zeer goed eene andere beantwoording kunnen erlangen dan die omtrent de benoembaarheid van leden van het Bestuur eener corporatie. Immers, de mede-eigenaar is *zelf* grondbezitter, wat het lid van het Bestuur van een zedelijk ligchaam niet is, ja de mede-eigenaar is welligt tegenover derden te beschouwen als *alleen eigenaar*.

puteerde Staten, die in strijd is met een paar zeer essentiële bepalingen van het provinciaal reglement zelf?

Ik wijs daartoe in de eerste plaats op de bepalingen van artt. 29—35 van het reglement, waarop ook de ingediende memorie reeds heeft opmerkzaam gemaakt.

Die artikelen handelen over de lijst der stemgeregtigde Ingelanden, een stuk, welks opmaking en bijhouding van het hoogste belang in elk waterschap is. Uit die lijst moeten de geërfden kunnen zien, niet alleen wie tot stemmen geregtigd is, maar ook wie in de termen valt om tot lid van het Bestuur te worden verkozen.

En nu vraag ik: indien het inderdaad waar was, dat men in art. 12 die benoembaarheid tot lid van het Bestuur had willen uitbreiden tot de zoogenaamde stemgeregtigden zonder grondbezit, d. i. tot de voogden en curators, en tot het schriftelijk aangewezen lid van het Bestuur van eenige corporatie, zou men dan ook in art. 29 niet hebben bepaald, dat op de lijst de naam van zulk een voogd of van zulk een aangewezen lid van het Bestuur moest worden aangeteekend? Intusschen vindt men daaromtrent hoegenaamd niets voorgeschreven. Wel schijnt het in de practijk plaats te hebben; althans in den aanvang van de door de appellanten ingediende memorie wordt gesproken van eene op de lijst van stemgeregtigde Ingelanden gedane *aanwijzing* van de twee gekozen heeren, maar die practijk bewijst niets. Die aanwijzing is niets anders dan eene geheel onverpligte vermelding van den naam van den persoon, die *waarschijnlijk* zal komen stemmen; eene vermelding, die bovendien alleen dan mogelijk is, als de besturen die aanwijzing doen vóór het in orde maken van de lijst, *iets waartoe zij nergens verpligt worden*; maar eene vermelding, die overigens zonder eenige beteekenis is, omdat het reglement haar niet kent. De artt. 29—35 noemen alleen *Ingelanden* en bemoeijen zich niet met de personen, die voor de Ingelanden zullen komen stemmen. Op de lijst wordt dus gebragt de naam van de corporatie, die het grondbezit heeft. Zij is Ingeland ex art. 2; maar welke persoon voor haar zal komen stemmen is eene zaak tusschen haar en het Stembureau.

Het is dan ook opmerkelijk, dat in de artt. 38 en 40 de zoogenaamde „stemgeregtigden zonder grondbezit” of de „regtens gemagtigden” met alle andere gemagtigden op ééne lijn worden gesteld.

In de tweede plaats en ten slotte moet ik ter appreciatie van de *overtuiging* van Gedeputeerde Staten nog wijzen op art. 2, al. 2, van het reglement. „Als grondbezit,” staat dáár, „gelden voor den man de eigendommen zijner vrouw; voor vader die zijner minderjarige kinderen” enz. Die bepaling maakt een gedeelte uit van het artikel, dat het karakter van ingelandschap omschrijft, in verband met de stemgeregtigdheid, de zamenstelling van het Bestuur en de verkiezingen, zoover blijkt uit het opschrift van de afdeeling. Het schenkt dat ingelandschap ook aan eenige weinige dáár genoemden, op grond niet van *eigen* landbezit, maar van dat van anderen. Indien het nu weder waar was, dat uit de artt. 5, 6 en 12 de wettelijke vertegenwoordiger van minderjarige grondbezitters, behalve zijne bevoegdheid om voor minderjarigen te stemmen, ook kon putten zijne qualiteit om tot lid van het Bestuur benoemd te worden, waarom zou dan art. 2, al. 2, aan den vader nog eens uitdrukkelijk toekennen het grondbezit van zijne minderjarige kinderen? Die bepaling ware dan totaal overbodig, omdat de vader dan in artt. 5, 6 en 12 reeds alles vond wat hij noodig had, en het expresselijk in art. 2 geattribueerde fictive grondbezit best missen kon.

Het geheele art. 2 zou overbodig geweest zijn, als de stemmers van art. 5, of de stemgeregtigden van art. 6, dezelfde waren als de stemgeregtigden van art. 12.

Maar juist in de vergelijking van die artt. 2, al. 2, en 5 ligt het tastbare onderscheid tusschen hen, die, ofschoon zelf zonder grondbezit, toch voor anderen *stemmen* mogen, maar ook niet meer, en hen, die, al hebben zij zelf geen grondbezit, toch de *eigendommen* van anderen als *de hunne* mogen beschouwen en aldus *fictione legis*

Ingelanden gemaakt worden. De laatsten zijn, als hun bundertal groot genoeg is, volgens art. 12 tot bestuurders benoembaar, omdat zij zijn stemgeregtigden in den waren zin des woords; de eersten, de uitoefenaars van stemregt ex art. 5, zijn slechts stemmers, doch geen stemgeregtigden in den zin van art. 12 (1).

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van J. P. en L. H. Engelbrecht, te Amsterdam, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij aan E. Bispinck vergunning is verleend om door middel van het bij hem in gebruik zijnde stoomwerktuig eene garenwinderij in werking te brengen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Bij besluit van den Koning van 7 November 1867, n°. 67 (2), is de aan E. Bispinck, te Amsterdam, door Gedeputeerde Staten van Noordholland verleende vergunning tot het in werking brengen eener stoomgarenwinderij in het perceel, staande in de Raamstraat, buurt HH, n°. 95, naar aanleiding van de daar tegen ingebragte klagten van J. P. Engelbrecht, ingetrokken.

De fabrikant heeft zich daarop wederom tot Gedeputeerde Staten gewend, verzoekende, dat hem, na opheffing van een gedeelte zijner fabriek, dat vroeger tot bezwaren aanleiding heeft gegeven, op nieuw worde vergund zijne garenwinderij in het genoemde perceel door het aldaar aanwezige stoomwerktuig te drijven. Gedeputeerde Staten hebben hem die vergunning verleend, onder voorwaarde, dat de assen, raderen, drijfriemen en andere toestellen, welke gediend hebben tot het in werking brengen van de garenglanzerij (zijnde het zoo even bedoelde gedeelte der fabriek), worden weggenomen, en dat eene behoorlijke inrigting worde gemaakt tot het spuijen van den stoomketel.

Deze beschikking is door Gedeputeerde Staten genomen op 25 Maart 1868, overeenkomstig een gunstig advies van Burgemeester en Wethouders van Amsterdam, en nadat eene Commissie uit Gedeputeerde Staten bij een onderzoek *in loco* tegenwoordig was geweest; bij welke gelegenheid een der leden zich met een der ambtenaren van Amsterdam onafgebroken in het huis van Engelbrecht had bevonden; uit welk onderzoek aan de gecommitteerde leden van Gedeputeerde Staten, volgens hunne verklaring, gebleken was: 1°. dat wel de garenglanzerij, doch niet de garenwinderij eenig hinderlijk gedruisch veroorzaakte; 2°. dat de garenwinderij, met de hand bewogen (waarvoor geene vergunning noodig is), meer hoorbaar is, dan wanneer zij met stoom gedreven wordt.

Onderscheiden buren hebben kort daarna aan Gedeputeerde Staten een verzoek ingediend, dat de verleende vergunning weder mogt worden ingetrokken, omdat de be-

---

(1) Het behoeft wel niet betoogd te worden, dat art. 2, al. 2, louter geschreven is *in favorem* van de aldaar genoemde personen, en dat het artikel bepaaldelijk niets gemeens heeft met de bepalingen omtrent de omslagen. Het stuk der omslagen in de leggers wordt geheel op zich zelf behandeld in de tweede afdeeling en, blijkens de artt. 80 en volgende, kent de legger alleen eigenaars, vruchtgebruikers en erfpachters, maar niet de fictieve grondbezitters van art. 2, al. 2.

(2) Zie *Zevende Deel*, blz. 310.

zwaren nog steeds bleven bestaan; de toestellen der glanzerij niet uit de fabriek waren verwijderd, maar slechts naar een ander gedeelte der fabriek waren verplaatst, waar de groote opeenhooping van zoovele werktuigen binnen eene beperkte localiteit nieuwen hinder veroorzaakte; dat de adressanten Engelbrecht en Roggeveen het geraas en de dreuning door de verplaatsing wel in eenigzins mindere mate gevoelden, maar die voor de andere adressanten toegenomen waren; dat er in Junij weder een nieuw werktuig in de fabriek was geplaatst en de staat van zaken inderdaad gevaarlijk was te achten.

Na de afwijzing van dat verzoek zijn nu J. P. en L. H. Engelbrecht bij Zijne Majesteit in hooger beroep gekomen tegen de door Gedeputeerde Staten op 25 Maart des vorigen jaars verleende vergunning, verzoekende, dat, met vernietiging dier resolutie, het besluit des Konings van 7 November 1867 moge worden gehandhaafd.

In hun adres betoogen de klagers: dat al de gronden, waarop het evengenoemd besluit steunt, nog onverminderd bestaan; dat Bispinck zich aan dat besluit niet gestoord heeft, maar met stoom is blijven voortwerken; dat de nieuwe vergunning inderdaad geene andere is dan de vroeger verleende, daar de voorwaarde van verplaatsing der stoomglanzerij in die vergunning geene verandering te weeg bragt, vermits ook in de eerste vergunning geen verlof tot eene stoomglanzerij was gegeven; dat Bispinck nu in het voorgedeelte van het perceel, waaruit hij de werktuigen voor de stoomglanzerij heeft moeten verwijderen, een snij-werktuig voor kartonnen kaartjes heeft geplaatst, hetwelk de geheele straat dagelijks van een vreesselijk gehamer weêrgalmen doet; dat in Januarij alweder nieuwe werktuigen in datzelfde gedeelte van zijn perceel zijn geplaatst; dat adressanten van den Wethouder van publieke werken vernomen hebben, dat Bispinck aan Gedeputeerde Staten vergunning verzocht had om eene snij- en draaibank tot het vervaardigen van houten klosjes door middel van den aanwezigen stoomtoestel in beweging te brengen, maar tot antwoord verkregen had, dat hij daartoe geene vergunning noodig had; dat adressanten hunne bevreemding hadden te kennen gegeven, dat alle stoomfabrieken, zelfs kuiperijen en smederijen, eigen muren hebben, maar de fabriek van Bispinck niet; waarop hun door den Wethouder geantwoord was, dat geen wet daarin voorziet, maar dat het wel dikwijls werd voorgeschreven.

Adressanten hebben in een nader adres hunne bezwaren op nieuw aangedrongen, klagende, dat niet alleen de toestand van vóór het Koninklijk besluit van 7 November 1867 is teruggekeerd, maar dat die zelfs is verergerd, dewijl de heer Bispinck nu 's avonds nog langer werkt dan vroeger.

Op deze bezwaarschriften zijn Burgemeester en Wethouders van Amsterdam gehoord. Deze melden, dat het waar is, dat in de bewuste fabriek zich bevinden: een stoomwerktuig met ingemetselden ketel, een zeker aantal toestellen tot het winden van garen, een toestel tot het snijden en stempelen van kartonnen kaartjes, en eene draaien snijbank tot het maken van houten klosjes. Burgemeester en Wethouders merken op, dat van alle deze toestellen alleen het stoomwerktuig en de ketel genoemd worden in het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824. Zij schrijven voorts, dat het Koninklijk besluit van 7 November 1867 steunde op de overweging, dat het niet gebleken was, dat er middelen bestaan om door het opleggen van nadere voorwaarden aan het bezwaar van de voortdurende trilling en het gedruisch te gemoet te komen; dat Bispinck daarin aanleiding gevonden heeft zich op nieuw aan te melden, bewerende, dat hem een middel bekend was, waardoor aan de bezwaren te gemoet gekomen kon worden, bestaande dat middel in het wegnemen van het garenglanswerktuig; dat daarop een nieuw onderzoek is ingesteld, en van de bij die gelegenheid gedane waarnemingen een staat is opgemaakt (die nu aan den Raad van State is overgelegd), volgens welken toen is gebleken:

1°. dat inderdaad het garenglanswerktuig de voornaamste oorzaak was van den overlast;

2°. dat, toen de garenwindwerktuigen door stoom werden in beweging gebragt, er bijna geen geluid werd waargenomen, en

3°. dat, toen dezelfde werktuigen met de hand werden bewogen, een sterker geluid werd gehoord;

dat, vermits het alzoo voor de belendenden verkieslijk bleek, dat de garenwinderij door stoom worde bewogen, de vergunning daartoe is verleend onder voorwaarde van wegruiming van het garenglanswerktuig.

Burgemeester en Wethouders treden voorts in een betoog, dat, als er hinder ondervonden wordt, zoo als zij toestemmen, dat — niet bij Engelbrecht, maar bij andere buren — het geval is, die hinder niet veroorzaakt wordt door het stoomwerktuig, maar door de andere toestellen, voor welker daarstelling echter bij geene wet of besluit vergunning wordt gevorderd, zoodat daartegen niets te doen is. Naar hunne meening is het Koninklijk besluit van 7 November 1867 te ver gegaan, door te verklaren, dat het hebben eener stoomgarenwinderij in het perceel HH 95 niet kon worden vergund. Niet de stoomgarenwinderij, die bij het besluit van 1824 niet genoemd wordt, maar alleen de stoommachine kon verboden worden.

Zij besluiten hun berigt aldus:

„De klagten van adressanten komen ons, lettende op het naauwgezet onderzoek, in Februarij 1868 ingesteld, buitengemeen overdreven voor. Doch al ware dit niet het geval, aan dien toestand is niets te veranderen. Eene wijziging, eene uitbreiding van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 zoude ook niet baten, want die wijziging zoude de bestaande inrigtingen niet kunnen treffen. Er blijft voor het gezin van Engelbrecht niets anders over dan zich neder te leggen bij hetgeen nu eenmaal niet te veranderen is.”

Gedeputeerde Staten, het berigt van Burgemeester en Wethouders inzendende, schrijven daarbij, dat zij in den laatsten tijd zijn teruggekomen van de meening om vergunningen te verleenen tot het oprigten van *fabrieken* (die door stoom gedreven worden), wanneer eene dergelijke fabriek niet met name in het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19) genoemd wordt, en zij zich dan alleen bepaald hebben tot het geven van vergunning om het stoomwerktuig daar te stellen, onverschillig tot welk einde alsdan de stoomkracht wordt aangewend; dat zij daarom ook aan Bispinck, toen hij vergunning vroeg om eene draai- en snijbank, tot het vervaardigen van klosjes bestemd, met zijn bestaand stoomwerktuig in beweging te mogen brengen, geantwoord hebben, dat hij daartoe hunne vergunning niet behoefde. Gedeputeerde Staten voegen er bij, dat het stoomwerktuig van Bispinck, zoo als het nu is ingerigt, geen hinder aan belendenden kan toebrengen.

Door de adressanten is aan den Raad van State eene ampele memorie ingediend, waarbij zij enkele punten, in de stukken voorkomende, rectificeren. Zij wijzen er op, dat, zoo van de verwijdering van de glanzerij eene voorwaarde voor de nieuwe vergunning gemaakt is, evenzeer had belet moeten worden, dat in de plaats daarvan andere werktuigen aangebragt werden, die evenveel geraas veroorzaken; dat het geraas en gedruisch dan ook daardoor veel sterker en hinderlijker is, dan toen het onderzoek door Gedeputeerde Staten heeft plaats gehad; dat Burgemeester en Wethouders slechts gelet hebben op één der gronden van Zijner Majesteits besluit, maar niet op den voornamen grond, dat het perceel van Bispinck niet behoorlijk tot eene stoomfabriek is ingerigt, en slechts door gemeene halve steens-muren van het perceel der adressanten is afgescheiden. Bij deze memorie zijn overgelegd twee verklaringen: ééne, door vier personen onderteekend, houdende, dat, na de nieuwe vergunning aan Bispinck, het geraas, door de machineriën veroorzaakt, zoo niet erger, dan ten minste niet minder is dan vroeger; en ééne van den metselaar Rumkorf, dat het bedoelde perceel van Bispinck niet tot stoomfabriek is ingerigt, noch ingerigt worden kan; dat de gemeene muren tusschen het perceel van Bispinck en dat der adressanten al het gewigt der

stoom- en andere werktuigen te dragen hebben, doordien de werktuigen zijn bevestigd aan de balken, die op die muren rusten; en dat de trilling, door het perceel der adressanten ondervonden, het op den duur ondermijnen en bederven.

Door den fabrikant is mede aan den Raad van State eene memorie ingediend, waarbij hij schriftelijke verklaringen van eenige buren inzendt, tot staving, dat de overlast, door de garenwinderij veroorzaakt, niet zoo verschrikkelijk is als door Engelbrecht wordt beweerd. Hij verklaart verder, dat niet alleen de stoomkracht door hem niet wordt vermeerderd, maar dat hij slechts van een zeer matig gedeelte der kracht van zijn stoomwerktuig gebruik maakt. Hij geeft voorts de verzekering, dat hij al het mogelijke doet om de kleine ongeriefelijkheden, die eene fabriek en werkvolk medebrengen, weg te nemen en aan geen zijner buren overlast te veroorzaken.

Ter beslissing in deze zaak zal de Afdeeling alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning hebben voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn belanghebbenden tegenwoordig. Hebben de belanghebbenden ook eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

De appellanten voeren hierop ieder achtervolgens nader hunne bezwaren tegen de nieuwe vergunning aan. Zij geven hoofdzakelijk te kennen: dat tot hunne bevreemding eene dergelijke vergunning is kunnen worden gegeven na het eenmaal gevallen Koninklijk besluit; dat evenwel, nu de belanghebbende Bispinck zich zelfs blijkbaar niet gehouden heeft aan de hem bij de onderwerpelijke vergunning opgelegde voorwaarden en verpligtingen, de last en het ongerief nu in dubbele mate door de naaste buren worden ondervonden; dat toch in de eerste plaats de werktuigen in de fabriek op eene beperkte ruimte allengs in aantal zijn vermeerderd niet alleen, maar een zelfs, de glanzerij, in strijd met het vroeger verbod, is behouden gebleven, doch zoodanig, dat, bij eene plaatselijke opname door de autoriteiten, zij zorgvuldig aan het oog onttrokken wordt; dat het geraas en de trilling nu vooral ondragelijker zijn geworden, nog te meer, dewijl de werktuigen zoodanig zijn aangebragt, dat de geheele last daarvan drukt op de muren der belendende perceelen, welker muren allengs hoe meer schade ondervinden, zoodat die perceelen op den duur niet meer bewoonbaar zijn.

Zoowel op die verschillende bezwaren als op de opmerkingen, door een der heeren Staatsraden gedaan, wordt door den belanghebbende Bispinck geantwoord, in overeenstemming met het reeds in schrift gebragte, dat die bezwaren in hooge mate overdreven zijn, zelfs blijkens het plaatselijk onderzoek, door de autoriteiten ingesteld; dat de werktuigen toch, ten gevolge van nieuw aangebragte verbeteringen, eene veel mindere dreuning te weeg brengen; dat die drukking overigens niet geheel is tot bezwaar van de belendende perceelen, want dat de last der werktuigen ook voor een deel rust op zijn eigen muur.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

IV. *het beroep van Algemeene Armvoogden van Heerenveen, gemeente Schoterland, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij Heerenveen is aangewezen als domicilie van onderstand van Alida Lieuwes de Jong.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! De behoeftige Alida Lieuwes de Jong is in den loop van het jaar 1867 te Amsterdam in onderstand opgenomen. Toen is er dadelijk geschil ontstaan tusschen de gemeenten Schoterland en Ængwirden over de vraag, in welke van die beide gemeenten haar domicilie van onderstand gevestigd is.

Er is een onderzoek ingesteld. De broeder van de behoeftige Hartman Lieuwes de Jong, zonder beroep, wonende te Heerenveen, verklaarde op den 14 September 1867 aan Burgemeester en Wethouders van Schoterland op de aan hem gedane vragen aangaande de plaats, alwaar zijne ouders omstreeks 1813, waarin de behoeftige geacht werd geboren te zijn, woonachtig waren; in welk jaar hij is geboren; in welke jaren zijne overleden broeders zijn geboren en wanneer en waar ter plaatse die zijn gestorven, en of hij personen kan aanwijzen, die met de geboorteplaats van de behoeftige bekend zijn: — dat zijne ouders in het jaar 1813 te Heerenveen, gemeente Ængwirden, woonachtig waren; dat hij dáár is geboren in het jaar 1794; dat zijne beide broeders Harmen en Lammert ook aldaar zijn geboren, zonder dat hij kan opgeven in welke jaren; dat de eerste aldaar is gestorven in het jaar 1832 en de tweede twee jaren later.

Het Gemeentebestuur van Ængwirden erkende wel, dat de moeder van de behoeftige eenige jaren te Heerenveen, Ængwirden, als weduwe heeft gewoond; dat haar man Lieuwe Hermens de Jong op den 11 October 1825 te Hoorn is overleden en dat hij toen woonplaats had te Heerenveen, Ængwirden, doch ontkende, dat de ouders van de behoeftige in 1813 aldaar woonden, en in allen geval dat de behoeftige aldaar was geboren.

Op den 6 April 1868 is door den Kantonregter te Heerenveen onder eede gehoord de bedoelde oudere broeder van de behoeftige Hartman Lieuwes de Jong. Hij verklaarde geboren te zijn te Heerenveen, Ængwirden, op den 27 September 1794; dat hij niet juist wist te zeggen, wanneer zijne zuster Alida geboren is; doch dat zij, naar zijne gissing, 60 jaren oud is; dat, voor zooverre hem bekend is, zijne ouders tijdens hare geboorte woonachtig waren in eene steeg achter de straat de Dragt, te Heerenveen, Schoterland; dat hij stellig weet, dat zij niet in de gemeente Ængwirden is geboren; dat zijne broeders Harmen en Lammert beiden te Heerenveen, Ængwirden, zijn geboren en aldaar overleden zijn, de eerste in het jaar 1832 en de tweede in het jaar 1834 of 1835.

Gedeputeerde Staten der provincie Friesland hebben bij hun besluit van den 4 Junij 1868, op grond van deze verklaring van dien ouderen broeder, beslist, dat het domicilie van onderstand van de behoeftige gevestigd is in de gemeente Schoterland.

De Algemeene Armvoogden van Schoterland hebben zich bij adres, gedagteekend 7 September 1868, tegen deze beslissing in beroep bij den Koning voorzien. In hun adres geven zij hoofdzakelijk te kennen, dat, volgens schriftelijke verklaringen, afgegeven door Jurjen Commello, Sieger Poppes de Lange en Roel Johannes Bansberg, alle drie van bevoegden ouderdom, de ouders van de behoeftige vóór en na het jaar 1808 steeds hebben gewoond op Lanenburg, te Heerenveen, gemeente Ængwirden, waaruit volgt, dat zij aldaar is geboren, althans zeker niet in de gemeente Schoterland, waar hare ouders op het tijdstip van hare geboorte, namelijk het jaar 1808, daar zij 60 jaar oud is, niet woonden.

Ten gevolge van dit beroep zijn op den 28 November jl. door den Kantonregter te Heerenveen onder eede gehoord de genoemde de Lange en Bansberg, zijnde Commello niet te vinden. De eerste verklaarde: zeker te weten, dat de ouders van de behoeftige reeds in het jaar 1806 woonden op Lanenburg, Ængwirden; dat hij dit wist, doordat hij van 1806—1809 knecht was bij den bakker Prins en toen bijna dagelijks moest gaan naar een tuin, welken deze op Lanenburg bezat; dat hij alsdan altijd de woning der genoemde ouders moest voorbijgaan; dat hij in het jaar 1809 is verhuisd naar de Lemmer en, later weder te Ængwirden teruggekeerd, aldaar de ouders

van de behoeftige terugvond in dezelfde woning van vroeger, waarin beiden zijn overleden, eerst de vader en later de moeder; dat hij zeker weet, dat er kinderen van genoemde ouders in die woning zijn geboren; dat hij ook wel gelooft, dat de behoeftige dáár geboren is, doch dat hij dit niet met zekerheid kan zeggen. De tweede getuige verklaarde: dat de ouders van de behoeftige gewoond hebben op Lanenburg, Ængwirden; dat hij echter niet weet, wanneer zij dáár zijn komen wonen; dat hij wel weet, dat zij van het jaar 1821 tot hun overlijden aldaar hebben gewoond; dat hij niet met zekerheid kan verklaren, of de behoeftige aldaar is geboren.

Op den 4 Januarij jl. is door denzelfden Kantonregter op nieuw onder eede gehoord de oudere broeder Hartman Lieuwes de Jong, die, na kennis te hebben genomen van de voormelde verklaringen der twee andere getuigen, bleef volhouden, dat, naar zijn beste weten, zijne zuster geboren is onder de gemeente Schoterland, en er bijvoegde, dat hij tijdens die geboorte reeds als jongen werkzaam was op de leerlooijerij van Geert Andries van der Sluis, te Heerenveen; dat hij stellig weet, dat op Lanenburg geen zijner broeders of zusters geboren is; dat hij en zijne beide broeders zijn geboren te Ængwirden, doch niet op Lanenburg, maar in een ander huis, thans bewoond door zekeren Buwalda; dat zijne ouders, na vervolgens eerst te Grouw te hebben gewoond, zijn gaan wonen in de steeg achter de Dragt te Heerenveen, Schoterland; dat zij dáár een of twee jaren zijn verbleven en toen zijn verhuisd naar Lanenburg, omdat zij onderstand genoten van het Armbestuur der gemeente Ængwirden. Verder wees hij op de onnaauwkeurigheid, voorkomende in de verklaring van den getuige de Lange, als zoude de vader van de behoeftige op Lanenburg zijn overleden, terwijl het zeker is, dat die vader is gestorven te Hoorn.

Een ingesteld onderzoek in de kerkelijke doop-registers in de gemeenten Schoterland en Ængwirden heeft doen uitkomen, dat niet blijkt, dat de behoeftige aldaar is gedoopt.

Gedeputeerde Staten van Friesland, met deze nadere verklaringen bekend gemaakt, blijven volgens hunne missive van 4 Febr. jl. er bij volharden, dat hun besluit juist is genomen, omdat de verklaringen van de twee later gehoorde getuigen volkomen in strijd zijn met de stellige verklaring van den ouderen broeder, die toch geacht moet worden het best bekend te zijn met hetgeen zijne eigene familie betreft. Zij vestigen ook de aandacht op de onnaauwkeurigheid ten aanzien van de plaats van overlijden van den vader van de behoeftige, voorkomende in de verklaring van den getuige de Lange.

Omtrent dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 1 Mei ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Zestiende vergadering.

Vergadering van Dingsdag, 29 *Junij* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Commies van Staat, Mr. W. A Baron van Verschuer.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 8 dezer, n°. 16, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten Gouda en Zaandam over het domicilie van onderstand van Frederik Loomeijer* (zie het verslag over deze zaak op blz. 128 en 129).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Gouda en Zaandam over het onderstands-domicilie van Frederik Loomeijer;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 26 Mei 1869, n°. 20;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 3 Junij 1869, n°. 242, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige, die den 4 Januarij 1867, en later met zijn gezin den 17 Januarij 1867 te Sliedrecht in onderstand is opgenomen, den 8 April 1820 te Frederiksoord, gemeente Vledder, is geboren; dat, blijkens overgelegde geboorte-acte, Franciscus Loomeijer, die de aangifte deed, heeft verklaard, dat zijne vrouw Janna Vergeer van den behoeftige was bevallen te Frederiksoord den 8 April 1820; dat het evenwel is

gebleken, dat Franciscus Loomeijer eerst den 20 Mei 1820 met genoemde Janna Vergeer is gehuwd, zonder dat de behoeftige bij de voltrekking van dit huwelijk is gewettigd; en dat niet is gebleken, dat de behoeftige later immer door zijnen vader is erkend; dat Franciscus Loomeijer tijdens de geboorte van den behoeftige in de koloniën der Maatschappij van Weldadigheid was gevestigd voor rekening der Sub-Commissie te Zaandam, en Janna Vergeer voor rekening van de Sub-Commissie te Gouda;

dat het Gemeentebestuur van Zaandam beweert, dat de door Franciscus Loomeijer gedane aangifte bij den burgerlijken stand niet als eene erkenning van den behoeftige kan gelden; dat de behoeftige dus is een onecht kind van Janna Vergeer en, volgens art. 28, 4de lid, der armenwet, onderstands-domicilie heeft te Gouda; dat het Bestuur der laatstgenoemde gemeente dit evenwel betwist, bewerende, dat, volgens de toenmaals geldende wetgeving, de door den vader gedane aangifte als eene erkenning van het kind moet worden beschouwd;

dat evenwel dit beweren van het Gemeentebestuur van Gouda niet kan opgaan; dat toch bij de aangifte der geboorte door Franciscus Loomeijer wel is verklaard, dat Janna Vergeer, die hij zijne vrouw noemde, van een zoon was bevallen, doch niet dat hij de vader van dit kind was; en dat, nu het gebleken is, dat hij destijds nog niet met die vrouw gehuwd was, uit die onjuiste vermelding geen regtsvermoeden mag worden afgeleid, dat hij de vader zijn zou;

dat derhalve de behoeftige, als onechte, niet door den vader erkende, zoon van Janna Vergeer, onderstands-domicilie heeft in de gemeente, waartoe het Bestuur behoort, voor wiens rekening zijne moeder tijdens de geboorte in de koloniën gevestigd was;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Gouda aan te wijzen als het onderstands-domicilie van Frederik Loomeijer.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 8 Junij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, *L. D.*

2°. van den 8 dezer, n°. 17, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Johannes Roos* (zie het verslag over deze zaak op blz. 124).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil betreffende het onderstands-domicilie van Johannes Roos;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 26 Mei 1869, n°. 16;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 3 Junij 1869, n°. 243, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige, die, ingevolge vonnis der Arrondissements-Regtbank te Zwolle, naar het bedelaars-gesticht te Ommerschans is overgebragt, minderjarig is, als zijnde hij den 21 Junij 1851 te Weerselo (provincie Overijssel) geboren uit Helena Margaretha Roos; en dat hij dus, als onecht, niet door den vader erkend, kind, het onderstands-domicilie zijner moeder volgt;

dat Helena Margaretha Roos almede te Weerselo is geboren den 10 Mei 1821, doch dat de geboorte-acte vermeldt, dat haar vader Andries Roos destijds zou hebben gewoond te Pekel;

dat evenwel een ingesteld onderzoek geene aanwijzing heeft opgeleverd, dat de ouders van H. M. Roos tijdens hare geboorte, hetzij te Oude-, hetzij te Nieuwe-Pekel-A (welke plaatsen geacht worden door het woord *Pekel* te zijn bedoeld, hetzij elders, woonplaats zouden hebben gehad, en dat H. M. Roos zelve, onder eede gehoord, omtrent dit punt geene bijzonderheden heeft kunnen mededeelen;

dat, daar derhalve niet is gebleken, waar de ouders van H. M. Roos tijdens hare geboorte woonplaats hadden, de gemeente, waar de geboorte voorviel, als haar onderstands-domicilie, en derhalve ook als dat van haren minderjarigen zoon Johannes moet worden aangewezen;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Weerselo aan te wijzen als het onderstands-domicilie van Johannes Roos.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 8 Junij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, *L. D*

3°. van den 12 dezer, n°. 18, houdende beschikking op *het beroep van Harm Koenes Venema, te Meeden, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Groningen in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 143 en 144).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van Harm Koenes Venema, boerenknecht, wonende te Meeden, daarbij in beroep komende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van

Groningen van den 5 Maart 1869, no. 4, waarbij is afgewezen het verzoek tot vernietiging van de in die gemeente plaats gehad hebbende loting voor de nationale militie;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 2 Junij 1869, no. 28;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 7 Junij 1869, no. 290, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat de adressant de vernietiging van de plaats gehad hebbende loting vraagt, op grond, dat de militiepligtige Freerk Zuidema, ofschoon zich bij het Gemeentebestuur ter inschrijving aangegeven hebbende, evenwel niet op het inschrijvings-register is gebragt, ten gevolge waarvan, in plaats van door 21, slechts door 20 personen aan de loting is deelgenomen;

dat, volgens artt. 35 en 36 der wet op de nationale militie, eene plaats gehad hebbende loting alleen dan kan worden vernietigd, wanneer bij die loting eene onregelmatigheid is gepleegd, welke op den uitslag daarvan van invloed heeft kunnen zijn;

dat, volgens art. 27 der wet op de nationale militie, de loting jaarlijks geschiedt over de in het vorige jaar ingeschreven jongelingen;

dat, volgens artt. 32 en 33 dier wet, door den Militie-Commissaris in het openbaar zooveel nummers of loten worden geteld en in de lotingsbus gedaan als het getal ingeschrevenen bedraagt; en dat de ingeschrevenen in alphabetische orde voor de trekking der nummers of loten worden opgeroepen;

dat voornoemde Freerk Zuidema, als niet ingeschreven zijnde naar het aangehaalde art. 27 der wet, geen deel aan de loting mogt noch kon nemen;

dat mitsdien de loting is geweest regelmatig en teregt door Gedeputeerde Staten is gehandhaafd; terwijl, wanneer een militiepligtige door een verzuim der betrokken overheid niet op het register van inschrijving gebragt is, art. 39 der wet het middel tot herstel aan de hand geeft, namelijk naloting, welk middel ten deze is aangewend;

Gezien de wet op de nationale militie van den 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen van den 5 Maart 1869, het door den adressant ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 12 Junij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, *L. D.*

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van Rienk Vogelvang, tegen eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland van 22 April* 1869, *no.* 23, *in zake de loting voor de nationale militie.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Rienk Vogelvang, te Mildau (gemeente Schoterland), is als vader van Egbert, loteling voor de nationale militie voor het jaar 1869, in hooger beroep gekomen van voormelde uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland. Zijne bezwaren komen hoofdzakelijk hierop neder.

Zijn zoon heeft getrokken n'. 70 en zal dus wel — gelijk hij zegt — de laatste zijn der in te lijven manschappen, voor het geval namelijk onder hen, welke van de dienst zijn vrijgesteld, geene aanwezig mogten zijn, aan welken die vrijstelling ten onregte werd verleend.

Appellant vermeent, dat werkelijk wegens broederdienst vrijstelling van dienst in strijd met de wet van 1861 is verleend, en zulks aan zoodanige lotelingen, wier oudere broeders niet vijf jaren gediend hebben, gelijk de wet wil, maar hoogstens drie of vier jaren voor het buitengewoon contingent in den zin der wetten van 1817 en 1820.

Appellant trekt daarbij met name te velde tegen zeker Koninklijk besluit van 28 September 1863, n'. 59 (BELINFANTE, III, bladz. 195), vermeenende, dat een diensttijd bij het buitengewoon contingent van drie of vier jaren evenmin grond tot vrijstelling geeft als een diensttijd van twee jaren.

Appellant noemt enkele nummers op, welke op door hem bedoelde wijze vrijstelling wegens broederdienst zouden verkregen hebben, zonder echter bepaaldelijk te kunnen opgeven, naar hij beweert, welke lotelingen aldus ten nadeele van zijnen zoon Egbert en in strijd met de wet zouden vrijgesteld zijn.

Hij kwam derhalve bij Gedeputeerde Staten op tegen *alle* de wegens broederdienst door den Militieraad verleende vrijstellingen (met uitzondering van een tweetal), met verzoek die te willen herzien, en, voor zooverre zij op broederdienst van drie of vier jaren bij het buitengewoon contingent berustten, te vernietigen, of, bij handhaving der vrijstellingen, door den Militieraad verleend, aan verzoeker kenbaar te maken de namen en nummers der, volgens hem, ten onregte vrijgestelde lotelingen.

Daarop is gevolgd de uitspraak van Gedeputeerde Staten van 22 April 1869, n°. 23, waarbij Gedeputeerde Staten overwogen:

dat door de derde zinsnede van art. 84 der wet aan ieder belanghebbende de gelegenheid wordt geopend zich met de uitspraken van den Militieraad bekend te maken of te doen maken; dat bij de tweede zinsnede van art. 97 der wet de bevoegdheid tot het inbrengen van bezwaren tegen eene uitspraak van den Militieraad, omtrent een derde gedaan, alleen is toegekend aan den loteling, wiens nummer ten gevolge van de uitspraak zou worden opgeroepen; dat het in het algemeen tegen al des Militieraads uitspraken, zonder deugdelijke bewijzen, inbrengen van bezwaren geacht moet worden de bedoeling des wetgevers niet te zijn geweest, maar veeleer beschouwd moet worden te zijn misbruik maken van de bij de wet toegekende bevoegdheid; dat uit het door deze Vergadering ingesteld onderzoek van de bij den Militieraad overgelegde getuigschriften is gebleken, dat al de door den adressant bedoelde uitspraken op de wet zijn gegrond, en dat op geen der wegens broederdienst vrijgestelde lotelingen het door den appellant aangehaalde en gewraakte Koninklijk besluit van den 28 September 1863, n'. 59, is toegepast.

Gedeputeerde Staten verklaarden mitsdien het beroep van den adressant ongegrond en gaven daarbij te kennen, dat aan zijn verzoek om opgave van de namen der vrijgestelde lotelingen niet door hunne Vergadering kon worden voldaan.

Tegen deze uitspraak van Gedeputeerde Staten kwam R. Vogelvang bij verzoekschrift van den 7 Mei in beroep bij Zijne Majesteit, waarbij dezelfde gronden, die reeds in het adres aan Gedeputeerde Staten voorkomen, worden herhaald; onder

bewering tevens, dat hij zijne bezwaren niet bij magte was meer te praeciseren; doch dat er voor hem allezins termen waren en nog zijn om in den zin van art. 97, n°. 2, j°. art. 103 der wet op de nationale militie in beroep te komen.

Gedeputeerde Staten bleven bij hun ambtsberigt dd. 21 Mei ll., n°. 13, volharden bij hunne uitspraak van den 22 April bevorens. Zij geven daarbij te kennen, dat op den 28 April die uitspraak van den 22 April aan appellant is ter hand gesteld, derhalve binnen den termijn, bij art. 103 voorgeschreven.

Bij dit ambtsberigt zonden zij tevens de door de vrijgestelde lotelingen overgelegde bewijsstukken in, op grond waarvan de vrijstellingen zijn verleend, waartegen bezwaren door appellant worden ingebragt.

Uit die bewijsstukken (15 in getal) blijkt, dat aan even zoovele lotelingen der gemeente Schoterland over 1869, wegens broederdienst, vrijstelling is verleend, doch tevens dat alle die vrijstellingen, zonder uitzondering, berusten hetzij op vijfjarige volbragte broederdienst, hetzij op het feit, dat een ouder broeder zich nog in werkelijke dienst bevindt.

Appellant heeft aan deze Afdeeling van den Raad van State nog eene nadere memorie ingediend, waarin echter geene nieuwe gezigtspunten voorkomen.

Ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde tegenwoordig. Heeft de gemagtigde ook eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

De heer S. B. Kamphuizen, Zaakwaarnemer te Heerenveen, doet als gemagtigde van den appellant in de eerste plaats hoofdzakelijk opmerken, dat het z. i. eene onverantwoordelijke handelwijze der Regering was om eene eenvoudige wetsbepaling als die van art. 50, n°. 6, der wet toe te passen op de dienst, welke onder de vroegere wetgeving bij het buitengewoon contingent was gepraesteerd, uit krachte van de artt. 15 en 18 der wet van 8 Januarij 1817, omdat het ontslag uit die dienst niet plaats had ten gevolge van eene uitspraak van den Militieraad of van Gedeputeerde Staten, zoo als dit bij genoemd nummer 6 van art. 50 duidelijk is voorgeschreven, maar gegrond was op art. 2 der wet van 27 April 1820 (*Staatsblad* n°. 11), zonder dat daarvoor eenige de minste tusschenkomst, noch van den Militieraad, noch van Gedeputeerde Staten, te pas kwam.

Hij meent, dat die diensttijd aan de aldus ingelijfden het regt gaf op ontslag in hetzelfde jaar, waarin de ontbrekenden hunnen diensttijd zouden hebben volbragt, zoo als dit almede bij art. 18 der wet van 1817 duidelijk is bepaald.

Het volbrengen van den primitief aangevangen diensttijd van vijf jaren door hem, die, bij het ontbreken van den origineel ingelijfden milicien, in deszelfs plaats werd gesteld, en onverpligt tot het praesteren van eenige dienst zoude zijn gebleven, voor het geval hij niet als buitengewoon contingent, ter vervanging van den ontbrekenden, had behoeven ingelijfd te worden, werd steeds ten allen tijde beschouwd als *volbragte dienst*, waartoe hij naar orde van de bepalingen der tijdelijke wetten op het stuk der nationale militie in dienst is geweest, en verzekerde aan den broeder het regt op vrijstelling. (Zie Koninklijk besluit van 14 Januarij 1825, n°. 98, en de circulaires van het Departement van Binnenlandsche Zaken dd. 28 Januarij 1825, n°. 31, 25 April 1825, n°. 17, en 6 Junij 1825, n°. 36.)

Zij dus, die bij het buitengewoon contingent, onder de vroegere wetgeving, hunnen diensttijd als zoodanig hadden volbragt, onverschillig of zij *een*, *twee*, *drie* of *vier* jaren ter vervanging van eenen ontbrekende ingelijfd waren geweest, werd beschouwd en toegepast als volbragte vijfjarige dienst, omdat de diensttijd, door hem geprae-

steerd, leiden moest tot volbrenging van de vijfjarige dienst, waartoe de ontbrekende origineel was verpligt.

Door het volbrengen van de dienst, waartoe hij was verpligt geweest, had hij dus een verkregen regt, dat hem door geene latere wet konde worden ontnomen of gewijzigd.

Van af de invoering der tegenwoordige wet, had dus, in voorkomende gevallen, aan de broeders der zoodanigen, als hiervoren zijn bedoeld, zonder eenige de minste afwijking, op grond van art. 50, n°. 2, der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72), vrijstelling van dienst behooren te worden verleend.

Dit is evenwel niet geschied; maar de Regering heeft op die gevallen de toepassing veroorloofd van hetgeen bij n°. 6 van art. 50 is vastgesteld, door die bepaling te splitsen, ten nadeele van zoodanige lotelingen, wier broeders slechts voor den tijd van *een* en *twee* jaren als buitengewoon contingent zijn ingelijfd geweest, door aan de zoodanigen de gevraagde vrijstelling van dienst, die evenzeer als van hen, die, na *drie* jaren te hebben gediend, uit de dienst zijn ontslagen, daartoe waren geregtigd, te weigeren, waardoor het verkregen regt van hunne broeders op willekeurige en despotieke wijze werd vernietigd en buiten effect gesteld, zoodanig zelfs, dat, bij de ligting van 1863, aan eenen loteling uit Utrecht, die de jongste was van een negental broeders, vrijstelling van dienst werd geweigerd, waartoe het verzoek gegrond was op de volbragte dienst bij plaatsvervanging van den zevenden van het getal broeders, die reeds den achtsten in 1860 had bevrijd; en bij welke weigering de Regering heeft kunnen goedvinden, op het advies van den Raad van State en de voordragt van den Minister van Binnenlandsche Zaken dd. 26 Augustus 1863, n°. 44, en 26 September 1863, n°. 238, 4de Afd., te vernietigen het verkregen regt van den vijfden broeder, van de ligting 1849, die den 30 April 1849 voor het buitengewoon contingent was ingelijfd, ter vervanging van eenen aan het korps ontbrekenden van de ligting 1846, waarvan het gevolg is geweest, dat die broeder op den 10 Maart 1851 uit de dienst is ontslagen, krachtens art. 2 der wet van 27 April 1820 (*Staatsblad* n°. 11), en bij Koninklijk besluit van 28 September 1863, no. 59, te doen verklaren, dat de bedoelde *twee* jaren dienst geen regt op vrijstelling wegens broederdienst aan zijnen broeder van de ligting 1863 konden geven, volgens de bepaling van art. 50 der tegenwoordige wet, en dit, niettegenstaande, op grond van deze door den vijfden broeder werkelijk bij het buitengewoon contingent gepraesteerde dienst, zonder eenige de minste bedenking, aan den hem opvolgenden zesden broeder, reeds bij de ligting van 1851, vrijstelling van dienst is toegekend geworden.

Op denzelfden grond heeft de Regering bij de ligting van 1867 goedgevonden af te wijzen het verzoek tot vrijstelling wegens broederdienst aan eenen loteling uit de gemeente Ængwirden, op grond, dat de aan hem voorafgaande *derde* broeder slechts voor den tijd van één jaar ter vervanging van eenen aan het korps ontbrekende was ingelijfd, die behoorde tot de ligting van 1857, ten gevolge waarvan deze dan ook, krachtens art. 2 der wet van 29 April 1820 (*Staatsblad* n°. 11), uit de dienst is ontslagen.

Deze loteling heeft zich echter met Zijner Majesteits besluit van 29 Junij 1867, n . 1, niet kunnen vereenigen, en zich, ter handhaving van zijne regten, overeenkomstig de bepalingen en de bedoeling der wet, met overlegging van de aan den tweeden en derden broeder uitgereikte paspoorten, bij adres van den 30 October 1867 gewend tot de Tweede Kamer der Staten-Generaal, om het ontslag uit de dienst van den *vierden* en jongsten broeder te erlangen; doch de spoedig daarop gevolgde ontbinding dier Kamer heeft te weeg gebragt, dat dat verzoek aan de tegenwoordige Tweede Kamer heeft moeten worden overgebragt, hetgeen alsnu, ten gevolge van een daartoe strekkend verzoek in dato 22 Februarij 1869, heeft plaats gehad, en op dit oogenblik zich bevindt in handen van de Commissie voor de verzoekschriften.

In verband met dit alles heeft appellant onder het oog gebragt: dat de tot hiertoe gevolgde wijze van toepassing van art. 50, n°. 6, der wet moest worden beschouwd als willekeurig en despotiek, omdat die bepaling niet de minste betrekking had op den diensttijd, welke onder de vroegere wetgeving bij het buitengewoon contingent was volbragt; dat die wijze van toepassing strekte tot vernietiging van verkregen regten vóór en ten gevolge van vroeger bestaan hebbende wettelijke bepalingen; dat de bepaling van art. 50, n°. 6, door de wetgevende magt was vastgesteld met het oog op de gevallen, die bij de wet zijn aangewezen in de artt. 46, 58, 127, 173, 177 en 178: 1°. naloting; 2°. uitsluiting van de dienst; 3°. ontheffing van de werkelijke dienst; 4°. verzuimde inschrijving; 5o. plaatsvervanging, en 6°. vrijstelling van dienst, door overlegging van een valsch of vervalscht attest of bewijsstuk.

Wijders werd door gemagtigde aangevoerd, dat, voor het geval het de bedoeling van den wetgever was geweest om den een- en tweejarigen diensttijd, bij het buitengewoon contingent, tot aanvulling van den gewonen diensttijd van vijf jaren, welke door den aan het korps ontbrekende was aangevangen, doch door hem, die in zijne plaats werd opgeroepen en ingelijfd, werd voortgezet en ten einde gebragt, niet als grond voor vrijstelling wegens broederdienst te doen strekken, — zulks ongetwijfeld wel bij de wet zou zijn bepaald en vastgesteld, hetgeen zeer gevoegelijk had kunnen geschieden, voor het geval de Regering bij de voordragt der wet, of later bij de behandeling der wet, dienaangaande het voorstel had durven doen, bij uitbreiding der voorgedragen bepalingen van art. 50, n°. 6, of onder een opvolgend nummer van art. 51, n°. 7, der wet, in dezer voege namelijk:

Art. 50, n°. 6. Na drie jaren te hebben gediend, ten gevolge van eene uitspraak van den Militieraad of van Gedeputeerde Staten, zoomede die uit krachte van art. 2 der wet van 1820 (*Staatsblad* n°. 11) uit de dienst is ontslagen.

Art. 51, n°. 8. Die van een loteling, welke, volgens artt. 15 en 18 der wet van 1817, slechts voor minder dan *drie* jaren is ingelijfd geweest, bij het buitengewoon contingent, en krachtens art. 2 der wet van 29 April 1820 (*Staatsblad* n°. 11) uit de dienst is ontslagen.

Bij de voordragt der wet is echter dit punt onaangeroerd gebleven, omdat bij de Regering de overtuiging aanwezig was, dat eene voordragt in dien geest bij de wetgevende magt ongetwijfeld zoude zijn betwist, omdat het van algemeene bekendheid was, dat zij, die voor korteren of langeren tijd bij het buitengewoon contingent hadden gediend, steeds uit de dienst werden ontslagen in het jaar, waarin de ontbrekenden, ter vervanging van welke zij waren ingelijfd, in het jaar, waarin de ontbrekenden tot ontslag uit de dienst geregtigd waren, en dat ten allen tijde aan de broeders van zoodanige ontslagenen, op grond van volbragte dienst, vrijstelling wegens broederdienst werd verleend, en gestaafd werd door overlegging van het paspoort, of van een extract uit het stamboek, waarin de volbragte dienst was aangewezen.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

II. *beroep van K. B. Jellema c. s., te Weststellingwerf, van eene afwijzende beschikking van Gedeputeerde Staten van 24 December 1868, n°. 25, op hunne bezwaren tegen de rangschikking hunner perceelen onder de zoodanigen, welke als laag veen worden aangemerkt.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Volgens een in Friesland bestaand provinciaal reglement op de lage verveeningen, goedgekeurd bij verschillende Koninklijke besluiten en laatstelijk afgekondigd in het *Provinciaal Blad* van 1866, n°. 34, mogen geene lage verveeningen worden aangevangen dan na bekomen vergunning van den Koning, en brengt die vergunning de verpligting mede tot betaling eener uitkeering, bekend onder den naam van *slikgeld*, bestemd voor de bepoldering en droogmaking der uitgeveende gronden.

Overeenkomstig voorzegd reglement werden in 1867 door den Gemeenteraad van Weststellingwerf, wegens verveening, op het kohier der verschuldigde slikgelden gebragt zekere onder Wolvega gelegen perceelen, nadat, ingevolge art. 21 van het reglement, de daartoe bevoegde meter ambtshalve de bij art. 20 bedoelde opmeting dier perceelen had gedaan. Ten gevolge van de reclame der verveeners werden destijds door Gedeputeerde Staten de aanslagen van bedoelde perceelen niet bekrachtigd, en Burgemeester en Wethouders van Weststellingwerf uitgenoodigd om door een deskundige een naauwkeurig onderzoek te doen instellen naar de hoogte van de perceelen. Volgens art. 1 namelijk van bovengenoemd reglement, wordt onder *laag veen* alleen verstaan "het veen, waarvan de ondergrond gelegen is beneden den gemiddelden "winterboezemstand van het provinciaal water, als merk van welken waterstand wordt "aangenomen drie palmen boven het nulpunt der provinciale peilschaal te Leeuwarden "voor het gouvernementshuis."

De uitkomst van een alstoen door den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat ingesteld onderzoek omtrent de ligging dier landen is geweest, dat die perceelen wel degelijk als *laag veen* behoorden beschouwd te worden.

Toen derhalve in 1868 op die perceelen op nieuw geveend werd, even als op onderscheidene andere in de nabijheid en op gelijke hoogte gelegen gronden, zijn in 1868 al die perceelen door den Raad der gemeente Weststellingwerf, wegens verschuldigd slikgeld, ten kohiere gebragt.

Gedeputeerde Staten, op daartegen gerigte bezwaren van H. A. Otter c. s., wat betreft de daarbij kadastraal vermelde perceelen, hebben, onder dagteekening van 24 December 1868, n°. 25, met goedkeuring der bewuste kohieren, aan Otter c. s. te kennen gegeven, dat bij onderzoek gebleken was, dat hunne perceelen zoodanig gelegen zijn, dat die onder *laag veen* moeten worden gerangschikt, en dat daarvan, ingeval van verveening, *slikgeld* verschuldigd is.

Tegen deze uitspraak van Gedeputeerde Staten zijn de verzoekers in deze, K. B. Jellema, H. A. Otter en vier andere veenlieden, allen wonende onder Weststellingwerf, bij Zijne Majesteit gekomen in hooger beroep met een verzoekschrift, bij 's Konings Kabinet geëxhibeerd op 18 Februarij ll.

Blijkens de stukken in het algemeen en het verzoekschrift in het bijzonder, wordt door bedoelde verveeners beweerd, dat het veen van gemelde perceelen niet als laag veen behoort aangemerkt te worden en die verveeningen mitsdien niet onderworpen zijn aan de bepalingen van het reglement. Tot staving van hunne bewering werd aangevoerd, dat, toen in den jare 1861 H. T. van Ek, één der appellanten, is begonnen te veenen in het kadastraal perceel onder Wolvega, sectie B, n°. 1966, door 's Rijks administratie de destijds geheven wordende accijnsen op den turf niet volgens het tarief van lage verveeningen zijn gevorderd, op grond, dat, na onderzoek der ligging van dat perceel, was gebleken, dat bedoeld perceel niet onder laag veen behoorde.

Hoewel bij Koninklijk besluit dd. 26 Maart 1861, n°. 58, aan H. T. van Ek, op diens verzoek, vergunning was verleend voor het genoemd kadastraal perceel n°. 1966, onder voorwaarde, dat door hem zou worden voldaan aan de verpligtingen, welke hem

als verveener krachtens het reglement op de lage verveeningen in Friesland worden opgelegd, en bij Koninklijk besluit dd. 16 Maart 1862, nº. 4, aan denzelfden H. T. van Ek, onder dezelfde voorwaarde, vergunning tot verveening is verleend voor nog twee andere perceelen, — hebben de meter der slikgelden en anderen (naar aanleiding der classificatie voor den rijks-accijns) destijds mede in het denkbeeld verkeerd, dat bedoeld perceel geen laag veen was en dat daarvan geene slikgelden behoorden geheven te worden, totdat, toen ten jare 1868 de verveening door het aanvangen van verveening van andere in de nabijheid gelegen landen aldaar eene belangrijke uitbreiding heeft verkregen, sommige eigenaren van oordeel waren, dat ten behoeve van de latere droogmaking der ondergronden het zeer wenschelijk zoude zijn, dat aldaar, even als elders, slikgelden werden geheven, en van meening waren, dat het veen van de aldaar gelegen landerijen wel degelijk als laag veen behoorde beschouwd te worden.

Appellanten, bij hun verzoekschrift van Februarij ll., na herinnerd te hebben, dat door Gedeputeerde Staten op 24 December ll. als grond hunner uitspraak werd overwogen:

I. dat de kohieren ter inzage van de belanghebbenden hebben gelegen, en dat daartegen geene andere bezwaren dan die van H. A. Otter c. s. zijn ingebragt;

II. dat, volgens het oordeel van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat, de opgaven van den Opzigter Kielstra moeten worden beschouwd als de juiste ligging der quaestieuse gronden aan te geven, en die ligging zoodanig is, dat zij als *laag veen* moet worden beschouwd, met uitzondering van een gedcelte in perceel nº. 1966, zijnde een zandrug; —

merken dienaangaande op:

ad I. dat het, naar requestranten meening, niets ter zake doet, dat de kohieren ter inzage hebben gelegen en of requestranten daartegen al dan niet geheel of gedeeltelijk of geheel niet zijn opgekomen, omdat — indien het bedoelde veen in waarheid laag veen is, de aanslag zou zijn gegrond, en, indien het niet is laag veen, het zou zijn buiten het bereik van het provinciaal reglement, en de aanslag voor requestranten van geen kracht of gevolg zou zijn en zij, bij tenuitvoerlegging van het kohier, daartegen zelfs bij den gewonen regter in verzet zouden kunnen komen;

ad II. dat, naar de uitkomsten van het onderzoek der daartoe door requestranten verzochte deskundigen en ook naar der requestranten eigen kennis en ervaring, bij de verveening verkregen, de opgaven van den Opzigter Kielstra zijn onjuist, en het oordeel van den Hoofd-Ingenieur op niet voldoend onderzoek steunt;

dat, zoo als zij meenen te weten, de Opzigter Kielstra zich bij zijn onderzoek niet heeft bediend van eene klijn- of slikboor, het éénige werktuig, waardoor men zich zonder afgraving van de diepte van het veen vergewissen kan, maar eenvoudig van een stok;

dat requestranten nu te rade zijn geworden om, ter voorkoming van een verzet, bij den gewonen regter tegen hunne bovenbedoelde aanslagen en daaruit te ontstane procedures zich tot Zijne Majesteit te wenden, opdat er een grondig onderzoek geschiede omtrent de diepte van het veen in voorschreven perceelen;

Redenen waarom zij Zijne Majesteit verzoeken te gelasten, dat er een onderzoek zal geschieden door onpartijdige deskundigen omtrent de diepte van het veen in de bedoelde kadastrale perceelen, in verband met art. 1 van het provinciaal reglement, en inmiddels de beslissing van Gedeputeerde Staten van Friesland, bij resolutie van 24 December 1868 gegeven, zal zijn geschorst.

Gedeputeerde Staten, nader gehoord, volharden, onder dagteekening van 2 April ll., bij hunne beschikking van 24 December, daarbij overleggende een nader ambtsberigt van den Hoofd-Ingenieur dd. 26 Maart, en van den Opzigter van den Waterstaat Kielstra dd. 29 November te voren, een en ander strekkende ten betooge, dat werkelijk bedoelde gronden onder de *lage veenen* moeten gerangschikt worden.

Burgemeester en Wethouders van Weststellingwerf hebben, onder dagteekening van 8 Junij ll., eene memorie met bijlagen ingezonden, van welker inhoud ik in den loop van mijn verslag het noodig gebruik heb gemaakt.

Ik meen hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Zeventiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 14 *Julij* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Staatsraad Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Commies van Staat, Mr. W. A. Baron van Verschuer.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

1. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van den 20 Junij ll., no. 15, houdende beschikking op *het beroep van Gerrit Jan Roebersen, te Nieuwleusen, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Overijssel in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 149 en 150).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van Gerrit Jan Roebersen, arbeider, wonende te Nieuwleusen, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 4 Maart 1869, no. 567/496, waarbij zijn zoon Gerrit Jan voor de dienst bij de nationale militie is aangewezen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 8 Junij 1869, no. 27;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 15 Junij 1869, no. 156, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gerrit Jan Roebersen Jr. in het jaar 1868 in de gemeente Nieuwleusen voor de nationale militie had moeten zijn ingeschreven; dat evenwel de inschrijving niet heeft plaats gehad, en dat hij, op grond daarvan, volgens art. 161 der militiewet, voor Gedeputeerde Staten is gebragt;

dat door hem ter zijner verdediging is aangevoerd, dat hij van 12 December 1867 tot 6 Maart 1868 in de gevangenis te Tiel in hechtenis is geweest, en dus zelf de aangifte niet heeft kunnen doen; maar dat de aangifte op verzoek van zijn vader is gedaan door zijnen ouderen broeder aan den Onderwijzer Eshuis, ten wiens huize de gemeente-secretarie van Nieuwleusen wordt gehouden, omdat de Burgemeester, tevens Secretaris, niet binnen de gemeente woont;

dat echter de genoemde Onderwijzer, ofschoon de aangifte aangenomen hebbende, verzuimd heeft de inschrijving te doen;

dat Gedeputeerde Staten evenwel, overwegende, dat door Regenten der gevangenis te Tiel de opgave, voorgeschreven bij art. 24 der genoemde wet, niet is gedaan;

dat de genoemde Onderwijzer verklaard heeft zich niet te kunnen herinneren, dat de aangifte bij hem is gedaan; dat in allen gevalle aan Roebersen het voorgeschreven bewijs van gedane aangifte niet is uitgereikt; dat hij na zijn ontslag uit de gevangenis zich niet heeft verzekerd, dat de inschrijving werkelijk was geschied; en dat hij eindelijk geene reden van vrijstelling had, — hem overeenkomstig art. 163 der wet tot de dienst hebben aangewezen;

dat Regenten der gevangenis te Tiel hebben erkend, dat Roebersen van 12 December 1867 tot 6 Maart 1868 aldaar is opgesloten geweest, en dat door hen verzuimd is de opgave, bedoeld bij art. 24 der wet;

dat, volgens genoemd art. 24, de bestuurders onder anderen van gevangenissen jaarlijks vóór den 10 Januarij eene opgave van de daarin opgenomen jongelingen, die op 1 Januarij hun 19de jaar zijn ingetreden, moeten inzenden; dat, ware deze opgave door de Regenten der gevangenis te Tiel gedaan, de betrokken militiepligtige in de loting zijner gemeente zou zijn begrepen geworden;

dat, volgens art. 39, degene, die door verzuim van de in art. 24 bedoelde personen aan de gewone loting geen deel heeft genomen, tot naloting wordt toegelaten;

dat deze bepaling is algemeen en geen onderscheid maakt voor het geval, dat nevens de in art. 24 bedoelde personen ook anderen tot het doen van aangifte zijn verpligt geweest;

dat derhalve de militiepligtige Roebersen door Gedeputeerde Staten niet tot de dienst had behooren te worden aangewezen, maar dat hij tot eene naloting had moeten zijn toegelaten;

Gezien artt. 24, 39 en 164 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) betrekkelijk de nationale militie;

Hebben goedgevonden en verstaan:

het besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel van 4 Maart 1869, n°. 567/496, te vernietigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 20 Junij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 20 Junij ll., n°. 16, houdende beschikking op *het beroep van Johannes Roovers, te Berlicum, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 150—152).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van J. Roovers, te Berlicum, daarbij in beroep komende van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 2 April 1869, G., n°. 48, in zake de nationale militie;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 8 Junij 1869, n°. 30;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 15 Junij 1869, n°. 157, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat de adressant van Ons de vernietiging heeft verzocht van gemelde uitspraak, op grond, dat de loteling Peter Markgraaf daarbij, in strijd met de bepalingen der militiewet, van de dienst zou zijn vrijgesteld, welke vrijstelling het nummer van des adressants zoon voor de dienst heeft doen oproepen;

dat die vrijstelling is gegrond op de overweging, dat de loteling Peter Markgraaf is de jongste van vier broeders, waarvan de oudste op 9 Julij 1859, ter vervanging van een ontbrekende aan de ligting van 1857, voor den tijd van drie jaren is ingelijfd, en op 30 April 1862, wegens geëindigde militiedienst, is ontslagen, de tweede wegens broederdienst is vrijgesteld, en de derde, als loteling van 1865, in dienst is bij het 6de regement infanterie; dat de wet in beginsel vaststelt, dat eene driejarige dienst bij de militie van een loteling, die tot geen langere dienst was verpligt, voldoende is tot vrijstelling van zijnen broeder;

dat wèl het paspoort van den oudsten broeder is uitgereikt eenige dagen vóór het geheel verstrijken van zijn diensttijd, maar dat de door hem volbragte dienst niettemin als eene driejarige dienst moet worden aangemerkt, vermits hij, te gelijk met de ligting van 1857, waartoe hij gerekend werd te behooren, is gepasporteerd, en de omstandigheid, dat zijn ontslag reeds in de maand April is verleend, evenmin de regten, die uit eene driejarige dienst ontleend mogten kunnen worden, voor hem doet vervallen, als zij de overige lotelingen van 1857 zou kunnen doen beschouwen als niet hun vollen vijfjarigen diensttijd volbragt hebbende;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bovengenoemd besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 2 April 1869, het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 20 Junij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3°. van den 20 Junij ll., n°. 17, houdende beschikking op *het beroep van Hendrikus Verbakel, te Eindhoven, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 152 en 153).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door Hendrikus Verbakel, wever, wonende te Eindhoven, ingesteld beroep tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 26/30 Maart 1869, nº. 55, waarbij, met handhaving van de uitspraak van den Militieraad, zijn zoon Theodorus voor de dienst bij de nationale militie is aangewezen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 8 Junij 1869, nº. 31;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 15 Junij 1869, nº. 158, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat Theodorus Verbakel is de vierde van een gezin van vijf zonen, waarvan de oudste een nummer heeft getrokken, hetwelk buiten oproeping is gebleven; de tweede, na in 1863, bij gemis van de vereischte lengte, van de dienst te zijn vrijgesteld, in 1865 als plaatsvervanger is ingelijfd en den 20 Februarij 1869 eene vrijwillige verbindtenis bij het leger hier te lande heeft aangegaan; de derde als loteling van de ligting 1865 alsnog in dienst is, en de jongste den militiepligtigen leeftijd nog niet heeft bereikt;

dat, ten behoeve van Theodorus Verbakel, bij den Militieraad en in beroep bij Gedeputeerde Staten vrijstelling van de dienst is gevraagd wegens broederdienst, doch dat deze reclame is afgewezen, omdat de dienst van den tweeden broeder niet als die van eenen vrijwilliger in aanmerking zou kunnen komen, zoolang de ligting, waarbij hij als plaatsvervanger is opgetreden, niet is ontslagen; dat bij art. 51, 6º., der wet op de nationale militie is bepaald, dat als broederdienst niet wordt aangemerkt die van plaatsvervanger;

dat daaruit volgt, dat die dienst enkel kan komen in het voordeel van eenen broeder van den geremplaceerde, en niet in dat van zijn eigen broeder; dat anders die dienst twee lotelingen zou kunnen vrijstellen; en dat zoodanige gunst bij de wet niet is toegekend aan den overgang als vrijwilliger bij het staande leger, zoolang de termijn niet is verstreken, waarvoor de overeenkomst van plaatsvervanging is aangegaan;

Gezien de artt. 50, 51 en 104 der wet betrekkelijk de nationale militie van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* nº. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 26/30 Maart 1869, nº. 55, het door den adressant daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 20 Junij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

4o. van den 20 Junij ll., no. 18, houdende beschikking op *het beroep van Pieter Broeren, te Hoornaar, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 153 en 154).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Pieter Broeren, bouwman, wonende te Hoornaar, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van den 6 April 1869, no. 26, waarbij, met handhaving van de uitspraak van den Militieraad, zijn zoon Dirk is aangewezen voor de dienst bij de nationale militie;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 8 Junij 1869, no. 32;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 15 Junij 1869, no. 159, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat Dirk Broeren is de jongste van vijf zonen, waarvan de beide oudsten nummers hebben getrokken, die buiten oproeping zijn gebleven, de derde den 21 Mei 1859 is ingelijfd voor den tijd van twee jaren, ter vervanging van eenen wegens ligchaamsgebreken gepasporteerden loteling van de ligting 1856 en den 15 Mei 1861, dus na eene dienst van twee jaren, is ontslagen, en de vierde alsnog in dienst is;

dat de tweejarige dienst van den derden broeder, volgens art. 50 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* no. 72), geen regt op vrijstelling op eenen broeder geeft;

dat, volgens art. 49 der voormelde wet, vrijstelling wegens broederdienst slechts zoo wordt verleend, dat van een oneven getal broeders de kleinere helft hebbe gediend, en zulks, in verband met gezegd art. 50, gedurende zoodanigen tijd als aanspraak op vrijstelling geven kan;

dat alzoo de aanwijzing voor de dienst van den jongsten broeder is in overeenstemming met de wet;

Gezien artt. 50 en 104 der wet van den 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* no. 72) betrekkelijk de nationale militie;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van den 6 April 1869, no. 26, het daartegen door den adressant ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 20 Junij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

5°. van den 22 Junij ll., n°. 15, houdende beslissing van *het geschil tusschen Terbandt, gemeente Aengwirden, en Oldemarkt over het domicilie van onderstand van M. K. Mikkes, weduwe K. F. Venema* (zie het verslag over deze zaak op blz. 133—135).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG. ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Ængwirden en Haskerland (provincie Friesland) en Oldemarkt (provincie Overijssel) over het onderstands-domicilie van M. R. Mikkes, weduwe K. F. Venema;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 2 Junij 1869, n°. 22;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 16 Junij 1869, n°. 202, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige, die in December 1864, na het overlijden van haren man, te Terbandt (gemeente Ængwirden) in onderstand is opgenomen, geboren is te Oudehaske (gemeente Haskerland);

dat echter aldaar de armlastigheid is ontkend, op grond, dat zij reeds onder de werking der armenwet van 28 November 1818 door vierjarige onbedeelde inwoning met haren man onderstands-domicilie zou hebben verkregen te Terbandt, en dat zij, krachtens art. 36 der thans vigerende armenwet, dat onderstands-domicilie zou hebben behouden, ten gevolge van de ondersteuning, die wijlen K. F. Venema zou hebben genoten van af April 1854 tot aan zijnen dood in 1864;

dat het onnoodig is te treden in een onderzoek naar de juistheid van het eerstgenoemde beweren, aangezien, voor de toepassing der armenwet, voldoende is gebleken, dat Venema, na het in werking treden der wet van 28 Junij 1854, meer dan vijftien achtereenvolgende maanden zonder genot van onderstand is geweest;

dat toch uit het Armvoogdij-administratieboek van Terbandt en Heerenveen, waarin aanteekening is gehouden van den aan Venema verleenden onderstand van het jaar 1839 tot aan 1864, blijkt, dat hij over de jaren 1855 en 1856 niets heeft genoten;

dat de juistheid dezer aanteekening is gestaafd door de overlegging van een brief van den Burgemeester van Ængwirden aan de Algemeene Armvoogden van Terbandt, gedagteekend 27 April 1857, houdende mededeeling, dat te Oldemarkt genoegen werd genomen in het verstrekken van eene woning ad *f* 15 ten behoeve van Venema, vooreerst voor den tijd van een half jaar;

dat die aanteekening daarenboven is bevestigd door eene onder eede afgelegde verklaring van den administrerenden Armvoogd van Terbandt en Heerenveen, houdende, dat hij aan F. E. van der Werf, die in 1854 eigenaar was geworden van het door Venema bewoonde huis, voor het eerst huur had betaald in 1857;

dat met die aanteekening wel eenigermate in strijd zouden kunnen geacht worden de verklaringen van de behoeftige zelve, dat de huur harer woning, van het eerste jaar af, voortdurend jaarlijks voor haar was betaald, en van genoemden F. E. van der Werf, dat hij niet beter wist, dan dat de huur door Armvoogden jaarlijks aan hem was betaald, van het oogenblik af, dat hij het huis had gekocht; maar dat die verklaringen zoo weifelende en op andere punten zoo onjuist zijn, dat daaraan niet veel waarde kan worden gehecht; dat toch de behoeftige zich bepaald heeft vergist

onder anderen in de opgave van het jaar, waarin zij hare woning voor het eerst zou hebben betrokken, terwijl van der Werf niet heeft kunnen mededeelen, in welk jaar hij het huis had gekocht;

dat het langdurig en naauwkeurig onderzoek overigens niets heeft aan het licht gebragt, waardoor de aanteekening in het administratieboek wordt weêrsproken;

dat, onder die omstandigheden, de behoeftige moet geacht worden domicilie van onderstand te hebben herkregen in hare eigene geboorteplaats;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat Margje Klazes Mikkes, weduwe van Klaas Fokkes Venema, armlastig is Oudehaske, gemeente Haskerland.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 22 Junij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

6°. van den 23 Junij ll., n°. 13, houdende beschikking op *het beroep van H. Borgerding, te Leyden, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij aan de firma van Hartrop en Zoon, te Leyden, vergund is een stoomwerktuig te plaatsen in hare fabriek aldaar* (zie het verslag over deze zaak op blz. 125—128).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van H. Borgerding, te Leyden, daarbij in beroep komende van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 21 April 1868, n°. 39, waarbij aan de firma van Hartrop en Zoon vergunning is verleend tot plaatsing van een stoomwerktuig van hooge drukking en van vijf en twintig paardenkrachten op de perceelen, kadastraal bekend sectie F, n°. 874;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 8 Junij 1869, n°. 18;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 18 Junij 1869, n°. 183, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Zuidholland, bij hun bovenvermeld besluit, na een gehouden onderzoek *de commodo et incommodo*, en na ingewonnen advies van Burgemeester en Wethouders van Leyden, aan de firma van Hartrop en Zoon de vergunning hebben verleend tot het plaatsen van een stoomwerktuig, onder voorwaarde: 1°. dat zouden worden nageleefd de verordeningen op het in werking brengen van stoomwerktuigen; 2°. dat de plaatsing zou geschieden onder toezigt van rooimeesters, en met inachtneming van plaatselijke verordeningen; 3°. dat de stoomwerktuigen in werking zouden gebragt zijn binnen drie maanden na dagteekening van het besluit; 4°. dat de schoorsteen zou worden opgetrokken tot eene hoogte van 26 ellen uit den

grond gemeten; 5°. dat de concessionarissen of hunne regtverkrijgenden zich aan zoodanige verpligtingen zouden onderwerpen, als later blijken mogten in het belang eener goede politie noodig te zijn;

dat in December daaraanvolgende de adressant H. Borgerding, eigenaar van een onmiddellijk aan de fabriek grenzend woonhuis, die niet bij de gehoudene informatiën *de commodo et incommodo* was opgekomen, bij Gedeputeerde Staten klagten heeft ingediend over verregaande last en hinder van het stoomwerktuig, zoo zelfs, dat de bewoners van zijn huis verpligt waren geweest het te verlaten, en dat pand sedert voor de bewoning gevaarlijk en ongeschikt was geworden;

dat Gedeputeerde Staten echter geene termen hebben gevonden om op hun vroeger besluit terug te komen; en dat de adressant daarop, krachtens art. 11 van het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824, zijne bezwaren aan Ons heeft onderworpen;

dat het ingesteld onderzoek de bewijzen heeft opgeleverd, dat de werking van de stoommachine, geplaatst in de fabriek van de firma van Hartrop, eene zeer sterke dreuning veroorzaakt, die duidelijk door het geheele huis van den adressant wordt waargenomen, en dat dit huis ten gevolge daarvan als woonhuis nagenoeg onbruikbaar is geworden;

dat deze nadeelige werking van het stoomwerktuig voornamelijk daaruit voortkomt, dat de toestellen tot overbrenging der beweegkracht naar de bovenverdieping, met verwaarloozing van alle voorzorgen, en ter voorkoming van hinder, zijn bevestigd in een muur, onmiddellijk tegen den muur van het huis van den adressant, en daarmede als 't ware één geheel uitmakende, zonder eenige tusschenruimte;

dat, al brengt het belang der nijverheid mede, dat het oprigten van fabrieken in de bebouwde kommen der gemeente niet worde belet, dit evenwel niet wegneemt, dat zooveel mogelijk voorzorgen behooren te worden genomen, ten einde den daaruit voortspruitenden overlast voor de naburen te voorkomen;

dat zoodanige voorzorgen alsnog kunnen aangewend worden, blijkens rapport van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in het 10de district;

Gezien het Koninklijk besluit van den 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19), rakende de vergunningen ter oprigting van sommige fabrieken en trafieken;

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. met wijziging van het bovengenoemde besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van den 21 April 1868, n°. 39, aan de firma van Hartrop en Zoon nog de verpligting op te leggen om in hare fabriek aan te brengen een éénsteensmuur, behoorlijk gefundeerd ter afstand van minstens 25 centimeters van den bestaanden muur, in welken nieuwen muur alléén zullen mogen worden verbonden en bevestigd de toestellen tot overbrenging der beweegkracht naar de bovenverdieping;

2°. te bepalen, dat aan deze voorwaarde zal moeten worden voldaan zijn binnen twee maanden na de dagteekening van dit besluit; zullende, bij gebreke daarvan, de vergunning tot oprigting van het stoomwerktuig geacht worden te zijn ingetrokken.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 23 Junij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

7°. van den 27 Junij ll., n°. 17, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Elisabeth Daniella Smies* (zie het verslag over deze zaak op blz. 139 en 140).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het onderstands-domicilie van Elisabeth Daniella Smies;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 8 Junij 1869, n°. 23;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 22 Junij 1869, n°. 172, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige den 26 Augustus 1844 te Veenhuizen (gemeente Norg) is geboren, alwaar hare ouders als arbeiders-kolonisten waren gevestigd; dat zij, van hare geboorte af tot 23 April 1868, bij hare ouders te Veenhuizen heeft gewoond, en den 16 September daaraanvolgende, ten gevolge van een veroordeelend vonnis, naar het bedelaarsgesticht te Ommerschans is overgebragt;

dat zij derhalve valt in de termen van art. 36 der armenwet, welk artikel, ook blijkens het opschrift der afdeeling, waarin het is geplaatst, de bepalingen der beide vorige afdeelingen beheerscht; en dat zij mitsdien, volgens dat artikel, het onderstands-domicilie heeft behouden, hetwelk zij bij de invoering der armenwet had;

dat zij destijds als minderjarige het onderstands-domicilie van haren vader volgde;

dat haar vader Rochus Smies, gelijk bij Ons besluit van 14 Februarij 1859, n°. 34, is beslist, onder de werking der wet van 28 November 1818, door meer dan vierjarige inwoning onderstands-domicilie had verkregen in de gemeente Norg, alwaar hij van 1836 tot 1842 als zaalopziener te Veenhuizen, en dus als ambtenaar der Maatschappij van Weldadigheid heeft gewoond;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Norg aan te wijzen als het onderstands-domicilie van Elisabeth Daniella Smies.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 27 Junij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

De Voorzitter: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van D. van der Wal van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland in zake de loting voor de nationale militie.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Meeussen: Mijne Heeren! De adressant Dirk van der Wal, loteling voor de nationale militie, ligting van dit jaar, wonende in de gemeente Zuidland, is de éénige zoon uit het huwelijk zijner nog in leven zijnde moeder Adriaantje Zevenbergen en den nu overledenen Jacob van der Wal; doch hij heeft halve broeders, gesproten uit het tweede huwelijk van zijne genoemde moeder met Cornelis Vlielander, te Zuidland. Hij heeft bij den Militieraad en ook in beroep bij Gedeputeerde Staten vruchteloos vrijstelling van de dienst gevraagd, op grond, dat hij zijn zou éénige wettige zoon.

Bij hun besluit van den 27 April jl. verwierpen Gedeputeerde Staten der provincie Zuidholland die reclame, omdat, volgens de circulaire van den toenmaligen Minister van Binnenlandsche Zaken in dato 22 April 1862, n°. 329, de militiewet de vrijstelling als éénige wettige zoon alleen toekent, wanneer men dit is van beide ouders, en die vrijstelling dus niet mag worden verleend aan den éénigen zoon alleen van vaders- of moederszijde.

Bij adres van den 4 Mei jl. heeft de adressant zich in beroep voorzien tegen gemeld besluit bij den Koning. De gronden, waarop hij zijn verzoek om vrijstelling van de dienst te erlangen, in dat adres en ook in een vroeger adres, aan Gedeputeerde Staten gerigt, heeft ontwikkeld, komen in hoofdzaak hierop neder: dat hij buiten tegenspraak was éénige wettige zoon uit het eerste huwelijk zijner moeder, en dat hij dit is gebleven, al zijn uit het opgevolgd huwelijk zijner moeder nog andere zonen geboren; dat het immers uit de woorden van art. 47, al. 3, der militiewet: „onverschillig of de ouders in leven of overleden zijn," blijkt en bij de behandeling der wet door de Regering in hare memorie van beantwoording duidelijk is uitgesproken, dat de vrijstelling, steeds aan den éénigen zoon verleend, onverschillig of hij is éénig kind en ongeacht of hij is kostwinner, hare reden voornamelijk vindt in den wil der wet om den éénigen zoon als stamhouder zijner familie te sparen; dat het niet opgaat te beweren, dat art. 48 der militiewet zou medebrengen eene beperking van het verleend regt op vrijstelling, vermeld in art. 47, n°. 3; dat toch gemeld art. 48 slechts eene nieuwe reden tot vrijstelling inhoudt, welke met die van éénige wettige zoon te zijn niets gemeen heeft, want dat in art. 48 slechts gehandeld wordt van vrijstelling wegens broederdienst; dat art. 49 der wet wel zegt, dat de vrijstelling wegens broederdienst bij een even getal broeders altijd de helft, en bij een oneven getal altijd de kleinste helft dienstpligtig moet maken, doch overigens volstrekt niet belet en ook niet beletten kan, dat andere reden dan broederdienst het gevolg hebbe, dat in sommige gevallen een getal kleiner dan de helft dienstpligtig zij; zoodat dan ook op twee halve broeders, die éénige zoons zijn, art. 49 evenmin van toepassing is, als het zou kunnen worden ingeroepen om van een getal broeders, die alle onder de maat zijn, de helft of de kleinste helft dienstpligtig te maken.

Ten aanzien van de evengemelde circulaire zegt de adressant, dat de daarin voorkomende bewering, wilde de wet ook dezen (den éénigen zoon met halve broeders) vrijstellen, dan zou zij dit wel duidelijk hebben uitgedrukt, gelijk zij door de bijvoeging van hetzelfde onderdeel enz. den twijfel wegnam, onder vorige wetten ontstaan, is onjuist, omdat de Regering toch zelve erkende, dat de vrijstelling hoofdzakelijk werd verleend om den stamhouder te sparen; dat evenzeer eene andere bewering, in die circulaire

voorkomende, namelijk, dat uit het ontwerp der militiewet zou blijken, dat het nimmer in de bedoeling had gelegen om den éénigen zoon vrij te stellen, indien hij halve broeders had, is onjuist. Die opvatting — zegt de adressant — baseert zich enkel op den inhoud der later ingetrokken 2de al. van art. 46 van het ontwerp; doch wanneer men het geheele art. 46 in verband beschouwt met art. 45, dan blijkt het zonneklaar, dat de bepalingen van het eerstgenoemd artikel, en daarmede ook de 2de alinea, alleen ten doel hadden om het minimum te bepalen, waartoe het getal dienstpligtigen kon afdalen door den invloed der vrijstellingen wegens broederdienst; doch dat zij niets te maken hebben met vrijstelling, uit anderen hoofde te verleenen; dat evenzeer onjuist is de derde bewering der circulaire, dat de tweede zinsnede van art. 46 van het ontwerp enkel is teruggenomen, "niet om, met afwijking van het aanvankelijke doel, ook den éénigen zoon, al had hij een of meer halve broeders, vrij te stellen, maar alleen om de vrijstelling niet te onthouden aan de uit de verschillende vorige huwelijken van den man of van de vrouw gesproten éénige zonen, zonder dat uit het later huwelijk weder een zoon was geboren." Adressant zegt, dat hij het eerste gedeelte dezer bewering kan toegeven, doch het tweede gedeelte niet. Hij zegt: schuift men in de plaats van de woordjes: "en verder" den daarbij behoorenden volzin: "op de zoodanigen alleen is de vrijstelling, in art. 45 vermeld, van toepassing," weder in, — dan blijkt het, dat de Regering de bedoelde tweede alinea terugnam, omdat men niet wilde, dat de zoons, door den eenen echtgenoot aangebragt, zich ooit zouden kunnen prevaleren van de dienst der zonen, door den anderen echtgenoot aangebragt.

Zamenvoeging van halve broeders is bij de wet wel bekend, doch alleen om het getal te bepalen, dat door de vrijstelling wegens broederdienst kan gekort worden. Maar die zamenvoeging heeft volgens hem niets gemeen met de vrijstelling, gegrond op art. 45, derde lid.

Deze zijn de daadzaken in dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 10 Junij ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt en waaromtrent alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning zal moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde tegenwoordig. Heeft de gemagtigde ook eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. B. M. Vlielander Hein, Advokaat te 's Gravenhage, licht nader, als gemagtigde van den appellant, het beroep toe.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van Burgemeester en Wethouders van Weststellingwerf van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij Wolvega is aangewezen als domicilie van onderstand van Jantje Lenzes Oppers.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Vries: Mijne Heeren! Jantje Lenzes Oppers is eene dochter van Lenze Egberts Oppers, welke laatste geboortig was van Wolvega, maar zich metter woon gevestigd had op het Ronde onder Elsloo. Na zijne vestiging aldaar hebben Buitenvoogden van Wolvega eene verklaring afgegeven, waarbij zij zich borg stellen "in cas noodzakelijkheid zoo wegens onderhoud als anderzins voor Lenze E. Oppers belovende, in cas dezelve onverhoopt in armoede mogt vervallen, hem en de zijnen het noodige onderhoud te zullen verschaffen, zoo naar regt behoort."

Jantje is, na het afgeven van die acte, in 1815, te Ronde onder Elsloo geboren.

Op 1 Maart 1848 hebben Gedeputeerde Staten van Friesland verklaard, dat Wolvega haar domicilie van onderstand was, op grond:

dat de ten aanzien van dergelijke acten, als de bovenbedoelde, aangenomen beginselen op het hoofddenkbeeld rusten, dat die acten het domicilie van onderstand regelen, en daaruit alzoo voortvloeit, dat zoodanige acte, aan den man, hetzij vóór, hetzij na zijn huwelijk afgegeven, ook het onderstands-domicilie bepaalt van zijne daarin niet genoemde vrouw en minderjarige kinderen; dat mitsdien door de bedoelde acte het domicilie van onderstand van Jantje L. Oppers van hare geboorteplaats op Wolvega is overgebragt;

dat het niet bleek, dat zij, na hare meerderjarigheid, een ander domicilie van onderstand in den geest der wet van 28 November 1818 had verworven, zoomede dat uit de woorden: "thans wonende op het Ronde onder Elsloo," in de acte voorkomende, met genoegzamen grond was af te leiden, dat die acte indertijd ten behoeve van het dorp Elsloo is afgegeven.

Door de Algemeene Armvoogden te Wolvega is in 1867 op nieuw de armlastigheid der behoeftige dáár ter plaatse betwist.

Zij stellen, dat deze vrouw van Maart 1865 tot Januarij 1867 geen onderstand heeft genoten, en dat dus, volgens art. 36 der armenwet, haar domicilie van onderstand thans naar de voorschriften der wet van 1854 moet worden bepaald.

Burgemeester en Wethouders van Ooststellingwerf, waaronder Elsloo behoort, spreken het feit niet tegen, maar beweren, dat de weigering van het Bestuur van Weststellingwerf (waaronder Wolvega behoort) om de uitschotten terug te geven, de reden is geweest, waarom aan de vrouw de onderstand, dien zij herhaaldelijk heeft gevraagd, is geweigerd, ten gevolge waarvan zij meermalen door bedelen in haar onderhoud heeft moeten voorzien.

De Armvoogden van Wolvega hebben betoogd: dat art. 39 der armenwet thans eene andere beslissing dan die van 1848 vordert; dat, volgens dat artikel, eene acte, als de in 1813 door Buitenvoogden van Wolvega afgegevene, geen verder gevolg heeft dan de daarbij aangegane verbindtenis medebrengt; en dat de acte van borgtogt in 1813 wel is afgegeven ten behoeve van Oppers en gezin, dat is van hem en zijne vrouw en kinderen, onverschillig of die kinderen in 1813 reeds in leven waren, maar dat, na het overlijden van Oppers, dezelve ophield verder van kracht te zijn, en de acte niet anders ten doel had dan voor te komen, dat Oppers door inwoning te Elsloo dáár zijn domicilie van onderstand zou kunnen overbrengen, en hij en zijn gezin ingeval van armoede ten laste van dat dorp zouden komen.

Zij wijzen er daarbij op, dat Buitenvoogden van Wolvega bij de acte van 1813 alleen beloofd hebben Lenze E. Oppers en de zijnen het noodige onderhoud te zullen verschaffen, in cas dezelve (d. i. Lenze E. Oppers) *onverhoopt in armoede mogt vervallen.*

Gedeputeerde Staten van Friesland hebben echter bij hunne resolutie van 7 Januarij jl. beslist, dat, even als op 1 Maart 1848, het domicilie van onderstand van Jantje L. Oppers alsnog is gevestigd te Wolvega. Deze beslissing steunde op de overweging, dat Gedeputeerde Staten, onder de werking der wet van 28 November 1818, bij hun besluit van 1 Maart 1848, het dorp Wolvega hebben aangewezen als het domicilie van onderstand der behoeftige; dat die aanwijzing is gegrond op de ten aanzien van acten van borgtogt aangenomen beginselen; en dat de bepaling van art. 39 der wet van 28 Junij 1854 in die aanwijzing van het domicilie van onderstand geene verandering kan te weeg brengen, zoolang die niet door eene andere is vervangen. Tegen deze beslissing is het Gemeentebestuur van Weststellingwerf in beroep gekomen bij den Koning, op de gronden, hierboven reeds vermeld en in zijn adres nader aangedrongen.

Het berigt van Gedeputeerde Staten, die op dat adres zijn gehoord, bevat geene nadere uiteenzetting der gronden hunner beslissing, dan alleen de opmerking, dat die

uitspraak is gegrond op de bepaling van het eerste hoofdstuk der wet op den overgang van de vroegere tot de nieuwe wetgeving, in verband met art. 2030 van het Burgerlijk Wetboek.

De Afdeeling is thans geroepen omtrent deze zaak een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het beroep van het gecombineerd Collegie van het polderdistrict Maas en Waal van besluiten van Gedeputeerde Staten van Gelderland tot goedkeuring der begrooting van den dorpspolder Wamel.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Daar deze zaak een vervolg is op eene, welke ruim anderhalf jaar geleden bij deze Afdeeling van den Raad van State werd behandeld, zal het nuttig zijn de vorige zaak vooraf kortelijk in herinnering te brengen.

Tegen sommige posten op de begrooting van 1865/66, zoo als die in eene vergadering van geërfden van den dorpspolder Wamel op 11 Julij 1865 was vastgesteld, zijn in 1866 door het gecombineerd Collegie van het polderdistrict Maas en Waal bezwaren ingebragt, welke de goedkeuring der begrooting, naar het oordeel van dat Collegie, verhinderden. Gedeputeerde Staten hebben zich, op de voorziening van den dorpspolder Wamel, met enkele der gemaakte bezwaren vereenigd; doch, ten aanzien eener bedenking, welke gerezen was tegen een post in uitgaaf van ƒ1600, voor kosten van verbetering en begrinding van wegen (welke post door het Polderbestuur van Wamel, op de vroeger gemaakte bedenking te dien aanzien, alsnu onder een afzonderlijk hoofdstuk gebragt was, als *restant-uitgave van vorige jaren*), — verklaarden Gedeputeerde Staten, genoegen nemende met de ontvangene ophelderingen, waaruit bleek, dat die weg werkelijk ƒ1225 had gekost, volgens aanbesteding, en dat daarbij nog ƒ375 waren betaald voor het afhakken en maken eener sleuf, goed te keuren, dat die post op de begrooting bleef uitgetrokken. Vermits echter enkele andere posten door Gedeputeerde Staten niet werden goedgekeurd, kwam het Bestuur van den dorpspolder Wamel in beroep bij den Koning; doch bij Zijner Majesteits besluit van 28 Februarij 1868, nº. 62 (1), werd, geheel overeenkomstig het door deze Afdeeling voorgedragen ontwerp, dat beroep verklaard te zijn niet-ontvankelijk, omdat een beroep op den Koning, volgens art. 107 van het reglement op de rivierpolders in Gelderland, enkel gegeven wordt aan het gecombineerd Collegie van de polderdistricten, voorkomende op den staat A, bij het reglement gevoegd, èn aan de zelfstandige polders, die geene onderdeelen van een district zijn, opgenoemd in staat B bij het reglement, terwijl dorpspolders, ressorterende onder een polderdistrict (gelijk Wamel, ressorterende onder Maas en Waal), enkel tegen een besluit van het gecombineerd Collegie van het district kon in beroep komen bij Gedeputeerde Staten, wier uitspraak in dat geval is in het hoogste ressort.

Dusverre de loop van de vroegere behandeling dezer zaak. Op 10 Maart 1868 hebben Gedeputeerde Staten, door tusschenkomst van den Dijkstoel van het district Maas en Waal, een afschrift van dat Koninklijk besluit doen toekomen aan het Bestuur van

(1) Zie *Achtste Deel*, blz. 100.

den dorpspolder Wamel, met uitnoodiging om alsnu onverwijld te zorgen, dat eene gewijzigde begrooting voor 1865/66 aan het gecombineerd Collegie van Maas en Waal werd toegezonden. Daaraan is door dat Polderbestuur behoorlijk gevolg gegeven; doch het gecombineerd Collegie van het polderdistrict Maas en Waal keurde die begrooting slechts goed, met uitzondering van den post van *f* 1600, voor restant-uitgaven van vorige jaren, aan welken post de goedkeuring werd onthouden. De motieven voor de niet-goedkeuring daarvan waren in substantie deze: dat een Polderbestuur geacht moet worden onbevoegd te zijn om een steenweg door de kom van het dorp op kosten der geërfden te doen aanleggen, vermits zulks veeleer tot de roeping van het Gemeentebestuur behoort; dat, als, na het opmaken dier begrooting, buitengewone werken en uitgaven noodig bevonden worden, eene suppletoire begrooting *ad hoc* had moeten opgemaakt zijn, ingevolge art. 208 j°. 217 van het reglement; dat deze post eene zaak betreft, die reeds was afgeloopen en betaald vóór de opmaking der begrooting, en dus niet als eene restant-uitgaaf van vorige jaren mogt er ingebragt worden; en dat de post eindelijk niet is gejustificeerd door overlegging der noodige stukken, zoo als het besluit daartoe van den Geërfden-dag, de acte van aanbesteding enz.

Daartegen kwam toen de Geërfden-dag van Wamel in beroep bij Gedeputeerde Staten van Gelderland; en dit Collegie keurde, bij resolutie van 26 Augustus 1868, de begrooting goed, met bevel, dat dat stuk, voorzien van het bewijs der goedkeuring, door tusschenkomst van het Districtsbestuur van Maas en Waal, aan den dorpspolder zou worden teruggezonden. Gedeputeerde Staten overwogen daarbij: „dat die begrooting thans was gewijzigd overeenkomstig hun vroeger besluit van 1 Mei 1867; dat de redenen, die door het Districtsbestuur van Maas en Waal tegen den post van *f* 1600 waren aangevoerd, niet van genoegzaam gewigt geacht konden worden en eer den schijn hadden van gezochte motieven om eene goedkeuring te blijven weigeren;” — zij wederlegden voorts de considerantia van het gecombineerd Collegie.

De begrooting van Wamel was alzoo door Gedeputeerde Staten in het hoogste ressort goedgekeurd; — toen desniettemin in het gecombineerd Collegie van Maas en Waal op 2 September besloten werd om, alvorens de begrooting aan den dorpspolder toe te zenden, tegen de door Gedeputeerde Staten verleende goedkeuring te komen *in verzet en in hooger beroep bij den Koning*. Zij hielden inmiddels de begrooting op.

Gedeputeerde Staten hebben daarop bij hun besluit van 14 October 1868 het Districtsbestuur van Maas en Waal *gelast* om alsnog onverwijld uitvoering te geven aan hun bevel van 26 Augustus; en, toen ook daaraan weder geen gevolg werd gegeven, is door hen op 2 November besloten om 1°. zelven direct de goedgekeurde begrooting aan het Polderbestuur van Wamel terug te zenden, en 2°. daarvan berigt te zenden aan het Districtsbestuur van Maas en Waal, onder betuiging van ernstige ontevredenheid van Gedeputeerde Staten over het niet-voldoen aan hunne besluiten van 26 Augustus en 14 October, en met bijvoeging, dat, bij herhaling, de toepassing van art. 37 van het reglement zal worden voorgedragen (d. i. dat het ontslag van het Bestuur, of van den Dijkgraaf zal worden geprovoceerd).

Het request, waarbij dat verzet of appèl door het gecombineerd Collegie van Maas en Waal wordt ingesteld, is op 's Konings magtiging, bij brief van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 31 Mei ll., aan deze Afdeeling toegezonden, om daarover eene beslissing voor te dragen. Het strekt om het besluit van Gedeputeerde Staten, houdende goedkeuring der Wamelsche polderbegrooting van 1865/66 in *haar geheel*, te vernietigen, voor zooverre daarbij de meergemelde post van *f* 1600 *ten onregte* is goedgekeurd.

In dat zeer uitvoerig request tracht het appellerend Collegie van Maas en Waal zich te zuiveren van het verwijt, alsof het door chicanes de zaak wilde ophouden, — protesteert het van zijn pligt om op de finantiële belangen van den onder zijn ressort behoorenden dorpspolder streng toe te zien, — en gaat het daarna over tot weder-

aanvoering der bekende bezwaren tegen den bedoelden begrootingspost, als zijnde: 1°. niet of niet behoorlijk toegelicht; 2°. onaannemelijk, omdat eene *begrinding* van den weg voldoende is, en eene *bestrating* onnoodig, of, zoo men deze wenschte, *dit* de taak was der *gemeente*, niet van de polder-geërfden; 3°. mede onaannemelijk, omdat de post betrof reeds verrigt en afgedaan werk. Het komt mij onnoodig voor, de breede uiteenzetting dezer gronden uit het request voor te lezen.

Gedeputeerde Staten, wien dat adres, als gewoonlijk, door den Minister werd in handen gesteld tot consideratiën en berigt, zeggen in hunnen brief van 12 Mei jl.: „Dit adres bevat de langdradige pleitrede eener zaak, die door ons, overeenkomstig artt. 216 en 217 van het polderreglement, reeds in het hoogste ressort is beslist.” Zij komen in geene verdere wederlegging, en adviseren tot niet-ontvankelijk-verklaring van het appellerend Districtsbestuur.

En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. *het geschil tusschen de gemeenten Groningen en Assen over het domicilie van onderstand van Ferdinand Klos.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Metje Klos, geboortig van Groningen en dáár ter stede als dienstbode gewoond hebbende, is aldaar in een publiek huis geweest, als publieke vrouw in Januarij 1867 overgegaan in een bordeel te Assen, in April 1867 overgebragt, als ziek, bij wege van politie-maatregel, naar het nosocomium te Groningen, en aldaar verpleegd, toen zij er op 13 November 1867 van een zoon bevallen is, die den naam kreeg van Ferdinand Klos, en op 13 Januarij 1868 is zij er overleden. Het Gemeentebestuur moest zich dus dat natuurlijk kind, toen twee maanden oud, aantrekken, en sprak voor de daaruit voortvloeijende kosten Assen aan, als laatste woonplaats der moeder. Assen ontkende echter die armlastigheid, op grond dat de moeder dáár wel drie maanden een tijdelijk verblijf gehouden had, doch nooit er was gedomicilieerd geweest. Van de zijde van Assen werd beweerd (en Groningen spreekt dit niet tegen), dat zij, vóór haar verblijf, eerst eene poos te Leeuwarden, daarna te Assen, als publieke vrouw, domicilie had te Groningen; dat zij die woonplaats, waar zij altijd had te huis behoord, verlatende om als geprostitueerde in bordeelen te verblijven, noch te Leeuwarden, noch te Assen een bewijs van woonplaatsverandering had doen inschrijven; en dat Groningen dus was gebleven haar wettig domicilie; doch, zoo dat al niet zoo ware, en zij als vagabonderende te beschouwen zij, dan nog Groningen, waar het kind geboren werd, als de plaats van het werkelijk verblijf, als domicilie van onderstand moest worden aangewezen.

Burgemeester en Wethouders van Groningen erkennen wel, dat Metje Klos op het bevolkingsregister als ingezetene van Groningen bekend stond en, naar Leeuwarden verhuizende, geen bewijs van woonplaats-verandering heeft aangevraagd, doch beweren, dat zij, als laatstelijk inwonende bij den bordeelhouder Kleef, te Assen, ingevolge art. 79 van het Burgerlijk Wetboek, geacht moet worden aldaar domicilie te hebben gekregen, terwijl zij daarna niet geheel uit eigen beweging naar Groningen is teruggekeerd, maar hare opneming in het ziekenhuis aldaar door den Burgemeester van Assen als een politie-maatregel bevorderd is; welke laatste beweringen door Assen worden tegengesproken, omdat: 1°. eene publieke vrouw, in een bordeel wonende, niet gezegd kan

worden te zijn dienstbode van den houder of de houdster van zoodanig huis; en 2° niet blijkt, dat er dwang op haar is uitgeoefend tot hare verplaatsing naar het Groningsch nosocomium, en zij in die verplaatsing heeft toegestemd.

Van het verblijf der vrouw te Leeuwarden, waarvan sprake was geweest in de correspondentie tusschen Assen en Groningen, is bij onderzoek niets gebleken; maar uit eene opgave van den bordeelhouder Kleef resulteert, dat deze in Januarij 1867 naar Groningen gegaan is, om vrouwen voor zijn publiek huis te engageren, en dat hij toen Metje Klos van dáár heeft medegebragt; zoodat deze niet uit Leeuwarden, gelijk vroeger beweerd was, naar Assen is verhuisd, maar, zoo zij al een poos te Leeuwarden mogt geweest zijn, van dáár naar Groningen teruggekeerd, en uit Groningen naar Assen gegaan is.

Gedeputeerde Staten van Groningen adviseren om de gemeente Groningen aan te wijzen als domicilie van onderstand van Ferdinand Klos. Zij wijzen op het gestadig verblijf van de moeder in dat haar wettig domicilie, totdat zij in een bordeel elders ging verblijf houden, welk verblijf uit zijnen aard tijdelijk is, en voorts daarop, dat, zoo Groningen, door haar vertrek naar Assen, geacht mogt kunnen worden te hebben opgehouden haar domicilie te zijn, Groningen toch, bij gebreke van eene vaste woonplaats, was de plaats van haar werkelijk verblijf, toen haar zoon aldaar werd geboren.

In deze zaak zal 's Konings beslissing alsnu moeten volgen, op voordragt van deze Afdeeling van den Raad van State.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

VI. *het geschil over het domicilie van onderstand van Homme Alberts Smink.*

In die zaak ben ik zelf rapporteur, en ik zal dus den Staatsraad MEEUSSEN verzoeken, inmiddels het presidium waar te nemen. Ik heb alzoo de eer het volgende verslag uit te brengen.

Mijne Heeren! Den 29 October 1866 heeft de Burgemeester van Koudum in onderstand opgenomen Homme Alberts Smink, voor rekening der gemeente Opsterland, alwaar de arme volgens opgaaf zou zijn geboren. Dienvolgens werd, bij brief van den 30 October 1866, van deze verstrekking mededeeling gedaan aan het Gemeentebestuur van Opsterland, welk Bestuur echter ontkende, dat de bedoelde arme binnen die gemeente was geboren, en aldaar mitsdien armlastig zoude zijn. Na langdurig gevoerde briefwisseling werd eindelijk, bij resolutie van Gedeputeerde Staten van den 30 Julij 1868, n°. 25, overwogen:

dat Homme Alberts Smink, volgens eene op den 9 November 1829 voor den Vrederegter van het kanton Hindeloopen, op verklaring van zeven personen, opgemaakte acte van bekendheid, is geboren te Langezwaag, den 17 September 1806;

dat te Langezwaag niet wordt erkend, dat aldaar het domicilie van onderstand van bedoelden armlastige gevestigd is, vermits het bij een daartoe ingesteld onderzoek niet gebleken is, dat zijne ouders dáár ter plaatse immer hebben gewoond;

dat, volgens opgave van Freerk Alberts Smink, broeder van den arme, die geboren is te Rotsterhaule in 1797, Homme Alberts Smink, die acht of negen jaren jonger is dan hij, is geboren te Langezwaag of te Kortezwaag, zonder te weten in welk van die dorpen; zijnde hem aangaande de met de geboorte in verband staande omstandigheden niets bekend, dan dat zijne ouders woonden in een huis aan den weg, waartegenover in eene zuidoostelijke rigting eene herberg stond, waarin destijds een kastelein woonde met den naam of bijnaam van Jacob Plugge of Vlugge;

dat verder door Freerk Alberts Smink is verklaard, dat hij negen à tien jaren oud was, toen zijne ouders van Langezwaag of Kortezwaag zijn vertrokken, en dat zij nog hebben een broeder, genaamd Sijmen, geboren te Sint Johannesga in 1802, en eene zuster, genaamd Niese, geboren te Rottum in 1804 of 1805;

dat het ook te Kortezwaag aan niemand bekend is, dat aldaar de ouders van den arme hebben gewoond;

dat, tot staving van de bewering, dat de ouders van den arme noch te Langezwaag noch te Kortezwaag hebben gewoond, verklaringen zijn overgelegd van bejaarde ingezetenen, en dat in de verklaringen van deze laatsten tevens wordt vermeld, dat hun niet bekend is en zij er nimmer van hebben gehoord, dat te Kortezwaag immer een Jacob Vlugge als herbergier heeft gewoond;

dat eene 78jarige oude vrouw, wier ouders altijd in de herberg „de Vlugge", die behoort tot het dorp Langezwaag, hebben gewoond, niets aangaande de geboorte van den arme bekend is, en dat de vijf te Langezwaag wonende personen, die hebben verklaard, dat de ouders van den arme aldaar nimmer hebben gewoond, deels in „de Vlugge" zelf en deels daarnaast zijn geboren en opgevoed;

dat van de zeven personen, op wier verklaringen de vorengenoemde acte van bekendheid is opgemaakt, vier woonachtig waren te Workum en drie te Koudum, en dat allen overleden zijn;

dat, volgens de vorengenoemde acte van bekendheid, die heeft moeten dienen bij de voltrekking van het huwelijk van Homme Alberts Smink, van zijne geboorte in geboorte- of eenige andere registers geene melding is gemaakt;

dat zoodanige acte voor andere gevallen, bepaaldelijk voor de aanwijzing van het domicilie van onderstand, alléén als op zich zelf staande, niet de plaats eener geboorteacte kan vervullen, en dat er dus, vermits de personen, op wier verklaring de onderwerpelijke acte van bekendheid is opgemaakt, zijn overleden, geen nader bepaald onderzoek naar feiten en omstandigheden, die tot bevestiging der afgelegde verklaringen kunnen dienen, kan geschieden;

weshalve Gedeputeerde Staten aan de in deze betrokken gemeentebesturen van Hemelumer Oldephaert en Noordwolde en Opsterland als hun gevoelen te kennen gaven, dat geene plaats als het domicilie van onderstand van Homme Alberts Smink was aan te wijzen, en hij mitsdien moest worden beschouwd te verkeeren in het geval, bedoeld bij het eerste lid van art. 33 der armenwet.

Dien ten gevolge heeft het Gemeentebestuur van Koudum zich, bij adres van den 19 Augustus 1868, gewend tot de Hooge Regering, met verzoek om met den armlastige in deze alsnu overeenkomstig het aangehaald wets-artikel te willen handelen.

Gedeputeerde Staten, over dat adres nader gehoord, hebben, onder dagteekening van den 25 Maart jl., te kennen gegeven, dat zij alsnog pogingen hadden aangewend tot het bekomen van zoodanige inlichtingen, als welke zouden kunnen leiden tot het uitvinden der geboorteplaats van den armlastige; dat zij daarin echter niet zijn geslaagd, gelijk uit het volgende blijken kan.

Volgens het daarvan opgemaakte proces-verbaal, heeft Freerk Alberts Smink op den 3 November 1868 voor den Kantonregter te Lemmer onder eede hoofdzakelijk bevestigd, hetgeen vroeger door hem was verklaard. Eenigzins wijkt daarvan af de in deze geheel van belang ontbloote omstandigheid, dat hij vroeger heeft opgegeven, dat het huis, waarin zijn broeder Homme te Lange- of Kortezwaag geboren was, in eene zuidoostelijke rigting aan den weg stond tegenover eene herberg, waarin destijds een kastelein woonde, met den naam of bijnaam van Jacob Plugge of Vlugge, en dat nu door hem is verklaard, niet te weten, of de naam Vlugge of Plugge de naam was van den kastelein dan wel van de herberg. De feiten en bijzonderheden, die door hem voor zijne beweringen zijn aangevoerd, stemmen overeen met die, welke vroeger zijn medegedeeld. En wat aangaat de verklaringen van oude ingezetenen van Lange- en

Kortezwaag, dat hun niet bekend is, dat zijne ouders aldaar immer hebben gewoond, is door hem te kennen gegeven, dat zulks „wel waar kan zijn, maar dat, al weten zij er dan ook niet van, het feit van dat wonen toch inderdaad zóó is, als hij beweert.” Voorts is door hem verklaard, „dat hij op zijn achtste, negende of tiende jaar met zijne ouders en zijn broeder Homme, benevens zijne overige broeders van Lange- of Kortezwaag naar Oudega en Hemelumer Oldephaert en Noordwolde is vertrokken, waar zijne ouders verder tot aan hun dood in 1826 zijn blijven wonen.”

De onder eede door Sijmen Alberts Smink en Nieze Alberts Smink voor den Kantonregter te Hindeloopen afgelegde verklaringen bepalen zich, volgens het daarvan opgemaakte proces-verbaal, tot hetgeen zij aangaande de geboorteplaats van hunnen broeder Homme van hunne ouders gehoord hebben.

Het vorengenoemd op verklaring van Freerk Alberts Smink opgemaakte proces-verbaal werd nu gezonden aan Burgemeester en Wethouders van Opsterland, met verzoek eenige bejaarde ingezetenen van Lange- en Kortezwaag, die schriftelijk hebben verklaard, dat de ouders van Homme Alberts Smink, voor zooveel hun bekend, nimmer in een dier dorpen hebben gewoond, met den inhoud daarvan bekend te maken, en hen deswege in verband met hunne verklaringen te hooren.

Naar aanleiding van dat verzoek, stelden Burgemeester en Wethouders voornoemd dat proces-verbaal, met de verklaringen, in handen van het Algemeen Armbestuur van Langezwaag. Volgens zijne missive van den 9 December 1868 zijn de onderteekenaren van de afgegevene verklaring uit het dorp Langezwaag met den inhoud van dat verbaal bekend gemaakt, en hebben zij betuigd bij hunne vroegere verklaring te moeten blijven, en is hetgeen in het proces-verbaal voorkomt, hun allen onbekend. Door het Armbestuur van Langezwaag is overgelegd een kaartje van de oude herberg „de Vlugge,” met de naaste omgeving, volgens hetwelk het huis, waarin de arme geboren zou zijn, staat of heeft gestaan onder het dorp Luxwoude, indien dat huis in eene noordwestelijke rigting van die herberg stond, omdat de huizen over den weg behooren onder Luxwoude. Burgemeester en Wethouders van Opsterland achtten het overbodig de stukken te stellen in handen van het Armbestuur van Kortezwaag, uit hoofde dat dorp ongeveer 1½ uur van „de Vlugge” verwijderd is; doch zij hebben gemeend in de zaak te moeten hooren de Armvoogden te Luxwoude. Zulks heeft echter geen licht over de zaak verspreid, dewijl, volgens van dezen bekomen berigt, aldaar geene berigten ten aanzien van de geboorte of de woonplaats der ouders van den behoeftige hebben kunnen worden ingewonnen. Uit hoofde de herberg „de Vlugge” mede is gelegen in de nabijheid van Gersloot, en daardoor als mogelijk kon worden afgeleid, dat de ouders van Homme Alberts Smink dáár ter plaatse hadden gewoond, werden Burgemeester en Wethouders van Ængwirden uitgenoodigd een naauwkeurig onderzoek in te stellen, of het ook aan bejaarde ingezetenen van Gersloot bekend is, dat zij omstreeks de jaren 1803 tot en met 1807 aldaar hebben gewoond. Aan die uitnoodiging werd door Burgemeester en Wethouders voornoemd voldaan, doch zonder gunstig gevolg, dewijl, blijkens brief van de Armvoogden van Tjalleberd c. a., dd. 16 Februarij 1869, geene inlichtingen hebben kunnen worden ingewonnen, als zijnde zoowel de arme, als zijne ouders, te Gersloot geheel onbekend.

In dezen stand der zaak meenen Gedeputeerde Staten zich te kunnen onthouden te dienen van consideratie en advies.

Er zijn geene nadere memoriën ingediend, en ik meen hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De tijdelijke Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Achttiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 28 *Julij* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Commies van Staat, Mr. W. A. Baron van Verschuer.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van den 11 dezer, nº. 8, houdende beschikking op *het beroep van J. Spoor, te Breda, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant betreffende de schouwbaar-verklaring van eene langs zijn erf loopende sloot te Ginneken* (zie het verslag over deze zaak op blz. 141—143).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van J. Spoor, te Breda, daarbij verzoekende, dat door Ons worde vernietigd het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 16/23 October 1868, nº. 80, handhavende een besluit van den Gemeenteraad van Ginneken, waarbij eene langs zijn eigendom strekkende sloot in de gemeente Ginneken is schouwbaar verklaard;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 8 Junij 1869, nº. 24;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 6 Julij 1869, nº. 163, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat het Gemeentebestuur van Ginneken, krachtens art. 5 der provinciale ordonnantie van 29 September 1823, bij publicatie van den 21 December 1867, de belanghebbende Gelanden heeft opgeroepen om zich binnen veertien dagen te verklaren, of zij redenen hadden om zich tegen de schouwbaarverklaring van de bedoelde sloot te verzetten; en dat, toen er binnen den bepaalden tijd geene reclames inkwamen, de Gemeenteraad, bij besluit van 20 Januarij 1868, de sloot schouwbaar heeft verklaard; dat de adressant zich daarop tot Gedeputeerde Staten heeft gewend, met verzoek om het besluit tot schouwbaarverklaring te vernietigen;

dat Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 16/23 October 1868 hebben te kennen gegeven, dat er hunnerzijds geene termen waren gevonden om op deze zaak terug te komen; en dat de adressant zich thans met het boven omschreven verzoek tot Ons heeft gewend;

dat art. 5 van de boven aangehaalde ordonnantie van 1823 bepaalt, dat, wanneer de gemeentebesturen mogten bevinden, dat eene of andere tot dusverre niet schouwbare waterleiding in het belang der gemeente schouwbaar zoude behooren verklaard te worden, zij bij publicatie de daarbij belanghebbende Gelanden zullen oproepen om zich bij schrifte binnen veertien dagen daarna te verklaren, of zij eenige redenen hebben en welke, om zich tegen de bedoelde schouwbaarverklaring te verzetten; en dat zij, wanneer er zoodanige redenen mogten worden voorgedragen, die met hunne consideratiën ter kennisse der Staten zullen brengen, ten einde daarop, naar bevind van zaken, te worden beslist;

dat alzoo dit artikel de beslissing op de binnen den bepaalden tijd ingebragte bezwaarschriften aan Gedeputeerde Staten opdraagt; maar dat noch de ordonnantie van 1823, noch eenige andere wettelijke verordening tegen hunne beslissing beroep op Ons openstelt;

Gezien art. 5 der ordonnantie op het voeren der schouwen over de gemeentewegen, waterleidingen enz. van 29 September 1823 (*Provinciaal Blad* n°. 117);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant niet-ontvankelijk te verklaren in het door hem ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 11 Julij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 13 dezer, no. 11, houdende beschikking op *het beroep van Armvoogden van Buitenpost van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij Buitenpost is aangewezen als domicilie van onderstand van Trijntje Geerts Hoekstra, weduwe van Jacob H. Zuidersma* (zie het verslag over deze zaak op blz. 147—149).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Armvoogden van Buitenpost (gemeente Achtkarspelen) tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van den 13 Augustus 1868, n°. 28, waardoor bij uitspraak in hun geschil met de Armvoogden van Surhuizum, in dezelfde gemeente, Buitenpost is aangewezen als het onderstands-domicilie van Trijntje Geerts Hoekstra, weduwe Jacob H. Zuidersma;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 29 Junij 1869, n°. 25;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 8 Julij 1869, n°. 194, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze vrouw is geboren te Buitenpost; doch dat door de Armvoogden aldaar wordt beweerd, dat zij valt in de termen van art. 36 der armenwet, als zijnde zij sedert omstreeks twintig jaren te Surhuizum ondersteund door het gebruik van eene aan de Diakenen of Armvoogden aldaar toebehoorende plek gronds, waarvoor tot 1857 geenerlei huur is betaald, en na dien tijd de huur ten bedrage van *f* 1.50 's jaars is voldaan door de Armvoogden van Buitenpost;

dat daarentegen door de Armvoogden van Surhuizum wordt beweerd, dat de vergunning om op de bedoelde plek gronds, welke destijds geheel woest was, eene heidehut te plaatsen, aan deze vrouw is verleend, onder beding, dat zij van jaar tot jaar een gedeelte van den grond zou moeten ontginnen, welke verbetering van den grond als jaarlijksche huur zou worden gerekend; dat door de vrouw hieraan is voldaan, ten gevolge waarvan die grond eene aanmerkelijk hoogere waarde heeft verkregen; en dat derhalve, onder deze omstandigheden, het gebruiken van dien grond zonder betaling van huur niet als onderstand in den zin der armenwet kan worden beschouwd;

dat, wat betreft de omstandigheden, waaronder de vergunning tot het in gebruik nemen van het bedoelde stuk gronds is verleend, het wel is gebleken, dat de weduwe Zuidersma zich destijds oogenblikkelijk zonder huisvesting bevond, maar dat zij, volgens de overeenstemmende opgaven van beide armbesturen, van een bijzonder krachtig ligchaamsgestel zijnde en door eene even krachtige dochter bijgestaan, niet kan geacht worden in de termen te hebben verkeerd om doorloopend te worden bedeeld;

dat het daarentegen zeer aannemelijk is, dat de waarde-vermeerdering, welke de bedoelde grond jaarlijks door de ontginning onderging, door het Armbestuur te Surhuizum als eene voldoende vergoeding is aangemerkt om deze vrouw zonder betaling van huur van jaar tot jaar in het bezit daarvan te laten, zonder dat daarbij het denkbeeld van liefdadigheid voorzat;

dat, onder deze omstandigheden, niet als voldoende bewezen kan worden aangenomen, dat deze vrouw tijdens de invoering der armenwet onderstand genoot; en dat dus art. 36 der wet op haar niet van toepassing kan worden geacht;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 13 Augustus 1868, n°. 28, het door de adressanten daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 13 Julij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

De Voorzitter: Thans is aan de orde:

II. *het beroep der Directie van de Nederlandsche Rijnspoorweg-Maatschappij van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van* 2 *Maart* 1869 *tot het brengen op den legger A der wegen in de gemeente Arnhem van de bestaande toegangswegen naar het station van den Rijnspoorweg te Arnhem, met aanwijzing der Maatschappij als onderhoudspligtige.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Door het Gemeentebestuur van Arnhem zijn op 3 October 1868 op eenen staat van wijzigingen van den legger A der wegen en voetpaden in die gemeente gebragt de aldaar sedert lang reeds bestaande twee toegangswegen tot het station (thans het *oude* stationsgebouw) van den Nederlandschen Rijnspoorweg, met vermelding van de Rijnspoorweg-Maatschappij als onderhoudspligtige. Op 28 November 1868 heeft de Directie der Rijnspoorweg-Maatschappij, overeenkomstig art. 11 van het Geldersch reglement op dat stuk van 1857, hare bezwaren daartegen ingebragt bij adres aan Burgemeester en Wethouders van Arnhem. Die bezwaren komen hierop in substantie neder: 1°. wat ook het gevolg zij van het brengen van een weg op den legger, dat met deze wegen moest hebben plaats gehad, volgens art. 5 van het reglement, bij de eerste opmaking van dien legger, die in Junij 1859 door Gedeputeerde Staten is vastgesteld. Toen waren die beide toegangswegen er reeds. *Verandering* in den legger kan, volgens art. 16, slechts te pas komen *ten gevolge van den aanleg van nieuwe, verlegging of veranderde bestemming van bestaande wegen* enz. *Deze* wijziging is dus buiten het reglement en derhalve ongeoorloofd. — 2°. De wegen in quaestie zijn vroeger teregt *niet* op den legger gebragt; en, al konden zij er regtens nog op worden gesteld, dan ware zulks ten onregte. Zij zijn slechts *openbaar*, als behoorende tot de spoorwegdienst, niet openbare wegen, afgescheiden daarvan. Dat is zóó waar, dat er geruimen tijd aan die wegen, bij het terras, afsluithekken waren; en niets zoude de Directie hebben belet om die hekken, op hun eigen grond geplaatst, des goedvindende digt te maken op tijden, dat er geen spoorwegvervoer plaats had. — 3°. De wijziging is hoogst *ontijdig*. De wegen worden aangeduid als loopende *tot aan het stationsgebouw*; doch (in October 1868) was reeds een *nieuw* stationsgebouw bijna gereed, en bekend, dat het *oude* die bestemming zou

verliezen. Daardoor mist de wijziging op den legger hare werking en haar doel bijna gelijktijdig met hare tot-stand-koming. — 4°. Subsidiair, mogt en kon deze wijziging alsnog geschieden, dan is de vermelding der Maatschappij als onderhoudspligtige verkeerd; want dan zouden die wegen als openbare toegangen tot het station onderhouden (even als verlicht) moeten worden door en ten koste der gemeente.

Het Gemeentebestuur van Arnhem zond op 15 December 1868 den wijzigingsstaat in aan Gedeputeerde Staten van Gelderland met dat bezwaarschrift, onder bijvoeging zijner opmerkingen daarover, ingevolge art. 12 van het reglement. Die opmerkingen komen hierop neder. Ad I^um^. Ging de opvatting van de Directie ten aanzien van art. 16 op, en mogten enkel *nieuwe* of *veranderde* wegen op den legger bijgeschreven worden, dan zoude het reglement geen middel aan de hand doen om wegen, die bij de opmaking der leggers *vergeten* waren en volgens art. 1 er op behoorden te staan, zoo als wegen, die gemeenschap daarstellen met de spoorwegen, alsnog te omschrijven, en dan moesten zij voor goed er van weg blijven; wat niet aannemelijk is (cf. Koninklijk besluit van 22 Februarij 1866 in BELINFANTE's *Verzameling*, deel VI, bl. 99). — Ad II^um^. De bewering, dat deze wegen *niet* op legger A zouden behooren, wordt wederlegd door de woorden van art. 1 van het reglement, opnoemende, als daarop behoorende, *de wegen, die gemeenschap daarstellen met de spoorwegen.* Die wegen zijn tot *publieke dienst bestemd.* De Spoorweg-Maatschappij bezit die wegen niet als een gewoon particulier, maar als concessionaris van een publiek vervoermiddel. Het terrein heeft dus eene publieke bestemming, zoowel bij- als toegang gevende tot het station. Het bestaan van afsluithekken verandert daaraan niets, daar de Directie ze toch niet zou mogen sluiten, gelijk ze dan ook nooit gesloten zijn geweest. Zij zoude ook geen passagegeld tot onderhoud dier toegangswegen mogen vorderen. — Ad III^um^. De brenging der wegen op den legger is *niet ontijdig.* De Directie wilde, dat de gemeente de *nieuwe* toegangen tot het *nieuw* stationsgebouw zoude maken, onderhouden en verlichten. Dàt kon niet. Er is onderhandeld over eene schikking, waardoor de gemeente zou aanleggen, onderhouden en verlichten, tegen eene vaste tegemoetkoming door de Directie der Maatschappij. Toen de Directie daarin niet wilde treden, toen eerst is besloten, door den wijzigings-staat te herstellen, wat in 1858 bij het opmaken van den legger verzuimd was, *niet* om eenzijdig te regelen, maar juist om gemeen overleg te bevorderen. — Ad IV^um^. Dat het onderhoud der toegangen, liggende op het terrein der Maatschappij, ten haren laste moet zijn, spreekt van zelf.

Bij besluit van 2 Maart 1869 hebben Gedeputeerde Staten den gewijzigden legger A vastgesteld. Zij overwogen daarbij ten aanzien der bezwaren van de Directie der Spoorweg-Maatschappij het volgende:

Ad I^um^. dat de bevoegdheid der gemeentebesturen tot het opmaken van staten van verandering der leggers, overeenkomstig art. 16, 2de en 4de lid, van het provinciaal reglement op de wegen (*Provinciaal Blad* n°. 103 van 1857), niet is beperkt tot de gevallen, in het 1ste lid van dat artikel opgenoemd, bij welke bepaling enkel wordt voorgeschreven het geven van berigt aan Gedeputeerde Staten, of en, zoo ja, welke veranderingen in den legger ten gevolge van den aanleg van nieuwe, verlegging of veranderde bestemming van bestaande wegen enz. gevorderd worden;

dat noch uit de hier gebezigde uitdrukking, noch uit de geschiedenis der vaststelling van het artikel is af te leiden, dat men het veranderen der leggers tot de evengenoemde gevallen heeft willen beperken, en deze niet veeleer als voorbeelden van de voornaamste gevallen zou hebben beschouwd;

dat in ieder geval de vaststelling der leggers en der veranderingen daarin geschiedt, niet door de gemeentebesturen, maar door *Gedeputeerde Staten*; dat Gedeputeerde Staten, ingevolge art. 14 van het reglement, zelfs ambtshalve de leggers kunnen wijzigen, en deze bevoegdheid, blijkens de memorie van toelichting, bepaaldelijk mede is gegeven om te voorzien in leemten, die daarin door hen mogten worden ontdekt.

Ad II . dat de gronden, waarop de toegangswegen tot het spoorweg-station in de gemeente Arnhem zijn aangelegd, bij contract van den 28 Julij 1842, door de gemeente aan den Staatsraad-Gouverneur der provincie Gelderland, daartoe gemagtigd door den Minister van Binnenlandsche Zaken, als representerende de Administratie van den Rijnspoorweg, ten behoeve dier Administratie zijn overgedragen en afgestaan, en door deze overgenomen en aanvaard;

dat die gronden door genoemde Administratie, vóór de opening van den spoorweg op den 14 Mei 1845, zijn opgehoogd en tot toegangswegen aangelegd;

dat, bij Koninklijk besluit van 20 Mei 1845, de heeren Enthoven c. s. zijn verklaard concessionarissen van den Rijnspoorweg op den voet en de voorwaarden der daarbij door Zijne Majesteit bekrachtigde overeenkomst, den 16 Mei te voren gesloten tusschen gemelde heeren en den Minister van Binnenlandsche Zaken;

dat bij deze concessie aan meergenoemde heeren als concessionarissen onder meer is overgedragen de exploitatie van den spoorweg in den staat, waarin deze zich tijdens de overgifte zou bevinden, „met al deszelfs materieel, aan- en toebehooren en met inbegrip van alle daartoe of daaraan behoorende activiteiten, in den ruimsten zin genomen, en niets hoegenaamd uitgezonderd”, zoomede met alle aan genoemden spoorweg verbonden lasten en passiviteiten zonder uitzondering en het onderhoud van al het tot de exploitatie behoorende;

dat concessionarissen daarbij de verpligting op zich hebben genomen om de spoorwegen met alle daartoe behoorende werken en het materieel steeds in behoorlijke orde te onderhouden; hebbende de Regering het regt om zich ten allen tijde te verzekeren van den staat dier wegen enz., terwijl concessionarissen zich onderwerpen aan de algemeene wetten en verordeningen, mitsgaders aan de bijzondere reglementen, op het stuk der spoorwegen bestaande of uit te vaardigen, en de concessie voorts, bij gebreke van getrouwe nakoming en uitvoering der voorwaarden, zou komen te vervallen;

dat deze concessie door voornoemde concessionarissen bij acte van 3 Julij 1845 is ingebragt in eene door hen opgerigte naamlooze Maatschappij, de tegenwoordige *Nederlandsche Rijnspoorweg-Maatschappij*, welke daarbij in al de regten en verpligtingen der concessionarissen is getreden, uit 's Konings besluit van 20 Mei 1845 voortvloeijende;

dat nu, wat het karakter der toegangswegen betreft, gelijk in 't algemeen de concessie-verleening door het publiek gezag zijn grond vindt in de openbare bestemming der geconcessionneerde werken, zoo ook de voormelde concessie geacht moet worden dáárop te rusten, dat spoorwegdienst is publieke dienst en de spoorweg een weg van openbaar vervoer, al zij het gebruik daarvan aan bijzondere regelen onderworpen;

dat deze opvatting ook daarom allezins juist blijkt te zijn, dewijl immers spoorwegen, als versneld middel, niet alleen van binnenlandsch, maar ook van internationaal vervoer en gemeenschap, in den tegenwoordigen meer ontwikkelden tijd de vroeger bestaande middelen van gemeenschap, de openbare wegen, vervangen;

dat de toegangswegen, strekkende om van dit versneld middel van gemeenschap gebruik te kunnen maken, noodzakelijk in dezelfde cathegorie moeten vallen; dat zij daartoe moeten geacht worden te behooren en daarmede één geheel uit te maken, en dus ook, als voor het publiek onmisbaar, even als de spoorwegen zelve tot publieke dienst bestemd en dienende moeten beschouwd worden;

dat dan ook de toegangswegen in quaestie, van de openstelling des spoorwegs af, als ter algemeene dienst bestemd hebben bekend gestaan en als zoodanig door het publiek zijn gebruikt;

dat voorts van rijkswege door den Raad van Toezigt en de spoorweg-opzieners, ingevolge artt. 21 en 42 van het Koninklijk besluit van 4 April 1860 (*Staatsblad* n°. 15), toezigt wordt gehouden op de instandhouding van de tot den spoorweg behoorende werken;

dat, volgens art. 2 van het algemeen reglement voor de spoorwegdiensten (*Staatsblad* no. 58 van 1863), bij eene plaatselijke verordening, na verhoor van bestuurders der spoorwegdiensten, moet worden bepaald, hetgeen ter instandhouding van de goede orde op de buitenpleinen van èn de toegangen tot de stations van spoorweg-ondernemingen is voor te schrijven, terwijl die toegangen voorts overeenkomstig art. 6 moeten worden verlicht;

dat, hoewel nu de door het Gemeentebestuur van Arnhem ontworpen verordening ter gemelde zake nog niet is vastgesteld, evenwel door de bovenvermelde algemeene regeling zelve reeds het *openbaar* karakter der toegangswegen is beslist, als zijnde de wettige grond van deze regeling juist in dat openbaar karakter gelegen; en dat dus deze wegen, eene bestemming ter algemeene dienst hebbende en als niet bij art. 7 van het provinciaal reglement op de wegen uitgesloten, ingevolge art. 1, litt. *b*, van dat reglement, op den legger A der wegen in de gemeente Arnhem behooren voor te komen;

Ad III^tio^. dat geene verpligting tot onderhoud der toegangswegen in quaestie rust op de gemeente; dat toch, ook al mogten die wegen kunnen beschouwd worden als vallende onder art. 230 der gemeentewet (men zie art. 27, litt. *b*, van het provinciaal reglement op de wegen), de gemeente zich niet verder met het onderhoud zou in te laten hebben, dan uit art. 179, litt. *h*, in verband met art. 205, litt. *l*, der gemeentewet voortvloeit, welke wetsbepalingen de gemeente van hare verpligting tot onderhoud ontheffen ten opzigte van die wegen, voor welker onderhoud anderen te zorgen hebben;

dat de Nederlandsche Rijn-Spoorweg-Maatschappij, uit kracht der bovengenoemde concessie c. a. van 20 Mei 1845 en de acte van 3 Julij daaraanvolgende, voor dat onderhoud te zorgen heeft; terwijl eindelijk de beschouwing van den Minister van Binnenlandsche Zaken, waarop reclamante zich beroept (met aanhaling van het verslag van den Raad van Toezigt voor de spoorwegen van 20 Februarij 1866, te vinden in de *Staats-Courant* van 13 April 1866, no. 87), wat daarvan zij, evenwel niet geacht kan worden deze bestaande verpligting te hebben opgeheven.

Tegen dat besluit van Gedeputeerde Staten is alsnu gerigt het appel der Directie van de Nederlandsche Rijn-Spoorweg-Maatschappij op den Koning, dat op Zijner Majesteits magtiging door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij deze Afdeeling van den Raad van State is aanhangig gemaakt.

In haar adres aan den Koning, gedateerd 3 April 1869, voert de Directie aan: dat het besluit van Gedeputeerde Staten steunt op de bewering, dat de toegangswegen tot den spoorweg zijn *openbare* wegen; eene hoedanigheid, welke zij, als accessoir van den spoorweg, met dezen zouden deelen; dat hiertegen kan worden ingebragt: dat de spoorwegen, met hetgeen daartoe behoort, wel is waar, bestemd zijn ten dienste van het algemeen en als zoodanig een openbaar karakter dragen; dat echter dit karakter, gelijk het gebruik, dat van den spoorweg wordt gemaakt, van geheel bijzonderen aard is, afwijkend van en in geenen deele gelijk te stellen met dat der gewone openbare wegen; dat aan de toegangswegen, waardoor de openbare weg niet met andere openbare wegen, maar alleen met het station verbonden wordt, een openbaar karakter slechts in dienzelfden zin als aan den spoorweg toegeschreven worden kan; dat toch de toegangswegen, gelijk ook Gedeputeerde Staten erkennen, slechts openbaar zijn als accessoir van den spoorweg, zoodat zij, bij veranderde bestemming van den spoorweg of van het station, gelijk dit eerstdaags bij de openstelling van het nieuw in aanbouw zijnde station *kan* geschieden, hun aan den spoorweg ontleend bijzonder en daarmede *elk* openbaar karakter zullen verliezen; dat voor de spoorwegen en hunne toegangswegen de regelen, welke omtrent den gewonen openbaren weg gelden, alzoo niet van toepassing zijn, gelijk het ook bij niemand zoude opkomen den spoorweg te brengen op den legger der wegen, als tot die cathegorie van wegen behoorende, welke aldaar moeten voorkomen; dat Gedeputeerde Staten aldus, hoewel de toegangswegen slechts

accessoir van den spoorweg en op zich zelve geene openbare wegen zijn, toch gemeend hebben ze als gewone openbare wegen op den legger te moeten brengen; dat bovendien bij hetzelfde besluit de requestrerende Maatschappij aangewezen is als belast met het onderhoud dier wegen, op grond, dat deze verpligting voor haar uit de bepalingen der concessie-verleening zoude voortvloeijen; dat requestrante met bescheidenheid meent te mogen opmerken, dat de vraag, waartoe de Maatschappij, en in 't algemeen eene spoorweg-onderneming, naar de concessie gehouden is, slechts door de daartoe bij de wet bevoegd verklaarde autoriteiten kan worden beslist, tot welke autoriteiten noch het Gemeentelijk noch het Provinciaal Bestuur behooren; dat daarenboven het tegendeel door de Regering reeds vroeger is uitgemaakt, en wel dat onderhoud, gelijk verlichting van de wegen, welke tot het station leiden, behoort te komen ten laste der betrokken gemeente.

Op deze gronden verzoekt de appellante, dat door Zijne Majesteit, met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, zal worden gelast, dat de beide toegangswegen in quaestie van den legger A zullen worden afgevoerd, of althans het onderhoud daarvan gebragt zal worden ten laste der gemeente Arnhem.

Op dat adres zijn Gedeputeerde Staten nader gehoord door den Minister, aan wien zij op 11 Mei jl. hoofdzakelijk hebben berigt, als volgt: „dat het karakter van openbaren weg niet wordt weggenomen, doordat het publiek gebruik daarvan bij spoorwegen aan bijzondere bepalingen is onderworpen, ook niet doordat de weg door veranderde bestemming kan ophouden voor publiek gebruik te dienen en door andere wegen kan vervangen worden; welk laatste op iederen openbaren weg toepasselijk is en toch niet wegneemt, dat zulk een weg zijn openbaar karakter behoudt, zoolang hij tot publiek gebruik bestemd is; — dat enkel de vraag is, of een weg zulk eene openbare bestemming bezit als het provinciaal reglement vordert om dien op den legger te plaatsen; dat, nu het nieuw stationsgebouw in gebruik is, blijkt, dat de oude toegangswegen niet dadelijk hun openbaar karakter verliezen; — dat de spoorwegbanen zelven niet op den legger voorkomen, omdat de provinciale wetgever dat *onnoodig* keurde, terwijl hij het uitdrukkelijk beval ten aanzien der toegangswegen, in art. 1, vermits het mogelijk is, dat er niet-openbare wegen zijn, die naar een spoorweg leiden; en dat de aanduiding van de onderhoudspligtigheid enkel beoogt aan te wijzen, wie voor de toepassing van het reglement voor onderhoudspligtig gehouden wordt, niet om de regterlijke uitspraak daarover af te snijden. Indien de beslissing over onderhoudspligt niet toekomt aan het administratief gezag — gemeentelijk of provinciaal — hoe kan dan (vragen Gedeputeerde Staten) de Directie verlangen, dat de Regering de gemeente onderhoudspligtig verklare? Is het administratief gezag daartoe onbevoegd, dan is de Koning zulks evenzeer.

Door den heer Mr. W. Thorbecke, als gemagtigde van de Directie der Rijn-Spoorweg-Maatschappij, is eene memorie aan deze Afdeeling ingediend, waarin hoofdzakelijk betoogd wordt, dat de bijzondere aard van toegangswegen tot den spoorweg bijzondere bepalingen vorderen om ze aan hun doel te kunnen doen beantwoorden, afzonderlijke bepalingen, die het spoorwegverkeer beheerschen, afgescheiden van gewoon gemeentelijk politie-toezigt. Dit wordt aangedrongen door de aanhaling van verscheidene artikelen uit de wet van 21 Augustus 1859 (*Staatsblad* n°. 98), uit het besluit van 4 April 1860 (*Staatsblad* n°. 15) en het algemeen reglement voor de spoorwegdiensten, behoorende bij het Koninklijk besluit van 12 Mei 1863 (*Staatsblad* n°. 58). — Men heeft slechts verwarring te wachten, als men eene zaak, door bijzondere bepalingen geregeld, brengt, door plaatsing op den legger A, onder een toezigt, waaronder zij eigenaardig niet behoort. *In casu* was dit te meer verkeerd, omdat de wegen werden op den legger gebragt op een tijdstip, toen reeds bepaald was de opheffing van het stationsgebouw, waarheen zij leiden. Het was slechts tot wapen, om te dwingen, dat de onderhandelingen over de nieuw aan te leggen toegangswegen in den zin van het

Gemeentebestuur uitvielen. Nu is in allen gevalle de grond vervallen, waarop het publiek belang kon worden ingeroepen voor motief om ze op den legger te brengen: het *oude* stationsgebouw *is* nu buiten dienst gesteld; daardoor hebben *nu* althans die oude toegangswegen hun karakter, als accessoir van den spoorweg, geheel verloren. Ook dus al ware (des neen) *vroeger* de handelwijze van Gedeputeerde Staten juist, dan nog moet het publiek belang beslissen in dien zin, dat gevraagd worde, wat in de *toekomst* regtens zal zijn. De bevoegde autoriteit in spoorwegzaken, het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, heeft beslist (zie 2de bijv. bij de *Staats-Courant* van 13 April 1866, n°. 87), dat het onderhoud dier toegangswegen, als deze, behoort te zijn ten laste der betrokken gemeenten.

Er is eene situatie-teekening bij de memorie gevoegd.

Den Koning zal alsnu eene ontwerp-beslissing door deze Afdeeling van den Raad van State moeten voorgedragen worden.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde tegenwoordig. Heeft de gemagtigde ook eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. W. Thorbecke, Advokaat te 's Gravenhage, zegt als gemagtigde van de appellante het volgende:

1°. Het oude station te Arnhem ligt op een heuvel en wordt met den openbaren weg door twee toegangswegen verbonden, welke ieder van den juist tegenovergestelden kant het station doen bereiken. Uit die ligging der wegen volgt, dat, wanneer een nieuw station op eenigen afstand van het oude mogt worden opgerigt, de toegangswegen in hunnen tegenwoordigen toestand dezelfde functie voor het nieuwe station onmogelijk kunnen vervullen; dat, indien dat nieuwe station aan den regterkant van 't oude verrijst, de regter-toegangsweg misschien voor een gedeelte, de linker nooit ter bereiking van het nieuwe station bruikbaar zal zijn.

2°. In Mei 1869 is een nieuw station regts van het oude geopend. Men heeft bij wijze van voorloopigen maatregel in het gemis van toegangswegen voorzien, door hier en daar wat te bestraten, en een gedeelte van den regter-, ouden toegangsweg daartoe in dienst te stellen.

Gedeputeerde Staten van Gelderland hebben de oude toegangswegen op den legger A der gemeente Arnhem gebragt; zij zijn daartoe gebragt hoofdzakelijk, zoo niet alleen, door de omstandigheid, dat de bedoelde wegen openbare wegen zijn. Het provinciaal reglement gebiedt de openbare wegen op den legger te brengen, zoo luidt de redenering. De toegangswegen zijn openbare wegen. Zij moeten dus op den legger voorkomen.

Hiertegen deze bedenking.

Art. 6 van het provinciaal reglement zegt, welke wegen op den legger moeten worden gebragt. „De in het vorig artikel bedoelde openbare wegen.” Deze zijn de wegen, tot openbare dienst bestemd. Doch art. 6 voegt er bij: „behoudens de na te melden uitzonderingen.” En wanneer men nu art. 7, waar die uitzonderingen gemeld zijn, inziet, vindt men o. a.: „de wegen, welke, ten laste van den Staat zijnde, aan dezen toebehooren of door hem beheerd worden.” Zoo er nu ooit een weg teregt openbaar genoemd worden moet, het zullen wel de Rijkswegen zijn; de wegen, welke, ten laste van den Staat zijnde, aan dezen toebehooren of door hem beheerd worden.

De gevolgtrekking is: Niet alle openbare wegen behooren volgens het provinciaal reglement op den legger. Integendeel de voornaamste openbare wegen zijn uitgezonderd. Het is dus niet afdoende, ter regtvaardiging van het besluit om op den legger te brengen, het openbaar karakter van een weg te betoogen. Men zal daarenboven moeten

aantoonen, dat het een openbare weg is van die soort, als door het provinciaal reglement is bedoeld. Dit laatste betoog nu is niet geleverd. De bewering althans, dat de toegangswegen niet zijn uitgezonderd, kan men niet als zoodanig beschouwen, aangezien het juist de vraag is, of zij tot de uitgezonderde wegen gerekend dienen te worden.

Het betoog, dat de toegangen openbaar zijn, is te minder afdoende, omdat van den kant van het appellerend Bestuur in het adres aan den Koning dat openbaar karakter niet wordt tegengesproken, en toch wordt volgehouden, dat de toegangen niet op den legger behooren.

De vraag is dus niet: zijn de toegangen openbare wegen, maar: zijn zij openbare wegen, welke naar het provinciaal reglement op den legger behooren?

Het provinciaal reglement kent vier cathegoriën van openbare wegen:

1°. wegen, die gemeenten, in de provincie gelegen, onderling verbinden (art. 1, litt. *a*); 2°. gemeente-wegen (art. 1, litt. *b*); 3°. den provincialen weg; 4°. rijkswegen (art. 7).

Gedeputeerde Staten brengen de bedoelde toegangen op den legger A; beweren dus niet, dat zij gemeente-wegen zijn. Provinciale weg bestaat er slechts één van Arnhem naar Apeldoorn. Wij hebben dus nog slechts de keus tusschen wegen, die gemeenten onderling verbinden, en rijkswegen.

Gedeputeerde Staten brengen de toegangen tot de cathegorie, vermeld onder letter *a* van art. 1. Wel is waar zijn het niet wegen, die gemeenten verbinden, maar zij „stellen gemeenschap daar met den spoorweg", gelijk het sub *a* in art. 1 heet.

Worden met die uitdrukking inderdaad toegangen tot een station bedoeld? Men kan het niet gelooven. Art. 1 zegt: „de openbare wegen worden verdeeld in: en nu volgt eene cathegorie dier openbare wegen: openbare wegen, die gemeenschap daarstellen met den spoorweg. Men had dus het oog op openbare wegen, op wegen, die, op zich zelf beschouwd, openbare wegen zijn, bijv. welke eene gemeente, die op eenigen afstand van den spoorweg ligt, met dien spoorweg verbinden.

Toegangen tot een station zijn echter van gansch anderen aard, het zijn geen zelfstandige openbare wegen, die eene gemeente met den spoorweg verbinden, maar zij zijn alleen daarom openbaar, omdat zij middelen zijn om van den spoorweg gebruik te maken. Op zich zelf beschouwd zijn zij niets; men kan zich de toegangen niet afgescheiden denken van het station; zij maken daarmede één ligchaam uit; zij behooren tot de spoorwegwerken, zijn accessoria van den spoorweg en deelen dan ook geheel in het regtskarakter van den spoorweg.

Dit punt wordt door Burgemeester en Wethouders en door Gedeputeerde Staten geheel toegegeven. Waarom zijn de toegangen openbaar? En hun antwoord is: niet omdat zij gewone openbare wegen zijn, maar omdat zij middelen zijn om van den spoorweg gebruik te maken; omdat zij daarmede een geheel uitmaken; omdat zij op het terrein, voor de exploitatie en de concessie gekocht en afgestaan, zijn aangelegd, omdat zij behooren tot de spoorwegwerken.

Onder de cathegorie van wegen, sub letter *a*, art. 1 genoemd, behooren de toegangen dus niet; want 1°. zijn zij geen op zich zelf staande, aldaar bedoelde openbare wegen; 2°. zijn zij accessoria van den spoorweg, in welks karakter zij geheel deelen. En zoo hebben wij het standpunt ingenomen, van waaruit men moet beoordeelen, tot welke cathegorie zij gebragt dienen te worden; zoodat de toegangen, indien de spoorwegen blijken daartoe niet te behooren, evenmin als de *res principalis* tot de sub *a* van art. 1 bedoelde cathegorie kunnen worden gebragt.

Nu zal het wel geen breed betoog behoeven, dat spoorwegen, noch gemeente-, noch provinciale wegen zijn, noch wegen, die gemeenten onderling verbinden.

Zoo zij al onder eene der in het reglement genoemde cathegoriën behooren, het zal de in art. 7 vermelde zijn, de rijkswegen.

In de eerste plaats kan men den spoorweg noemen een weg, „welke, ten laste van den Staat zijnde, aan dezen toebehoort of door hem beheerd wordt."

Immers die uitdrukking heeft men niet letterlijk op te vatten; daarmede wordt niet gezegd, dat de rijkswegen aan het Rijk in eigendom toebehooren, maar dat ze zijn zaken met publieke bestemming, tot gemeen gebruik dienende, over welke zaken de Staat, als zorgende voor de publieke belangen, de aangewezen beheerder is.

Hetzelfde moet van de spoorwegen gezegd worden, van iederen spoorweg, maar vooral van den Rijn-spoorweg, die door den Staat is aangelegd. Want de spoorwegen zijn zaken met publieke bestemming, welke het Rijk beheert; en al moge het Rijk dat beheer aan een tusschenpersoon, de Rijn-Spoorweg-Maatschappij, hebben opgedragen, dat verandert het karakter van den spoorweg niet. De Rijn-Spoorweg-Maatschappij beheert *namens* den Staat en alleen ten einde de inkomsten te trekken, eene betaling als 't ware voor lastbebberschap en exploitatie. Mogt de concessie eindigen, dan vervalt de spoorweg weder aan het Rijk.

Op gelijke wijs als van de groote wegen, kan men dus van den spoorweg zeggen, dat hij aan den Staat toebehoort en door hem beheerd wordt.

In de tweede plaats kan men de spoorwegen met de rijkswegen *gelijkstellen.*

De groote wegen zijn wegen van zoogenaamde groote communicatie, niet voor het provinciaal of plaatselijk verkeer, maar voor het algemeen verkeer bestemd, dus niet van provinciaal, maar van algemeen rijksbelang.

Omtrent de spoorwegen geldt hetzelfde. De spoorwegen zijn van algemeen rijks-, ja van internationaal belang. Zij zijn wegen, niet van provinciale, maar van groote communicatie.

Nu vallen de rijkswegen juist om dit hun karakter buiten den legger volgens art. 7 van het provinciaal reglement. Niet omdat zij niet openbaar zijn is het provinciaal reglement daarop niet van toepassing, want welke weg is meer openbaar dan de rijksweg? maar omdat zij onderwerpen van provinciaal beheer en wetgeving knnnen zijn.

De spoorwegen worden onder de uitzonderingen in art. 7 niet met name genoemd; zij behooren er echter ongetwijfeld onder; wie toch zal den spoorweg op den legger brengen?

De spoorwegen zijn niet van provinciaal belang; zij zijn niet onderworpen aan provinciaal beheer of wetgeving; zij behooren dus evenmin als de rijkswegen op den legger. En is dit juist ten aanzien der spoorwegen, het spreekt van zelf, dat dit evenzeer van de toegangen, hunne accessoria, gelden moet.

Een ander argument vinden wij, indien men het doel in aanmerking neemt, waarom de wegen op den legger gebragt worden.

Gedeputeerde Staten zeggen: de spoorwegen komen niet voor op den legger, omdat dit „is het gevolg van de bedoeling van den provincialen wetgever, dat zulks niet noodig was te beschouwen."

Neen, niet omdat „zulks niet noodig was te beschouwen," daarom komt de spoorweg niet op den legger voor, maar omdat hij evenmin als de rijksweg er op behoort.

Al komen zij niet op den legger voor, daaruit volgt niet, zeggen Gedeputeerde Staten, dat de spoorwegen geene openbare wegen zijn. Neen, zeer zeker niet, ook de rijkswegen, hoewel openbaar, behooren niet op den legger. Maar deze juiste opmerking leidt tot eene andere. Het brengen op den legger beoogt niet om den weg publiek te maken, want waarom dan niet alle openbare wegen, rijks-, spoorwegen, daarop gebragt? maar om de provinciale bepalingen van instandhouding en politie op de aldus aangewezen wegen van toepassing te doen zijn.

Ware het openbaar karakter inderdaad het gevolg van het brengen van een weg op den legger, dan zou daarmede de weg uit den burgerregtelijken eigendom treden en geene processen daarover meer bij den burgerlijken regter kunnen worden aanhangig gemaakt.

Het is echter geen zeldzaamheid, dat uitsluitende regten van eigendom op wegen, die op den legger staan, worden beweerd en toegewezen. De Hooge Raad heeft

talrijke arresten in dien geest gewezen. Geen wetsbepaling ook kent dergelijke kracht aan het plaatsen op den legger toe.

Het provinciaal reglement zegt zelf in artt. 15 en 9: de legger dient tot grondslag van beoordeeling van alle wederregtelijke handelingen, in het vervolg te plegen. Positief heet dit: de weg wordt op den legger gebragt om hem onder de regelen, in dit reglement vervat, te brengen.

Alzoo het doel van dien administratieven maatregel is enkel om de wegen onder de provinciale wetgeving ten aanzien van instandhouding en politie te doen vallen.

Maar nu spreekt het van zelf, dat dáár, waar bepalingen omtrent instandhouding en politie reeds bestaan, en waar eene andere autoriteit voor toezigt en beheer is aangewezen, de wegen, waarop dit alles betrekking heeft, aan den maatregel niet behoeven te worden onderworpen, welke strekt om ze onder wetgeving en toeziende autoriteit te brengen.

Waar reeds voorzien is komt regeling niet meer te pas: maar zeer zeker, waar eene meer algemeene wetgeving bestaat en eene hoogere autoriteit is aangewezen, dáár komt dergelijke hernieuwde aanwijzing hoegenaamd niet te pas.

Daarom behooren de rijkswegen volgens het reglement niet op den legger. De rijkswegen bezitten eene eigen wetgeving: de besluiten van Willem I, zij staan onder het opperbestuur des Konings. De spoorwegen verkeeren in hetzelfde geval. Zij staan onder het opperbestuur des Konings, en waar dit aan anderen is opgedragen, geschiedt het bij delegatie. De wetgeving omtrent instandhouding, veiligheid, vrijheid, bruikbaarheid der spoorwegen en daartoe behoorende werken is eene op zich zelf staande. De spoorwegen behooren evenmin als de rijkswegen op den legger. Het éénig doel, waarom de wegen op den legger worden gebragt, is om ze onder toezigt en wetgevende bepalingen te brengen. Rijks- en spoorwegen hebben reeds eene wetgeving, en de overheid, welke ze beheert, is reeds aangewezen. De toegangen maken een geheel uit met den spoorweg, zij deelen in den regtstoestand der spoorwegen. De toegangen staan, als tot den spoorweg behoorende werken, onder toezigt van den Raad van toezigt en der spoorwegopzieners; en de verordeningen, ten hunnen behoeve te maken, moeten, „na verhoor der spoorwegbesturen," door den Gemeenteraad worden vastgesteld. Zij hebben dus insgelijks eigen wetgeving en toezigt houdende autoriteit: zij behooren dus niet op den legger.

Men komt alzoo niet alleen tot het negatieve resultaat, dat de toegangen niet tot eene der cathegoriën van wegen behooren, welke naar het provinciaal reglement op den legger gebragt moeten worden, maar ook tot het positieve, dat zij als geheel in dezelfde omstandigheden als de rijkswegen verkeeren, zoomin als deze op den legger dienen voor te komen.

Tot dusverre zijn voor het aldus betoogde geene andere argumenten gebezigd dan die, welke men aan de voorschriften van het provinciaal reglement, in onderling verband en zamenhang beschouwd, ontleent.

Men mag echter tot ondersteuning zich nog wel beroepen op het belang der zaak en op de onvermijdelijke verwarring en botsing, waarop men bij aanneming van het tegenovergestelde gevoelen zoude stuiten.

Men wil werken, tot den spoorweg behoorende, onder provinciale autoriteit en wetgeving brengen. Waarom niet morgen den spoorweg?

Wie zal ons dan helpen? Welke waarborgen voor veiligheid, bruikbaarheid zullen er dan bestaan, indien de bepalingen van het provinciaal reglement voor de spoorwegen voldoende worden geacht?

Het provinciaal reglement verbiedt iets op den weg te leggen binnen één el langs den weg te bouwen, niet het bouwen van met stroo gedekte woningen; het stelt de wegen voor een ieder open en steeds toegankelijk. Zal dit alles voor den spoorweg gelden, die steeds afgesloten dient te zijn, welke met spoorstaven belegd en hier en daar ijzer, hout en materieel draagt, enz.?

Wat den spoorweg betreft, springt de ongerijmdheid terstond in het oog. Doch ook van de toegangen geldt dit. Het spoorwegverkeer eischt eene behoorlijke instandhouding van en politie op de spoorwegwerken, dus ook der toegangen. Behoorlijk onderhoud, verlichting, bepalingen omtrent politie, bestelloon, stationnerende rijtuigen zijn noodig om de toegangen aan hunne bestemming ten opzigte van den spoorweg te laten beantwoorden. Daarom ook wordt de verordening op de toegangen door den Gemeenteraad eerst na verhoor der spoorwegbesturen vastgesteld. Doch dit punt is breedvoerig in de memorie behandeld. Men kan dus kort zijn.

Wij nemen eens aan, dat de toegangen teregt op den legger zijn gebragt. Behooren zij daarop te blijven? De toegangen zijn in 1845, dus vier en twintig jaar geleden, opengesteld; eerst in 1868 gevoelde men de behoefte om ze op den legger te brengen en wel juist op het oogenblik, dat ze op het punt waren om hunne bestemming met het station, dat met den daaropvolgenden Mei werd verlaten, te verliezen.

De maatregel is dus ontijdig. Gedurende zes jaren was er geen behoefte om de toegangen, 't zij op het tableau van het reglement van 1823, 't zij op den legger van dat van 1857 te brengen; in het verleden bleek hij onnoodig; voor de toekomst was hij niet noodzakelijk, daar de toegangen zouden ophouden te bestaan.

Het was ook niet in het belang van de publieke dienst, dat men den maatregel nam; maar Burgemeester en Wethouders zeggen het zelve in hunnen brief aan Gedeputeerde Staten, „om eenzijdige regeling van de aangelegenheid, waarover men onderhandelde, te keeren, en die zaak in gemeen overleg te houden.”

Dus hoe loffelijk het doel ook zijn moge, niet omdat het publiek belang het brengen op den legger eischte, geschiedde dit, maar om de bovengemelde reden.

Hoe dit ook zij, op het oogenblik, waarop het besluit genomen werd, al was het tijdstip nabij, waarop de toegangen hun openbaar karakter zouden verliezen, op dat oogenblik waren de toegangen openbaar. Op *dien* grond handelde men dus met regt.

Maar thans?

De toestand is veranderd. Het oude station is in Mei ll. verlaten, daarmede hebben de oude toegangen hunne bestemming verloren.

Voor het nieuwe station zijn nieuwe toegangen noodig. Het bewijs daarvoor is gelegen in de omstandigheid, dat men ze nu, al zij het ook voorloopig, aanlegt. Burgemeester en Wethouders zeggen het ook in denzelfden reeds aangehaalden brief, men onderhandelde over de vraag: wie zal de nieuwe toegangen aanleggen en onderhouden? En toen nu de onderhandelingen niet naar wensch liepen, bragten Burgemeester en Wethouders de oude toegangen op den legger als wapen om zich van den last der nieuwe toegangen te ontheffen. Dus nieuwe toegangen zijn noodig.

Het is mogelijk, dat een der oude toegangen gedeeltelijk ook nieuwe toegang zal kunnen zijn. Zeker is het niet. Zeker is alleen:

a. dat een der oude toegangen uit hoofde zijner ligging nooit toegang zal kunnen verleenen tot het nieuwe station;

b. dat de andere oude toegang met het oude station zijn openbaar karakter heeft verloren, en nog geen nieuwe toegang is geworden.

Indien de maatregel van Gedeputeerde Staten onder deze omstandigheden wordt gehandhaafd, geschiedt dit niet, op grond, dat de toegangen *thans publiek zijn*, maar dat ze tijdens het besluit van Gedeputeerde Staten publiek *waren.*

In zake van administratief regt echter vraagt men beslissingen in het publiek belang.

Het publiek belang regtvaardigt eerst dan een maatregel, indien het publiek belang *voor de toekomst* dien maatregel vordert.

Welk publiek belang voor het verleden een maatregel ook wenschelijk moge gemaakt hebben, daarmede heeft men niet te maken.

Eenig publiek belang voor de toekomst kan hier niet worden ingeroepen. Het publiek

heeft geen belang bij de behandeling van wegen voortaan als publieke wegen, welke geene publieke wegen meer zijn.

Of wel men handhaaft den maatregel van Gedeputeerde Staten, omdat het onzeker is, of de oude toegangen ook zullen kunnen dienen als toegangen naar het nieuwe station.

Hiertegen geldt: 1°. dat dit ten aanzien van een der oude toegangen feitelijk onjuist is. De linker-toegang kan nooit toegang worden tot het nieuwe station; 2°. dat die beslissing geen beslissing is in het publiek belang; want waar het onzeker is, of het publiek belang den maatregel zal vorderen, dáár is het publiek belang niet aanwezig.

Men behaalt met deze handhaving geen enkel voordeel, immers het publiek belang wordt niet behartigd. Slechts nadeelen: botsing en verwarring. Verschillende wetgevingen en autoriteiten zullen om de heerschappij strijden. Eindelijk men zal den eigenaar van het genot van zijn zoo lang slapend regt berooven op het oogenblik, dat hij eindelijk daarin treden zoude; men zal hem in allerlei moeijelijkheden te dien aanzien wikkelen. Want welk middel is er om een weg, op den legger gebragt, weder daarvan af te laten brengen?

Ik meen te mogen komen tot de conclusie, dat de toegangen op den legger niet behooren, omdat:

I. het provinciaal reglement daarop niet van toepassing *is* noch *zijn kan*;

II. omdat publiekregtelijke voorschriften slechts toegepast kunnen worden op zaken met publieke bestemming, en de toegangen thans deze publieke bestemming niet hebben.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het geschil over het domicilie van onderstand van het minderjarig kind, zich noemende Jan de Vries.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! In September 1867 werd een knaap te Groningen bedelende gevonden, die door een slaapsteêhouder uit medelijden was opgenomen. Hij gaf op te heeten Jan de Vries, oud negen jaren, en dat hij door zijnen vader, die te Wildervank te huis behoorde, was verlaten. Ten gevolge dier opgave is hij door den Commissaris van politie te Groningen naar Wildervank geleid, en aanvankelijk aldaar verpleegd op last van den Burgemeester.

Uit zijne onduidelijke opgaven werd door het Gemeentebestuur van Wildervank opgemaakt, dat hij zoude zijn een zoon van zekeren Hendrik Jans de Vrieze; in welk geval hij te huis zoude behooren in de gemeente 't Zandt. De Burgemeester dezer plaats heeft den schipper Hendrik Jans de Vrieze op 3 Februarij 1868 (zich toen te 't Zandt ophoudende) gehoord; doch deze zeide, dat de knaap verkeerde opgaven moest gedaan hebben; — dat hij wel had een' zoon van tienjarigen leeftijd; dat deze echter heette Renze, en dat die Renze, even als zijne andere kinderen, allen bij hem waren en geen hunner hem had verlaten. Burgemeester en Wethouders van 't Zandt, dit berigtende, voegden er hunne gissing bij, dat de behoeftige knaap welligt een zoon kon zijn van Klaas Jacobs de Vrieze, te Stadskanaal. Dit is evenwel bepaald bevonden niet zoo te wezen, daar de jongste zoon van dezen laatstgenoemden schipper, Jan geheeten, een en twintig jaren oud is. Burgemeester en Wethouders van Onstwedde, dit berigtende, achtten het waarschijnlijk, dat de knaap wel degelijk een zoon is van den reeds genoemden Hendrik Jans de Vrieze en Antje Sic. Zij maakten dit op uit eene ondervraging van Maria Sic, in hunne gemeente wonende, die opgegeven heeft, dat hare zuster Antje, die *in* of *buiten* echt (wat zij niet met zekerheid wist op te

geven) leefde of geleefd had met Hendrik Jans de Vrieze, ongeveer tien jaren geleden, toen zij met hun schip te Veendam lagen, bevallen was van een zoon, die, zoo zij meent, Renze genaamd is.

Om tot zekerheid te komen werd door alle de in dit onderzoek betrokkene gemeentebesturen eene confrontatie tusschen dien Hendrik Jans de Vrieze en den zwervenden knaap noodig geacht; doch, niettegenstaande alle nasporingen, oproepingen in het Politieblad, en aanschrijvingen, is het verblijf van dien man, die op 3 Februarij 1868 te 't Zandt was, niet meer gevonden kunnen worden.

Er is hier dus een verlaten kind, dat zegt te heeten Jan de Vries, en dat slechts door enkelen *gegist* wordt te zijn Renze, de tienjarige zoon van Hendrik Jans de Vrieze, die echter, toen hij in Februarij 1868 te 't Zandt gehoord werd, verzekerd heeft, dat alle zijne kinderen, ook Renze, bij hem aan boord waren, in welke verzekering toenmaals is berust. De knaap zegt, dat hij zich niet herinnert, wáár en wanneer hij door zijnen vader verlaten is, maar dat hij weet, dat hij te Saaxum een poos gebezigd is tot hoeden van vee, en dat hij, vóór zijne komst te Groningen, ook te Noordhorn en te Zuidhorn gezworven heeft.

Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen geven als hun gevoelen te kennen, dat de gemeente Groningen teregt bezwaar maakt tegen de toepassing op haar van het laatste lid van art. 28 der armenwet, daar de knaap reeds in verlaten toestand had rondgezworven in andere gemeenten, vóór zijne aanhouding te Groningen; en dat ook Wildervank zich teregt verzet tegen de toepassing dier bepaling op die gemeente, daar de jongen uit Groningen naar Wildervank is gebragt op een eenvoudig vermoeden, dat hij dáár te huis behoorde; dat de gelegenheid voor Wildervank ontbreekt om de aangewende verplegingskosten op eenige gemeente te verhalen, terwijl evenmin grond bestaat om art. 33 der armenwet toepasselijk te verklaren, omdat een, tot dusverre door bijzondere omstandigheden veroorzaakt, onvolledig onderzoek eene juiste beoordeeling der quaestie over het domicilie van onderstand heeft belet. Zij achten het evenwel onbillijk, dat Wildervank voortdurend belast zou blijven met het onderhoud van een kind, dat er waarschijnlijk niet te huis behoort, en stellen aan den Minister voor, dat de knaap van Rijkswege worde geplaatst in een der rijksgestichten Ommerschans of Veenhuizen, behoudens het regt om de kosten te verhalen op die gemeente, welke nader blijken mogt tot restitutie verpligt te zijn, — terwijl voor Wildervank de tot nu toe aangewende kosten zouden moeten worden gelaten, totdat ook die verhaalbaar zouden zijn bij ontdekking van het waar domicilie van onderstand.

De stukken dezer zaak zijn door den Minister van Binnenlandsche Zaken, op 's Konings magtiging, bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig gemaakt bij brief van 8 Junij jl.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het geschil tusschen de gemeenten Meppel en Smilde over het domicilie van onderstand van Jan Martens.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Te Meppel is den 27 December 1868 in onderstand opgenomen de behoeftige Jan Martens, ten laste van zijne geboorteplaats, de gemeente Smilde.

Te Smilde ontkent men de armlastigheid, op grond, dat, volgens de overgelegde

geboorte-acte van den behoeftige, opgemaakt te Smilde den 25 September 1841, hij aldaar zou geboren zijn in een schip zijner ouders Klaas Maartens en Luttien Roessing, tijdens die ouders te Smilde toevallig verblijf hielden met hun schip, doch woonachtig waren te Meppel, zoo als de vader zelf verklaarde bij de aangifte van zijn kind. Men voert van de zijde van Smilde verder aan, dat die vader nimmer de verklaring heeft afgelegd, bedoeld bij art. 76 van het Burgerlijk Wetboek, dat hij het voornemen had om Meppel als woonplaats te verlaten; dat hij integendeel moet geacht worden die gemeente als woonplaats te hebben willen behouden, omdat hij zijn schippers-patent altijd te Meppel heeft voldaan, zich te Meppel is blijven vestigen en aan den wal is gaan wonen, toen hij het schippers-beroep vaarwel zeide.

Van de zijde van het Gemeentebestuur van Meppel wordt beweerd, dat de bedoelde vader van den behoeftige jaren vóór en na diens geboorte met zijn geheel gezin aan boord van zijn schip heeft gewoond, zonder te Meppel eene woning aan den wal te hebben; dat hij met dat schip overal heeft rondgezworven, naar mate zijn beroep van schipper dat medebragt, en dat hij gedurende dien tijd alzoo te Meppel niet heeft gewoond.

Er is toen een onderzoek ingesteld, waaruit blijkt: dat de vader van den behoeftige is geboren in de gemeente Ruinerwold en op den 7 October 1826 in het huwelijk is getreden met zijne genoemde vrouw te Meppel, alwaar zij geboren was; dat uit dat huwelijk te Meppel zijn geboren drie kinderen, waarvan het jongste op den 19 October 1836; en dat in de geboorte-acte voorkomt, dat de vader, schipper van beroep, op het tijdstip van ieder dier geboorten woonachtig was te Meppel; dat de vader van den behoeftige, door den Burgemeester van Meppel gehoord, heeft verklaard, dat hij te Meppel nimmer eene verklaring heeft afgelegd, dat hij van woonplaats wilde veranderen; dat hij gewoon was aldaar zijn patent te nemen; dat hij, hetgeen door het Gemeentebestuur van Smilde betwijfeld werd, eene eigen praam bevoer en geen zetschipper was; dat hij die praam bevrachtte met alles wat voorkwam; dat hij daarmede zwierf op avontuur, in Friesland, Overijssel en Drenthe, zonder vaste ligplaats te hebben; dat hij bij open water doorvoer en, als hij te Meppel kwam, zijne familie en aanverwanten bezocht, met wie hij steeds betrekking onderhield; dat hij te Meppel meende vast te zijn wegens vroegere vierjarige inwoning, dat toen regt van domicilie gaf; dat hij zes à acht jaren zoo heeft gevaren, zonder eenige plaatselijke belasting te Meppel te betalen en zonder eene woning aan den wal aldaar te hebben; dat hij niet meer weet te zeggen, wanneer hij met zijne vrouw na hun huwelijk te Meppel hun verblijf aan boord van een schip gevestigd hebben.

Gedeputeerde Staten van Drenthe zijn van meening, dat de gemeente Smilde, als de geboorteplaats, is het domicilie van onderstand, omdat het zeldzaam voorkomt, dat lieden van den stand, waartoe de vader van den behoeftige behoort, de verklaring afleggen, bedoeld bij art. 76 van het Burgerlijk Wetboek; maar dat het desniettemin uit alles blijkt, dat hij, door zich met zijn gezin aan boord van zijn schip te vestigen en daarmede op avontuur rond te varen, daadwerkelijk Meppel als zijne woonplaats heeft verlaten; dat het iederen schipper vrijstaat zijn patent overal te nemen, en dat uit de plaats, waar hij dat nam, geene gevolgtrekking mag worden gemaakt ten aanzien van zijne woonplaats; dat bedoelde vader later wel te Meppel aan den wal is gaan wonen, maar lang na de geboorte van den behoeftige en toen hij het schippers-beroep had vaarwel gezegd.

Ter beslissing van dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 19 Junij jl. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. *het beroep van den Gemeenteraad van Heino van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij de goedkeuring is onthouden aan een raadsbesluit tot vaststelling der jaarwedde van een Hulp-Onderwijzer in de openbare school te Heino.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Bij besluit van 13 December 1860 heeft de Gemeenteraad van Heino, ter voldoening aan de wet van 13 Augustus 1857, de jaarwedden der hoofd- en hulp-onderwijzers geregeld. Bij besluit, waarop de goedkeuring van Gedeputeerde Staten is verleend, is de jaarwedde van den Hulp-Onderwijzer bepaald op *f* 200, onder deze bijvoeging: „Dit bedrag zal kunnen worden verhoogd telken reize als het mogt blijken, dat voor dit bedrag de Hulp-Onderwijzer niet te krijgen is."

De eerste benoeming van een Hulp-Onderwijzer, die hierop is gevolgd, is geweest die van W. Brouwer, op eene jaarwedde van *f* 275, later door den Raad verhoogd tot *f* 300. Op die raadsbesluiten is, zoo als de Raad opgeeft, de goedkeuring van Gedeputeerde Staten niet gevraagd, noch verkregen.

Na het overlijden van Brouwer is benoemd F. F. K. Bousema, op eene jaarwedde van *f* 200, terwijl hem bovendien eene som van *f* 100 's jaars is toegelegd, voor zoolang als hij in de school alleen als Hulp-Onderwijzer werkzaam zou zijn. Op dit besluit is geene goedkeuring gevraagd; maar bij besluit van 19 Junij 1867 hebben Gedeputeerde Staten daaraan de vereischte goedkeuring onthouden. De Inspecteur van het Lager Onderwijs in Overijssel had er dat Collegie op gewezen, dat de kennelijke bedoeling van den Raad was, het schooltoezigt met eene verlaging der jaarwedde tot *f* 200 te bedreigen, zoodra een tweede Hulp-Onderwijzer mogt gevorderd worden, hetgeen welligt spoedig zou moeten geschieden. Hij achtte eene wedde van *f* 200 ongenoegzaam en adviseerde, dat zij onvoorwaardelijk op *f* 300 moest bepaald blijven. Het besluit van Gedeputeerde Staten overwoog: „dat het vaststellen van jaarwedden voor hulp-onderwijzers bestaat in het bepalen van het geldelijk bedrag, dat, blijkens de ervaring, door de hulp-onderwijzers in het algemeen aannemelijk genoeg wordt geacht om daarvoor hunne diensten aan te bieden; en dat niet gebleken was, dat geschikte hulp-onderwijzers in het algemeen zich meer genegen betoonden om de schooldienst waar te nemen voor *f* 200, dan op het oogenblik, dat de Raad daarvoor *f* 300 beschikbaar stelde, terwijl er veeleer grond bestond voor het vermoeden, dat zelfs deze laatste som algemeen nog niet beschouwd werd als eene voldoende bezoldiging.

Op deze beslissing van Gedeputeerde Staten is gevolgd, dat de Raad, bij besluit van 27 Februarij 1868, de jaarwedde van den Hulp-Onderwijzer Bousema heeft bepaald op *f* 300. De goedkeuring van Gedeputeerde Staten, hoezeer niet gevraagd, is hierop verleend bij resolutie van 5 Maart 1868.

Kort hierop stierf Bousema, en de Raad benoemde nu op den 1 October 1868 tot zijn opvolger W. Smeltzer op eene jaarwedde van *f* 250.

Gedeputeerde Staten, overeenkomstig het advies van den Inspecteur van het Lager Onderwijs, volhardende bij hun gevoelen, dat die jaarwedde minstens *f* 300 behoort te zijn, namen op 10 December 1868 een besluit, waarbij zij hunne goedkeuring aan het raadsbesluit van 1 October te voren onthielden.

De Gemeenteraad, voorziende, dat het gevolg zal zijn, dat Gedeputeerde Staten ook aan de rekening van de ontvangsten en uitgaven der gemeente hunne goedkeuring zullen onthouden, heeft zich nu tot den Koning gewend. De Raad geeft niet toe, dat de bepaling der jaarwedde op *f* 250 als eene vermindering van wedde beschouwd zou moeten worden, zoo als Gedeputeerde Staten meenen met het oog op het door hen goedgekeurde raadsbesluit van 27 Februarij 1868, waarbij de wedde van den

Hulp-Onderwijzer Bousema is bepaald op ƒ300. Volgens den Raad geldt nog altijd het goedgekeurde raadsbesluit van 13 December 1860, dat de wedde van den Hulp-Onderwijzer vaststelt op ƒ200, maar waarbij de Raad zich de bevoegdheid voorbehield om dit bedrag te verhoogen, telken reize als het mogt blijken, dat voor dit bedrag de Hulp-Onderwijzer niet te krijgen is. Alleen krachtens die bevoegdheid heeft de Raad aan de hulp-onderwijzers Brouwer, Bousema en Smeltzer ƒ75, ƒ100 of ƒ50 boven de vastgestelde wedde van ƒ200 toegelegd. Gedeputeerde Staten hebben, meent de Raad, geen regt om hem te dwingen dat besluit van 13 December 1860 in te trekken of te wijzigen; alleen middellijk, door rekening of begrooting niet goed te keuren, kunnen zij den Raad nopen zich naar hunne zienswijze te schikken. Daarom verzoekt de Raad ten slotte van zijn adres het volgende:

„Is het besluit van den Raad van 1 October 1868 strijdig met de wet of met het algemeen belang, Uwe Majesteit schorse of vernietige het. Is het zulks niet, heeren Gedeputeerde Staten gelieven op te houden in het voeren van den strijd tegen het Gemeentebestuur, en het te willen dwingen tot het opvolgen van hunne inzigten of van de inzigten van den heer Inspecteur van het Lager Onderwijs in Overijssel.”

Gedeputeerde Staten, in wier handen het adres van den Gemeenteraad is gesteld, hebben op nieuw den Inspecteur van het Lager Onderwijs gehoord. Deze heeft geantwoord, dat, naar zijne opvatting van art. 19, al. 5 en 6, der wet, bij elke benoeming van hoofd- en hulp-onderwijzers de bepaling der jaarwedden, die uit den aard der zaak niet onveranderlijk kan zijn, aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten moet worden onderworpen. Wat nu het bedrag van ƒ250 betreft, merkt hij op, dat het opkomen van vijf sollicitanten voor de betrekking niets bewijst, daar in de oproeping, in de *Nieuwe Bijdragen* van Julij 1868 door den Schoolopziener gedaan, eene jaarwedde van ƒ300 is vermeld, vermits den Schoolopziener niets van eenige vermindering bekend was. Ter bevordering van goed en geregeld onderwijs is het onvermijdelijk, dat de Hulp-Onderwijzer van zijne jaarwedde leven kan; dit nu is van ƒ250 onmogelijk, te meer, daar hij toch een afzonderlijk vertrek, hoe bescheiden ook, hebben moet om dáár te werken.

Bij de opzending van dit berigt merken Gedeputeerde Staten aan, dat de Raad niet in beroep komt van hun besluit, maar alleen, uit vrees van moeijelijkheden, die hij voor het vervolg voorziet, 's Konings tusschenkomst verzoekt in een verschil van zienswijze tusschen den Raad en hun Collegie over de jaarwedde van den Hulp-Onderwijzer. Zij achten het duidelijk, dat de Raad met een verzoek van die strekking niet ontvankelijk kan zijn. Gedeputeerde Staten verschillen in zoover van den Inspecteur, dat, naar hun oordeel, wanneer aan de betrekking van Hulp-Onderwijzer eene vaste wedde verbonden is, door hen goedgekeurd, de benoeming van den titularis op de vastgestelde wedde niet aan hunne goedkeuring onderworpen behoeft te worden. Zij meenen overigens, dat het voorbehoud in het raadsbesluit van 13 December 1860 nooit de strekking kon hebben om aan den Raad de bevoegdheid te verleenen de jaarwedde, zonder goedkeuring van Gedeputeerde Staten, willekeurig, mits boven de ƒ200, vast te stellen. Zoodanige bepaling zouden zij in strijd achten met de wet. Dat voorbehoud kan alleen beschouwd worden als een blijk van de bereidwilligheid van den Raad om zich naar de tijds-omstandigheden te voegen. Met die opvatting strookt ook de inzending ter goedkeuring van het raadsbesluit, waarbij aan den Hulp-Onderwijzer Bousema ƒ300 jaarwedde is toegekend.

De Afdeeling is thans geroepen een ontwerp van besluit aan den Koning voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Negentiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 11 *Augustus* 1869.

(Geopend ten 1 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

1. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 18 Julij ll., n°. 22, houdende beschikking op *het beroep van Rienk Vogelvang tegen eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland van* 22 *April* 1869, *n°.* 23, *in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 176—179).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van Rienk Vogelvang, te Mildam (gemeente Schoterland), vader van den loteling Egbert Vogelvang, daarbij in beroep komende tegen de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland van den 22 April 1869, n°. 23, waarbij zijne bezwaren tegen een aantal door den Militieraad verleende vrijstellingen wegens broederdienst aan lotelingen der ligting 1869 in de gemeente Schoterland ongegrond zijn verklaard;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 6 Junij 1869, n°. 40;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 13 Julij 1869, n°. 159, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat de adressant aan Gedeputeerde Staten te kennen heeft gegeven: dat zijn zoon Egbert, bij de loting voor de nationale militie in de gemeente Schoterland het nummer 70 getrokken hebbende, de laatste der in te lijven manschappen zou zijn, indien er onder de van de dienst vrijgestelde lotelingen geene mogten zijn, aan welke die vrijstelling ten onregte is verleend; dat hij echter meende, dat werkelijk vrijstellingen waren verleend aan lotelingen, wier broeders geen vijf jaren, maar slechts drie of vier jaren bij het buitengewoon contingent onder de vorige militiewet hadden gediend, welke vrijstellingen, naar zijn oordeel, in strijd zouden zijn met de wet; en dat hij op deze gronden, zonder bepaaldelijk de lotelingen te kunnen aanwijzen, tegen welke zijne bezwaren waren gerigt, aan Gedeputeerde Staten heeft verzocht alle wegens broederdienst verleende vrijstellingen aan lotelingen der gemeente Schoterland van de ligting 1869, met uitzondering van een tweetal, te willen herzien, en ten opzigte van diegene, welke berusten op drie- of vierjarige broederdienst bij het buitengewoon contingent, de uitspraak van den Militieraad te vernietigen;

dat Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 22 April jl. het door den adressant ingesteld beroep ongegrond hebben verklaard, onder meer op grond, dat al de door hem bedoelde vrijstellingen op de wet zijn gegrond, en dat op geen der wegens broederdienst vrijgestelde lotelingen het door hem gewraakte beginsel is toegepast;

dat de adressant, van deze beslissing thans bij Ons in beroep gekomen, in gebreke is gebleven aan te toonen, dat er eenige vrijstelling, ten gevolge waarvan het nummer van zijn zoon is of zou worden opgeroepen, ten onregte is verleend;

dat een algemeen verzoek om herziening der gevallen uitspraken, zonder bepaalde aanwijzing van de beslissingen, waartegen naar het oordeel van den appellant bezwaren bestaan, niet als een beroep in den zin der wet kan worden beschouwd en bij de wet niet is toegelaten;

Gezien artt. 97, 99, 103 en 104 der wet van 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72) betrekkelijk de nationale militie;

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant niet-ontvankelijk te verklaren in het door hem ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 18 Julij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 27 Julij ll., n°. 7, houdende beschikking op *het beroep van J. P. en L. H. Engelbrecht, te Amsterdam, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij aan E. Bispinck vergunning in verleend om door middel van het bij hem in gebruik zijnde stoomwerktuig eene garenwinderij in werking te brengen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 166—169).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door J. P. en L. H. Engelbrecht, te Amsterdam, ingesteld beroep tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 25 Maart 1868, n°. 39, waarbij aan E. Bispinck vergunning is verleend om in het perceel HH, n°. 95, te Amsterdam, door middel van het bestaande stoomwerktuig eene garenwinderij in werking te brengen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 14 Julij 1869, n°. 33;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 21 Julij 1869, n°. 217, 12de Afdeeling;

Overwegende:

dat bij Ons besluit van 7 November 1867, n°. 67, is beslist, dat aan E. Bispinck het hebben eener stoomgarenwinderij in het bovengenoemde perceel niet kon worden vergund; dat deze daarop een nieuw verzoek heeft ingediend om, na opheffing van het gedeelte der fabriek, hetwelk tot bezwaren aanleiding gaf, zijne garenwinderij door het aanwezige stoomwerktuig te drijven; en dat hem door Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 25 Maart 1868 de gevraagde vergunning is verleend, onder voorwaarde, dat de assen, raderen, drijfriemen en andere toestellen, welke gediend hadden tot het in werking brengen van de garenglanzerij (zijnde dit het bedoelde gedeelte der fabriek), zouden worden weggenomen;

dat de adressanten tegen deze vergunning bij Ons in beroep zijn gekomen, op grond, dat, ook na de gemaakte veranderingen, de door hen ondervonden hinder en nadeel zijn blijven bestaan;

dat Ons voornoemd besluit steunde op de overweging: dat het huis der adressanten aan de zuid- en westzijde door de fabriek van E. Bispinck wordt ingesloten, en daarvan slechts door eenen gemeenen muur wordt gescheiden; dat het verband, hetwelk tusschen de fabriek en de aangrenzende gebouwen bestaat, oorzaak is, dat de trilling en beweging regtstreeks aan laatstgenoemde gebouwen werden medegedeeld; en dat het niet gebleken was, dat er middelen bestonden om door het opleggen van nadere voorwaarden aan dit bezwaar te gemoet te komen;

dat Bispinck gemeend heeft alle bezwaren te kunnen wegnemen door verplaatsing der garenglanzerij; doch dat het gebleken is, dat dit middel ten eenemale onvoldoende is, en dat de hinder en het nadeel voor zijne naburen in hooge mate blijven voortbestaan;

dat dus ook thans nog dezelfde redenen bestaan om de vergunning tot het hebben eener stoomgarenwinderij in een daartoe niet behoorlijk ingerigt gebouw, en waar de werktuigen, met verwaarloozing van alle voorzorgen ter voorkoming van hinder, in eenen gemeenen muur bevestigd zijn of daarop rusten, te weigeren, tenzij de belanghebbende Bispinck door het optrekken van eenen eigenen muur, waaraan alleen de werktuigen der fabriek zullen mogen worden bevestigd, en met wegneming dus van alle verband tusschen de fabriek en het woonhuis der adressanten, in dezen toestand verbetering aanbrengen;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. met wijziging van het bovengenoemde besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 25 Maart 1868, n°. 39, aan E. Bispinck nog de verpligting op te leggen om in zijne bij dat besluit bedoelde fabriek aan te brengen een eensteens-

muur, behoorlijk gefundeerd, op een afstand van minstens 25 centimeters van de bestaande gemeene muren, in welken nieuwen muur alleen zullen mogen worden bevestigd, en waarop alleen zullen mogen rusten de toestellen zijner fabriek;

2°. te bepalen, dat aan deze voorwaarde zal moeten voldaan zijn binnen twee maanden na de dagteekening van dit besluit, zullende bij gebreke daarvan de vergunning tot het hebben der stoomgarenwinderij geacht worden te zijn ingetrokken.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 27 Julij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

3°. van den 27 Julij ll., n°. 10, houdende beschikking op *het beroep van P. J. Pauwels c. s., stemgeregtigde Ingelanden van het waterschap de Binnenpolder van Hedikhuizen, van afwijzende beschikkingen op hunne bezwaren tegen eene benoeming van leden van het Bestuur van dat waterschap* (zie het verslag over deze zaak op blz. 157—166).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het bij Ons ingesteld hooger beroep van P. J. Pauwels en andere Ingelanden van het waterschap de Binnenpolder van Hedikhuizen, tegen eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 19 Februarij jl., waarbij verklaard is, dat er geene termen zijn gevonden om de op 3 Februarij 1869 in de vergadering van Geërfden der polders plaats gehad hebbende benoemingen te vernietigen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 14 Julij 1869, n°. 34;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 22 Julij 1869, n°. 171, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat art. 12 van het algemeen reglement voor de waterschappen in de provincie Noordbrabant, van 9 November 1861, voor de benoembaarheid tot leden van waterschappen onder anderen als vereischte stelt, dat zij moeten zijn stemgeregtigd;

dat die uitdrukking, in verband met art. 6, hetwelk onderscheidenlijk gewaagt van stemgeregtigde Ingelanden en van hen, die krachtens art. 5 stemgeregtigd zijn (welk art. 5 onder anderen bepaalt, dat het stemregt van zedelijke ligchamen en openbare instellingen wordt uitgeoefend door een lid van het Bestuur der ligchamen of instellingen, daartoe schriftelijk aangewezen), de opvatting van Gedeputeerde Staten regtvaardigt, dat het woord „stemgeregtigd”, dat bij de behandeling van het ontwerp-reglement in de vergadering der Provinciale Staten werd in de plaats gesteld voor de

woorden „stemgeregtigde Ingelanden," welke door de Commissie oorspronkelijk waren gebezigd, -- kennelijk met opzet in het artikel gesteld is om de benoembaarheid, welke onder het vorig reglement bestond, te behouden; dat namelijk, volgens de ondubbelzinnige bepalingen der artt. 5 en 12 van het vorig provinciaal reglement van 24 Februarij 1846 op het beheer der dijken en polders in Noordbrabant, een der administrateuren eener openbare instelling, schriftelijk door het Collegie daartoe aangewezen, niet slechts stem kon uitbrengen voor het getal bunders, door die instelling in een polder in eigendom bezeten, maar, zoo de instelling ten minste het dubbeltal der bunders had, voor het stemregt vereischt, ook tot lid van het Dijk- of Polderbestuur kon worden benoemd;

dat nergens uit blijkt, dat men, bij het maken van het nu vigerend reglement, in dat bestaande regt verandering heeft willen brengen, en de benoembaarheid van zoodanige bestuursleden van openbare instellingen tot leden van een Polderbestuur heeft willen opheffen;

dat daarenboven de door de appellanten beweerde stelling, dat eigen grondbezit een stellig vereischte tot benoembaarheid zijn zoude, ook wordt wedersproken door het derde lid van art. 12, waarin aan het bijzonder reglement wordt overgelaten om zelfs hen, die alle stemgeregtigdheid missen (zoo als huurders en bruikers van land) tot leden van het Waterschapsbestuur benoembaar te verklaren; terwijl het niet aannemelijk is, dat men, de benoembaarheid zoo ruim willende openstellen, daarvan zoude hebben willen uitsluiten de wettige vertegenwoordigers van ligchamen of instellingen, die door veel landbezit groot belang in het beheer van een waterschap kunnen hebben;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 19 Februarij 1869, G., nº. 125, het daartegen ingesteld beroep van P. J. Pauwels c. s. ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 27 Julij 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van K. Siccama, te Burum, gemeente Kollumerland, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij zijne aanwijzing voor de dienst bij de nationale militie is gehandhaafd.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! De adressant, Cornelis Sikkema, loteling voor dit jaar in de gemeente Kollumerland, provincie Friesland, heeft zoowel bij den Militieraad te Leeuwarden als bij Gedeputeerde Staten der provincie Friesland vrijstelling van de dienst gevraagd, op grond, dat hij is de jongste van vier zonen, waarvan de oudste buiten oproeping bleef, de tweede vijf jaren als milicien heeft gediend, en de derde in 1860 is ingelijfd en, overeenkomstig art. 2 der wet van 27 April 1820 (*Staatsblad* nº. 11), reeds in het jaar 1861 is ontslagen.

Bij hun besluit van den 8 April 1869 hebben Gedeputeerde Staten de reclame van den adressant afgewezen, op grond, dat de inlijving van dezen laatsten broeder, die dadelijk in reserve is gesteld, in geen geval, als korter dan drie jaren geduurd hebbende, volgens art. 50 der wet op de nationale militie, aanleiding kan geven tot vrijstelling van de dienst van den adressant.

De adressant is van deze uitspraak, bij ongedagteekend adres, ontvangen bij 's Konings Kabinet op 9 Junij 1869, gekomen in beroep, op grond van de hiervoor vermelde feiten betreffende de dienst van zijne beide broeders. Bij dat adres vraagt hij, reeds ingelijfd, doch thans met verlof zijnde, om, met vernietiging van de uitspraak van Gedeputeerde Staten, uit de dienst te worden ontslagen.

Onder de stukken is voorhanden eene verklaring van den adressant, dat het afschrift der uitspraak van Gedeputeerde Staten aan hem den 9 April is uitgereikt.

De Commissaris des Konings in de provincie Friesland is van oordeel, dat in ieder geval het beroep van den adressant is niet-ontvankelijk, als ingesteld, nadat de termijn, daarvoor bij de wet bepaald, was verstreken.

In deze zaak, welke krachtens magtiging des Konings den 5 Julij ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van het Gemeentebestuur van Dokkum van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan een besluit van den Raad dier gemeente om zich te verweren tegen eene vordering van de gemeente Oostdongeradeel in de zaak der herstellingskosten van de brug over de Aalsumervaart onder die gemeente.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Bij Koninklijk besluit van 28 November 1864 n°. 44 (te vinden in de verzameling van Belinfante, deel IV, bl. 410), is, overeenkomstig de voordragt van deze Afdeeling van den Raad van State, beslist, dat het onderhoud eener brug, liggende over de Aalsumervaart nabij het zoogenaamd Aalsumer Vallaat in de gemeente Oostdongeradeel, — die in 1827 door het Gemeentebestuur van Dokkum was gemaakt ter vervanging van den vroeger aldaar bestaan hebbenden steenen boog of pijp en die steeds door Dokkum was onderhouden, — geacht moest worden *niet* door art. 231 der gemeentewet van Dokkum op Oostdongeradeel te zijn overgebragt, maar alsnog op Dokkum te rusten.

De kosten der herstellingen, welke in dat jaar, hangende het administratief geding over den onderhoudspligt, door Oostdongeradeel waren voorgeschoten, zijn dan ook daarna door Dokkum gerestitueerd.

Maar in 1868 was op nieuw de toestand dier brug zoo slecht, dat om de openbare veiligheid herstelling er van werd noodig gerekend, en Oostdongeradeel maande Dokkum aan om die te doen aanbrengen; doch Dokkum weigerde, als zich daartoe niet gehouden achtende. Hierop is de vereischte belangrijke herstelling der brug op 19 September door het Bestuur van Oostdongeradeel uitbesteed, met bijlevering der benoodigde materialen, voor eene som van ƒ 760.— Voor nadere werkzaamheden buiten het bestek, welke gedurende het werk nog noodig bleken te zijn, werden nog kosten gemaakt. Volgens behoorlijke specificatie, beloopt alles te zamen eene som van ƒ 898.87 ½.

De Burgemeester van Oostdongeradeel, daartoe gemagtigd door zijnen Gemeenteraad bij besluit van 30 Maart 1869, goedgekeurd bij resolutie van Gedeputeerde Staten van Friesland van 8 April 1869, heeft zijn ambtgenoot van Dokkum, bij deurwaardersexploit van 28 April 1869, voor de Arrondissements-Regtbank te Leeuwarden doen dagvaarden tot betaling der genoemde som, met de renten à 5 pct. sedert den dag der dagvaarding tot aan de geheele voldoening, en tot veroordeeling in de kosten.

Het Gemeentebestuur van Dokkum heeft daarop ingewonnen een regtskundig advies van Mr. L. W. van Kleffens, Advokaat bij het Provinciaal Geregtshof van Friesland, omtrent de vraag, of de gedaagde gemeente in de gedane vordering behoorde te berusten. Deze vraag werd bij dat advies ontkennend beantwoord, op de volgende gronden:

„dat de gevorderde som is het bedrag der aangewende kosten van onderhoud eener brug, bestemd ten dienste van het algemeen en gelegen binnen Oostdongeradeel; dat, volgens art. 231, j°. 230, al. 2, der gemeentewet, het onderhoud van zulke ten algemeenen dienste bestemde zaken een gemeentelast is, behoudens bestaande wettige verpligting van anderen; dat dus in den regel elke gemeente de binnen haren kring liggende bruggen moet onderhouden; dat met de uitzondering: „behoudens bestaande wettige verpligtingen van anderen” bedoeld zijn verpligtingen, op anderen klevende ten gevolge van eene overeenkomst of een anderen regtsgrond van burgerregtelijken aard, gelijk blijkt uit de toelichting der Regering op het artikel en uit arresten van den Hoogen Raad (cf. arresten van 29 November 1864 en 5 Februarij 1869) (1); dat er geen titel bestaat, volgens welken Dokkum tot onderhoud dezer brug verpligt zoude zijn, en de vroeger door Dokkum gedane herstellingen nooit eene verpligting kunnen scheppen, evenmin als de bereidverklaring tot restitutie der herstellingskosten in 1864 voor Dokkum gelden kan als eene overeenkomst om zich voortdurend met dit onderhoud te blijven belasten;

„dat er ook geen andere regtsgrond bestaat, volgens welken Dokkum daartoe zou verpligt zijn, zoodat de kosten moeten blijven voor rekening van Oostdongeradeel, tenzij die gemeente ze op derden mogt kunnen verhalen; terwijl eindelijk de vraag naar het bestaan der in art. 231 der gemeentewet bedoelde wettige verpligtingen is eene zaak van burgerlijk regt en geen geschilpunt van bestuur, zoodat 's Konings beslissing van 28 November 1864 het Gemeentebestuur van Dokkum niet bindt.”

De Raad der gemeente Dokkum heeft daarop in zijne vergadering van 5 Mei 1869 met algemeene stemmen besloten den Burgemeester te magtigen om namens de gemeente Dokkum zich tegen de ingestelde vordering te verweren, zoowel in eersten aanleg als in hooger beroep of cassatie, en, des noodig, om tegen een ongunstig vonnis in hooger beroep te komen of zich in cassatie te voorzien, en voorts om op dat raadsbesluit de goedkeuring van Gedeputeerde Staten te vragen.

Het Collegie van Gedeputeerde Staten heeft echter, bij resolutie van 14 Mei 1869, overwogen, dat, met het oog op de Koninklijke beslissing van 28 November 1864, het verleenen der gevraagde magtiging niet kon geacht worden te zijn in het belang der gemeente; en mitsdien, zoowel op dien grond als lettende op zijne verhouding van administratieve autoriteit tot het hoogste uitvoerend gezag, geoordeeld geene vrijheid te hebben om eene magtiging te verleenen, welker strekking zoude zijn goedkeuring van een raadsbesluit, dat, met voorbijgaan van gezegde beslissing des Konings, het daarbij uitgemaakt onderwerp van geschil nader wil doen uitmaken door eene regterlijke uitspraak, en derhalve besloten te difficulteren in het verleenen der gevraagde magtiging, en mitsdien de verzochte goedkeuring aan het raadsbesluit te onthouden.

In de raadsvergadering van Dokkum is daarop op 7 Junij 1869 met algemeene

---

(1) Zie *Weekblad van het Regt* n°. 2655 en 3088.

stemmen besloten om van die weigering, krachtens art. 200 der gemeentewet, bij den Koning in hooger beroep te komen. Dat beroep is ingesteld bij een adres van 8 Junij ll., dat door den Minister van Binnenlandsche Zaken op 'sKonings magtiging bij deze Afdeeling van den Raad van State is aanhangig gemaakt bij brief van 8 Julij ll. Devolgende gronden van bezwaar tegen de resolutie van Gedeputeerde Staten worden daarin aangevoerd:

1°. dat Gedeputeerde Staten, wèl goedkeurende het besluit van Oostdongeradeel tot het instellen eener civiele actie tegen Dokkum, die gemeente in de gelegenheid stelden tot den aanval, doch, door hunne weigering op Dokkums besluit tot verwering, Dokkum nu dwingen om ongehoord te worden veroordeeld; dat zij dus dwingen tot een vonnis bij verstek, den regel miskennen: „audi et alteram partem", den schijn op zich laden van te meten met twee maten, en inderdaad dwang opleggen door het bevel: „gij moogt u niet tegen den aanval verdedigen;"

2°. dat Gedeputeerde Staten ten onregte het doen voorkomen, alsof het onderwerp van geschil, door Oostdongeradeel nu bij den burgerlijken regter aangebragt, reeds was uitgemaakt bij 's Konings besluit van 1864. Maar de vraag, of er eene wettige verpligting op Dokkum rust tot onderhoud der brug, zal nu juist door den regter moeten beslist worden; die vraag is door het Koninklijk besluit niet uitgemaakt; alleen is door dat besluit de vraag beslist, of de onderhoudslast door art. 231 der gemeentewet van Dokkum op Oostdongeradeel *is* overgebragt. Er was dus feitelijk vooropgesteld, dat er ten laste van Dokkum eene onderhoudspligtigheid *wettig bestond* en *gebleken* was; voor een onderzoek naar die feitelijke premisse waren dus bij den Koning geene termen. Die quaestie is en kon niet worden uitgemaakt dan door de archieven der gemeente;

3°. dat de vraag, of Dokkum eene voor algemeen gebruik bestemde brug, in eene andere gemeente liggende, moet blijven onderhouden, betreft een geschilpunt van burgerlijk regt: nu de eischende gemeente die brengt ter cognitie van den regter, moest de gedaagde in staat gesteld worden zich dáár althans te verweren.

Gedeputeerde Staten, door den Minister op dat adres gehoord, hebben bij uitvoerigen brief van 1 Julij jl. hunne gedane beslissing, hunne weigering verdedigd. Zij betoogen: 1°. dat er van uitoefening van dwang of van het meten met twee maten geen sprake kan zijn, doch dat, na de uitdrukkelijke beslissing des Konings, dat de onderhoudslast der quaestieuse brug op Dokkum *is blijven rusten*, het welbegrepen belang der gemeentenaren zich verzette tegen 's Raads besluit om nog over diezelfde quaestie voor de Regtbank te gaan procederen; dat zij, als administratief Collegie, niet mogten medewerken om een punt, dat door de hoogste administratieve magt *in terminis* beslist was, nog eens te doen onderwerpen aan het oordeel der regterlijke magt. Door dus te geven goedkeuring op het besluit van Oostdongeradeel tot dagvaarding, en weigering op dat van Dokkum, handelden Gedeputeerde Staten uit éénzelfde beginsel: eerbiediging van 's Konings gegevene beslissing; 2°. dat, in strijd met de voorstelling in het adres van Dokkum, wel degelijk het wettig bestaan van Dokkums verpligting in het administratief geschil is onderzocht, en dat daarbij beslist is, dat die verpligting op die gemeente *is blijven rusten;* dat die verpligting onderzocht is geworden, blijkt ook daaruit, dat de Afdeeling van den Raad van State destijds, vóór de voordragt eener beslissing aan den Koning, van de litigerende partijen inlichtingen gevraagd en bekomen heeft over het fond der zaak; 3°. dat het sustenu van het Gemeentebestuur van Dokkum, dat de vraag een geschilpunt oplevert van burgerlijk regt, de strekking heeft om alle verbindende kracht aan 's Konings beslissing van 1864 te ontnemen; dat de quaestie over den onderhoudspligt toen, met goedvinden ook van Dokkum, als geschil van bestuur tusschen twee gemeenten is behandeld en afgedaan; dat Dokkum zelf zich destijds op art. 132 der Grondwet beroepen heeft om 's Konings beslissing te erlangen. Met die toenmalige houding

strookt niet Dokkums tegenwoordige houding, om die beslissing niet te willen eerbiedigen. Geheel wordt uit het oog verloren de considerans van 's Konings besluit, dat de brug in geschil, op den daarvoor aangevoerden grond, *niet* kan gerangschikt worden onder de *aan Oostdongeradeel behoorende werken*, schoon op zijn grondgebied gelegen.

Nadere memoriën zijn er niet ingediend. Alleen nog heeft Oostdongeradeel ingezonden afschrift van de reeds overgelegde en vermelde stukken: *a.* het besluit van 28 November 1864, en *b.* de dagvaarding, aan het Gemeentebestuur van Dokkum beteekend. Er zal alzoo thans eene beslissing op Dokkums adres aan Zijne Majesteit moeten voorgedragen worden.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het beroep van den Raad der gemeente 's Gravenhage van de weigering van Gedeputeerde Staten van Zuidholland om goed te keuren de raadsbesluiten van* 6 *en* 12 *April ll. tot onderhandsche verpachting der tollen op den ouden Scheveningschen straatweg en op den nieuwen Badweg langs het Kanaal.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! De Gemeenteraad van 's Gravenhage vindt zich verpligt bij Zijne Majesteit voorziening te vragen omtrent eene handeling van heeren Gedeputeerde Staten van Zuidholland.

Sedert tal van jaren heeft 's Gravenhage tol geheven op den Ouden Scheveningschen straatweg, en sedert er een straatweg ligt tusschen 's Gravenhage en het Stedelijk Badhuis, is dit ook op dien weg geschied.

Het bedrag en de grondslagen dier heffingen zijn vastgesteld bij raadsbesluit van 12 Februarij 1856, hetwelk op den 2 Mei daaraanvolgende (bij besluit n°. 128) Zijner Majesteits goedkeuring mogt verwerven.

Eene weinig beduidende wijziging is gemaakt bij eene verordening van 13 Februarij 1866, goedgekeurd bij Zijner Majesteits besluit van 21 Maart 1866, n°. 66.

Die goedkeuring is telkens verleend, nadat (natuurlijk) voldaan was aan het voorschrift van art. 233 der gemeentewet. Evengemelde raadsbesluiten waren aan Gedeputeerde Staten voorgedragen, met bijvoeging der op den 12 Februarij 1856 vastgestelde verordening op de invordering dier belasting, waarvan art. 4 luidt:

„De invordering van het tol- of boomgeld geschiedt, hetzij door pachters, hetzij door tolgaarders, gelijk zulks door den Gemeenteraad wordt vastgesteld.”

In de jongstverloopen jaren heeft die invordering bij verpachting plaats gehad, omdat de Gemeenteraad van oordeel was, dat de finantiën van 's Gravenhage daardoor meer dan door gaardering werden gebaat, en omdat het niet zelden bezwaar in heeft, vertrouwde en ook overigens geschikte gaarders te vinden.

De Raad gelooft, dat het hier de plaats niet is, de juistheid van dit zijn oordeel te betoogen, omdat bij dit adres alleen sprake kan zijn van wettigheid. Ten overvloede kan hij echter wijzen op de algemeenheid der voorkeur, die door tolheffende besturen, en niet het minst door het Rijksbestuur, aan verpachting boven gaardering wordt gegeven.

Het jongste pachtcontract stond met ultimo April 1869 af te loopen. Geene verandering wenschende, besloot de Raad op 2 Februarij 1869 tot openbare verpachting

weder voor drie jaren. De poging echter daartoe mislukte. Om welke reden ook, er deden zich geene gegadigden op, die een pachtprijs boden in verhouding tot dien der jongstverloopen jaren; en de Raad zou zich hebben moeten getroosten tot heffing bij gaardering over te gaan, indien zich niet eene gelegenheid had voorgedaan tot vrij voordeelige onderhandsche verpachting. Het onderhandsch karakter der pachtovereenkomst maakte, naar art. 194 der gemeentewet, de goedkeuring van Gedeputeerde Staten noodzakelijk; en dit Collegie meent zijne goedkeuring aan het raadsbesluit tot verpachting te moeten onthouden, niet omdat die niet zou zijn in het belang der gemeente, maar omdat verpachting van deze tollen (waarop geenerlei goedkeuring zou zijn gevraagd, zoo ze in het openbaar had plaats gehad) zou strijden met de voorschriften der gemeentewet betreffende de invordering van plaatselijke belastingen, en dus door die wet zou worden gewraakt.

Deze zienswijze van Gedeputeerde Staten is den Raad kenbaar geworden niet door een besluit, bedoeld bij art. 198 der gemeentewet, maar door eene aan Burgemeester en Wethouders toegezonden nota van aanmerkingen, dd. 13 April 1869, waarbij, niettegenstaande de opmerkingen van Burgemeester en Wethouders, op den 20 dier maand is volhard.

De Raad heeft dus te wachten, òf dat alsnog zal worden genomen een met redenen omkleed besluit tot weigering der gevraagde goedkeuring op de raadsbesluiten van 6 en 12 April ll., òf dat die laatsten aan Zijne Majesteit ter vernietiging zullen worden voorgedragen.

Voor beide eventualiteiten meent de Raad zich reeds nu tot Zijne Majesteit te moeten wenden.

Al dadelijk mag hij niet terughouden de opmerking, dat het vreemd schijnt het bezwaar van onwettigheid van alle tolverpachting te zien maken door een Collegie, dat, zoowel in 1856 als in 1866, zich onbezwaard achtte om aan Zijne Majesteit voor te dragen de goedkeuring van raadsbesluiten tot deze tolheffing, vergezeld van eene verordening op de invordering, die uitdrukkelijk verpachting toeliet; van een Collegie, dat jaren achtereen zijne uitdrukkelijke goedkeuring hechtte aan de 's Gravenhaagsche gemeente-begrootingen (laatstelijk op den 8 December jl. aan de begrooting over het loopende dienstjaar), waarin met zooveel woorden staat te lezen, dat deze tollen bij verpachting zullen worden geheven; van een Collegie eindelijk, dat, bij resolutie van 31 Augustus 1852 (*Provinciaal blad* n°. 105), aan Burgemeester en Wethouders in al de gemeenten der provincie een voorschrift mededeelde omtrent de inrigting der gemeente-begrootingen, volgens hetwelk art. 1 van de afdeeling „heffingen voor het gebruik van openbare plaatsen, wegen, werken en inrigtingen" moet luiden:

„Opbrengst van tollen op de wegen:

„*a.* bij verpachting,

„*b.* bij gaardering."

Het alstoen voorgeschreven model, ontworpen door het Collegie van Gedeputeerde Staten, was door Zijne Majesteit goedgekeurd bij besluit van 23 Augustus 1852, n°. 39.

Wat echter hiervan zij, de éénige vraag is: wordt teregt aan de raadsbesluiten van 6 en 12 April ll. de daarop naar art. 194 der gemeentewet noodige goedkeuring onthouden? Komt de Raad teregt bij Zijne Majesteit voorziening vragen tegen deze handeling van Gedeputeerde Staten?

De Raad vertrouwt, dat de eerste vraag ontkennend, de andere toestemmend moet worden beantwoord.

In de eerste plaats meent de Raad hier te mogen herhalen, wat reeds (vruchteloos) door Burgemeester en Wethouders aan Gedeputeerde Staten is opgemerkt, dat het hierboven afgeschreven art. 4 der verordening op de invordering dezer tollen, vooral

met het oog op art. 235, 2de lid, der gemeentewet, geacht moet worden door Zijne Majesteit te zijn bekrachtigd, en dat art. 236 dier wet Gedeputeerde Staten dus onbevoegd schijnt te verklaren om, al ware dat art. 4 ook in onmiskenbaren strijd met de gemeentewet, zich tegen de verpachting dezer tollen op eenige andere wijze te verzetten, dan door in bedenking te geven aan de Hooge Regering om eene wet tot vernietiging dier bepaling te provoceren.

Immers volgens gemeld art. 235 is de Koninklijke goedkeuring op de raadsbesluiten tot tolheffing van 1856 en 1866 niet anders verleend dan in verband met de voorschriften, naar welke die belasting moet worden ingevorderd, en behooren die voorschriften dus (naar de vrij duidelijke uitspraak der memorie van toelichting ad art. 235 der gemeentewet) ook wel degelijk tot de bij art. 236 bedoelde „bepalingen betreffende plaatselijke belastingen.” De wetgever schijnt zich voorbedachtelijk van het zeer rekbare woord „betreffende” te hebben bediend.

Zoo is het ook begrepen bij 's Hoogen Raads arrest van 12 November 1867, *Weekblad van het Regt* n°. 2968.

Indien Gedeputeerde Staten werkelijk, gelijk de Raad vermeent, onbevoegd zijn zich tegen de voortdurende naleving van dikwijls genoemd art. 4 te verzetten, dan mogten zij ook in billijkheid hunne goedkeuring niet aan de besluiten tot onderhandsche verpachting onthouden, omdat, volgens de memorie van toelichting op art. 194, die goedkeuring alleen wordt vereischt om daarin te vinden dien waarborg, die anders in algemeene mededinging wordt gevonden.

Maar indien werkelijk al eens de verordening op het heffen der onderwerpelijke tollen niet mogt vallen onder de zoodanige, die slechts door de wet kunnen worden vernietigd, en indien Gedeputeerde Staten zich tot Zijne Majesteit mogten wenden, om haar, althans om gemelde bepaling van art. 4, krachtens art. 153 der gemeentewet, te zien vernietigen, — dan nog oordeelt de Raad, dat zij zich ten onregte met eene gunstige uitkomst dezer poging zouden vleijen.

Gedeputeerde Staten zeggen in hunne nota van 13 April ll., dat verpachting is in strijd met de voorschriften der gemeentewet betreffende de invordering van plaatselijke belastingen.

Die stelling op zich zelve zal niemand betwisten; maar de éénige vraag is, of de bepalingen der artt. 257 en volgenden der gemeentewet, waaruit het onwettige van deze verpachting wordt afgeleid, toepasselijk zijn op de weg-, straat- en andere gelden, in art. 238 genoemd.

De nota van aanmerkingen begint met ze stilzwijgend te doen voorkomen als volkomen beantwoordende aan het begrip van belasting, als onmiskenbare *species* van het *genus* belasting; maar die voorstelling in onjuist.

Gedeputeerde Staten geven daarvoor geen enkelen grond, maar merken slechts op, dat de toenmalige heer Minister van Binnenlandsche Zaken zich, bij zekere missive van 26 Februarij 1866, vereenigd moet hebben met eene tegen de verpachting van het regt om marktgelden in te vorderen door Gedeputeerde Staten eener (ongenoemde) provincie gemaakte bedenking, en besluiten uit deze omstandigheid, en daaruit alleen, dat invordering van tolgelden „behoort te geschieden door tolgaarders, door de gemeente aangesteld, wier bezoldigingen uit de gemeentekas worden voldaan.”

„Eindelijk” zoo luidt het slot der nota, „wordt nog verwezen naar een arrest van den Hoogen Raad van den 5 December 1865, medegedeeld door VAN DEN HONERT, *Strafregt en Strafvordering*, 1865, blz. 533.”

De Raad zal het stilzwijgen bewaren over de hem geheel onbekende missive van 26 Februarij 1866, alleen opmerkende, dat die drie weken later is gevolgd door Zijner Majesteits besluit van 21 Maart 1866, n°. 66, hetwelk goedkeuring van tolverpachting involveert; hij zal evenmin treden in een onderzoek, of marktgelden of tolgelden

hier volkomen gelijkgesteld moeten worden, maar zich tot staving zijner meening, dat deze tolheffing mag worden verpacht, op eenige andere autoriteiten beroepen.

Als eerste autoriteit noemt de Raad hierbij den wetgever zelven, die bij zijne memorie tot toelichting van het ontwerp der gemeentewet, ook bij zijne memorie van beantwoording der gemaakte aanmerkingen, niet alleen op den voorgrond stelt het denkbeeld, maar met kracht ook daaraan vasthoudt, dat hij zich niet had te verdiepen in eene oplossing der staathuishoudelijke vraag, of de hier opgenoemde regten belastingen zijn.

Consequent hieraan vasthoudende, heeft de wetgever dan ook de aanvankelijke redactie van het ontwerp, die het voor belastingen houden of daarmede gelijkstellen onbeperkt liet, gewijzigd, de gelijkstelling beperkt tot „wat de toepassing van artt. 232—237 betreft."

De Raad wil zijne toevlugt niet nemen tot den gevaarlijken regel: *qui dicit de uno negat de altero*, om hieruit af te leiden, dat de wetgever bepaaldelijk de toepasselijkheid van artt. 257 sqq. heeft uitgesloten; maar hij durft stellen, dat door die bijvoeging zeer zeker de gewigtigste reden is weggevallen, waarom men die artt. 257 sqq. ook zooveel doenlijk bij de regten, gelden en loonen van art. 238 zou moeten in acht nemen. Hij behoeft dus zeer zeker niet te beproeven het niet zeer bezwaarlijke betoog, dat de algeheele toepassing dier artt. 257 sqq. op tolgelden vrij onoverkomelijke bezwaren zou opleveren.

Behalve op den wetgever en op de geschiedenis van art. 238 beroept de Raad zich tot staving zijner stelling op: Mr. J. de Bosch Kemper, *Handleiding tot de kennis van het Nederlandsche Staatsregt*, p. 510, 578, 620. Het Openbaar Ministerie bij den Hoogen Raad, van den Honert, *Gemengde Zaken*, VI, p. 258, 292; VII, p. 204; XIV, p. 66; *Belastingen*, VII, p. 247; *Strafregt*, 1865, p. 304, 533. *Regtsgeleerd Bijblad*, 1864, p. 542. Een betoog „Sluisgelden, Belastingen" in *Weekblad van het Regt* n°. 2555. Mr. H. C. A. Thieme, in *Bijdragen* van Mrs. Boer, Fruin en Hubrecht, van October 1865, p. 78.

Eindelijk mag de Raad niet verzwijgen, dat zelfs 's Hoogen Raadskamer van strafzaken (de andere kamer schijnt in het geheel meer tot de tegenovergestelde meening over te hellen) bij een arrest van 20 Junij 1865 (van den Honert, 1865, p. 303) tolheffing niet als belasting heeft beschouwd.

De Raad meent zich alzoo te mogen vleijen, dat de bepaling van art. 4 zijner verordening van 12 Februarij 1856 in elk geval van kracht zal blijven.

Mogt, eindigt de Raad, Zijne Majesteit oordeelen, dat Hare beslissing omtrent het bij deze behandelde punt valt in de termen van art. 201 der gemeentewet, dan (zoo vertrouwt althans de Raad) zullen Gedeputeerde Staten uit dat artikel en uit hetgeen er onmiddellijk op volgt, afleiden, dat zij in het vervolg aan geene onderhandsche verpachting der onderwerpelijke tollen hunne goedkeuring mogen onthouden op grond van vermeende onbestaanbaarheid van tolverpachting.

Dit request door den Minister van Binnenlandsche Zaken verzonden zijnde aan Gedeputeerde Staten, is daarop door dat Collegie het volgende ambtsberigt ingediend:

Met weder-aanbieding van het bij apostillaire beschikking van den 15 Mei 1869, n°. 30, 2de Afdeeling, ons door Uwe Excellentie gezonden adres en bijlagen van den Gemeenteraad van 's Gravenhage, hebben wij de eer Uwer Excellentie toe te zenden de besluiten van den Gemeenteraad betreffende de onderhandsche verpachting van de tollen op den ouden Scheveningschen straatweg en op den nieuwen Badweg langs het Kanaal, die tot het aanhangig verschil van gevoelen hebben aanleiding gegeven.

In het ons toegezonden adres verklaart de Gemeenteraad te vertrouwen, zoo Zijne

Majesteit mogt oordeelen, dat hare beslissing omtrent het bij het adres behandelde punt valt in de termen van art. 201 der gemeentewet, — dat wij alsdan uit dat artikel en uit hetgeen er onmiddellijk op volgt zullen afleiden om in het vervolg aan onderhandsche verpachtingen van tollen onze goedkeuring niet te onthouden op grond van vermeende onbestaanbaarheid van tolverpachting.

Ofschoon er, naar onze meening, nog geene termen bestaan voor toepassing van het hiervoren aangehaald artikel der gemeentewet, daar in het bestaande verschil door ons geene beslissing is genomen, maar slechts een berigt is gezonden, waaruit blijkt, dat het nemen eener beslissing omtrent de gevraagde goedkeuring door ons is verdaagd, — zoo is het ons echter raadzaam voorgekomen de aandacht van Uwe Excellentie te vestigen op de belangrijke in het adres behandelde vraag, namelijk: of het regt tot heffing van weg- of straatgelden, door den Koning, krachtens art. 238 der gemeentewet toegestaan, kan worden verpacht, en ons te voegen bij den in het adres uitgedrukten wensch, dat de Hooge Regering in dit adres genoegzame aanleiding zal vinden tot het nemen van eene beslissing op die voor het goed beheer der gemeentelijke finantiën zoo gewigtige vraag.

Wij willen niet ontkennen, dat de Gemeenteraad in zijn adres teregt ons Collegie verwijt, dat eerst nu door ons wordt gewezen op de onwettigheid van het verpachten van tollen en soortgelijke heffingen.

Tolheffing als belasting te beschouwen is een nieuw beginsel, waarop bij het beheer der gemeente-geldmiddelen niet steeds genoegzaam is acht gegeven.

Bij eene in den aanvang van dit jaar ontvangen voordragt van den Gemeenteraad van Brielle betreffende de invordering van gelden voor het gebruik van de vischmarkt aldaar, is door ons naauwgezet overwogen de vraag: of het regt tot heffing van marktgelden, tollen of andere gelden voor het gebruik of genot van openbare gemeentewerken, omschreven bij art. 238 der gemeentewet, vatbaar is voor verpachting of verhuring. Die vraag is, in overeenstemming met het gevoelen van Uwer Excellentie's voorganger, door ons ontkennend beantwoord, en wij besloten om bij voorkomende gelegenheden op de handhaving en toepassing van dat beginsel acht te geven.

Het is Uwer Excellentie bekend, dat daarop is gelet bij de herziening van de modellen voor gemeente-begrooting en rekening, zoo als die laatstelijk zijn goedgekeurd bij Koninklijk besluit van den 19 April 1869, n°. 43, medegedeeld bij Uwer Excellentie's missive van den 23 daaraanvolgende, n°. 135.

Wij veroorloven ons Uwer Excellentie op te merken, dat de vraag, door ons gesteld, duidelijk aanwijst, dat ons bezwaar tegen het verpachten van tollen niet treft iedere heffing van tolgelden, maar alleen de heffing van straat- of weggelden, die voor plaatselijke belastingen moeten worden gehouden en daarmede gelijkgesteld, als zijnde tot hunne heffing, door den Koning, krachtens art. 238 der gemeentewet magtiging verleend; en dat tot laatstgemelde soort van tolheffing behooren de tollen, waarover het verschil is ontstaan met den Gemeenteraad van 's Gravenhage, blijkt uit het adres en de daarbij gevoegde bijlagen.

De Gemeenteraad erkent in het adres, dat die tolheffingen geschieden krachtens de bevoegdheid, die art. 238 der gemeentewet toekent aan plaatselijke besturen, om, onder goedkeuring des Konings, gelden te heffen voor het gebruik of genot van openbare gemeentewerken.

In de hierbij overgelegde verordeningen van den Gemeenteraad van 's Gravenhage, regelende het bedrag en de wijze van invordering dier heffingen, wordt gesproken niet van tolheffingen, maar van de *belasting* voor het gebruik van den straatweg tusschen 's Gravenhage en Scheveningen en van dien tusschen 's Gravenhage en het Groot Stedelijk Badhuis, en worden zij, die tol moeten betalen, in de verordening op de invordering bepaald aangewezen met de benaming van *belastingschuldigen*.

De Gemeenteraad van 's Gravenhage beweert dan ook niet, dat die tolheffingen niet zouden zijn plaatselijke belastingen, maar hij beschouwt ze als eene bijzondere soort van plaatselijke heffingen, die, wat betreft de artt. 232—237 der gemeentewet, voor plaatselijke belastingen moeten worden gehouden, doch waarop de bepalingen, in de gemeentewet opgenomen, betreffende de invordering der belastingen, niet van toepassing zijn.

Dit gevoelen, ook langen tijd voorgestaan door het Openbaar Ministerie bij den Hoogen Raad der Nederlanden, is gegrond op de woorden, waarmede het art. 238 der gemeentewet aanvangt: „*Voor plaatselijke belastingen* worden gehouden of daar„mede, wat *de toepassing van artt.* 232—237 *betreft, gelijkgesteld*”, waaruit men afleidt, dat de expresse verwijzing naar het bepaalde in de artt. 232—237 der gemeentewet de overige in de gemeentewet voorkomende voorschriften op de invordering van plaatselijke belastingen, artt. 257 en volgende, moet geacht worden uit te sluiten.

Tegenover die restrictive uitlegging der woorden, wat de toepassing van artt. 232 tot 237 betreft, voorkomende in art. 238 der gemeentewet, veroorloven wij ons de aandacht van Uwe Excellentie te vestigen op de uitlegging, daaraan gegeven door den Hoogen Raad der Nederlanden, onder anderen bij arrest dd. 5 December 1865 (1), te weten: „dat die woorden geenszins zoodanige uitsluiting uitdrukken, maar veeleer daaraan deze beteekenis moet worden gehecht, dat daardoor nog meer bepaald wordt aangeduid, dan bereids was geschied in de voorafgaande woorden: „*voor plaatselijke belastingen worden gehouden*”, eene algeheele gelijkstelling van de heffingen, in art. 238 opgenoemd, met hetgeen in den eigenlijken zin des woords belasting is.”

Maar bovendien, al ware de opvatting van den Gemeenteraad aannemelijk, dat op tolheffingen, als uitmakende eene bijzondere soort van plaatselijke belastingen, alleen van toepassing zijn de voorschriften, vervat in de artt. 232—237 der gemeentewet, en niet de bepalingen, voorkomende in de artt. 257 en volg. dier wet, — dan nog moet hieruit noodwendig volgen, dat tolheffingen, binnen het gebied der gemeente, zoo als aan de beide bedoelde tollen, niet vatbaar zijn voor verpachting.

Immers die tolgelden worden ten behoeve der gemeente 's Gravenhage geheven krachtens de bevoegdheid, aan het Bestuur der gemeente, onder goedkeuring des Konings, toegekend bij art. 238 der gemeentewet, dus *ex jure publico;* die tolgelden worden dus niet als een aan de gemeente toekomend gewoon zakelijk regt volgens ons burgerlijk regt ingevorderd; die tolgelden zijn dus niet te rangschikken onder de zaken, omschreven in art. 555 Burgerlijk Wetboek, en kunnen mitsdien, krachtens art. 1368 Burgerlijk Wetboek, geen onderwerp eener burgerlijke overeenkomst uitmaken.

De gemeente kan derhalve over die regten niet als eigendomsregten beschikken. Zij kan en mag die niet verkoopen, verruilen, verhuren, verpachten of op eenige andere wijze aan derden afstaan.

Zeer teregt worden daarom dan ook in art. 194, § *e*, der gemeentewet alleen aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten onderworpen de besluiten van gemeentebesturen, betreffende het onderhands verhuren, verpachten of in gebruik geven van gemeente-eigendommen, onder welke benaming van gemeente-eigendommen wel nimmer zullen kunnen worden gerangschikt de regten tot het doen van heffingen voor het gebruik van gemeente-eigendommen, door den Koning, krachtens art. 238 der gemeentewet, aan eene gemeente toegestaan.

Na de meer algemeene beschouwingen over de vraag, in hoeverre tolgelden met plaatselijke belastingen behooren te worden gelijkgesteld, beroept zich de Raad van

(1) Zie *Weekblad van het Regt*, n°. 2756.

's Gravenhage, tot verdediging van de door hem genomen besluiten tot tolverpachting, op het bepaalde in art. 4 der verordening op de invordering dier tolgelden en beweert, dat wij onbevoegd zijn ons te verzetten tegen de voortdurende naleving van dat artikel, op grond, dat die bepaling moet worden geacht door den Koning te zijn goedgekeurd en zij dus niet dan door eene wet kan worden geschorst en vernietigd, zoodat wij in billijkheid niet bevoegd zijn, door onthouding onzer goedkeuring aan de onderhandsche verpachtingen, tegen te werken de uitvoering van het bepaalde in art. 4 meergemeld.

Ook dit bezwaar kunnen wij niet toegeven. Wel erkennen wij, zeggen Gedeputeerde Staten, dat in art. 4 aan den Gemeenteraad de bevoegdheid wordt toegekend om nader te bepalen, of de invordering van het tol- of boomgeld zal geschieden door pachters of tolgaarders; maar daartegen moeten Gedeputeerde Staten opmerken, dat de Gemeenteraad, in zijne handelingen gebonden door de bepalingen der wet, was verpligt geweest zich te onthouden van eene wijze van handelen, die nader is gebleken te zijn in strijd met de wet.

De Gemeenteraad was gehouden die wijze van invordering te gelasten, die de wet toelaat, en buiten toepassing te houden wat daarmede is in strijd; en, bij niet-opvolging van dat beginsel, zijn Gedeputeerde Staten geroepen het te handhaven.

Ten slotte beroept de Gemeenteraad zich tot staving zijner stelling op onderscheidene schrijvers en op het Openbaar Ministerie bij den Hoogen Raad.

Gedeputeerde Staten veroorloven zich, wat betreft de laatstgenoemde autoriteit, den Minister te verwijzen naar de arresten, door den Hoogen Raad gewezen.

Zoo als zij vroeger reeds opmerkten, wordt in de uitlegging, door het Openbaar Ministerie gegeven aan art. 238 der gemeentewet, niet gedeeld door den Hoogen Raad, maar is zij steeds door dat Collegie verworpen in de bij dat adres aangehaalde arresten.

Wat betreft de uitspraak, gedaan door den Hoogen Raad, kamer van strafzaken, op den 20 Junij 1865, waarop de Raad meer bijzonder de aandacht van den Minister vestigt, als zoude uit dat arrest blijken, dat die kamer van ons hoogste regterlijk Collegie meer tot zijn gevoelen overhelt en dus tegenovergesteld is aan dat van de andere kamer, — merken Gedeputeerde Staten op, dat in gezegd arrest van 20 Junij 1865 geene sprake is van eene gemeentelijke tolheffing, maar van eene provinciale; en dat de vraag, of eene provinciale tolheffing als eene belasting moet worden beschouwd, niet uitdrukkelijk in dat arrest is beslist.

Bovendien dat beide kamers van den Hoogen Raad eenstemmig verwerpen het gevoelen van het Openbaar Ministerie, wat betreft de uitlegging, door hetzelve gegeven aan art. 238 der gemeentewet, blijkt uit het hierboven reeds door Gedeputeerde Staten aangehaald arrest van 5 December 1865, waarop door hen ook is gewezen in hunne aan den Gemeenteraad van 's Gravenhage gezonden nota.

Meer hierbij te voegen, achten Gedeputeerde Staten overbodig, daar de vraag, in deze door hen behandeld, meermalen is besproken, onder anderen in de weekbladen *de Gemeentestem* no. 860, 861, 863, 919 en 921 en het *Gemeenteblad* no. 978 en 1037.

Op deze gronden veroorloven Gedeputeerde Staten zich den Minister te adviseren, den Koning in overweging te geven, zoo Zijne Majesteit in het adres termen mogt vinden tot het nemen van eene beslissing, te verklaren: dat het verpachten van plaatselijke belastingen strijdig is met de voorschriften der gemeentewet betreffende de invordering van plaatselijke belastingen, en dat deze algemeene regel ook moet worden toegepast op heffingen van gelden voor het gebruik of genot van openbare gemeentewerken, bedoeld bij art. 238 der gemeentewet.

Het nemen eener beslissing in dien geest zal ten gevolge hebben, dat, vermits de besluiten, door den Gemeenteraad van 's Gravenhage, genomen op 6 en 12 April ll.,

niet kunnen worden geacht te zijn besluiten betreffende het onderhands verpachten van gemeente-eigendommen en dus niet kunnen worden gerangschikt onder de besluiten, die, krachtens art. 194, § *e*, der gemeentewet, zijn onderworpen aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten, het Gemeentebestuur van 's Gravenhage ze behoort in te trekken, bij gebreke waarvan zij aan den Koning ter vernietiging zullen behooren te worden voorgedragen, krachtens art. 153 der gemeentewet.

De Afdeeling is thans geroepen te dezer zake een ontwerp van besluit aan den Koning voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 18 *Augustus* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 3 dezer, n°. 16, houdende beschikking op *het beroep van D. van der Wal van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland in zake de loting voor de nationale militie* (zie het verslag over deze zaak op blz. 192 en 193).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons door Dirk van der Wal, loteling voor de nationale militie, ligting van dit jaar, wonende te Zuidland, provincie Zuidholland, op den 4 Mei jl. ingediend adres, daarbij verzoekende, dat, met vernietiging der uitspraken van den Militieraad te Rotterdam in dato 18 Maart jl. en van Gedeputeerde Staten van gemelde provincie van den 27 April daaraanvolgende, door Ons zal worden beslist, dat hij aanspraak heeft op vrijstelling van de dienst als éénige wettige zoon;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 20 Julij 1869, n°. 43;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 27 Julij 1869, n°. 195, 4de Afdeeling;

Overwegende:

dat de adressant is éénige zoon uit het eerste huwelijk zijner moeder Adriaantje Zevenbergen met Jacob van der Wal, doch dat hij halve broeders heeft uit het tweede huwelijk zijner genoemde moeder met Cornelis Vlielander, te Zuidland; dat hij bij den Militieraad te Rotterdam en vervolgens in beroep bij Gedeputeerde Staten der provincie Zuidholland vruchteloos heeft verzocht vrijstelling van de dienst, op grond, dat hij zou zijn éénige wettige zoon;

dat Gedeputeerde Staten bij hunne uitspraak van den 27 April jl. dat verzoek hebben afgewezen, omdat vrijstelling als éénige wettige zoon enkel zou toekomen aan hem, die dat is uit beide ouders en niet enkel van vaders- of moederszijde;

dat de adressant, van deze uitspraak bij Ons in beroep gekomen zijnde, hoofdzakelijk heeft beweerd: dat hij teregt aanspraak op de gemelde vrijstelling maken kan; dat toch uit de woorden van art. 47, al. 3, der wet op de nationale militie: „onverschillig of de ouders in leven of overleden zijn," blijkt en ook bij de behandeling der wet door de Regering in hare memorie van beantwoording duidelijk is uitgesproken, dat die vrijstelling hare reden voornamelijk vindt in den wil der wet om den éénigen zoon als stamhouder zijner familie te sparen; dat uit de artt. 48 en 49 der wet, handelende over vrijstelling wegens broederdienst, en dus over een onderwerp, geheel vreemd aan de vrijstelling als éénige wettige zoon, geene gevolgtrekkingen mogen worden gemaakt ter beperking van laatstbedoelde vrijstelling; dat in art. 47, al. 3, de vrijstelling voorkomt, verleend aan den éénigen wettigen zoon, doch dat daarbij niet wordt gezegd, dat die vrijstelling ook toekomt aan dengeen, die een halven broeder of halve broeders heeft; dat de verdere woorden van gezegde al. 3 enkel strekken om den twijfel weg te nemen, onder de vroegere wetten ontstaan, of art. 16 der wet van 27 April 1820 (*Staatsblad* n°. 11) wel van toepassing was op den éénigen zoon, wanneer zijne ouders waren overleden; dat, volgens het algemeen aangenomen spraakgebruik, onder de woorden éénige zoon enkel wordt verstaan hij, die geene broeders heeft; dat de ingeroepen bedoeling om den stamhouder voor de familie te sparen, bij uitnemendheid past op zoodanigen zoon, wanneer zijne ouders overleden zijn, in mindere mate, wanneer zij beiden nog in leven zijn, en in het geheel niet, wanneer de vader in ander huwelijk nog andere zonen heeft verwekt; dat, indien al. 3 van art. 47 de vrijstelling, door den adressant geëischt, uitdrukkelijk verleende, dan voorzeker uit artt. 48 en 49 geene beperking van die vrijstelling zou mogen worden afgeleid, maar dat het volkomen geoorloofd is om uit die en ook uit andere artikelen der wet ten overvloede den zin van art. 47, 3de al., nader toe te lichten;

dat, volgens de gemelde artikelen, de éénige zoon uit vroeger of later huwelijk geacht wordt te behooren tot hetzelfde gezin als zijne halve broeders, zoodat de dienst van een halven broeder hen vrijstelt, en omgekeerd; dat, indien het stelsel van den adressant in de bedoeling der wet had gelegen, een zoon met halve broeders ten aanzien der militiewet buiten eenig verband met die halve broeders zou moeten zijn gesteld, even als dit het geval is, wanneer echtgenooten zonen aanbrengen, door ieder in vroeger huwelijk verwekt;

dat in het stelsel van den adressant alle zonen, zonder aanzien van hun getal, van denzelfden vader of van dezelfde moeder, aanspraak zouden kunnen maken op vrijstelling, wanneer ieder hunner uit een verschillend huwelijk zoude zijn geboren;

dat onder de werking der vroegere wetten op de nationale militie, waarin ook

slechts gesproken werd van éénigen wettigen zoon, zonder verdere aanduiding, de vrijstelling geacht werd niet te kunnen worden verleend dan aan den wettigen zoon zonder volle of halve broeder of broeders; dat uit de geschiedenis der tegenwoordige wet in geenen deele blijkt, dat men die vrijstelling dermate heeft willen uitbreiden, hetgeen toch zeker het geval zou zijn geweest, indien dit in de bedoeling had gelegen; dat dan ook bij Ons besluit van 8 Mei 1862 (*Staatsblad* n°. 46), uitgevaardigd kort na het in werking treden der wet op de nationale militie, is bepaald, dat in het getuigschrift n°. 11, over te leggen door éénige wettige zoons, die vrijstelling als zoodanig verzoeken, de verklaring moet voorkomen, dat zij geen halve broeder of broeders hebben;

Gezien de wet van den 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten der provincie Zuidholland dd. 27 April jl., den adressant te verklaren ongegrond in zijne daartegen bij Ons ingebragte bezwaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 3 Augustus 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 3 dezer, n°. 17, houdende beschikking op *het beroep van Algemeene Armvoogden van Heerenveen, gemeente Schoterland, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij Heerenveen is aangewezen als domicilie van onderstand van Alida Lieuwes de Jong* (zie het verslag over deze zaak op blz. 170 en 171).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van de Algemeene Armvoogden van Heerenveen (gemeente Schoterland), daarbij in beroep komende tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 4 Julij 1868, n°. 44, waardoor, bij uitspraak in hun geschil met de Algemeene Armvoogden van Heerenveen (gemeente Aengwirden), Heerenveen in Schoterland is aangewezen als het onderstands-domicilie van Alida Lieuwes de Jong;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 14 Julij 1869, n°. 29;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 27 Julij 1869, n°. 221, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat van deze behoeftige, welke in 1867 te Amsterdam wegens krankzinnigheid in verpleging is opgenomen, geene doop- of geboorte-acte heeft kunnen worden opgespoord;

dat Gedeputeerde Staten van Friesland Heerenveen (Schoterland) als haar onderstandsdomicilie hebben aangewezen, op grond eener door haren ouderen broeder Hartman Lieuwes de Jong op 6 April 1868 onder eede afgelegde verklaring, inhoudende, dat hij is geboren te Heerenveen (Aengwirden) op 27 September 1794; dat hij niet juist wist te zeggen, wanneer zijne zuster Alida geboren is, doch dat zij, naar zijne gissing, ongeveer zestig jaren oud was; dat, voor zooverre hem bekend was, zijne ouders tijdens hare geboorte woonachtig waren in eene steeg achter de straat de Dragt, te Heerenveen (Schoterland), en dat hij stellig weet, dat zij niet in de gemeente Aengwirden is geboren;

dat later nog onder eede zijn gehoord S. P. de Lang en R. J. Bansberg, beiden oud 74 jaren, wonende te Heerenveen, welke verklaarden: de eerste, dat hij zeker weet, dat de ouders der behoeftige reeds in 1806 woonden op Lanenburg in Heerenveen (Aengwirden); dat hij dit weet, doordat hij, van 1806 tot 1809 knecht zijnde bij eenen bakker Prins, zich bijna dagelijks moest begeven naar eenen tuin, welken deze op Lanenburg bezat, als wanneer hij dagelijks de woning van genoemde echtelieden moest passeren; dat hij in 1809 van Heerenveen naar Lemmer is vertrokken, en dat, toen hij later naar Heerenveen is teruggekeerd, de ouders der behoeftige nog altijd in dezelfde kamer woonden, waarin ook beiden zijn overleden; dat hij zeker weet, dat er kinderen van genoemde echtelieden in die kamer zijn geboren, en ook wel gelooft, dat Alida dáár is geboren, doch dit niet met zekerheid kan zeggen; — de tweede, dat hij weet, dat de ouders der behoeftige van 1821 tot hun overlijden gewoond hebben te Lanenburg in hetzelfde huis, waarin getuige's moeder geruimen tijd heeft gewoond, doch niet weet, wanneer zij dáár zijn komen wonen;

dat de voornoemde broeder der behoeftige, nader onder eede gehoord, bij zijne vroeger afgelegde verklaringen is blijven volharden, er nog bijvoegende, dat hij tijdens de geboorte der behoeftige reeds als jongen op eene leerlooijerij te Heerenveen werkzaam was; dat hij stellig weet, dat op Lanenburg geen zijner broeders of zusters geboren is; dat zijne ouders zich eerst op Lanenburg hebben gevestigd, na eerst in een ander huis te Heerenveen (Aengwirden), vervolgens een jaar te Grouw en eindelijk één of twee jaren in de steeg achter de Dragt te Heerenveen (Schoterland) te hebben gewoond; en dat de beide genoemde getuigen zich in zooverre vergissen, dat zijn vader niet op Lanenburg, maar in 1824 te Hoorn is overleden;

dat dus het feit, dat de behoeftige te Heerenveen (Schoterland) zou zijn geboren, alleen wordt opgegeven door haren voornoemden broeder; dat evenwel diens verklaring daaromtrent niet geheel stellig is, en hij zelf den ouderdom zijner zuster niet met zekerheid heeft kunnen opgeven; dat zijne verklaring omtrent de plaats der geboorte door geenerlei uit het onderzoek geblekene aanwijzing wordt bevestigd, en dat die dus niet als voldoend bewijs kan worden aangenomen;

dat, daar derhalve het domicilie van onderstand van deze behoeftige niet is te vinden, de kosten harer verpleging behooren te komen ten laste van het Rijk;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 4 Junij 1868, n°. 44, te bepalen, dat de kosten der verpleging van Alida Lieuwes de Jong van Rijkswege zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie).

Het Loo, den 3 Augustus 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het geschil over het domicilie van onderstand van Anna Maria Neve.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Anna Maria Neve is op 4 Mei 1850 binnen de gemeente Hontenisse geboren. Hare ouders, Jacobus Neve en Johanna van Goethem, waren, volgens berigt des Burgemeesters, destijds in die gemeente gevestigd, en zijn kort daarna naar de naburige gemeente Hengstdijk verhuisd. De vader is later met achterlating van vrouw en kinderen naar België vertrokken. Hij heeft zich te Charleroi gevestigd, was dáár beurtelings mijnwerker en spoorweg-arbeider, en heeft er, na het overlijden van de moeder der behoeftige, eene Belgische vrouw getrouwd. Omstreeks 1863 heeft hij de behoeftige bij zich gehaald, die echter, na in België herhaalde malen wegens diefstal veroordeeld te zijn, krachtens besluit van den Koning der Belgen uit dat Koningrijk is gezet. In haar vaderland teruggekomen, is zij dáár als landloopster gevat, veroordeeld, en ten gevolge van 's regters vonnis op 10 Julij 1868 in de bedelaarsgestichten opgenomen, waar zij tot den 24 November jl. is verbleven.

De kosten harer verpleging aldaar heeft men willen brengen ten laste der gemeente Hontenisse, hare geboorteplaats.

Het Bestuur dier gemeente beweert echter, dat Jacobus Neve en zijne dochter zich in België gevestigd hebben met het kennelijk oogmerk om niet meer in het Koningrijk terug te keeren, zoodat zij beiden den staat van Nederlander hebben verloren; dat toch de vader bij zijn vertrek vrouw en kind ongemerkt heeft verlaten, zonder te zeggen, waarheen hij zich begaf, beiden in de diepste armoede achterlatende, en zonder hun later iets van zijne verdiensten tot ondersteuning in hun levensonderhoud te zenden; dat hij, het overlijden zijner vrouw vernemende, met eene Belgische vrouw een tweede huwelijk heeft aangegaan; en dat hij, in 1862 zijne dochter weghalende, ten gemeentehuize verklaard heeft geen voornemen te hebben noch gehad te hebben om nog naar Nederland terug te keeren. Dat Jacobus Neve te Hontenisse is geboren en dáár domicilie van onderstand had, toen hij uit de gemeente vertrok, wordt door het Gemeentebestuur erkend.

Gedeputeerde Staten van Zeeland zijn van oordeel, dat uit de omstandigheden voldoende kan worden afgeleid, dat Jacobus Neve het kennelijk oogmerk heeft gehad om niet meer in het Koningrijk terug te keeren, en dat hij dus, volgens art. 9 van het Burgerlijk Wetboek en art. 10 der wet van 28 Julij 1850 (*Staatsblad* no. 44), beschouwd moet worden de

hoedanigheid van Nederlander te hebben verloren; dat alzoo ook op zijne minderjarige dochter de bepaling van art. 32, al. 1, der armenwet niet kan worden toegepast: doch dat, vermits, volgens de wet, blijkens onder anderen Koninklijk besluit van 18 Januarij 1866, n°. 51, de verandering van de nationaliteit eens vaders van geen invloed kan zijn op zijne minderjarige kinderen, vóór die verandering geboren, de bedoelde Anna Maria Neve geacht moet worden den staat van Nederlander te hebben behouden; dat zij in dat geval als een verlaten kind behoort te worden beschouwd, op welke de bepaling van art. 28, laatste lid, der armenwet van toepassing is, en de gemeente Hontenisse mitsdien als het domicilie van onderstand van Anna Maria Neve moet worden aangemerkt.

Ook na ontvangen mededeeling van het evengenoemd Koninklijk besluit, en na er opmerkzaam op gemaakt te zijn, dat de opgegeven verklaring van Neve „dat hij geen voornemen had noch gehad had om nog naar Nederland terug te keeren," iets anders zegt dan het derde lid van art. 9 van het Burgerlijk Wetboek, waarin gesproken wordt van het kennelijk oogmerk om niet in het Koningrijk terug te keeren," — is het Gemeentebestuur van Hontenisse bij zijn gevoelen gebleven, dat beiden vader en dochter de hoedanigheid van Nederlander hebben verloren. Volgens dat Bestuur is er geene Nederlandsche wet noch Koninklijk besluit, waarbij het tegendeel is bepaald, en kan eene omkeering van het Koninklijk besluit van 8 Januarij 1866, n°. 51, hetwelk in het aangegeven geval zijn grond vindt in eene Fransche, in Nederland niet meer van kracht zijnde wet, ten deze niet meer als geldig worden beschouwd.

In deze zaak is de Afdeeling thans geroepen een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde tegenwoordig. Heeft de gemagtigde ook eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. D. van Eck, Advokaat te 's Gravenhage, als gemagtigde van de gemeente Hontenisse optredende, herinnert in de eerste plaats, dat Anna Maria Neve, blijkens extract uit het register van geboorten te Hontenisse, den 4 Mei 1850 aldaar is geboren: zij is de dochter van Jacobus Neve en Johanna van Goethem.

Hare ouders warens tijdens hare geboorte te Hontenisse gevestigd en zijn kort daarna naar Hengstdijk verhuisd, zoo als blijkt uit eene missive van den Burgemeester van Hontenisse van 21 Januarij 1869 aan den Officier van justitie te Goes.

In 1854 of 1855 heeft Jacobus Neve zich in België gevestigd, kennelijk met het oogmerk om het land te verlaten en niet meer terug te keeren. Zie missives van Burgemeester en Wethouders van Hontenisse van 13 en 31 Maart 1869 aan den Commissaris des Konings in Zeeland.

Van dat oogmerk blijkt, omdat hij vrouw en kind ongemerkt verliet, zonder te zeggen, waarheen hij zich begaf, beiden in de diepste armoede achterlatende en zonder hun later iets van zijne verdiensten tot ondersteuning in hun levensonderhoud te zenden; omdat hij later, het overlijden zijner vrouw vernemende, met eene Belgische vrouw een tweede huwelijk aanging, en omdat hij, in 1862 zijn dochtertje weghalende en zich met haar in België vestigende, ten gemeentehuize te Hontenisse verklaard heeft geen voornemen te hebben noch gehad te hebben om nog naar Nederland terug te keeren.

Verder blijkt uit missives van den Minister van Justitie aan dien van Binnenlandsche Zaken van 3 December 1868 en 9 Februarij 1869, dat de vader nog leeft en steeds in België woont en wel te Charleroi, en dat Anna Maria Neve steeds in België heeft gewoond, en alleen in Nederland heeft vertoefd, omdat zij tweemalen als vreemdelinge uit België is gezet.

Al die feiten staan vast.

Nu beweert Hontenisse, op grond, dat de vader van Anna Maria Neve zijne nationaliteit heeft verloren, dat zijne minderjarige dochter datzelfde lot met hem heeft gedeeld.

De Minister van Binnenlandsche Zaken beweert zijnerzijds:

1°. dat het niet gebleken is, dat Jacobus Neve zijne nationaliteit als Nederlander zou hebben verloren; en

2°. dat, al ware dit zoo, zijne dochter Nederlander is gebleven, en haar onderstands-domicilie is Hontenisse.

Dit zijn de éénige twistpunten, op grond waarvan geschil bestaat.

Ad 1um beweert de Minister van Binnenlandsche Zaken in zijne missive van 8 Junij 1869 aan den Commissaris des Konings in Zeeland, dat de verklaring van Jacobus Neve, dat hij geen voornemen had, noch gehad heeft om naar Nederland te keeren, slechts *negatief* is, en dat art. 9, n°. 3, van het Burgerlijk Wetboek, om het Nederlanderschap te verliezen, het *positieve* oogmerk vordert om niet terug te keeren.

Het gemaakte onderscheid acht gemagtigde nog al gezocht.

Het onderscheid tusschen de uitdrukkingen „dat men geen oogmerk heeft" om terug te keeren, en „dat men het oogmerk heeft om niet terug te keeren" is moeijelijk te vatten.

Te minder, omdat de verklaring aan het Gemeentebestuur is afgelegd en geene beteekenis kan hebben, als ze niet gedaan is in den geest van art. 9, n°. 3, van het Burgerlijk Wetboek.

Men vergeet bovendien, dat, hoewel die verklaring van groot gewigt is, het verlies van het Nederlanderschap niet afhangt van eene verklaring, maar van feiten, en dat die feiten *in casu* zijn afdoende, want Jacobus Neve heeft zijne familie verlaten, en heeft zich met deze noch met eenige andere aangelegenheid in Nederland meer ingelaten. Hij is in België gehuwd, heeft zijne dochter naar dat Rijk medegenomen, die dáár steeds bij hem is gebleven, en is dáár van 1854 of 1855 tot heden blijven wonen.

Zijn die opmerkingen nu reeds voldoende met het oog op art. 9, n°. 3, van het Burgerlijk Wetboek, nog sterker zijn zij, in verband beschouwd met art. 10, n°. 3, van de wet van 28 Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 44) ter nalcving van art. 7 der Grondwet, welke wet ten deze alleen van toepassing is.

Art. 10 der wet van 1850 wijst een termijn aan, die lang is overschreden, en vindt het oogmerk om niet terug te keeren in het gemis van het aanhouden van betrekkingen met Nederland. Zie de met dit betoog geheel overeenkomende beschouwing van Gedeputeerde Staten van Zeeland in hunne vergadering van 21 Mei 1869 (missive van den Commissaris des Konings in Zeeland van 27 Mei 1869 aan den Minister van Binnenlandsche Zaken).

Ad 2um. De Minister en Gedeputeerde Staten beroepen zich op het Koninklijk besluit van 8 Januarij 1866, n°. 51, waarbij beslist is, dat een minderjarige, in België van Belgische ouders geboren, Belg is gebleven, ofschoon de ouders door hunne vestiging in Nederland gedurende de minderjarigheid hunne nationaliteit hadden verloren.

Men ziet, dat die quaestie eene geheel andere is. Dáár is het de vraag, wat het Belgische regt zegt, hier, wat in Nederland wet is.

Het Koninklijk besluit zegt, dat het beweerde stelsel voortvloeit uit de beginselen en bepaaldelijk uit art. 17 van den Code Civil.

Doch te vergeefs zal men dáár naar het beginsel zoeken, en art. 17 zegt er ook niets van.

De beginselen zijn integendeel, dat kinderen en vrouwen den staat van den man volgen. Zie artt. 10 en 19.

Gemagtigde erkent echter, dat er in den Conseil d'État anders over geredeneerd is. Zie LOCRÉ ad art. 20, blz. 361: „Les enfants mineurs sont sortis avec le titre de François; le fait de leur père n'a pu les en dépouiller; car la condition du père ne détermine celle des enfans qu'au moment de la naissance, et en ce sens qu'il leur transmet ou ne leur transmet pas certaines qualités, comme sont celle de François et celles qui résultent de la parenté naturelle ou civile: mais ensuite son fait cesse de régler leur état, et ne les dépouille jamais des qualités qu'il leur a transmises. Ils ne peuvent donc cesser d'être François que par leur volonté propre: ils n'en ont aucune tant qu'ils sont mineurs; ainsi ils ne deviennent étrangers que lorsqu'à la majorité ils se fixent sous une autre domination, renoncent à la France et perdent tout esprit de retour. Ces principes sont dans l'esprit du Code civil et dans la nature des choses." Gemagtigde voegt er bij, dat uit zijn betoog kan blijken, wat er van aan is, dat *die* principes liggen in den *esprit du Code civil* en in de *nature des choses.*

Doch dat is slechts eene théorie d'ancienne date. Te meer redeneerde men toen minder juist, omdat het onderwerp werd behandeld als eene burgerlijke zaak. Het Koninklijk besluit zegt verder, dat in artt. 9 en 10 van den Code Civil de aanspraken zijn geregeld der minderjarigen uit een Franschman, die zijne nationaliteit heeft verloren, maar dat er niets is geregeld omtrent minderjarigen in Frankrijk, wier vader na hunne geboorte zijne hoedanigheid heeft verloren: weshalve de bedoeling mag worden aangenomen, dat die laatste kinderen hun verkregen regt hebben behouden.

Het tegendeel vloeit er uit voort, want uit artt. 9 en 10 blijkt, dat de nationaliteit van den vader die van de kinderen regelt.

Bovendien de wet zegt in den regel, wie Franschman is, niet wie het *niet* is. Had men de nationaliteit dus willen erkennen van hen, die geboren zijn, vóórdat de vader die verloren had, dan had men beter gedaan die nationaliteit in de wet te erkennen.

Maar wij hebben te doen met eene geheel andere regeling, de wet, die geldt in Nederland, die ter uitvoering van art. 7 der Grondwet, van 28 Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 44).

In die wet is weder de quaestie zelve niet uitgemaakt.

Maar uit alles blijkt, dat de staat van den vader het rigtsnoer is. Zie artt. 1 en 4, art. 2, laatste al. Zie ook art. 5, n°. 3, van het Burgerlijk Wetboek. En, wat de gehuwde vrouw betreft, artt. 6 en 11 van het Burgerlijk Wetboek.

Gaat men de geschiedenis na der wet van 1850, zoo als zij vermeld is in het *Bijblad* tot de *Staats-Courant* 1849—50, dan vindt men in het algemeen verslag der commissie van rapporteurs der Tweede Kamer, Bijlagen bl. 409, kol. *a*, art. 1 ad 4um, de vraag behandeld, of kinderen, geboren uit ouders, die door naturalisatie Nederlanders zijn geworden, zelven Nederlanders zijn, niettegenstaande het tijdstip van de geboorte dier kinderen dat der naturalisatie hunner ouders is voorafgegaan?

De Regering heeft daaromtrent in de memorie van beantwoording ad art. 1, n°. 4 (Bijlagen, bl. 411), het volgende te kennen gegeven: „De geboorte vóór het tijdstip der naturalisatie van den vader neemt niet weg, dat het kind, zoolang het minderjarig is, daardoor ook Nederlander worde. Het volgt den staat zijns vaders tot aan zijne meerderjarigheid. *Eerst daarna* verkrijgt het zijnen staat *uit eigen hoofde* en verliest dien niet door de omstandigheid, dat de staat van den vader verandering ondergaat."

Bij de discussie over de algemeene beschouwingen over de wet, zeide de Minister van Binnenlandsche Zaken, in de zitting van 10 Junij, bl. 14, kol. *a*, het volgende: „Men heeft gevraagd, of kinderen van ouders, welke de hoedanigheid van Nederlander verloren hebben, buiten 's lands geboren, doch teruggekeerd, Nederlanders zijn. — Gesteld, de ouders hebben de hoedanigheid van Nederlander verloren, welnu, de kinderen volgen, voor zoover zij minderjarig zijn, den staat hunner ouders. Dit beginsel moet ook hier gelden. Eene andere bepaling dan dit beginsel medebrengt ten aanzien van deze personen te maken, zou enkel leiden tot verwarring. Werd op dit

punt van dit beginsel afgeweken, er diende dan ook van afgeweken te worden voor andere klassen van personen.”

Verder heeft de Minister bij de algemeene beschouwingen in de zitting van 10 Julij, *Bijbl.* bl. 15, kolom *a*, het volgende gezegd: „Men heeft gezegd, dat geregeld moeten worden de gevolgen van de naturalisatie voor de vrouw, en de gevolgen van de naturalisatie voor de kinderen, welke vóór die naturalisatie zijn geboren. De naturalisatie van den man heeft, geloof ik, die van de vrouw, de naturalisatie van den vader die van de kinderen ten gevolge. Een zoo algemeen erkend beginsel behoeft niet in deze wet te worden opgenomen.

Op art. 2 heeft de Minister in de zitting van 11 Julij, *Bijbl.* bl. 15, kolom *a* (betreffende het Nederlanderschap door erkenning) het volgende gezegd: „Welke reden is er, dat, wanneer die banden (tusschen vader en kind) zijn gelegd, het kind den staat van den vader niet zou volgen? Het komt mij voor, dat zulks met de algemeene beginselen allezins strookt.

En nu die algemeene beginselen. Nationaliteit is een staatsburgerschap, eene erkenning, dat men is *socius*. En hoe kan de minderjarige, die geen eigen wil heeft, *uit eigen hoofde* nationaliteit hebben?

Dat is dus alleen een gederiveerd regt.

Men verbeelde zich bovendien eens, dat een vreemde Staat zou geroepen zijn om zich in het bijzonder de belangen van één kind uit een huisgezin aan te trekken, omdat dat tot zijne nationaliteit zou behooren, en dat de Staat, waartoe de vader behoort, zich het lot van zijn kind niet zou mogen aantrekken. Is dat in het belang van den minderjarige?

En hoe zal men het stellen met zoovele tegenstrijdige nationaliteiten in één huisgezin? Wat blijft er in dat geval over van de beginselen van orde en gezond begrip, door den Conseil d'État ingeroepen?

Doch men neme eens aan, dat Anna Maria Neve is Nederlander. Waar is dan haar onderstands-domicilie? Dan, zeggen Gedeputeerde Staten, moet zij geacht worden te zijn *een verlaten kind*, en dan is toepasselijk art. 28, laatste lid, van de armenwet. De gemeente Hontenisse is alsdan het onderstands-domicilie.

Maar gemagtigde vraagt daarentegen: is een verlaten kind een minderjarige, wien de vader is komen afhalen en bij wien zij steeds is verbleven? Zelfs in Breda kwam zij slechts gedwongen, omdat zij uitgezet was.

Aan een *verlaten* kind kan hier dus in het geheel niet worden gedacht.

Maar kan dan ook de algemeene regel gelden, die van art. 27, de *geboorteplaats*? Neen, want die regel geldt niet voor minderjarigen, wier ouders in leven zijn. Voor zoodanigen bepaalt art. 32, dat zij het domicilie van onderstand van hunne ouders volgen. Art. 32 wijst dus voor deze minderjarige het domicilie van onderstand van den vader aan, en dat is België. Om die reden zou men van toepassing kunnen achten art. 33, omdat het domicilie van onderstand van Anna Maria Neve niet in Nederland is te vinden.

Van welke zijde men dus de zaak beschouwe, nergens vindt men eene bepaling, die den Staat zou kunnen magtigen om den verleenden onderstand op Hontenisse te verhalen.

Nadat de gemagtigde nog verschillende gronden tot ontwikkeling van opgemelde punten had aangevoerd, strekte zijne conclusie, dat de Raad van State advisere, dat de gemeente Hontenisse niet is het onderstands-domicilie van deze armlastige.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van J. Reuser c. s., aan de Nieuwerbrug, gemeente Bodegraven, van eene afwijzende beschikking van Gedeputeerde Staten van Zuidholland op hun verzoek tot stichting eener school in de nabijheid der Nieuwerbrug.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Vries: Mijne Heeren! De school aan de Nieuwerbrug behoort sinds langen tijd aan de Kapelmeesters van de Brandschouwerij te Nieuwerbrug. In 1848 is voor de kosten van herstelling van het schoolgebouw en de onderwijzerswoning eene toelage uit de provinciale fondsen verleend ten bedrage van 2/3 in de te maken kosten, na verzekering, dat het overige 1/3 zou worden gedragen voor de eene helft door de gemeente Bodegraven, en voor de wederhelft door de gemeenten Waarder, Barwoutswaarder en Rietveld. Bij besluit van 14 Augustus 1850 is die school erkend te zijn eene bijzondere school der eerste klasse, daar bij onderzoek was gebleken, dat zij uitsluitend onderhouden werd uit vrijwillige bijdragen en uit geen publieke kas noch uit omslagen.

Na de invoering der wet van 1857 op het lager onderwijs is aan de school subsidie verleend, zoowel door de gemeente Waarder als door Bodegraven, onder voorwaarde, dat zij als dienstbaar voor het openbaar onderwijs zou ingerigt worden. De Kapelmeesters behielden zich het regt voor dit subsidie, wanneer zij verkozen, op te zeggen. Zij hebben vóór eenigen tijd van dat voorbehoud gebruik gemaakt en hunne school als eene bijzondere school van eene bepaalde godsdienstige rigting ingerigt. Dit heeft aanleiding gegeven, dat in Maart 1867 eenige inwoners van de brandschouwerij te Nieuwerbrug, wonende onder de gemeenten Bodegraven, Barwoutswaarder en Rietveld, in de nabijheid van de Nieuwerbrug, zich tot Gedeputeerde Staten van Zuidholland gewend hebben met verzoek, dat aan hunne kinderen gelegenheid mogt worden verschaft tot verkrijging van degelijk en geen kerkgenootschap kwetsend onderwijs aan de Nieuwerbrug.

De Inspecteur gaf destijds te kennen, dat het onderwijs in de meergenoemde school allerellendigst was, en gaf in overweging middelen te beproeven om, door zamenwerking van de besturen der gemeenten, die bij de Nieuwerbrug aan elkander grenzen, de stichting van eene openbare school aldaar voor een 50tal leerlingen te bevorderen. Gedeputeerde Staten waren echter van oordeel, dat de openbare school van Waarder, op het grondgebied van welke gemeente de meergenoemde bijzondere school staat, eene voldoende gelegenheid tot het ontvangen van onderwijs aanbood voor hen, wier ouders hen van de bijzondere school geen gebruik wilden laten maken. Zij hebben daarom bij resolutie van 21 Mei 1867 het verzoek afgewezen.

Na eerst aan de Staten-Generaal en vervolgens aan den Minister van Binnenlandsche Zaken hunne bezwaren kenbaar te hebben gemaakt, hebben thans een aantal ingezetenen, wonende aan de Nieuwerbrug, gemeente Bodegraven, een adres aan Zijne Majesteit ingediend, verzoekende hen door de daarstelling eener openbare school aan de Nieuwerbrug in de gelegenheid te willen stellen hunne kinderen tot nuttige burgers der maatschappij te doen bekwamen. In hun adres verklaren de verzoekers, dat zij p. m. vijftig aan degelijk onderwijs behoefte hebbende kinderen vertegenwoordigen, welke zij van wege gegronde gemoedsbezwaren niet aan het bijzonder onderwijs kunnen doen deelnemen, terwijl zij van de naastbij zijnde openbare scholen, als te Waarder en te Bodegraven, p. m. een uur verwijderd zijn.

Volgens ingewonnen berigt van Burgemeester en Wethouders van Bodegraven bedraagt het getal kinderen van de in die gemeente wonende onderteekenaren van het adres in het geheel 23, met opgaaf van hun ouderdom vermeld op een overgelegden staat; van deze 23 zijn er slechts acht vallende in de termen om de school te bezoeken, d. i. boven de vijf jaar. Hoe groot het getal kinderen is van de zestien hoofden van huisgezinnen, mede-onderteekenaars van het adres, die onder de gemeenten Waarder, Barwoutswaarder en Rietveld wonen, kunnen Burgemeester en Wethouders van Bodegraven niet opgeven. Zij verzekeren, dat enkele kinderen, wier ouders binnen

de brandschouwerij wonende, dorpsschool bezoeken op een afstand van meer dan een half uur, en dat de school te Waarder niet verder van de Nieuwerbrug is verwijderd; dat in de gemeente Bodegraven in een voor de bevolking en de behoeften voldoend getal openbare scholen onderwijs wordt gegeven, en dat daarom, ook met het oog op het geringe getal kinderen der in die gemeente wonende adressanten, niet tot inwilliging van hun verzoek kan worden medegewerkt, ofschoon de wenschelijkheid van hetgeen adressanten verlangen, voor hen niet wordt betwist.

De Schoolopziener van het district meent, dat het aantal kinderen, dat van eene op te rigten school gebruik zou maken, vermoedelijk niet groot zou zijn, ook omdat de geest over de wenschelijkheid van die oprigting nog al veranderlijk is. De Inspecteur van het lager onderwijs is daarentegen van een ander gevoelen, omdat het slechts uit nood is, dat vele leerlingen gebruik maken van het onderwijs, aan de bijzondere school. Doch ook hij meent, dat er geene voldoende redenen bestaan om op de door Gedeputeerde Staten gegeven beslissing terug te komen. Gedeputeerde Staten blijven ook bij hun gevoelen.

Burgemeester en Wethouders van Waarder meldden aan den Raad van State, dat, naar hun inzien, het openbaar onderwijs voor die gemeente zoodanig is geregeld, dat het onnoodig is om daaraan op eenige wijze uitbreiding te geven. Burgemeester en Wethouders van Barwoutswaarder hebben in een schrijven aan den Raad van State medegedeeld, dat met 1 Januarij 1867 alle subsidie aan de school te Nieuwerbrug heeft opgehouden, en in die school het bepaald karakter van bijzondere school is gehandhaafd; voorts dat die ouders, die zich daarover bezwaard voelden, door den Raad zijn verwezen naar de openbare school der gemeente, van welke zij niet verder verwijderd zijn dan vele ingezetenen in onderscheidene andere gemeenten van de openbare scholen aldaar, namelijk p. m. 3/4 uurs.

Ter beslissing van deze zaak zal alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een belanghebbende tegenwoordig. Heeft de belanghebbende ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De appellant J. Reuser betoogt hierop nader de noodzakelijkheid der stichting eener school aan de Nieuwerbrug, meer bepaald uit hoofde van den verren afstand voor de kinderen, aldaar woonachtig, naar Bodegraven en andere plaatsen, waar zich scholen bevinden. Hij doet daarbij uitkomen, dat het getal kinderen, die in dat geval verkeeren, wel veertig bedraagt.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

IV. *het adres van J. B. van Oort, te Utrecht, houdende bezwaren tegen de sodafabriek van Smits en de Wolff aldaar.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! Door Gedeputeerde Staten van Utrecht is op 9 Mei 1835 aan de heeren A. W. de Visser, Pieter Smits en Wilhelmus Wijnandus Smits vergunning verleend tot oprigting eener fabriek van zwavelzuur, vitrioololie, salpeter- en zoutzuur, buiten de Weerdpoort te Utrecht. Bij het toen plaats gehad hebbend onderzoek *de commodo et incommodo* had geen der buren er bezwaren tegen ingebragt.

In 1863 is door de fabrikanten, toenmaals de firma Wed. P. Smits en Zoon, nader een verzoek gedaan tot uitbreiding hunner fabriek en aanwending daarin van een tweede stoomwerktuig, ten einde mede te bereiden zwavelzuur, ijzer of koperrood, zwavelzure soda, gecristalliseerde soda en verdere chemicaliën uit zwavelzuur.

De meeste buren, toenmaals op dat verzoek gehoord, verklaarden zich er tegen, wegens het nadeel, dat zij, reeds nu van die fabriek ondervindende, van die uitbreiding vreesden. Onder de opgeroepenen was ook de hovenier J. B. van Oort, die klaagde, „dat door de fabriek dagelijks nadeel aan zijne te veld staande groenten werd toegebragt: dat hij dus was tegen eene uitbreiding, waardoor het kwaad nog zoude verergeren; mogt de concessie niettegenstaande zijne bezwaren toch worden verleend, dan verlangde hij, dat de fabrikanten zich schriftelijk jegens hem zouden verbinden om telkens, wanneer door de dampen der fabriek schade aan zijne veldvruchten werd toegebragt, die schade te vergoeden.”

Niettemin is door Gedeputeerde Staten bij besluit van 17 September 1863 vergunning tot de verlangde uitbreiding verleend, te maken onder toezigt van het Gemeentebestuur van Utrecht, en onder bepaling, dat er geene grondstoffen zouden mogen afgespoeld worden, noch vloeistoffen of eenigerlei afval in nabijgelegen slooten of de rivier de Vecht zouden mogen afgevoerd worden; met bevoegdheid voor het Gemeentebestuur om ten allen tijde de fabriek te doen onderzoeken en bepalingen te maken, voor eene goede politie noodig.

Al spoedig na die uitbreiding der inrigting is J. B. van Oort, wiens grond door eene sloot van het terrein der fabriek gescheiden is, met klagten voor den dag gekomen. Ten gevolge daarvan is met de fabrikanten onderhandeld; en bij brief van 10 October 1865 deelden Burgemeester en Wethouders hem mede, dat de heeren Smits en de Wolff — zoo als de firma nu luidde — schriftelijk hadden verklaard, dat zij alles wilden aanwenden om schade voor de buren te voorkomen, „en dat zij bereid waren aan van Oort in billijkheid de schade te vergoeden, welke hij door een vroeger in hunne fabriek plaats gehad hebbend ongeluk kan hebben geleden.”

Op uitnoodiging van den Minister van Binnenlandsche Zaken, naar aanleiding eener bij dezen ingekomen klagte van van Oort, hebben Burgemeester en Wethouders in September 1866 berigt, dat een op hunnen last ingesteld onderzoek tot de overtuiging had geleid, dat door de fabriek het water, dat tusschen deze en den grond van van Oort loopt, ten eenemale onbruikbaar is, als bevattende zwavelachtige deelen, die stank en walgelijken smaak veroorzaakten. Ten gevolge van nader overleg schijnt er in dat opzigt toen verbetering te zijn aangebragt; althans op 2 Julij 1867 gaf de Minister aan van Oort te kennen, „dat er veranderingen waren gemaakt, ten einde de herhaling van een dergelijk ongeval, als waardoor ten vorigen jare zijne veldvruchten werden bedorven, voorgekomen worde, en dat de schadelijke vloeistoffen niet meer in de belendende sloot uitloopen, maar in een zinkput worden vergaard.”

In Februarij 1868 heeft een zoon van dezen hovenier, J. H. van Oort, studerende te Amersfoort, zich bij een request tot den Koning gewend om de belangen van zijnen vader te behartigen; en dat stuk, waarop èn de Gedeputeerde Staten èn het Gemeentebestuur gehoord werden, leidde weder tot eene erkenning van de gegrondheid der bezwaren door de gehoorde autoriteiten, doch tevens tot de verklaring, dat er niet door eene wijziging in de inrigting der fabriek aan kon te gemoet gekomen worden, en dat derhalve de belanghebbende moest worden verwezen tot de regterlijke magt, waar hij eene actie tot schadevergoeding kon instellen.

Daarop wendde de belanghebbende zich weder tot Gedeputeerde Staten met de vraag, hoe te handelen, daar de fabrikanten erkenden schade te hebben toegebragt, en bereid waren te vergoeden, doch eerst op beslissing der regterlijke magt, terwijl hij adressant geen vermogen had om te procederen. Hierop gaven Gedeputeerde Staten hem bij resolutie van 5 September 1867 te kennen, door tusschenkomst van Burgemeester

en Wethouders van Utrecht, „dat, ingeval geene minnelijke schikking tusschen partijen over het bedrag der schadevergoeding tot stand kon komen, deze alleen door den regter konde toegekend worden, wordende hij mitsdien voor dat geval naar den bevoegden regter verwezen.”

Na alle die pogingen heeft J. B. van Oort zich thans tot den Koning gewend; en dat adres is, op magtiging van Zijne Majesteit, door den Minister bij deze Afdeeling van den Raad van State ingezonden, om eene ontwerp-beslissing daarop voor te dragen. Hij klaagt daarin over den steeds ondervonden wordende last en het groot nadeel voor zijne warmoesierderij; geeft te kennen te vermeenen, dat de fabriek slechts is opgerigt krachtens vergunning tot wederopzeggens toe, en vraagt „dat de Koning het noodige bevel geve, dat zijne geledene schade worde vergoed en dat hij tegen verder nadeel gewaarborgd worde.”

Op dat adres zijn weder de betrokken autoriteiten gehoord. Burgemeester en Wethouders berigten: dat de bezwaren van den adressant hun werkelijk gegrond voorkomen; dat zij echter niet overtuigd zijn, dat daaraan kan worden te gemoet gekomen door eene wijziging in de inrigting der fabriek; en dat, huns oordeels, de adressant bij den burgerlijken regter de vergoeding der hem berokkende schade moet vragen.

Gedeputeerde Staten zijn van dezelfde meening. Door elk der partijen is eene nadere memorie ingediend bij deze Afdeeling. In die van van Oort wordt aangedrongen op eene administratieve beslissing, omdat die collegiën het in hunne magt hebben om òf verbetering òf geheele verplaatsing eener fabriek te bevelen, door welke zijn bedrijf te gronde gaat; hij voegt er bij, dat hij meer dan ƒ 500 per jaar schade heeft enz.

In de memorie van Smits en de Wolff wordt gezegd: dat in 1865 inderdaad door van Oort schade is geleden door het in brand vliegen van een pot zwavel in hunne fabriek; dat zij bereid zijn die schade te vergoeden tot het bedrag, door den regter te bepalen, omdat er aan eene minnelijke schikking met van Oort niet te denken valt; dat zij van latere schade, door hen geleden, niets weten; enz.

In verband met deze zaak is door den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij brief van 30 Julij jl., aan deze Afdeeling nog toegezonden een request aan den Koning, ingediend door Arie van der Steen, eenen hovenier, die, aan de overzijde van de Vecht wonende, beweert, dat met oostewinden de dampen uit de fabriek van Smits en de Wolff ook zijne vruchten en groenten bederven. Hij verlangt, als de fabriek moet blijven werken, dat de fabrikanten dan tot eene vaste jaarlijksche som tot schadevergoeding jegens hem verpligt worden. Een negental buren ondersteunen de gegrondheid der ingebragte bezwaren.

En hiermede meen ik van deze zaak een volledig verslag te hebben gegeven.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn belanghebbenden tegenwoordig. Hebben de belanghebbenden ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De appellant ontwikkelt nader zijne bezwaren over de schade, door de opgemelde fabriek aan zijne groenten en vruchten toegebragt. Hij staaft zijn beweren door vertoon van verschillende exemplaren dier producten, en doet uitkomen, dat al zijne klagten steeds te vergeefs waren.

Ook andere warmoeziers en tuinlieden, wier gronden nevens of om de fabriek liggen, sluiten zich genoegzaam om dezelfde redenen aan de bezwaren van den appellant aan.

De heer de Wolff, lid der opgemelde firma, bestrijdt die verschillende bezwaren, die hij in hooge mate overdreven acht. In ieder geval doet hij opmerken, dat van al die argumenten, waartegen hij eigenlijk niets behoeft in te brengen, niets geconstateerd

is. En nu heeft de firma daarom in geene minnelijke schikking kunnen treden, omdat er eischen waren gedaan, die beneden critiek waren; terwijl haar eenige wensch is, dat de regterlijke magt in deze beslisse.

Zoowel appellant en de andere belanghebbenden als de heer de Wolff dringen nader hunne gronden van bezwaar en tegenspraak aan.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

V. *het geschil over het domicilie van onderstand van Karel Lodewijk Westenberg.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Op 1 Augustus 1868 is in het ziekenhuis te Rotterdam ter verpleging opgenomen Karel Lodewijk Westenberg, op den 15 October 1839 geboren in eene schuit te Aarlanderveen. In zijne geboorte-acte wordt hij genoemd zoon van Catharina Petronella Westenberg, ongehuwd, muzikante, wonende te Kleef.

Op grond dezer laatste vermelding heeft het Gemeentebestuur van Aarlanderveen zijne armlastigheid dáár ter plaatse betwist.

De verpleegde heeft opgegeven: dat zijne moeder, geboren te Kleef, van 1832 tot 1848, jaar van haar overlijden, gewoond heeft aan de Varkenmarkt te Utrecht; dat zij nog zeven kinderen gehad heeft, waarvan de twee oudste te Kleef zijn geboren, het daaropvolgende te Arnhem en de drie volgende te Utrecht, terwijl hij zelf de jongste is; dat hij van zijne geboorte af tot zijn negende jaar met zijne moeder te Utrecht heeft gewoond, en zijne moeder in dien tijd nooit naar Kleef is teruggekeerd.

Door tusschenkomst van den Minister van Buitenlandsche Zaken is van de Pruissische Regering berigt ontvangen: dat genoemde Catharina Petronella Westenberg, geboren te Kleef op 20 Januarij 1807, aldaar in 1832 is gehuwd met Jozef Montré, reizend muzikant uit Nassau; dat uit dat huwelijk te Kleef geboren zijn twee dochters: Geertrui op 17 Junij 1832 en Maria Catharina op 1 Junij 1835. Na hun vertrek uit Kleef zijn de echtgenooten dáár nimmer wedergekeerd. De man is volgens opgaaf overleden te Rotterdam of in de nabijheid dier stad; de vrouw te Utrecht. De acten van hun huwelijk en van de geboorten hunner twee oudste kinderen zijn overgelegd.

Het ingesteld onderzoek heeft bevestigd, dat Catharina Petronella Westenberg te Utrecht is overleden den 9 Augustus 1849. In de geboorte-registers dier gemeente komen echter geene acten van geboorte van eenige harer kinderen voor; terwijl zij zelve ook niet staat ingeschreven in de bevolkings-registers van 1830 tot 1849.

Later heeft de verpleegde, op nieuw ondervraagd, verklaard, niet zeker te weten, of zijne opgaaf omtrent de woonplaats zijner moeder tijdens zijne geboorte juist was.

Ten aanzien van die woonplaats zijn geene nadere bijzonderheden aan het licht gekomen. Alleen is nog gebleken, dat reeds in 1856 eene briefwisseling over het domicilie van onderstand van dezen verpleegde heeft plaats gehad, en dat deze toen geëindigd is met de erkenning van dat domicilie door Aarlanderveen.

Het onderzoek, door den Commissaris van politie te Utrecht destijds ingesteld, had doen zien, dat de moeder van 1841 tot 1849 te Utrecht heeft gewoond, maar dat van vroegere inwoning van haar te dier stede niets te ontdekken was.

Het Gemeentebestuur van Aarlanderveen meent, dat de vroegere erkenning der armlastigheid aldaar op een verkeerden grondslag rust, en dus niet kon in aanmerking komen; dat toch uit de geboorte-acte blijkt, dat de moeder tijdens de geboorte van haren zoon te Kleef woonde, en Aarlanderveen dus het domicilie van onderstand niet is.

Op verzoek van den Raad van State zijn de registers van overlijden te Rotterdam nagezien over de jaren 1834—1848; maar daarbij is geen blijk gevonden, dat Joseph Montré aldaar zou zijn overleden.

Ter beslissing van deze zaak zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde tegenwoordig. Heeft de gemagtigde ook eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

Een gemagtigde voor de gemeente Aarlanderveen bestrijdt nog kortelijk de aanwijzing dier gemeente als domicilie van onderstand van den armlastige.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

VI. *het beroep van den Gemeenteraad van Rijsbergen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij op de begrooting voor* 1869 *van die gemeente een post is gebragt voor instandhouding der Turfvaart.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Volgens de overgelegde stukken is er een water, de Turfvaart genaamd, gelegen in het arrondissement Breda, provincie Noord-brabant. Dat water loopt door een gedeelte van de gemeente Zundert, door de gemeente Rijsbergen, door een deel van de gemeente Prinsenhage, vereenigt zich met het riviertje de Bijloop, om niet verre ten zuiden van Breda te storten in het riviertje de Weerreys of de Aa.

Volgens VAN GOOR, *Beschrijving der stad en landen van Breda*, 's Gravenhage, A°. 1744, zouden „die van de Moer- (turf) nering binnen Breda, voor omtrent 120 jaren (dus in 1624) eene vaart hebben gegraven uit de Moere, bij Zundert, welke voorheen omtrent het gehucht Over-Aa, een weinig beneden den Kaarschotsen-molen, in de Weerreys viel, maar die in het jaar 1646 langs de Hage (Prinsenhage) werd verlegd en een kwartier-uurs boven de stad, gelijk nu nog, in de Weerreys valt.”

Die vaart moest, zoo als VAN GOOR op blz. 47 van zijn gemeld werk zegt, dienen om den turf uit de moeren naar Breda te vervoeren.

Op den 28 October 1763 werd door Prins Willem V van Oranje, als Baron van Breda, aan J. F. Hoffman, koopman te Rotterdam, voor een tijdvak van vijftig jaren octrooi verleend tot het oprigten van ijzermolens aan de riviertjes de Turfvaart en de Bijloop, met het vrije gebruik dier riviertjes. Aan dat octrooi waren verbonden onderscheidene voorregten en immuniteiten, alsmede de bevoegdheid om, met uitsluiting van alle anderen, binnen het gebied der baronnie Breda ijzermolens te bezitten, doch werd aan den geoctroyeerde de last opgedragen om de bedoelde riviertjes, alsmede de daarover liggende bruggen in behoorlijken staat te onderhouden.

Bij Koninklijk besluit van den 20 Februarij 1819 is dit octrooi voor den tijd van vijftig jaren verlengd, met uitzondering van hetgeen daarin voorkwam over het monopolie en de immuniteiten in het stuk van gilden en in dat van dorpslasten. Uit gezegd besluit blijkt, dat in 1819 reeds klagten waren aangeheven door aangrenzende eigenaars van landerijen en door de besturen van de evengemelde gemeenten over den slechten staat van onderhoud, waarin de gezegde riviertjes verkeerden, ten gevolge waarvan de landerijen meermalen werden overstroomd.

Bij dat besluit werd die toestand toegeschreven, niet enkel aan de nalatigheid van den geoctroyeerde in het voorzien in het noodige onderhoud, maar ook aan dat van geërfden langs het water en aan de gemeentebesturen, die aan de uitwateringsduikers niet de noodige capaciteit zouden hebben gegeven, en op andere wijzen den geregelden afloop van het water zouden hebben belemmerd. Daarom werden de kosten van het eerste herstel voor het grootste gedeelte ten laste van den geoctroyeerde en voor het overige gedeelte ten laste van de drie gemeenten gebragt; doch bleef de last van onderhoud voor het vervolg, even zoo als dit vroeger plaats had, geheel rusten op den geoctroyeerde.

De ijzermolen, door den heer Hoffman gesticht, werd na dien tijd verkocht aan den heer Steenstraten, te Breda, die er een oliemolen van maakte. Die heer verkocht dien molen met de daarbij behoorende landerijen in 1857 aan Franciscus Cornelis Crane, particulier te Antwerpen. Die kooper heeft alstoen den oliemolen met de sluizen doen wegbreken, en het water van de Turfvaart en de Bijloop den vrijen loop gelaten, even als die bestond vóór het verleenen der concessie in 1763.

In 1859 verzocht hij aan het Gouvernement op dien grond te worden verklaard voor de toekomst niet meer gehouden te zijn tot het onderhoud der gemelde riviertjes en de daarover gelegen bruggen. De Minister van Binnenlandsche Zaken gaf daarop te kennen, dat, ten gevolge der opheffing van den ijzermolen, waarmede dan ook het gebruik van het water der riviertjes was vervallen, de kooper niet verder tot onderhoud der riviertjes was verpligt.

Van deze beslissing werd kennis gegeven aan de gemeentebesturen van Zundert, Rijsbergen en Prinsenhage. De besturen van de beide eerstgemelde gemeenten hebben toen aan de Hooge Regering te kennen gegeven, dat het onderhoud alsnu behoorde te komen ten laste van den Staat, op grond, dat het domein sinds onheugelijke jaren het regt van eigendom over de Turfvaart uitgeoefend en zich als eigenaar gedragen had.

De toenmalige Minister van Finantiën ontkende, dat die verpligting op den Staat rustte, en beweerde, dat de heer Crane, als opgevolgd in de verpligtingen van den heer Hoffman, niettegenstaande de opheffing van den ijzermolen, volgens het octrooi moest onderhouden tot aan het eindigen daarvan.

Intusschen was, gelijk gezegd is, de heer Crane door den heer Minister van Binnenlandsche Zaken van dien last reeds ontheven.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant hebben toen de gemelde gemeentebesturen uitgenoodigd om bij dien heerloozen toestand ten koste van ongelijk in het beheer te voorzien; hetgeen te Prinsenhage en Zundert toen en ook nu nog schijnt gedaan te zijn, doch te Rijsbergen slechts in den eersten tijd.

Het Gemeentebestuur van Rijsbergen beweerde later: dat de heer Crane bij het kadaster als eigenaar van de Turfvaart bekend staat; dat hij zich ook als zoodanig beschouwt en gedraagt, daar hij in 1864 zijne eigendommen onder Rijsbergen in het openbaar te koop heeft aangeboden, daaronder begrepen de Turfvaart, uitmakende de sectie A, n°. 129*a*, en sectie B, no. 166*a*; dat hij almede moet beschouwd worden eigenaar te zijn van de kaden langs de riviertjes, daar hij, zoowel als de heeren Hoffman en Steenstraten, in wier regten hij is opgevolgd, ten allen tijde het regt van eigenaar ook langs of op de oevers der vaart heeft uitgeoefend.

Dat Gemeentebestuur, bij het besluit van 1819 belast om toe te zien, of door den geoctroyeerde de verpligting tot onderhoud behoorlijk nagekomen werd, voerde dien ten gevolge schouw over de Turfvaart, en heeft proces-verbaal opgemaakt tegen den heer Crane wegens nalatigheid in zijne verpligting tot onderhoud. De Kantonregter van Ginneken echter ontsloeg hem bij vonnis van 12 October 1863 van alle regtsvervolging, op grond, dat van zijne onderhoudspligtigheid niet was gebleken.

Ook sedert dien tijd bleef het onderhoud verwaarloosd, hoezeer Gedeputeerde Staten bij het Gemeentebestuur van Rijsbergen aandrongen, dat daarin door dat Bestuur zou

worden voorzien. Aangrenzende landerijen schijnen dien ten gevolge, d. i. door de verwaarloozing van het onderhoud, aan overstrooming te zijn blootgesteld.

Het Gemeentebestuur van Rijsbergen heeft, bij request van 16 December 1868, aan den Minister van Finantiën, als uitoefenende het Bestuur der Domeinen van den Staat, verzocht, dat de Staat, die volgens het Gemeentebestuur als eigenaar van de Turfvaart zou moeten worden beschouwd, op grond van de redenen, die later in dit verslag zullen worden medegedeeld, de riviertjes in behoorlijken staat van onderhoud zou herstellen en voor het vervolg onderhouden. Welk gevolg dit request heeft gehad, blijkt uit de overgelegde stukken niet.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant hebben bij hun besluit van 19/25 Februarij 1869, in aanmerking nemende, dat de Turfvaart onder de gemeente Rijsbergen, volgens berigt van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in dato 25 Januarij bevorens, zich in onvoldoenden toestand van onderhoud bevindt, zoodat de waterlossing der genoemde vaart wordt belemmerd; dat, hangende het geschil aangaande de verpligting tot onderhoud der Turfvaart, die door het Gemeentebestuur beweerd wordt op 's Rijks Domein te rusten, de toestand der vaart dringend voorziening eischt, en dus de middelen moeten worden aangewezen, ten einde voorloopig datgene te kunnen doen wat geen uitstel gedoogt; en dat de zorg voor de instandhouding van de Turfvaart, ingevolge art. 179, litt. *h*, der gemeentewet, in de gegeven omstandigheden aan Burgemeester en Wethouders is opgedragen, behoudens verhaal op dengene, ten wiens laste de verpligting tot onderhoud later zou kunnen worden gebragt, — op de begrooting der gemeente voor het jaar 1869 gebragt den post „kosten, voortvloeijende uit de instandhouding der Turfvaart, *f* 360."

Bij adres van den 17 Maart jl. is de Gemeenteraad van Rijsbergen van dit besluit van Gedeputeerde Staten gekomen in beroep bij den Koning. In dat request wordt in de eerste plaats beweerd, dat die Staten de magt niet bezitten om krachtens art. 212 der gemeentewet aan de gemeente Rijsbergen den last op te leggen tot het doen der bovenvermelde uitgaven; — dat toch bij gelegenheid van de behandeling van het ontwerp dier wet in de Eerste Kamer ten aanzien van art. 126 is verklaard, dat de Raad enkel moet toestemmen om zijns ondanks uitgaven te doen, wanneer die bij de wet bevolen zijn, geenszins wanneer men die zou willen opleggen bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur of bij provinciale verordening. Verder wordt daarin gezegd, dat art. 179, litt. *h*, enkel op het oog heeft de wateren, voor gemeene dienst van allen bestemd; dat dit hier het geval niet is, en het water gedurende bijna 100 jaren hoofdzakelijk gestrekt heeft ten dienste van den heer Hoffman en opvolgers, en geheel gestaan heeft onder hun toezigt. Voorts wordt daarin verwezen naar den inhoud van hun hiervoor vermeld request aan den heer Minister van Finantiën, waarin, na de mededeeling van de hiervoor vermelde daadzaken, wordt betoogd, dat de Baron van Breda, die eigenaar was, als zoodanig, van de heide en de moeren onder Zundert en Rijsbergen, blijkbaar, volgens het octrooi van 1763, zich heeft gedragen als eigenaar van de Turfvaart; dat het Domein, als opgevolgd in zijne regten, thans nog eigenaar is van de oude Turfvaart en dit zeker ook is geweest van het geheel der Turfvaart; dat in het jaar 1820 door de gemeente Rijsbergen wel een gedeelte der kosten is betaald om de Turfvaart uit haren vervallen toestand te herstellen, maar dat dit geschiedde onverpligt, en men zich aan die betaling enkel heeft onderworpen ter bevordering van de belangen der ingezetenen; dat het Domein vroeger trok eene recognitie van den heer Hoffman en successeuren voor het genot en gebruik van de Turfvaart; dat, nu het octrooi en de recognitie is vervallen, die vaart niet kan worden een lastpost voor de respective aangrenzende gemeenten, die daarop nimmer eenige daad van eigendom of gezag hebben gepleegd; maar dat in haar beheer zal moeten worden voorzien door het Domein van den Staat, dat zich gedurende zoovele jaren als eigenaar heeft gedragen.

Onder de stukken is voorhanden een vonnis van den Kantonregter te Ginneken in dato 6 December 1862, waarbij de heer van der Meer, te Breda, eigenaar van gronden onder Zundert, hoofdzakelijk krachtens art. 13 van het reglement en de ordonnantie op het maken, repareren enz., gelijk mede op het ruimen, vegen en schoonmaken van beeken, banwateren en verdere waterloopen in de Baronnie van Breda, van 8 September 1779, schuldig is verklaard aan de overtreding, dat hij de Turfvaart langs zijne landerijen niet ingevolge de gedane afkondiging schouwbaar had gemaakt. Mede is overgelegd een vonnis der Arrondissements-Regtbank te Breda in dato 8 Mei 1863, waarbij gemelde heer van der Meer in hooger beroep is vrijgesproken, op grond, dat niet zou zijn gebleken, dat zijne landerijen zich uitstrekten tot tegen de Turfvaart.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, in wier handen dit adres is gesteld, hebben op den 7 Mei jl. berigt; dat zij, volgens hun besluit en volgens vroegere mededeelingen, geenszins van meening zijn, dat de gemeente Rijsbergen met het onderhoud der Turfvaart moet worden belast; dat zij integendeel van oordeel zijn, dat die vaart in eigendom behoort aan het Domein; en dat dus het onderhoud na het vervallen der concessie op nieuw ten laste komt van den eigenaar; dat zij echter onjuist achten de bewering van het Gemeentebestuur van Rijsbergen, dat zij Gedeputeerde Staten onbevoegd zijn een post voor het onderhoud op de gemeente-begrooting te brengen, zoo als door hen is gedaan, dat het toch niet twijfelachtig is, dat de Turfvaart thans eene ter openbare dienst bestemde waterleiding is, waarover de betrokken gemeentebesturen gewoonlijk de schouw gevoerd hebben, en waarop een aantal perceelen hun water afvoeren, zoodat het publiek belang eischt, dat zij in behoorlijken staat worde onderhouden, waarvoor de zorg bij art. 179 *h* der gemeentewet wordt opgedragen aan het Dagelijksch Bestuur, zoover van hem afhangt, in dit geval, behoudens verhaal op dengene, die later blijken mogt met het onderhoud belast te zijn.

In dit berigt wordt de hoop uitgedrukt, dat het Domein zijne verpligting tot onderhoud zal willen erkennen, en daardoor voor de gemeente Rijsbergen de noodzakelijkheid zal wegnemen tot het instellen van eene procedure tegen het Bestuur van het Domein tot teruggave van de kosten, die door het Gemeentebestuur voor het onderhoud van de Turfvaart, achtervolgens den door Gedeputeerde Staten opgelegden last, mogten zijn aangewend.

Deze zijn de daadzaken in dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 28 Mei jl. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt en waaromtrent thans een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit zal moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Een-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 1 *September* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 16 Augustus ll., n°. 14, houdende beschikking op *het beroep van het gecombineerd Collegie van het polderdistrict Maas en Waal van besluiten van Gedeputeerde Staten van Gelderland tot goedkeuring der begrooting van den dorpspolder Wamel* (zie het verslag over deze zaak op blz. 195—197).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door het gecombineerd Collegie van het polderdistrict Maas en Waal bij Ons ingesteld beroep tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 26 Augustus 1868, n°. 22, waarbij de begrooting van den dorpspolder Wamel voor het dienstjaar 1865/66 is goedgekeurd;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 28 Julij 1869, n°. 39;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 9 Augustus 1869, n°. 288, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat, volgens art. 207, in verband met art. 217, van het provinciaal reglement op het beheer der rivierpolders, wanneer het gecombineerd Collegie de goedkeuring der begrooting van eenen dorpspolder geheel of gedeeltelijk weigert, het Polderbestuur bij Gedeputeerde Staten voorziening kan vragen; doch dat tegen de beslissing van Gedeputeerde Staten door het reglement geen beroep op Ons is opengesteld;

Gezien het reglement op het beheer der rivierpolders in Gelderland, goedgekeurd bij Ons besluit van 3 September 1856, n°. 111;

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant niet-ontvankelijk te verklaren in het door hem bij Ons ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 16 Augustus 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
DE WEERT, *L. D.*

2°. van den 19 Augustus ll., n°. 12, houdende beschikking op *het beroep van den Gemeenteraad van Heino van een besluit van Gedeputeerde Staten van Overijssel, waarbij de goedkeuring is onthouden aan een raadsbesluit tot vaststelling der jaarwedde van een Hulp-Onderwijzer in de openbare school te Heino* (zie het verslag over deze zaak op blz. 217 en 218).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van den Gemeenteraad van Heino (provincie Overijssel), betreffende de vaststelling der jaarwedde van den Hulp-Onderwijzer in de openbare school;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 3 Augustus 1869, n°. 47;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 12 Augustus 1869, n°. 176, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Gemeenteraad van Heino, bij besluit van 1 October 1868, de jaarwedde van den nieuwbenoemden Hulp-Onderwijzer heeft bepaald op *f* 250, zonder hierop de goedkeuring van Gedeputeerde Staten te vragen;

dat evenwel Gedeputeerde Staten, bij besluit van den 10 December 1868, n°. 4844/3262, hebben verklaard aan dit raadsbesluit hunne goedkeuring te onthouden;

dat de Gemeenteraad zich hierop tot Ons heeft gewend, aanvoerende, dat bij het raadsbesluit van den 13 December 1860, hetwelk door Gedeputeerde Staten is goedgekeurd, de jaarwedde van den Hulp-Onderwijzer is bepaald op *f* 200, onder uitdrukkelijke bijvoeging, dat dit bedrag zou kunnen worden verhoogd, telken reize als het mogt blijken, dat daarvoor de Hulp-Onderwijzer niet te verkrijgen was; dat dit raadsbesluit nog steeds van kracht is, als zijnde niet gewijzigd of ingetrokken; dat bij het besluit van 1 October 1868 de jaarwedde is bepaald op *f* 250, en dus op meer dan het besluit van 13 December 1860 vordert, even als zij voor vorige hulp-onderwijzers achtereenvolgens op *f* 275 en op *f* 300 was bepaald; en dat de Gemeenteraad zich op deze gronden beklaagt over de pogingen, welke door Gedeputeerde Staten zijn en waarschijnlijk nog zullen worden aangewend om hem te nopen, deze jaarwedde nog te verhoogen; dat evenwel, volgens het voorschrift van art. 19 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103), de jaarwedden, aan de hulp-onderwijzers toe te leggen, door den Gemeenteraad onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten moeten worden bepaald;

dat dit wettelijk voorschrift medebrengt, dat de jaarwedden op een vast, en niet op een van het goedvinden van den Gemeenteraad afhankelijk, alleen aan een minimum gebonden, bedrag moeten worden vastgesteld;

dat derhalve de Gemeenteraad de bevoegdheid niet bezat, en die ook niet aan het goedgekeurde besluit van 13 December 1860 kon ontleenen, om de jaarwedde van den Hulp-Onderwijzer naar goedvinden op elk bedrag, de som van *f* 200 te boven gaande, te bepalen; en dat integendeel elke wijziging dezer jaarwedde aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten onderworpen bleef;

dat de laatstelijk door Gedeputeerde Staten goedgekeurde regeling is geweest het raadsbesluit van 27 Februarij 1868, waarbij die jaarwedde is bepaald op *f* 300; en dat dit besluit derhalve blijft gelden, totdat een nader besluit van den Gemeenteraad door Gedeputeerde Staten, of in hooger beroep door Ons zal zijn goedgekeurd;

dat Gedeputeerde Staten aan het raadsbesluit van 1 October 1868, waarbij die jaarwedde tot *f* 250 werd verminderd, hunne goedkeuring hebben onthouden; en dat, aangezien de Gemeenteraad die goedkeuring van Ons in hooger beroep niet heeft gevraagd, er voor Ons thans geene termen zijn om ten deze eene beslissing te geven;

Gezien art. 19 der wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103), tot regeling van het lager onderwijs;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat er voor Ons geene termen zijn om ten deze omtrent de bepaling der jaarwedde van den Hulp-Onderwijzer, zoo als die voorkomt in het raadsbesluit van 1 October 1868, te beslissen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Utrecht, den 19 Augustus 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3°. van den 20 Augustus ll., n°. 14, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten Groningen en Assen over het domicilie van onderstand van Ferdinand Klos* (zie het verslag over deze zaak op blz. 197 en 198).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende een aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Groningen en Assen over het domicilie van onderstand van Ferdinand Klos;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 28 Julij 1869, n°. 41;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 14 Augustus 1869, n°. 198, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige is geboren te Groningen den 13 November 1867 uit Metje Klos, welke volgens opgave in de geboorte-acte woonplaats had te Assen;

dat uit het ingesteld onderzoek is gebleken, dat Metje Klos te Groningen is geboren en aldaar als dienstbode woonplaats heeft gehad; dat zij in Januarij 1867 van Groningen is vertrokken naar Assen; dat wel door het Gemeentebestuur van Assen is beweerd, dat zij zich inmiddels ook te Leeuwarden zou hebben opgehouden, doch dat dit door het ingestelde onderzoek niet is bevestigd; dat zij zich van Januarij tot April 1867 als publieke vrouw te Assen heeft opgehouden in het bordeel van A. J. Kleef; dat zij op laatstgenoemd tijdstip wegens ziekte door den Burgemeester van Assen is opgezonden naar het provinciaal-, stads- en academisch ziekenhuis te Groningen, hetwelk zij sedert niet meer heeft verlaten, zijnde aldaar op 13 November 1867 de behoeftige geboren, en zij zelve den 13 Januarij 1868 overleden;

dat tusschen de gemeentebesturen van Groningen en Assen geschil is ontstaan over het onderstands-domicilie van deze behoeftige;

dat, volgens het derde lid van art. 28 der armenwet, eene geboorte in een ziekenhuis wordt geacht te hebben plaats gehad in de gemeente, waar de vader of moeder woonplaats had, toen deze daarin werd opgenomen; dat de moeder van den behoeftige, als publieke vrouw te Assen verblijvende, moet geacht worden aldaar woonplaats te hebben gehad; dat de woonplaats, welke zij vroeger te Groningen had, werd afgebroken, toen zij van dáár naar Assen vertrok, zonder dat uit iets bleek, dat zij het voornemen had later naar Groningen terug te keeren; dat hiertegen niet kan worden aangevoerd de korte duur van haar verblijf te Assen, vermits haar vertrek van dáár louter het gevolg was van omstandigheden, van haren wil onafhankelijk, namelijk van hare ziekte en van de daarop gevolgde overbrenging naar Groningen, op last van den Burgemeester van Assen;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Assen aan te wijzen als het onderstands-domicilie van den behoeftige Ferdinand Klos.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Utrecht, den 20 Augustus 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

De Voorzitter: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van L. Coomans, te Hazerswoude, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem de vergunning is geweigerd om in het perceel no.* 209 *eene grofsmederij op te rigten.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Meeussen: Mijne Heeren! De adressant Leendert Koomans, wonende te Hazerswoude, heeft aan het Gemeentebestuur aldaar vergunning gevraagd tot het oprigten eener grofsmederij in het pand van Willem Loomans, staande in het dorp, genommerd 209.

Op den 8 April jl. heeft daarover plaats gehad een onderzoek *de commodo et incommodo.* Willem Loomans voornoemd verklaarde geene bezwaren te hebben. De overige buren, die opgekomen zijn, vijf in getal, verklaarden bezwaren te hebben wegens vermeerderd brandgevaar, dat het pand met riet is gedekt en ook, als te klein en laag van verdieping, voor smederij ongeschikt moet worden geacht; dat het brandgevaar te grooter wordt, omdat de op te rigten smederij des nachts niet bewoond zal worden. De comparant Arie de Vogel, veenman, had bovendien bezwaar, omdat zijn huis in de onmiddellijke nabijheid van en nagenoeg in aanraking met de op te rigten smederij zou staan.

Het Gemeentebestuur van Hazerswoude heeft bij besluit van den 8 April jl. het verzoek van den adressant afgewezen, wegens de ongeschiktheid van het pand om tot smederij te worden ingerigt, zoowel wat de bouwvalligheid daarvan betreft, als met opzigt tot de ligte ontvlambaarheid van het pand, als zijnde met de beide daarachter liggende woningen onder één dak met riet en stroo gedekt; terwijl onder de gebouwen, die zich in de onmiddellijke nabijheid bevinden, twee boerenwoningen zijn, die met de daarbij behoorende hooi- of korenbergen alle met riet of stroo zijn gedekt.

Bij adres, den 4 Mei jl. ingekomen bij het Kabinet des Konings, heeft de adressant zich tegen voorzegd besluit in beroep voorzien, onder te-kennen-geving, dat hij aan het Gemeentebestuur heeft medegedeeld, dat hij zich bereid heeft verklaard uit den weg te willen ruimen alle bezwaren, die uit het verleenen der concessie mogten voortvloeijen.

Over dit adres is gehoord het Gemeentebestuur van Hazerswoude, dat op den 20 Mei heeft berigt; dat het huis, waarin verzocht wordt de smederij te mogen uitoefenen, oud en bouwvallig is; dat het bestaat uit drie woningen onder één dak, in

het geheel lang 15 meters, breed 7 en hoog tot en met het dak 5 meters; dat het dak is een stroo- of rieten dak; dat het pand is gelegen in de kom der gemeente, genoegzaam in aanraking met een huis, insgelijks met riet gedekt; terwijl tot de omringende gebouwen aan weêrszijden behoort eene boerenwoning met twee hooibergen op ongeveer 20 meters afstand, en aan de overzijde een huis, dat mede met riet is gedekt; dat in de op te rigten smederij, die slechts het derde gedeelte van het bedoelde gebouw zou innemen, geen gelegenheid bestaat om des nachts te verblijven of om er in te wonen; dat de adressant wel heeft te kennen gegeven, dat hij zou betrekken het andere gedeelte van het pand, en dat, door het maken van een nieuwen schoorsteen in het midden tegen den binnenmuur door den zolder van het pand en vervolgens tot boven het rieten dak, de bezwaren van de geburen zouden kunnen worden weggenomen; dat echter het Gemeentebestuur vermeent, dat die schoorsteen aldus niet genoeg uitsteken zou boven de omliggende gebouwen; dat het pand zelf, zoowel als de ligging daarvan, niet geschikt is voor het oprigten eener smederij, en dat het zich dus daartegen moest blijven verklaren. Voorts deelde het Gemeentebestuur nog mede, dat in het dorp reeds twee smederijen bestaan, die geheel in de behoefte voorzien.

De Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in het 10de distriet berigtte op den 17 Junij jl. aan 's Konings Commissaris in de provincie Zuidholland, dat, na raadpleging met den betrokken Arrondissements-Ingenieur, bij eene locale opneming gebleken is, dat het bedoelde pand wel oud is en niet in goeden staat van onderhoud verkeert, doch niet, zoo als door het Gemeentebestuur beweerd wordt, bouwvallig kan worden genoemd; dat de beide bestaande smederijen in het dorp worden uitgeoefend in woningen, die ook met riet zijn gedekt; en dat bij eene dier smederijen, binnen 20 meters afstand van den schoorsteen, achter op het erf ook een hooiberg staat; dat de concurrentie, tusschen de bestaande smederijen en de op te rigten smederij te ontstaan, bij de vraag, of de vergunning al of niet moet worden verleend, natuurlijk buiten aanmerking blijven moet; dat het niet te ontkennen valt, dat het beter zou zijn, indien het gebouw met pannen gedekt ware; doch dat er geene overwegende bezwaren tegen het verleenen der gevraagde vergunning bestaan, wanneer bepaald wordt, dat de smidse, op zich zelve staande, geheel van steen en ijzer moet zamengesteld, en de schoorsteen opgetrokken moet worden tot minstens twee meters boven den nok van het rieten dak of tot minstens zeven meters boven den beganen grond.

Gedeputeerde Staten der provincie Zuidholland hebben zich, blijkens hun ambtsberigt van den 22 Junij jl., met de zienswijze van den Hoofd-Ingenieur vereenigd.

In deze zaak, welke ingevolge magtiging des Konings den 8 Julij ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal de Afdeeling alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning hebben voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een belanghebbende tegenwoordig. Heeft de belanghebbende ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De appellant licht hierop nog kortelijk het door hem ingesteld beroep toe.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het beroep van het Gemeentebestuur van Weststellingwerf van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij Wolvega is aangewezen als domicilie van onderstand van Jan Massink.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Te Haren zijn in Januarij 1868 in onderstand opgenomen de broeders Jan en Willem Massink, polderwerkers, wegens tijdelijke staking der werkzaamheden, en is daarvan kennis gegeven aan het Bestuur van Weststellingwerf, daar zij geboren waren te Wolvega, dat tot die gemeente behoort.

Het Bestuur van Weststellingwerf heeft, ten aanzien van Willem Massink, de toepassing van art. 44 der armenwet gevorderd en de armlastigheid van Jan Massink ontkend, bewerende, dat zijne geboorte te Wolvega was toevallig geweest en op een tijdstip, dat zijn vader elders, en wel te Heerenveen, was gedomicilieerd.

De aangifte van geboorte is namelijk gedaan door eenen vroedmeester te Wolvega, die Jan aangaf als op 8 December 1834 in een nieuw gebouw, nog ongenummerd, geboren uit Neeltje Visser, wonende te Wolvega, zijnde huisvrouw van Gerrit Massink, justitiedienaar, wonende te Heerenveen en thans alhier (te Wolvega) niet tegenwoordig. Te Heerenveen (Aengwirden) werd ook de onderstandspligt ontkend. Men beriep zich dáár op eene verklaring, door den vader zelven, Gerrit Massink, op 11 Maart 1847, toen er geschil bestond over zijne armlastigheid, onder vigeur der armenwet van 1818, afgegeven, waarin hij verklaart: dat hij in den jare 1834 als justitiedienaar van het Heerenveen is verplaatst naar Wolvega; dat hij zich dadelijk te Wolvega met er woon heeft nedergezet, met het doel om dáár, zijn stationnement, zijn voortdurend verblijf en inwoning te houden; dat hij echter slechts drie jaren er heeft mogen wonen, wanneer men hem van dáár heeft verdreven, opzettelijk, opdat hij er geen vierjarige inwoning zoude verkrijgen. In dat stuk is geen dag vermeld, waarop hij zich te Wolvega gevestigd heeft in 1834; en er schijnt uit te mogen opgemaakt worden, dat hij vóór 1838 als justitiedienaar ontslagen is, en toen bedeeling behoefde.

Aan het Bestuur van Heerenveen was voorts uit het archief der griffie van de Regtbank aldaar medegedeeld, dat Gerrit Massink, op bevel van den Procureur-crimineel van Friesland, in 1834 van Heerenveen was overgeplaatst naar Wolvega, en wel om met 1 December 1834 zich te begeven naar dat stationnement.

Het Bestuur van Wolvega beriep zich echter voor zijn sustenu, dat op 8 December de woonplaats van Gerrit Massink nog te Heerenveen was, op eenen brief van den Officier van Justitie te Heerenveen van 9 December 1834 aan den Grietman van Weststellingwerf, tot kennisgeving, dat G. Massink, geregtsdienaar te Heerenveen, naar Wolvega verplaatst, op Maandag, 15 December, aldaar in functie zou treden. Op last van den Procureur-crimineel voegde hij er het verzoek aan den Grietman bij om op dien beambte, wiens levensgedrag soms niet boven alle opspraak is, een naauwkeurig toezigt te houden.

Gedeputeerde Staten hebben, bij besluit van 15 October 1868, uitspraak doende in dit geschil volgens art. 70, al. 3, der wet op het armbestuur, beslist, dat Wolvega was het domicilie van onderstand, hoofdzakelijk op grond, dat, ofschoon de vader in zijne betrekking als justitiedienaar tot 15 December 1834 was gestationneerd te Heerenveen, het, met het oog ook op den toestand, waarin zijne huisvrouw destijds verkeerde, als genoegzaam bewezen mag worden aangenomen, dat hij op den 8 dier maand zijne woonplaats van Heerenveen reeds had overgebragt naar Wolvega, met het kennelijk voornemen om er zijn hoofdverblijf te vestigen, zoodat dus de geboorte van het kind te Wolvega niet als toevallig te beschouwen is.

Van die beslissing is het Gemeentebestuur van Weststellingwerf in beroep gekomen bij den Koning, bij adres van 4 Januarij 1869, dat op 's Konings magtiging door den Minister op 30 Julij jl. met alle de bijlagen aan deze Afdeeling van den Raad van State is toegezonden.

Gedeputeerde Staten, daarop nader gehoord, verdedigen de door hen genomene

beslissing. Door tusschenkomst van den Minister van Justitie zijn er nader nog informatiën ingewonnen omtrent het juiste tijdstip van verplaatsing van Gerrit Massink naar Wolvega. In een register der geregtsdienaren, dat van den toenmaligen Procureur-crimineel afkomstig is, staat achter den naam van Gerrit Massink: "aangesteld den 15 September 1830, den 1 December 1834 verplaatst van het Heerenveen naar Wolvega." De Procureur-generaal leidt daaruit af, dat de verplaatsing zelve inging op 1 December, doch dat uit den reeds vermelden brief van den Officier van Justitie volgt, dat zijne in-dienst-treding is uitgesteld tot 15 December, denkelijk op mondeling verlof, tot regeling zijner zaken, terwijl hij, blijkens de bevalling zijner vrouw te Wolvega, op 8 December, toen aldaar reeds zijn gezin had overgebragt, al was hij zelf op dien dag dáár niet tegenwoordig.

Vooral wordt over het punt in geschil licht verspreid door eenen brief van den Officier van Justitie van 10 November 1834, waarin deze aan den Procureur-crimineel voorstelde om den geregtsdienaar Massink, wegens zijn slordig gedrag, van Heerenveen te verplaatsen, met voorstel om op 1 December hem te Heerenveen te vervangen door F. J. Dopheide, van Irnsum, Sybres Oeges de Vries van Wolvega te verplaatsen naar Irnsum, en Massink in diens plaats naar Wolvega te zenden, met welke verplaatsingen Dopheide en de Vries, door den Officier daarover geraadpleegd, genoegen zouden nemen. Uit brieven, aan de Vries en aan Dopheide door den Officier geschreven, blijkt voorts, dat die beide personen in den avond van 30 November op hunne nieuwe standplaatsen moesten zijn; en uit een brief van 3 December aan den Procureur-crimineel blijkt, dat zij op 1 December er waren verplaatst. Ook de Officier van Justitie leidt daaruit af, in zijnen brief van 10 Mei 1869, dat Massink, op 1 December naar Wolvega verplaatst, zijn gezin er werkelijk overgebragt, maar voor zich een mondeling verlof tot 15 December gekregen zal hebben; en dat de beslissing van Gedeputeerde Staten dus juist is geweest.

En hiermede meen ik voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Twee-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 22 *September* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 21 Augustus ll., n°. 12, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Homme Alberts Smink* (zie het verslag over deze zaak op blz. 198—200).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende een geschil over het onderstands-domicilie van Homme Alberts Smink;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 28 Julij 1869, n°. 26;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 16 Augustus 1869, n°. 226, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat van de geboorte van dezen behoeftige geene acte bestaat, en dat hij eerst op lateren leeftijd is gedoopt; dat hij, volgens eene op 9 November 1829 te Workum opgemaakte acte van bekendheid, den 17 September 1806 te Langezwaag (gemeente Opsterland) zou zijn geboren; dat hij in de inschrijvings-registers voor de nationale militie van 1825 en voor de schutterij van 1831 insgelijks voorkomt als geboren te Langezwaag, den 16 September 1806; dat door zijnen ouderen broeder Freerk Alberts Smink, geboren 12 September 1797, onder eede is verklaard, dat de behoeftige is geboren te Lange- of Kortezwaag, zonder dat hij kon zeggen in welk van deze twee dorpen; dat zijne ouders destijds en wel van 1803 tot 1806 of 1807 woonden in een huis aan den weg, waartegenover in eene zuidoostelijke rigting eene herberg stond; en dat hetzij die herberg, hetzij de kastelein daarvan, hetgeen hij niet zeker wist, den naam

droeg van Vlugge of Plugge; dat mede is overgelegd eene verklaring van zeven bejaarde inwoners van Langezwaag, waarvan twee in de herberg *de Vlugge* zijn geboren en nergens hebben gewoond dan in dat huis en daarnaast, en de overigen steeds naast die herberg hebben gewoond, inhoudende, dat het hun niet bekend is, dat de ouders van den behoeftige ooit te Langezwaag hebben gewoond, en dat hij zelf ook bij hen onbekend is;

dat de voornoemde acte van bekendheid is opgemaakt op de verklaring van zeven personen, wonende deels te Workum, deels te Koudum, van welke het niet blijkt, dat zij uit eigen wetenschap bekend waren met hetgeen waaromtrent zij verklaring aflegden; en dat die personen, thans allen overleden zijnde, niet nader hebben kunnen worden gehoord;

dat het volstrekt niet is aangetoond, dat de vermelding van Langezwaag als geboorteplaats in de inschrijvings-registers voor militie en schutterij op iets anders berust dan op de bloote opgave van den behoeftige zelven, zoodat daaraan geene afdoende bewijskracht kan worden toegekend;

dat, aangenomen al, dat het door den ouderen broeder van den behoeftige bedoelde dorp is geweest Langezwaag, en niet Kortezwaag, hetwelk op ongeveer anderhalf uur afstands van de oude herberg *de Vlugge* is gelegen, dan nog die verklaring eene tegenstrijdigheid inhoudt, daar het uit de verkregene inlichtingen is gebleken, dat wel die herberg onder Langezwaag is gelegen, maar de noordwaarts en westwaarts daarvan gelegene gronden tot de dorpen Luxwoude (gemeente Opsterland) en Gersloot (gemeente Aengwirden) behooren; zoodat, aangenomen dat zijne verklaring omtrent de ligging van het huis, waar zijne ouders woonden, juist is, dat huis niet onder Langezwaag, maar onder een der genoemde dorpen zou hebben behoord; dat bij ingesteld onderzoek in de dorpen Luxwoude en Gersloot niets van de inwoning der ouders van den behoeftige aldaar is gebleken;

dat, onder deze omstandigheden, geene plaats als het onderstands-domicilie van dezen behoeftige kan worden aangewezen;

Gezien art. 33 der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen, dat de kosten der verpleging van Homme Alberts Smink van Rijkswege zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Utrecht, den 21 Augustus 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 21 Augustus ll., no. 16, houdende beschikking op *het beroep van Burgemeester en Wethouders van Weststellingwerf van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij Wolvega is aangewezen als domicilie van onderstand van Jantje Lenzes Oppers* (zie het verslag over deze zaak op blz. 193—195).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van het Gemeentebestuur van Weststellingwerf tegen het

besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 7 Januarij 1869, no. 43, waarbij Wolvega is aangewezen als het onderstands-domicilie van Jantje Lenzes Oppers;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 28 Julij 1869, no. 38;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 17 Augustus 1869, no. 194, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige in het jaar 1815 te Elsloo (gemeente Ooststellingwerf) is geboren;

dat het niet wordt betwist, dat zij, gedurende meer dan vijftien maanden, buiten genot van onderstand was geweest, toen zij den 17 Januarij 1867 in de gemeente Ooststellingwerf in onderstand werd opgenomen; en dat zij derhalve niet valt in de termen van art. 36 der armenwet;

dat Gedeputeerde Staten van Friesland Wolvega als haar onderstands-domicilie hebben aangewezen op grond eener acte van borgtogt, den 28 April 1813 door Buitenvoogden van het dorp Wolvega afgegeven ten behoeve van den vader der behoeftige, Lenze Egberts Oppers, welke acte de verbindtenis inhield om „in cas dezelve onverhoopt in armoede mogt vervallen, hem en de zijnen het noodige onderhoud te zullen verschaffen als naar regt behoort"; dat daarentegen door de Algemeene Armvoogden van Wolvega wordt aangevoerd, dat deze acte door het overlijden van gezegden Lenze Egberts Oppers heeft opgehouden van kracht te zijn, zoodat thans de geboorteplaats der behoeftige als haar onderstands-domicilie is te beschouwen;

dat art. 39 der armenwet bepaalt, dat de acten van indemniteit, borgtogt enz., vóór het in werking treden der wet van 28 November 1818 (*Staatsblad* no. 40) afgegeven, gevolg hebben, doch niet verder dan de daarbij aangegevene verbindtenis medebrengt; dat de bovenbedoelde acte geene verdere verbindtenis inhield dan om, ingeval Lenze Egberts Oppers tot armoede mogt vervallen, aan hem en de zijnen het noodige onderhoud te verschaffen; dat de mogelijkheid der vervulling dezer voorwaarde met zijnen dood ophield, en dat dus thans aan deze acte geene kracht meer kan worden toegekend;

dat derhalve de geboorteplaats als het onderstands-domicilie dezer behoeftige behoort te worden aangewezen;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* no. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 7 Januarij jl., no. 43, Elsloo (gemeente Ooststellingwerf) aan te wijzen als het onderstands-domicilie van Jantje Lenzes Oppers.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Utrecht, den 21 Augustus 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3o. van den 22 Augustus ll., no. 34, houdende beschikking op *het beroep van K. Sikkema, te Burum, gemeente Kollumerland, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij zijne aanwijzing voor de dienst bij de nationale militie is gehandhaafd* (zie het verslag over deze zaak op blz. 223 en 224).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres, aan Ons ingediend door Cornelis Sikkema, bakkersknecht te Kollumerland, provincie Friesland, loteling dier gemeente voor de nationale militie van dit jaar, daarbij verzoekende, dat, met vernietiging der uitspraak van Gedeputeerde Staten dier provincie in dato 8 April jl., door Ons aan den adressant, die reeds bij de militie is ingedeeld, doch thans met verlof is, alsnog uit de dienst ontslag zal worden verleend;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 11 Augustus 1869, nº. 48;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 18 Augustus 1869, nº. 202, 4de Afdeeling;

Overwegende: dat de adressant is de jongste van vier zonen, waarvan de oudste buiten oproeping bleef, de tweede vijf jaren als milicien heeft gediend, en de derde in 1860 is ingelijfd en, overeenkomstig art. 2 der wet van 27 April 1820 (*Staatsblad* nº. 11), reeds in het jaar 1861 weder is ontslagen;

dat hij, op grond dier feiten, wegens broederdienst vrijstelling van de dienst heeft verzocht bij den Militieraad te Leeuwarden, en in beroep bij Gedeputeerde Staten der provincie Friesland; dat deze laatsten bij hunne uitspraak van den 8 April jl. de aanwijzing van den adressant tot de dienst hebben bevestigd, op grond, dat de dienst van den laatstbedoelden broeder, minder dan drie jaren geduurd hebbende, volgens art. 50 der wet op de nationale militie, niet in aanmerking komen kan om den adressant wegens broederdienst vrij te stellen; dat die uitspraak aan den adressant is medegedeeld reeds op den 9 April jl.; dat zijn adres, waarbij hij aan Ons voorziening heeft verzocht, niet is gedagteekend, en eerst den 9 Junij jl. bij Ons is ingekomen; dat het beroep alzoo blijkbaar niet is ingesteld binnen den termijn van tien dagen, bepaald bij art. 103 der wet op de nationale militie, en mitsdien is niet-ontvankelijk;

Gezien de wet op de nationale militie van den 19 Augustus 1861 (*Staatsblad* nº. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant te verklaren niet-ontvankelijk in zijn bij Ons ingesteld hooger beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Utrecht, den 22 Augustus 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

4°. van den 31 Augustus ll., houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten Meppel en Smilde over het domicilie van onderstand van Jan Martens* (zie het verslag over deze zaak op blz. 215 en 216).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het domicilie van onderstand van den behoeftige Jan Martens;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 18 Augustus 1869, nº. 45;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 27 Augustus 1869, nº. 197, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat de behoeftige op den 27 December 1868 te Meppel in onderstand is opgenomen ten laste van de gemeente Smilde, als zijnde hij aldaar op den 24 September 1841 uit het huwelijk zijner ouders Klaas Martens en Luttien Roessing geboren;

dat het Gemeentebestuur van Smilde de armlastigheid ontkent, op grond, dat de ouders van den behoeftige destijds te Meppel woonachtig waren, zoo als de vader zelf had verklaard aan den ambtenaar van den burgerlijken stand bij de aangifte van de geboorte; dat die geboorte onder de zoogenaamde toevallige moet worden gerangschikt, daar zij plaats vond op het schip, waarop de ouders woonden en waarmede zij toen geheel tijdelijk te Smilde verbleven;

dat het Gemeentebestuur van Meppel hiertegen heeft aangevoerd, dat de ouders van den behoeftige zoo vóór als na diens geboorte jaren lang op hun schip hebben gewoond en gedurende dien tijd daarmede hebben rondgezworven, zonder woonplaats te hebben te Meppel;

dat uit een ingesteld onderzoek en de verklaringen van den vader is gebleken, dat die vader, die geboren is in de gemeente Ruinerwold, op den 7 October 1826 met genoemde zijne vrouw, die geboren was te Meppel, in het huwelijk is getreden; dat uit dit huwelijk te Meppel, tijdens de ouders van den behoeftige dáár woonden, zijn geboren drie kinderen, waarvan het jongste op den 19 October 1836; dat hij daarna zich met zijn geheel gezin gevestigd heeft aan boord van zijne eigen praam, waarmede hij geheel voer op avontuur; dat dit heeft geduurd ongeveer zes of acht jaren, zonder dat hij gedurende dien tijd eene woning aan wal had te Meppel of aldaar belasting betaalde; dat hij daarna zich eerst op nieuw te Meppel heeft gevestigd; dat alzoo blijkbaar op het tijdstip, dat de behoeftige aan boord geboren werd van het schip, waarop de ouders toen woonden, die ouders geene vaste woonplaats hadden te Meppel noch elders; en dat alzoo de behoeftige te Smilde, als zijne geboorteplaats, domicilie van onderstand heeft;

Gezien de wet van den 28 Junij 1854 (*Staatsblad* nº. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat het domicilie van onderstand van den behoeftige Jan Martens is gevestigd in de gemeente Smilde.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 31 Augustus 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

5°. van den 4 dezer, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van het minderjarig kind, zich noemende Jan de Vries* (zie het verslag over deze zaak op blz. 214 en 215).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het onderstands-domicilie van een minderjarigen knaap, zich noemende Jan de Vries;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 18 Augustus 1869, n°. 42;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 31 Augustus 1869, n°. 198, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat de bedoelde behoeftige, die in September 1867 te Groningen is gevonden, bedelende en zonder middelen van bestaan, heeft opgegeven genaamd te zijn Jan de Vries, oud negen jaren, en verlaten te zijn door zijn vader, die te Wildervank te huis behoorde, zonder te kunnen opgeven wáár of wanneer;

dat een ingesteld onderzoek geene feiten of omstandigheden heeft aan het licht gebragt, waaruit men met eenige zekerheid zou kunnen afleiden, wáár of wanneer de behoeftige geboren is, wiens zoon hij is, of waar hij zich heeft opgehouden, vóór hij te Groningen is gekomen;

dat wel door eene gehoorde getuige, met name Maria Sie, is verklaard, dat hare zuster, die in of buiten echt leefde of geleefd had met zekeren Hendrik Jans de Vrieze, ongeveer tien jaren geleden bevallen was van een zoon, maar dat de genoemde Hendrik Jans de Vrieze in Februarij 1868 aan Burgemeester en Wethouders van de gemeente 't Zandt heeft opgegeven, dat die zoon genaamd was Renze, en de stellige verzekering heeft gegeven, dat die zoon nooit van hem afwezig was geweest;

dat, in dien stand der zaak, het er voor moet gehouden worden, dat het domicilie van onderstand niet is te vinden;

Gezien art. 33 der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de kosten van den onderstand van den zich noemenden Jan de Vries van Rijkswege zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 4 September 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het geschil tusschen de gemeenten Helder en Texel over het domicilie van onderstand van Cornelis Bakker.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! De behoeftige J. C. Bakker is op den 12 Maart 1868 te Zwolle in onderstand opgenomen voor rekening van de gemeente Texel, alwaar hij geboren is den 11 October 1835 uit het huwelijk van Antonie Bakker volgens de acte van geboorte, opgemaakt den 12 October van dat jaar, destijds sergeant bij het reserve-bataillon der 7de afdeeling infanterie, in garnizoen te Helder, doch toen gedetacheerd in de gemeente Texel, en van zijne huisvrouw Cornelia van Eelen.

Het Gemeentebestuur van Texel ontkent de armlastigheid, op grond, dat de vader geenszins behoorde tot eenig aanzienlijk gedeelte van een corps, dat te Texel garnizoen hield, maar hij integendeel eenvoudig tijdens de geboorte van den behoeftige met een klein aantal militairen tijdelijk dáár gedetacheerd was, bij gelegenheid van de indijking van den polder Eijerland, waarbij toen veel arbeiders werkzaam waren en eenige militaire hulp bij mogelijke ongeregeldheid van het werkvolk noodig werd geacht; dat alzoo de geboorte van den behoeftige onder de zoogenaamde toevallige moet worden gerangschikt; dat ten dezen ten onregte wordt ingeroepen Zijner Majesteits besluit van 12 Februarij 1860, waarbij bepaald is: „dat niet de plaats, waar de staf of het „dépôt”, maar een militair corps is gevestigd, feitelijk en in den zin der wet de garnizoensplaats van al de manschappen, tot dat corps behoorende, is, daar meermalen aanzienlijke gedeelten dier corpsen elders dan waar zich de staf of het dépôt daarvan bevindt garnizoen houden.”

Het Gemeentebestuur van den Helder, aangesproken als de plaats, waar de vader op het bedoelde tijdstip in garnizoen zou hebben gelegen, ontkent evenzeer de armlastigheid, en beweert, dat de redenering van het Gemeentebestuur van Texel enkel juist zou zijn, wanneer de vader had behoord tot militairen, die Texel doortrokken; dat de vader was gedetacheerd te Texel; dat de kinderen van militairen, in garnizoen of gedetacheerd te Helder, aldaar geboren, te Helder domicilie van onderstand hebben, en dat in dit opzigt de gemeente Texel met de gemeente Helder gelijk moet staan.

Over den duur en den aard van het verblijf van den genoemden vader op Texel is inlichting ingewonnen bij het Departement van Oorlog, doch is dáár niet knnnen worden verstrekt.

Gedeputeerde Staten der provincie Noordholland zijn van meening, in verband met voormeld Koninklijk besluit, dat het gedetacheerd zijn van den vader op Texel in de daad was garnizoen houden aldaar; en zijn op dien grond van oordeel, dat die gemeente is het domicilie van onderstand van den behoeftige.

In dit geschil van bestuur, hetwelk krachtens magtiging des Konings den 12 Julij ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal als nu een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Drie-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 6 *October* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge.
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

1o. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1o. van den 19 September ll., no. 2, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente 's Gravenhage van de weigering van Gedeputeerde Staten van Zuidholland om goed te keuren de raadsbesluiten van* 6 *en* 12 *April ll. tot onderhandsche verpachting der tollen op den ouden Scheveningschen straatweg en op den nieuwen tolweg langs het kanaal* (zie het verslag over deze zaak op blz. 227—234).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van den Gemeeuteraad van 's Gravenhage, daarbij Onze voorziening inroepende tegen eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij bezwaren zijn gemaakt tegen de goedkeuring van twee besluiten van genoemden Raad dd. 6 en 12 April 1869 tot onderhandsche verpachting der tollen op den ouden Scheveningschen Straatweg en op den nieuwen Badweg langs het Kanaal;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 1 September 1869, no. 49;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 15 September 1869, no. 154, 2de Afdeeling;

Overwegende: dat de Gemeenteraad van 's Gravenhage, in zijne vergaderingen van 6 en 12 April jl. heeft besloten tot onderhandsche verpachting van de genoemde tollen, en die besluiten aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten heeft onderworpen; dat Gedeputeerde Staten daarop, bij missive van 17 April 1869, aan het Gemeentebestuur eenige bedenkingen hebben medegedeeld, niet tegen het onderhandsch karakter der pacht-overeenkomst, maar tegen het stelsel van heffing van weg- of straatgelden bij wijze van verpachting, en later, bij missive van 20 April daaraanvolgende, nadat Burgemeester en Wethouders getracht hadden die bedenking te wederleggen, hebben te kennen gegeven, dat zij geen motief hadden gevonden om van hunne zienswijze terug te komen;

dat de Gemeenteraad zich toen tot Ons heeft gewend, te kennen gevende, dat, na die laatste beschikking van Gedeputeerde Staten, niet anders te wachten stond dan een met redenen omkleed besluit, waarbij de gevraagde goedkeuring werd geweigerd, of wel dat de raadsbesluiten van 6 en 12 April, als in strijd met de wet, aan Ons ter vernietiging zouden worden voorgedragen, en verzoekende mitsdien, dat door Ons eene beslissing mogt worden gegeven omtrent de vraag in geschil, waarvan het gevolg kon zijn, dat zijne meergenoemde besluiten van kracht bleven;

dat de gemeentewet in art. 200 aan gemeentebesturen de bevoegdheid toekent om bij Ons in beroep te komen van besluiten van Gedeputeerde Staten, houdende weigering van goedkeuring van raadsbesluiten, binnen dertig dagen, te rekenen van de dagteekening der beslissing van Gedeputeerde Staten; maar dat die wet geene bepaling inhoudt, waaruit een gemeentebestuur de bevoegdheid zou kunnen ontleenen om van Ons eene beslissing te vragen, zoolang Gedeputeerde Staten nog geene uitspraak hebben gedaan;

dat *in casu* Gedeputeerde Staten, gelijk de adressant zelf erkent, wel hun gevoelen over het punt in geschil aan den Raad hebben medegedeeld, maar dat zij het met redenen omkleed besluit, dat, volgens art. 198 der gemeentewet, voor de weigering van goedkeuring gevorderd wordt, nog niet hebben genomen;

Gezien de wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* nº. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den Gemeenteraad van 's Gravenhage niet-ontvankelijk te verklaren in zijn tot Ons gerigt verzoek.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 19 September 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

van Heeckeren van Kell.

2º. van den 19 September ll., nº. 6, houdende beschikking op *het beroep van L. Coomans, te Hazerswoude, van een besluit van Burgemeester en Wethouders dier gemeente, waarbij hem de vergunning is geweigerd om in het perceel nº.* 209 *eene grofsmederij op te rigten* (zie het verslag over deze zaak op blz. 257 en 258).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons door Leendert Coomans, smid, wonende te Hazerswoude, ingediend adres, daarbij verzoekende, dat door Ons, met vernietiging van een besluit van het Gemeentebestuur aldaar in dato 8 April jl., aan hem vergunning zal worden verleend tot het oprigten eener grofsmederij te Hazerswoude in het pand, gemerkt nº. 209, kadastraal bekend sectie G, nº. 259 en 260;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 7 September 1869, nº. 51;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 15 September 1869, nº. 228, 12de Afdeeling;

Overwegende: dat over het verzoek van den adressant, aan het gemeld Gemeentebestuur gedaan, tot het verkrijgen van vergunning om eene grofsmederij op te rigten in het gemeld pand te Hazerswoude, een onderzoek *de commodo et incommodo* is ingesteld; dat alstoen een aantal geburen zich tegen de inwilliging hebben verzet, op grond van het te duchten brandgevaar, omdat het gebouw, waarin de grofsmederij zou worden uitgeoefend, oud en bouwvallig en bovendien voor eene smederij te klein zijn zou; dat het slechts met een rieten dak is gedekt en in het midden van de kom der gemeente staat, genoegzaam in de onmiddellijke nabijheid van drie aan hen geburen toekomende woningen, insgelijks met riet gedekt en op een afstand van ongeveer 20 meters van twee hooibergen;

dat het Gemeentebestuur te Hazerswoude, zich met deze bezwaren vereenigende, bij gemeld besluit van 8 April jl. het verzoek van den adressant heeft afgewezen;

dat, nadat de adressant van dat besluit zich bij Ons in beroep heeft voorzien, door den betrokken Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat een onderzoek *in loco* is ingesteld; dat daaruit gebleken is, dat het bedoelde pand wel oud is en in geen goeden staat van onderhoud verkeert, doch niet bouwvallig kan genoemd worden; dat twee andere smederijen te Hazerswoude uitgeoefend worden in woningen, mede met rieten daken afgedekt; en dat binnen 20 meters van eene dier smederijen op hetzelfde erf ook een hooiberg staat, en dat tegen het verleenen van de vergunning geene overwegende bezwaren bestaan, wanneer de smidse, geheel uit steen en ijzer zamen te stellen, geheel op zich zelve worde geplaatst en de schoorsteen opgetrokken tot minstens 2 meters boven den nok van het rieten dak, of tot minstens 7 meters boven den beganen grond;

Gezien het Koninklijk besluit van den 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* nº. 19);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van het Gemeentebestuur te Hazerswoude in dato 8 April jl., aan den adressant vergunning te verleenen tot het oprigten eener grofsmederij te Hazerswoude in het pand, gemerkt nº. 209, kadastraal bekend sectie G, nº. 259 en 260, onder voorwaarde: 1º. dat de smidse op zich zelf staande en geheel van ijzer en steen moet worden zamengesteld en de schoorsteen daarvoor minstens hoog moet zijn 2 meters boven den nok van het dak, of minstens 7 meters boven den beganen grond; 2º. dat de smederij in werking moet zijn gebragt op den eersten December 1869, bij gebreke waarvan de concessie vervalt; en 3º. dat de concessionaris of zijne regtverkrijgenden zich aan zoodanige verpligtingen onderwerpen, als later blijken mogten noodig te zijn in het belang eener goede politie.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 19 September 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

3o. van den 22 September ll., n°. 9, houdende beschikking op *het beroep van J. Reuser c. s., aan de Nieuwerbrug, gemeente Bodegraven, van eene afwijzende beschikking van Gedeputeerde Staten van Zuidholland op hun verzoek tot stichting eener school in de nabijheid der Nieuwerbrug* (zie het verslag over deze zaak op blz. 244 en 245).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op een adres van J. Reuser c. s., zich noemende inwoners van de Nieuwerbrug, gemeente Bodegraven, daarbij in beroep komende van eene resolutie van Gedeputeerde Staten van Zuidholland dd. 21/28 Mei 1867, B, n°. 2627, 1ste Afdeeling, waarbij afwijzend is beschikt op hun verzoek om de oprigting eener nieuwe school aan de Nieuwerbrug;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 7 September 1869, n°. 44;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 17 September 1869, n°. 226, 5de Afdeeling;

Overwegende: dat de adressanten, zijnde inwoners van de brandschouwerij te Nieuwerbrug, wonende onder de gemeenten Bodegraven, Barwoutswaarder en Rietveld, in Maart 1867 bezwaren hebben ingebragt bij Gedeputeerde Staten van Zuidholland tegen eene gewijzigde inrigting van de school aan de Nieuwerbrug, welke school, toebehoorende aan de brandschouwerij, ten gevolge van het opzeggen van het subsidie, tot eene bijzondere school van eene bepaalde godsdienstige rigting was gemaakt, en hebben verzocht, dat voor hunne kinderen de gelegenheid mogt worden geopend tot verkrijging van degelijk en geen kerkgenootschap kwetsend onderwijs aan de Nieuwerbrug;

dat Gedeputeerde Staten daarop aan adressanten hebben te kennen gegeven, dat er geene termen waren gevonden om aan hun verzoek gunstig gevolg te geven, daar de openbare school der gemeente Waarder voor hunne kinderen openstaat, indien zij van die aan de Nieuwerbrug geen gebruik willen maken;

dat adressanten Onze voorziening tegen gezegde resolutie van Gedeputeerde Staten hebben ingeroepen en hebben verzocht, dat door Ons de daarstelling eener openbare

school aan de Nieuwerbrug alsnog mogt worden bevolen; tot staving van hun verzoek aanvoerende, dat zij, van wege gegronde gemoedsbezwaren, hunne kinderen niet aan het bijzonder onderwijs kunnen doen deelnemen; dat de naaste openbare school ongeveer 45 minuten gaans van de meeste hunner woningen verwijderd is, en dat een getal van 16 kinderen uit de gemeente Bodegraven, 9 uit de gemeente Rietveld en 12 uit de gemeente Barwoutswaarder van de nieuw op te rigten school gebruik zouden kunnen maken;

dat een afstand van 45 minuten gaans dien niet te boven gaat, welke in zeer vele plattelandsgemeenten de over de uitgestrektheid daarvan verspreid liggende huizen van het schoollokaal scheidt, en dat ook het getal kinderen, dat uit elke gemeente de school zou kunnen bezoeken, niet voldoende is om het belasten dier gemeente met de kosten van oprigting eener nieuwe school te wettigen;

dat de oprigting eener gemeenschappelijke school door Ons niet kan worden bevolen, omdat art. 16 der wet op het lager onderwijs, in verband met art. 121 der gemeentetewet, medebrengt, dat het initiatief daartoe altijd van de betrokken gemeentebesturen zelve moet uitgaan;

Gezien de wet van 13 Augustus 1857 (*Staatsblad* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het verzoek der adressanten te wijzen van de hand.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 22 September 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

4°. van den 23 September ll., n°. 3, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Karel Lodewijk Westenburg* (zie het verslag over deze zaak op blz. 248 en 249).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het domicilie van onderstand van Karel Lodewijk Westenburg;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 7 September 1869, n°. 46;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 18 September 1869, n°. 195, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige, die in Augustus 1868 in het ziekenhuis te Rotterdam ter verpleging is opgenomen, is geboren den 15 October 1839 aan boord van een schip, liggende te Aarlanderveen (provincie Zuidholland);

dat het Gemeentebestuur aldaar heeft geweigerd de armlastigheid te erkennen op grond eener vermelding in de geboorte-acte, dat hij was zoon van Catharina Petronella Westenburg, ongehuwd, wonende te Kleef;

dat het ingesteld onderzoek de bewijzen heeft opgeleverd, dat genoemde Catharina Petronella Westenburg geboren is te Kleef den 20 Januarij 1807, en dat zij aldaar in 1832 is gehuwd met Josef Montré, reizend muzikant uit Nassau, vóórdat zij te Utrecht is overleden den 9 Augustus 1849;

dat echter niet is gebleken, dat zij na 1 Junij 1835 nog te Kleef heeft gewoond, of dat zij van dat tijdstip tot 1841 in eenige andere gemeente woonplaats heeft gehad;

dat evenmin is gebleken, of haar echtgenoot tijdens de geboorte van dezen behoeftige nog in leven is geweest en, zoo ja, waar diens woonplaats toen was gevestigd;

dat, onder die omstandigheden, de vermelding in de geboorte-acte aangaande de woonplaats der moeder niet als bewijs kan gelden, en de gemeente, waar de geboorte voorviel, krachtens het 6de lid van art. 28 der armenwet, moet worden aangemerkt als het domicilie van onderstand;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat Aarlanderveen is het onderstands-domicilie van Karel Lodewijk Westenburg.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 23 September 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep vnn het Bestuur van den polder Achttienhoven en van den Gemeenteraad van Woerden van een gemeenschappelijk besluit der Gedeputeerde Staten van Zuidholland en Utrecht tot goedkeuring van eene algemeene keur voor het Groot-Waterschap van Woerden.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! In het Groot-Waterschap van Woerden is op den 30 October 1868 vastgesteld eene algemeene keur voor het waterschap, welke keur door Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht op den 10 December en door die van de provincie Zuidholland op den 17 dier maand goedgekeurd is. Daarin wordt o. a. bepaald: 1°. dat de sluis, genaamd het Woerdensche Verlaat, is begrepen onder de dijken en kaden van het Groot-Waterschap; 2°. de verlenging van den noordelijken Rijndijk van de Snellenburg westop tot Bodegraven, dus door en over de openbare straat in de bebouwde kom der gemeente Woerden; 3°. onder beheer en toezigt van

het Bestuur van het Groot-Waterschap is gebragt de Grecht- of Greftkade; en 4o. is bepaald, dat vergunning van Dijkgraaf en Hoogheemraden wordt vereischt om water van den eenen polder in den anderen te doen overgaan.

Het Gemeentebestuur van Woerden heeft in een adres aan den Koning, ingediend den 10 Februarij jl., bezwaren tegen deze keur aangevoerd, hoofdzakelijk hierop nederkomende: dat gemelde sluis nimmer onder toezigt van het waterschap heeft gestaan, maar enkel en alleen onder het uitsluitend beheer van de gemeente Woerden, ten gevolge waarvan dan ook geene enkele bepaling in de keuren van het waterschap, te rekenen van 1544 tot de keur van 2 April 1863, voorkomt, die eenige betrekking op de gemelde sluis heeft; dat de gemeente is eigenares van de sluis en die altijd heeft onderhouden zonder eenige tusschenkomst van derden; dat bij het reglement voor het Groot-Waterschap geene bevoegdheid is gegeven om het toezigt zoo ver uit te breiden; dat onder het toezigt van het Bestuur van het Groot-Waterschap enkel kunnen gebragt worden de werken, behoorende tot den algemeenen waterstaat van het waterschap; dat uit het toezigt onderscheidene bezwaren voortvloeijen voor de gemeente Woerden, omdat volgens de keur aan de sluis geene herstellingen mogen gedaan worden dan na gevraagde en bekomen vergunning van het Bestuur van het waterschap; dat ten onregte is bepaald, dat de beschikking deswege op zegel moet worden geschreven, alsmede de te doene aanvrage; dat aan deze formaliteit verlies van tijd verbonden is en in ieder geval de gemeente Woerden in haar vroeger onbeperkt regt van beheer over de sluis belemmerd wordt. Wat het tweede punt, namelijk de verlenging van den noordelijken Rijndijk, aangaat, voert het Gemeentebestuur als bezwaar aan, dat, volgens art. 15 der keur, het verboden is zonder vergunning van Dijkgraaf en Hoogheemraden stoepen of leuningen te maken of te doen herstellen, dus ook over dat gedeelte van den openbaren weg of straat, gelegen in de bebouwde kom der gemeente Woerden; dat dit is instrijd met de bepaling van art. 179, lit. *k*, der gemeentewet.

Het Bestuur van den polder Achttienhoven is insgelijks, bij adres van den 11 Februarij 1869, in verzet gekomen tegen de bepalingen der keur, in de derde en vierde plaats hiervoor vermeld, op grond, dat de Greftkade nimmer onder het beheer van het Groot-Waterschap heeft gestaan, maar uitsluitend onder dat van het Polderbestuur, als ringkade van den polder Achttienhoven; dat dit blijkt uit den schouwbrief van den 17 December 1709 en uit de omstandigheid, dat in de vroegere keuren de Greftkade niet is opgenomen onder de werken van het Groot-Waterschap; dat het Bestuur van het Groot-Waterschap was onbevoegd tot deze handeling; dat het water van den bedoelden polder bemalen wordt door de molens van een naburigen polder, waardoor het water in laatstgemelden polder overgaat, en dat de bepaling van de keur inbreuk zou kunnen maken op dien staat van zaken, vermits nu vergunning zou worden vereischt voor hetgeen vroeger altijd vrijelijk geschiedde.

Op den 8 Maart heeft het Bestuur van het Groot-Waterschap van Woerden ten aanzien van gemelde bezwaren hoofdzakelijk berigt: dat het Groot-Waterschap steeds het regt van oppertoezigt op de bedoelde sluis heeft gehad, blijkens de oude privilegiën van 1322, geconfirmeerd door Margriet Gravinne van Holland in 1346, en het redres van 9/15 Mei 1649 en van 1657; en dat bovendien bij art. 110 van het reglement voor het Groot-Waterschap het Bestuur daarvan belast is met het toezigt en de schouwdrijving over alle werken, behoorende tot den algemeenen waterstaat van het Groot-Waterschap, onverschillig door wie de werken worden onderhouden; dat de bedoelde sluis is gelegen in een gedeelte van den ring van het Groot-Waterschap en dus daarvan een gedeelte uitmaakt; dat art. 32 der keur toelaat om ter voorkoming van onheilen herstelling te doen aan de sluis zonder vooraf verkregen vergunning; dat de bepaling omtrent het gebruik van gezegeld papier is gegrond op art. 12 der wet van 3 October 1843. Ten aanzien van het tweede punt, betreffende den Rijndijk, gaf het Bestuur te kennen, dat die straat in de gemeente Woerden is waterkeering en een gedeelte uit-

maakt van den dijk; dat die straat, als zoodanig, waterkeering namelijk, moet staan onder het toezigt van het Bestuur van het waterschap; dat in andere steden, als bij voorbeeld te Rotterdam, ook wel straten zijn, in de kom der gemeente gelegen, die onder toezigt staan van de waterschapsbesturen, en dat in art. 15 der keur niet bedoeld wordt te beletten om zonder vergunning van het Bestuur van het Groot-Waterschap stoepen en leuningen te maken of te herstellen op het gedeelte van den Rijndijk binnen de bebouwde kom der gemeente Woerden.

Ten aanzien van het bezwaar betreffende de Greftkade merkte het Bestuur op: 1°. dat de opneming daarvan is geschied, omdat de Greftkade is eene boezemwater-keerende kade, door de onmiddellijke uitwatering van de Grecht op den Rijn; en 2°. omdat de kaden langs de Grecht werken zijn, waarbij sommige onderdeelen van het Groot-Waterschap gemeen belang hebben, en zij, volgens de artt. 104 en 110 van het algemeen reglement, aan het toezigt van het waterschap moeten worden onderworpen; — dat de keur geene inbreuk maakt op het regt van beheer, door het Polderbestuur te houden over de Greftkade, maar enkel handelt over het toezigt daarop; — dat, ook naar aanleiding van art. 166 van het reglement, het wenschelijk is, dat de contracten van bemaling enz. tusschen twee of meer polderbesturen, waarbij Ingelanden van verschillende polders belang hebben, vooraf aan de goedkeuring van Dijkgraaf en Hoogheemraden worden onderworpen.

De Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in het 10de district, over de bezwaren van de adressanten gehoord, vereenigde zich, blijkens missive van 8 Mei jl., met de gronden, aangevoerd door het Bestuur van het Groot-Waterschap.

Gedeputeerde Staten der provinciën Zuidholland en Utrecht zijn van dezelfde meening, behoudens dat zij meenen, dat art. 56 der keur, betreffende het overbrengen van water van den eenen polder naar den anderen, alleen kan verstaan worden in dien zin, dat enkel vergunning wordt vereischt, wanneer geene wettige overeenkomsten bestaan met naastgelegen polders omtrent het in- en uitlaten van water; en dat wel degelijk de beschikkingen, bedoeld in de artt. 87 tot en met 89 der keur, vrij zijn van zegel, volgens art. 27, n°. 55, der gemelde wet van 3 October 1843.

Het Bestuur van den polder Achttienhoven beklaagt zich ook, dat in het ontwerp van keur, zoo als dat ter visie gelegen heeft, de bepaling omtrent de Greftkade niet voorkwam, waardoor geschonden zou zijn art. 131 van het algemeen reglement, omdat het Bestuur daardoor buiten de mogelijkheid is geweest, tijdig de bezwaren tegen dit punt van het ontwerp van keur in te dienen.

Ten slotte zeggen de adressanten in hunne adressen, dat de hiervóór vermelde bezwaren ten onregte door de Vereenigde Vergadering zijn verworpen, en daarop door Gedeputeerde Staten bij het verleenen der goedkeuring ten onregte niet is gelet.

Omtrent dit geschil, hetwelk, krachtens magtiging des Konings, den 23 Junij ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan den Koning moeten voorgedragen worden.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het geschil tusschen de gemeenten Staphorst en Nieuwleusen over het onderstands-domicilie van Aaltje de Groot.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Jonge. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Jonge: Mijne Heeren! Den 18 Januarij 1868 werd te Staphorst

geboren Aaltje de Groot. De moeder, ook genaamd Aaltje de Groot, oud zeventien jaren, overleed een uur na hare bevalling. Het kind werd opgenomen in onderstand te Staphorst ten laste van het domicilie van onderstand van wijlen de moeder, welke laatste als minderjarige volgde het onderstands-domicilie harer ouders, gedomicilieerd te Nieuwleusen. Nieuwleusen ontkende echter, dat het kind aldaar armlastig zoude zijn.

Gedeputeerde Staten van Overijssel, in deze zaak betrokken, hebben vruchteloos getracht het geschil in der minne bij te leggen. Zij gaven als hun gevoelen te kennen, dat, vermits Aaltje de Groot tijdens de geboorte van haar kind minderjarig was en hare ouders te Nieuwleusen woonden, zij, volgens art. 78 van het Burgerlijk Wetboek, ook te Nieuwleusen hare woonplaats had; dat dus, ingevolge art. 28, 1ste lid, der armenwet, de gemeente Nieuwleusen als geboorteplaats van het kind van Aaltje de Groot moest worden aangemerkt; — dat toch als regel tot bepaling van het onderstands-domicilie door de wet is aangenomen de geboorteplaats of de plaats, die, ten gevolge eener fictie, geacht moet worden de geboorteplaats te zijn; dat in art. 32, 1ste lid, eene uitzondering op dien regel wordt gemaakt, doch in het 2de lid een geval wordt vermeld, waarin de regel, in artt. 27 en 28 omschreven, weder van toepassing is; — dat dus de woorden: "eigen geboorteplaats" in art. 32 terugslaan op den algemeenen regel, in de artt. 27 en 28 neêrgelegd, en niet in dien beperkten zin kunnen worden opgevat, dat slechts een gedeelte van dien regel toepasselijk zou zijn.

Gedeputeerde Staten waren op die gronden van oordeel, dat de gemeente Nieuwleusen moest beschouwd worden als het onderstands-domicilie van het bedoelde kind, en gaven mitsdien het Bestuur dier gemeente in overweging dit onderstands-domicilie als aldaar gevestigd te erkennen.

Het Gemeentebestuur van Nieuwleusen maakte daartegen echter bezwaar. Volgens dit Gemeentebestuur zou de regeling van het onderstands-domicilie van gehuwde vrouwen en minderjarigen geheel op zich zelve staan en vervat zijn in de artt. 31 en 32 der wet. Het Gemeentebestuur tracht dit aan te toonen vooreerst door de opmerking, dat in die artikelen niet wordt verwezen naar art. 28, en ten andere, door een beroep op de bepalingen van art. 31, houdende, dat het onderstands-domicilie van eene gehuwde vrouw bij overlijden van den man teruggaat naar hare geboorteplaats, waaruit wordt afgeleid, dat, wanneer de band verbroken wordt, dien de minderjarige aan zijne ouders bindt, het gevolg van dien band ten opzigte van het onderstands-domicilie wegvalt. Het Gemeentebestuur wijst verder op het woord "eigen geboorteplaats," voorkomende in art. 32, dat in art. 31 niet gevonden wordt.

Toen het bleek, dat Gedeputeerde Staten niet konden slagen om bedoeld geschil in der minne bij te leggen, hebben zij het, naar aanleiding van art. 70 der wet, ter beslissing aan Zijne Majesteit voorgedragen.

Ik meen hiermede voor rapport te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Vier-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 20 *October* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden*:

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling is ingekomen een Koninklijk besluit van den 8 dezer, n°. 17, houdende beslissing van *het geschil over het domicilie van onderstand van Anna Maria Neve* (zie het verslag over deze zaak op blz. 239—243).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil over het onderstands-domicilie van Anna Maria Neve;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 7 September 1869, n°. 56;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 2 October 1869, n°. 209, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat de genoemde behoeftige, die den 10 Julij 1868, krachtens regterlijk vonnis, als landloopster in de bedelaarsgestichten is opgenomen, is geboren den 4 Mei 1850 in de gemeente Hontenisse (provincie Zeeland);

dat het Bestuur dier gemeente echter de armlastigheid heeft ontkend, op grond,

dat Jacobus Neve, de vader der behoeftige, en de behoeftige zelve den staat van Nederlander zoude verloren hebben

dat de vraag, of dit beweren van Hontenisse gegrond is te achten, moet beoordeeld worden naar de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek, en niet naar die der wet van 28 Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 44), welke wet alleen het Nederlanderschap bepaalt ten aanzien van burgerschapsregten, waarvan bij de aanwijzing van het onderstands-domicilie van armen geen sprake is; dat een ingesteld onderzoek de bewijzen heeft opgeleverd, dat genoemde Jacobus Neve, reeds in het jaar 1854 of 1855, met achterlating van vrouw en kind, naar België is vertrokken, alwaar hij zich heeft gevestigd, beurtelings als mijnwerker of als spoorweg-arbeider in zijn onderhoud voorziende; dat hij, na het overlijden van de moeder der behoeftige, ook dáár met eene Belgische vrouw is gehuwd, en omstreeks het jaar 1863 zijne dochter Anna Maria heeft gehaald om bij hem te wonen, bij die gelegenheid te kennen gevende, dat hij geen voornemen had om naar Nederland terug te keeren;

dat uit deze omstandigheden mag worden afgeleid, dat de vader der behoeftige zijne woonplaats buiten 's lands heeft gevestigd, met het kennelijk oogmerk om niet in het Koningrijk terug te keeren, zoodat hij, ingevolge art. 9, 3°., van het Burgerlijk Wetboek, de hoedanigheid van Nederlander heeft verloren; dat dit echter geen invloed heeft kunnen uitoefenen op de nationaliteit zijner dochter;

dat toch het Burgerlijk Wetboek, in art. 5, 1°., tot Nederlanders verklarende ook de kinderen, binnen het Koningrijk of deszelfs koloniën geboren uit vreemdelingen, aldaar gevestigd, kennelijk uitgaat van het begrip, dat minderjarige kinderen niet de nationaliteit hunner ouders volgen; en dat dit wetboek wel onder de wijzen, waarop het Nederlanderschap verloren wordt, behalve die, in art. 9 opgenoemd, opneemt die, dat eene Nederlandsche vrouw met een vreemdeling huwt, maar geenszins bepaalt, dat minderjarige kinderen hun Nederlanderschap verliezen, indien de vader vreemdeling wordt;

dat dus de hier bedoelde behoeftige is eene minderjarige Nederlandsche vrouw, die, krachtens het 1ste lid van art. 32 der armenwet, het domicilie van onderstand van haren vader volgt;

dat echter voor dien vader geen domicilie van onderstand binnen het Rijk kan worden aangewezen, zoodat art. 33 ook voor de minderjarige dochter toepasselijk is;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de kosten der verpleging van Anna Maria Neve van Rijkswege zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Het Loo, den 8 October 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van C. J. de Vriese, te Kampen, van besluiten van Gedeputeerde Staten van Overijssel, houdende afwijzende beschikking op zijne reclame tegen het heffen van molengeld in den polder van Kamperveen.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! C. J. de Vriese, Hoofd-Ingeland in den polder van Kamperveen, uitmakende het 9de dijksdistrict der provincie Overijssel, heeft zich tot den Koning gewend met het verzoek, dat het Zijner Majesteit moge behagen:

1°. aan het Polderbestuur van Kamperveen de bevoegdheid te onthouden: *a.* tot het heffen over 1869 en volgende jaren van het molengeld naar den bestaanden maatstaf; *b.* tot het betalen van eenige kosten voor onderhoud enz. der watermolens uit de algemeene polderkas; en

2°. dat Bestuur te gelasten, te zorgen, dat daarin worde voorzien door bijdragen van de landerijen, die een uitsluitend belang bij het bestaan der molens hebben en daaraan wegens de enorme en onbezwaarde opbrengsten ruimschoots kunnen voldoen.

Adressant doet dat verzoek, op grond, dat genoemde polder eene oppervlakte van ruim 950 bunders heeft, van zeer ongelijke ligging, daar er bouwland van 1.82 E. + A. P. en hooiland van 0.10 E. — A. P. gronden wordt. Hij geeft op, dat er 930 bunders laag wei- en hooiland zijn, kadastraal aangeslagen naar een belastbaar inkomen van *f* 6 en *f* 4 per bunder, terwijl de andere 1020 bunders bij het kadaster veel hooger zijn geschat. Volgens hem hebben de lagere 930 bunders alleen dienst van de bemaling en hebben die dan ook ten gevolge van de oprigting der watermolens in 1833 thans eene zeer belangrijke huurwaarde. De hooger gelegen landen zijn, volgens adressant, door de bemaling niet alleen niet gebaat, maar lijden zelfs, ten gevolge van het laag afmalen van het water, dikwijls veel van de droogte. Hij acht het daarom onbillijk, dat de hoogere landen langer gelijkelijk met de lagere in den omslag voor de molenlasten zullen worden aangeslagen, zoo als sedert 1833 voortdurend is geschied. Die bundersgewijze omslag van *f* 1 per bunder behoort volgens hem door eene billijker heffing te worden vervangen, gegrond op het meer of minder belang, hetwelk de verschillende landerijen des polders bij de bemaling hebben. Reeds gedurende verscheidene jaren heeft adressant èn bij het Bestuur des polders èn bij Gedeputeerde Staten onvermoeid pogingen aangewend om verandering in die heffing te verkrijgen, maar tot nu toe steeds te vergeefs. Gedeputeerde Staten hebben, laatstelijk bij besluit van 10 October 1866, te kennen gegeven, dat het besluit tot oprigting der watermolens indertijd door de Ingelanden overeenkomstig de destijds bestaande bepalingen met eene meerderheid van 2 3 der stemmen is genomen en de kosten altijd bunder-bundersgelijk zijn omgeslagen, waarom Gedeputeerde Staten zwarigheid moeten maken om in deze huishoudelijke aangelegenheid van oude dagteekening tusschen beide te komen.

De adressant heeft tot staving van zijn beweren al de adressen, door hem indertijd met anderen te dezer zake ingediend, de daarop ontvangen antwoorden en enkele brieven over de betaling der lasten, waarvoor hij met executie bedreigd werd, overgelegd. Hij wijst er op, dat vroegere bezwaarschriften door een aantal Ingelanden met hem zijn geteekend, die alzoo toen de gegrondheid zijner bezwaren hebben erkend.

Het Bestuur van het 9de dijksdistrict en Gedeputeerde Staten zijn op adressants verzoek gehoord. In het berigt van eerstgemeld Collegie wordt medegedeeld, dat in 1831 en 1832 tot den bouw der twee watermolens is besloten met eene meerderheid van 2/3 der stemmen, zoo als destijds vereischt werd bij art. 2 der wet van 10 Mei 1810, bepalende de wijze van stemmen bij marken, communiteiten en andere gemeen-

schappelijke administratiën van landen en gronden; dat de uitvoering is opgedragen aan eene Commissie, die het noodige geld, na verkregen magtiging, heeft opgenomen, met bepaling, dat rentebetaling en aflossing gevonden worden uit een jaarlijkschen omslag over ruim 2000 bunders ongebouwde eigendommen onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten; dat deze Commissie, haar mandaat van de Ingelanden zelve ontleenende, is werkzaam geweest tot de invoering van het reglement op het beheer der dijken enz. van 14 Julij 1835, ten gevolge waarvan alle andere voormalige beheeren in de polders werden opgeheven en met de in het reglement aangewezen districten vereenigd; dat na de invoering van dat reglement Hoofd-Ingelanden hebben begrepen, dat de bestaande bundersgewijze omslag voor de watermolens moest worden behouden en voortaan op de begrooting van het district behoorde te worden gebragt, hetgeen door Gedeputeerde Staten is toegestemd. Die omslag is dan ook na dien tijd voortdurend op denzelfden voet geheven.

Het Bestuur geeft wijders te kennen, dat wel, zoo als adressant opgeeft, de ligging van de landerijen des polders verschilt van 1.82 E. + A. P. tot 0.10 E. — A. P., maar dat het bouwland van 1.82 E. + A. P. slechts eene kleine strook is en de polder over het geheel geacht kan worden, als meerendeels laag gelegen grond, groot belang bij de bemaling te hebben; dat wel eenige perceelen bij het kadaster bekend staan als weinig belastbaar inkomen hebbende, maar dat daaruit nog niet blijkt, dat juist de lagere landen bij de schatting voor het kadaster het laagst zijn gewaardeerd.

Ook Gedeputeerde Staten zijn van oordeel, dat het beweren van den adressant, als zouden de hoogere landen geen belang bij de bemaling hebben, onjuist is. Wanneer toch bij aanhoudende regens en westelijke winden de uitloozing van het water uit den polder wordt belet, wordt de geheele polder geïnundeerd. Door de werking der molens worden de hooge landen het eerst ontlast, zoodat de eigenaars reeds lang van hunne landen genot hebben, vóórdat de lage landen van water zijn ontbloot, waaruit volgt, dat de eigenaars der hooge landen, ofschoon zij de werking der molens voor een korter tijd behoeven, in die werking een veel grooteren waarborg vinden voor de regelmatige inoogsting hunner producten, dan die der lagere landen. Gedeputeerde Staten beschouwen de zaak als eene huishoudelijke aangelegenheid van oude dagteekening, door de Ingelanden zelve tot stand gebragt, en twijfelen, of de Regering wel bevoegd is in deze zaak tusschen beide te treden, hetgeen zij in allen gevalle onraadzaam zouden achten.

Het Bestuur van het dijksdistrict heeft in eene memorie, aan den Raad van State ingezonden, nader de beweringen van den adressant bestreden. Deze heeft daarentegen ook van zijne zijde een nader schrijven aan den Raad van State gerigt, daarbij overleggende eene kaart des polders met eene verklaring van den Directeur der waterwerken in de gemeente Kampen, tot staving, dat de waterpassingen op die kaart juist zijn en dat minstens 1/3, zoo niet de helft, der landerijen in den polder Kamperveen op eene hoogte zijn gelegen, dat zij geene behoefte hebben aan de watermolens, die voor het andere gedeelte onontbeerlijk zijn. Tevens heeft adressant daarbij gevoegd eenige nota's, waarbij het geschil wordt behandeld, deels bestaande uit artikelen, in verschillende dagbladen geplaatst, deels uit andere stukken.

In deze zaak is de Afdeeling thans geroepen een ontwerp van besluit aan den Koning voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van J. J. Bantzinger, Ingeland van den polder Middelburg, wonende te Gouda, van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zuidholland op zijne bezwaren tegen den aanslag van lasten, wegens zijne gronden in dien polder geheven.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Bij twee achtereenvolgende adressen, en wel van 13 April en 19 Julij ll., heeft J. J. Bantzinger, Ingeland van den polder Middelburg, gemeente Reeuwijk, wonende te Gouda, zich gewend tot Gedeputeerde Staten van Zuidholland, daarbij te kennen gevende: dat op den 3 Februarij jl., in eene vergadering van Ingelanden, door het Bestuur van gemelden polder is voorgesteld in behandeling te nemen de begrooting van den polder voor 1869, waarop de adressant te kennen gaf daartegen te zijn, vermits de rekeningen over 1867 en 1868 nog niet waren opgemaakt en er nog geen gaarderboek was vastgesteld, hetwelk hij noodig oordeelde, ter voorkoming van onaangenaamheden, aangezien de eigendommen van onderscheidene Ingelanden, welke ten behoeve van den polder waren onteigend, niet waren overgeboekt bij het kadaster; dat hij evenwel in het begin van April ll. ontving twee kennisgevingen, ten gevolge waarvan hij polderlasten zoude moeten betalen, als ééne van 2 bunders, 50 roeden, 80 ellen, waarvan hij eigenaar zoude zijn met meerdere eigenaren, welke echter niet kunnen worden opgegeven, en ééne van 42 roeden, waarvan hij alléén den eigendom zoude bezitten. Deze kennisgevingen zijn door adressant teruggezonden, als niet zijn eigendom in den polder vermeldende, en niet ten goeden name gesteld zijnde. Hij geeft in zijn adres van 19 Julij nader te kennen, dat hij sedert het jaar 1854, dat hij eigenaar in den polder is, eenige perceelen heeft, te zamen groot 2 bunders, 26 roeden, 20 ellen, en een perceel, groot 59 roeden, 40 ellen, welke cijfers, zegt adressant, sluiten met zijne bewijzen van eigendom. De grondbelasting en binnenlandsche kosten over 1869 zijn door hem voldaan, berekend volgens de opgegeven grootte. Het laatste perceel zoude, volgens het kadaster, hem slechts voor 1/6 gedeelte toebehooren; wie evenwel deszelfs mede-eigenaren zijn, die staan, zegt hij, nergens bekend. Waarom hij nu wordt aangeslagen tegen 2 bunders, 92 roeden, 80 ellen, en niet zoo als sedert 1854, begrijpt hij niet. Ware hij aangeslagen voor 2 bunders, 85 roeden, 60 ellen, dit had nog eenigen grond, omdat eene voorloopige opmeting van den polder dat resultaat heeft opgeleverd, tegen welke opmeting, wel is waar, bezwaren zijn ingebragt, doch waarvan de afloop moet worden afgewacht. Volgens het gevoelen des adressants zoude hij moeten betalen voor 2 bunders, 78 roeden, 30 ellen, omdat het perceel, bij het kadaster bekend blok Middelburg, sectie A, no. 459, groot 7 roeden, 30 ellen, buiten den ringdijk der droogmakerij liggende, door een ander waterschap wordt bemalen, waarvan polderlasten betaald worden, en dit perceel ten name van den polder en consorten is overgebragt zonder toestemming van den adressant. Hij voegt daarbij nog de mededeeling, dat hij van den polder volgens obligatiën heeft te vorderen drie jaren renten en aflossingen, te zamen ten bedrage van *f* 43.30. De Penningmeester van den polder heeft hem geschreven, dat voormeld bedrag niet kan verrekend worden. Intusschen zijn de conditiën bij het leenen der gelden aldus vastgesteld; en vermits hem eene waarschuwing is geworden, blijft hem niets anders over dan de tusschenkomst van Gedeputeerde Staten andermaal in te roepen, en verzoekt hij, dat hangende hunne beslissing de vervolging worde gestaakt; want, zegt hij, vervolgd te worden, zonder een wettig aanslag-billet te hebben ontvangen, het hem competerende niet te kunnen verrekenen, en een perceel van deszelfs eigendom buiten zijne toestemming te zien overboeken, — za! toch wel tot het onbillijke behooren. Redenen waarom hij de tusschenkomst van Gedeputeerde Staten inroept, opdat

aan deze voor hem zoo onaangename zaak een einde kome. Zoodra de aanslag" wordt uitgereikt volgens zijn grondbezit, zal de betaling onverwijld volgen.

Het is op deze twee adressen van 13 April en 19 Julij 1869, dat Gedeputeerde Staten twee achtereenvolgende beschikkingen hebben genomen. Bij die van 4 Mei ll. gaven Gedeputeerde Staten eenvoudig te kennen, dat zij, na ingesteld onderzoek, geene termen hebben gevonden om ter zake tusschen beide te treden. — Bij hunne beschikking van 27 Julij daaraanvolgende hebben Gedeputeerde Staten aan den adressant te kennen gegeven, dat niet zij, Gedeputeerde Staten, maar alleen de Regter bevoegd is te beslissen in een geschil tusschen een Polderbestuur en een Ingeland over de wettigheid van een aanslag in polderlasten; dat Gedeputeerde Staten evenmin een Polderbestuur kunnen gelasten de schulden van den polder te voldoen of gesloten verbindtenissen te vervullen, en dat, indien het Bestuur, naar het oordeel van den schuldeischer, aan zijne verpligtingen ten deze niet voldoet, bij den burgerlijken regter voorziening behoort te worden gevraagd.

Het is naar aanleiding dezer beschikkingen van Gedeputeerde Staten, dat J. J. Bantzinger, onder dagteekening van 9 Augustus ll., zich in beroep heeft voorzien bij Zijne Majesteit, daarbij te kennen gevende, dat, volgens zijn gevoelen, er, alvorens omslagen te kunnen vaststellen, volgens artt. 81, 82 en 83 van het algemeen polderreglement in de provincie Zuidholland, een gaarderboek moet worden opgemaakt en goedgekeurd, hetgeen in deze niet heeft plaats gehad. De aanslag-billetten zijn van 3 April 1869; het gaarderboek is later opgemaakt, doch niet door hem goedgekeurd, zoodat hij niet bij magte is geweest gebruik te maken van de bevoegdheid, hem toegekend bij art. 83 van bovengemeld reglement. Nu verpligt te zijn tegen dien fautieven aanslag in regten te ageren, komt hem hoogst onbillijk voor; en het zal hem zeer aangenaam zijn Zijner Majesteits beslissing te mogen vernemen, als ook of hij bij de betaling het regt heeft de wettige pretentiën, in het adres opgegeven, in te houden.

Met opzigt tot des adressants opgave, dat het gaarderboek door hem niet goedgekeurd is, komt in aanmerking de bij de stukken voorhanden missive van den Secretaris van het Polderbestuur van Middelburg van 17 Junij 1869, aldus luidende: „Ofschoon UEd. ter vergadering van stemgeregtigde Ingelanden van den polder Middelburg tegenwoordig was, en uw bezwaar tegen het ontworpen gaarderboek is behandeld geworden en beslist, moet ik UEd. namens het Bestuur van den polder voornoemd door deze kennis geven, dat gemeld gaarderboek is vastgesteld."

Het adres van Bantzinger is door den Minister van Binnenlandsche Zaken gesteld in handen van Gedeputeerde Staten, die, onder dagteekening van 17 Augustus ll., hun ambtsberigt aan den Minister hebben doen toekomen. Zij geven daarbij te kennen, dat in het adres geene nieuwe of andere feiten voorkomen dan die reeds waren vermeld in des adressants vroeger aan hen gerigt adres, alsmede van de daarop door hen genomen beschikking. Zij meenen dan ook in overweging te moeten geven in gelijken zin op dit nader adres te beschikken. Ten einde echter den Minister volledig aangaande het punt van beklag in te lichten, moeten Gedeputeerde Staten herinneren aan den rampspoedigen toestand dezer droogmakerij, die, meenen Gedeputeerde Staten, aan den Minister wel bekend is en in de aanstaande najaarsvergadering der Staten een punt van behandeling zal uitmaken. In den loop van dit jaar is een nieuw Bestuur over den polder Middelburg opgetreden, bezield met den besten wil om, zoo mogelijk, een einde te maken aan den verwarden finantiëlen toestand, waarin die polder door een zamenloop van omstandigheden, en niet het minst door het weinig geregeld beheer van het vorig Bestuur, is gebragt. Met het oog daarop hebben Dijkgraaf en Hoogheemraden van Rijnland geen bezwaar gemaakt de begrooting voor 1869 goed te keuren, alhoewel de rekening van het opgeheven Droogmakerij-bestuur over 1867 en 1868 nog niet was gedaan. Evenzoo hebben Dijkgraaf en Hoogheemraden gemeend te moeten berusten in het uitschrijven van den omslag voor 1869, vóórdat het gaarder-

boek was vastgesteld, hoezeer zulks zonder twijfel onregelmatig is; maar omdat er geene mogelijkheid was om langs anderen weg de gelden beschikbaar te krijgen, vereischt om de werkzaamheden en de stoomwerktuigen, voor het drooghouden des polders onontbeerlijk, gaande te houden. Gedeputeerde Staten vertrouwen, dat de Minister uit deze mededeelingen zal ontwaren, dat, zoo de klagten van den adressant al niet gezegd kunnen worden feitelijk onjuist te zijn, tot juiste waardering daarvan niet mag worden over 't hoofd gezien, dat het nieuw opgetreden Bestuur zich tegenover hoogst moeijelijke omstandigheden geplaatst vindt, die onmogelijk eensklaps kunnen worden uit den weg geruimd, en zeker niet vóór de najaarszitting van de Staten van dit jaar. In dien toestand wordt dan ook berust door de welgezinde Ingelanden van dezen zwaar belasten polder, waarin de omslag reeds tot ƒ 42 per bunder is gestegen; en juist, zeggen Gedeputeerde Staten, moest de adressant allerminst die bezwaren trachten te vermeerderen, daar hij laatstelijk was Secretaris-Penningmeester van het afgetreden Bestuur, en de vertraging in het afleggen van rekening grootendeels is te wijten juist aan zijne weigering om tot het opmaken dier rekening mede te werken, en van de wanorde, waarin de finantiële bescheiden betrekkelijk het afgeloopen beheer zich bevinden. Deze omstandigheid komt aan Gedeputeerde Staten, minst genomen, niet geschikt voor om de zedelijke waarde van zijn tegenwoordig adres te verhoogen.

Memoriën zijn er niet bepaaldelijk ingediend. Evenwel heeft het Bestuur van den polder Middelburg, onder dagteekening van 18 September ll., aan deze Afdeeling een schrijven gerigt, waarin het te kennen geeft, dat op Vrijdag 17 September te voren, ten overstaan van den Notaris Molenaar, te Waddinxveen, waarbij de Secretaris-Penningmeester van den polder tegenwoordig was, de gronden, waarover de reclame loopt, publiek zijn geveild, met bepaling, dat alle achterstallige lasten voor rekening van den kooper komen, en dat van die gronden dezelfde grootte in het proces-verbaal werd aangegeven, waarvoor Bantzinger met anderen in den polder Middelburg op en neder is aangeslagen.

Nadere stukken zijn er niet ingekomen; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Vijf-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 27 *October* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 10 dezer, n°. 13, houdende beschikking op *het beroep der Directie van de Nederlandsche Rijnspoorweg-Maatschappij van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van* 2 *Maart* 1869 *tot het brengen op den legger A der wegen in de gemeente Arnhem van de bestaande toegangswegen naar het station van den Rijn-spoorweg te Arnhem, met aanwijzing der Nederlandsche Rijn-Spoorweg-Maatschappij als onderhoudspligtige* (zie het verslag over deze zaak op blz. 204—214).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons ingediend adres van de Directie der Nederlandsche Rijnspoorweg-Maatschappij, houdende beroep tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 2 Maart 1869;
Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 22 September 1869, n°. 37;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 4 October 1869, nº. 289, 5de Afdeeling;

Overwegende:

dat bij het aangevallen besluit door Gedeputeerde Staten is vastgesteld een staat van wijziging op den legger A der wegen en voetpaden te Arnhem, waarop door het Bestuur dier gemeente op 3 October 1868 gebragt waren de twee toegangswegen, welke van de stad leiden naar het oude stationsgebouw, behoorende aan gezegde Maatschappij; dat het erkend is, dat die wegen reeds langer dan 24 jaren tot dezelfde openbare bestemming gebezigd zijn;

dat, gesteld al, dat zij, ingevolge art. 1, l. *a*, van het provinciaal reglement van Gelderland van 16 December 1857, op dien legger te huis behoorden, zij, ingevolge art. 6, in verband met art. 5, van dat reglement, bij de eerste opmaking der leggers te Arnhem, welke in Junij 1859 door Gedeputeerde Staten is vastgesteld, er hadden moeten opgebragt zijn;

dat eene latere wijziging van den legger, volgens art. 15, laatste lid, in verband met art. 16, van het reglement, door Gedeputeerde Staten alleen dan gemaakt kan worden, wanneer er verandering noodig is ten gevolge van den aanleg van nieuwe, verlegging of veranderde bestemming van bestaande wegen;

dat de bevoegdheid tot zoodanige wijziging, voor het geval, dat later blijken mogt, dat bij de opmaking van den legger wegen of voetpaden zijn overgeslagen, bij het Geldersch reglement niet is verleend, en dus, hoe noodig die ook mogt geacht worden, die bevoegdheid aan Gedeputeerde Staten niet kan toegekend worden, zoolang niet het reglement met eene uitdrukkelijke bepaling in dien zin is aangevuld;

dat toch de bevoegdheid tot wijziging der leggers ambtshalve door Gedeputeerde Staten, bij art. 14 van het reglement toegekend, blijkens de toelichting op het daarmede overeenstemmend art. 18, 3de lid, van het ontwerp-reglement, bepaaldelijk ook gegeven om leemten in den legger aan te vullen en verzuimen te herstellen, hun dáár gegeven is vóór de definitieve vaststelling der leggers, die onverwijld na het in werking treden van het reglement moesten worden opgemaakt, welke algemeene opmaking geregeld wordt door de artt. 5 tot en met 14; doch dat, als ze eens zijn vastgesteld, art. 15, al. 3, en art. 16 de bevoegdheid tot nadere wijziging beperken tot de bovengezegde twee gevallen, aanleg van nieuwe of verandering van bestaande wegen;

dat wèl in art. 16, laatste lid, bepaald wordt, dat de regels, voor de eerste opmaking der leggers gesteld, bij iedere wijziging toepasselijk zijn, en daaruit voortvloeit, dat ook in het laatste geval Gedeputeerde Staten tot wijziging ambtshalve bevoegd zijn, maar dat die wijziging zich dan toch niet verder kan uitstrekken dan tot de gevallen, waarin alleen, volgens het eerste lid van dat artikel, verandering te pas komt;

Hebben goedgevonden en verstaan:

het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 2 Maart 1869, waarbij de staat van wijziging van legger A der wegen en voetpaden in de gemeente Arnhem is vastgesteld, te vernietigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 10 October 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 17 dezer, n°. 14, houdende beschikking op *het beroep van het Gemeentebestuur van Dokkum van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij de goedkeuring is onthouden aan een besluit van den Raad dier gemeente om zich te verweren tegen eene vordering van de gemeente Oostdongeradeel in de zaak der herstellingskosten van de brug over de Aalsumervaart onder die gemeente* (zie het verslag over deze zaak op blz. 224—227).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van het Gemeentebestuur van Dokkum van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Friesland van 14 Mei 1869, n°. 13, waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van den Raad dier gemeente van 5 Mei bevorens om zich te verweren tegen eene vordering van de gemeente Oostdongeradeel in zake de herstellingskosten der brug over de Aalsumervaart;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 22 September 1869, n°. 50;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 12 October 1869, n°. 151, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat, bij besluit van 28 November 1864, n°. 44, door Ons, in een geschil tusschen de gemeentebesturen van Dokkum en Oostdongeradeel, over het onderhoud eener brug, gelegen in de nabijheid van het zoogenaamd Aalsumer Vallaat, in de gemeente Oostdongeradeel, is beslist, dat dat onderhoud niet, krachtens art. 231 der gemeentewet, op laatstgenoemde gemeente is overgegaan, maar moet geacht worden alsnog op Dokkum te rusten;

dat de gemeente Dokkum daarop éénmaal de kosten van herstellingen aan Oostdongeradeel heeft teruggegeven, maar later heeft geweigerd tot datzelfde doel voorgeschoten gelden te restitueren; dat de Burgemeester van Oostdongeradeel, ten gevolge dier weigering, den Burgemeester van Dokkum heeft gedagvaard voor de Arrondissements-Regtbank te Leeuwarden tot betaling eener som van ƒ 898.87½ met de renten à 5 pct. sedert den dag der dagvaarding; dat de Gemeenteraad van Dokkum besloten heeft den Burgemeester te magtigen om, namens de gemeente, zich tegen de ingestelde vordering te verweren, zoowel in eersten aanleg als in hooger beroep of cassatie, en om, des noodig, tegen ongunstig vonnis in hooger beroep te komen of zich in cassatie te voorzien; dat Gedeputeerde Staten de, ingevolge art. 194 *h*, vereischte goedkeuring op dat besluit hebben onthouden; dat uit het adres, waarbij Onze voorziening tegen die weigering wordt ingeroepen, blijkt, dat de Gemeenteraad van Dokkum niet ontkent, dat de voorschotten zijn gedaan, en ook niet betwist het opgegeven bedrag daarvan, maar beweert, dat de vraag, of er eene wettige verpligting op Dokkum rust tot onderhoud der bedoelde brug, nog niet zou zijn uitgemaakt, en dat hij wenscht de vraag, of Dokkum de brug moet onderhouden, nu aan het oordeel van den Regter te onderwerpen; — dat het geschil over de onderhoudspligtigheid van de meergenoemde brug in 1863, ook met goedvinden van Dokkum, door het administratief gezag is onderzocht; dat wij Ons bevoegd hebben verklaard om daarvan kennis te nemen, krachtens de bepalingen van art. 132 der Grondwet en art. 147 der provinciale wet, en in het hoogste ressort pertinent dit geschil hebben beslist; dat het gezag, dat die beslissing

heeft gegeven, niet kan meêwerken om alle verbindende kracht daaraan te ontnemen, door aan eene der partijen te vergunnen het daarbij uitgemaakt punt van geschil op nieuw aan eene regterlijke uitspraak te onderwerpen;

dat daarom Gedeputeerde Staten van Friesland wèl en teregt hunne goedkeuring aan het raadsbesluit hebben onthouden;

Gezien art. 132 der Grondwet, alsmede de wetten van 6 Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 39) en van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het door het Gemeentebestuur van Dokkum ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 17 October 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3o. van den 18 dezer, n°. 17, houdende beschikking op *het beroep van het Gemeentebestuur van Weststellingwerf van een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij Wolvega is aangewezen als het domicilie van onderstand van Jan Massink* (zie het verslag over deze zaak op blz. 259 en 260).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door het Gemeentebestuur van Weststellingwerf bij Ons ingesteld beroep tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 15 October 1868, n°. 24, waarbij Wolvega (gemeente Weststellingwerf) is aangewezen als het onderstands-domicilie van Jan Massink;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 6 October 1869, n°. 57;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 13 October 1869, n°. 248, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige is geboren te Wolvega den 8 December 1834, en dat door den vroedmeester, die de aangifte voor den burgerlijken stand deed, is opgegeven, dat de geboorte had plaats gehad in een nieuw gebouw te Wolvega, zijnde ongenummerd; dat de moeder was genaamd Neeltje Visser, zonder beroep, wonende te Wolvega, huisvrouw van Gerrit Massink, justitiedienaar, woonachtig te Heerenveen en

destijds te Wolvega niet tegenwoordig; dat Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 15 October 1868 als bewezen hebben aangenomen, dat Gerrit Massink den 8 December 1834 zijne woonplaats van Heerenveen reeds had overgebragt naar Wolvega, en op dien grond laatstgemelde plaats als het onderstands-domicilie van den behoeftige hebben aangewezen;

dat het Gemeentebestuur van Weststellingwerf zich daarentegen beroept op eenen brief van den Officier van justitie te Heerenveen van 9 December 1834, waarin deze aan den Grietman van Weststellingwerf kennis gaf, dat, ter vervanging van den geregtsdienaar Sybren Oeges de Vries, was aangesteld Gerrit Massink, geregtsdienaar te Heerenveen, welke den 15 December in functie zou komen; dat uit een ingesteld onderzoek is gebleken, dat, op voorstel van den Officier van justitie te Heerenveen, door den Procureur-crimineel in Friesland is bepaald, dat met den 1 December 1834 de geregtsdienaar Gerrit Massink van Heerenveen zou worden verplaatst naar Wolvega; dat hij te Heerenveen zou worden vervangen door F. J. Dopheide, gestationneerd te Irnsum, in wiens plaats Sybren Oeges de Vries, gestationneerd te Wolvega, te Irnsum zou komen; dat voorts is gebleken, dat ten opzigte van Dopheide en de Vries de verplaatsing met 1 December 1834 werkelijk heeft plaats gegrepen; dat nu wel uit den boven aangehaalden brief van 9 December 1834 moet worden afgeleid, dat Gerrit Massink eerst den 15 December te Wolvega in functie is getreden, maar dat daaruit nog niet volgt, dat hij van 1 tot 15 December 1834 te Heerenveen in functie of woonachtig is gebleven; dat de vermelding in de geboorte-acte, dat hij den 8 December nog te Heerenveen zou hebben gewoond, van elders door niets is bevestigd, en dus niet als voldoende bewezen kan worden aangenomen; dat het tegendeel veeleer valt af te leiden uit de omstandigheden, dat de verplaatsing van zijnen opvolger naar Heerenveen reeds den 1 December heeft plaats gevonden, en dat het huisgezin van Massink ook reeds den 8 December naar Wolvega was overgebragt en aldaar gevestigd;

dat, onder deze omstandigheden, Wolvega teregt door Gedeputeerde Staten als het onderstands-domicilie van den behoeftige Jan Massink is aangewezen;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 15 October 1868, n°. 24, het door het Gemeentebestuur van Weststellingwerf daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 18 October 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

De Voorzitter: Thans is aan de orde:

II. *het geschil tusschen de gemeenten Alkmaar, Schagen en Velsen over het domicilie van onderstand van den minderjarigen wees Pieter Johannes Rijnen of Reyn.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Den 24 Augustus 1867 werd te Nieuwerkerk-aan-den-IJssel ten laste van zijn onderstands-domicilie in bedeeling opgenomen Pieter Johannes Reyn, minderjarige zoon van wijlen Neeltje Broertjes, weduwe Klaas Reyn.

Van die bedeeling werd, ingevolge art. 42 der armenwet, door Nieuwerkerk-aan-den-IJssel tenzelfden dage kennis gegeven aan het Gemeentebestuur van Velsen, alwaar de armlastige geboren werd den 11 November 1866.

Het Gemeentebestuur van Velsen echter heeft de armlastigheid van het kind ontkend, op grond, dat de geboorte aldaar geheel toevallig was geweest. Het Bestuur der gemeente Nieuwerkerk-aan-den-IJssel rigtte zich dien ten gevolge in Januarij 1868, in den zin van art. 42 der armenwet, tot het Gemeentebestuur van Alkmaar, als zullende de moeder bij hare bevalling slechts tijdelijk verblijf te Velsen, doch hare woonplaats te Alkmaar gehad hebben.

Reeds staande haar huwelijk, en wel op 6 Januarij 1863, had zij zich te Alkmaar, alwaar zij geboren en in 1861 gehuwd was, in de bevolkingsregisters doen inschrijven. Ook na de ontbinding van dat huwelijk, door den dood haars mans, die den 16 September 1866 overleed te Schagen, alwaar hij sedert Julij 1865 in de bevolkingsregisters was ingeschreven en woonplaats had, zoude zij, de moeder des armlastigen, hare woonplaats te Alkmaar gehad hebben.

Burgemeester en Wethouders van Alkmaar zeggen dienaangaande, bij brief van den 27 Februarij 1868: dat de moeder Neeltje Broertjes den 12 Mei 1862 met haren man van Alkmaar naar Amsterdam is vertrokken, terwijl die echtelieden in eerstgenoemde plaats te zamen niet meer zijn teruggekomen. Wel is Neeltje Broertjes den 6 Januarij 1863 te Alkmaar uit Sloten teruggekeerd, doch als gehuwde vrouw had zij woonplaats ten huize van haren man Klaas Reyn, bij wien zij dien ten gevolge, krachtens art. 78 van het Burgerlijk Wetboek, geacht werd in te wonen, totdat hij den 16 September 1866 te Schagen overleed. De weduwe van Klaas Reyn heeft echter, na het overlijden van haren man, niet te Alkmaar gewoond; volgens berigten, door Burgemeester en Wethouders van Alkmaar ingewonnen, was zij reeds vóór 16 Maart 1866 van dáár vertrokken, zonder er te zijn teruggekomen. In hoeverre zij geacht moet worden haar domicilie te Schagen, ook na het overlijden van haren man, te hebben behouden, willen Burgemeester en Wethouders niet beslissen. Zeker is het, zeggen zij, dat zij elders verblijf hield, toen zij den 11 November 1866 van haren zoon Pieter Johannes Reyn of Rijnen beviel. Burgemeester en Wethouders meenen het dan ook te moeten ontkennen, dat zij na het overlijden van haren man, met wien zij, als boven gezegd, in allen geval zamenwoonde, hare woonplaats van Schagen naar Alkmaar heeft overgebragt. De omstandigheid, dat zij aldaar in de bevolkingsregisters vermeld wordt, doet huns inziens evenmin iets ter zake, vermits zij reeds op 6 Januarij 1863, toen zij nog gehuwd was, en daardoor geene eigene woonplaats had, te Alkmaar is aangekomen en ingeschreven gebleven. Haar verblijf aldaar was overigens uiterst gering; zij mag vóór het overlijden van haren man er een enkelen dag hebben vertoefd, den meesten tijd was zij elders. Na het overlijden van haren man is daarin geene verbetering gekomen; en dat zij niet uit het bevolkingsregister van Alkmaar geschrapt is, is een gevolg van hare nalatigheid om het gevorderde bewijs van verhuizing aan te vragen.

Intusschen blijkt uit verscheidene brieven van het Gemeentebestuur van Alkmaar aan dat van Nieuwerkerk-aan-den-IJssel, met name uit die van 2 Maart en 7 April 1868, dat Alkmaar de moeder des armlastigen (welke in Augustus 1867 te Nieuwerkerk-aan-den-IJssel overleed) beschouwde als haar domicilie van onderstand te hebben te Alkmaar.

De gemeente Nieuwerkerk-aan-den-IJssel, zoowel als Gedeputeerde Staten van Zuidholland in hun ambtsberigt van 26 Mei 1868, zijn op grond van bovenstaande

omstandigheden van oordeel, dat Alkmaar ook het domicilie van onderstand is van Pieter Johannes Reyn.

Daarentegen beweert het Gemeentebestuur van Alkmaar, blijkens zijn schrijven van 6 Mei 1868, waarbij het Zijner Majesteits beslissing omtrent het bestaand geschil inroept, dat de armlastigheid van het kind geenszins onafscheidelijk is van die der overledene moeder, maar dat het een eigen domicilie heeft.

Gedeputeerde Staten van Noordholland in hun ambtsberigt van 24 Junij 1869 zijn van gevoelen, dat tijdens hare bevalling de moeder des armlastigen geene vaste woonplaats had, en dat derhalve Velsen, als de plaats der geboorte, voor het onderstandsdomicilie is te houden.

Door het Gemeentebestuur van Velsen wordt echter de erkenning van het onderstandsdomicilie op den duur geweigerd, op grond, dat de geboorte geheel toevallig te Velsen voorviel, en de moeder elders hare woonplaats had.

Eene poging om de grootmoeder des armlastigen te hooren, mislukte, doordien die vrouw reeds in 1868 naar Noord-Amerika bleek vertrokken te zijn.

Een broeder van des armlastigen vader, met name Pieter Reyn, heeft getuigd, dat Neeltje Broertjes, weduwe Reyn, zich tijdens hare bevalling te Velsen bevond onder het aldaar aanwezig poldervolk, zonder te kunnen opgeven, in welke hoedanigheid zij daarbij in betrekking stond.

Memoriën zijn er niet ingediend; en ik meen dus hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van P. H. C. van Noorden, lid van den Gemeenteraad van Papendrecht, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, betreffende de toelating van J. Veth Ph. Jzn. als lid van dien Raad.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Jonge. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Jonge: Mijne Heeren: Gedeputeerde Staten van Zuidholland hebben, onder dagteekening van 24 Augustus 1869, omtrent dit geschil genomen de volgende resolutie:

„Gelezen een adres van den heer P. H. C. van Noorden, lid van den Gemeenteraad van Papendrecht, verzoekende, dat de stembriefjes van de op den 20 Julij ll. gehouden verkiezing van leden van den Raad aldaar worden onderzocht en vergeleken met de namen, in het proces-verbaal dier verkiezing opgenomen, en om voorts de eerste verkiezing en de daarop gevolgde herstemming te vernietigen;

„alsmede het deswege ingewonnen berigt van heeren Burgemeester en Wethouders der gemeente Papendrecht, dd. 19 dezer, n°. 399;

„Gehoord het rapport van de leden der betrokken Afdeeling;

„Overwegende:

„dat, blijkens voormeld berigt, het gekozen raadslid Jan Veth Philippus Janszoon zich tot kandidaat had gesteld ter vervulling der vacature, ontstaan door het aftreden van zijn vader, die zich niet meer verkiesbaar had gesteld; welke omstandigheid in de gemeente van algemeene bekendheid is geweest; dat alzoo moet worden aangenomen, dat de kiezers, die Jan Veth Philippus Jacobszoon wilden stemmen, dezen ongetwijfeld duidelijk zouden hebben aangewezen door het voluit schrijven van de verduidelijkende omschrijving *Jacobszoon;*

„dat noch uit het proces-verbaal der verkiezing, noch uit de notulen der raadsvergadering van 10 Augustus ll., waarin de geloofsbrieven zijn onderzocht, blijkt, dat tegen die beslissing van het Stembureau eenige bezwaren zijn ingebragt dan alleen door den adressant;

„Is besloten:

„aan den adressant te kennen te geven, dat, volgens het gevoelen dezer vergadering, teregt tot de toelating van Jan Veth Philippus Janszoon is besloten, en er geene termen zijn gevonden om aan zijn verzoek te voldoen."

Het is tegen die uitspraak, dat P. H. C. van Noorden, onder dagteekening van 2 September ll., zich in beroep heeft voorzien bij Zijne Majesteit, waarbij hij nader zijne bezwaren tegen de gemelde resolutie heeft ontwikkeld.

Gedeputeerde Staten, bij hun ambtsberigt van 14 September ll., hebben bij hun gevoelen, vervat in voormelde resolutie, volhard.

Er is te dezer zake eene memorie ingediend door den gekozene, waarin de zaak nader is uiteengezet en verder te kennen wordt gegeven, dat, naar zijn inzien, het beroep niet-ontvankelijk is, aangezien bij art. 36 der gemeentewet het regt van hooger beroep op Zijne Majesteit alleen is toegekend aan den Raad en aan den niet-toegelatene, maar niet aan elk lid van den Raad.

Verdere stukken zijn er niet ingediend; en ik meen alzoo hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het beroep van den Raad der gemeente Vrijhoeve Cappelle van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, houdende niet-toelating van W. van der Hoeven Jr. en J. Quirijns als leden van dien Raad.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Meeussen: Mijne Heeren! Op den 20 Julij jl. had in de gemeente Vrijhoeve Cappelle, provincie Noordbrabant, de verkiezing plaats voor drie leden van den Gemeenteraad. Dertig kiezers namen daaraan deel. Bij de stemopneming bleek, dat er twee en dertig stembriefjes waren ingeleverd, waarvan geen enkel van onwaarde verklaard werd. Van dat getal werden uitgebragt op Johannes de Roon Jz. 15 stemmen, op Wouter van der Hoeven 16 stemmen, op Arnoldus Snijders 15 stemmen, op Gijsbertus Both 6 stemmen, op Adriaan Gerrit Zijlmans 24 stemmen, op Johannes Quirijns 16 stemmen, terwijl nog vier andere personen ieder 1 stem verkregen.

Het Stembureau verklaarde, dat verkozen was Adriaan Gerrit Zijlmans, als de volstrekte meerderheid van stemmen hebbende verkregen.

In het proces-verbaal van stemopneming komt woordelijk voor:

„Heeft alzoo de volstrekte meerderheid van stemmen verkregen Adriaan Gerrit Zijlmans. Het verschil tusschen het getal gevonden briefjes en dat der kiezers, die stemden, heeft alzoo invloed op de stemming uitgeoefend.

„Is alzoo tot lid van den Gemeenteraad van Vrijhoeve Cappelle verkozen Adriaan Gerrit Zijlmans; terwijl op de personen Johannes de Roon Jz., Wouter van der Hoeven, Arnoldus Snijders en Johannes Quirijns de meeste stemmen zijn uitgebragt."

Het Stembureau beval dien ten gevolge eene herstemming en plaatste, volgens de vermelding in het proces-verbaal, de vier genoemde personen op de daarvoor volgens art. 104 der kieswet bestemde lijsten.

De kiezers Antonie van Oosterhout, Wouter van der Hoeven Jr. en Martinus Oerlemans bragten tegen deze beslissing bezwaren in, hierop nederkomende, dat, naar hunne meening, geene herstemming, maar eene vrije stemming plaats hebben moest. De mede in de zaal aanwezige kiezer Johannes de Roon verklaarde, dat hij er bezwaar in had, dat er eene herstemming plaats zou hebben tusschen de vier personen, op welke de meeste stemmen waren uitgebragt. Bij de herstemming verkregen Wouter van der Hoeven en Johannes Quirijns de meeste stemmen.

De drie gekozenen leverden hunne geloofsbrieven in, en na onderzoek daarvan werden zij door den Gemeenteraad op den 14 Augustus jl. als leden toegelaten.

De Burgemeester der gemeente gaf, bij missive van den 16 Augustus daaraanvolgende, aan Gedeputeerde Staten der provincie Noordbrabant te kennen: dat hij geen bezwaar had tegen de toelating van Adriaan Gerrit Zijlmans, omdat deze altijd de volstrekte meerderheid van stemmen verkregen had, en de twee briefjes, te veel in de bus bevonden, op die verkregen meerderheid van geen invloed hadden kunnen zijn; doch dat hij wel bezwaar had tegen de toelating van W. van der Hoeven en J. Quirijns; dat toch, volgens zijne meening, de beide briefjes wel invloed hebben gehad op de stemmen der vier personen, die door het Stembureau op de lijst voor de herstemming geplaatst zijn. Volgens zijne beschouwing had het Stembureau, na te hebben uitgemaakt, dat de twee briefjes op de stemming van invloed hebben kunnen zijn, eene vrije stemming moeten bevelen, ingevolge de 2de alinea van art. 70 der kieswet.

Gedeputeerde Staten der provincie Noordbrabant hebben het besluit van den Gemeenteraad tot toelating van J. Quirijns en W. van der Hoeven bij hun besluit van den 27 Augustus jl. vernietigd, op grond, dat het bestaand verschil tusschen het getal der in de bus gevonden stembriefjes en der kiezers, die op den 20 Julij gestemd hebben, op eene verkregen meerderheid van stemmen van invloed heeft kunnen zijn, en er alzoo, ingevolge al. 2 van art. 70 der kieswet, eene vrije stemming had behooren plaats te hebben.

Op den 4 September jl. is de Raad der gemeente Vrijhoeve Cappelle van deze uitspraak gekomen in beroep bij den Koning. In zijn adres wordt, na mededeeling der feiten, gezegd: dat het stembureau bij het eerste proces-verbaal van stemopneming, in afwijking van de werkelijkheid, had verklaard, dat de twee bedoelde stembriefjes van invloed hadden kunnen zijn; doch niettemin het bevel gegeven, dat er eene herstemming moest plaats hebben; dat die verklaring dan ook onjuist was, terwijl toch, wanneer men de twee stemmen aftrekt van het getal stemmen, verkregen door ieder der vier kandidaten, deze nog eene meerderheid van 7 en 8 stemmen hadden boven G. Both, die op hen volgde, maar slechts 6 stemmen verkreeg; zoodat het zeker is, dat die 2 stemmen van geen invloed hebben kunnen zijn op de verkregen betrekkelijke meerderheid; dat alzoo het bevel tot herstemming teregt is uitgevaardigd en moet worden beschouwd te hebben gewijzigd of teruggenomen de voorafgaande verklaring, dat die twee briefjes wel invloed hebben kunnen uitoefenen.

Gedeputeerde Staten, nader gehoord, hebben op den 17 September jl. berigt, dat, naar hunne zienswijze, op grond van art. 70, al. 2, der kieswet, er op nieuw eene vrije stemming moet plaats hebben, wanneer het Bureau van stemopneming heeft beslist, dat een tusschen het getal der in de bus gevonden briefjes en dat der kiezers, die stemden, bestaand verschil op eene verkregen meerderheid van invloed heeft kunnen zijn; dat de wetgever geheel aan de beslissing van het Stembureau heeft willen overlaten, of een dergelijk verschil invloed op de verkiezing heeft uitgeoefend.

Deze zijn de daadzaken in dit geschil van bestuur, hetwelk, krachtens magtiging des Konings, den 1 October ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt en waaromtrent alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit zal moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag.

Er zijn geene belanghebbende opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. *het beroep van D. Bos c. s., leden van den Raad der gemeente Middelharnis, van een besluit van Gedeputeerde Stateu van Zuidholland betreffende de toelating van A. Korteweg Sz. als lid van dien Raad.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! In deze zaak hebben Gedeputeerde Staten, onder dagteekening van 24 Augustus ll., genomen eene resolutie, luidende als volgt:

„Gelezen een adres van D. Bos c. s., leden van den Raad der gemeente Middelharnis, houdende bezwaren tegen het besluit van den Raad dier gemeente van 11 dezer tot toelating van den heer A. Korteweg Sz. als raadslid, aangezien deze de betrekking bekleedt van plaatselijk genees- en heelmeester, welke betrekking, volgens Zijner Majesteits besluit van 1 October 1861, n°. 55, onvereenigbaar is met die van lid van den Raad;

„Gelet op het Koninklijk besluit dd. 1 October 1861, n°. 55, en op het besluit dezer vergadering dd. 22 Augustus 1865, n°. 4 (*Provinciaal blad* n°. 76 van 1865), mitsgaders op dat van 29 September 1857, n°. 50;

„Is besloten:

„aan de adressanten te kennen te geven, dat de betrekking van plaatselijk genees- en heelmeester, belast met de armen-practijk, volgens de slotbepaling van art. 23 der gemeentewet, vereenigbaar is met het lidmaatschap van den Raad, wanneer aan eerstgemelde betrekking geene levering van geneesmiddelen is verbonden; en dat derhalve, blijkens het aangehaald dezerzijdsch besluit van 22 Augustus 1865, n°. 4 (*Provinciaal blad* n°. 76, van 1865), de toelating van het raadslid Korteweg teregt heeft plaats gehad.”

Tegen deze uitspraak zijn D. Bos c. s. in beroep gekomen bij Zijne Majesteit onder dagteekening van September 1869.

Over dat adres zijn gehoord Gedeputeerde Staten; en deze hebben, onder dagteekening van 14 September ll., volhard bij hun besluit van 24 Augustus te voren.

Memoriën zijn er ingediend zoowel door D. Bos *c. s.* als door A. Korteweg Sz. Bij de eerste worden de bezwaren der adressanten nader ontwikkeld, terwijl in die van Korteweg wordt gewezen op de bepaling van art. 36 der gemeentewet.

Verdere stukken zijn er niet ingediend; en ik meen alzoo hiermede voor verslag te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

Er vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Zes-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 3 *November* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Aan de orde is:

het beroep van den Raad der gemeente Axel en van S. A. de Smidt en A. van Overstraten Kruysse van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, waarbij is verklaard, dat genoemde heeren ten onregte door den Gemeenteraad als raadsleden zijn toegelaten.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Op 20 Julij jl. had te Axel de verkiezing plaats van drie leden voor den Gemeenteraad.

Volgens het proces-verbaal van stemopneming waren er in de bus gevonden 104 briefjes, overeenkomende met het getal der opgekomen kiezers; 5 briefjes waren van onwaarde verklaard. Van de uitgebragte stemmen waren er op Maarten van Dixhoorn 63, Simon Abraham de Smidt 41, Anthony van Overstraten Kruysse 41, Lambertus Cornelis van Vessem 20, Jannes Cappon 17, Jan Dees Azn. 16, Eugenius Verhelst 15 stemmen, en verder op 19 andere personen elk 6 of minder stemmen, waaronder op Reinier van de Ree Jzn. 1 stem; en werd alzoo beslist, dat Maarten van Dixhoorn de volstrekte meerderheid had, en dat voor de twee andere plaatsen zou herstemd worden tusschen Simon Abraham de Smidt, Anthony van Overstraten Kruysse, Lambertus Cornelis van Vessem en Jannes Cappon.

Blijkens proces-verbaal der opening van de op 3 Augustus plaats gehad hebbende herstemming waren er 101 briefjes in de bus gevonden, welk getal grooter was dan dat der opgekomen kiezers. Eén briefje werd van onwaarde verklaard, als zijnde in blanco, 76 stemmen waren uitgebragt op Anthony van Overstraten Kruysse; 73 op Simon Abraham de Smidt, 30 op van Vessem en 9 op Cappon, zoodat de twee eerstgenoemden werden gekozen verklaard.

Inmiddels hadden 17 ingezetenen van Axel zich bij request tot Gedeputeerde Staten van Zeeland gewend, waarin zij verklaren allen hunne stem te hebben uitgebragt op Reinier van de Ree, landbouwer te Axel; dat het Stembureau besloten had om de stemmen, dien naam aanduidende, niet in aanmerking te nemen, omdat er twee personen van dien naam in de gemeente zijn; — dat zulks ten onregte is geschied, daar kennelijk de landbouwer Reinier van de Ree was bedoeld en niet diens knecht en neef, die denzelfden naam voert; dat die landbouwer op de lijst der stemgeregtigden ook enkel aldus genoemd wordt, zonder de bijvoeging van Jzn. ter onderscheiding van zijnen naamgenoot; — dat er zeker wel 30 stemmen op dien van de Ree waren uitgebragt, en dat zij dus meenen, dat, als het Stembureau naar behooren had gehandeld, Reinier van de Ree in herstemming had moeten komen.

Burgemeester en Wethouders van Axel gaven dienaangaande aan Gedeputeerde Staten te kennen, dat het in dat request aangevoerde waar was, doch dat er twee R. van de Ree's in Axel wonen en verkiesbaar zijn. Uit een nader berigt van hen aan Gedeputeerde Staten blijkt, dat werkelijk 30 à 31 stemmen op R. of Reinier van de Ree zijn uitgebragt, en dat vóór de verkiezing in een blaadje van Zeeuwsch-Vlaanderen in advertentiën van anonyme kiezers was aanbevolen R. van de Ree en ook Reinier van de Ree; dat het Stembureau echter, omdat er twee personen van dienzelfden naam zijn, de op dien naam uitgebragte stemmen *als niet geschreven* heeft aangemerkt en er *geen* melding van gemaakt heeft in het proces-verbaal, daar er geene waarde aan werd toegekend.

De Gemeenteraad van Axel heeft van Dixhoorn, van Overstraten Kruysse en de Smidt als leden van den Raad toegelaten.

Op eene vraag van den Commissaris des Konings, of de Burgemeester van Axel niet eerst daags vóór de verkiezing te weten was gekomen, dat er behalve den landbouwer van de Ree nog een ander persoon was, die dienzelfden naam voerde, antwoordde de Burgemeester, dat hij het reeds wist op 24 Junij, bij de loting voor de schutterij.

Nadat de stembriefjes door Gedeputeerde Staten waren opgevraagd en nagezien, bevonden dezen, dat, behalve op de vijf briefjes, die van onwaarde verklaard waren, en waarop de naam Reinier van de Ree ook voorkomt, nog waren uitgebragt 17 stemmen op Reinier van de Ree, 1 op Reinier van de Ree, landbouwer, 9 op R. van de Ree, 2 op R. van Ree en 1 op R. van Dree, van alle welke geseparéerde stemmen geene melding is gemaakt in het proces-verbaal van stemopneming, waarin slechts 1 stem is vermeld op Reinier van de Ree Jzn. Zij verklaarden voorts in hun besluit van 3 September jl., dat het proces-verbaal van 21 Julij met betrekking tot het getal der uitgebragte stemmen verscheidene onjuistheden bevat, daar aan den heer Jan Dees Abz. 16 in plaats van 19 stemmen zijn toegekend, aan den heer de Smidt 41, in plaats van 40, tenzij hem zij toegerekend eene stem, uitgebragt op M. Smit, aan den heer Maarten van Dixhoorn 63, in plaats van 62, aan den heer Jan Wolfert 3, in plaats van 2, terwijl op geen der briefjes is ingevuld Reinier van de Ree Jzn., zoo als vermeld is in het proces-verbaal; dat, daargelaten de vraag, of Reinier van de Ree al of niet in herstemming had moeten komen, het vaststaat, dat op Jan Dees Azn. 19 stemmen zijn uitgebragt en hij dus vóórging tot herstemming boven Jannes Cappon, die er slechts 17 had bekomen; dat, niettegenstaande die onjuistheden en hoewel het proces-verbaal in vele opzigten niet overeenkomstig de waarheid is opgemaakt, voldoende gebleken is, dat Maarten van Dixhoorn met groot getal stemmen is benoemd; doch zij beslisten, dat S. A. de Smidt en A. van Overstraten Kruysse ten onregte als leden van den Gemeenteraad waren toegelaten, en bevalen voor die twee plaatsen eene nieuwe verkiezing.

Een verzoek van Burgemeester en Wethouders van Axel, om de door Gedeputeerde Staten verzegelde pakketten met de briefjes te mogen openen, werd geweigerd. Die briefjes zijn thans aan deze Afdeeling van den Raad van State overgelegd en nog

ongeopend hier op de tafel. Immers tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van 3 September zijn in appèl bij den Koning gekomen: 1°. de beide niet-toegelaten leden, van Overstraten Kruysse en de Smidt, die beweren, dat Gedeputeerde Staten 3 stemmen, die op J. Dees zijn uitgebragt, ten onregte hebben geteld bij de 16, die waren uitgebragt op J. Dees Azn., en deze laatste dus teregt niet op de lijst voor de herstemming is geplaatst; — en 2°. de Gemeenteraad van Axel, welke daarbij te kennen geeft, dat hij door inzage der biljetten zich had wenschen te overtuigen, of Gedeputeerde Staten inderdaad 19 stemmen op Jan Dees Azn. hebben kunnen vinden. Zij geven voorts daarin te kennen, dat het Stembureau, als op een briefje één persoon niet duidelijk was aangewezen, niet het geheele briefje, waarop dan nog twee namen stonden, van onwaarde kon verklaren, maar eenvoudig die stem, als van onwaarde, niet in aanmerking nam; dat daarom de enkele stem, die luidde op Reinier van de Ree, landbouwer, is toegerekend aan R. van de Ree Jzn., daar deze is de landbouwer; dat die van onwaarde gerekende stemmen niet zijn vermeld in het proces-verbaal, omdat, naar 's Raads oordeel, de opneming daarvan in dat stuk juist daaraan waarde toekent; en dat, wat betreft Jan Dees Azn., de Raad, totdat het tegendeel blijken mogt, het er voor houdt, dat Gedeputeerde Staten abusief 3 stemmen op Jan Dees, zonder Az., hebben toegerekend aan Jan Dees Az. — Is dit zijn vermoeden gegrond, dan verzoekt de Raad, dat de Koning, het besluit van Gedeputeerde Staten vernietigende, de toelating van de twee geadmitteerde raadsleden handhave.

Dit geschil is bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt, op Zijner Majesteits magtiging, door den Minister van Binnenlandsche Zaken, bij brief van 8 October jl.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde tegenwoordig. Heeft de gemagtigde ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. D. van Eck, Advokaat te 's Gravenhage, en gemagtigde van eenige ingezetenen van Axel, zegt:

Deze zaak, Mijne Heeren, heeft eenen zonderlingen loop genomen en zal daarom eene behandeling vorderen, niet gewoon bij dezen Raad.

Uit het proces-verbaal van de opening der stembriefjes tot benoeming van drie leden in den Gemeenteraad van Axel, van 21 Julij, bleek, dat er waren ingeleverd 104 briefjes, waarvan 5 van onwaarde, als den persoon niet duidelijk aanwijzende.

Daarbij waren, behalve op anderen, die een minder getal stemmen bekwamen, uitgebragt op:

Maarten van Dixhoorn	63	stemmen.
Simon Abraham de Smidt	41	〃
Anthony van Overstraten Kruysse	41	〃
Lambertus Cornelis van Vessem	20	〃
en Johannes Cappon	17	〃

Het proces-verbaal verklaarde dien ten gevolge, dat van Dixhoorn, als de volstrekte meerderheid hebbende, was gekozen tot lid van den Raad, en dat er overstemming zou plaats hebben tusschen de Smidt, Kruysse, van Vessem en Cappon.

Tegen die uitspraak werd door geen van de aanwezige kiezers eenig bezwaar ingebragt.

Volgens het proces-verbaal van de herstemming van 4 Augustus waren 101 stembriefjes in de bus gevonden.

Daarvan bekwamen:

van Overstraten Kruysse	76	stemmen
de Smidt	73	〃

van Vessem . . . . 30 stemmen.
Cappon . . . . 9 〃

Weshalve de heeren Kruysse en de Smidt werden verklaard tot leden van den Raad te zijn gekozen. Ook tegen deze uitspraak werd door niemand bezwaar gemaakt. Den 20 Augustus werden de drie benoemden geïnstalleerd.

Intusschen was bij Gedeputeerde Staten een request ingekomen tot vernietiging van de uitspraak van het Stembureau, omdat op Reinier van de Ree, landbouwer, een aantal stemmen zouden zijn uitgebragt, zoodat deze in herstemming had behooren te komen, terwijl het Stembureau hem slechts ééne stem had toegekend.

Gedeputeerde Staten meenden daarover Burgemeester en Wethouders van Axel te moeten interpelleren. Volgens het proces-verbaal was er op van de Ree maar ééne stem uitgebragt, slechts vijf briefjes waren van onwaarde verklaard; waaruit volgt, dat de naam van van de Ree volgens het proces-verbaal hoogstens slechts zesmaal had kunnen zijn vermeld; doch hoe was dat met het ingediende request te rijmen? Zij vroegen derhalve de paketten op, bedoeld bij art. 68 der kieswet.

Burgemeester en Wethouders bragten hierop licht in de duisternis. Het request, zeiden zij, sprak waarheid. Op R. en op Reinier van der Ree waren 30 à 31 stemmen uitgebragt; en die naam was ook aanbevolen in het Nieuws- en Advertentie-blad van Zeeuwsch-Vlaanderen, doch zonder aanduiding van filiaat of betrekking.

Maar er waren *twee* personen in de gemeente, beiden genaamd Reinier van de Ree, oom en neef; en beiden waren verkiesbaar. *Wie* dus bedoeld was, was voor het Stembureau en den Raad, ja voor iedereen onmogelijk te beslissen. Eene keus tusschen hen te doen zou ten hoogste onregtvaardig zijn. Zoodanige uitgebragte stem was dus, *als geen persoon duidelijk aanwijzende*, van onwaarde volgens art. 61 der kieswet. Vermelding van zoodanigen naam kon in het proces-verbaal niet plaats hebben, want dan werd er gevolg aan gegeven, en waartoe zou dat leiden? Bij mogelijke verkiezing van een niet bepaald aangewezen persoon zou er toch geen geloofsbrief kunken worden uitgezonden; zoodanige geloofsbrief zou een vonnis zijn, dat geene uitvoering zou kunnen erlangen. Daarom had het Stembureau de stemmen, op Reinier van de Ree uitgebragt, als van onwaarde, niet vermeld. In dien geest was de kieswet altoos te Axel uitgelegd, en nooit was daar eenige aanmerking op gemaakt.

Daarom was in het proces-verbaal slechts ééne stem toegekend aan Reinier van de Ree Jz., omdat daarbij was gevoegd *landbouwer*, zoodat alleen dit briefje te kennen gaf, dat de *arbeider* van de Ree niet was bedoeld.

Bij besluit van Gedeputeerde Staten van 3 September werd overwogen:

dat, behalve op de 5 briefjes, waarop de naam van Reinier van de Ree voorkomt, en die door het Bureau van onwaarde zijn verklaard, nog zijn uitgebragt 17 stemmen op Reinier van de Ree, 1 op Reinier van de Ree, landbouwer, 9 op R. van de Ree en 1 op R. van Dree, al welke stemmen dus door het Stembureau ten onregte zijn voorbijgegaan;

dat het proces-verbaal van 21 Julij verscheidene onjuistheden bevat, daar zijn toegekend aan Jan Dees Mz. 16 in plaats van 19 stemmen;

aan S. A. de Smidt 41 in plaats van 40 stemmen, tenzij ook aan hem mogt zijn toegerekend eene stem, op M. Smit uitgebragt;

aan M. van Dixhoorn 65 in plaats van 62 stemmen;

en aan Jan Wolfert 3 in plaats van 2 stemmen;

terwijl geen briefje is ingevuld met den naam van Reinier van de Ree Jz., zoo als in het proces-verbaal vermeld staat

dat, daargelaten of Reinier van de Ree Jz. al of niet voor de herstemming in aanmerking had behoeven te komen, het vaststaat, dat, daar op Jan Dees Mz. 19 stemmen zijn uitgebragt, J. Cappon, die slechts 17 stemmen heeft bekomen, niet in de herstemming had moeten zijn begrepen;

dat, niettegenstaande de onjuistheden, die in het proces-verbaal voorkomen, en ofschoon hetzelve, blijkens het voorafgaande, in verschillende opzigten, niet met de waarheid overeenkomstig is opgemaakt, echter voldoende is gebleken, dat M. van Dixhoorn een genoegzaam getal stemmen om gekozen te worden heeft verkregen;

en besloten: 1°. tot handhaving van het besluit van den Gemeenteraad te Axel tot toelating van M. van Dixhoorn;

2°. te verklaren, dat de heeren de Smidt en Kruysse ten onregte als leden van den Raad zijn toegelaten, en

3°. dat de beide heeren niet als leden van den Raad zitting kunnen nemen, maar dat, ter vervulling van de twee der drie plaatsen in den Raad, welke door de gewone aftreding met den eersten Dingsdag der loopende maand zullen aftreden, eene nadere verkiezing zal moeten plaats hebben.

De houding van Gedeputeerde Staten maakt op mij geen gunstigen indruk. De geheele correspondentie met het Bestuur van Axel en het zoo even genoemd besluit houden een onaangenamen toon in tegen een geacht Collegie; een toon, die vooral te betreuren is, wanneer dit tusschen collegiën, die met elkander in naauw verband staan, wordt aangewend, omdat de zoo noodzakelijke harmonie in het bestuur daardoor wordt verbroken.

Onjuistheden en strijd met de waarheid in verschillende opzigten worden aan het Stembureau van Axel ten laste gelegd.

Waarin bestaan die?

Gedeputeerde Staten zeggen, dat ten onregte de stemmen op Reinier van de Ree in het proces-verbaal van het Stembureau zijn voorbijgegaan.

Maar het Gemeentebestuur van Axel had op overtuigende gronden die dwaling van Gedeputeerde Staten reeds wederlegd. Waar zijn nu de gronden, waarop Gedeputeerde Staten hunne meening volhouden? Zij zijn nergens te vinden.

Te zonderlinger is die bewering in den mond van Gedeputeerde Staten, omdat deze juist ten opzigte van van de Ree voor de gronden van het Gemeentebestuur de wapenen neêrleggen; „daargelaten” zeggen zij „of Reinier van de Ree Jz. al of niet voor de herstemming in aanmerking had behooren te komen.”

Zij laten dat dus in het midden. De stemmen, op van de Ree uitgebragt, hadden den strijd uitgelokt; en toch, dat bezwaar laten Gedeputeerde Staten varen en vernietigen de Axelsche verkiezingen alleen op grond van een nieuw opgekomen bezwaar, namelijk, omdat J. Dees in herstemming had moeten komen.

Eene onwaarheid in het proces-verbaal van het Stembureau wijzen Gedeputeerde Staten aan; want het is niet waar, zeggen zij, dat een briefje is ingevuld met den naam van Reinier van de Ree Jz.

Wat zal men van zulk eene aanmerking zeggen? Letterlijk is het waar; er had kunnen staan Reinier van de Ree, landbouwer. Maar het Stembureau heeft aldus gequalificeerd, omdat het wilde aanduiden, dat van de Ree Jz. in dat briefje was bedoeld, en niet de andere. Is dat nu eene *onwaarheid*?

En dat is nu alles; want of aan de overige genoemde personen eene stem te veel of te weinig is toegekend, daarover valt op dit oogenblik niet te oordeelen, want die quaestiën liggen verborgen in de verzegelde pakketten met stembriefjes.

En hier stuiten we op eene groote zonderlingheid.

Toen Gedeputeerde Staten hun besluit tot vernietiging van dat van den Gemeenteraad te Axel aan dien Raad mededeelden, zonden zij hem tevens terug de twee opgevraagde pakketten met stembriefjes, doch beide gesloten en voorzien met het provinciaal zegel, en tevens met aanschrijving om die pakketten aan den Minister te zenden, ten einde, zoo dit noodig mogt worden geacht, door den Minister te worden geraadpleegd.

Nu werd de zaak moeijelijk voor het Gemeentebestuur van Axel. Het moest toch weten, of er reden was om in beroep te komen; doch nu de Gedeputeerde Staten de

zaak, die aanleiding tot het onderzoek had gegeven, lieten varen, en de vernietiging steunde op een grond, die in het geheel niet ter sprake was gebragt en dus feitelijk niet bekend was, — moest het Gemeentebestuur onzeker zijn, of er al of niet grond was voor beroep. Het vroeg dus aan Gedeputeerde Staten vergunning om de provinciale zegels te verbreken, en de pakketten te openen, ten einde die, nadat ze onderzocht waren, weder behoorlijk te sluiten en van het zegel der gemeente te voorzien.

Gedeputeerde Staten weigerden dit, bewerende, dat zij niet bevoegd waren om die magtiging te verleenen.

Het Bestuur van Axel is dus genoodzaakt geworden om als het ware in den blinde het beroep in te stellen.

Op welk standpunt staan wij nu? Gedeputeerde Staten hebben onbevoegdelijk gehandeld: de pakketten behooren in het gemeente-archief. Gedeputeerde Staten kunnen die bestemming daaraan niet ontnemen.

Gedeputeerde Staten kunnen volgens hunne eigene verklaring de gemeentebesturen wel noodzaken om hun de pakketten toe te zenden, maar alleen *om te dienen van berigt.*

Zie verslag van Gedeputeerde Staten aan Provinciale Staten in 1862 over den jare 1861, blz. 116, en Bijdragen, dl. 8, blz. 398. Is het berigt dus gegeven, het Gemeentebestuur moet dan weder de beschikking hebben over hetgeen tot zijn archief behoort. Gedeputeerde Staten waren dus onbevoegd om door verzegeling den inhoud dier pakketten aan het onderzoek van het Gemeentebestuur van Axel te onttrekken.

De Raad toch heeft geen regt om dat zegel te verbreken: de Raad van State evenmin: de Minister ook niet.

En al kon dit, er zou geen regt toe bestaan met het oog op het geding. Dit brengt toch mede, dat partijen de stukken kunnen kennen, die tot grondslag van het geding liggen. De Gemeenteraad had ook het regt om *niet* in beroep te komen, als hij begreep gedwaald te hebben. Het algemeen belang vordert, dat men in dat regt niet belemmerd worde; want anders ontstaat noodelooze vertraging in het op nieuw oproepen der kiezers.

Het Gemeentebestuur kan nu in beroep geene gronden aanvoeren tot ondersteuning van zijn beweren. De overige belanghebbenden zijn evenzeer verstoken van de gelegenheid om hunne regten te doen gelden.

Het geding kan dus geen voortgang hebben, zonder dat de eerste der hier geldende regelen wordt geschonden; dat de gezamenlijke partijen moeten gehoord zijn, alvorens er regt kunne worden gedaan.

Ik zou dns conclusie kunnen nemen daartoe, dat het besluit van Gedeputeerde Staten werd te niet gedaan, omdat dat Collegie den hoogeren regter buiten staat heeft gesteld om regt te doen.

Ik zal dat echter niet doen, omdat ik geene verdenking wil laten rusten op de wettigheid van de keuze der thans benoemde gemeenteraadsleden.

Ik concludeer dus, dat de pakketten zullen worden teruggezonden aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, met verzoek, dat hij ze doe geworden aan Gedeputeerde Staten van Zeeland met last om het provinciaal zegel daar af te nemen, en ze, ter inzage geschikt, te zenden aan Burgemeester en Wethouders van Axel, met uitnoodiging aan die autoriteit om de overige belanghebbenden daar kennis van te geven, en daarna de pakketten aan den Raad van State in te zenden; tenzij de inzage daarvan aan de belanghebbenden reden mogt geven om in het besluit van Gedeputeerde Staten tot vernietiging van het gemeenteraadsbesluit van Axel van 20 Augustus jl. te berusten.

De Voorzitter schorst de vergadering, ten einde de Afdeeling over dit verzoek beraadslage.

Na eenige oogenblikken wordt de vergadering door den Voorzitter heropend, en in

tegenwoordigheid van den gemagtigde tot de opening der beide verzegelde pakken met stembriefjes overgegaan.

Na afloop der stemopneming geeft de VOORZITTER het woord aan den gemagtigde, tenzij deze een uitstel tot eene volgende vergadering mogt verlangen.

Mr. D. VAN ECK: De taak, die mij nog overblijft, is te eenvoudig, geachte Heer Vice-President, dan dat ik niet reeds nu gebruik zou maken van de mij thans verleende gelegenheid.

Over de vraag, of Reinier van de Ree al of niet in herstemming had moeten komen, zal ik wel niet veel meer behoeven te zeggen. Ik beroep mij daartoe op de juiste gronden, door het Gemeentebestuur aangevoerd. Die gronden waren zoo overtuigend, dat, hoeveel beweging er ook over die zaak zij gemaakt, Gedeputeerde Staten daarin hebben berust, en zij hun besluit tot vernietiging niet op dien grond hebben genomen, maar alleen op de nieuw opgedaagde meening, dat Jan Dees in de herstemming had moeten zijn begrepen.

Ik zou mij toch moeijelijk kunnen voorstellen, dat na dat antecedent de Raad van State ambtshalve op dat feit zoude terugkomen. Ik voeg er alleen bij, dat, ofschoon de Koning de volle magt heeft om over de geldigheid eener verkiezing van een raadslid te oordeelen, steeds als regel is aangenomen, dat, bij twijfel, op welken persoon men de keus heeft willen uitbrengen, dat vraagstuk niet van uit de hoogte behoort te worden uitgemaakt, maar op de plaats zelve en dus door het Stembureau of *in casu* door den Gemeenteraad te beoordeelen is.

Ik kom nu tot het bezwaar van Gedeputeerde Staten, dat tot vernietiging van het gemeenteraadsbesluit van Axel aanleiding gaf, namelijk het niet-brengen van J. Dees Az. op de lijst van hen, tusschen wie zou moeten worden herstemd.

Ik kom hierbij nog eens terug op de zoogenaamde onnaauwkeurigheden in het proces-verbaal van het Stembureau; en dan erken ik, dat, wat alles hier niets toe doet, aan Maarten van Dixhoorn en J. Wolfert eene stem meer is toegekend dan zij hadden bekomen, en dat aan den Notaris de Smidt eene stem is toegekend, uitgebragt op M. Smis, door Gedeputeerde Staten genoemd M. Smit (waarschijnlijk heeft het Stembureau die M. aangezien als *Not*, verkorting van Notaris); maar overigens laat de naauwkeurigheid van den controleur vrij wat meer te wenschen over dan die van den gecontroleerde; immers beweren Gedeputeerde Staten, dat er 20 stemmen zijn uitgebragt op van Vess*um*, terwijl de bedoelde heet van Vess*em*, en insgelijks beklagen zij zich over onjuistheid, omdat aan J. Dees *Mz.* niet zijn toegekend 19, maar slechts 16 stemmen, terwijl de bedoelde persoon, hetgeen hier veel afdoet, niet is *Mz.*, maar *Az.*

Ik mag dit te meer aanhalen, omdat vooral de controleur voorzigtig moet zijn, indien hij meent iedere kleine onnaauwkeurigheid van anderen zoo scherp te mogen veroordeelen.

Maar, wat erger is, en dat de geheele vernietiging van het Axelsche raadsbesluit door Gedeputeerde Staten den bodem inslaat, is, dat Gedeputeerde Staten zich in het aantal stemmen, op Jan Dees Az. uitgebragt, deerlijk hebben vergist, en het Stembureau van Axel daarin volkomen juist heeft beslist.

Wij weten immers uit het adres van den Gemeenteraad van Axel aan dezen Raad, dat in Axel twee ingezetenen zijn, die J. Dees heeten en die beiden verkiesbaar zijn. De Gemeenteraad, die, zoo als men weet, de briefjes niet meer heeft kunnen inzien, meent stellig dat er slechts 16 stemmen op J. Dees Az. zijn uitgebragt, en dat er 3 zijn ingeleverd ten name van J. Dees zonder filiaat of nadere aanduiding.

Het Stembureau heeft ten opzigte van die drie briefjes eveneens gehandeld als met die van van de Ree. Zij duidden geenen bepaalden persoon aan, en zij zijn dus verklaard te zijn van onwaarde.

Gedeputeerde Staten beweren echter stellig, dat er 19 briefjes zijn uitgebragt ten

name van Jan Dees Abz. Nu, Mijne Heeren, zijn die briefjes door u nagezien; gij hebt mij welwillend toegestaan de opname met u na te gaan; wij hebben de wederzijdsche aanteekeningen vergeleken; en door u even als door mij is geconstateerd, dat op Jan Dees Abz. *zestien* briefjes zijn uitgebragt, terwijl J. Dees zonder verdere aanduiding er *drie* heeft bekomen, volkomen overeenkomstig met de mededeeling, u door den Raad van Axel gedaan.

Ik vraag, hoe het mogelijk is, dat Gedeputeerde Staten, die het aan het Stembureau zou kwalijk nemen, dat deze zeggen, dat er eene stem is uitgebragt op Reinier van de Ree Jz., terwijl die stem was uitgebragt op Reinier van de Ree, landbouwer, ofschon daar dezelfde persoon mede werd bedoeld; dat, zeg ik, Gedeputeerde Staten, die dat *eene onwaarheid* noemen, kunnen beweren, dat er 19 stemmen zijn uitgebragt op Jan Dees Abz., terwijl daarop maar 15 stemmen zijn uitgebragt, een op J. Dees landbouwer (denzelfden persoon) en drie op J. Dees?

Genoeg echter, dat de dwaling geheel is aan de zijde van Gedeputeerde Staten; dat het gebleken is, dat het Stembureau en de Raad van Axel met dezelfde naauwgezetheid zijn te werk gegaan ten opzigte van R. van de Ree en van J. Dees; dat hun streven was zich te onthouden van willekeur of voorliefde, en dat om dezelfde reden, waarom Gedeputeerde Staten hun bezwaar over het niet op de lijst der herstemming brengen van van de Ree hebben laten varen, de vernietiging van het raadsbesluit van Axel, met het oog op de stemmen, op J. Dees uitgebragt, niet kan blijven bestaan. Ik concludeer dus, dat deze geachte Raad moge adviseren tot vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 3 September 1869, waarbij het raadsbesluit van het Gemeentebestuur van Axel van 20 Augustus 1869 is te niet gedaan.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, is deze zaak afgehandeld.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Zeven-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 10 *November* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Aan de orde is:

het beroep van W.A. Evertsz, te Oldeboorn, van eene afwijzende beschikking van Gedeputeerde Staten van Friesland, waarbij de legger van onderhoudspligtige landen, door het Dijksbestuur van het waterschap Hemelumer Oldephaert en Noordwolde opgemaakt, is gehandhaafd.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Vries: Mijne Heeren! Het Dijksbestuur van het waterschap Hemelumer Oldephaert en Noordwolde en aanhoorige zeedijken heeft vastgesteld den legger van de onderhoudspligtige landen, bedoeld bij art. 8 van het reglement, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 2 Januarij 1864, n°. 2, *Provinciaal Blad van Friesland* 1864, n°. 13. De reclame daartegen, door den heer W. A. Evertsz ingediend, is door de vergadering van volmagten afgewezen.

De heer Evertsz is in beroep gekomen bij Gedeputeerde Staten. Zijn bezwaar bestond hierin, dat de perceelen, gemeente Tjalleberd, sectie B, n°. 1147 en 1148, en Terhorne, sectie C, n°. 435, van ouds niet hebben behoord tot Utingeradeel, en dus ten onregte op den voornoemden legger waren gebragt. Gedeputeerde Staten hebben de voorlichting ingeroepen van den heer de Jongh, Controleur der directe belastingen en van het kadaster voor Friesland, en tevens eene opneming van het terrein doen plaats hebben, waarvan de uitslag is vervat in eene nota van den heer de Jongh, bij de stukken overgelegd.

Op grond van een en ander beslisten Gedeputeerde Staten, dat de bedoelde perceelen teregt op den legger zijn gebragt, en keurden dien legger goed.

Het is van die beslissing, dat de heer Evertsz de vernietiging vraagt in zijn adres aan den Koning. De beslissing van Gedeputeerde Staten is, naar zijn beweren, verkeerd,

en is daaraan toe te schrijven, dat men zich bij de beoordeeling van de zaak heeft gehouden alleen aan de kaart van HALMA, in 1718 uitgegeven, die ten opzigte der grenzen van Utingeradeel geheel fautief is, en niet gelet heeft op oudere kaarten, die de grenzen van Utingeradeel meer juist aanwijzen, zoo als van SCHOTANUS van 1664 en van WINSEMIUS van 1622; dat men geheel heeft miskend het Koninklijk besluit van 3 December 1823, n_0. 7, genomen nadat de Raad van State was gehoord, waarbij de delimitatie, ter beëindiging van het gerezen geschil over de oude grenzen tusschen Utingeradeel en Aengwirden, is geregeld en beslist, na daarover die grietenij-besturen of wederzijdsche partijen te hebben gehoord, en waarbij de grenzen zijn geregeld in overeenstemming met de kaart van SCHOTANUS van 1664, naar des adressants oordeel] teregt.

Gedeputeerde Staten van Friesland, om berigt op dit adres verzocht, vestigen er de aandacht op, dat bij art. 3 van het reglement voor het bovengenoemde waterschap (*Provinciaal Blad* 1867, n°. 21) de verpligting tot onderhoud der werken van het waterschap is gelegd op de eigendommen, *van ouds* territoriaal behoord hebbende onder anderen tot Utingeradeel; dat de Staten dus de oude grenzen hebben meenen te moeten eerbiedigen, en de legger, hier bedoeld, na naauwkeurig onderzoek, dien. overeenkomstig is ingerigt. Zij herinneren tevens, dat, volgens art. 12 van voornoemd reglement van 1864 (*Provinciaal Blad* n°. 13), Gedeputeerde Staten omtrent den legger beslissen in het hoogste ressort, en dus van hunne beslissing in deze geen beroep op Zijne Majesteit is toegelaten.

De reclamant heeft bij den Raad van State eene ampele memorie ingediend ten betooge, dat niet de kaart van HALMA, maar die van SCHOTANUS van 1664 de oude grenzen naauwkeurig aanwijst en dus had moeten zijn gevolgd. Tevens wijst hij op eene informaliteit, zoo als hij het noemt, in de beslissing van Gedeputeerde Staten, omdat zij bij de goedkeuring van den legger tevens gelast hebben, dat daarvan eenige perceelen zouden worden geroyeerd, zonder dat vooraf daaromtrent de vergadering van volmagten was gehoord. Bij zijne memorie zijn overgelegd: 1°. afschrift van de bestreden resolutie van Gedeputeerde Staten van 21 Julij 1869, n°. 63; 2°. de kaarten was SCHOTANUS en HALMA; 3°. afschrift van het Koninklijk besluit van 3 Mei 1823 met een uittreksel uit het proces-verbaal van grensbepaling van het grondgebied der grietenij van Utingeradeel, berustende in het archief ter gemeente-secretarie, en 4°. schetsteekeningen van de grenzen tusschen Utingeradeel en Aengwirden, behoorende bij het daartoe betrekkelijk proces-verbaal van 1820.

In deze zaak is de Afdeeling thans geroepen een ontwerp van besluit aan den Koning voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Acht-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Dingsdag, 16 *November* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 2 dezer, n°. 12, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten Helder en Texel over het domicilie van onderstand van Johannes Cornelis Bakker* (zie het verslag over deze zaak op blz. 267).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Texel en Helder over het onderstands-domicilie van Johannes Cornelis Bakker;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 20 October 1869, n°. 53;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 28 October 1869, n°. 168, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat deze behoeftige is geboren te Texel, den 11 October 1835, terwijl, volgens opgave in de geboorte-acte, zijn vader Anthony Bakker, sergeant bij het reserve-bataillon der zevende afdeeling infanterie, aldaar was gedetacheerd, doch in garnizoen te Helder;

dat het Gemeentebestuur van Texel opgeeft, dat de vader van den behoeftige met een klein aantal militairen aldaar slechts tijdelijk was gedetacheerd bij gelegenheid van de indijking van den polder Eijerland, waarbij toen vele arbeiders werkzaam waren, en van oordeel is, dat hij desniettegenstaande moet geacht worden te Helder garnizoen te hebben gehouden, zoodat deze gemeente, volgens het tweede lid van art. 28 der armenwet, als onderstands-domicilie van zijnen zoon zou moeten worden aangewezen;

dat evenwel de omstandigheid, dat het corps, waartoe de vader van den behoeftige behoorde, te Helder garnizoen hield, niet voldoende is om die gemeente als zijne garnizoensplaats te doen beschouwen;

dat hij toch, tijdens de geboorte van den behoeftige, van dat corps was gedetacheerd, en zijne vaste standplaats (zij het dan ook tijdelijk) op Texel had, werwaarts hij ook door zijne vrouw was gevolgd;

dat hij, onder deze omstandigheden, moet geacht worden destijds op Texel garnizoen te hebben gehouden;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de gemeente Texel aan te wijzen als het onderstands-domicilie van den behoeftige Johannes Cornelis Bakker.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 2 November 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

2°. van den 7 dezer, n°. 28, houdende beschikking op *het beroep van den Gemeenteraad van Rijsbergen van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij op de begrooting voor* 1869 *van die gemeente een post is gebragt voor instandhouding der Turfvaart* (zie het verslag over deze zaak op blz. 249—252).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op een adres van den Gemeenteraad van Rijsbergen, daarbij Onze voorziening inroepende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van den 19/26 Februarij 1869, n°. 142, waarbij op de begrooting dier gemeente voor 1869 een post gebragt is voor de instandhouding der Turfvaart;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 20 October 1869, n°. 36;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 2 November 1869, n°. 129, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten van Noordbrabant bij hun aangevallen besluit op de begrooting van uitgaven der gemeente Rijsbergen voor het jaar 1869 hebben gebragt eenen post: „kosten, voortvloeijende uit de instandhouding der Turfvaart, *f* 360;" dat dit besluit steunde op de overwegingen: dat de Turfvaart onder de gemeente Rijsbergen zich in onvoldoenden toestand van onderhoud bevindt, zoodat de waterlossing door die vaart wordt belemmerd; dat hangende het geschil aangaande de verpligting tot onderhoud, die door het Gemeentebestuur beweerd wordt op 'sRijks Domein te rusten, de toestand der vaart dringend voorziening eischt, en dus de middelen moeten aangewezen worden, ten einde voorloopig datgene te kunnen doen wat geen uitstel gedoogt; en dat, in de gegeven omstandigheden, de zorg voor de instandhouding der Turfvaart, ingevolge art. 179 *h* der gemeentewet, aan Burgemeester en Wethouders is opgedragen, behoudens verhaal op dengene, ten wiens laste de verpligting tot onderhoud later zal kunnen worden gebragt;

dat de Gemeenteraad van Rijsbergen, tegen dit besluit bij Ons in beroep gekomen, heeft beweerd: dat Gedeputeerde Staten niet bevoegd waren deze uitgave op de gemeentebegrooting te brengen, omdat zij niet bij de wet aan de gemeente is opgelegd; dat toch art. 179*h* der gemeentewet alleen op het oog heeft wateren, tot de gemeene dienst van allen bestemd; dat de Turfvaart niet is een loop, door de natuur gevormd, maar eene omstreeks het jaar 1624 op last van den Heer van Breda gegraven vaart, bestemd tot den afvoer van den turf uit de lage moerlanden onder Zundert en Rijsbergen; dat de Heeren van Breda en later het Domeinbestuur, hetwelk in hunne regten is opgevolgd, zich steeds als eigenaar van de Turfvaart hebben gedragen, en dat thans 's Rijks Domein, hetzij als eigenaar van de vaart, hetzij als eigenaar der daarlangs strekkende dijken en dus als aangelande, maar niet de gemeente tot het schouwbaar onderhouden der bedoelde vaart verpligt is;

dat evenwel uit de overgelegde stukken is gebleken, dat de Turfvaart van ouds dient tot afvoer van het overtollige water der daarlangs gelegen eigendommen; dat reeds bij een octrooi van 28 October 1763, waarbij over het water dier vaart ten behoeve van de oprigting van ijzermolens werd beschikt, bepalingen werden vastgesteld om de vrije uitwatering der aangelanden daarop te verzekeren en hen tegen overlast of nadeel ten gevolge van eenen te hoogen stand van het water in de vaart te beveiligen; dat bij het Koninklijk besluit van 20 Februarij 1819, litt. K, waarbij dit octrooi is verlengd, nadere voorschriften werden vastgesteld om de Turfvaart in het belang der waterlossing te verruimen en te verbeteren, wordende het toezigt bij dit besluit opgedragen aan de besturen der gemeenten, waardoor de vaart zich uitstrekt, en dat ook de betrokken gemeentebesturen inderdaad over de Turfvaart schouw hebben gevoerd, en ter zake van nalatigheid in het onderhoud proces-verbaal hebben opgemaakt;

dat hieruit blijkt, dat de bedoelde vaart is eene publieke waterleiding; dat de zorg voor de instandhouding en bruikbaarheid van zoodanige wateren bij art. 179*h* der gemeentewet is opgedragen aan Burgemeester en Wethouders, voor zoover van hen afhangt, dat wil zeggen voor zoover die zorg niet krachtens het publieke regt aan een ander openbaar gezag is opgedragen, hetgeen in deze het geval niet is; dat de bewering van den Gemeenteraad, dat het Domein als onderhoudspligtige van de Turfvaart is te beschouwen, aangenomen al, dat zij gegrond is, het Gemeentebestuur niet kan ontheffen van de door art. 179*h* aan dat Bestuur opgelegde zorg, welke zorg juist medebrengt, dat het Gemeentebestuur, bij nalatigheid van den onderhoudspligtige, zelf het gebrekkige herstelle, behoudens later verhaal der kosten op den nalatige;

dat de kosten van de zorg voor de plaatselijke wateren, in den omvang, bij art. 179*h* der gemeentewet aangeduid, volgens art. 205*l* dier wet, op de begrooting der uitgaven voor de gemeente moet, worden gebragt; en dat dus Gedeputeerde Staten volkomen bevoegd waren die uitgaven, na de weigering van den Raad, krachtens art. 212 der gemeentewet, op de begrooting te brengen;

Gezien de aangehaalde artikelen der gemeentewet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* nº. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant van 19/26 Februarij 1869, nº. 142, het door den adressant daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 7 November 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van N. W. van der Hulst c. s., landbouwers en kooplieden te Gramsbergen (Overijssel) van besluiten van Gedeputeerde Staten van Drenthe, houdende goedkeuring van de instelling van markten te Dalen.*

In deze zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! N. W. van der Hulst c. s., landbouwers en kooplieden, wonende te Gramsbergen en omstreken, provincie Overijssel, hebben zich tot Zijne Majesteit den Koning gewend, daarbij te kennen gevende ,dat zij sinds onheugelijke tijden hunne paarden, beesten en andere handels-artikelen op de jaarmarkten te Coevorden koopen en verkoopen, als zijnde de naastbij zijnde markt, waar, door de menigte van koopers en verkoopers, steeds goede prijzen te bedingen waren;

dat echter de markten te Coevorden van jaar tot jaar afnemen en veel minder dan voorheen worden bezocht, waarvan, naar hunne meening, de oorzaak gelegen is in de van tijd tot tijd ingestelde jaarmarkten in de gemeente Dalen, op slechts één uur afstand van Coevorden gelegen;

dat die markten te Dalen meerendeels worden gehouden eenige dagen vóór die te Coevorden, en dien ten gevolge de laatsten geheel op den achtergrond geraken;

dat appellanten zich thans genoodzaakt zien met hun vee een uur gaans verder te trekken, willen zij niet de nadeelen ondervinden, die hierdoor aan Coevorden in 't algemeen en aan hen zelven in 't bijzonder worden toegebragt;

dat appellanten geenszins van het doel uitgaan om te beweren, dat Coevorden als handelsplaats door de markten te Dalen zeer wordt benadeeld, noch om te doen uitkomen, dat te Dalen slechts zeer enkele personen door deze markten worden gebaat; maar dat zij alleen wenschen te kennen te geven, dat, naar hunne meening, door heeren Gedeputeerde Staten van Drenthe, bij het toestaan der markten te Dalen, de belangen van de ingezetenen der aangrenzende gemeenten in de provincie Overijssel niet genoegzaam zijn overwogen.

Om alle welke redenen appellanten Zijne Majesteit verzoeken artt. 1 en 2 van Hoogstdeszelfs besluit van den 4 September 1850 (*Staatsblad* nº. 57) in deze alsnog te willen toepassen.

Over deze aangelegenheid door den Minister van Binnenlandsche Zaken gehoord,

hebben Gedeputeerde Staten van Drenthe den 22 September jl. hun ambtsberigt dienaangaande uitgebragt.

Gedeputeerde Staten leggen daarbij over een staat, die de jaarmarkten vermeldt, in de gemeenten Dalen en Coevorden jaarlijks gehouden wordende, en bij drie besluiten van Gedeputeerde Staten, van 1857, 1865 en 1869 (onder de stukken voorkomende), goedgekeurd. De jaarmarkten te Dalen zijn allen sedert de invoering der gemeentewet ingesteld. Door Gedeputeerde Staten is, vóór het verleenen der verschillende goedkeuringen, telkens van het voornemen der oprigting in de Provinciale Courant openbaar kennisgeving gedaan, en zijn belanghebbenden in de gelegenheid gesteld hunne bezwaren in te brengen. Alleen van de zijde van het Gemeentebestuur van Coevorden is zoodanig bezwaar ingebragt. Daar het zich hoofdzakelijk grondde op het beweren, dat Dalen geen markten behoefde, omdat het slechts één uur van Coevorden lag, en dat de markten in laatstgemelde plaats er onder zouden lijden, hebben Gedeputeerde Staten er geen grond in gevonden hunne goedkeuring aan de betrekkelijke raadsbesluiten van Dalen te onthouden. Het oordeel toch, of de gemeente Dalen markten behoefde, kon, meenden Gedeputeerde Staten, veilig aan den Raad dier gemeente worden overgelaten; hij moest geacht worden de behoeften der gemeente het best te kennen. Dat overigens de markten van Coevorden van de oprigting van markten te Dalen zouden lijden, kon, gesteld al, het beweren ware gegrond, Gedeputeerde Staten niet nopen aan Dalen de oprigting te weigeren, omdat het hebben van markten geen monopolie is. Gedeputeerde Staten hebben er alleen op gelet, of de dagen, voor de nieuwe markten bestemd, te nabij waren aan die, waarop elders in de buurt markt was; daarvan bleek hier niet.

Wat de bevoegdheid betreft, hebben Gedeputeerde Staten de slotbepaling van art. 195 der gemeentewet, in verband met het Koninklijk besluit van 4 September 1850 (*Staatsblad* n°. 57), bij het verleenen dezer goedkeuring niet uit het oog verloren. Naar art. 1 van dat besluit moet het instellen van jaarmarkten aan 's Konings goedkeuring worden onderworpen: 1°. wanneer daarbij de belangen van gemeenten of ingezetenen van andere provinciën zijn betrokken; 2°. wanneer daartegen door ingezetenen van andere provinciën bezwaren zijn ingebragt. Het tweede geval, dat zich niet had voorgedaan, daarlatende, merken Gedeputeerde Staten op, dat het bij eene markt betrokken zijn van gemeenten of ingezetenen van andere provinciën eene zeer vague uitdrukking is. Wie zal den kring bepalen, waarbinnen dat belang ligt? Gedeputeerde Staten volgden bij het instellen van jaarmarkten vroeger den regel, dat zij het belang van buiten de provincie wonenden dàn alleen daarbij betrokken achtten, wanneer de markt in eene grensplaats zou worden opgerigt. Dan onderwierpen zij de oprigting aan de goedkeuring des Konings. Naar dien regel zouden zij hier de tusschenkomst der Regering niet hebben ingeroepen. Dalen toch is door de gemeente Coevorden van de provincie Overijssel afgesloten. Na het ontvangen echter van het schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 11 Junij 1863, n°. 151, 2de Afdeeling, hebben Gedeputeerde Staten, den daarbij aangewezen weg volgende, het niet meer noodig geacht de instelling van markten aan 's Konings beslissing te onderwerpen, wanneer geene bezwaren van ingezetenen van andere provinciën bij hen waren ingebragt.

Gedeputeerde Staten kunnen overigens niet inzien, dat het beweerde belang der appellanten hier zou moeten leiden tot toepassing van art. 2 van het Koninklijk besluit. Immers zij bezoeken de markten te Dalen; zij hebben er genot van. Dat zij, waren de markten te Dalen niet, te Coevorden nu nog de voor hen noodige marktgelegenheid zouden vinden, *meenen* zij, wel is waar; doch dat die meening waar is, zou moeijelijk te bewijzen zijn.

Het is dan ook op deze gronden, dat Gedeputeerde Staten van oordeel zijn, dat het ingesteld beroep als ongegrond is te beschouwen.

Verdere memoriën zijn niet ingediend; en ik meen hiermede voor rapport te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van den Gemeenteraad van Herwen en Aerdt en van D. Stokman, te Lobith, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, houdende, dat genoemde Stokman als lid van den Raad dier gemeente niet kan worden toegelaten.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE VRIES. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE VRIES: Mijne Heeren! Zoowel de Gemeenteraad van Herwen en Aerdt, als D. Stokman, zijn in beroep gekomen van eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Gelderland, waarbij, met vernietiging van het besluit van den Raad, is verklaard, dat genoemde Stokman niet als raadslid kan worden toegelaten.

Op den 20 Julij 1869 had de stemming plaats ter verkiezing van drie raadsleden in plaats dergenen, die in September moeten aftreden. Bij de opening der bus bleek het, dat daarin waren 103 stembriefjes, welk getal overeenkwam met het getal kiezers, die, blijkens de lijst, hadden gestemd. Het Bureau verklaarde van onwaarde één briefje, als zijnde bestemd voor de verkiezing van één lid voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal. De volstrekte meerderheid werd dadelijk verkregen door de heeren d'Harvant en van Embden, over wier verkiezing geen geschil is gerezen. Maar na deze hadden de meeste stemmen verkregen J. Goris en D. Stokman, te weten J. Goris 51 stemmen, D. Stokman 39 stemmen. Het Stembureau heeft beslist, dat tusschen beiden eene herstemming moest plaats hebben; deze is geschied, en daarbij is D. Stokman verkozen.

Door J. Goris, een der leden, die met September moesten aftreden, zijn bij den Gemeenteraad bezwaren tegen die verkiezing ingebragt, hierin bestaande, dat één briefje, waarop zijn naam duidelijk geschreven was, ten onregte was van onwaarde verklaard; dat op een ander stembriefje de naam van Goris zonder voornaam stond, en die stem hem ten onregte niet was toegerekend; dat hij dus bij de eerste stemming reeds de meerderheid verkregen had en wettig verkozen was. De Gemeenteraad heeft echter tot toelating van D. Stokman besloten.

Op het beroep van J. Goris hebben Gedeputeerde Staten van Gelderland dit besluit van den Gemeenteraad, waarin de gronden der beslissing niet vermeld zijn, vernietigd. Ten aanzien van het éene van onwaarde verklaarde briefje, hetwelk hun gebleken was onder meerdere den naam van J. Goris te bevatten, overwogen Gedeputeerde Staten, dat het, ofschoon bestemd voor de verkiezing van een lid voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal, echter van het zegel der gemeente voorzien was en dus ten onregte van onwaarde was verklaard. De Gemeenteraad had in zijn berigt aan Gedeputeerde Staten verklaard zich met de beslissing van het Stembureau vereenigd te hebben, op grond, dat het briefje niet was in overeenstemming met art. 37, aangezien dat geheele artikel duidelijk als den geest des wetgevers doet uitkomen, dat voor elke verkiezing eene juiste aanwijzing op het stembriefje, waartoe het bestemd is, worde gesteld, zoodat het Stembureau gebruik had gemaakt van de bevoegdheid, daaraan toegekend bij artt. 61 en 62 der kieswet. Maar Gedeputeerde Staten oordeelden, dat deze artikelen aan het Stembureau geene bevoegdheid geven stembriefjes om andere redenen van onwaarde te verklaren dan om eene van die, in art. 61 uitdrukkelijk genoemd, welke geen van alle ten aanzien van het bewuste briefje bestonden; dat dus het stembriefje

als geldig had moeten zijn beschouwd, en het aftredend lid J. Goris alzoo 52 stemmen van de 103, en dus de meerderheid verkregen had. Ten aanzien van de stem, op Goris, zonder voorletter, uitgebragt en aan J. Goris niet toegerekend, had de Raad berigt, dat dit teregt was geschied, omdat in de gemeente drie personen wonen, die den geslachtsnaam Goris dragen, en verkiesbaar zijn tot lid van den Gemeenteraad, zoodat de naam Goris alleen geen persoon duidelijk aanwees. Gedeputeerde Staten overwogen echter: dat de naam Goris aldus voorkomt op een briefje, waarop buitendien ook de namen der twee andere aftredende raadsleden waren gesteld; dat, wanneer de kiezer, die zijn biljet aldus invulde, een ander persoon dan het aftredende lid Goris bedoeld had, hij zonder twijfel ter onderscheiding van dezen de voornamen van dien anderen zou hebben ingevuld, en dus, nu hij dit niet gedaan heeft, geacht moet worden de drie aftredende raadsleden te hebben bedoeld; dat dus ook deze stem aan het aftredende lid had moeten zijn toegerekend; dat deze dus, bij de eerste stemming de meerderheid verkregen hebbende, verkozen had moeten zijn verklaard, en er ten onregte eene herstemming heeft plaats gehad. Op deze gronden beslisten Gedeputeerde Staten, dat D. Stokman niet als lid van den Raad kan worden toegelaten.

Tegen deze beslissing is het beroep op Zijne Majesteit gerigt.

De Gemeenteraad betoogt: dat art. 61 der kieswet van onwaarde verklaart de briefjes, die het in art. 37 bedoelde zegel missen; dat het dus niet genoeg is, dat een briefje van een zegel voorzien is, maar dat het, bij verkiezingen van raadsleden, voorzien moet zijn van het zegel der gemeente, als zoodanig, in tegenstelling, zoo het de keuze geldt van een lid voor de Provinciale Staten of Staten-Generaal, van het zegel zoowel van de hoofdplaats van het hoofd- als van het onder-kiesdistriet; dat het toeval, dat het zegel der gemeente niet als van de gemeente, maar als van een onder-kiesdistriet, op een briefje staat afgedrukt, niet het briefje voor de eene gemeente, wel voor de andere niet geldig kan maken.

In de tweede plaats betoogt de Raad, dat in het algemeen niemand kan ontkennen, dat de naam Goris geen persoon duidelijk aanwijst dáár, waar drie personen van dien naam verkiesbaar zijn; en dat er in de wet geen artikel te vinden is, dat grond geeft om op dit punt een onderscheid te maken tusschen het geval, dat het geldt herkiezing van een aftredend lid, en de gevallen, waarin gekozen moet worden ter vervanging van overledene of ontslagene leden. In alle gevallen is de stemming evenzeer vrij.

Het adres van den niet-toegelatene steunt hoofdzakelijk op dezelfde gronden als dat van den Raad. Door hem is nog de opmerking gemaakt, dat vooral daarom streng gewaakt moet worden tegen het toelaten van andere stembilletten dan die, voor de verkiezing zelve bestemd en ingerigt, omdat anders het geheim der stemming geheel zou worden verbroken, daar de Burgemeester, door een stembillet aan een kiezer toe te zenden, voor eene andere verkiezing bestemd dan die aan de orde is, zich den weg zou banen om van de door dien kiezer uitgebragte stem kennis te nemen; dat daarom ook art. 60 der kieswet voorschrijft, dat de inhoud van elk billet, niet alleen de namen, moet worden voorgelezen, ten einde met zekerheid te doen weten, dat de stem juist voor die betrekking, welke het briefje vermeldt, wordt uitgebragt.

In hun nader berigt voeren Gedeputeerde Staten hiertegen aan, dat de kiezer de bevoegdheid heeft om ter gemeente-secretarie een nieuw stembriefje te bekomen, en daardoor kan verhinderen, dat van de door hem uitgebragte stemmen kennis kan worden genomen; dat wijders adressant ten onregte meent, dat ook het opschrift van elk stembriefje door den Voorzitter van het Stembureau moet worden voorgelezen.

Adressant heeft nog te kennen gegeven, dat het Stembureau meer in den geest der wet zou hebben gehandeld, door het stembriefje, waarop de naam Goris, zonder voorletter, voorkwam, voor zoover deze onduidelijke persoons-aanwijzing betreft, van onwaarde te verklaren; dat overigens alleen in aanmerking kan komen, wat er werkelijk staat

geschreven, niet wat misschien is bedoeld. Naar zijn oordeel beslist het Stembureau in het hoogste ressort over de waarde van de stembilletten en de duidelijkheid der persoons-aanwijzing. Ten slotte oppert hij den twijfel, of J. Goris, door tegen de bevolen herstemming niet in verzet te komen, maar integendeel zonder protest daartoe mede te werken, niet geacht moet worden daarin te hebben berust en het regt te hebben verloren zich daarover te bezwaren.

Gedeputeerde Staten wijzen er daarentegen op, dat, volgens art. 33 der gemeentewet, J. Goris de bevoegdheid had om tegen de beslissing van den Gemeenteraad op te komen, en vroeger reclameren hem niet kon baten.

Tegen hetgeen de Raad in zijn adres ten aanzien van het van onwaarde verklaarde briefje betoogt, is eindelijk door Gedeputeerde Staten nog aangevoerd, dat, volgens art. 37 der kieswet, de dáár bedoelde zegels op de briefjes aanwezig moeten zijn, maar art. 61 de nietigheid alleen bedreigt, wanneer de bedoelde zegels worden gemist; hetgeen *in casu* niet het geval was; dat alleen dan de meening van den Raad juist zou zijn, wanneer in art. 61 gelezen werd: „van onwaarde zijn de briefjes, waaromtrent niet voldaan is aan art. 37" enz.

Verdere memoriën zijn bij den Raad van State niet ingekomen.

De Afdeeling is thans geroepen een ontwerp van besluit in deze zaak aan Zijne Majesteit voor te dragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Negen-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 1 *December* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 10 November ll., houdende beschikking op *het beroep van K. B. Jellema c. s., te Weststellingwerf, van eene afwijzende beschikking van Gedeputeerde Staten van Friesland op hunne bezwaren tegen de rangschikking hunner perceelen onder de zoodanigen, welke als laag veen worden aangemerkt* (zie het verslag over deze zaak op blz. 180—182).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van K. B. Jellema c. s., veenlieden te Oldeholtpade, gemeente Weststellingwerf, daarbij Onze voorziening inroepende tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 24 December 1868, n°. 25, houdende goedkeuring van het door den Gemeenteraad van Weststellingwerf vastgestelde kohier van verschuldigde slikgelden wegens verveeningen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 27 October 1869, n°. 35;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 4 November 1869, n°. 188, 3de Afdeeling

Overwegende, dat de Gemeenteraad van Weststellingwerf in 1868, ter voldoening aan art. 26 van het reglement op de lage verveeningen in Friesland, heeft opgemaakt een kohier van aanslag van de wegens verveening verschuldigde slikgelden, en daarop onder anderen heeft gebragt de perceelen, kadastraal bekend gemeente Wolvega, sectie B, n°. 1883, 1887, 1888, 1889, 1894, 1895, 1896, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 2332, 2333;

dat dit kohier, na gedurende den voorgeschreven tijd ter inzage voor de belanghebbenden te zijn nedergelegd, is ingezonden aan Gedeputeerde Staten, die het bij hun bovenvermeld besluit hebben goedgekeurd;

dat de adressanten zich door die goedkeuring bezwaard achten en beweren, dat voormelde perceelen ten onregte zijn ten kohiere gebragt, dat het veen van gemelde perceelen niet als *laag* veen behoort te worden aangemerkt, en dat hunne verveening mitsdien niet onderworpen is aan de bepalingen van voorzegd reglement; dat, volgens art. 2 van het reglement, geene lage verveeningen mogen worden aangevangen of ondernomen dan na eene van Ons gevraagde en bekomen vergunning, welke vergunning medebrengt de verpligting tot betaling eener uitkeering, bekend onder den naam van slikgeld; en dat, volgens art. 11, de eigenaren der uit te veenen gronden, bij de aanvrage om vergunning, zich schriftelijk moeten verbinden om de gevorderde slikgelden te betalen;

dat de eigenaren der perceelen n°. 1883, 1887, 1888, 1889, 1894, 1895, 1896, 1962 en 1966 die schriftelijke verbindtenissen hebben overgelegd onder dagteekening van 30 Maart 1855, Junij 1868, 28 December 1867, 31 Januarij 1862 en Februarij 1861, waarop hun de vergunning tot verveening is verleend bij Onze besluiten van 24 Mei 1855, n°. 53, 5 Augustus 1868, n°. 56, 1 Februarij 1868, n°. 34, 16 Maart 1862, n°. 4, en 26 Maart 1861, n°. 58;

dat de eigenaars van genoemde perceelen alzoo zelven hebben erkend, dat de genoemde perceelen behooren onder de *lage veenen*, en thans niet door hen of hunne regthebbenden kan worden gereclameerd tegen hun eigen titel, zijnde de door Ons verleende vergunning, in verband met de aangegane verbindtenissen; dat, blijkens eene verklaring van Gedeputeerde Staten van Friesland, de perceelen n°. 1963, 1964, 1965, 2332 en 2333 worden verveend, zonder dat daartoe eene vergunning verleend of verbindtenis aangegaan zij;

dat op deze perceelen, daargelaten de vraag, in hoeverre de eigenaren strafbaar zijn wegens overtreding van het Koninklijk besluit van 17 Februarij 1819 (*Staatsblad* n°. 6) op het stuk der verveeningen en ontgrondingen, niet kunnen worden toegepast de bepalingen van het reglement, hetwelk alleen betrekking heeft op lage verveeningen, die krachtens Onze vergunningen plaats hebben.

Gelet op art. 29 en verdere bepalingen van het reglement op de lage verveeningen in de provincie Friesland, goedgekeurd bij Onze besluiten van 18 December 1852, n°. 76, 10 Maart 1853, n°. 60, 30 April 1861, n°. 99, 5 April 1864, n°. 71, en 15 Januarij 1866, n°. 49, en afgekondigd in het *Provinciaal Blad van Friesland* van 1866, n°. 34;

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. de adressanten verveeners der perceelen in de gemeente Wolvega, kadastraal bekend sectie B, n°. 1883, 1887, 1888, 1889, 1894, 1895, 1896, 1962 en 1966, niet-ontvankelijk te verklaren in hun ingesteld beroep, voor zooverre het is gerigt tegen het ten kohiere aanslaan van de hiervoren vermelde perceelen, welke worden verveend na van Ons bekomen vergunning en aangegane verbindtenis tot betaling van slikgeld;

2°. met vernietiging in zooverre van het besluit van Gedeputeerde Staten van 24 December 1868, n°. 25, te bevelen, dat de perceelen, kadastraal bekend gemeente Wolvega, sectie B, n°. 1963, 1964, 1965, 2332, 2333, welke worden verveend

zonder daartoe van Ons verkregene vergunning, alsnog van het kohier zullen worden geschrapt.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 10 November 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

2o. van den 11 November ll., n°. 14, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten Staphorst en Nieuwleusen over het domicilie van onderstand van Aaltje de Groot* (zie het verslag over deze zaak op blz. 275, 276).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Staphorst en Nieuwleusen over het onderstands-domicilie van Aaltje de Groot;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 27 October 1869, n°. 58;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 8 November 1869, n°. 247, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat de genoemde behoeftige, blijkens overgelegde geboorte-acte, is een natuurlijk kind, geboren den 18 Januarij 1869 te Staphorst; dat hare moeder, weinige oogenblikken na de bevalling, in zeventienjarigen ouderdom is overleden;

dat de behoeftige, als eene onechte, minderjarige, niet door den vader erkende wees, alzoo domicilie van onderstand heeft in hare eigene geboorteplaats;

dat hare geboorte echter moet geacht worden toevallig te Staphorst te hebben plaats gehad, aangezien gebleken is, dat hare moeder slechts tijdelijk in die gemeente verblijf hield en er geen vaste woonplaats had;

dat dus voor de geboorteplaats moet gehouden worden die gemeente, waar de moeder tijdens de geboorte woonplaats had;

dat die moeder was minderjarig, en dus de woonplaats volgde van hare ouders, die gevestigd was te Nieuwleusen;

Gezien de wet van den 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te beslissen, dat de gemeente Nieuwleusen is het onderstands-domicilie van Aaltje de Groot.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit,

waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 11 November 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

3o. van den 15 November ll., n°. 4, houdende beschikking op *het beroep van P. H. C. van Noorden, lid van den Gemeenteraad van Papendrecht, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland betrekkelijk de toelating van J. H. Veth PJz. als lid van dien Raad* (zie het verslag over deze zaak op blz. 290, 291).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons door P. H. C. van Noorden, lid van den Gemeenteraad van Papendrecht, ingediend adres, daarbij in beroep komende van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 24 Augustus 1869, n°. 36, waarbij is verklaard, dat Jan Veth Philippus Janszoon teregt als lid van den Gemeenteraad van Papendreeht is toegelaten;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 3 November 1869, n°. 63;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 16 November 1869, n°. 154, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Gemeenteraad van Papendrecht, in zijne vergadering van 10 Augustus 1869, heeft besloten tot toelating van het, blijkens overgelegd proces-verbaal van opneming der stembriefjes, op 20 Julij bevorens verkozen raadslid Jan Veth Philippus Janszoon;

dat het raadslid P. H. C. van Noorden tegen die beslissing van den Raad bezwaren heeft ingebragt bij Gedeputeerde Staten van Zuidholland, op grond van onregelmatigheden, die zouden hebben plaats gehad bij de opening der stembriefjes;

dat Gedeputeerde Staten, bij hun bovenvermeld besluit, de beslissing van den Gemeenteraad hebben gehandhaafd, en dat de adressant nu van dat besluit bij Ons in beroep is gekomen;

dat art. 36 der gemeentewet het regt van beroep van uitspraken van Gedeputeerde Staten in geschillen over geloofsbrieven of de verkiezing zelve alléén toekent aan den Raad of den niet-toegelatene;

Gezien de wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 15 November 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

van Heeckeren van Kell.

4°. van den 15 November ll., n°. 5, houdende beschikking op *het beroep van D. Bos c. s., leden van den Raad der gemeente Middelharnis, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland tot toelating van A. Korteweg Sz. als lid van dien Raad* (zie het verslag over deze zaak op blz. 293).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op een adres van D. Bos c. s., leden van den Gemeenteraad van Middelharnis, daarbij in beroep komende van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 24 Augustus 1869, n°. 21, waarbij is verklaard, dat A. Korteweg Sz. teregt als lid van den genoemden Raad is toegelaten;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 3 November 1869, n°. 65;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 11 November 1869, n°. 155, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat de Gemeenteraad van Middelharnis in zijne vergadering van 11 Augustus jl. heeft besloten tot toelating van het gekozen raadslid A. Korteweg Sz.;

dat de raadsleden D. Bos, M. Vroegindewey, C. Buurveld, J. C. van Oostende en J. Meijer Veerman tegen die beslissing van den Raad bezwaren hebben ingebragt bij Gedeputeerde Staten van Zuidholland, op grond, dat A. Korteweg Sz. zou zijn plaatselijk genees- en heelmeester, uit dien hoofde ambtenaar der gemeente, door het Gemeentebestuur aangesteld en daaraan ondergeschikt, naar den zin van art. 23, la. *f*, der gemeentewet, en alzoo onbevoegd om als lid van den Gemeenteraad zitting te nemen;

dat Gedeputeerde Staten, bij hun bovenvermeld besluit, de beslissing van den Gemeenteraad hebben gehandhaafd, en dat de adressanten nu van dat besluit bij Ons in beroep zijn gekomen;

dat art. 36 der gemeentewet het regt van beroep van uitspraken van Gedeputeerde Staten in geschillen over geloofsbrieven of de verkiezing zelve alléén toekent aan den Raad of den niet-toegelatene;

Gezien de wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* nº. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de adressanten niet-ontvankelijk te verklaren in hun ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 15 November 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

5º. van den 16 November ll., nº. 4, houdende beschikking op *het beroep van C. J. de Vriese, te Kampen, van besluiten van Gedeputeerde Staten van Overijssel, houdende afwijzende beschikking op zijne reclame tegen het heffen van molengeld in den polder van Kamperveen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 279, 280).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van C. J. de Vriese, te Kampen, betreffende de heffing van molengeld in den polder van Kamperveen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 3 November 1869, nº. 52;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 12 November 1869, nº. 180, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat de adressant in dit adres te kennen geeft, dat in den polder van Kamperveen voor het onderhoud der twee watermolens sedert jaren van alle in den polder gelegen landen gelijkelijk molengeld wordt geheven; dat intusschen alleen het lager gedeelte van den polder belang heeft bij de bemaling; dat hij te vergeefs bij het Polderbestuur en bij Gedeputeerde Staten van Overijssel er op heeft aangedrongen om de lasten voor de molens uitsluitend over de daarbij belanghebbende landerijen om te slaan; en dat hij zich alsnu tot Ons wendt met het verzoek, dat het Ons moge behagen: 1º. aan het Polderbestuur van Kamperveen de bevoegdheid te onthouden om over 1869 en volgende jaren het molengeld naar den bestaanden maatstaf te heffen, of om eenige kosten voor onderhoud enz. der watermolens uit de algemeene polderkas te betalen; 2º. aan dat Bestuur te gelasten, dat daarin worde voorzien door bijdragen van de landerijen, die uitsluitend belang bij het bestaan der molens hebben;

dat, wat het eerste punt betreft, het Polderbestuur noch voor de heffing van molengeld, noch voor het betalen der kosten van onderhoud van de watermolens Onze

toestemming behoeft, en dat dus de bevoegdheid daartoe niet door Ons aan dat Bestuur kan worden onthouden;

dat, wat het tweede punt betreft, het, volgens het provinciaal reglement op het beheer der dijken, kaden, polders en waterleidingen, niet tot Onze bevoegdheid behoort, in de regeling der waterschaps-omslagen, wanneer die volgens de voorschriften van dat reglement geschiedt, verandering te brengen; en dat, wanneer de adressant meent, dat de regeling in strijd is met genoemd reglement, hij alsdan tegen het dwangbevel tot invordering van den aanslag, tegen hem uitgevaardigd, in verzet kan komen op de wijze en naar de onderscheidingen, bij de artt. 13 en 15 der wet van den 9 October 1841 (*Staatsblad* n°. 42) bepaald;

Gezien het reglement op het beheer der dijken, kaden, polders en waterleidingen in de provincie Overijssel, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van den 11 September 1845, n°. 51;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat er geene termen zijn om het verzoek van den adressant toe te staan.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 16 November 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

6°. van den 19 November ll., n°. 11, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Woerden en van het Bestuur van den polder Achttienhoven van een gemeenschappelijk besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland en Utrecht tot goedkeuring van eene algemeene keur voor het Groot-Waterschap van Woerden* (zie het verslag over deze zaak op blz. 273—275).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op de door het Gemeentebestuur van Woerden en het Bestuur van den polder Achttienhoven aan Ons op den 10 en 11 Februarij jl. ingediende adressen, daarbij verzoekende, dat de na te melden bepalingen der keur voor het Groot-Waterschap Woerden, vastgesteld op den 30 October 1868, door Ons zullen worden vernietigd, althans dat door Ons zoodanige voorschriften zullen worden gegeven, dat die bepalingen niet verder zullen worden ten uitvoer gelegd;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 27 October 1869, n°. 55;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 15 November 1869, n°. 263, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat door de Vereenigde Vergadering van het Groot-Waterschap Woerden op den 30 October 1868 is vastgesteld eene algemeene keur voor dat waterschap, die door Gedeputeerde Staten der provinciën Zuidholland en Utrecht bij hunne besluiten van den 15 en 10 December is goedgekeurd; dat daarin onder anderen is bepaald: 1°. dat de sluis, genaamd het Woerdsche Verlaat, is begrepen onder de dijken en kaden van het Groot-Waterschap; 2°. dat dit mede het geval is met den noordelijken Rijndijk van de Snellebrug west op tot Bodegraven, dus door en over de openbare straat in de bebouwde kom der gemeente Woerden; 3°. dat onder het toezigt van het Bestuur van het Groot-Waterschap wordt gebragt de Grecht of Greftkade in den polder Achttienhoven; en 4°. dat vergunning van Dijkgraaf en Hoogheemraden wordt vereischt om water van den eenen polder in den anderen te doen overgaan;

dat zoowel het Gemeentebestuur van Woerden als het Bestuur van genoemden polder zich door deze bepalingen bezwaard achten, op grond, dat gemeld Verlaat nimmer onder het toezigt en het bestuur van het waterschap heeft gestaan, maar enkel en alleen onder dat der gemeente; dat dit mede het geval is met de verlenging van den Rijndijk, die als straat der gemeente, volgens art. 179, litt. *h*, der gemeentewet, onder het toezigt en het bestuur moet staan van het Gemeentebestuur; dat de Greftkade vroeger nimmer is opgenomen geweest onder de werken van het Groot-Waterschap, maar uitsluitend behoort tot die van den polder Achttienhoven, en dat het verbod, om zonder vergunning water uit den eenen polder in den anderen over te brengen, inbreuk maken kan op verkregen regten en van ouds bestaande gebruiken;

dat de Vereenigde Vergadering van het Groot-Waterschap de bij haar ingebragte bezwaren van het Gemeente- en het Polderbestuur heeft verworpen en de keur heeft vastgesteld; dat bedoelde besturen daarop, nadat de keur door de Gedeputeerde Staten der provinciën Zuidholland en Utrecht goedgekeurd was, zich bij adressen van 10 en 11 Februarij jl. met dezelfde bezwaren tot Ons hebben gewend, verzoekende, dat door Ons de hiervoor vermelde bepalingen der keur buiten werking zullen worden gesteld; dat eene keur, door eene daartoe bevoegde Vereenigde Vergadering van een waterschap vastgesteld, en volgens art. 158 der provinciale wet door Gedeputeerde Staten van de betrokken provincie goedgekeurd, kracht heeft van wettelijke verordening; en dat, wanneer door die vaststelling als ongegrond zijn ter zijde gesteld bezwaren, die belanghebbenden tegen het ontwerp dier keur hebben ingebragt, niet bij wijze van beroep kan worden geëischt, dat die bezwaren door Ons insgelijks zullen worden onderzocht en beoordeeld;

Gezien de wet van den 6 Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 39);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de adressanten zijn niet-ontvankelijk in hun verzoek.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 19 November 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) Fock.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

van Heeckeren van Kell.

De Voorzitter: Thans is aan de orde:

II. *het geschil over het domicilie van onderstand van Jan Schipper.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Jonge. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Jonge: Mijne Heeren! Burgemeester en Wethouders van Groningen wendden zich in November 1868 tot den Minister van Binnenlandsche Zaken, op grond van art. 70 der armenwet, verzoekende Zijner Majesteits beslissing te willen uitlokken omtrent het bestuursgeschil, tusschen de gemeenten Oostdongeradeel (Friesland) en Sappemeer (Groningen) ontstaan over het onderstands-domicilie van zekeren Jan Schipper, die in Mei 1867 te Groningen in onderstand was opgenomen ten laste van zijn onderstands-domicilie, hetwelk destijds Oostdongeradeel geacht werd te zijn.

De armlastige is geboren den 10 Mei 1844 te Sappemeer, en komt in zijne geboorteacte voor als het kind van Egbert Schipper, van beroep veerschipper, en diens huisvrouw, echtelieden, woonachtig in het schip, en gedomicilieerd te Engwierum, grietenij Oostdongeradeel.

Ook in 1846 is uit het huwelijk van E. Schipper, te Sappemeer, een kind geboren, welks geboorte-acte gelijkluidend is aan dat van den armlastige in deze.

Het Gemeentebestuur van Sappemeer ontkent, dat Jan Schipper in zijne geboorteplaats armlastig zoude zijn, daar tijdens zijne geboorte diens ouders elders domicilie zouden gehad hebben, en wel onder de gemeente Oostdongeradeel.

In de gevoerde briefwisseling geeft Sappemeer te kennen, na den vader, die te Groningen woont, te hebben gehoord: dat de ouders van Jan Schipper (met name Egbert Schipper en Albertje Kamphuis) in den jare 1842 van Slochteren (Groningen) te Engwierum, gemeente Oostdongeradeel, zijn gekomen; dat zij het beroep uitoefenden van beurtman en als zoodanig met hun schip sedert Maart 1862 voeren tusschen Dokkumer Nieuwe Zijlen en Leeuwarden, zoo als ook uit de patentregisters van Oostdongeradeel zal kunnen blijken; dat zij omstreeks 1850 een huis te Dokkumer Nieuwe Zijlen moeten hebben gekocht en eerst in het voorjaar van 1855 van dáár naar Groningen moeten zijn verhuisd. Zij hebben gedurende al den tijd, dat zij het beroep van beurtman uitoefenden, nimmer op de gemeente Sappemeer, maar ten allen tijde van Dokkumer Nieuwe Zijlen op Leeuwarden vice versa gevaren.

Als reden, waarom de beide genoemde kinderen te Sappemeer toevalligerwijze werden geboren, wordt door het Gemeentebestuur van Sappemeer te kennen gegeven, dat E. H. Schipper, de vader van den behoeftige, zulk een klein beurtschip had, hetwelk geen ruimte aanbood; dat zijne vrouw daarom tijdens hare bevalling alleen te Sappemeer bij hare moeder haren intrek nam, welke vrouw in een huis woonde, waarin overvloedige ruimte tot dat einde was, en dat de moeder der behoeftige, na hare bevalling, naar haren man terugkeerde.

Van de zijde van Oostdongeradeel wordt hoofdzakelijk het navolgende aangevoerd, ten betooge, dat die gemeente niet kan zijn het onderstands-domicilie van J. Schipper.

Zijne ouders hadden omstreeks het jaar 1844 te Engwierum geen woonplaats. Zij waren toen rondreizende schippers, zonder vaste woonplaats, hielden te Engwierum nu en dan verblijf met hun schip, doch nimmer langer dan noodig was om eenige goederen, met vervoer waarvan ze zich een bestaan verschaften, te lossen of te laden. Aanhoudend, gedurende een geruimen tijd, verbleven ze nimmer te Engwierum, en zij komen ook niet voor op het bevolkings-register dezer gemeente. Meestentijds moeten ze zich in de provincie Groningen hebben opgehouden en wel voornamelijk te Sappemeer, alwaar dan ook de armlastige den 10 Mei 1844 is geboren. Ten bewijze, dat de ouders van den bedeelde omstreeks het jaar 1844 niet als ingezetenen van het

dorp Engwierum in Oostdongeradeel werden aangemerkt, kan dienen, dat toen ter tijde ter genoemde plaats van kracht was eene verordening op het heffen van havengeld voor het lossen en laden van schepen aan den opslag of haven aldaar, met bepaling, dat ingezetenen van het dorp van de betaling dezer gelden worden vrijgesteld. Egbert Schipper nu behoorde niet onder de vrijgestelden, maar was integendeel tot betaling van havengeld gehouden, hetwelk ook telkens door hem is voldaan geworden.

Burgemeester en Wethouders van Oostdongeradeel leggen, ter bevestiging van het door hen aangevoerde, *in originali* over eene verklaring van vier personen, te Dokkumer Nieuwe Zijlen wonende of gewoond hebbende, opgemaakt door den Kantonregter te Dokkum, waarbij zij nog de vermelding voegen, dat uit het bevolkings-register hunner gemeente blijkt, dat de ouders van den armlastige in het jaar 1849 als ingezetenen van het dorp Engwierum, gehucht Nieuwe Zijlen, zijn opgenomen geworden, en er vóór dien tijd geen spoor is te vinden van hun voortdurend verblijf in de gemeente Oostdongeradeel. Wat de aangifte voor het patent betreft, merken zij op, dat dit te Oostdongeradeel niet kan worden nagegaan; maar in elk geval kan, zeggen zij, het nemen van patent door een schipper niet dienen voor de aanwijzing van zijne woonplaats, immers een schipper is voor het nemen van patent niet aan plaats gebonden, maar kan dit overal doen.

Gedeputeerde Staten van Groningen hadden, bij hun schrijven van 16 April 1869, aan den Minister van Binnenlandsche Zaken te kennen gegeven, dat zij, alvorens nu in deze een bepaald advies uit te brengen, zouden wenschen te worden ingelicht, of het beurtveer, hetwelk de vader van den behoeftige in Mei 1844 bediende, door de betrokken gemeentebesturen in Friesland is opgerigt, en, zoo ja, welke gemeente als de woonplaats van den bedoelden persoon in het besluit deswege staat vermeld.

Uit de dien ten gevolge omtrent dit punt van de gemeentebesturen van Leeuwarden en Oostdongeradeel ingewonnen ambtsberigten is daarop gebleken, dat een bij reglement geregeld of geoctroyeerd veer tusschen de gemeenten Engwierum en Leeuwarden niet heeft bestaan, en de vader van den behoeftige slechts nu en dan de gemeente Oostdongeradeel als gewoon vrachtschipper bezocht om goederen te lossen of te laden.

Als getuigen zijn nog gehoord (buiten eede en door den Burgemeester van Sappemeer) drie inwoners van Sappemeer, zijnde een volle broeder, als ook een halve broeder en eene halve zuster van des armlastigen reeds overledene moeder.

Ook de vader des armlastigen is gehoord, en wel door Burgemeester en Wethouders der stad Groningen. Blijkens hun ambtsberigt van 23 Augustus 1869 heeft Egbert Schipper verklaard, dat hij zich in het jaar 1849 met der woon heeft gevestigd te Nieuwe Zijlen onder de gemeente Engwierum, en aldaar een huis heeft betrokken, en dat hij, vóór dien tijd verblijf houdende in een schip, niet als ingezetene van Engwierum werd beschouwd, en er dan ook vóór 1849 geene dorpslasten betaalde, maar als niet-ingezeten aldaar havengeld of walgeld had voldaan, zoo dikwijls door hem van de haven gebruik werd gemaakt tot het lossen of laden van vrachtgoederen; — eene betaling, die volgens eene plaatselijke verordening werd gevorderd, met vrijstelling echter van de ingezetenen van het dorp.

Gedeputeerde Staten van Friesland hebben geen bepaald advies over deze zaak uitgebragt, zich gedragende aan de door Oostdongeradeel gevoerde briefwisseling.

Gedeputeerde Staten van Groningen zijn, blijkens missive van 3 September 1869, van oordeel, dat de verklaringen der te Sappemeer gehoorde bloedverwanten van des armlastigen moeder niet als afdoende kunnen worden beschouwd, maar dat veeleer, ook op grond van de verklaring van den vader, Sappemeer als onderstands-domicilie zal behooren te worden aangewezen.

Er zijn door belanghebbenden geene verdere memoriën ingediend.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt ver-

slag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het beroep van den Raad der gemeente Anlo van een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe, waarbij bevolen wordt vermeerdering van het aantal scholen in die gemeente.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! De Raad der gemeente Anlo, provincie Drenthe, heeft zich den 7 September 1869 tot Zijne Majesteit gewend, daarbij te kennen gevende, dat, bij besluit van Gedeputeerde Staten in dat gewest van 25 Augustus 1869, vermeerdering van het getal scholen is bevolen, en wel met één voor de bevolking van Schipborg, en zulks ten gevolge van een desbetreffend adres van J. Venema c. s., ingezetenen aldaar. De Gemeenteraad geeft in zijn adres te kennen: dat hem het bevel van Gedeputeerde Staten zeer bevreemdde, omdat de noodzakelijkheid eener school te Schipborg door hem volstrekt niet wordt ingezien; dat Schipborg toch met gemiddeld omstreeks 20 kinderen, waarvan een 4 of 6tal achter Schipborg op een klein kwartier afstand van dáár in het Veld woonachtig zijn, ligt ruim 3000 meters of een groot half uur gaans van de hoofdschool te Anlo, met het voorregt van een altoos goeden en ten allen tijde passabelen zandweg; dat de ingezetenen aldaar meer dan eens, vroeger bij heeren Gedeputeerde Staten, op het bouwen eener school hebben aangedrongen, maar telkens zijn afgewezen, bepaald op de motieven, dat genoemd Collegie even als de Raad het stichten van hulpschooltjes, waar veelal door kweekelingen, die om de zes maanden worden vervangen, onderwijs wordt gegeven, in het belang van het onderwijs afkeurt, en dat de afstand van Schipborg naar de hoofdschool te Anlo niet van dien aard is, dat ook daarom aldaar eene school gebouwd moet worden; dat Gedeputeerde Staten nu blijkbaar van zienswijze zijn veranderd, op grond, dat het Bestuur te Zuidlaren heeft doen ophouden eene overeenkomst met het Bestuur te Anlo, in 1868 gesloten, waarbij bepaald was, dat de kinderen, in 't Veld onder Schipborg woonachtig, aldaar ter school mogten gaan, en waarvan dan ook 4 of 5 in 1868 en 1869 hebben gebruik gemaakt; dat het derhalve vrij duidelijk is, dat, om het ophouden dier overeenkomst, ten gevolge waarvan een 4 of 5tal kinderen, die in stede van naar Zuidlaren nu naar Anlo ter school moeten, en ten gevolge daarvan een afstand van ongeveer tien minuten meer zullen hebben af te leggen, eene school gebouwd moet worden; een maatregel, die voor eene gemeente als Anlo, met eene bevolking van slechts ruim 3000 zielen en nu reeds belast met 8 scholen, zeer bezwarend geacht moet worden. Wil men toch voor iedere 20 kinderen, die ruim een half uur van de school verwijderd zijn, eene school gebouwd hebben, dan zullen er nog een tal in Drenthe moeten verrijzen, maar het onderwijs zal er dan in degelijkheid veel bij verliezen. Op al die gronden verzoekt de Gemeenteraad van Anlo den Koning, dat het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 25 Augustus 1869, waarbij bevolen is vermeerdering van het getal scholen in de gemeente Anlo met eene, voor Schipborg, worde vernietigd.

Ingezetenen van het gehucht Schipborg, gemeente Anlo, hebben zich bij adres tot den Minister van Binnenlandsche Zaken gewend met verzoek „om aan het hooger beroep van den heer Burgemeester van Anlo geen gevolg te geven."

Gedeputeerde Staten van Drenthe hebben, bij missive van 6 October 1869, den Minister van Binnenlandsche Zaken het volgende berigt: Schipborg, een gehucht der gemeente Anlo, ligt van het dorp van dien naam omstreeks 3700 meter verwijderd.

Tot nu toe gingen de kinderen van dat gehucht te Anlo ter school. Het getal dier kinderen bedraagt ruim 20. Sedert lang hebben ingezetenen van Schipborg eene eigene school verzocht, op grond, dat de afstand voor geregeld schoolgaan vooral voor de kleinere kinderen te groot was. Tot tweemaal toe is hun verzoek aan Gedeputeerde Staten gerigt om de oprigting eener eigene school voor Schipborg te bevorderen, afgewezen. Woog het aangevoerde bezwaar ook bij Gedeputeerde Staten, het werd opgewogen door het bezwaar, dat Gedeputeerde Staten er in vonden, om het reeds aanmerkelijk getal kleine scholen in de gemeente Anlo nog met eene te vermeerderen. Die gemeente had namelijk acht scholen, waarvan slechts twee zijn scholen naar den regel, vier scholen naar art. 20 en twee naar art. 51, 3de alinea, der wet. Maar buiten Schipborg in het Schipborgerveld, naar de zijde van Zuidlaren, heeft in de laatste jaren de vestiging van eenige huisgezinnen plaats gehad. De kinderen uit die gezinnen komen boven het hierboven opgegeven getal uit Schipborg zelf. Voor deze is de afstand naar de school te Anlo nog wel 1500 meter grooter. Deze omstandigheid leidde Gedeputeerde Staten er toe, bij gelegenheid, dat zij voor de tweede maal afwijzend op het verzoek van de Schipborger ingezetenen beschikten, het Gemeentebestuur van Anlo aan te bevelen om voor deze kinderen uit het Veld zoo mogelijk onderwijs-gelegenheid te zoeken in de school te Zuidlaren, werwaarts de weg voor hen betrekkelijk kort was. Dit had dan ook het aangaan eener overeenkomst tusschen de besturen van Anlo en Zuidlaren ten gevolge, krachtens welke de bewuste kinderen uit het Schipborgerveld te Zuidlaren tot het onderwijs zijn toegelaten. Zuidlaren heeft nu echter deze overeenkomst opgezegd. En nu daarna die van Schipborg, ook met heenwijzen op deze laatste omstandigheid, ten derde male eene school voor Schipborg vroegen, hebben Gedeputeerde Staten de beklaagde resolutie genomen. Zij voegen er bij, dat zij de handhaving van hun besluit, dat de oprigting eener school te Schipborg beveelt, in het belang der jeugd van dat gehucht wenschelijk achten, en adviseren alzoo tot afwijzing van het verzoek van den Raad van Anlo.

Bij de stukken is gevoegd een advies van den Inspecteur van het Lager Onderwijs in de provincie Drenthe, den heer Nassau, van 31 Januarij 1864, en wel uitgebragt op een toenmalig verzoek van Venema c. s. om eene afzonderlijke school te Schipborg te erlangen. Naar zijne meening kon dergelijk verzoek niet worden afgewezen.

Voorts zijn ingekomen memoriën van van Bergen c. s. en van Venema c. s., allen wonende te of in de nabijheid van Schipborg, en wel tot aanbeveling van der Gedeputeerde Staten in deze genomen besluit.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het geschil tusschen de gemeenten 's Hertogenbosch en Oost- en West-Middelbeers over het domicilie van onderstand van Hendrika Fliermans, weduwe van J. H. Leissner.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Vries: Mijne Heeren! In Maart 1868 is te Arnhem in onderstand opgenomen Hendrika Fliermans, weduwe van J. H. Leissner, over wier onderstandsdomicilie geschil is ontstaan.

Zij den is 18 September 1838 in de gemeente Oost- en West-Middelbeers, provincie Noordbrabant, geboren. Volgens de geboorte-acte waren hare ouders Evert Fliermans, 30 jaar, van beroep kleermaker, wonende te 's Bosch, en Maria Redans, zijne huisvrouw, mede te 's Bosch woonachtig. Die beide ouders zijn thans overleden. De gemeente

Oost- en West-Middelbeers vindt in de vermelding, dat de woonplaats der ouders te 's Bosch was gevestigd, aanleiding om te ontkennen, dat de behoeftige ten haren laste kan worden gebragt. Te 's Hertogenbosch wordt de armlastigheid betwist op grond van het niet-bewezene der inwoning van de ouders aldaar tijdens de geboorte.

Evert Fliermans, de vader, heeft, onder den naam van Evert van Rheede, bij het corps Koninklijke jagers gediend, en heeft, volgens opgave, door het Departement van Oorlog uit het stamboek van dat corps verstrekt, van 16 November 1830 tot 30 Junij 1839 tot dat corps behoord; maar er kan niet meer worden nagegaan, of hij daarbij in 1838 present, dan wel met onbepaald verlof afwezend geweest is. Het corps is gedurende dat geheele jaar te Helmond gestationneerd geweest.

Het huwelijk van de ouders der behoeftige is in Maart 1833 te Groenlo voltrokken. Volgens de daarvan opgemaakte acte was de bruidegom Evert Fliermans, zich ook noemende Evert van Rheede, opziener van de jagt, oud 25 jaren, geboren te Arnhem en gestationneerd te Gorsel, en de bruid Maria Redans, oud 22 jaar, geboren te Tilburg en woonachtig te Groenlo.

In de geboorte-registers van 's Hertogenbosch komt voor de geboorte van eene dochter, uit dat huwelijk gesproten, genaamd Maria. Volgens de acte dier geboorte dd. 24 Augustus 1835 was Evert Fliermans toen kleermakersknecht, wonende te 's Bosch op den Vugterendijk, wijk H, n°. 299.

Een ander kind is uit dat huwelijk geboren in Mei 1837 binnen de gemeente Someren. Zijn naam is Constantinus Lucas. De acte van geboorte noemt den vader Evert Fliermans, kleermaker, wonende te Someren.

In 1840 is een kind van dezelfde ouders geboren te 's Grevelduin-Kapel, terwijl de latere kinderen zijn geboren te Arnhem, waar Evert Fliermans en zijne huisvrouw zich in 1841 hebben nedergezet, en waar zij zijn overleden. Noch de behoeftige noch hare zuster Maria, noch haar broeder Constantinus Lucas weten iets van de vroegere inwoning hunner ouders te 's Bosch.

Tot bekoming van nadere inlichting is F. W. Rethans, oud 70 jaar, gepensionneerd rijks-veldwachter, wonende te Oosterwijk, onder eede gehoord op de vraag, wat hem met zekerheid bekend is ten aanzien der woonplaats van zijn zwager Evert Fliermans of van Rheede, zoowel vóór als meer bepaaldelijk tijdens de geboorte van Hendrika. Zijn antwoord luidde: „Mijn zwager woonde te 's Bosch; hij was in dienst, doch destijds met onbepaald verlof, en volgde als kleermaker de militairen van plaats tot plaats; en zoo zal zijne dochter bij een tijdelijk verblijf te of het doortrekken van Middelbeers aldaar geboren zijn; want eerst in 1839 is mijn zwager gepasporteerd.”

Op dezelfde vraag is ook onder eede gehoord Carolina Rethans, huisvrouw van J. Stielen, te Tilburg. Haar antwoord was als volgt: „ik ben bij mijn zwager Evert Fliermans (van Rheede) te 's Bosch geweest, toen zijne vrouw drie à vier weken kraams was van zijne oudste dochter, genaamd Maria; het is meer dan 30 jaar geleden, zonder dat ik den juisten datum meer kan opgeven; hij woonde toen in de Vugterstraat te 's Bosch en was kleermaker; hij was niet meer in militaire dienst; kort daarop is hij weêr gaan werken als kleermaker voor de militairen en is deze gevolgd naar verschillende dorpen; ik weet wel, dat er nog eene dochter is, maar weet niet, waar die geboren is; ik weet ook niet, waar de vader woonde, toen die geboren is.”

Men heeft aan F. W. Rethans later gevraagd, welke bijzonderheden hij kan mededeelen tot staving zijner verklaring, dat zijn zwager tijdens de geboorte van Hendrika woonplaats had te 's Bosch. Hij heeft daarop geantwoord, dat hij dit indertijd had hooren zeggen door Carolina Rethans, huisvrouw van J. Stielen.

Burgemeester en Wethouders van den Bosch verklaren, dat van het vertrek noch van de komst van E. Fliermans (van Rheede) in die gemeente in de burger- of bevolkingsregisters over de jaren 1832—1842 eenige acte of aanteekening te vinden is.

Van de zijde dier gemeente blijft men de armlastigheid betwisten, omdat alle na-

sporingen geen ander resultaat hebben gehad, dan dat de ouders der behoeftige in de gemeente geheel onbekend zijn. Ook de ingewonnen getuigenissen doen niet ter zake, meent men, omdat de getuigen hebben verklaard, dat zij niet weten, waar de vader woonde, toen de dochter geboren is. Men acht het niet aannemelijk, dat de vader de militairen in 1838 als kleermaker zou gevolgd zijn, omdat in dat jaar zich geene troepen in Oost- en West-Middelbeers hebben bevonden, zoodat moet aangenomen worden, dat hij destijds als kleermaker dáár gevestigd was en woonplaats had. De vermelding van den Bosch in de geboorte-acte als woonplaats des vaders staat dus volgens 's Bosch op zich zelve en wordt door niets bevestigd.

Burgemeester en Wethouders van Oost- en West-Middelbeers daarentegen wijzen op de verklaring van F. W. Rethans, als bevestigende de opgaaf in de geboorte-acte. Daarenboven wijzen zij op de geboorte-acte van Maria Fliermans, dd. 22 Augustus 1835, waarbij is verklaard, dat de vader woonplaats had te 's Bosch op den Vugterendijk, wijk H, n°. 299, terwijl hij volgens de bevolkingsregisters niet is vertrokken, en bij gevolg dáár in 1838 nog woonachtig was. Zij verklaren zich verder bereid om verklaringen van verschillende ingezetenen over te leggen, houdende, dat E. Fliermans nimmer in hunne gemeente woonplaats heeft gehad.

Gedeputeerde Staten van Noordbrabant vereenigen zich met het gevoelen van Burgemeester en Wethouders van Oost- en West-Middelbeers.

Nadere memoriën zijn bij den Raad van State niet ingediend.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. *het beroep van A. van Peenen, te Zuidzande, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, waarbij een besluit van den Gemeenteraad van Zuidzande tot zijne niet-toelating als raadslid is gehandhaafd.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! Op den 20 Julij jl. had de verkiezing plaats in de gemeente Zuidzande, provincie Zeeland, voor drie raadsleden in den Gemeenteraad aldaar.

Die verkiezing werd door Gedeputeerde Staten dier provincie vernietigd, op grond van daarbij plaats gehad hebbende onregelmatigheden.

Dien ten gevolge had er eene nieuwe verkiezing plaats op den 13 September jl. Daaraan namen deel 37 kiezers. Daarbij werden uitgebragt op J. Kools 29, J. J. Risseeuw 24, J. Luteyn 21 en den adressant 19 stemmen.

Ieder dier vier personen werd door het Stembureau verkozen verklaard, als de volstrekte meerderheid van stemmen verkregen hebbende.

Aan ieder hunner werd door dat Bureau een geloofsbrief uitgereikt. De Gemeenteraad onderzocht die geloofsbrieven, opperde daartegen geene bedenkingen, maar liet enkel toe als raadsleden ter vervulling van de drie plaatsen in den Raad de drie eerstgenoemden en niet den adressant, omdat, volgens de meening van den Gemeenteraad, wanneer de volstrekte meerderheid van stemmen is verkregen door een grooter getal personen dan er open plaatsen in den Raad te vervullen zijn, de geest der wet medebrengt, dat dan enkel kunnen worden toegelaten zij, die de meeste stemmen hebben verkregen, en altijd slechts tot hetzelfde getal als er plaatsen te vervullen zijn.

Van dit besluit is de adressant in beroep gekomen bij Gedeputeerde Staten der

provincie Zeeland. In zijn adres merkte hij op, dat, de eerste verkiezing van 20 Julij nietig verklaard zijnde, daaruit voortvloeit, dat de tweede verkiezing op 13 September moest zijn eene geheel vrije verkiezing en niet eene verkiezing bij herstemming. Hij beweerde verder, dat art. 10 van de gemeentewet door den Raad verkeerd is toegepast, want dat alinea 1 van dat artikel enkel medebrengt, dat, om verkozen te zijn, de volstrekte meerderheid van stemmen moet zijn verworven, en dat, volgens de 2de en 3de alinea, de meeste stemmen alleen gelden bij herstemming, die in dit geval niet plaats had gehad.

De adressant erkende wel, dat voor drie open plaatsen slechts drie en geen vier personen kunnen worden toegelaten; maar hij meende, dat het meer in den geest van art. 10 der gemeentewet zou liggen om tusschen de vier personen, die de volstrekte meerderheid van stemmen verkregen, eene herstemming te doen plaats hebben, omdat dan de kiezers duidelijk en bepaald konden uitmaken, welke drie personen uit de vier zij verkozen wenschten te zien. Hij drong op zoodanige herstemming aan.

Gedeputeerde Staten hebben bij besluit van 1 October jl. het raadsbesluit van de gemeente Zuidzande bevestigd, op grond, dat, volgens art. 10 der gemeentewet, wel niemand tot raadslid kan worden verkozen, die de volstrekte meerderheid van stemmen niet heeft verkregen; dat het verkrijgen van die meerderheid echter nog niet medebrengt, dat men benoemd is, wanneer die meerderheid verkregen is door meerdere personen dan er open plaatsen zijn in den Raad; dat in dat geval moet worden aangenomen, dat de kiezers voor die open plaatsen in aanmerking hebben willen doen komen zij, die de meeste stemmen hebben verkregen van degenen, die de volstrekte meerderheid erlangden; dat dit beginsel ook is gehuldigd in de 2de alinea van art. 10, bepalende, dat, ingeval van herstemming, de benoeming geschiedt met de meeste stemmen.

Van dit besluit is de adressant bij adres van den 9 October jl. in beroep gekomen bij den Koning. In dat adres en in eene beknopte memorie, aan deze Afdeeling ingediend, herhaalt de adressant zijne hiervóór vermelde beweringen.

Gedeputeerde Staten van Zeeland hebben zich in hun ambtsberigt over dat adres gerefereerd aan de gronden, in hun besluit vermeld.

Uit de stukken blijkt niet, dat iemand heeft beweerd, dat de stemming van den 13 September geene vrije stemming, maar eene herstemming zou zijn geweest.

In deze zaak, welke krachtens magtiging des Konings den 6 November ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Dertigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 8 *December* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 28 November ll., n°. 8, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Vrijhoeven-Cappelle van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, houdende niet-toelating van W. van der Hoeven Jr. en J. Quirijns als leden van dien Raad* (zie het verslag over deze zaak op blz. 291, 292).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het aan Ons op den 4 September jl. door den Gemeenteraad van Vrijhoeven-Cappelle, provincie Noordbrabant, ingediend adres, daarbij verzoekende, dat, met vernietiging van de uitspraak van Gedeputeerde Staten dier provincie in dato 27 Augustus daaraanvolgende, door Ons zal worden gehandhaafd het besluit van den Gemeenteraad in dato 14 Augustus bevorens, waarbij tot leden van dien Raad zijn toegelaten Wouter van der Hoeven en Johannes Quirijns;
Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 10 November 1869, n°. 64;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 22 November 1869, n°. 246, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat voor de verkiezing van drie leden van den Gemeenteraad te Vrijhoeven-Cappelle op den 20 Julij jl. 32 stembriefjes werden ingeleverd, welk getal 2 meerder bedroeg dan het getal kiezers, die aan de stemming deel namen; dat geen enkel dier stembriefjes door het Stembureau van onwaarde is verklaard; dat van de uitgebragte stemmen zich 24 vereenigden op Adriaan Gerrit Zijlmans, 16 op Wouter van der Hoeven, 16 op Johannes Quirijns, 15 op Johannes van Roon Jz., 15 op Arnoldus Snijders, 6 op Gijsbertus Both, terwijl nog vier andere personen ieder één stem verkregen; dat in het proces-verbaal van stemopneming woordelijk voorkomt: „Heeft alzoo de volstrekte meerderheid van stemmen verkregen Adriaan Gerrit Zijlmans.”

„Het verschil tusschen het getal gevonden briefjes en dat der kiezers, die stemden, heeft alzoo invloed op de stemming uitgeoefend.

„Is alzoo tot lid van den Gemeenteraad van Vrijhoeven-Cappelle gekozen Adriaan Gerrit Zijlmans, terwijl op de personen Johannes van Roon, Wouter van der Hoeven, Arnoldus Snijders en Johannes Quirijns de meeste stemmen zijn uitgebragt;”

dat het Stembureau dien ten gevolge eene herstemming heeft bevolen en de namen der vier laatstgenoemde personen volgens art. 104 der kieswet heeft geplaatst op de daarvoor bestemde lijst; dat drie in de zaal aanwezige kiezers tegen dat besluit als bezwaar hebben ingebragt, dat er eene geheel vrije stemming en geene herstemming moest plaats hebben; dat de Gemeenteraad op den 14 Augustus daaraanvolgende Gerrit Adriaan Zijlmans, alsmede Wouter van der Hoeven en Johannes Quirijns, die beiden bij de herstemming de meeste stemmen verwierven, tot leden van den Gemeenteraad heeft toegelaten;

dat de Burgemeester op den 16 Augustus daarna tegen de toelating van beide laatstgenoemden alleen bij Gedeputeerde Staten der provincie Noordbrabant bezwaren heeft ingebragt, op grond, dat de twee te veel in de bus bevonden stembriefjes wèl invloed hebben kunnen uitoefenen op de stemming der vier personen, die door het Stembureau op de lijst voor de herstemming geplaatst zijn; en dat het Stembureau, na te hebben uitgemaakt, dat die invloed heeft kunnen bestaan, eene vrije stemming had moeten bevelen, ingevolge art. 70, 2de alinea, der kieswet; dat Gedeputeerde Staten bij hun besluit van 27 Augustus jl. hebben vernietigd het besluit van den Gemeenteraad tot toelating van Wouter van der Hoeven en Johannes Quirijns als leden van dien Raad, omdat het bestaand verschil tusschen het getal der in de bus gevonden stembriefjes en dat der kiezers, die stemden, op eene verkregen meerderheid van invloed heeft kunnen zijn en er alzoo, ingevolge de 2de alinea van art. 70 der kieswet, eene vrije stemming had behooren plaats te hebben; dat de Gemeenteraad, op den 4 September jl. van dat besluit bij Ons in beroep gekomen zijnde, hoofdzakelijk heeft beweerd: dat het Stembureau, door eene herstemming te bevelen, kennelijk heeft gewijzigd of teruggenomen de voorafgaande verklaring, dat de twee briefjes van invloed op de verkiezing hebben kunnen zijn; dat die invloed werkelijk niet heeft bestaan, terwijl toch, wanneer men de twee stemmen aftrekt van het getal, verkregen door ieder der vier op de lijst voor de herstemming geplaatste personen, zij dan nog altijd eene meerderheid hadden van 8 of 7 stemmen boven Gijsbertus Both, die er slechts 6 bekwam; dat de verklaring van het Stembureau over den invloed van de twee in de bus te veel bevonden stembriefjes op de stemming blijkbaar enkel slaat op de verkiezing van Adriaan Gerrit Zijlmans; dat toch daaraan voorafgaat de verklaring, dat genoemde Zijlmans de volstrekte meerderheid heeft verkregen, en zij wordt opgevolgd door de verklaring, dat hij alzoo gekozen is tot lid van den Gemeenteraad; dat derhalve in de verklaring betreffende den invloed van de twee stembriefjes op de verkiezing, die onjuist is afgelegd, en met de daadzaken, door het Stembureau opgenomen,

in strijd is, daar Zijlmans in ieder geval de volstrekte meerderheid had, — eene misstelling moet zijn ingeslopen, door het uitvallen van het woord "geen;" dat dan ook het Stembureau hem als verkozen heeft verklaard, niemand zich tegen zijne toelating tot lid van den Gemeenteraad heeft verzet, Gedeputeerde Staten niet ambtshalve daartegen zijn opgekomen en ook de wettigheid van de toelating bij Ons niet is betwist, zoodat de verklaring van het Stembureau, ook zoo als zij daar ligt, geen verder gevolg kan hebben; dat ten aanzien van de vier genoemde personen in het proces-verbaal van stemopneming enkel wordt gezegd, dat zij de meeste stemmen hadden verkregen en alzoo moesten geplaatst worden op de lijst voor de herstemming; dat er ook geen sprake van kon zijn te verklaren, dat de twee stembriefjes op eene verkregen volstrekte meerderheid van invloed hebben kunnen zijn, omdat niemand van de bedoelde vier personen de volstrekte meerderheid verkreeg; dat daarin teregt evenmin wordt verklaard, dat die twee briefjes op de betrekkelijke meerderheid van stemmen invloed hebben kunnen uitoefenen; en dat teregt eene herstemming tusschen die vier personen is bevolen; dat zij toch geene meerderheid van stemmen hadden, maar slechts de meeste stemmen, en de twee stembriefjes van geen invloed hebben kunnen zijn op de rangorde der personen, die voor de herstemming in aanmerking komen moesten, daar Gijsbertus Both, die op hen volgde, slechts 6 stemmen verkreeg en dus in ieder geval nog minstens 7 stemmen minder dan ieder hunner;

Gezien de wet van den 4 Julij 1850 (*Staatsblad* n°. 37);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten der provincie Noord-brabant in dato 27 Augustus jl., te handhaven het besluit van den Gemeenteraad van Vrijhoeve-Cappelle, waarbij Wouter van der Hoeven en Johannes Quirijns tot leden van dien Raad toegelaten zijn.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 28 November 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 28 November ll., n°. 9, houdende beslissing van *het geschil tusschen de gemeenten Alkmaar, Schagen en Velsen over het domicilie van onderstand van den minderjarigen wees Pieter Johannes Reynen of Rein* (zie het verslag over deze zaak op blz. 289, 290).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Gezien de stukken betreffende het aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de gemeenten Alkmaar, Schagen en Velsen over het onderstands-domicilie van Pieter Johannes Reynen of Rein

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 10 November 1869, n°. 59;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 22 November 1869, n°. 293, 7de Afdeeling;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige, als minderjarige wees, domicilie van onderstand heeft in zijne eigene geboorteplaats;

dat hij den 11 November 1866 is geboren in de gemeente Velsen, en niet wordt betwist, dat die geboorte aldaar toevallig heeft plaats gehad, en zijne moeder aldaar geen woonplaats had;

dat de vader van den behoeftige, tijdens de geboorte des armlastigen, reeds was overleden, zoodat moet worden nagegaan, of en, zoo ja, waar zijne moeder op dat oogenblik eene woonplaats had;

dat, wel is waar, de moeder zich in 1863 heeft doen inschrijven in het bevolkingsregister der gemeente Alkmaar, maar dat aan die inschrijving geen regtsgevolg kan worden toegekend, omdat de armlastige moeder, als gehuwde vrouw, destijds, naar art. 78 Burgerlijk Wetboek, geene andere woonplaats kon hebben dan die van haren man;

dat de vader, na in 1861 te Alkmaar met de moeder des armlastigen te zijn gehuwd den 12 Mei 1862, van dáár naar Amsterdam is vertrokken en in Julij 1865, met nakoming der voorschriften van Ons besluit van 3 November 1861 (*Staatsblad* n°. 94), zich heeft gevestigd te Schagen, waar hij is gebleven tot aan zijn overlijden op 16 September 1866;

dat zijne weduwe, die noch vóór noch na het overlijden van haren man vast verblijf te Schagen heeft gehad, ook niet kan geacht worden, na den dood van haren man, die woonplaats uit eigen hoofde te hebben behouden, omdat uit de omstandigheden niet kan worden opgemaakt, dat zij daartoe het voornemen heeft gehad;

dat ook niet is gebleken, dat zij, na dat tijdstip, hetzij te Alkmaar of in eenige andere gemeente, woonplaats zou verkregen hebben;

dat dus de gemeente, die, volgens het 1ste lid van art. 28 der armenwet, zou moeten geacht worden de geboorteplaats te zijn, niet bekend is;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 109);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de gemeente Velsen is het domicilie van onderstand van Pieter Johannes Reynen of Rein.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 28 November 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

3°. van den 29 November ll., n°. 18, houdende beschikking op *het beroep van W. A. Evertz, te Oldeboorn, van eene afwijzende beschikking van Gedeputeerde Staten*

van Friesland, waarbij de legger van onderhoudspligtige landen, door het Dijksbestuur van het waterschap Hemelumer Oldephaert en Noordwolde opgemaakt, is gehandhaafd (zie het verslag over deze zaak op blz. 302, 303).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een door W. A. Evertz, te Oldeboorn, ingesteld beroep tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van den 21 Julij 1869, n°. 63, waarbij, met afwijzing der door hem ingediende reclame, de legger van onderhoudspligtigheid in het waterschap Hemelumer Oldephaert en aanhoorige zeedijken is goedgekeurd;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 16 November 1869, n°. 62;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 23 November 1869, n°. 132, 3de Afdeeling;

Overwegende:

dat de adressant zich bezwaard acht, doordat op den bedoelden legger zijn gebragt drie aan hem in eigendom toebehoorende perceelen, welke, naar zijne meening, volgens art. 3 van het reglement van het waterschap, goedgekeurd bij Ons besluit van den 11 Januarij 1867, n°. 66 (*Provinciaal Blad* n°. 21), niet onderhoudspligtig zijn; dat deze bezwaren door de vergadering van volmagten van het waterschap en door Gedeputeerde Staten zijn afgewezen; en dat hij thans tegen het besluit van Gedeputeerde Staten bij Ons in beroep is gekomen, daarbij tevens aanvoerende, dat bij de vaststelling en goedkeuring van den legger niet in allen deele overeenkomstig de voorschriften van het provinciaal reglement, goedgekeurd bij Ons besluit van den 2 Januarij 1864, n°. 62 (*Provinciaal Blad* n°. 13), is gehandeld;

dat evenwel art. 12 van het laatstgenoemd reglement de beslissing in hooger beroep op de tegen eenen legger van onderhoudspligtigheid ingebragte bezwaren, en de goedkeuring van den legger heeft opgedragen aan Gedeputeerde Staten, zonder dat hetzij het reglement, hetzij eenige andere wetsbepaling, tegen hunne beslissing beroep bij Ons heeft opengesteld;

dat daarenboven, volgens art. 15, in verband met art. 13, der wet van 9 October 1841 (*Staatsblad* n°. 42) een geschil over schuldpligtigheid, gelijk het hier geldt, moet worden aangebragt bij de regterlijke magt, op de wijze, bij die wet bepaald;

Gezien het provinciaal reglement op de vervanging der floreenen enz., goedgekeurd bij Ons besluit van den 2 Januarij 1864, n°. 62 (*Provinciaal Blad* n°. 13), en de wet van 9 October 1841 (*Staatsblad* n°. 42);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant niet-ontvankelijk te verklaren in het door hem ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 29 November 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van J. J. F. Noordziek van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland, waarbij afwijzend is beschikt op zijne reclame ten aanzien van een stoomwerktuig in de drukkerij van J. A. de la Vieter, te 's Gravenhage* (1).

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Op de voordragten dezer Afdeeling zijn door den Koning bereids twee beschikkingen genomen over klagten van den heer Noordziek wegens den overlast, dien hij opgaf te ondervinden van de drukkerij van den heer de la Vieter. Ik verwijs, voor de kennisneming der rapporten en der Koninklijke besluiten in die beide zaken, naar de verzameling van BELINFANTE, deel VI, blz. 374 en volg., en 433, deel VII, blz. 340 seqq., en deel VIII, blz. 35.

Die zaak was daarmede beëindigd, toen een nieuwe aanbouw, door de la Vieter ondernomen, aanleiding gaf tot hernieuwd beklag.

Bij adres van 31 Mei 1869 wendde de heer Noordziek zich tot Gedeputeerde Staten van Zuidholland, te kennen gevende, dat de heer de la Vieter, voordeel trekkende van de tegenwoordige plaatsing der stoommachine, bezig was, langs het overig gedeelte van des adressants muur, tusschen den koepel, kadastraal bekend n°. 477, en het gebouw, waarin de machine staat, kadastraal bekend n°. 847, een nieuw gebouw te laten optrekken, waarin eene cylinderpers zou geplaatst worden, die door die stoommachine in beweging zou worden gebragt. Hij vroeg derhalve, of, met het oog op de antecedenten in deze aangelegenheid, bij de omstandigheid, dat de bedoelde machine op het nu ingenomen terrein moet beschouwd worden slechts als te zijn gedoogd, en dat de ondernemer onderworpen blijft aan zoodanige verpligtingen, die eene goede politie vereischen, dit alles ongehinderd heeft mogen plaats hebben? Moet die nieuwe bouwing niet worden gerekend te zijn eene uitbreiding eener door stoom te bewegen fabriek? Mogt ongevraagd aldus voordeel zijn getrokken van een door deskundigen beganen misslag, en dien ten gevolge door de autoriteiten genomen onjuiste beschikking?

Strekt de vergunning tot het in werking brengen der verkeerd geplaatste machine zich wel verder uit dan voor de in Januarij 1868 bestaande drukkerij, en den toestand, waarin zij alstoen verkeerde?

Blijft de machine, die nu meer kracht moet aanwenden, dezelfde als waarvoor concessie verleend is? Had niet, op zijn minst genomen, voor den nieuwen aanbouw eene verwijderde ligging moeten zijn aangewezen? Wordt door zoodanige handelwijze te werk gegaan in overeenstemming met het gevoelen van heeren Gedeputeerde Staten zelven, te vinden in hun advies, den 24 September 1867 in deze zaak aan de Regering gezonden, daarbij verklarende: „dat eene goede politie vordert, dat ingezetenen rustig gebruik maken van hunne bezittingen?"

Hij verzocht daarom voorziening. Dat adres werd door Gedeputeerde Staten gesteld in handen van Burgemeester en Wethouders van 's Hage om berigt. De Gemeente-Architect van der Waeijen Pieterszen gaf, na onderzoek *in loco*, te kennen:

„dat de bestaande opene ruimte tusschen het gebouwtje, waarin de stoommachine staat, is doorgetrokken en afgedekt tot uitbreiding van de drukkerij, zoo als op de teekening met rood is aangeduid; de fundering voor de nieuwe drukpers is gemetseld en alles klaar, doch de drukpers niet gesteld.

(1) Tot toelichting van deze zaak hebben wij gemeend een schetskaartje, waarop de gebouwen en tuinen, waarvan sprake is, zijn aangebragt, hierbij te moeten voegen.

„De stoommachine is onveranderd gebleven, en volgens de verklaring van den heer de la Vieter bestaat er geen voornemen noch behoefte aan verandering, daar de nieuwe pers uitsluitend moet dienen tot het afdrukken van het *Dagblad* en aldaar geplaatst is om dat werk in de helft van den tijd, die er nu aan besteed wordt, te kunnen volbrengen. De belending aan de zijde van den heer Noordziek is met een spouwmuur bekleed, ten einde de voortplanting van het geluid te breken.”

Burgemeester en Wethouders berigtten op 25 Junij jl. aan Gedeputeerde Staten, dat zij zelven een plaatselijk onderzoek hebben ingesteld. Zij waren van oordeel, dat, niettegenstaande het optrekken van een spouwmuur, toch de dreuning en het geraas der pers in het nieuw gebouwtje voor den heer Noordziek hinderlijk zouden zijn; dat het waar is, dat de stoommachine niet is veranderd, en dat enkel de drukkerij, tot wier in-werking-brenging op zich zelf geene vergunning vereischt wordt, uitbreiding ondergaat; dat, werden vroeger de meer verwijderde snelpersen, die door de machine in beweging worden gebragt, reeds zoo hinderlijk bevonden, dat ter wegneming of vermindering van dien hinder een spouwmuur moest worden opgetrokken, de overlast zal toenemen, nu de stoommachine eene kolossale snelpers vlak tegen den achtermuur in beweging zal brengen. Zij achtten dan ook de klagte van den heer Noordziek gegrond, en meenden, dat er termen zouden zijn om hetzij de stoommachine te doen verplaatsen, hetzij als nieuwe voorwaarde voor het gebruik daarvan den concessionaris het verbod op te leggen om daarmede een of meer persen te drijven in lokalen, die onmiddellijk grenzen aan des klagers woonhuis.

Op 17 Julij werd aan Gedeputeerde Staten uitgebragt het advies van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in het 10de district. Diens berigt komt hoofdzakelijk hierop neder: „dat toen de cylindrische snelpers nog niet was gesteld; dat de situatieteekening van den Stads-Architect juist is; dat, met het oog op het berigt van Burgemeester en Wethouders, het hem voorkomt, dat niet het stoomwerktuig op zich zelf hinder zal aanbrengen, maar wel het daardoor in beweging te brengen werktuig, zoodat verplaatsing der stoommachine niet zal baten; dat echter voor het stellen der pers geene vergunning noodig is; doch dat, volgens art. 8 van het besluit van 1824, voorzorgen kunnen worden voorgeschreven uit het oogpunt eener goede politie. De toepassing van stoom op dat werktuig te verbieden, acht de Hoofd-Ingenieur, bij het regtmatig belang der nijverheid, geheel ongeraden, vóórdat door de ondervinding gebleken zal zijn, dat de hinder van dien aard werkelijk is, dat het uiterste mag beproefd worden. Hij gelooft wel, dat deze snelpers meer hinderlijk zal zijn voor den heer Noordziek dan de persen in het meer verwijderd gebouw waren vóór het zetten van den spouwmuur in de machinekamer; doch raadt aan om af te wachten, wat de ondervinding dienaangaande zal leeren.”

Gedeputeerde Staten namen daarop den 10 Augustus eene resolutie, waarbij zij, overwegende, dat uit een ingesteld onderzoek is gebleken, dat bedoelde snelpers nog niet is geplaatst, en dus over de werking daarvan, en over de bezwaren, daaraan eventueel voor den adressant verbonden, nog geen oordeel kan worden geveld, besloten aan den adressant te kennen te geven: dat aan hem wordt overgelaten om, nadat de snelpers, waarvan hier rede is, zal zijn gesteld en in werking gebragt, en het blijkt, dat de bezwaren, door hem voorzien, zich inderdaad doen gevoelen, zich op nieuw met zijne bezwaren tot deze vergadering te wenden; zullende eerst dan door haar kunnen worden overwogen, of er termen zijn om een nader plaatselijk onderzoek in te stellen en, ter vermindering der eventuele bezwaren, gebruik te maken van hare bevoegdheid om aan den concessionaris of zijne regtverkrijgenden zóódanige verpligtingen op te leggen, als blijken mogten in het belang eener goede politie noodig te zijn.

Bij een nieuw request van 23 Augustus beklaagde zich de heer Noordziek bij Gedeputeerde Staten, dat hij juist gepoogd had te voorkomen, wat nu bleek te zijn gebeurd. Wat hij vermoedde, had nu werkelijk plaats. Ten betooge, dat de snelpersen in

onafscheidelijk verband staan met het stoomwerktuig, en geacht moeten worden daarmede één geheel uit te maken, acht de heer Noordziek het voldoende te wijzen op het Koninklijk besluit van 2 Januarij 1868, n°. 66, waarin wordt overwogen (zoo als uit het plaatselijk onderzoek van eene Commissie uit heeren Gedeputeerde Staten was gebleken), dat juist het door stoom bewegen van de snelpersen voor de woning van den heer Noordziek in hooge mate hinderlijk is. Door alzoo nieuwe snelpersen aan te brengen in een nieuw gebouw, dat tegen den achtermuur van zijne woning is aangebouwd, en door die nieuwe persen door de stoommachine te doen drijven, heeft de heer de la Vieter eene ongeoorloofde uitbreiding aan de hem verleende concessie gegeven, en al de bezwaren voor den heer Noordziek, die hij steeds heeft getracht af te weren, en met het oog waarop eindelijk de plaatsing van den sponwmuur werd bevolen, op nieuw en in nog hooger mate doen ontstaan.

De nieuwe snelpers (twee-cylindrische stoompers), door stoomkracht bewogen, oefent eene werking uit, die, gedurende den tijd van gebruik, het achterhuis van den heer Noordziek, waarin huis- en studeervertrek gelegen zijn, onbewoonbaar maakt, en noodzaakt het te ontruimen, daar, bij het rollen en dreunen, het onmogelijk is eenigen arbeid geregeld voort te zetten.

Het rustig bezit van zijn eigendom zal, blijft die toestand van zaken voortduren, voor hem, die zijn geburen niet den minsten overlast aandoet, alsdan niet meer bestaan, in weêrwil dat dit hem, volgens eene uitspraak van heeren Gedeputeerde Staten zelven, van 24 September 1867, gewaarborgd is.

De heer Noordziek vleide zich dus, dat heeren Gedeputeerde Staten termen zouden vinden den heer de la Vieter te noodzaken om zich strikt te houden binnen de grenzen der hem verleende concessie, en hem te bevelen het nu nieuw opgerigte gebouw te amoveren, en dat te plaatsen op zoodanigen afstand van des heeren Noordziek woning, dat deze daardoor geen nadeel hoegenaamd ondervinden.

Daarop volgde het besluit van Gedeputeerde Staten van 7 September ll., waarbij, op overweging:

dat het onderzoek, ingesteld door eene Commissie van drie leden uit deze vergadering, vergezeld van eene Commissie uit het Collegie van Burgemeester en Wethouders van 's Gravenhage en van den heer Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat in het 10de district, heeft doen zien, dat het voormeld stoomwerktuig van 2 paardenkracht, geheel gesteld op eene steenen fundering, hetzelfde is als waarvoor de dezerzijdsche vergunning is verleend, en op dezelfde plaats als vroeger is gevestigd;

dat het vroeger in beweging bragt twee snelpersen, op de bij de stukken behoorende teekening aangeduid als de bestaande persen, terwijl het thans éénе nieuwe cylinderpers aan de tegenovergestelde zijde drijft;

dat dit stoomwerktuig zóó zacht en regelmatig werkt, dat het op zich zelf volstrekt geen hinderlijk gedruisch noch schudding te weeg brengt; dat alleen de daardoor in beweging gebragte cylinderpers eenig gedruisch, in de achtervertrekken van des adressants woning waarneembaar, te weeg brengt, doch dat daarmede geenerlei trilling of schudding gepaard gaat; en dat, naar het eenparig gevoelen van allen, die aan het onderzoek deel namen, dit geluid of gedruisch zóó gering is, dat het in redelijken zin niet kan worden geacht storend of hinderlijk te zijn voor het verrigten van eenige bezigheid, welke ook, waarvoor die achtervertrekken mogten worden gebruikt;

dat verder het stoomwerktuig uitsluitend tot het afdrukken der couranten wordt gebezigd; dat de oplaag dier couranten, met het oog op de opname der laatste telegrammen en beursberigten, nimmer vóór 's avonds ongeveer half acht uur tot afdrukken gereed is; dat daarmede alsdan onmiddellijk wordt begonnen en de geheele oplaag uiterlijk binnen één uur is afgedrukt, zoodat het stoomwerktuig nimmer langer dan ten hoogste één uur in werking is; —

is besloten:

aan den adressant te kennen te geven, dat zijn bezwaar niet van dien aard is bevonden om tot nieuwe voorziening aanleiding te geven.

Daartegen is nu gerigt het beroep van den heer Noordziek op den Koning, dat, op Zijner Majesteits magtiging, door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt. Daar er een gemagtigde tegenwoordig is, die de gronden des appellants nader zal uiteenzetten, acht ik het onnoodig dat uitvoerig adres voor te lezen. Het verzoek strekt tot vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van 7 September jl., met bevel, dat de inrigting der fabriek van den heer de la Vieter zal worden teruggebragt in den toestand, waarin die zich ingevolge de vorige Koninklijke besluiten mogt bevinden, of althans met verbod, dat de twee-cylindrische stoompers in het nieuw opgerigt gebouwtje zal werken; subsidiair, dat den heer de la Vieter als voorwaarde zal worden opgelegd om tusschen dat nieuwe gebouwtje en het achterhuis van hem requestrant een spouwmuur op te trekken, gelijk vroeger bevolen en uitgevoerd is in het gebouwtje, waar de stoommachine staat.

Gedeputeerde Staten zijn door den Minister nader op dat adres gehoord. Zij adviseren tot handhaving van hun besluit en geven de redenen op, waarom zij meenen, dat het voldoen aan het subsidiair verzoek niet zoude baten.

Verdere stukken zijn er niet overgelegd; en ik meen alzoo met het medegedeelde hier te kunnen volstaan.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn gemagtigden tegenwoordig. Hebben de gemagtigden ook eenige nadere inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. H. M. van Andel, Advokaat te 's Gravenhage, zegt als gemagtigde van den appellant het volgende:

Hoog EdelGestr. Heeren! Bij de tweede behandeling van deze zaak, heeft de gemagtigde van den heer de la Vieter, de heer Mr. van Gigch, gezegd, dat wij hier hadden eene oude geschiedenis, die altijd nieuw blijft (zie bladz. 342 van het Verslag). Hij hoopte, dat met dat tweede bedrijf het drama zou zijn afgespeeld; van zijnen kant durfde hij dat beloven, maar van onze zijde was hij er zoo zeker niet van. En toch staan partijen nu weder tegenover elkander voor dezen Raad, en daarvan is de heer de la Vieter één en alleen de oorzaak; want het tegenwoordige nieuwe geschil is, zoo als de heer Rapporteur reeds heeft doen uitkomen, een gevolg van een nieuwen aanbouw, dien de heer de la Vieter zich heeft veroorloofd. Wij hebben onzerzijds berust in de besluiten, na afloop van de behandeling der beide vorige zaken, door den Koning genomen; maar de heer de la Vieter is de belofte niet nagekomen, destijds door hem gedaan. Nu zal ik in geene herhalingen treden van hetgeen vroeger over deze zaak is voorgevallen, omdat de Raad dat alles uitvoerig in de stukken kan terugvinden. Ik zal mij alzoo bij deze gelegenheid slechts tot eenige hoofdpunten bepalen.

Vooraf moet ik het oog daarop vestigen, dat de heer de la Vieter van den aanvang af een bepaald streven schijnt gehad te hebben; maar het einddoel, dat hij beoogde, is van den beginne af zorgvuldig verborgen gebleven. Voet voor voet heeft hij zich van het terrein meester gemaakt, dat hij wenschte in te nemen; en zoo gaat hij nu nog voort om dáár te komen, waar hij wezen wil. Ten bewijze daarvan, meen ik te moeten herinneren, dat hij in 1866 is begonnen met zijne drukkerij te vestigen juist in den noordwesthoek van zijn tuin, grenzende aan het achterhuis en den tuin van den heer van der Linden. Overal elders in den tuin was er vrije en ruime plaats om de drukkerij te vestigen; maar de heer de la Vieter meende aan den uitgedrukten wensch, dat de drukkerij dáár zou worden geplaatst, geen gehoor te moeten verleenen. Nu begreep een ieder, dat het doel was om vroeger of later bij die

drukkerij eene stoommachine te voegen. Het was uit dien hoofde, dat belanghebbenden zich al dadelijk verklaarden tegen de vestiging van de drukkerij in den noordwesthoek. Maar hun werd geantwoord, dat voor de oprigting eener drukkerij geen toestemming werd gevorderd, en dat de heer de la Vieter die vestigen kon waar hij wilde. Daarna werden de snelpersen in het westelijke gedeelte der drukkerij gezet op zoodanige wijs, dat de stoommachine juist zou moeten vallen in een klein gebouwtje, kadaster nº. 847, grenzende aan het achterhuis van den heer Noordziek. Belanghebbenden hebben toen terstond gevraagd, dat de machine aan de oostzijde van de drukkerij zou worden geplaatst; maar toen werd hun de inrigting van de drukkerij, de plaatsing der snelpersen, tegengeworpen. Deze wijze van behandeling van zaken komt mij niet goed voor; men had, naar mijne meening, vooraf verlof moeten vragen voor de geheele oprigting der stoomdrukkerij, en nu de heer de la Vieter dit niet had gedaan, zou hij zich nooit hebben kunnen beklagen, als hem de verpligting was opgelegd zijne persen te verplaatsen, waarvan het gevolg zou zijn geweest, dat de machine aan de oostzijde ware gekomen. Maar men heeft zoo geredeneerd: nu men eenmaal de drukkerij had, nu men eenmaal de persen gesteld had, nu kon de stoommachine niet anders geplaatst worden, dan juist in het perceeltje nº. 847.

De machine was zeer hinderlijk voor den heer Noordziek, en bleek nog hinderlijker te zijn dan men had gedacht. De reden hiervan was, zoo als bij nader onderzoek bleek, dat men bij de beoordeeling van de plaats, waar de machine was opgerigt, eene onjuiste kaart of eene onjuiste opgave van het kadaster had gevolgd. Het bleek namelijk, dat het perceeltje 847 niet alleen met den hoek het huis raakte, zoo als de kadastrale kaart aanduidde, maar dat het voor het grootste deel tegen het achterhuis van den heer Noordziek, tegen diens muur, stond aangebouwd. Toen dat bleek, werden Burgemeester en Wethouders op nieuw over deze zaak gehoord; en toen hebben deze den 12 April 1867 gerapporteerd, dat, als zij vroeger met den waren toestand der localiteit waren bekend geweest, zij zeker zouden hebben geadviseerd, dat de machine op eene andere plaats zou worden gezet. Het bezwaar van den heer Noordziek werd gegrond bevonden; maar omdat de oprigting een volvoerd feit was, deinsde men terug voor eene verplaatsing der machine, en heeft men een middenweg ingeslagen en de oprigting van een spouwmuur bevolen. Dat was de toestand na de tweede beslissing in deze zaak, beëindigd bij Koninklijk besluit van 2 Januarij 1868, nº. 66. Maar nu gaat de heer de la Vieter weder verder; en eigenmagtig, zonder eenige kennisgeving of vergunning, rigt hij een nieuw gebouw op, juist tegen dat gedeelte van het achterhuis van den heer Noordziek, dat nog vrij was gebleven, en stelt daarin eene colossale cylinderpers, welke door de machine, waarvoor vroeger vergunning is verleend, wordt gedreven. Voor die cylinderpers was elders overvloedig plaats; maar nu is het al weêr de stand der machine, die ons tegen wordt geworpen. En de machine kan niet anders staan om de drukkerij. En zoo gaat dit voort: telkens worden wij met het *fait accompli* afgewezen, en dat alles komt daarvan, dat de zaak in den aanvang niet goed behandeld is.

Zoo de heer de la Vieter nu in dien geest van eigenmagtige uitbreiding niet wordt beteugeld, dan zal hij al verder en verder gaan. Als deze handeling van den heer de la Vieter de goedkeuring van dezen Raad en van den Koning erlangt, dan zal de heer de la Vieter, zoodra hij daaraan behoefte heeft, eene tweede cylinderpers in het nu gestichte gebouwtje stellen, en dan zal hij later den koepel, kadaster nº. 477, eveneens voor persen inrigten. Dan zal de heer Noordziek geheel en al door persen en stoommachines zijn geënclaveerd. Dan zal ook de woning van den heer de Thomèze er de nadeelen van ondervinden; maar dan zal men even als vroeger weder kunnen zeggen, dat er niets aan te doen is, omdat de loop der feiten er nu eenmaal zoo toe leidt, en dat men het zoo hard zoude vinden de verplaatsing der machine te gelasten.

Men heeft, zoowel bij vorige gelegenheid als ook nu, veel opgegeven, dat men de vrijheid moet beschermen en niet tegenwerken. Het is er verre af, dat ik dit zal

ontkennen; maar ik meen toch daarop te moeten wijzen, dat de drukkerij met de bijgebouwtjes, waarin ook de machine geplaatst is, misschien slechts 1/10 gedeelte van den tuin van den heer de la Vieter beslaat, en dat er dus geene reden hoegenaamd bestond om een en ander juist in het meest westelijke deel van den tuin te plaatsen. Hoe kan het belang der nijverheid ooit medebrengen, dat de machinerie juist dáár worde geplaatst, waar dit aan de buren het meest hindert? Zoo er geen ander terrein bestond, dan zou ik het nog kunnen aannemen, dat er termen gevonden werden om verlof te geven de geheele beschikbare ruimte te beslaan. Maar, hier waar men aan de oostzijde en in het midden van den tuin zooveel plaats heeft, bestond geen reden om juist de westzijde uit te kiezen. Zelfs al had men nu eenmaal berust in de standplaats der drukkerij, dan had men toch, zoo men de buren had willen te gemoet komen, de machine aan den oostelijken of zuid-oostelijken kant van de drukkerij kunnen doen opstellen. Dan ware, wel is waar, de tuin eenigzins geschonden geworden; maar ik vraag, of het belang van de nijverheid ooit kan vorderen, dat een lusttuin ongeschonden blijve. Naar mijne overtuiging is het Koninklijk besluit van 1824 in deze zaak geheel ter zijde gesteld. Het is waar, voor de oprigting van eene drukkerij is, volgens het besluit van 1824, geen toestemming noodig, maar wel degelijk voor de oprigting van stoomwerktuigen. En nu zeg ik op mijne beurt, dat het hier betreft eene drukkerij, waar een stoomwerktuig is opgerigt, dat is dus eene stoomdrukkerij, en dat daartoe wel degelijk vergunning noodig is. Van den aanvang af had men zich daaraan moeten houden, dat drukkerij en stoomwerktuig één geheel uitmaakten. Reeds bij de vroegere behandeling van deze zaak is op dat naauw verband tusschen die twee zaken gewezen, waaromtrent men gelieve in te zien het Verslag uwer handelingen, blz. 341 boven aan, waarnaar ik bij deze gelegenheid meen te moeten verwijzen. Evenzoo meen ik de aandacht van den Raad te moeten vestigen op het Koninklijk besluit van 2 Januarij 1868, n°. 66, waarin als overweging voorkomt, dat het geraas der persen veel sterker is, nu zij door stoom in beweging worden gebragt, en waaraan dus het onafscheidelijk verband tusschen de machine en de persen ten grondslag ligt. Het is juist het stoomwerktuig, dat, vereenigd met de snelpersen, het geraas veroorzaakt. Het is inderdaad eene zonderlinge wijze van handelen, dat men eerst eene drukkerij oprigt zonder verlof, en dan verlof vraagt voor de plaatsing van eene stoommachine, maar daarbij aantoont, dat die plaatsing slechts op één plekje mogelijk is, omdat iedere andere plaatsing met de inrigting der drukkerij niet strookt. Maar op die wijze ontduikt men het Koninklijk besluit van 1824, en wordt het dáár voorgeschreven voorafgaande onderzoek *de commodo et incommodo* eene ijdele formaliteit.

Het laatste rapport van den Heer Hoofd-Ingenieur van 17 Julij 1869 steunt voornamelijk op dezen onjuisten grondslag, dat de machine en de persen er zoo streng van elkander afgescheiden worden gehouden: dit rapport komt daarop neder, dat voor het stellen van persen geen verlof noodig is, en dat er dus aan de zaak niets te doen is. Maar daartegen moet ik opmerken, dat juist door die verandering in de persen er verandering gebragt is in de verleende concessie. Bij het eerste Koninklijk besluit was toegestaan eene stoommachine op te rigten om daarmede snelpersen in de toen bestaande drukkerij te drijven; en nu bezigt men diezelfde stoommachine om daarmede andere persen in een ander, in 1868 niet bestaand, gebouw in beweging te brengen. En dat doet men eigenmagtig, niettegenstaande het Koninklijk besluit van 1824 ook voor verandering in de inrigting verlof, na voorafgaand onderzoek, vordert.

Zoodra de heer Noordziek dit vernam, heeft hij zich tot Burgemeester en Wethouders gewend en dezen eenige vragen gedaan, waarop Burgemeester en Wethouders den 10 Mei 1869 hebben geantwoord: 1°. dat hun van het plan van den heer de la Vieter nog niets gebleken was; en 2°. dat de heer Noordziek voor het overige zich tot Gedeputeerde Staten moest wenden. Ten gevolge van dat antwoord heeft de heer Noordziek zich

dadelijk bij adres van 30 Mei jl. tot Gedeputeerde Staten gewend. Dezen hebben dat adres in handen gesteld van Burgemeester en Wethouders. En nu hebt ge uit het verslag van den heer Rapporteur gehoord, wat Burgemeester en Wethouders hebben geadviseerd. Zij verklaren in hun rapport van 25 Junij, dat hun de klagt van den heer Noordziek inderdaad gegrond toeschijnt, en dat er thans wel termen aanwezig zijn om, hetgeen in 1868 nog niet noodig werd geoordeeld, hetzij het stoomwerktuig te doen verplaatsen naar elders, hetzij als nieuwe voorwaarde voor het gebruik van dat werktuig aan den concessionaris het verbod op te leggen om daardoor een of meer persen te drijven in lokalen, onmiddellijk grenzende aan het huis van den klager.

De Hoofd-Ingenieur zelf erkent in zijn rapport, dat een en ander voor den heer Noordziek zeer hinderlijk zal zijn. En toch hebben Gedeputeerde Staten gemeend, dat ons verzoek was praematuur, omdat, toen wij de bezwaren inbragten, en tegen de vestiging van de dubbele cylinderpers daar ter plaatse opkwamen, de machine er nog niet stond. Intusschen volgens het Koninklijk besluit was er voorafgaande vergunning noodig om in de inrigting van het werktuig verandering te brengen, en wij geloofden, dat, ook met het oog op hetgeen vroeger gebeurd is, er alle termen waren om bij tijds met onze bezwaren voor den dag te komen; want wij vreesden alweder gesteld te zullen worden voor een *fait accompli*. De heer Noordziek moest toen echter afwachten; maar toen de oprigting had plaats gevonden, heeft hij zich op 14 Augustus jl. op nieuw tot Gedeputeerde Staten gewend, en toen volgde het besluit van dat Collegie, dat onze bezwaren ongegrond waren en dat de machine niet hinderde.

Het is nu tegen dat besluit van Gedeputeerde Staten, dat wij in beroep zijn gekomen bij den Koning. Wij hebben daartegen twee gronden: in de eerste plaats, dat, afgescheiden van de quaestie van hinder, de heer de la Vieter eigendunkelijke handelingen heeft gepleegd, wijzigingen in de concessie gebragt, waarvoor voorafgaand onderzoek en verlof noodig was, en dat hij dus zoude vallen in de strafbepalingen van het Koninklijk besluit van 1824. En in de tweede plaats, dat de opgerigte machine ons wel hinder veroorzaakt, en dat het onderzoek, door Gedeputeerde Staten gehouden, niet ten bewijze kan strekken, dat er geen hinder wordt veroorzaakt.

Wat het eerste punt betreft, was de handelwijs van den heer de la Vieter vooral ongeoorloofd na al hetgeen te dezer zake reeds heeft plaats gehad. Eerst plaatst men snelpersen, dan eene stoommachine om die persen te drijven; en nu rigt men in een daarvoor gesteld nieuw gebouw eene kolossale cylinderpers op, die 4000 exemplaren binnen het uur aflevert. Nu geloof ik, dat ten deze toepasselijk zijn de strafbepalingen bij de artt. 6 en 7 van het besluit vastgesteld, omdat de concessionaris gegaan is buiten de concessie, en, zonder dat de buren vooraf zijn gehoord, de inrigting heeft gewijzigd, en die voor den heer Noordziek veel bezwarender gemaakt.

Het blijkt toch duidelijk, dat het huisje, dat voor de cylinderpers is gebouwd, vlak tegen onze woning aanstaat. Natuurlijk is daarvoor onze muur niet gebezigd, omdat wij dan eene civiele actie zouden kunnen instellen; maar men heeft een halfsteens muurtje nagenoeg tegen onzen muur aangezet, er is slechts eene ruimte van een halven steen tusschen beide.

Ik moet nog opmerken, dat in het algemeen de bescherming van de nijverheid in het besluit van 1824 niet zoover gaat als dit het geval is bij het wets-ontwerp tot regeling van het toezigt bij het oprigten van fabrieken, enz., thans bij de Tweede Kamer aanhangig. Volgens dat ontwerp zal er geen toestemning tot oprigting van stoomwerktuigen meer noodig zijn; maar toch wordt daarbij bepaald (art. 6). dat de afstanden van belendende eigendommen, binnen welke geene stoomwerktuigen mogen worden opgerigt, bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur zullen worden geregeld. Hoever dat ontwerp dus ook in het belang van de nijverheid moge gaan, zal er toch altijd een bepaalde afstand tusschen het stoomwerktuig en het belendend eigendom moeten zijn. En nu plaatst men hier, en dat wel onder de werking van het

besluit van 1824, de stoom-cylinderpers letterlijk tegen onzen achtermuur aan.

Als aan de bezwaren der naburen kan worden te gemoet gekomen, door de fabriek eenigzins meer zijwaarts te plaatsen, dan ligt het in de bedoeling van het besluit van 1824, dat dit geschiede. Dit verklaarde de Regering in 1859 (zie de plaats bij de tweede behandeling, pag. 346, aangehaald).

In de tweede plaats hebben wij de vraag te beantwoorden: wordt ons werkelijk geen hinder toegebragt, en draagt het plaats gehad hebbend onderzoek zoodanige interne bewijzen van deugdelijkheid, dat het de overtuiging kan vestigen, dat er geen hinder wordt toegebragt?

Reeds *a priori* moet men aannemen, dat er wel hinder wordt toegebragt, en wel veel meer dan voordat de spouwmuur was geplaatst. Vroeger toch dreef de machine snelpersen, staande in de drukkerij, welk lokaal van de woning van den heer Noordziek verwijderd is. En toch was de hinder toen reeds zoodanig, dat men de plaatsing van een spouwmuur noodzakelijk heeft geacht. Hoe zou er dan nu geen hinder worden toegebragt, nu de machine eene cylinderpers in beweging brengt, die juist aan de andere zijde, vlak achter het huis van den heer Noordziek is gesteld?

Alle rapporten stemmen dan ook daarin overeen, dat door de stoom-cylinderpers meer hinder zal worden te weeg gebragt dan door de vorige snelpersen.

Maar, zegt men, er heeft een onderzoek *in loco* plaats gehad. Het is zoo. Eene Commissie van zeven leden heeft eerst de drukkerij bezocht, en toen de woning van den heer Noordziek. Doch nu ben ik geregtigd te vragen: hoe heeft de machine gewerkt, toen de Commissie zich bij den heer de la Vieter bevond, en hoe heeft zij gewerkt, terwijl de Commissie daarna zich bij den heer Noordziek ophield?

Eene machine kan langzaam of snel werken: hoe meer men van haar vordert, zoo meer geraas zal zij maken. Deze machine b. v. drukt 4000 exemplaren in 't uur; om haar dus goed in haar kracht te zien, moet men haar een kwartier gadeslaan, gedurende hetwelk zij 1000 exemplaren moet afleveren. Heeft men dat gezien, dan moet een deel der Commissie achterblijven, en terwijl het andere deel zich bij den heer Noordziek bevindt, moet men op nieuw 1000 exemplaren in het kwartier zien afdrukken. Op die wijze alleen kan de Commissie beoordeelen, welken hinder de machine veroorzaakt, als zij goed in werking is.

Ik beweer niet, dat de machine gedurende het onderzoek niet goed heeft gewerkt. Ik zeg alleen: het blijkt niet uit het rapport, dat zij goed gewerkt heeft. Is zij niet in volle werking geweest, dan is het daaraan toe te schrijven, dat men zoo weinig geraas heeft vernomen. Bovendien moet wel in aanmerking worden genomen, dat de Commissie bestond uit zeven personen. Met den heer Noordziek waren er dus acht personen in de kleine bovenvertrekken, de eenige, die door de Commissie bezocht zijn. Die personen wandelden de vertrekken op en neder, en spraken onder elkander: geschiedde dit niet door allen, dan toch door sommigen hunner. Zoo kan het gebeuren, dat eene Commissie geen hinder vindt daar, waar iemand, die alleen zit te studeren, wel hinder ondervindt.

Ik zelf heb over deze zaak, ook gedurende de vroegere behandelingen, dikwijls met den heer Noordziek gesproken. Meermalen heb ik zijne woning bezocht, om mij van de mate van hinder te overtuigen. En nu is het mij voorgekomen, dat de hinder na de tegenwoordige bijbouwing sterker is dan voordat de spouwmuur was geplaatst, op welk laatstgenoemd tijdstip Gedeputeerde Staten het geraas *in groote mate* hinderlijk vonden (zie deel VIII, pag. 36).

Het gevolg van de nieuwe bijbouwing is geweest, dat de heer Noordziek des avonds niet meer in zijn studeervertrek vertoeft, en dat de dames des avonds in de benedenachterkamer niet meer verblijven. Zou dit reeds zeer onaangenaam zijn, als de belangen der nijverheid het brengen van dit offer noodzakelijk maakten, hoe onaangenaam moet het dan niet wezen, nu in de tuinen van den heer de la Vieter plaats in overvloed

is, en nimmer een enkel argument is bijgebragt, waarom de stoomdrukkerij juist daar moet staan, waar men haar heeft goedgevonden te plaatsen?

De vraag, wat hinder is, is natuurlijk subjectief (zie memorie van toelichting op het aangehaalde wets-ontwerp, pag. 1). Als er in de woning van den heer Noordziek zich een koffijhuis bevond, dan zou de dreuning en het geraas hem zeker niet hinderen. Het is waar, bij het aanhangig wets-ontwerp levert hinder op zich zelf geen bezwaar op, maar moet er toch altijd een behoorlijke afstand tusschen de machines en de belendende woningen in acht genomen worden.

In het besluit van Gedeputeerde Staten van 24 Augustus jl. wordt tot verzachting van den hinder gezegd, dat de cylinderpers dagelijks slechts gedurende een uur zal gebruikt worden. In het rapport van den Hoofd-Ingenieur komt voor, dat het zal zijn van 6—9 ure; en in het rapport van Gedeputeerde Staten van 19/26 October 1869 wordt gesproken van drie kwartier-uurs. Men schijnt het dus over dien tijd nog niet eens te zijn. Maar dit daargelaten, wat beteekent het vermelden van dien tijd, nu aan den concessionaris geenerlei voorwaarde is opgelegd? Niets belet den heer de la Vieter immers den ganschen dag door te drukken? Tegenwoordig werkt de cylinderpers gemiddeld 1½ uur, doch des Zaturdags, als er een bijvoegsel is, omstreeks 3 uren Maar wat zal nu geschieden, als het besluit van Gedeputeerde Staten door den Koning zal zijn bekrachtigd? De heer de la Vieter zal immers zijn pers gebruiken, wanneer en zoolang hem dit goeddunkt. Hij zal daartoe volkomen regt hebben.

Die verzachtende omstandigheid, waarop het besluit van Gedeputeerde Staten wijst, beduidt dus niets. En ik ga zelfs verder. Als het noodig mogt zijn om er nog eene tweede cylinderpers bij te voegen, dan zal de heer de la Vieter het ook kunnen doen, en ook in den koepel (n°. 477) zal hij persen kunnen aanbrengen, want het besluit van Gedeputeerde Staten bevat geenerlei beperking.

Wat ik wensch is dit, dat de heer de la Vieter worde verpligt alles terug te brengen en te herstellen in den toestand, waarin de zaken zich bevonden naar aanleiding van de beide Koninklijke besluiten, waarbij hem vergunning tot oprigting der stoommachine werd verleend. Daaruit volgt dus de verplaatsing van de cylinder-stoompers naar de plaats in de drukkerij, waar thans de snelpersen zijn gesteld. Subsidiair hebben wij gevraagd oprigting van een spouwmuur, maar daaraan hechten wij minder, nadat de deskundigen hebben verklaard, dat dit niets zou baten. Kunnen de snelpersen niet worden gemist, laat de heer de la Vieter dan alles, cylinderpers, snelpersen en stoommachine, overbrengen naar het oostelijk gedeelte van zijne drukkerij. Dan is eventuele verdere uitbreiding, in zijn tuin, zeer gemakkelijk.

Zoo de Raad van State tot dit laatste mogt adviseren, dan dient den heer de la Vieter wel eenige tijd te worden gelaten, ten einde hij in de uitoefening van zijn bedrijf niet worde gestoord. Wij verlangen den heer de la Vieter volstrekt niet in zijn bedrijf te hinderen; wij verlangen slechts niet gehinderd te worden.

Eindelijk moet ik opmerken, dat er in deze zaak vele *retroacta* bestaan, die de lagere regter, ik weet niet om welke reden, den Raad van State heeft onthouden. Men is begonnen om alleen over te leggen het laatste request van den heer Noordziek van 5 October jl. en het advies daarover van Gedeputeerde Staten. Hoe zou de Raad van State op die twee enkele stukken kunnen regt doen? In het advies van Gedeputeerde Staten werd naar eenige andere stukken verwezen, en de Raad van State moest die zelf opvragen. Toen kreeg de Raad nog drie stukken, juist wat hij vroeg, maar ook niets meer. Het rapport van Burgemeester en Wethouders van 's Gravenhage, van 25 Junij 1869, welk rapport zoo gunstig voor den heer Noordziek luidde, werd niet overgelegd. Om dat te bekomen was eene tweede aanvrage noodig, nadat wij den Raad van State op het bestaan van dit stuk hadden gewezen.

Ook nu is het dossier nog verre van volledig, en toch kunnen Gedeputeerde Staten alles zoo gemakkelijk overleggen, want alles is in hun archief. Waarom al de *retroacta*

ook van de vroegere behandelingen, niet terstond overgelegd? De twee vorige zaken staan met deze in naauw verband. Het is, alsof Gedeputeerde Staten zelve gevoelen, dat hunne beslissing het daglicht niet zien mag.

Hiermede, Hoog Edel Gestrenge Heeren, meen ik, voor het oogenblik genoeg te hebben gezegd.

De heer Mr. J. van Gigch, Advokaat te 's Gravenhage, zegt, als gemagtigde van den heer de la Vieter, hoofdzakelijk het volgende:

Mijne Heeren, President en Leden van deze Afdeeling van den Raad van State! Uit de toelichting ten behoeve van den heer Noordziek heb ik zoo even bemerkt, dat het bekende gezegde: „nul n'est profète dans son pays" door mij is gelogenstraft. Ik heb toch zeer juist geprofeteerd, dat, toen wij hier den laatsten keer deze vervelende zaak behandelden, het wel niet voor 't laatst zou zijn. Nu staan wij hier weder voor eene nieuwe geschiedenis, die echter reeds zoo oud is, dat het werkelijk tijd is die voor goed dood te maken en te begraven.

De zaak is echter, dunkt mij, zeer eenvoudig; en wanneer ik zelf voor den heer de la Vieter optreed, dan doe ik dit, omdat die heer, als hij zelf optrad, zou zeggen, dat hij in de geheele zaak eene aanhoudende plagerij, eene persoonlijke animositeit tegen de onderneming ziet. Maar, wat mij betreft, ik geloof, dat de heer Noordziek niet de man is, die zich door persoonlijke veten zou laten verleiden om eene industriële zaak tegen te werken. De heer de la Vieter is intusschen wel van deze opinie; en ik moet zeggen, dat er wel eenige schijn voor bestond. De heer Noordziek klaagde reeds, voordat hij geslagen werd. Hij hief reeds klagten aan over eene pers, die nog uit Engeland moest komen. Hij klaagde dus over vermeend geraas en hinder *in futuro*. Men heeft, toen de heer Noordziek met die toekomstige klagten kwam, hem gezegd, dat hij den tijd moest afwachten; en morrende en brommende heeft hij dan ook gewacht. En nu de pers geplaatst is, en nu het blijkt, dat die geen hinder kan veroorzaken, is toch weder de zaak tot in het hoogste ressort gebragt.

Ik kan echter niet gelooven, dat de heer Noordziek en het Gemeente- en het Provinciaal Bestuur en zelfs den Koning tot de werktuigen zou misbruiken om aan persoonlijke veten te kunnen lucht geven.

Éene hoofdgrief heeft men aangevoerd. De heer de la Vieter, zegt men, heeft zijn einddoel verborgen gehouden. Maar ik vraag: welk belang of nadeel heeft de heer Noordziek er bij, indien 't zelfs zoo ware, dat hij van het einddoel van den heer de la Vieter geen kennis had gedragen? Is dan de heer Noordziek de hoeder van den heer de la Vieter; dan zou ik mij dit kunnen begrijpen. Men zeide: de heer de la Vieter heeft zijn einddoel verborgen gehouden, want hij heeft eerst gevraagd de vergunning om twee persen te mogen plaatsen, en daarvoor is de concessie verleend. Doch nu heeft hij, in strijd met die concessie, éene kolossale pers geplaatst. Maar ik vraag: wist de heer de la Vieter, toen die concessie werd verleend, dat de zegel-belasting op de dagbladen zou worden afgeschaft? De plaatsing van de tegenwoordige machine is een uitvloeisel geweest van de afschaffing van het dagblad zegel. En dan vraag ik: hoe kan er sprake zijn van het verborgen houden van het einddoel, wanneer men nog niet weet, welke veranderingen er komen zullen? Er is gezegd: er is nu éene pers, maar later zal de heer de la Vieter eene tweede pers plaatsen; daar is voldoende gelegenheid voor. Het verwondert mij echter, dit van mijnen zoo kundigen confrère te hooren. Welk idee heeft die heer dan wel van de industrie? Zal men dan geheel voor zijn pleizier nog eene tweede pers aanschaffen? Ik moet echter aan den Raad zeggen, dat het onmogelijk is eene tweede pers in dat gebouwtje te plaatsen; en dit is ook niet noodig. Na den grooten maatregel echter van de afschaffing van het zegel heeft men de zaken in eens zoo ingerigt, als die toen noodig waren.

Men heeft nog aan het besluit van 1824 een argument ontleend. Men zeide, dat

men dit besluit buiten toepassing heeft gehouden. Dit is echter, naar mijne meening, zeer juist geschied, want voor eene drukkerij heeft men geene vergunning noodig.

Men voerde nog aan, dat de drukkerijen, sedert het vaststellen van dit besluit, veel veranderd zijn. Doch ik kan dat niet helpen. In vele andere opzigten is ook dit besluit van 1824 veranderd. In allen geval is dit eene zaak *de jure constituendo.* De vraag is echter alleen: of bij het besluit van 1824 bepaald is, dat voor het oprigten van drukkerijen vergunning moet worden gevraagd. En dat is niet het geval. Het eenige wat ik zeggen kan, is, dat, wanneer dit besluit van 1824 werkelijk zoo slecht is, men zich dan moet haasten de nieuwe wet omtrent de oprigting van fabrieken vast te stellen. Maar zoolang die wet niet bestaat, kan men in die zaken geene verandering brengen. Intusschen zou de heer Noordziek bij die nieuwe wet, zoo als althans het ontwerp luidt, nog veel minder gebaat zijn, want die wet spreekt alleen van veiligheidsmaatregelen, maar laat juist vrij het gedruisch voor eenigen buur van een min of meer zwak hersengestel.

Ik wil nu niet treden in de gemaakte beschouwingen, dat eene drukpers en stoommachine een geheel uitmaken. Ik ontken dit.

Gedeputeerde Staten hebben echter zelve een onderzoek ingesteld, en wat verklaren zij eenparig? en vooral een woord frappeert mij in hun besluit. Zij zeggen, „dat naar het eenparig gevoelen van allen, die aan het onderzoek deelnamen, dit geluid of gedruisch zoo gering is, dat het *in redelijken zin* niet kan worden geacht storend of hinderlijk te zijn voor het verrigten van eenige bezigheid, welke ook, enz. Met het oog nu op dit woord: *in redelijken zin,* zou men moeten denken, dat wij hier te doen hebben *met onredelijken zin.*

Maar er is verandering gemaakt in de concessie voor het stoomwerktuig, zegt men. Doch ik antwoord, dat het niet aangaat een drukpers gelijk te stellen met een stoomwerktuig. Het is in confesso, dat de stoommachine dezelfde is gebleven; er is daarin niet de minste verandering gekomen. Zij werkt op dezelfde wijze als voor de verandering van de pers. Alleen is de pers veranderd. En dan blijkt dus ook wel, dat de heer de la Vieter niet eigenmagtig die concessie heeft veranderd.

Men heeft ook gezegd, dat Gedeputeerde Staten, bij de indiening van de klagten van den heer Noordziek, toen het bleek, dat, zonder nadere magtiging, verandering in de concessie was gebragt, het besluit van 1824 hadden moeten toepassen. Misschien wel het werk hadden moeten doen staken en de persen doen verzegelen. Ja, wanneer men dat eens had kunnen gedaan krijgen, dat men de persen van het *Dagblad* gedurende drie maal 24 uren had kunnen doen verzegelen.

Men beroept zich op het eerste gevoelen van Burgemeester en Wethouders. Maar dit is geen gevoelen, want er was toen nog geen pers, en er kon dus geen onderzoek omtrent het al of niet gedruisch maken worden ingesteld. Maar zie nu eens het later gevoelen van Burgemeester en Wethouders. Zij erkennen, dat zij gedacht hadden, dat door de nieuwe pers eenig gedruisch zou ontstaan. Doch nu zij in de drukkerij zijn geweest, verklaren zij ruiterlijk en eenparig, dat er geene termen zijn om het werken met die pers te verbieden.

Men merkte op, dat Burgemeester en Wethouders nu zoo spreken, omdat zij staan voor een *fait accompli.* Men zeide ook: de heer de la Vieter is slim; hij zet eerst de pers om dan later vergunning te vragen; daar men dan geene aanmerking zou maken, omdat het reeds een *fait accompli* is. Ik moet beginnen daarop te antwoorden, dat in de eerste plaats de heer de la Vieter de pers plaatste, omdat hij daarvoor geene vergunning behoefde. In de tweede plaats moet ik zeggen, dat men dan toch veel ingenomenheid bij Burgemeester en Wethouders veronderstelt. Zij zouden toch zoo ingenomen zijn met den heer de la Vieter, dat, in weerwil hij iets niet mogt doen, zij dit toch zouden toelaten, omdat het mijnheer de la Vieter betreft. Dit is dan toch de conclusie, die er uit moet afgeleid worden. Doch die wil er bij mij maar niet in·

Ik geloof, dat het besluit van 1824 toch die beteekenis moet hebben, die er redelijkerwijze aan moet worden toegekend. Dit besluit spreekt van drie gevallen: schade hinder en gevaar. Dit zou nu dikwijls wel *a priori* te zeggen zijn; maar *in casu* kon eerst worden uitgemaakt, of er hinder zou bestaan, wanneer de pers in werking was. En wat nu dien geringen hinder betreft, dien men thans ondervindt, moet ik zeggen, dat er zoovele andere werkzaamheden en bedrijven zijn, nie aan de buren hinder veroorzaken. Wanneer de heer Noordziek b. v. naast een kuiper woonde, die den geheelen dag of soms ook in den nacht bezig was met het slaan op tonnen als anderzins, dan zou hij toch ook in zijne belangrijke studiën gehinderd worden, zonder dat hij daaraan iets kon doen. Ook een timmerman maakt veel meer geraas dan die onschuldige pers.

En nu de beide hoofdpunten, tegen het besluit van Gedeputeerde Staten aangevoerd. Het eerste was, dat, afgescheiden van de quaestie van hinder, de heer de la Vieter eigenmagtig de concessie heeft veranderd. Maar ik vraag, wanneer, afgescheiden van de quaestie van hinder, de heer de la Vieter al eigenmagtig de concessie had veranderd, wat raakt dat dan nog aan den heer Noordziek, dat de heer de la Vieter op zijn eigen terrein handelingen verrigt, die hem goeddunken? Is de heer Noordziek dan een Commissaris van politie, of eenig ander ambtenaar, met de opsporing van misdrijven belast? Als hij eenig ambtenaar ware, belast met het opsporen van delicten, dan kon hij zeggen: afgescheiden van mijn persoonlijk belang, dus van de quaestie van hinder, moet ik eigendunkelijke veranderingen in de concessie verbieden. Doch dit is toch niet het geval.

Men zeide: er is ook uitbreiding gegeven aan die concessie. Doch dit zijn allen punten, die ik meen reeds genoegzaam te hebben wederlegd. Ik heb reeds gezegd: dat gaat den heer Noordziek niets aan. De vraag is hier alleen: bestaat er hinder? Zoodra nu de heer Noordziek klaagde over hinder, hebben Gedeputeerde Staten een onderzoek ingesteld, en het is hun toen gebleken, dat de pers geen hinder veroorzaakte.

Men zeide evenwel: er is wel hinder, want de pers staat vlak tegen den muur van den heer Noordziek. Doch ik antwoord: het onderzoek heeft doen zien, dat er geen hinder is, en de stoommachine staat op dezelfde plaats als vroeger; en zij werkt regelmatig. En wat nu de nieuwe pers betreft, die maakt wel eenig gedruisch, maar dit is zoo gering, dat dit in redelijken zin geen hinder veroorzaakt zelfs voor de bezigheden van de keukenmeid; want vroeger werd ook geklaagd, dat ook in de keuken de pers hinder veroorzaakte. En dan zeggen Gedeputeerde Staten verder, dat die pers. enkel gebruikt wordt voor het drukken der courant, waarmede slechts een uur gemoeid is.

Maar, zeide men nog: hoe hard heeft de pers gewerkt, toen dat onderzoek werd ingesteld? Maar denkt men dan, dat die pers uit beleefdheid voor de heeren, die dat onderzoek instelden, zachter heeft gewerkt dan in den regel? Neen, de machine heeft gewerkt in den normalen toestand. En nu moet ik daarbij nog opmerken, dat het onderzoek is ingesteld door eene Commissie, waaronder een deskundige zich bevond, namelijk de Hoofd-Ingenieur. En wanneer die nu gezien had, dat de pers met minder kracht of minder snel had gewerkt, had de Hoofd-Ingenieur toch daarop wel aanmerking gemaakt. Men heeft ook gezegd: eene pers werkt even als een paard aan den molen; men kan die hard en zacht laten werken. Maar neen, de beweging dier pers is zeer gelijkmatig.

Nu moet ik nog zeggen, dat de voorstelling, die men gegeven heeft van het onderzoek, door Burgemeester en Wethouders, door Gedeputeerde Staten en door den Hoofd-Ingenieur ingesteld, niet zeer leiden kan tot hoogen eerbied voor die heeren; want men heeft hen voorgesteld als halve idioten. Men zeide toch, dat die heeren in de kamer bij den heer Noordziek hebben rondgewandeld en gesproken en dus niet voldoende in de gelegenheid waren om het gedruisch op te merken. Maar nu meen ik toch, dat, als bij mij eene Commissie tot het instellen van een onderzoek komt, die heeren dan zeer stil zullen luisteren, of het geraas en hinder zoo groot is; en dat zal ook ieder mensch doen, die in het bezit van gezonde hersenen is. Maar wanneer

men nu zegt, dat die heeren in de kamer rondgewandeld en veel gesproken hebben, dan moet men eerder denken aan halve idioten, die al zeer weinig begrip hebben van hunne werkzaamheden. Maar ik voor mij, ik geloof het niet. Het is, dunkt mij, alleen toe te schrijven aan de verhitte verbeelding van den heer Noordziek.

En wat nu overigens dit onderzoek betreft, wenschte ik nog dit te zeggen. Ik geloof, dat, bij eene vroegere behandeling dezer zaak, de heeren leden van den Raad van State zelve een onderzoek *in loco* hebben ingesteld. Zij hebben nu nog ditzelfde regt; en de heer de la Vieter zal wel degelijk bereid zijn alle mogelijke inlichtingen te geven, wanneer die heeren andermaal een onderzoek wenschen in te stellen.

Het is bitter hard voor den heer Noordziek, geen gebruik meer van zijn studeervertrek te kunnen maken. Ik moet daarop alleen dit zeggen, dat het bevreemdend is, dat zijne studiën juist zóó zijn ingerigt, dat die 's avonds tusschen acht en negen ure geregeld moeten plaats hebben. Maar waarom ook zou de heer Noordziek juist moeten studeren, terwijl het *Dagblad* wordt afgedrukt.

Mijn geachte confrère zeide, dat hinder altijd is subjectief; en daarmede stem ik volkomen in. En mij komt het nu voor, dat de heer Noordziek een zeer prikkelbaar zenuwgestel heeft. Maar wanneer het nu werkelijk zoo is, dat door het werken der pers de woning voor den heer Noordziek onbruikbaar is geworden, dan zit er niets anders op als dat die heer zou moeten verhuizen. Maar, zegt men, de heer de la Vieter is vrij om den geheelen avond door te drukken. Doch dan zou men wel misdruk moeten drukken. Er is, zeide men, geene tijdsbepaling voor dat drukken gemaakt, en het is dus mogelijk, dat men den geheelen avond met drukken zou voortgaan. Men moest althans een tijd bepalen, waarbinnen er gedrukt moest worden. Ik moet zeggen, dat dit zeer liberaal zou zijn; waarlijk ik maak mijn confrère daarover mijn compliment! Er zou eene tijdsbepaling moeten worden gemaakt, wanneer een industrieel mag werken en wanneer hij zou moeten stilzitten!

Ten slotte werd gevraagd om de zaak in den vorigen toestand terug te brengen. Doch dan vraag ik op mijne beurt, dat dan ook weêr de vorige wet op het zegel terugkomt; want dan is het ook weder mogelijk met twee persen, gelijk vroeger, te werken. Bij de groote concurentie, die thans, na de afschaffing van het zegel, is ontstaan, moet dit drukken veel spoediger geschieden, daar de couranten ook veel vroeger naar de post moeten worden verzonden. Ook in dit laatste ligt voor den heer Noordziek eene groote geruststelling voor zijne hersenschimmige verbeelding, dat men den geheelen avond met drukken zou voortgaan; want bij de tegenwoordige concurrentie is het wel wenschelijk om hoe vroeger hoe beter de courant het licht te doen zien.

Men heeft het subsidiair verzoek, betreffende den spouwmuur, laten varen. Dus ik zal daaromtrent dan ook niets zeggen. Men heeft gezegd, dat deskundigen van oordeel waren, dat die spouwmuur toch niets zou helpen. Maar ik hoop, dat er méér niet zal helpen, namelijk ook het hooger beroep bij den Raad van State.

De heer VAN ANDEL: Men kan somtijds iets zeggen, door te zeggen, dat men het niet zal zeggen. Zoo houd ik het er voor, dat hier niet onduidelijk is te kennen gegeven, dat men in de klagt van den heer Noordziek ziet eene personaliteit van dien heer tegen den heer de la Vieter als uitgever van het *Dagblad van Zuidholland en 's Gravenhage*. Dit moge dan al niet de opinie zijn van den heer van Gigch, zeker is het die van den heer de la Vieter. Ik moet daarover een woord zeggen; is het niet tot den heer van Gigch, dan tot den heer de la Vieter, die hier mede tegenwoordig is. Vroeger heeft men den heer Noordziek datzelfde ten laste gelegd (men zie bladz. 4 van het verslag der eerste behandeling van deze zaak). Toen heeft de heer Noordziek de verklaring afgelegd, die ik nu hier uitdrukkelijk herhaal, dat er in deze zaak niets gelegen is, noch tegen den heer de la Vieter noch tegen het *Dagblad*.

Ik sommeer den heer de la Vieter mij ééne enkele uitdrukking te wijzen, òf in de stukken òf bij mijne vorige rede gebezigd, waarin hij voor zijne beschuldiging eenige aanleiding kan vinden. Maar ik moet van mijne zijde opkomen tegen het bezigen van dat middel, waardoor men, naar het mij schijnt, invloed wil uitoefenen op den regter. Ik zie in die herhaalde beschuldiging niets anders dan eene *captatio benevolentiae*. Men wil zich met alle geweld voordoen als een slagtoffer van zijne politische denkwijze, en dat doen gelden als een argument om den regter voor zich in te nemen. Tegen zulk eene argumentatie moet ik mij verzetten. Het eenige dat de heer Noordziek wil, dat is, dat hem geen hinder worde toegebragt, dat hij in zijne anders zoo stille woning niet noodeloos worde gestoord. Wat er bij den heer de la Vieter gedrukt wordt is hem geheel onverschillig, hetzij men er kinderboekjes drukt, of romans, of het *Staatsblad*, of eene courant, en welke courant, het is hem alles eender, mits hij slechts tegen overlast de bescherming geniete, die de wet hem toezegt. Maar als nu de heer Noordziek zijne regten mag handhaven, wat er ook op de persen van den heer de la Vieter gedrukt worde, zou men dan van hem kunnen vergen, dat hij die regten liet varen, omdat het *Dagblad van Zuidholland en 's Gravenhage* er wordt gedrukt? Dat zal niemand beweren. Ik kan niet genoeg protesteren tegen dit hulpmiddel, dat partij aanwendt.

Men heeft gezegd: de aanschaffing van eene cylinderpers is een onvermijdelijk gevolg van de afschaffing van het dagblad-zegel. Ik wil aannemen, dat de cylinderpers daardoor noodzakelijk is geworden; maar daardoor is nog geenzins bewezen, dat die pers juist tegen de woning van den heer Noordziek moest worden geplaatst. Bescherming van de nijverheid kan wel medebrengen de oprigting van eene fabriek, maar volstrekt niet dat die juist op eene bepaalde plaats moet worden opgerigt.

Ook heeft men gezegd, dat het eene onmogelijkheid is, dat daar, waar nu de cylinderpers is gesteld, er eene tweede werd geplaatst. Dit is zeker, dat in den koepel kadaster n°. 477 er een of meer kunnen worden gezet; en dat in het nu opgerigte gebouwtje ook wel plaats zou zijn voor twee persen, kan de Raad van State uit de schetsteekening, die in het dossier is, gemakkelijk zien.

Ook nu heeft men zich weder beroepen op het besluit van 1824, dat niet van toepassing zou zijn op de boekdrukkerijen. Ik zal er alleen nog op antwoorden, dat stoomwerktuigen onder het besluit zijn begrepen, en dat men de drukkerij van het stoomwerktuig niet mag afscheiden. Men heeft er op gewezen, dat de nieuwe wet, bij de Tweede Kamer aanhangig, niet anders verlangt, dan dat een behoorlijke afstand tusschen de verschillende woningen en fabrieken worde bewaard. Welnu, dit is juist hetgeen wij willen. Als dat onder die nieuwe wet zal moeten plaats hebben, dan moet het *a fortiori* onder het besluit van 1824 worden in acht genomen.

Bij dat besluit wordt ook een voorloopig onderzoek *de commodo et incommodo* voorgeschreven, en dat heeft men bij de laatste wijziging in de inrigting der fabriek geheel voorbijgezien. Men zeide: een smid, een kuiper en dergelijke werklieden maken ook geraas, en daartegen kan men niets doen. Daarop antwoord ik, dat de wet niet alles kan voorzien, maar dat mag geene reden zijn om daar, waar zij wel voorziet, haar ter zijde te stellen.

Is de heer Noordziek (heeft men gevraagd) Commissaris of Inspecteur van politie om alles na te gaan, wat bij den heer de la Vieter voorvalt? Neen, dat is hij volstrekt niet; maar als belanghebbende mag hij toezien en waken, dat hij ongehinderd in zijne woning verblijve, en als hij bemerkt, dat men eene machine tegen zijn huis zet, dan mag hij maatregelen nemen om het voorgeschreven voorafgaand onderzoek *de commodo et incommodo* uit te lokken.

Het is waar, de Hoofd-Ingenieur was lid der Commissie van onderzoek, en ik wil op de kundigheden van dien ambtenaar niets afdingen. Maar heeft die Hoofd-Ingenieur alles naar behooren nagegaan? Heeft hij het drukken van b. v. 1000 ex. in een

kwartier bijgewoond? Heeft de machine gedurende zijne tegenwoordigheid goed en krachtig gewerkt? Was dit ook het geval, toen men in de kamers heen en weder wandelende en pratende zich bij den heer Noordziek ophield? Nu zegt men wel: de machine, de pers veroorzaakte zeer weinig hinderlijk geraas, maar ik moet opmerken, dat een stoomwerktuig niet altijd op dezelfde wijze werkt, dat men zeer goed eene machine regelmatig zacht of regelmatig hard kan laten loopen.

Partij heeft gevraagd, waarom de heer Noordziek juist des avonds op het uur, dat de courant gedrukt wordt, in zijn studeervertrek moet vertoeven. Het antwoord is eenvoudig, omdat de heer Noordziek bij dag zich in den regel in de Kamers der Staten-Generaal bevindt en alleen des avonds te huis is. Maar, zegt men, als de heer Noordziek dan zoo gevoelig is voor hinder, dan moet hij maar verhuizen. Een fraaije raad voorwaar! Terwijl de wet den heer Noordziek beschermt, zou hij moeten verhuizen alleen omdat zijn buurman zijn tuin ongeschonden wenscht te bewaren! Waarlijk, die tot zulk een raad zijne toevlugt moet nemen, toont wel, dat zijne zaak zeer zwak staat.

Hoe liberaal, heeft de gemagtigde van den heer de la Vieter uitgeroepen, om een tijd te willen bepaald zien, gedurende welken men zou mogen drukken. Maar ik heb dat volstrekt niet verlangd: ik weet wel, dat het moeijelijk zou zijn zoo iets als voorwaarde voor de concessie op te leggen. Ik ben er alleen tegen op gekomen, dat men den hinder verzachtenderwijze voorstelt, door er op te wijzen, dat er dagelijks slechts één uur zal worden gedrukt. Ik herhaal, dat dat niets beteekent, omdat er geene voorwaarde van is gemaakt. Maar waartoe diende dan die overweging in het besluit?

Wat aangaat den spouwmuur, wij hebben ons verzoek daaromtrent niet laten varen; maar de deskundigen gelooven, dat hij niet baten zal, omdat het nieuwe gebouwtje zoo laag is, en daarom hechten wij er minder waarde aan.

Ik moet er echter op wijzen, dat wij hier niet hebben een civiel geding, waarin de partijen eene bepaalde conclusie moeten nemen, waaraan de regter gebonden is. De Raad van State is geheel vrij in het advies, dat hij den Koning zal uitbrengen. Op welke wijze de Raad aan onze bezwaren zal te gemoet komen, is ons om het even, mits het eene doeltreffende wijze zij. Ons zoude het regtmatigst voorkomen, als de toestand, zooals die volgens de Koninklijke besluiten van 10 November 1866, n°. 66, en 2 Januarij 1867, no. 66, bestond, werd gehandhaafd. Maar kan dit niet, moet de heer de la Vieter en snelpersen en cylinderpersen gebruiken, welnu laat hij die dan met de machine overbrengen naar de andere zijde van de drukkerij.

Doch wij laten den *modus quo* met gerustheid aan de wijsheid van den Raad van State over, en stellen de beslissing van de zaak met vertrouwen in zijne handen.

De heer van Gigch: Ik wenschte nog slechts een enkel woord te zeggen; ik zal echter zeer kort zijn. De Raad zal wel gelieven te gelooven, dat, hoeveel prijs ik ook stel op zijn welwillendheid, ik geene *captatio benevolentiae* in mijne woorden heb willen leggen. Dit komt hier toch niet te pas, vooral niet, wanneer men te doen heeft met onpartijdige beoordeelaars, en wanneer men bijna de overtuiging heeft, dat de zaak voor ons goed zal uitvallen. Ik herhaal hetgeen ik straks reeds zeide: de heer Noordziek is er de man niet naar om wegens personaliteiten eene bijzondere industriële onderneming tegen te werken. Maar de heer de la Vieter meende, dat er wel eenige animositeit tegen deze onderneming bestond. En dat nu is heel wat anders dan tegen personen. Maar dat alles, zegt men, doet hier niets ter zake. De quaestie is alleen, dat de inrigting van den heer de la Vieter valt in de derde categorie van het besluit van 1824; dat daardoor namelijk hinder wordt veroorzaakt. Maar nu moet ik zeggen, dat ik dikwijls word gehinderd, en dat ik dan bij herhaling daarover klaag. Maar wanneer dat dan ten slotte niet helpt, welnu dan berust ik er in. Ook nog onlangs heeft mij een mijner vrienden te Delft geklaagd over den last, dien hij ondervond van een kuiper, die den geheelen dag onder zijn venster met het slaan

van hoepels om zijne vaten bezig was. Doch ik zeide hem, dat daar niets tegen te doen was, dat men om die reden den man niet kon beletten zijn bedrijf uit te oefenen. Maar van waar dan het regt van den heer Noordziek om zoo apodictisch te zeggen ik wil geen hinder dulden? Naar mijne meening toch moet men zich daarnaar wel schikken; het is een gevolg van de gemeenschappelijke zamenleving in de maatschappij. Wanneer nu de heer Noordziek geheel buiten eenigen hinder wenschte te zijn, dan zou hij een kluizenaar moeten worden of zich in eene woestijn moeten vestigen. En dan verdient het toch wel opmerking, dat de klagte van den heer Noordziek de eenige is van dien aard in de geheele stad; juist is er hinder daar, waar het *Dagblad* gedrukt wordt. Er zijn toch te dezer stede nog zoovele andere drukkerijen, die van de heeren Belinfante, die van den heer Susan, nog wel in het smalle Jan-Hendrikstraatje, die van den heer Smits, en nog zoovelen; en nergens hoort men van de minste klagte. Alleen de heer Noordziek klaagt over het geraas der pers

Men vroeg: waarom hebt ge die pers geplaatst juist tegen den muur van den heer Noordziek? Ik antwoord: wanneer die pers met de machine elders was geplaatst, dan zou men weder de klagten vernemen van het beschadigen van appelboomen of iets anders. En de pers is nu juist daar geplaatst, omdat zij dan den minsten hinder veroorzaakt.

Men zeide verder, men zal dan ook vroeg of laat den koepel voor eene drukkerij inrigten. Doch dit zou, naar mijne meening, den studerenden man, den man van beschaving en wetenschap, inwendig genoegen moeten doen, wanneer zich zooveel vooruitgang in dien tak van nijverheid openbaart.

Men voerde nog aan, dat in het besluit van 1824 toch nog gesproken wordt van drukkerijen. Doch het besluit van 1833 regelt juist de voorzorgsmaatregelen voor het gebruik van stoommachines. Maar daarvan is hier geen sprake.

En wat nu de wijze, waarop het onderzoek is ingesteld, betreft, ik zal niet verder daarover spreken. Hier doet zich, dunkt mij, een dilemma voor, of de Raad van State is overtuigd, dat het onderzoek, door de Commissie ingesteld, behoorlijk is geschied, en dan zal hij hare bevinding als juist aannemen; of is de Raad daarentegen daarvan niet overtuigd, dan meen ik, dan twijfel ik niet, of de Raad zal een zelfstandig onderzoek instellen. Maar hoe dit ook zij, ik hoop, dat de beslissing, in deze zaak door den Koning te nemen op uw advies, zal zijn in het voordeel van den heer de la Vieter.

De Voorzitter. Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het geschil tusschen de gemeenten Obdam en Spanbroek over het domicilie van onderstand van Neeltje Schuyt, weduwe van G. Klaver.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Meeussen. Mijne Heeren! De behoeftige Neeltje Schuyt, wed. G. Klaver, werd sedert het jaar 1861 te Nieuwe Niedorp als behoeftige verpleegd ten laste van de gemeente Spanbroek, alwaar destijds niet werd betwist, dat zij aldaar was geboren. Op den 4 November 1868 echter gaven Burgemeester en Wethouders van Spanbroek aan het Gemeentebestuur van Nieuwe Niedorp te kennen, dat de behoeftige eigenlijk armlastig was in de gemeente Obdam, omdat zij zou zijn geboren aan het zoogenaamde Kaas- en brooddijkje over de Vogelenkooi, onder de gemeente Obdam, alwaar zij dan ook in de Gereformeerde kerk is gedoopt.

Het Gemeentebestuur van Obdam heeft daartegen aangevoerd, dat zij is geboren onder de gemeente Spanbroek; dat hare ouders tijdens hare geboorte aldaar woonachtig

waren, en dat dit alles bleek uit de door het Gemeentebestuur overgelegde doopacte van de behoeftige.

Er is toen een onderzoek ingesteld, waaruit hoofdzakelijk is gebleken, dat in het doopboek der Hervormde gemeente te Obdam woordelijk staat vermeld: Den 27 Febr. 1785 een kind gedoopt met name Neeltje, de vader Dirk Dirksz Schuyt, de moeder Diewertje Jans Baalman, wonende aan het eind van het Lutjedijkje in de Kaag onder Spanbroek," alsmede dat in dat doopboek met gelijke bewoordingen wordt vermeld, dat aldaar is gedoopt op den 21 Februarij 1779 de oudere broeder van de behoeftige, Jan; en op den 19 Augustus 1781 een oudere broeder Pieter, en dat in zijne doopacte voorkomt deze vermelding:

"Dit kind is te Obdam gedoopt, omdat de Predikant te Spanbroek van huis zijnde, er op dien dato 19 Augustus te Spanbroek niet werd gepreekt;"

eindelijk dat op den 14 December 1783 te Obdam gedoopt is Aaltje Schuit, oudere zuster van de behoeftige, altijd met de vermelding, dat hare ouders woonden aan het Lutjedijkje in de Kaag onder Spanbroek;

dat in de huwelijks-acte van de behoeftige van den 28 van Wijnmaand 1810, te Hensbroek opgemaakt, staat vermeld: Getrouwd Gerrit Klaver, van Colhorn, met Neeltje Schuyt, van Hensbroek.

Verder zijn door de Burgemeesters der respective woonplaatsen van kinderen en behuwdkinderen van de behoeftige, bij die kinderen en behuwdkinderen, alsmede bij een neef inlichtingen ingewonnen. Volgens het Gemeentebestuur van Spanbroek zou de behoeftige hebben opgegeven, dat zij geboren is aan het zoogenaamde Kaas- en brooddijkje aan de Vogelenkooi, welk dijkje, volgens dat Bestuur, zou gelegen zijn onder Obdam, en zou de schoonzoon van de behoeftige, A. Bakker, hebben verklaard, dat zijne schoonmoeder weinige dagen na hare geboorte met hare ouders, die ongeveer drie jaren na hare geboorte zijn overleden, van Obdam is gaan wonen naar Spanbroek.

Volgens het Gemeentebestuur van Obdam zou echter Dirk Schuyt, veldwachter der gemeente Hensbroek, broederskind van de behoeftige, hebben verklaard meermalen van zijnen vader te hebben gehoord, dat hij was geboren in de Kaag, onder Spanbroek, alwaar zijne ouders destijds woonden.

Eene dochter van de behoeftige, vrouw van C. Broers, door het Bestuur van de gemeente Haarlemmermeer gehoord, verklaarde, dat hare moeder geboren was onder Hensbroek. In het algemeen hebben de gehoorde bloedverwanten geene bepaalde inlichtingen kunnen geven over de woonplaats der ouders van de behoeftige in het jaar 1785, omdat zij daarvan geen bepaalde kennis hadden, en slechts van hooren zeggen zich daarover konden uitlaten.

Gedeputeerde Staten van Noordholland zijn dan ook van meening, dat die verklaringen geen gewigt hoegenaamd hebben; dat ze zijn verward, onderling strijdig en slechts op hooren zeggen berusten. Zij meenen, dat de doopacte, gevoegd bij de omstandigheid, dat te Spanbroek vroeger de armlastigheid nooit is ontkend, voldoende bewijst, dat de ouders van de behoeftige tijdens hare geboorte woonachtig waren te Spanbroek.

In deze zaak, welke, krachtens magtiging des Konings, den 27 October ll. bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt, zal thans een ontwerp van besluit aan den Koning moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

IV. *het geschil tusschen de gemeenten Groningen en Haaren over het domicilie van onderstand van Johan Philip Kelders.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT. Mijne Heeren! Op 5 Maart 1869 hebben Burgemeester en Wethouders van Groningen zich tot den Minister van Binnenlandsche Zaken gewend, met verzoek, dat door den Koning worde uitgemaakt, waar het domicilie van onderstand is van Johan Philip Kelders, die aldaar in bedeeling was opgenomen.

Blijkens de geboorte-acte is hij te Groningen geboren, op 17 Februarij 1839, uit het huwelijk van Johan Philip Kelders, toen fuselier bij het 4de bataillon der 8ste afdeeling infanterie, liggende te Haaren, in Noordbrabant, en Johanna Jans Boon, wonende te Groningen.

Omtrent het verblijf van den vader in 1839 in Noordbrabant is een onderzoek ingesteld, dat echter niet tot eene bepaalde uitkomst heeft geleid. Gedeputeerde Staten van Noordbrabant waren, blijkens hunnen brief van 30 April jl., van oordeel, dat art. 28, al. 4, der armenwet moest worden toegepast, omdat het niet bleek, of het bataillon, waarbij Kelders destijds diende, toen gelegen had te Haaren, bij Oosterwijk, of wel in het gehucht Haren, onder de gemeente Megen.

Volgens ontvangen berigt echter van den Burgemeester van Megen is in het gehucht Haren, tot die gemeente behoorende, gedurende den ganschen duur der Belgische onlusten, van 1830—39, nimmer infanterie ingelegerd geweest. Uit eene mededeeling van de Hoofd-Administratie van het 8ste regiment infanterie blijkt, dat Kelders werkelijk bij dat regiment heeft gediend, dat in 1839 in Noordbrabant lag.

Burgemeester en wethouders van Groningen leiden uit dit een en ander af, dat er geene sprake kan zijn van het gehucht Haren, gemeente Megen, maar dat de opgave in de geboorte-acte, dat de fuselier Kelders toen in kwartier lag te Haaren (bij Oosterwijk namelijk) voldoende wordt bevestigd, en dat dus art. 28, al. 2, toepasselijk is en Haaren als domicilie van onderstand van den behoeftige behoort te worden aangewezen. Daarentegen zijn Gedeputeerde Staten van Groningen van meening, dat, vermits de aard van het verblijf des vaders te Haaren niet voldoende blijkt, daar het onzeker is, of zijn militair verblijf aldaar kan worden gelijk gesteld met het houden van garnizoen, Groningen, als de plaats, waar de geboorte van den zoon werkelijk voorviel, als domicilie van onderstand zal moeten aangewezen worden.

Eene op uitnoodiging van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken gedane nadere ondervraging des behoeftigen heeft geleid tot de wetenschap, dat zijne moeder nog in leven en te Groningen woonachtig is. Deze nu, deswege gehoord, heeft opgegeven, dat zij in 1838 te Groningen gehuwd is; dat haar man vroeger had gediend als soldaat, en kort na zijn huwelijk wederom dienst genomen heeft, eerst bij de 8ste, daarna bij de 1ste afdeeling. (Volgens het berigt van de Hoofd-Administratie, reeds vermeld, is het bataillon van het 8ste regiment infanterie, dat in Noordbrabant lag, op 15 September 1869 overgebragt bij de 1ste afdeeling, thans 1ste regiment infanterie). De vrouw verklaarde verder, dat zij niet kon opgeven, waar haar man opvolgend na zijn huwelijk in garnizoen of kantonnement heeft gelegen of gedetacheerd is geweest, en hoelang in elke plaats; dat zij bepaald meent te weten, dat hij tijdens de geboorte van zijn zoon Johan Philip werkelijk zich te Haaren in Noordbrabant heeft bevonden, en dat zij daarvoor alleen tot bewijs kan aanvoeren, dat zij, tijdens hare bevalling te Groningen, brieven en geld van hem uit Haaren ontving.

Op eene nadere aanvrage, heeft zij verklaard, dat zij geen dier brieven had bewaard en ook niet meer in het bezit is van het paspoort van wijlen haren man.

Deze zaak is, op 's Konings magtiging, op 5 November jl. door den Minister van Binnenlandsche Zaken bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

De VOORZITTER. Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt

verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

V. *het geschil over het domicilie van onderstand van Akke of Aukje Joukes Veenstra.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE. Mijne Heeren! Onder dagteekening van 28 Mei jl, hebben Burgemeester en Wethouders van Leeuwarden aan den Minister van Binnenlandsche Zaken eene missive gerigt over het tusschen de gemeentebesturen van Tietjerksteradeel en Smallingerland gerezen geschil over het onderstands-domicilie van zekere te Leeuwarden bedeeld wordende Akke of Aukje Joukes Veenstra. Uit die missive blijkt, dat Gedeputeerde Staten van Friesland bij hunne resolutie van 30 April 1869, nº. 20, op de daartoe gedane aanvraag gemeend hebben te moeten verklaren, dat zij geene plaats kunnen aanwijzen, alwaar het domicilie van onderstand van gemelde behoeftige gevestigd is.

Die resolutie van Gedeputeerde Staten houdt o. a. in:

dat Akke of Aukje Joukes Veenstra bij hare opname in onderstand te Leeuwarden heeft opgegeven, geboren te zijn te Bergum, gemeente Tietjerksteradeel, den 15 Augustus 1812; dat te Bergum echter niet wordt erkend, dat zij aldaar domicilie van onderstand heeft, als blijkende het uit de doopboeken en registers niet, dat zij er geboren is, doch dat daar het vermoeden is gerezen, dat zij geboren kan zijn te Boornbergum (gemeente Smallingerland), aangezien een broeder der arme, Hijlke genaamd, vroeger te Garijp (gemeente Tietjerksteradeel) voor rekening van Boornbergum werd bedeeld, alsmede dat eene zuster, Wijtske genaamd, die te Garijp is overleden, den 11 Januarij 1854, volgens de acte van overlijden, te Boornbergum was geboren;

dat ook te Boornbergum niet wordt erkend, dat Akke of Aukje Joukes Veenstra aldaar domilie van onderstand heeft, als zijnde zij er geheel onbekend, terwijl van hare geboorte in de doop- en geboorteregisters van Smallingerland niet blijkt;

dat de arme, later ondervraagd zijnde aangaande den tijd en de plaats harer geboorte en ten aanzien van omstandigheden, die zouden kunnen dienen tot uitvinding der plaats, waar haar domicilie van onderstand gevestigd is, heeft verklaard geboren te zijn te Boornbergum, tusschen de jaren 1816 en 1826, zonder den juisten tijd te kunnen opgeven; dat zij ter school heeft gegaan te Boornbergum en ook te Beetsterzwaag (gemeente Opsterland) en, wees zijnde, is uitbesteed geweest door zekeren Wierd Ales Noorman, destijds Armvoogd te Beetsterzwaag;

dat ook in de doop- en geboorteregisters van de gemeente Opsterland niets aangaande de geboorte der arme wordt gevonden, doch wel dat een broeder van haar, Hijlke genaamd, te Boornbergum is geboren den 26 September 1812;

dat het bij onderzoek is gebleken, dat aangaande de verpleging van Akke of Aukje Joukes Veenstra in de administratie-boeken der Armvoogdij van Beetsterzwaag van 1812 tot 1835 niets voorkomt; en dat van daar wordt beweerd, dat Wierd Ales Noorman nimmer te Beetsterzwaag heeft gewoond, maar wel in de Wilgen onder Boornbergum;

dat van de zijde van Boornbergum niet wordt tegengesproken, dat de ouders der arme aldaar hebben gewoond, doch dat het niet bekend is, dat zij er woonden omstreeks den tijd, toen Akke of Aukje Joukes Veenstra opgeeft geboren te zijn; en dat het wordt betwijfeld, dat zij door W. A. Noorman, hetzij te Beetsterzwaag, hetzij te Boornbergum s verpleegd geworden, aangezien die daartoe in dien tijd een te hoogen ouderdom had bereikt en ongetwijfeld zelf reeds vroeger in armoedige omstandigheden verkeerde en tot aan zijn dood onderstand heeft genoten;

dat door Aaltje Popkes Jansma, wonende te Oudega, zijnde eene nicht van de arme, onder eede voor den kantonregter te Beetsterzwaag is verklaard, dat zij weet, dat de

arme te Boornbergum is geboren, en als reden van wetenschap heeft bijgebragt, dat de geboorte bij hare ouders door aanzegging is bekend gemaakt, dat de Armvoogden te Boornbergum haar indertijd bij haar (Aaltje Popke Jansma) te Oudega hebben besteed en dat het haar bekend is, dat Akke later bij hare moeder (wed. Popke Jans Jansma) is aan huis geweest.

dat door Jantje Wiebes Talman, mede te Oudega woonachtig, onder eede is verklaard, dat hare ouders haar dikwijls hebben verteld, dat de ouders der arme altijd te Boornbergum hebben gewoond, en dat haar vader indertijd het huis had gekocht, waarin die ouders hadden gewoond;

dat door Eeltje Pieters Annema, wed. Popke Jans Jansma, mede woonachtig te Oudega, onder eede is verklaard, dat de arme, die op den 4 Augustus 1868 omstreeks 51 jaren zou zijn, te Boornbergum is geboren, en dat zij als redenen van wetenschap heeft aangevoerd, dat zij de ouders heeft gekend, de moeder eene zuster was van wijlen haren man en dat de arme, na den dood der ouders, bij hare dochter is uitbesteed geweest;

dat door Pieter Popkes Jansma, wonende te Bergum, op den 13 Augustus 1868, toen oud zijnde 58 jaren, onder eede is verklaard, „dat zijne volle nicht Akke of Aukje Joukes Veenstra te Boornbergum moet zijn geboren, aangezien hare ouders altijd te Boornbergum hadden gewoond en aldaar zijn overleden, en dat hij bepaaldelijk weet, dat zij te Boornbergum woonden, toen hij als kind van acht a negen jaren met zijne ouders daar geweest was;"

dat op den 13 Augustus 1868 door Jan Klazes Hoogstins, wonende te Garijp, onder eede is verklaard, „dat, volgens zeggen van zijne overledene vrouw, hare zuster Aukje of Akke Joukes Veenstra is geboren te Boornbergum, en dat zij aldaar onderstanp heeft genoten in haren ongeveer twaalfjarigen ouderdom en zij omstreeks vijftig jaar oud is;

dat ten aanzien van de door bloedverwanten onder eede afgelegde verklaringen, dat Akke of Aukje Joukes Veenstra te Boornbergum geboren is, geen tegenbewijs tot ontzenuwing daarvan is geleverd;

dat het uit de ter zake gevoerde briefwisseling blijkt, dat de ouders der arme voor hare geboorte woonachtig waren te Boornbergum, en aldaar beiden zijn overleden, de moeder op den 8 November 1829 en de vader den 14 dier maand;

dat, ofschoon uit alle vorengenoemde feiten en omstandigheden schijnt te kunnen worden afgeleid, dat Akke of Aukje Joukes Veenstra te Boornbergum geboren is, dit echter niet in den zin der wet is bewezen, aangezien hier noch eene geboorte-acte, noch eene doop-acte aanwezig is, en dus het onderstands-domicilie niet is uit te vinden.

Naar aanleiding van dit te kennen geven van Gedeputeerde Staten deden Burgemeester en Wethouders van Leeuwarden bij gemelde missive van 28 Mei jl. den Minister toekomen de betrekkelijke besluiten, waarbij genoemde Akke Veenstra te Leeuwarden in onderstand werd opgenomen, met verzoek te willen berigten, of gemelde behoeftige kan worden gerangschikt onder de armen, bedoeld bij het eerste lid van art. 33 der wet tot regeling van het armbestuur.

Na ontvangst van dat schrijven, heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken aan Gedeputeerde Staten van Friesland alsnog opgevraagd: volledige afschriften van de huwelijks-acte der armlastige, van het bewijs van geboorte, bij de voltrekking van haar huwelijk overgelegd, en van de acte van overlijden van haren man. Gedeputeerde Staten antwoordden echter, dat zij met zekeren Hooistra wel had geleefd en als zijne echte vrouw zich had uitgegeven, maar nimmer was gehuwd geweest.

Toen verzocht de Minister van Binnenlandsche Zaken, bij missive van 13 Julij 1869, aan Gedeputeerde Staten van Friesland om de besturen der betrokken gemeenten uit te noodigen de doopboeken van de verschillende kerkelijke gemeenten en de geboorte-registers aldaar van 1802—1822 naauwkeurig te doen raadplegen, of de

doop of geboorte van genoemde persoon daarin niet is aangeteekend; en wijders om de stukken te doen aanvullen met volledige afschriften van de huwelijks-acten en de acten van overlijden van de ouders der arme en van de doop- of geboorte-acten van al hunne kinderen.

Daaraan werd door Gedeputeerde Staten van Friesland voldaan bij brief van 8 October ll., blijkens den inhoud van welk schrijven Burgemeesters van Tietjerksteradeel en Smallingerland, uitgenoodigd om, ieder voor zooveel hem aangaat, de doopregisters der Hervormde gemeenten te Boornbergum en Bergum en de geboorteregisters hunner gemeenten van 1802—1822 naauwkeurig te raadplegen, gemeld hebben, dat omtrent de armlastige niets is gevonden.

Tevens doen Gedeputeerde Staten den Minister toekomen volledige afschriften der huwelijks-acten der ouders van Akke of Aukje Veenstra, en der acten van overlijden van Jouke Hielkes Reitsma en Eva Jans, die, naar het den Burgemeester van Smallingerland voorkomt, waarschijnlijk de ouders der armlastige zijn geweest. Verder berigten Gedeputeerde Staten, dat, volgens bekomene mededeeling van laatstgenoemden Burgemeester, in de doop- of geboorteregisters van Smallingerland geene inschrijving van geboorten van kinderen van bovengemelde ouders wordt aangetroffen. Uit hoofde de bekomen mededeelingen geen nieuw licht hebben verspreid over de zaak, meenen Gedeputeerde Staten zich te kunnen onthouden, deswege te dienen van consideratie en advies.

Uit de overgelegde acten blijkt, dat op 20 October 1805, te Boornbergum, kerkelijk in den echt zijn opgenomen Jouke Heilkes en Eke Jans, beiden van Boornbergum; dat op 28 September 1812 voor den officier van den Burgerlijken Stand van Beetsterzwaag de geboorte is aangegeven van Heilke, kind, geboren uit het huwelijk van Jouke Heilkes Veenstra, te Boornbergum, en Eike Jans; dat op 8 November 1829 te Boornbergum is overleden Eva Jans, in leven huisvrouw van Jouke Hielkes Reitsma, dochter van Jan Hedzers en Aaltje Evers; dat op 14 November 1829 te Boornbergum is overleden Jouke Heilkes Reitsma, gehuwd geweest met Eva Jans, zoon van wijlen Hielke Joukes en Wietske Halbes; dat op 11 Januarij 1854 te Garijp is overleden eene dochter van voormelde echtelieden, met name Wijtske Joukes Veenstra, oud 46 jaren, volgens opgave geboren te Boornbergum.

Memoriën van belanghebbenden zijn niet ingekomen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Een-en-dertigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 15 *December* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron Mackay van Ophemert en Zennewijnen.

Tegenwoordig de *leden :*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De Voorzitter: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Aan de orde is:

I. *het beroep van den Schoolopziener in het 5de schooldistrict van Zeeland van een besluit van Gedeputeerde Staten dier provincie, houdende goedkeuring der toepassing van art.* 20 *der wet op het lager onderwijs op eene aan den Kruisdijk, gemeente Groede, op te rigten openbare school.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Boot. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Boot: Mijne Heeren! De Gemeenteraad van Groede, in Zeeland, heeft, uit overweging, dat de bijzondere school aan het gehucht Kruisdijk, onder die gemeente gelegen, gesloten is ten gevolge van het overlijden van den Hoofd-Onderwijzer, en dat het in 't belang der kinderen van de bewoners dier streek geacht moet worden, dat dáár gelegenheid besta tot het ontvangen van lager onderwijs, bij besluiten van $\frac{\text{17 Februarij}}{\text{22 Maart}}$ 1869, bepaald: 1°. dat er eene openbare school in het gehucht de Kruisdijk zal gevestigd worden;

2°. dat er een Hulp-Onderwijzer aan het hoofd dier school zal worden geplaatst;

3°. dat hem zal worden toegelegd eene jaarwedde van *f* 500, met vrij gebruik van woning en tuin, tot dat einde door de gemeente aan te koopen en waarvan de rijks-personele belasting ook door haar zal worden vergoed.

Die besluiten zijn door Burgemeester en Wethouders aan Gedeputeerde Staten van Zeeland toegezonden ter goedkeuring, met berigt, dat bij de regeling van het lager onderwijs in 1859 op het bestaan der bijzondere school werd gerekend, en in het belang der kinderen dier buurtschap, welke ruim 3/4 uurs van de openbare gemeenteschool verwijderd is, een jaarlijksch subsidie van *f* 340 daaraan wordt toegelegd;

dat echter de oprigters dier bijzondere school, nu de meester is overleden, niet langer ze wilden bestendigen, weshalve de Raad nu dat schoolgebouw voor de gemeente wilde aankoopen, met de onderwijzerswoning daarbij.

Alvorens hunne goedkeuring te verleenen, wonnen Gedeputeerde Staten het advies in van den Inspecteur van het Lager Onderwijs in Zeeland. Deze, het plan tot oprigting eener openbare school aldaar toejuichende, had echter bedenking tegen de toepassing van art. 20 der wet op het lager onderwijs op die school. Hij wil er liever een Hoofd-Onderwijzer zien benoemen. Wel was, naar de door hem zelven opgegeven cijfers van het aantal kinderen, die in 1867 de gesubsidieerde bijzondere school bezochten, het getal der scholieren gemiddeld 54 en in 1868 49; doch, volgens bekomene inlichting van den Districts-Schoolopziener, was dat getal in 1865 eenmaal 85 geweest; en het was denkelijk, dat, als er een geschikt Hoofd-Onderwijzer werd benoemd, het getal wel spoedig weêr tot boven de 70 zoude loopen. Maar zelfs al bleef het getal daaronder, dan nog achtte de Inspecteur het meer strookend met de zienswijze van den Minister van Binnenlandsche Zaken om toch art. 20 der wet niet toe te passen. Hij wilde dus liever den Raad in overweging doen geven om, met wijziging van zijne twee laatstbedoelde besluiten, alsnog te bevelen, dat er een Hoofd-Onderwijzer zal worden aangesteld, en zulks alsdan op eene jaarwedde van *f* 600.

Dat advies is door Gedeputeerde Staten aan het Gemeentebestuur van Groede toegezonden, hetwelk daarop heeft berigt, dat de juistheid der door den Schoolopziener verstrekte mededeeling, geput uit eene opgave van den toenmaligen Onderwijzer Dikkenberg, dat er in 1865 op een zekeren tijd 85 kinderen ter schole gingen, mag worden betwijfeld, daar de tabellen van dien tijd als hoogste cijfer aangeven 62. Het Bestuur voerde voorts aan, dat gedurende de laatste jaren van het bestaan der school geene kinderen uit de buurtschap van onderwijs waren verstoken geweest; waaruit men mogt afleiden, dat er geen uitzigt bestaat, dat het getal scholieren 70 zal te boven gaan. Het Bestuur meent, dat de woorden van art. 20 der wet op het lager onderwijs in dit geval het genomen besluit wettigen; en voorts, dat het beter gelukken zal een geschikten Hulp-Onderwijzer voor *f* 500 tractement, dan eenen geschikten Hoofd-Onderwijzer voor *f* 600 te vinden.

Gedeputeerde Staten hebben daarop, bij besluit van 18 Augustus ll., goedgekeurd: 1°. het besluit tot toepassing van art. 20 der wet op de aan den Kruisdijk te vestigen openbare school, doch met bepaling, dat, bij het openvallen der onderwijzers-betrekking aldaar, die toepassing niet van zelve zal worden bestendigd, maar op nieuw aan hunne goedkeuring zal worden onderworpen;

en 2°. de bepaling der jaarwedde, door den Raad gemaakt.

Tegen dat besluit van goedkeuring is alsnu de Schoolopziener in het 5de district van Zeeland in beroep gekomen bij een adres aan den Koning, dat op 's Konings magtiging door den Minister van Binnenlandsche Zaken aan deze Afdeeling van den Raad van State is verzonden. Zijn beroep steunt daarop, dat hij, ofschoon toejuichende het besluit tot vestiging eener openbare school in het gehucht de Kruisdijk, de toepassing van art. 20 der wet op het lager onderwijs op die school bedenkelijk acht en in strijd met des wetgevers bedoeling. Hij is van oordeel, dat, als er een bekwaam man aan het hoofd dier school wordt geplaatst, het getal scholieren wel ras tot boven de 70 zal klimmen, gelijk het was vóór 1865. Hij betwijfelt voorts, of, onverminderd het vermoedelijk te bereiken cijfer van scholieren, eene gemeente als Groede, waar na het openen dezer school slechts twee openbare scholen zullen zijn, wel geacht kan worden in de termen van art. 20 der wet van 1857 te verkeeren. Hij vraagt op die gronden, dat het besluit van goedkeuring van Gedeputeerde Staten worde vernietigd.

Gedeputeerde Staten, op dat adres nader gehoord, hebben aan den Minister berigt, dat zij die school aan den Kruisdijk, èn wat het getal scholieren èn wat de uitgebreidheid der gemeente Groede betreft, èn met het oog op de verspreiding der bevolking,

beschouwen te vallen onder de meergenoemde bepaling van art. 20 dáár, waar de bevolking niet zoo verspreid, op eene bevolking van nog geene 2600 zielen geene twee scholen noodig zouden zijn. Zij wijzen er op, dat de weg niet is afgesneden om, bij opvolgenden bloei dier school, er later eenen Hoofd-Onderwijzer te plaatsen, hetgeen zij zich hebben voorbehouden te beoordeelen door de bijgevoegde bepaling, die, als de nu te begeven betrekking openvalt, op nieuw dat punt onder hunne beslissing doet vallen. Zij gelooven, dat, bij den gebleken goeden wil van het Gemeentebestuur, dat zelfs den Hulp-Onderwijzer aldaar ƒ 500 salaris wil toeleggen, de eischen van het schooltoezigt nu te ver gaan. Zij voegen er nog tot informatie bij, dat er in de gemeente Groede nog eene bijzondere school aanwezig is van de Evangelisch-Luthersche gemeente, en dat het gehucht de Kruisdijk eene bevolking van slechts 105 zielen heeft.

Nadere memoriën zijn er niet ingekomen. Enkel behelst een brief van den School-opziener eene verwijzing naar het Koninklijk besluit van 27 October 1866, n°. 63. Een nader schrijven van dien Schoolopziener, gisteren ingekomen, houdt in, dat hij bij zijn jongst schoolbezoek op 8 December ll. in de school te Kruisdijk 78 leerlingen tegenwoordig heeft bevonden, onder de leiding van den tijdelijken Hulp-Onderwijzer.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde tegenwoordig. Heeft de gemagtigde ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. D. van Eck, Advokaat te 's Gravenhage, zegt als gemagtigde van de gemeente Groede het volgende:

Toen deze zaak den vorigen keer zou worden behandeld, was ik, daar mijne regtsgeleerde hulp elders was ingeroepen, niet in de gelegenheid voor den Raad van Groede te pleiten. Ik ben thans den Raad van State zeer dankbaar voor de welwillendheid om deze zaak tot heden uit te stellen. En thans wat de zaak zelve betreft.

Er bestaat in de kom der gemeente Groede eene openbare school en eene bijzondere van de Evangelisch-Luthersche gemeente. Op het gehucht de Kruisdijk, 3/4 uurs van de kom der gemeente, was bovendien eene bijzondere, door de gemeente gesubsidieerde school. Op het eind van 1868 stierf de Onderwijzer van laatstgenoemde school; de eigenaren wilden de school niet bestendigen, en de Raad besloot het gebouw van die school en de onderwijzers-woning in koop over te nemen, tot school in te rigten en aan het hoofd een Hulp-Onderwijzer te plaatsen.

Gedeputeerde Staten van Zeeland hebben dat besluit goedgekeurd. Daartegen komt echter de Schoolopziener in het 5de district op. Waarom? Ziet hij er een streven in om het onderwijs te benadeelen; een te ver gedreven zuinigheids-maatregel? Neen, Groede had die school des noods kunnen laten vervallen. De Kruisdijk is slechts 3/4 uurs van de kom der gemeente en bestaat uit 105 zielen. Uit de ligging van het gehucht blijkt, dat een groot getal van de kinderen aldaar de hoofdschool zou kunnen bezoeken.

Groede gaf vroeger ƒ 340 subsidie. Thans koopt Groede het gebouw der school, onderwijzerswoning en tuin; schaft schoolmeubelen aan; neemt de zorg voor het onderhoud op zich, en bestemt voor den Hulp-Onderwijzer eene jaarwedde van ƒ 500.

Gedeputeerde Staten, zoo als in de missive aan den Minister van Binnenlandsche Zaken werd medegedeeld, juichen het loffelijk streven van die gemeente tot uitbreiding van het lager onderwijs zeer toe; zij hebben geene enkele opmerking te maken. Zij erkennen, dat Groede reeds meer heeft gedaan dan in redelijkheid en met het oog op de wet is te vorderen. Zij zeggen, dat, als het Gemeentebestuur niet opziet tegen zulke aanzienlijke vermeerdering van uitgaven, het beroep van den Schoolopziener niet aanmoedigend is voor dat Bestuur. Doch ook de Schoolopziener juicht het besluit tot stichting eener openbare school toe.

Wat is dan zijn bezwaar?

Hij acht de toepassing van art. 20 der wet op het lager onderwijs op die school, d. i. het plaatsen van een Hulp-Onderwijzer aan het hoofd der school, bedenkelijk en in strijd met de bedoeling van den wetgever. Op grond van de toepassing van bedoeld art. 20 heeft hij twee bezwaren.

Het eerste bezwaar is, dat Groede eene bevolking heeft van 2543 zielen en buiten deze slechts ééne openbare school heeft. Die gemeente valt dus niet in de termen van dit artikel.

Doch wat zegt art. 20?

Dat artikel is bij wijziging in de wet opgenomen. Het is eene wijziging van den heer VAN HOËVELL en luidde oorspronkelijk:

„In gemeenten, waarin wegens de plaatselijke gesteldheid een grooter aantal scholen vereischt wordt dan anders uit hoofde van het aantal kinderen noodig zou zijn” enz. (zie zitting 1856/57, Bijbl., blz. 1066). En nu heeft de heer THORBECKE dit artikel gewijzigd, zoo als het thans luidt (blz. 1171).

Het regt om een Hulp-Onderwijzer aan het hoofd der school te plaatsen, bestaat dus in het geval van uitgebreidheid van grondgebied met eene verspreide bevolking. En die twee zaken zijn volgens Gedeputeerde Staten hier aanwezig. En dat dat zoo is, vloeit ook uit den aard der zaak voort. De Minister van Binnenlandsche Zaken, de heer VAN RAPPARD zeide toch (zitting 1856/57, bl. 1175): „De grootste helft van de plattelandsgemeenten vallen in dat begrip” (uitgebreidheid van grondgebied en verspreide bevolking).

Is het nu waar, dat in gewone omstandigheden het getal van 2543 of, volgens Gedeputeerde Staten, 2557 zielen zou noodzaken tot twee scholen, dan zouden er te 's Gravenhage met eene bevolking van ongeveer honderd duizend zielen wel 80 lagere scholen moeten zijn. De behoefte aan twee scholen op de 2557 zielen doet dus denken aan uitgebreidheid van het grondgebied en verspreide bevolking, waarbij wij opmerken, dat de Kruisdijk 3/4 uurs van de kom der gemeente verwijderd is. Gedeputeerde Staten merken bovendien op, dat Groede nog eene bijzondere school, de Luthersche heeft, waarvan de Schoolopziener niet gewaagt. Er bestaat dus alle reden om Groede, die op eene bevolking van 2500 zielen behoefte heeft aan drie scholen, te doen vallen in meergemeld art. 20.

En nu het tweede bezwaar van den Schoolopziener. Het is, dat het getal kinderen, dat zich op die school bevindt, te groot is om, volgens de bedoeling van art. 20, een Hulp-Onderwijzer aan het hoofd der school te plaatsen. De Schoolopziener zegt: op 15 Januarij 1862 waren er 80 leerlingen; op denzelfden tijd in 1863, 75; in 1864, 74; in 1865, 62; in 1866, 60; in 1867, 67; in 1868, 53, en wordt nu een jeugdig en kundig Onderwijzer benoemd, dan zal dat getal wel boven de 70 rijzen. Hij neemt dus aan, dat, wanneer 70 kinderen die school bezoeken, dat getal dan zal nopen om een Hoofd-Onderwijzer aan te stellen.

Zoo even hebben wij van den geachten rapporteur vernomen, dat de Schoolopziener nog een naderen brief heeft ingezonden, waarbij hij berigt, dat hij bij zijn jongste schoolbezoek op 8 December ll. in de school te Kruisdijk 78 leerlingen tegenwoordig heeft bevonden, onder de leiding van den tijdelijken Hulp-Onderwijzer.

Die mededeeling moet ik geheel ter zijde laten, want contrôle daarop is thans niet mogelijk. De waarheidsliefde van den geachten Schoolopziener wordt door mij natuurlijk niet in twijfel getrokken; maar het feit zou kunnen rusten op toevalligheden, waarover thans niet kan worden uitgeweid. Op die beweringen van den Schoolopziener en op zijne conclusie, dat er later wel 70 kinderen de school zullen bezoeken, antwoordden Gedeputeerde Staten: „dat de beslissing niet mag rusten op eene onzekere toekomst.”

Dus geene probabiliteitsleer. En teregt, al ware het alleen daarom, dat de Schoolopziener, die een Hulp-Onderwijzer zoo verderfelijk acht, van zijne zijde had moeten betoogen, dat de school waarschijnlijk zou verloopen.

De bedoeling van den voorsteller van het tegenwoordig art. 20 der wet was insgelijks om uit *het bestaande* te redeneren. De heer VAN HOËVELL toch zeide, blz. 1176: „de scholen, waar zich meer dan 70 kinderen *bevinden*, kunnen wegens art. 18 nooit onder mijn amendement vallen; want dáár moet niet alleen een Hoofd-Onderwijzer zijn, maar hij moet zelfs bijgestaan worden door een kweekeling. Ik bedoel alleen de scholen beneden 70 leerlingen."

Derhalve moet het de vraag zijn: hoeveel leerlingen *zijn* er op de school, en niet hoeveel *kunnen er komen*? Uit het betoog van den voorsteller blijkt tevens, dat men in art. 20 scholen bedoelde beneden de 70 leerlingen. En de Minister VAN RAPPARD (blz. 1175) erkent dit. In Hardenberg, zeide hij, waren elf scholen van 19—80 kinderen. In Lonneker 8 van 92—325. Volgens hem wilde de voorsteller die hulpscholen niet in Lonneker.

En een ieder sprak in dien geest.

Nu meent de Schoolopziener, dat art. 20 niet van toepassing is, omdat in 1863 het hoogste getal leerlingen was 80 en in 1864 74, dus boven de 70. Doch die grondslag van berekening is volkomen onjuist. Als grondslag van berekening toch beriep de heer VAN HOËVELL zich op art. 18 der wet. En hoe moet dat artikel worden uitgelegd?

In de memorie van toelichting van het wets-ontwerp, op art. 17 (thans art. 18), Bijbl. 56—57, bijl. blz. 564, en in de beraadslaging op de vraag van den heer VAN LIJNDEN, blz. 1047, antwoordt de Minister van Binnenlandsche Zaken VAN RAPPARD, dat *het middencijfer* der leerlingen wel de meest natuurlijke maatstaf zal zijn.

Zie ook de ministeriële aanschrijving van 10 Augustus 1864, n°. 196, afd. 5.

Gedeputeerde Staten beroepen zich dus teregt op het middencijfer op grond van art. 18. Het middencijfer is dus de éénige maatstaf, en dat is hier nu aanzienlijk minder dan 70. Het beroep van den Schoolopziener vervalt reeds alleen daarom, omdat het op het hoogste cijfer steunt. Bovendien, wat beteekent een beroep op de hoogste cijfers van 1863 en 1864? Men neme den bestaanden toestand, en dan is zelfs volgens den Schoolopziener het hoogste bedrag in 1867 67 en in 1868 53, dus beneden de 70 en het gemiddeld getal volgens Gedeputeerde Staten is 54 en 49.

Ik geloof dus, dat, indien men let op de uitlegging van art. 20, in verband met art. 18, der wet op het lager onderwijs, Groede wel degelijk valt in de termen, daarbij bedoeld.

Gedeputeerde Staten hebben bovendien het raadsbesluit van de Groede wel goedgekeurd; maar zij hebben daarbij als voorwaarde gesteld, dat, bij het eventueel openvallen van de betrekking van Hulp-Onderwijzer, de benoeming van een Hoofd- of Hulp-Onderwijzer op nieuw aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten moet worden onderworpen.

Dat de Groede geheel in den geest en de bedoeling van art. 20 gehandeld heeft, blijkt nog uit het volgende. De wetgever heeft twee bedoelingen gehad, en hij heeft daarin een onderling verband zoeken te brengen.

De wetgever wilde den Onderwijzer een redelijk inkomen geven, en de heer MACKAY zeide ook, dat een Onderwijzer niet zoo karig moet beloond worden, dat hij in zijne ledige uren uit broodsgebrek aan een klokkentouw zou moeten hangen. De heer SLOET koos nog een ander beeld. Hij schilderde ons in zijne poëtische taal den toenmaligen schoolmeester met zijn gering inkomen. Die man, zeide hij, was mager van armoede, en van zijn geit, zijne eenige bezitting, zeide hij: „het beest blaatte van den honger."

De heer MACKAY, niet minder philantropisch dan de heer SLOET, gunde den Onderwijzer eene welgevoede geit en zelfs een inkomen om een gezin te onderhouden.

Maar als nu de gemeenten op iedere kleine school een billijk bezoldigden Hoofd-Onderwijzer zouden moeten plaatsen, dan ging dat hare krachten te boven (zie Hardenberg met elf scholen, van 19—80 kinderen). En wanneer nu iedere gemeente niet zoo maar een Hoofd-Onderwijzer zou kunnen bekostigen, dan zou de school moeten gesloten worden.

Maar aan dat bezwaar komt nu juist art. 20 te hulp. Door de gelegenheid te geven aan het hoofd van scholen beneden de 70 leerlingen een Hulp-Onderwijzer te plaatsen, zouden ook scholen niet behoeven te worden gesloten, en konden er nieuwe worden opgerigt.

Mij dunkt nu toch, dat de Groede al zeer goed gehandeld heeft. Als de Groede een Hoofd-Onderwijzer had moeten aanstellen, dan had deze, volgens den Inspecteur, *minstens* ƒ 600 moeten hebben, ook omdat hij op dit gehucht zijn inkomen door bijkomende bedieningen niet zou kunnen verbeteren.

Mogelijk had dit de krachten van Groede, dat al zooveel doet, te boven gegaan. In allen gevalle had men dan nog tegen een minimum van belooning alleen gehad een minimum van een Hoofd-Onderwijzer. Daarom heeft de Groede dan ook begrepen, dat het beter ware een Hulp-Onderwijzer aan te stellen, en dat niet op het minimum van ƒ200, maar hem te geven ƒ500. De beste hulp-onderwijzers zouden dan naar zoodanige betrekking kunnen dingen, en, door het bewijs te leveren, dat zij in staat waren eene school goed te besturen, hunne sporen kunnen verdienen. Hun belang zou dat medebrengen en het onderwijs wierd daardoor gebaat.

De Groede heeft dan ook liever een goeden Hulp-Onderwijzer benoemd dan een Hoofd-Onderwijzer van het minste gehalte. En het onderwijs wordt daardoor toch zeker niet benadeeld.

Ik vereenig mij dus niet met het beroep van den heer Schoolopziener, en verzoek, dat dit zal worden verworpen.

De Voorzitter: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

II. *het geschil tusschen de gemeenten Amsterdam en Edam over het domicilie van onderstand van Willem Johannes Holmes of Holmers.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad de Vries. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad de Vries: Mijne Heeren! Gedeputeerde Staten van Noordholland hebben aan 's Konings beslissing onderworpen een geschil tusschen de gemeenten Amsterdam en Edam over het domicilie van onderstand van den in het Binnengasthuis opgenomen Willem Johannes Holmes of Holmers, minderjarigen zoon van Willem Holmes en Johanna Wilhelmina Ras, wier huwelijk den 1 Februarij 1862 op verzoek van den man geregtelijk is ontbonden.

Het vonnis van echtscheiding is uitgesproken ten verzoeke van den man; de kinderen, uit het huwelijk gesproten, zijn daarbij niet aan de vrouw, noch aan een derde toevertrouwd.

Op dezen grond meent het Gemeentebestuur van Amsterdam, dat hier van toepassing zijn de eerste zinsnede van art. 284 van het Burgerlijk Wetboek en art. 32, al. 4, der armenwet, en mitsdien het domicilie van onderstand van den dertienjarigen verpleegde is gevestigd te Edam. Het Bestuur van Edam erkent, dat de vader binnen de gemeente geboren en armlastig is.

Maar de vader heeft na het uitspreken der echtscheiding nooit naar zijne kinderen omgezien of iets tot hun onderhoud bijgedragen. Hij is vóór omstreeks drie jaar naar Indië vertrokken, en volgens geruchten overleden. De moeder heeft altijd de kinderen bij zich gehouden en verzorgd. Op haar verzoek heeft het Gemeentebestuur van Amsterdam den verpleegden zoon in onderhoud opgenomen.

Onder deze omstandigheden meenen Burgemeester en Wethouders van Edam, dat de verpleegde moet worden beschouwd als een verlaten kind en mitsdien, op grond van

art. 28, laatste lid, der armenwet, armlastig is te Amsterdam, waar hij den 21 Februarij 1856 is geboren. De gronden voor dit gevoelen worden door Burgemeester en Wethouders van Edam in hun schrijven van 2 October 1869 aldus uiteengezet:

„De armenwet spreekt van vondelingen en verlaten kinderen zonder nadere omschrijving en maakt tusschen hen beiden onderscheid, door het disjunctief voegwoord te bezigen.

„In het algemeen heeft men zich onzes inziens als verlaten kinderen voor te stellen zij, die door hunne verzorgers, ouders of vreemden zijn achtergelaten, zonder dat deze in hunne behoeften hebben voorzien; nu moge het in den regel van vondelingen onbekend zijn, wie hunne ouders zijn, bij verlaten kinderen zal in de meeste gevallen het omgekeerde plaats hebben.

„De armenwet bevat echter geene nadere omschrijving, wie zij onder verlaten kinderen begrijpt. Het blijkt echter niet, dat zij anderen op het oog heeft dan die, bij het algemeen burgerlijk regt bedoeld. Noch de armenwet, noch de memorie van toelichting geven intusschen aanleiding tot de veronderstelling, dat men bedoelde verlaten kinderen, van *wie het onbekend is, wie hunne ouders zijn.*

„Het Burgerlijk Wetboek, in het 1ste boek, 19den titel, 5de afdeeling, de gevolgen der afwezigheid met betrekking tot het huwelijk en de kinderen regelende, spreekt in dien zin van minderjarige kinderen, onverzorgd door den afwezige achtergelaten. Dit is met den minderjarige Holmes het geval; de vader heeft niet naar hem omgezien, maar zijne woonplaats verlaten, zonder voor zijn kind te hebben gezorgd; op dat kind zijn de artt. 552—554 van toepassing.

„In den zin van het burgerlijk regt, waarvan de armenwet in deze niet afwijkt, was derhalve die minderjarige een verlaten kind, naar onze wijze van opvatting vallende onder de bepaling van art. 28, al. 8, der laatstgenoemde wet.

„Op grond waarvan wij dan ook blijven vermeenen, dat de verleende onderstand aan Willem Johannes Holmes of Holmers niet ten laste dezer gemeente kan worden gebragt."

Gedeputeerde Staten van Noordhollandd zijn, even als het Gemeentebestuur van Amsterdam, van oordeel, dat de verpleegde in den zin van art. 28, al. 8, der armenwet niet kan worden gezegd een verlaten kind te zijn, omdat die wetsbepaling op het oog heeft vondelingen en verlaten kinderen, van wie het onbekend is, wie hunne ouders zijn. Zij zien in het vermoeden, dat de vader overleden zou zijn, nog geen voldoenden grond om te beweren, dat de minderjarige het domicilie van onderstand van de moeder zou moeten volgen, daar vermoedelijk overleden ouders eerst dan met overledenen worden gelijkgesteld, wanneer de regter heeft beslist, dat er regtsvermoeden van overlijden bestaat. Gedeputeerde Staten adviseren daarom, op grond van art. 32, laatste lid, der armenwet en art. 284 van het Burgerlijk Wetboek, tot aanwijzing van de gemeente Edam.

Nadere memoriën zijn bij den Raad van State niet ingediend.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Twee-en-dertigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 22 *December* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 7 dezer, n°. 15, houdende beschikking op *het beroep van J. J. Bantzinger, Ingeland van den polder Middelburg, tegen eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Zeeland, houdende afwijzing zijner bezwaren tegen den aanslag van lasten, van zijne gronden in dien polder geheven* (zie het verslag over deze zaak op blz. 281—283).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van J. J. Bantzinger, te Gouda, Ingeland van den polder Middelburg, onder Reeuwijk, daarbij in beroep komende van eene resolutie van Gedeputeerde staten van Zuidholland van den 27 Julij 1869, n°. 41, omtrent den aanslag zijner landerijen in de polderlasten van gezegden polder;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 3 Mei 1869, n°. 60;

Op de voordragt van onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 30 November 1869, n°. 162, 3de Afdeeling;

Overwegende, dat de vergadering van stemgeregtigde Ingelanden op 3 Februarij 1869 heeft vastgesteld de begrooting voor den polder Middelburg voor het loopende jaar, en tevens heeft bepaald het bedrag van den jaarlijkschen omslag;

dat de adressant tegen den aanslag zijner landerijen bezwaren heeft ingebragt bij

Gedeputeerde Staten, daarbij bewerende, dat de begrooting voor 1869 was vastgesteld, vóór nog de rekeningen over 1867 en 1868 waren opgemaakt, en dat het bedrag van den omslag was bepaald, vóórdat er een gaarderboek was vastgesteld; voorts dat hij, volgens obligatiën, ten laste van den polder, van dezen te vorderen had eene som van ƒ43.30, welke inschuld, naar de bedongen voorwaarden, in compensatie zou moeten worden gebragt met de verschuldigde polderlasten;

dat Gedeputeerde Staten hem hebben te kennen gegeven, dat zij niet bevoegd waren in die zaak hunne tusschenkomst te verleenen; dat, volgens art. 64, litt. *b*, van het algemeen reglement voor de polders in de provincie Zuidholland, aan de stemgeregtigde Ingelanden is opgedragen het vaststellen der begrooting en de bepaling van het bedrag van den jaarlijkschen omslag;

dat, na de vaststelling van den omslag en de invorderbaar-verklaring van het kohier, geene andere weg om daartegen op te komen meer openstaat dan die, naar mate van de onderscheiding, dáár gemaakt, is aangewezen in de artt. 13 en 15 der wet van den 9 October 1841 (*Staatsblad* n°. 42) *betrekkelijk de magt der hooge en andere heemraadschappen, dijk- en polderbesturen*, zoodat in den tegenwoordigen stand der zaak eene voorziening van adressant, hetzij bij Gedeputeerde Staten, hetzij bij Ons, tot geene beslissing van het geschil kon noch kan leiden;

Gelet op de artt. 64, *b*, 85, 91, 93 en 95 van het algemeen reglement voor de polders in de provincie Zuidholland, goedgekeerd bij Koninklijk besluit van den 24 Augustus 1856, n°. 63 (*Provinciaal blad* van 12 September 1856, n°. 99), en op de artt. 12, 13 en 15 der wet van den 9 October 1841 (*Staatsblad* n°. 42);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn bij Ons ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 7 December 1869.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) Fock.

(*get.*) WILLEM.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
van Heeckeren van Kell.

2°. van den 7 dezer, n°. 17, houdende beschikking op *het beroep van den Gemeenteraad van Herwen en Aerdt en van D. Stokman, te Lobith (gemeente Herwen en Aerdt), van een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland, houdende, dat genoemde Stokman als lid van den Raad dier gemeente kan worden toegelaten* (zie het verslag over deze zaak op blz. 309—311).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op de adressen van den Gemeenteraad van Herwen en Aerdt en van

D. Stokman, te Lobith, daarbij in beroep komende tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van den 7 September 1869, n°. 58, waarbij D. Stokman niet is toegelaten als lid van genoemden Gemeenteraad;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 23 November 1869, n°. 70;

Op de voordragt van onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 1 December 1869, no. 163, 2de afdeeling;

Overwegende, dat, bij de op 20 Julij 1869 in de gemeente Herwen en Aerdt plaats gehad hebbende stemming voor drie leden van den Gemeenteraad, zijn ingeleverd 103 stembriefjes, waarvan één van onwaarde is verklaard, als zijnde bestemd voor de verkiezing van een lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal; dat derhalve de volstrekte meerderheid bedroeg 52 stemmen; dat zijn verkregen door W. F. d'Harvant 64, door C. I. H. van Embden 54, door J. Goris 51, door D. Stokman 39 en door verschillende andere personen een minder getal stemmen, waaronder eene stem, uitgebragt op Goris, zonder aanduiding van voornaam, terwijl behalve J. Goris nog twee personen, dien familienaam voerende, in de gemeente wonen en verkiesbaar zijn; dat door het Stembureau is verklaard, dat W. F. d'Harvant en C. I. H. van Embden de volstrekte meerderheid van stemmen hadden verkregen, en dat eene herstemming moest plaats hebben tusschen J. Goris en D. Stokman; dat bij deze herstemming, welke op 3 Augustus daaraanvolgende plaats had, D. Stokman is gekozen; dat den 17 Augustus de drie aldus gekozenen door den Gemeenteraad als leden zijn toegelaten, en dat J. Goris tegen dat besluit, voor zooveel het betreft de toelating van D. Stokman, bij Gedeputeerde Staten van Gelderland in beroep is gekomen;

dat Gedeputeerde Staten bij hun besluit van den 7 September jl. hebben beslist, dat D. Stokman niet als raadslid kon worden toegelaten, op grond, dat, wat het voor de verkiezing van een lid van de Tweede Kamer bestemde stembriefje betreft, dit briefje geen der gebreken bevat, door art. 61 der kieswet als redenen van nietigheid aangewezen; dat met de stem, op Goris, zonder aanduiding van voornaam, uitgebragt, het aftredende raadslid J. Goris moet geacht worden te zijn bedoeld; dat J. Goris derhalve bij de eerste stemming de volstrekte meerderheid van stemmen had verkregen, en alzoo door het Stembureau als lid van den Raad had moeten zijn geproclameerd;

dat zoowel de Gemeenteraad van Herwen en Aerdt als D. Stokman tegen deze beslissing bij Ons in beroep zijn gekomen; en dat door den laatstgenoemde daarbij nog is beweerd, dat J. Goris, door tegen de bevolene herstemming niet in verzet te komen, maar integendeel zonder protest daartoe mede te werken, moet geacht worden daarin te hebben berust en het regt verloren had zich daarover te bezwaren;

dat echter dit laatste beweren ongegrond is; dat toch bezwaren tegen eene verkiezing niet in behandeling kunnen komen, en dus ook niet behoeven te worden ingediend dan na afloop van het verkiezingswerk, dat is, nadat door het Stembureau is verklaard, wie tot lid van den Gemeenteraad is verkozen, omdat eerst daarna door den Raad de beslissing omtrent de al of niet toelating, bedoeld in art. 31 der gemeentewet, kan worden genomen;

dat voorts J. Goris als raadslid, vogens art. 33 der gemeentewet, ontwijfelbaar de bevoegdheid had om tegen de beslissing van den Raad bij Gedeputeerde Staten bezwaren in te brengen;

dat, wat betreft de stem, uitgebragt op Goris, zonder aanduiding van voornaam, voorkomende op een stembriefje, waarop behalve dezen naam ook die der twee andere aftredende raadsleden zijn gesteld, teregt door Gedeputeerde Staten is beslist, dat deze aan het aftredende lid Goris moest worden toegekend; dat toch moet worden aangenomen, dat, indien de kiezer, die deze stem uitbragt, het aftredend lid Goris door een der beide andere personen van dien naam had willen doen vervangen, hij

dit door eene meer naauwkeurige en duidelijke omschrijving zou hebben te kennen gegeven; dat daarenboven op geen dezer beide personen stemmen zijn uitgebragt, waaruit blijkt, dat zij bij deze verkiezing voor het lidmaatschap van den Raad niet in aanmerking kwamen;

dat, wanneer deze stem wordt gevoegd bij de overige 51, die door het Stembureau aan J. Goris zijn toegekend, hij reeds bij de eerste stemming de volstrekte meerderheid heeft verkregen, en er dus geene herstemming had moeten zijn uitgeschreven;

dat, onder deze omstandigheden, de vraag omtrent de geldigheid van het door het Stembureau van onwaarde verklaarde stembriefje, hetgeen toch geene verandering kan brengen in het cijfer, voor de volstrekte meerderheid vereischt, buiten beslissing kan blijven;

Gezien artt. 10, 33 en 36 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85;)

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging van de uitspraak van Gedeputeerde Staten van Gelderland van 7 September 1869, n°. 58, de door de adressanten daartegen ingebragte bezwaren ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 7 December 1869.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) Fock.

(*get.*) WILLEM.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

van Heeckeren van Kell.

3°. van den 13 dezer, n°. 18, houdende beschikking op *het beroep van den Raad der gemeente Axel en van S. A. de Smidt en A. van Overstraten Kruysse van een besluit van Gedeputeerde Staten van Zeeland, waarbij is verklaard, dat genoemde heeren ten onregte door den Gemeenteraad als raadsleden zijn toegelaten* (zie het verslag over deze zaak op blz. 294—301).

Het besluit is van den volgenden inhoud

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Gezien de stukken betreffende het op Ons gedaan beroep van den Gemeenteraad van Axel en van S. A. de Smidt en A. van Overstraten Kruysse tegen het besluit, van Gedeputeerde Staten van Zeeland van 3 September jl., n°. 69, waarbij is beslist, dat de beide genoemde heeren ten onregte als leden van dien Gemeenteraad zijn toegelaten;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van den 1 December 1869, n°. 66;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 9 December 1869, n°. 155, 2de Afdeeling;

Overwegende:

dat de grond der door Gedeputeerde Staten van Zeeland uitgesprokene vernietiging van het besluit des Gemeenteraads van Axel, houdende toelating der raadsleden de Smidt en van Overstraten Kruysse, daarin is gelegen, dat drie stemmen, uitgebragt op J. of Jan Dees, door het Bureau van stemopneming hadden moeten geteld zijn bij de zestien stemmen, uitgebragt op J. of Jan Dees Azn., in welk geval dezen, als hebbende 19 stemmen op zich vereenigd, in de herstemming had moeten komen, in plaats van J. Cappon, die slechts 17 stemmen bekwam en ten onregte op de lijst voor de herstemming werd geplaatst;

dat echter aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) bij onderzoek gebleken is, dat er werkelijk drie personen, J. Dees genaamd, te Axel wonen, allen bezittende de vereischten om tot lid van den Gemeenteraad te worden gekozen, en dat J. of Jan Dees Abrz., op wien 16 stemmen waren uitgebragt, gewoonlijk aldus wordt aangeduid ter onderscheiding van zijne naamgenooten; waaruit volgt, dat de stemmen, enkel op J. of Jan Dees uitgebragt, onder deze omstandigheden, niet aan J. Dees Abrz. kunnen worden toegerekend;

dat Gedeputeerde Staten, op *dien* grond hun besluit nemende, uitdrukkelijk verklaard hebben het onnoodig te achten, het punt te onderzoeken, dat door een adres van kiezers ter hunner kennisse was gebragt, of een aantal van 23 stemmen, uitgebragt op Reinier van de Ree, waarvan eene met de bijvoeging „landbouwer" en 9 op R. van de Ree, te zamen alzoo 32 stemmen, teregt door het Stembureau waren van onwaarde verklaard, als geen persoon duidelijk aanwijzende;

dat die vraag ontkennend moet beantwoord worden, omdat, al moge er buiten den landbouwer R., dat is Reinier van de Ree, te Axel, nog één persoon van dien naam zijn, die als *arbeider* bij hem in dienst is, omtrent de bedoeling der 32 kiezers geen redelijke twijfel kon bestaan, daar de bedoelde persoon ook onder dien naam, zonder verdere aanduiding, gelijk hij zich pleegt te schrijven, in advertentiën in een dagblad voor het lidmaatschap van den Raad was aanbevolen, en zelfs de oproepingsbrief, aan hem als kiezer door den Burgemeester toegezonden, was geadresseerd aan Reinier van de Ree; onder welke omstandigheden mag worden aangenomen, dat de kiezer, die zijne stem op den arbeider van de Ree had willen uitbrengen, door eene bepaalde bijvoeging van die bedoeling zoude hebben doen blijken;

dat, waren die 32 stemmen niet van onwaarde verklaard, Reinier van de Ree op de lijst voor de herstemming had behooren te worden gesteld;

Gezien art. 36 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de door Gedeputeerde Staten, bij besluit van 3 September 1869, n°. 69, gedane uitspraak te handhaven.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 13 December 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van den Raad der gemeente Maastricht van eene beschikking van Gedeputeerde Staten van Limburg, houdende toevoeging van een post aan de begrooting dier gemeente voor 1869, ter bestrijding van de kosten van de weder-oprigting der dienstdoende schutterij.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad DE JONGE. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad DE JONGE: Mijne Heeren! Bij Zijner Majesteits besluit van 19 September 1867 (*Staatsblad* nº. 99) werd, uit overweging, dat de dienstdoende schutterij te Maastricht, waar zij in 1828 was opgerigt, in November 1830 bij maatregel van het toenmalig militair gezag is ontbonden en dat aldaar sedert dien tijd geen schutterij heeft bestaan, — bepaald, dat aan de wet van 11 April 1827 (*Staatsblad* nº. 17), betrekkelijk de schutterijen, te Maastricht weder uitvoering zou worden gegeven, te rekenen van den 1 Januarij 1868.

Toen aan dat besluit gevolg zou worden gegeven, rees te Maastricht de vraag, of de inschrijving voor de schutterij in het loopende jaar zich moest uitstrekken tot allen, die op 1 Januarij 1868 hun 25ste jaar waren ingetreden en hun 34ste jaar niet hadden volbragt, dan wel slechts tot hen, die op 1 Januarij 1868 hun 25ste jaar ingetreden en alzoo in 1843 geboren waren.

De Commissaris des Konings in Limburg, deze vraag aan het oordeel van den Minister van Binnenlandsche Zaken onderwerpende, adviseerde tot eene beantwoording in eerstgemelden zin; en de Minister gaf, bij missive van 16 April 1868 (*Provinciaal blad* nº. 53), te kennen, dat hij het gevoelen van dien staats-ambtenaar deelde.

Ten gevolge van dit ministerieel te kennen geven, werden door de administratieve autoriteiten in Limburg de noodige bevelen uigevaardigd om in Maastricht en andere gemeenten, in hetzelfde geval verkeerende, de inschrijving voor de schutterij te doen plaats hebben van alle ingezetenen, die op 1 Januarij 1868 hun 25ste jaar waren ingetreden en hun 34ste jaar niet hadden volbragt.

Tegen deze wijze van uitvoering is de Gemeenteraad van Maastricht opgekomen bij een adres aan Zijne Majesteit den Koning, de dagteekening dragende van 19 Mei 1868. De Raad betoogde daarin, dat de invoering der wet op de schutterijen in 1828 blijkens Zijner Majesteits eigen besluit van 17 September 1867 (*Staatsblad* nº. 99) had plaats gehad, bij welke invoering Zijner Majesteits doorluchtige voorganger gebruik had gemaakt van de bevoegdheid, bij art. 84 aan den Koning voorbehouden, en dat op dit oogenblik, na 40 jaren, niet meer ten tweeden male de exceptionnele oproeping van alle seriën kon plaats hebben;

dat het thans te Maastricht geene eerste oprigting, maar, blijkens het aangehaald besluit van Zijne Majesteit, eene weder-invoering geldt van eene opgerigte, doch later bij maatregel van het toenmalig militair gezag in Maastricht ontwapende, schutterij;

dat alzoo, ingevolge art. 3 van het Koninklijk besluit van 21 Maart 1828 (*Staatsblad* nº. 6), de inschrijving zich tot zoodanige ingezetenen moest bepalen, die op den 1 Januarij 1868 hun 25ste jaar zijn ingetreden;

dat, daargelaten de onmogelijkheid, waarin zich de ingezetenen hebben bevonden om aan hunnen publiekregtelijken toestand ten opzigte der schutterij verandering te brengen en aan de wet van 1827 te voldoen, zooveel zeker is, dat de gelijktijdige bijeenroeping van alle ligtingen tot oprigting en oefening eene verwarring en verzwaring der maatschappelijke betrekking te weeg brengt, die in dezelfde gemeente niet ten tweeden male kan plaats hebben;

dat ook een aantal ingezetenen van de milde bepalingen tot vrijstelling, die zij misschien hadden kunnen doen gelden, buiten hunne schuld verstoken zullen zijn;

dat de Raad derhalve de hoop durfde koesteren, dat binnen de gemeente Maastricht niet verder zou worden gegaan dan de duidelijke letter der wet toelaat, en dat de administratieve autoriteiten zouden worden uitgenoodigd art. 6 van de wet op eene normale wijze, die met eene gezonde wets-interpretatie strookt, toe te passen.

Mits welk de Raad verzocht, dat, bij de uitvoering der wet van 11 April 1827, niet ten tweeden male de exceptieve bepaling van art. 84 worde toegepast; en, voor het geval de Minister van Binnenlandsche Zaken reeds definitief mogt hebben beslist tegen de meening van den Raad, dat alsdan Zijne Majesteit, overeenkomstig art. 23 der wet van 21 December 1861 (*Staatsblad* n°. 129) en met inachtneming van de termijnen en formaliteiten van oproeping en van voordragt, vooraf moge inwinnen het advies van den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur), ten einde, nadat deze administrative vraag van weêrszijden bij dat hooge Staatsligchaam zou zijn onderzocht en toegelicht, zoodanig te statueren als bevonden zal worden te behooren;

eindelijk, dat in allen gevalle, hangende Zijner Majesteits overwegingen, de bevolene inschrijving van de seriën, die op 1 Januarij 1868 hun 26ste jaar reeds waren ingetreden, door Zijne Majesteit moge worden geschorst.

Daarop is gevolgd de beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van den 29 Mei 1868, waarbij de Minister, namens den Koning, aan den Raad van Maastricht te kennen geeft: dat, ofschoon aan de wet van den 11 April 1827 (*Staatsblad* n°. 17) in die gemeente een begin van uitvoering gegeven en aldaar in 1828 eene dienstdoende schutterij opgerigt geworden is, die schutterij echter reeds in 1830 bij maatregel van het toenmalig militair gezag ontbonden en sedert niet weder is opgerigt; dat daardoor de in 1828 plaats gehad hebbende oprigting feitelijk is te niet gedaan; dat thans bij Zijner Majesteits besluit van den 4 Januarij 1868 (*Staatsblad* n°. 6) bevolen is de weder-oprigting eener dienstdoende schutterij te Maastricht; dat uit art. 84 der genoemde wet de bedoeling van den wetgever blijkt, dat, bij de oprigting der schutterij in eene gemeente, deze dadelijk worde gebragt op de sterkte, in art. 23 gevorderd, en de last worde verdeeld over de ingezetenen tusschen het 25ste en 34ste jaar; dat, werd de inschrijving voor de schutterij in de gemeente Maastricht, overeenkomstig het verlangen van den Gemeenteraad, thans beperkt tot de ingezetenen, welke op den 1 Januarij 1868 hun 25ste jaar zijn ingetreden, aan den eisch der wet, dat de schutterijen zullen sterk zijn twee man van iedere honderd zielen in elke gemeente, in 1868 en de volgende jaren niet zou kunnen worden voldaan; dat art. 3 van het Koninklijk besluit van den 21 Maart 1828 (*Staatsblad* n°. 6), waarop de Gemeenteraad zich beroept, slechts geldt voor gemeenten, waar de schutterij sedert hare oprigting voortdurend is in stand gebleven, geenszins voor eene gemeente, waar sedert 1830 geene schutterij heeft bestaan; voorts dat de inschrijving van alle mannelijke ingezetenen, die op den 1 Januarij 1868 hun 25ste jaar zijn ingetreden en hun 34ste niet hebben voleindigd, in volkomene overeenstemming is met de hoofdbepaling omtrent de verpligting tot schutterlijke dienst, vervat in art. 1 der wet van den 11 April 1827 (*Staatsblad* n°. 17), terwijl anders alle ingezetenen, die het 25ste jaar hebben bereikt, in de eerstvolgende jaren zonder loting schutterpligtig zouden zijn en blijven; dat derhalve aan het verzoek van den Gemeenteraad niet kon worden voldaan; en dat deze zaak, in haren tegenwoordigen stand, volgens het oordeel des Ministers, niet is een geschil van bestuur, bedoeld in art. 23 der wet van den 21 December 1861 (*Staatsblad* n°. 129).

Na ontvangst van deze afwijzende beschikking van den 29 Mei 1868, heeft de Raad zich andermaal bij een tweede adres van den 17 Julij 1868 tot Zijne Majesteit gewend, daarbij terugkomende op het vroeger ingediende en alsnog verzoekende, dat op dat vorige adres eene gunstige beschikking mogt worden genomen.

Op dit tweede adres heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken namens Zijne Majesteit, bij beschikking van den 27 Julij 1868, kortelijk en andermaal afwijzend geantwoord.

Intusschen had de inschrijving en loting te Maastricht plaats tot zamenstelling van de bij Zijner Majesteits besluit van 4 Januarij 1868 (*Staatsblad* n°. 6) bepaalde sterkte op 542 man; de inschrijving geschiedde ten aanzien van de manspersonen, geboren in 1834 tot en met 1843.

Tevens werd op de gemeentebegrooting van Maastricht (dienst 1868) bij raadsbesluit van 13 Februarij 1868 gebragt een suppletoire post *„wegens kosten der eerste oprigting van de schutterij,* groot *f* 7.900.„

Dit crediet was, blijkens de door het Gemeentebestuur gemaakte berekening, toereikend tot dekking van de kosten der geheele sterkte van de schutterij, zoo als die sterkte bij Zijner Majesteits besluit van 4 Januarij 1868 (*Staatsblad* n°. 6) was bepaald.

Op dat crediet werd intusschen slechts voor een klein gedeelte beschikt; en de Gemeenteraad besloot op 5 Maart 1869 om van het gedeelte, waarover niet was beschikt, slechts één tiende of een bedrag van *f* 750 over te schrijven op de gemeentebegrooting van 1869, dewijl de Raad van oordeel was, dat in 1869, even als in 1868, slechts een gedeelte van de bepaalde sterkte der schutterij tot de dienst kon worden opgeroepen.

Gedeputeerde Staten weigerden, bij hun besluit van 21 Mei 1869, het raadsbesluit van den 5 Maart te voren goed te keuren.

Hierop volgde een raadsbesluit van 30 Junij 1869, strekkende tot wijziging der gemeentebegrooting van 1868 en 1869, o. a. in dien zin, dat van den post van uitgaaf der alsnu geslotene dienst 1868 *„Kosten der eerste oprigting van de schutterij„* zou worden afgeschreven eene som van *f* 7,400, en dat de begrooting voor 1869 zou worden aangevuld met een crediet van *f* 1500, eveneens voor *kosten van eerste oprigting der schutterij.„*

Ook aan dat raadsbesluit van 30 Junij weigerden Gedeputeerde Staten hunne goedkeuring bij resolutie van 16 Julij ll., daarbij overwegende o. a.: dat de bedoelde wijzigingen eigenlijk de strekking hebben om het bij de begrooting van 1868 geraamd crediet van *f* 7,900 wegens kosten der dienstdoende schutterij te verminderen met *f* 5,900, en dat crediet voor de twee dienstjaren te brengen op een gezamenlijk bedrag van slechts *f* 2000; dat, met het oog op de artt. 13 en 14, laatste lid, der wet van 1827, in verband met den te Maastricht bestaanden toestand, Gedeputeerde Staten genoodzaakt zijn hunne goedkeuring te onthouden aan de beoogde begrootings-wijzigingen, daar eene goedkeuring daarvan in zich zou sluiten de beoordeeling der vraag over de al dan niet regelmatigheid der plaats gehad hebbende inschrijving van schutterpligtigen, waartoe Gedeputeerde Staten zich onbevoegd rekenen; dat eene som van *f* 1500 ten eenemale onvoldoende te achten is, ook met het oog op de berekeningen, in Februarij 1868 door het Gemeentebestuur zelf gemaakt, om de kosten der dienstdoende schutterij, zoo als die ingevolge de plaats gehad hebbende inschrijving en loting zal zijn zamengesteld, te bestrijden.

Nadat, onder dagteekening van 13 Augustus ll., de Gemeenteraad volhard had bij zijn besluit van 30 Junij, hebben Gedeputeerde Staten op 3 September daaraanvolgende, lettende op de wet van 11 April 1827 (*Staatsblad* n°. 17) en op art. 212 der gemeentewet, besloten: 1°. aan hoofdstuk X der begrooting van uitgaven der gemeente Maastricht voor het dienstjaar 1869 een nieuw artikel toe te voegen met de volgende omschrijving: *„kosten van de wederoprigting der dienstdoende schutterij„* naar aanleiding van Zijner Majesteits besluit van 19 September 1867 (*Staatsblad* n°. 99), en zulks tot een bedrag van *f* 7,400; en 2°. den Gemeenteraad uit te noodigen om, binnen eene maand na dagteekening van hun besluit, de middelen voor te dragen, waardoor de aldus verhoogde begrooting van uitgaven zal worden gedekt.

De Gemeenteraad van Maastricht heeft gemeend aan punt 2 der resolutie van Gedeputeerde Staten van den 3 September ll. geen gevolg te moeten geven, maar heeft, onder dagteekening van 28 October ll., besloten om bij Zijne Majesteit tegen voormelde resolutie van 3 September te komen in hooger beroep, zich daarbij gedragende aan den inhoud zijner vroeger te dezer zake aan Hoogstdezelve ingediende verzoekschriften.

Verdere memoriën zijn er niet ingediend; en ik meen hiermede voor rapport te kunnen volstaan.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er is een gemagtigde tegenwoordig. Heeft de gemagtigde ook eenige inlichtingen te geven of te vragen?

De heer Mr. B. M. VLIELANDER HEIN, Advokaat te 's Gravenhage, licht nader, als gemagtigde van den Gemeenteraad van Maastricht, het door dezen ingestelde beroep toe.

De VOORZITTER: Indien de heeren geene verdere inlichtingen verlangen, gaan wij over tot de volgende zaak. Aan de orde is:

III. *het geschil over het domicilie van onderstand van Gepke Luitzens de Vries.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad MEEUSSEN. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad MEEUSSEN: Mijne Heeren! De behoeftige Gepke Luitzens de Vries is bij besluit van den Burgemeester der gemeente Achtkarspelen in onderstand opgenomen ten laste van het dorp Drogeham en Harkema Opeinde in die gemeente, woonplaats van de behoeftige. Te Drogeham beweerde men: dat zij aldaar niet was geboren; dat hare ouders aldaar nooit hadden gewoond, maar altijd in het dorp Rottevalle; dat de behoeftige eerst in 1838 van Rottevalle was komen wonen te Drogeham; dat de behoeftige dan ook verklaard had geboren te zijn te Rottevalle, gemeente Achtkarspelen, op den 27 Maart 1796, zoo als haar vader haar meermalen, met die bijzonderheden van tijd en plaats, had verklaard; dat zij bereid was dit alles met eede te bevestigen.

Te Rottevalle, gemeente Achtkarspelen, beweerde men: dat de ouders van de behoeftige ook elders dan te Rottevalle hadden gewoond; dat van de geboorte van de behoeftige te Rottevalle niets was bekend en ook niets was gebleken; dat de verklaring van de behoeftige omtrent hare geboorteplaats enkel berustte op hooren zeggen; dat zij in 1838 was gedoopt bij de Christelijk-Afgescheiden gemeente te Drogeham, en dat zij alzoo moest geacht worden aldaar geboren te zijn.

Te Drogeham voerde men tegen deze laatste opmerking aan, dat zoodanige doop op zoo rijpen leeftijd, aangenomen dat hij had plaats gehad, niet kon strekken als wettig vermoeden, dat zij ook te Drogeham zou zijn geboren.

Uit eene missive van den Kerkeraad der Christelijk-Afgescheiden gemeente te Drogeham, in dato 23 December 1867 blijkt, dat de doopboeken däár eerst zijn gehouden in het jaar 1850, en dat van den doop der behoeftige aldaar niets is bekend.

Gedeputeerde Staten van Friesland, wier beslissing werd ingeroepen, hebben op den 3 September 1868 beslist, dat de ingewonnen inlichtingen en aangevoerde feiten niet van dien aard waren om eenige plaats aan te wijzen als de geboorteplaats van de behoeftige.

Toen is het Rijk aangesproken, volgens art. 33 der armenwet. De armlastigheid is door het Rijk niet erkend, en door den Minister van Binnenlandsche Zaken is een nader onderzoek ingesteld.

In de doopboeken der gemeenten, onder welke de verschillende gedeelten van Rottevalle behooren, is niets aangetroffen omtrent den doop van de behoeftige. Maar ten gevolge van dit onderzoek zijn overgelegd: 1°. een extract uit het trouwboek voor den dorpe Rottevalle, waaruit blijkt, dat Luitzen Jacobs en Sjouke Lammerts, beiden van de Rottevalle, ouders van de behoeftige, op den 4 Januarij 1795 te Rottevalle in het huwelijk zijn getreden; 2°. extract uit het register voor de aangave van overlijden in de gemeente Achtkarspelen over 1825, waarin wordt gezegd, dat Luitzen Jacobs de Vries (vader van de behoeftige), zonder beroep, oud 68 jaren, geboren en wonende te Rottevalle, aldaar op den 27 September 1822 was overleden; 3°. twee acten van bekendheid, opgemaakt den 23 October 1826, ten overstaan van den Vrederegter van het kanton Beetsterzwaag ten behoeve van Hielken Luitzens de Vries, jongere zuster van de behoeftige, om een huwelijk te kunnen aangaan; daaruit blijkt, dat vier personen hebben verklaard, dat zij de grootouders van de behoeftige hadden gekend als wonende te Rottevalle, waar de grootvader was overleden in 1776 en de grootmoeder in 1786; dat zij ook gekend hadden Sjouken Lammerts Reitsma, in leven huisvrouw van Luitzen Jacobs de Vries, moeder van Hielken, overleden in de Rottevalle, in het jaar 1803; dat zeven getuigen wel gekend hadden de ouders van Hielken, als gewoond hebbende in de Rottevalle, en dat Hielken aldaar was geboren op den 28 Maart 1798; dat het den getuigen kennelijk was, omdat de eerste getuige was zuster, en de tweede moei van Hielken, en de overigen goede vrienden, die haar van jongs af hadden gekend.

Door den Kantonregter van Beetsterzwaag is op den 3 Julij 1869 onder eede gehoord Sijbe Boomsma, oud 86 jaren, wonende te Dragten, die verklaarde den vader van de behoeftige goed te hebben gekend; dat de behoeftige is geboren op de Langewijk, onder Rottevalle, gemeente Achtkarspelen, alwaar hare ouders destijds woonden.

Op den 14 October is door denzelfden Kantonregter onder eede gehoord de vrouw van genoemden Boomsma, Froukje Hendriks van de Wal, die volgens het proces-verbaal aan zware doofheid leed en zwak van geestvermogens scheen. Zij verklaarde, dat de behoeftige is geboren op de Langewijk, onder Rottevalle, op het gedeelte, dat behoorde onder Achtkarspelen; dat zij meermalen bij de ouders van de behoeftige in huis is geweest.

Nog zijn door den Kantonregter te Bergum op den 12 Augustus 1869 gehoord: 1°. Tiete Eises Sloterdijk, wonende nabij Rottevalle, oud 69 jaar, en 2°. Tieke Mindert van der Meer, wonende nabij Rottevalle, oud 75 jaar. De eerste verklaarde: dat hij omtrent het jaar 1821 of 1822 in kennis is gekomen met den vader van de behoeftige, die toen weduwnaar was en de behoeftige, destijds een meisje van ongeveer 20 jaren, bij zich had; dat de Vries, vader van de behoeftige, toen woonde onder Rottevalle, tusschen de Lange- en Boukewijk, onder de gemeente Achtkarspelen; dat hij aldaar is blijven wonen tot aan zijn dood; dat de ouders van den getuige in 1818 aan de Langewijk zijn gaan wonen; dat toen op de plek, waar later de vader van de behoeftige heeft gewoond, nog geen huis stond; dat de Vries op die plek, waar comparant hem in 1821 of 1822 heeft leeren kennen, is komen wonen als weduwnaar met zijne dochter Gepke; dat het hem onbekend is, waar Luitze de Vries vóór 1821 heeft gewoond, evenzeer waar diens vrouw is overleden en waar de behoeftige geboren is. — De tweede getuige verklaarde: dat hij den vader van de behoeftige heeft weten te wonen op de Langewijk, onder Achtkarspelen; dat hij niet weet, in welk jaar hij dáár is komen wonen, maar wel dat, toen hij zich dáár kwam vestigen, de Vries weduwnaar was en twee dochters bij zich had, Gepke en Hielke; dat Gepke toen ongeveer 20 jaar oud zal zijn geweest; dat hij wel weet, dat de vader van Gepke, vóórdat hij van de Langewijk kwam wonen, gewoond heeft op onderscheiden plaatsen onder Rottevalle, o. a. in een huis met twee kamers, onder de

gemeente Smallingerland; dat hij zich niet herinnert de Vries met zijne vrouw anders elders als te zamen wonende gekend te hebben dan in dat huis met twee kamers; dat de vrouw toen aan de tering leed en aan die kwaal is overleden; doch dat hij niet weet, of zij toen nog woonden in dat huis met twee kamers; dat hij echter van zijne zuster meermalen heeft vernomen, dat zij dáár toen nog woonden; dat hij niet weet, in welk gedeelte van Rottevalle de behoeftige geboren is.

In dit geschil van bestuur, hetwelk den 13 November ll. bij deze Afdeeling van den Raad van State is aanhangig gemaakt, zal alsnu een ontwerp van besluit aan Zijne Majesteit moeten worden voorgedragen.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn in deze zaak geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

Drie-en-dertigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 29 *December* 1869.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, de Minister van Staat, Mr. Æ. Baron MACKAY VAN OPHEMERT EN ZENNEWIJNEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Jhr. Mr. W. A. C. de Jonge,
Mr. K. A. Meeussen,
Mr. G. de Vries,
Mr. C. H. B. Boot.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

De VOORZITTER: Ik open deze vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

I. Bij deze Afdeeling zijn ingekomen de volgende Koninklijke besluiten, als:

1°. van den 19 dezer, n°. 11, houdende beschikking op *het adres van J. B. van Oort, te Utrecht, houdende bezwaren tegen de soda- fabriek van Smits en de Wolff, te Utrecht* (zie het verslag over deze zaak op blz. 245—248).

Het besluit is van den volgenden inhoud :

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van J. B. van Oort, te Utrecht, houdende bezwaren tegen de fabriek van soda en andere chemicaliën van de firma Smits en de Wolff, te Utrecht;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 8 December 1869, n°. 54;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 15 December 1869, n°. 212, 12de Afdeeling;

Overwegende: dat de vergunning tot oprigting dezer fabriek, destijds alleen bestemd voor de vervaardiging van zwavelzuur, salpeterzuur en zoutzuur, oorspronkelijk is verleend bij besluit van Gedeputeerde Staten van Utrecht van 9 Mei 1835;

dat door hetzelfde Collegie, bij besluit van 17 September 1863, n°. 36, vergunning is verleend om die fabriek te mogen veranderen en vergrooten voor de bereiding ook van zwavelzuurijzer, van soda en van andere chemicaliën, zulks onder voorwaarde, dat de inrigting der fabriek zou zijn onderworpen aan het toezigt van het

Gemeentebestuur van Utrecht; dat geene grondstoffen uit de fabriek zullen mogen worden afgespoeld, noch vlocistoffen of eenig afval uit de fabriek op eenigerlei wijze in de nabijgelegen slooten of vaarten of in de rivier de Vecht zullen mogen worden afgevoerd, en dat het Gemeentebestuur van Utrecht bevoegd zal zijn de fabriek ten allen tijde te doen onderzoeken;

dat de adressant in zijn aan Ons ingediend verzoekschrift zich thans beklaagt, dat hij ten gevolge van de van die fabriek afkomstige schadelijke dampen en uitloziugen groot nadeel ondervindt voor zijn aan de fabriek grenzend warmoeziersland, waarvan de vruchten daardoor herhaaldelijk geheel verwoest zijn, en verzocht, dat door Ons de noodige bevelen mogen worden gegeven, opdat hem herstel zijner grieven en waarborg voor verdere schade worde verleend; dat, naar aanleiding van dit beklag, aan twee deskundigen, met name Dr. E. H. von Baumhauer en Dr. P. I. van Kerckhoff, Hoogleeraar te Utrecht, is opgedragen een onderzoek in te stellen, of het mogelijk is door het geven van nadere voorschriften aan het nadeel, hetwelk ten gevolge der fabriek wordt ondervonden, te gemoet te komen; dat evenwel de van deze deskundigen ontvangen berigten de overtuiging hebben gegeven, dat in de bedoelde fabriek, ter voorkoming van de verspreiding van schadelijke gassen in de dampkringslucht, de voorzorgsmaatregelen zijn genomen, welke de wetenschap aangeeft, en in andere fabrieken van dien aard worden aangewend; en dat het niet is gebleken, dat aan de fabrikanten nadere voorwaarden zouden kunnen worden opgelegd, waardoor op eenigzins afdoende wijze aan het door de naburen ondervonden nadeel zou kunnen worden te gemoet gekomen, vooral omdat de meerdere of mindere ontsnapping van gassen uit de fabriek altijd afhankelijk blijft van de meerdere of mindere zorg, waarmede de werkzaamheden worden geleid, en van het plaats grijpen van ongelukken in de fabriek; dat tot eene intrekking der verleende vergunning niet kan worden overgegaan, zoolang de daarbij gestelde voorwaarden door de fabrikanten worden nageleefd; dat de schadevergoeding voor geleden nadeel niet door Ons kan worden verleend, maar bij den burgerlijken regter moet worden gevraagd;

Gezien het Koninklijk besluit van 31 Januarij 1824 (*Staatsblad* n°. 19), rakende de vergunningen tot het oprigten van fabrieken en trafieken;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat er geene termen zijn om op het verzoek van den adressant gunstig te beschikken.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 19 December 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Directeur van het Kabinet des Konings,

VAN HEECKEREN VAN KELL.

2°. van den 20 dezer, n°. 13, houdende beschikking op *het beroep van N. W. van der Hulst c. s., landbouwers en kooplieden te Gramsbergen* (*provincie Overijssel*), *van besluiten van Gedeputeerde Staten van Drenthe, houdende goedkeuring van de instelling van markten te Dalen* (zie het verslag over deze zaak op blz. 307—309).

Het besluit is van den volgenden inhoud:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van N. W. van der Hulst c. s., landbouwers en kooplieden, wonende te Gramsbergen (provincie Overijssel), daarbij Onze voorziening inroepende tegen besluiten van Gedeputeerde Staten van Drenthe, waarbij magtiging is verleend tot het instellen van jaarmarkten in de gemeente Dalen;

Den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) gehoord, advies van 8 December 1869, n°. 67;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 16 December 1869, n°. 207, 7de Afdeeling;

Overwegende: dat Gedeputeerde Staten van Drenthe bij hunne resolutiën van 10 Februarij 1857, n°. 29—1 Maart 1865, n°. 5, en 20 Januarij 1869, n°. 4, hebben goedgekeurd besluiten van den Gemeenteraad van Dalen tot het houden van jaarmarkten op de in die besluiten vermelde dagen;

dat de adressanten, ingezetenen der provincie Overijssel, beweren, dat hunne belangen daardoor zijn benadeeld, en krachtens Ons besluit van 4 September 1850 (*Staatsblad* n°. 57) daartegen bij Ons bezwaren hebben ingebragt; dat in hun verzoekschrift te kennen wordt gegeven, dat de markt te Coevorden, die tot nog toe door hen werd bezocht, door het instellen der markten te Dalen bijna geheel zou zijn te niet gedaan, en dat zij nu verpligt zouden zijn met hunne paarden, beesten en andere handelsartikelen de markt te bezoeken te Dalen, welke gemeente een uur gaans verder van hunne woonplaats verwijderd is dan Coevorden; dat dit nadeel, aangenomen al, dat het werkelijk bestaat, niet van dien aard is om te regtvaardigen een verbod tot het houden der door Dalen verlangde markten;

Gezien art. 195 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85) en art. 2 van Ons besluit van 4 September 1850 (*Staatsblad* n°. 57;)

Hebben goedgevonden en verstaan:

de bezwaren der adressanten ongegrond te verklaren en de bovengenoemde besluiten van Gedeputeerde Staten van Drenthe goed te keuren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

'sGravenhage, den 20 December 1869.

(*get.*) WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
(*get.*) FOCK.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
VAN HEECKEREN VAN KELL.

De VOORZITTER: Thans is aan de orde:

II. *het beroep van het Gemeentebestuur van Winschoten van een besluit van Gedeputeerde Staten van Groningen, houdende definitieve vaststelling der begrooting van de dienstdoende schutterij voor die gemeente voor* 1869.

In die zaak is rapporteur de Staatsraad Meeussen. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad Meeussen: Mijne Heeren! Bij Koninklijk besluit van den 8 Februarij 1868 (*Staatsblad* nº. 20) werd bevolen, dat er in de gemeente Winschoten eene dienstdoende schutterij zou worden opgerigt.

De begrooting der gemeente werd op den bij de wet bepaalden tijd aan den Raad aangeboden door Burgemeester en Wethouders, voor het dienstjaar 1869. Daarop kwam voor een post in uitgaaf, *kosten van de schutterij*, *f* 100. In de memorie van toelichting werd met betrekking tot dezen post gezegd: "Voor kosten van de schutterij is *f* 100 geraamd. Ook deze gemeente is bij Koninklijk besluit van den 8 Februarij 1868 (*Staatsblad* nº. 20) aangewezen tot het houden eener dienstdoende schutterij, waardoor een drukkende finantiële last op hare schouders is gelegd."

"Het valt moeijelijk te bepalen, of het geraamd bedrag toereikend zal zijn. Men vleit zich, dat zulks in de toekomst toestemmend zal kunnen worden beantwoord. Mogt het tegendeel blijken, dan zal de post behooren te worden aangevuld."

Den 22 Maart 1869 droeg de Schuttersraad de begrooting voor de dienstdoende schutterij over het dienstjaar 1869 aan den Raad voor, in uitgaaf ad *f* 1860, en in ontvang dezelfde som. Bij missives van 10 April en 1 Mei daaraanvolgende gaf de Gemeenteraad te kennen, dat, volgens de duidelijke slotbepaling van art. 34 der wet op de schutterijen, de begrooting voor de schutterij behoort te worden ingezonden niet *in* het jaar, waarin zij moet dienen, maar vóór den aanvang van dat jaar en wel zoo tijdig, dat zij bij het ontwerpen der gemeentebegrooting, waarvan ze een deel moet uitmaken, in behandeling kan worden genomen; en dat de Raad dus de begrooting der kosten van de schutterij niet goedkeuren kon.

Op den 22 Junij jl. hebben Gedeputeerde Staten der provincie Groningen, op grond, dat bij art. 34 der wet op de schutterijen van 11 April 1827 (*Staatsblad* nº. 17) is voorgeschreven, dat telken jare aan den Gemeenteraad eene begrooting van de kosten der schutterij moet worden aangeboden en door den Raad vastgesteld, en dat art. 205 der gemeentewet bepaalt, dat de uitgaven, krachtens bijzondere wetten aan de gemeente opgelegd, op de begrooting der gemeente moeten worden gebragt, — Burgemeester en Wethouders uitgenoodigd om, bijaldien de Raad weigerachtig mogt blijven, te doen hetgeen waarin de Raad nalatig zoude zijn.

Tot staving van deze aanschrijving voerden Gedeputeerde Staten aan, dat het voorschrift van art. 34 der schutterijwet de strekking heeft om orde en regelmaat in het geldelijk beheer te bevorderen; maar dat daarbij niet is voorgeschreven, dat de begrooting voor de kosten der schutterij even als voor de gemeentebegrooting vier maanden vóór den aanvang van het volgende dienstjaar aan den Gemeenteraad moet zijn aangeboden; dat dit ook niet altijd doenlijk zou zijn en in dit geval niet doenlijk is geweest, omdat de organisatie der schutterij te Winschoten eerst in de eerste helft van het jaar 1869 is tot stand gekomen; en dat het volgens de toelichting op de gemeentebegrooting aan den Gemeenteraad bekend was, dat men voor het jaar 1869 moest rekenen op verhooging van den post, voor de schutterij uitgetrokken; dat art. 34 geene nietigheid voorschrijft, wanneer het daarin bepaalde niet op den gewonen tijd plaats heeft gehad of plaats heeft kunnen hebben.

Blijkens missives van den 28 Augustus en 6 September jl. hebben Burgemeester en Wethouders bezwaar gevonden om aan de uitnoodiging van Gedeputeerde Staten te voldoen.

Daarop heeft de Commissaris des Konings op den 1 October, doende wat naar zijn inzien Burgemeester en Wethouders hadden behooren te doen bij het weigerachtig zijn van den Raad, de begrooting voor de kosten der schutterij voorloopig goedgekeurd.

Gedeputeerde Staten hebben bij besluit van denzelfden dag die begrooting definitief goedgekeurd.

Bij adres van den 23 October heeft de Gemeenteraad zich over deze besluiten bij den Koning beklaagd. In zijn adres beweert hij, dat Gedeputeerde Staten de magt niet hebben om in het laatste kwartaal van het dienstjaar een onderdeel der gemeentebegrooting uit eigen beweging op nieuw in behandeling te nemen en vast te stellen op eene wijze en tot een bedrag, die de inrigting der gemeentebegrooting, welke door diezelfde Gedeputeerde Staten is goedgekeurd, ten onderste boven werpt; — dat, wanneer een Gemeenteraad de door de wet aan de gemeente opgelegde uitgaven niet op de begrooting brengt, Gedeputeerde Staten zulks kunnen doen, zonder alvorens hunne goedkeuring aan de begrooting te verleenen, omdat de Gemeenteraad dan de gelegenheid heeft de begrooting, ook wat de inkomsten betreft, te wijzigen; maar dat Gedeputeerde Staten dit niet meer doen kunnen, wanneer de begrooting is goedgekeurd, het dienstjaar aangevangen, ja zelfs voor drie vierde gedeelten verstreken is. De Raad beriep zich voorts nog op het meergemeld art. 34 der wet op de schutterij, en in een adres, aan den Minister van Binnenlandsche Zaken den 13 November jl. ingediend, op eene resolutie van den 11 Junij 1829, door den toenmaligen Minister van Binnenlandsche Zaken genomen, betreffende den uitleg en de toepassing, aan art. 34 te geven, welke resolutie in overeenstemming zou zijn met de meening van den Gemeenteraad.

Gedeputeerde Staten der provincie Groningen, over dit adres gehoord, zijn, blijkens hun berigt van 11 November jl., van meening, dat hier geen sprake kan zijn van schending van art. 34 der wet op de schutterij, omdat dat artikel niet voorschrijft, dat de begrooting vier maanden vóór den aanvang van het volgend dienstjaar aangeboden moet worden, en ook geen nietigheid bedreigt; dat de goedkeuring van den post voor de schutterij ad *f* 100 door hen is verleend, omdat de dienstdoende schutterij nog niet was tot stand gekomen; dat de Raad lang vóór het verstrijken van het drie vierde gedeelte van het dienstjaar de begrooting had kunnen vaststellen, maar dat hij dit reeds op den 10 April weigerde, en dat dus de vertraging aan den Raad zelf te wijten is.

In deze zaak is de Afdeeling thans geroepen een ontwerp van besluit aan den Koning voor te dragen.

De VOORZITTER: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden in deze zaak opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven. Aan de orde is:

III. *het geschil over het domicilie van onderstand van Jean Philippe Semmerman.*

In die zaak is rapporteur de Staatsraad BOOT. Ik verzoek dien heer het verslag daarover wel te willen uitbrengen.

Staatsraad BOOT: Mijne Heeren! Jean Philippe Semmerman, die op 19 Junij 1799 te Maastricht is geboren, doch ruim dertig jaren in de gemeente Ulestraten woont, is sedert vele jaren, alreeds vóór de invoering der armenwet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100), ondersteund geworden met zijn gezin door het Armbestuur van Ulestraten met *f* 2.50 om de veertien dagen. Hij is van Julij 1866 tot Maart 1868, dus langer dan vijftien maanden, buiten bedeeling gelaten; en men beweert alsnu, dat zijne armlastigheid, ingevolge art. 36 der armenwet, is overgebragt op zijne geboorteplaats Maastricht. Dat hij inderdaad in dien tusschentijd niets van het Armbestuur genoten heeft, wordt door die laatstgenoemde gemeente betwist. Men beweert dáár, dat hij niet direct, maar toch langs bedekten weg zoodanigen onderstand wel degelijk heeft ontvangen.

De ter zake dienende stukken zijn de volgende: 1o. eene te Maastricht door Semmerman geteekende verklaring, inhoudende, dat hem gedurende ruim dertig jaren door het Armbestuur der gemeente Ulestraten ƒ 2.50 om de veertien dagen is uitgereikt en jaarlijks in den winter geld of een bon voor eene halve kar steenkolen, zoo als zulks aan al de huisgezinnen dier gemeente werd uitgereikt; doch dat hem sedert de maand November 1867 door den Burgemeester der gemeente is gezegd, dat hij gedurende vijftien maanden van de armenlijst moest afkomen, maar dat hem, om hem geen gebrek te laten lijden, de onderstand achter den rug zou gegeven worden. Sedert dien tijd heeft hij 2½ francs om de veertien dagen van de meid van den Pastoor ontvangen; 2o. eene daartegenover staande verklaring van het Burgerlijk Armbestuur van Ulestraten, daarop nederkomende: dat J. Ph. Semmerman van af 1 Julij 1866 tot 16 Maart 1868 geen onderstand hoegenaamd uit de burgerlijke armenfondsen dezer gemeente genoten noch gevraagd heeft, hetwelk des noods kan bevestigen de Ontvanger van het Burgerlijk Armbestuur aldaar; dat genoemde behoeftige, volgens diens verklaring, sedert November 1867 om de veertien dagen geld zou ontvangen hebben van de meid van den Pastoor, dat laat het Burgerlijk Armbestuur voor rekening der beurs van den Pastoor of zijne meid; 3o. de voor den Kantonregter van Meerssen afgelegde verklaring onder eede van den behoeftige zelven, van den Burgemeester, den Wethouder en den Ontvanger van het Armbestuur van Ulestraten. De verklaring van den behoeftige luidt aldus: dat de Burgemeester van Ulestraten hem in het jaar 1867 (hij herinnert zich niet in welke maand) heeft gezegd, dat hij niets meer uit de armenfondsen kon krijgen binnen den tijd van vijftien maanden. Die vijftien maanden waren verstreken in het begin van Maart 1868, gedurende welken tijd de behoeftige werkelijk buiten bedeeling is gebleven. Hij zeide verder, dat het onwaar is, dat hij te Maastricht zou hebben verklaard, dat de Burgemeester voornoemd hem gezegd heeft, dat men hem geen gebrek zou laten lijden, en dat de onderstand hem achter den rug zou gegeven worden; ook is het onwaar, dat hij om de veertien dagen 2½ francs van de meid van den Pastoor ontvangen heeft.

De tweede door den Kantonregter gehoorde getuige, de Burgemeester van Ulestraten, verklaarde zich niet meer te herinneren, of de behoeftige hem ten opzigte van den onderstand gesproken heeft, en dat hij zich dan ook niet kan herinneren, wat deze hem gevraagd heeft en wat hij hem op zijne vraag zou geantwoord hebben. De Burgemeester weet wel, dat genoemde Semmerman buiten de bedeeling der armenfondsen is geweest van af den 1 der maand Julij 1866 tot den 16 Maart 1868. Of hij van andere personen of particulieren onderstand genoten heeft, is aan getuige onbekend. De oorzaak, dat het Armbestuur opgehouden had hem onderstand te verleenen, was om te vermijden, dat men hem als armlastige van Ulestraten zou kunnen beschouwen.

Volgens de verklaring van den Wethouder van Ulestraten, is de bedeeling aan den behoeftige destijds opgehouden, omdat hij toen geene bedeeling noodig had en ook niets meer gevraagd had. Hoe lang de behoeftige buiten bedeeling is geweest, is den Wethouder onbekend. Wel weet hij, dat Semmerman gedurende vijftien maanden geene bedeeling uit de armenfondsen van meergenoemde gemeente gekregen heeft, en dat die vijftien maanden verstreken zijn in de maand Maart 1868. Het is ook dezen getuige onbekend, of Semmerman gedurende dien tijd door andere personen is ondersteund geworden. Wel herinnert hij zich, dat hij zelf den behoeftige eens iets gegeven had, hetgeen hem door den Ontvanger van het Armbestuur ter hand gesteld was; maar dat geld behoorde niet tot de armenfondsen.

De Gemeente-Ontvanger en Ontvanger van het Armbestuur van Ulestraten verklaarde, dat men op het einde der maand Junij 1866 opgehouden heeft aan Semmerman onderstand te verleenen, eensdeels, omdat hij het toen zoozeer niet noodig had, en aan den anderen kant, om hem als armlastige van de gemeente Ulestraten af te weren. Hij is dus buiten bedeeling uit de armenfondsen tot April 1868, als wanneer hij on-

derstand uit de armenfondsen van de gemeente Ulestraten genoten heeft voor rekening der stad Maastricht. Het is hem niet bekend, of genoemde Semmerman door andere personen is ondersteund geworden; maar hij weet zeker, dat de behoeftige noch regtstreeks, noch zijdelings, sedert de maand Junij 1866 iets uit de armenfondsen van Ulestraten ontvangen heeft.

Op de vraag aan den Ontvanger, of hij geen geld aan den Wethouder gegeven heeft, om aan Semmerman ter hand te stellen, antwoordde deze getuige, dat hij werkelijk eens aan bedoelden Wethouder eenig geld gegeven heeft, om het aan eenige noodlijdende armen af te geven, en dat hij niet weet, aan wie de Wethouder dat geld gegeven heeft, maar dat dit geld herkomstig was van een particulier en hoegenaamd geen deel maakte van de armenfondsen.

Nog werden twee andere getuigen gehoord; doch hunne verklaringen gaven geenerlei licht omtrent deze zaak.

4°. eene nadere beëedigde verklaring van den behoeftige en diens vrouw, op 5 Februarij jl. voor den Kantonregter te Meerssen afgelegd.

De eerste verklaarde op de vraag, hoe lang de juiste duur is van het tijdvak, gedurende hetwelk de behoeftige geene bedeeling van het Armbestuur van Ulestraten genoten heeft, — dat dit was gedurende vijftien maanden, zoo als hij bereids bij zijn eerste verhoor heeft medegedeeld. Die vijftien maanden zijn begonnen te loopen op het einde van Junij 1866 en geëindigd in het begin van Maart 1868.

Hij verklaarde verder op de daartoe gedane vraag, dat hij van tijd tot tijd van de dienstmeid van den Pastoor eenig geld ontvangen heeft, dan eens om de drie weken, dan ook al eens op eene maand tijds 2½ francs, terwijl hij vroeger uit de armen-inkomsten ƒ 2.50 om de veertien dagen ontving. Van wie de meid van den Pastoor dat geld had, is hem onbekend. Zij is vóór eenigen tijd overleden; anders zou men het aan haar kunnen vragen.

De verklaring van de tweede getuige, de huisvrouw van Semmerman, komt geheel op hetzelfde neder.

Maastricht beweert alsnu, dat de giften, door de meid van den Pastoor verstrekt, als van het Kerkelijk Armbestuur afkomstig moeten aangemerkt worden.

Gedeputeerde Staten van Limburg, de wederzijdsche gronden en beweringen van Ulestraten en Maastricht overwogen hebbende, komen in hun berigt van 26 Augustus jl. tot de verklaring, dat Maastricht's beweringen hun niet aannemelijk voorkomen. Zij zeggen, dat de Wethouder Boshouwers, te Ulestraten, blijkens zijne aan den Kantonregter te Meerssen gedane verklaring, wel eens aan Semmerman eenig geld gegeven heeft, hetwelk hem door den Ontvanger van het Armbestuur was ter hand gesteld; doch dat geld was — naar luid dierzelfde verklaring, bevestigd door de beëedigde getuigenis van den gemelden Ontvanger, — afkomstig van een particulier en maakte geen deel uit van de fondsen des Armbestuurs. — Dat Semmerman gedurende den tijd, dat hij geen onderstand van het Armbestuur heeft genoten, van de meid van den Pastoor van tijd tot tijd eenige ondersteuning ontvangen heeft, wordt, zeggen Gedeputeerde Staten, bewezen door de onder eede afgelegde verklaring van gemelden behoeftige, en van zijne vrouw voor den Kantonregter van Meerssen den 5 Februarij jl.

Wat nu betreft deze bedeeling, betreuren Gedeputeerde Staten het, dat door het overlijden van bedoelde dienstmaagd geene inlichtingen omtrent de herkomst der gelden verkregen kunnen worden. Intusschen komt hun de meening van Maastricht, als zou die bedeeling moeten beschouwd worden als gelijk te staan met onderstand uit eene kerkelijke instelling van weldadigheid, geheel en al ongegrond voor. Te Ulestraten toch bestaat geen Kerkelijk Armbestuur; dit is hier een afdoend feit, want het is immers niet aan te nemen, dat in parochiën, waar geene kerkelijke armbesturen bestaan, elke aalmoes, door een Pastoor of ieder ander geestelijke aan behoeftigen verstrekt, zou moeten beschouwd worden als afkomstig uit kerkelijke fondsen.

Alhoewel het nu uit de gehouden instructie der quaestie blijkt, dat er te Ulestraten een toeleg heeft bestaan om Semmerman een ander domicilie van onderstand te doen verkrijgen, en Gedeputeerde Staten de daartoe gebezigde middelen, uit een zedelijk oogpunt beschouwd, moeten afkeuren, — vermeenen zij evenwel als bewezen te moeten aannemen, dat de meergenoemde behoeftige gedurende langer dan vijftien maanden is geweest buiten het genot van onderstand uit fondsen, bedoeld in art. 36 der wet van 28 Junij 1854 (*Staatsblad* n°. 100), en dat de man derhalve, op grond der bepalingen van de artt. 38 en 27 ibid., thans armlastig is in de gemeente Maastricht.

Daar echter het Gemeentebestuur van Maastricht zich met deze zienswijze niet vereenigt, stellen Gedeputeerde Staten den Minister van Binnenlandsche Zaken voor het onderwerpelijk geschil, overeenkomstig het voorschrift van art. 70, 2de lid, der wet, aan de beslissing des Konings te onderwerpen.

Tot het voordragen eener Koninklijke beslissing ontving de Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) de stukken dezer zaak, op 's Konings magtiging, bij brief van 1 December jl., van den Minister van Binnenlandsche Zaken.

De Voorzitter: Ik dank den heer rapporteur voor het door hem uitgebragt verslag. Er zijn geene belanghebbenden opgekomen. Er kunnen dus geene inlichtingen worden gevraagd of gegeven.

En vermits er verder voor heden geene zaken aan de orde zijn, sluit ik de vergadering.

